

**Ανάλυση και Σύνθεση
του
Νου και της Ύλης**

**Μαθήματα Πάνω
στις Υπέρτατες Πραγματικότητες
όπως αναφέρονται
στην Sutta & Abhidhamma**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΑΒΒΑΤΟ 6 ΙΟΥΛΙΟΥ 2019 – Μάθημα 1^ο

Καλημέρα. Θα αρχίσουμε τὰ μαθήματα μέ κάτι πού εἶναι πολύ δύσκολο γιά τούς περισσότερους ἀνθρώπους νά τό καταλάβουν, σχετικά μέ τήν ἀνάλυση καί τήν σύνθεση τοῦ νοῦ καί τῆς ὕλης.

Ἀπό τίς παλιές ἐποχές, οἱ ἀνθρώποι ἔφτιαξαν διάφορες ἱστορίες, σκέφτηκαν τί εἶναι ὁ νοῦς καί τί εἶναι ἡ ὕλη, καί ἔχουν ἰδρυθεῖ πολλές φιλοσοφίες σχετικά μέ αὐτό τό θέμα. Καί φυσικά, λόγω τοῦ ὅτι κανένας δέν χρησιμοποίησε κάποια μεθοδολογία γιά νά ἀναλύσει τόν νοῦ, νά ἀναλύσει τήν ὕλη, μυστικοποίησαν καί τὰ δύο. Ἡ μυστικοποίηση εἶναι δηλαδή κάτι σάν μυστήριο σχετικά μέ τί εἶναι ὁ νοῦς καί τί εἶναι ἡ ὕλη. Πολλοί ἀνθρώποι το θεωροῦν σάν μυστήριο... καί μερικοί πού ἄρχισαν νά το ἐρευνοῦν ὄχι βέβαια μέ κάποια μεθοδολογία, ὀνομάστηκαν μύστες.. μύστες πού ἔχουν κάνει μια ἐνόραση ἢ προσπάθησαν νά δοῦν μέσα στον νοῦ, πῶς δηλαδή λειτουργεῖ ὁ νοῦς. Μύστης εἶναι αὐτός πού βρίσκεται μέσα στο μυστήριο. Καί αὐτοί οἱ μύστες προσπάθησαν μέσω διαλογισμοῦ νά καταλάβουν τί εἶναι ὁ νοῦς, καί φυσικά αὐτό πού ἀνακάλυψαν εἶναι τό μυστήριο.

Με τήν ἀνάλυση τοῦ νοῦ καί τῆς ὕλης ὅπως παρουσιάζεται στήν Σούττα καί στό Ἀμπιντάμμα, δηλ. στίς ὁμιλίες τοῦ Βούδδα, κάποιος μπορεῖ νά ἔχει μία πλήρη εἰκόνα τοῦ τί σημαίνει νοῦς καί τί σημαίνει ὕλη, καί πῶς ἀλληλοεπιδροῦν μεταξύ τους... πῶς δηλαδή ὑπάρχει ἀλληλεπίδραση ἀνάμεσα στόν νοῦ καί στήν ὕλη.

Τέτοια ἀνάλυση γιά τόν νοῦ καί τήν ὕλη δέν μπορεῖ κανεῖς νά τήν βρεῖ πούθενά... ὑπάρχει μόνο στήν Σούττα, δηλ. στίς Σούττας τῆς Θεραβάντα καί στο Ἀμπιντάμμα, καί μπορεῖ νά καταλάβει κάποιος τι αὐτά τὰ πράγματα δέν εἶναι μεταφυσικά, ὅτι αὐτά τὰ πράγματα δέν εἶναι κάτι μυστήριο, εἶναι πράγματα πού συμβαίνουν καθημερινά στήν ζωή μας, καί μπορεῖ νά τὰ παρατηρήσει κανεῖς, νά τὰ ἀναλύσει, καί νά δεῖ ὅτι ὑπάρχει ἀλληλοσυσχέτηση ἀνάμεσα στόν νοῦ καί στήν ὕλη. Ἀναφορικά τώρα μέ τίς ὑπέρτατες πραγματικότητες ὅπως ἀναφέρονται στήν Σούττα καί στό Ἀμπιντάμμα... θά ἐξηγήσουμε ἐδῶ τί σημαίνει ὑπέρτατη πραγματικότητα. Δέν θά μιᾶμε γιά τόν Κώστα, γιά τόν Γιάννη, γιά τόν Γιῶργο, γιά τήν Μαρία, καί γιά τήν Ἑλένη, δηλαδή γιά ἄτομα. Θά μιᾶμε γιά νοητικά φαινόμενα καί γιά ὕλικά φαινόμενα. Δηλαδή γιά ὑπέρτατες πραγματικότητες πού συμβαίνουν παγκοσμίως.

Αυτά είναι μαθήματα πάνω στις υπέρτατες πραγματικότητες, διότι όπως σας είχα πει, δεν θα υπάρχουν ιστορίες για τον Κώστα, τον Δημήτρη, την Έλενη, την Μαρία κλπ. αλλά θα μιλάμε για τις υπέρτατες πραγματικότητες που είναι παγκόσμια φαινόμενα, υλικά και νοητικά φαινόμενα. Αυτά τα φαινόμενα συμβαίνουν σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως π.χ. ή επιθυμία. Τι είναι ή επιθυμία; τι είναι ή συνείδηση; Και αυτή την στιγμή δεν μιλάμε για την συνείδηση ενός ατόμου αλλά μιλάμε γενικά για την συνείδηση, μιλάμε γενικά για την επιθυμία. Διότι ή επιθυμία δεν εγείρεται μέσα σε ένα μεμονωμένο έθνος, αλλά εγείρεται σε όλα τα έθνη... όλοι οι άνθρωποι έχουν επιθυμία, ακόμα και τα ζώα έχουν επιθυμίες... με λίγα λόγια υπάρχει σε παγκόσμιο επίπεδο. Έτσι στα πλαίσια της υπέρτατης πραγματικότητας, εξετάζουμε τι είναι ή επιθυμία, πώς εμφανίζεται, πώς λειτουργεί, πώς εκδηλώνεται· τι είναι ή συνείδηση, πώς εμφανίζεται, πώς εκδηλώνεται, πώς λειτουργεί. Αυτά λοιπόν τα νοητικά φαινόμενα τα παίρνουμε μεμονωμένα και τα αναλύουμε, και βλέπουμε την σύνθεσή τους... με ποιόν τρόπο δηλαδή συνδέονται αυτά τα νοητικά φαινόμενα για να δίνουν αυτά τα αποτελέσματα, και πώς επηρεάζουν την καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Γι' αυτό λέγονται υπέρτατες πραγματικότητες που συμβαίνουν σε παγκόσμιο επίπεδο. Δεν συμβαίνουν σε ένα μεμονωμένο κράτος, ή σε μία μεμονωμένη χώρα και γι' αυτόν τον λόγο δεν υπάρχουν εδώ ιστορίες μεμονωμένων ατόμων, αλλά ιστορίες από νοητικά φαινόμενα, υλικά φαινόμενα. Αυτές οι υπέρτατες πραγματικότητες συμβαίνουν και στην επιστήμη· όταν οι επιστήμονες αναλύουν φαινόμενα, δεν τα αναλύουν σύμφωνα με τον Κώστα, τον Γιάννη, τον Δημήτρη και την Μαρία, αλλά τα εξετάζουν σε γενικό επίπεδο. Πώς δηλαδή συμβαίνουν αυτά τα πράγματα, ποιές είναι οι χημικές αντιδράσεις; έχουμε αντιδράσεις στα άτομα, στα ηλεκτρόνια, στα πρωτόνια... δεν υπάρχει κάποιο άτομο εκεί πέρα.

Τα νοητικά φαινόμενα είναι κάτι ανάλογο: τα βλέπουμε σαν στοιχεία. Γι' αυτό κι ο Βούδδας μιλάει για το στοιχείο της συνείδησης, το στοιχείο του αίσθηματος, το στοιχείο της επιθυμίας, το στοιχείο της πρόθεσης. Όλα αυτά είναι στοιχεία.

Και θα δούμε ότι και την ύλη την θεωρούμε σαν στοιχείο. Όπως το υγρό στοιχείο, το στερεό στοιχείο, κλπ. Υπάρχει όμως διαφορά μεταξύ των υλικών στοιχείων και των νοητικών στοιχείων... και θα εξετάσουμε ποιά είναι ή διαφορά μεταξύ τους.

Όνομάζονται λοιπόν υπέρτατες πραγματικότητες, διότι υπερβαίνουν τις συνηθισμένες έννοιες που χρησιμοποιούμε στην

όμιλία μας καθημερινά, σχετικά με άτομα, με προσωπικότητες, με όνοματα ανθρώπων, ζώων, φυτών, κλπ. Σέ τελική ανάλυση μιλάμε γενικά τί συμβαίνει μέσα στον νοῦ μας, τί συμβαίνει στην ὕλη, τί συμβαίνει στό σώμα μας. Καί αὐτά ὅλα τά πράγματα ἀναφέρονται στην Σούττα καί στό Αμπιντάμμα.

Τώρα, ὅσον ἀφορᾷ τήν Σούττα, τί σημαίνει Σούττα; Σούττα εἶναι ἡ συλλογή τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Βούδδα. Λέμε Σούττα Πίτακα: Πίτακα εἶναι ἡ συλλογή καί Σούττα εἶναι οἱ ὁμιλίες τοῦ Βούδδα. Βεβαίως, πολλοί μεταφράζουν τόν ὄρο Πίτακα ὡς καλάθι. Πίτακα κυριολεκτικά σημαίνει καλάθι. Τί καλάθι; Ἐκεῖνα τά χρόνια, ὅταν γιά παράδειγμα οἱ ἄνθρωποι ἔσκαβαν τόν δρόμο καί μετά ἔπρεπε νά καθαρίσουν τόν δρόμο, ἔπαιρναν ἕνα καλάθι, μάζευαν τό χῶμα, καί μετά τό πετοῦσαν κάπου μακριά. Αὐτό τό καλάθι λέγεται πίτακα... ὅπου συνέλεγαν ὅλο αὐτό τό χῶμα γιά νά τό πετάξουν κάπου μακριά γιά νά καθαρίσουν τό μέρος. Αὕτη λοιπόν εἶναι ἡ κυριολεκτική σημασία τῆς λέξης πίτακα. Ἀλλά ἐδῶ δέν ἔχουμε νά κάνουμε μέ χῶμα, ἀλλά μέ τήν συλλογή πραγμάτων, μέ τήν συλλογή ὁμιλιῶν. Ἐάν λοιπόν μεταφράσουμε τό «πίτακα» κυριολεκτικά, πολλοί ἄνθρωποι δέν θά μποροῦν νά καταλάβουν τό νόημα τοῦ καλαθιοῦ. Ἔτσι ἐδῶ παίρνουμε τήν μεταφορική ἔννοια πού σημαίνει «συλλογή», συλλογή πραγμάτων, συσσώρευση πραγμάτων σέ ἕνα δοχεῖο. Εἶναι ἡ συλλογή τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Βούδδα.

Παρόμοια, ἔχουμε καί τό Αμπιντάμμα Πίτακα, τήν συλλογή τῶν ἀνώτερων διδασκαλιῶν τοῦ Βούδδα. «Αμπί» σημαίνει ἀνώτερη, «ντάμμα» σημαίνει διδασκαλία, ἄρα «Ἀνώτερες Διδασκαλίες». Ὀνομάζονται ἀνώτερες διότι ἔχουν νά κάνουν περισσότερο μέ τίς ὑπέρτατες πραγματικότητες. Ἡ διαφορά μεταξύ Σούττα Πίτακα καί Ἀμπιντάμμα Πίτακα – βασικά δέν ὑπάρχουν μεγάλες διαφορές, ἀλλά ἐάν θέλουμε νά δοῦμε μία διαφορά – εἶναι ὅτι στην Σούττα Πίτακα, δηλ. στην συλλογή τῶν ὁμιλιῶν τοῦ Βούδδα, ὁ Βούδδας χρησιμοποιεῖ τήν συμβατική γλώσσα, δηλ. μιλάει γιά ἄτομα, πῶς ἐγώ πῆγα ἐκεῖ, πῶς ὁ ἄλλος πῆγε ἐκεῖ, κλπ. Φυσικά ὑπάρχουν ὁμιλίες ὅπου ὁ Βούδδας μιλάει γιά ὑπέρτατες πραγματικότητες, πῶς γιά παράδειγμα γίνονται οἱ διαδικασίες μέσα στον νοῦ, ποιά εἶναι ἡ διαδικασία καί πῶς λειτουργεῖ ὁ νοῦς σέ ὀρισμένες περιστάσεις. Ἐκεῖ δέν μιλάει γιά τό ἄτομο, μιλάει γιά διαδικασίες, γιά διαδικασίες ὑλικῶν φαινομένων καί γιά διαδικασίες νοητικῶν φαινομένων, καί πῶς ἀντιδροῦν μεταξύ τους.

Παραδείγματος χάριν, για την εμφάνιση της συνείδησης: πώς εμφανίζεται; υπάρχουν δύο παράγοντες εδώ, το μάτι και το όπτικό αντικείμενο, και πώς όταν εμφανίζεται ή συνείδηση, παράγει το αίσθημα, παράγει την αντίληψη, κλπ. Όταν λοιπόν μιλάμε για τέτοια πράγματα, δεν μιλάμε για άτομα αλλά για διαδικασίες, για λειτουργίες, για δραστηριότητες που συμβαίνουν μέσα στον νοῦ. Τέτοιες όμιλίες υπάρχουν πολλές μέσα στην Σούττα Πίτακα. Αλλά το Άμπιντάμμα Πίτακα περιγράφει αποκλειστικά και μόνο τις υπέρτατες πραγματικότητες. Δεν υπάρχουν ιστορίες στο Άμπιντάμμα Πίτακα του είδους «έγώ πήγα εκεί, κι αντάμωσα αυτόν, καιμίλησα σέ έναν καιμίλησα στον άλλον» ιστορίες δηλ. όπως αυτές που υπάρχουν στο Σούττα Πίτακα, αλλά είναι τελείως περιγραφή τῶν νοητικῶν και τῶν υλικῶν φαινομένων. Πώς δηλαδή υπάρχουν, πώς αλληλοσχετίζονται, πώς υπάρχει αλληλοεπίδραση μεταξύ τους. Είναι ανάλυση και σύνθεση ὄλων αὐτῶν τῶν νοητικῶν και υλικῶν φαινομένων.

Σχετικά με το Σούττα Πίτακα και Άμπιντάμμα Πίτακα, υπάρχει μία γεφύρωση ανάμεσά τους, μία αλληλοσχέτιση, παρ' ὅλο που μερικοί ἄνθρωποι προσπαθοῦν νά βροῦν ἀντιθέσεις και ἀντιφάσεις μεταξύ Σούττα και Άμπιντάμμα. Ἐάν ὅμως καθίσει κάποιος και μελετήσει το Σούττα Πίτακα με μεθοδολογία, τότε μπορεί νά καταλάβει ὅτι το Άμπιντάμμα Πίτακα βασίζεται στο Σούττα Πίτακα. Χωρίς Σούττα Πίτακα δεν υπάρχει Άμπιντάμμα Πίτακα. Ἐν ὀλίγοις, υπάρχει αλληλοσχέτιση, μεγάλη αλληλοσχέτιση με το Άμπιντάμμα Πίτακα.

Ἀρχικά, όταν οἱ ἐκδότες τοῦ Σούττα Πίτακα ἄρχισαν νά φτιάχνουν αὐτή τήν συλλογή, ἔβαλαν το Άμπιντάμμα στο Σούττα Πίτακα. Δεν ἦταν δηλαδή ξεχωριστό μέρος το Άμπιντάμμα ἀπό το Σούττα Πίτακα, ἀλλά ἦταν και μέρος τῶν Κούτακα-Νικάγια.

Νά ποῦμε ἐδώ, ὅτι υπάρχουν πέντε βιβλία στην Σούττα Πίτακα: ἡ Ντίκα-Νικάγια (οἱ μεγάλες ὀμιλίες), Μαντίμα-Νικάγια (οἱ μεσαίου μεγέθους ὀμιλίες), Σανιούτα-Νικάγια (ἀνθολογία ἀπό διάφορες μικροῦ μήκους ὀμιλίες τοῦ Βούδδα), Αγκούτα-Νικάγια (ἀριθμημένες ὀμιλίες, όταν δηλ. ὁ Βούδδας ἐξηγεῖ ὅτι υπάρχουν τρία πράγματα για κάτι, ἢ τέσσερα πράγματα για κάτι ἄλλο κλπ), και Κούτακα-Νικάγια (μικρές ὀμιλίες ὑπό μορφή ποιημάτων), ἡ ὀποία εἶναι και το τελευταῖο μέρος τοῦ Σούττα Πίτακα, και ἐκεῖ εἶχαν βάλει το Άμπιντάμμα Πίτακα. Φυσικά ἀργότερα τήν ξεχώρισαν, διότι εἶναι πολύ μεγάλη ὀμιλία, και τήν ἔβαλαν ξεχωριστά.

Σχετικά με το Άμπιντάμμα..., ο Βούδδας άμέσως μετά τήν φώτιση του, συλλογίσθηκε, στοχάσθηκε για το Άμπιντάμμα. Έτσι το έχουμε έμεις στην παράδοση τής Θεραβάντα, ότι ο Βούδδας στοχάσθηκε για όλα αυτά τα φαινόμενα που συμβαίνουν στον νοϋ και στην ύλη. Αυτό το έκανε όταν ήταν μόνος του φυσικά.

Όμως έπτά χρόνια μετά τήν φώτισή του, προσκλήθηκε να διδάξει και στους θεούς..., στους κόσμους τών θεϊκών πλασμάτων (σέ έναν από αυτούς βρισκόταν και ή μητέρα του). Έτσι δίδαξε το Άμπιντάμμα σέ έναν από αυτούς τούς θεϊκούς κόσμους όπου ήταν παρούσα και ή μητέρα του εκεί. Κάθε μέρα κατέβαινε στον ανθρώπινο κόσμο για να λάβει τήν τροφή του, τήν όποία του τήν προσέφερε ο Σαριπούτρα, ο πρώτιστος τών μαθητών και δεύτερος σέ διάνοια μετά τον Βούδδα σέ σχέση με τήν διδασκαλία του Βούδδα. Ο Σαριπούτρα λοιπόν, ζήτησε από τον Βούδδα να του εξηγήσει τι είναι αυτά τα πράγματα που διδάσκει στον θεϊκό κόσμο. Έτσι ο Βούδδας έκανε μια περίληψη αυτών τών πραγμάτων που δίδασκε στους θεούς. Αυτή τήν περίληψη ο Σαριπούτρα τήν έμαθε και άρχισε να τήν διδάσκει στους μαθητές του..., υπήρχαν πολλοί ενδιαφερόμενοι για αυτήν τήν διδασκαλία. Αυτό έγινε στην πόλη Σανγκάσα. Η Σανγκάσα βρίσκεται ανάμεσα στο Νέο Δελχί και στην Σάβαστι... ή Σάβαστι είναι μία πόλις στην Β.Ίνδια. Έκει λοιπόν στην Σανγκάσα κατέβαινε ο Βούδδας για να λάβει τήν τροφή του, και εκεί ιδρύθηκε ένα μεγάλο μοναστήρι, όπου ο Σαριπούτρα άρχισε να διδάσκει τούς μαθητές του. Όταν οι σημερινοί αρχαιολόγοι άρχισαν να κάνουν ανασκαφές σ' αυτή τήν περιοχή, ξαφνιάστηκαν, διότι όπου κι αν έσκαβαν έβρισκαν θεμέλια από μοναστήρια· είναι μία τεράστια περιοχή, και υπάρχει ένας μικρός λόφος εκεί κοντά... κι αν ανέβει κανείς σ' αυτόν τον λόφο, όπως έκανα κι εγώ όταν πήγα εκεί, βλέπει όλες αυτές τις ανασκαφές που έχουν κάνει οι αρχαιολόγοι και ξαφνιάζεται από το μέγεθος τής έκτασης..., είναι σχεδόν σαν μια κωμόπολη που είχε γίνει μοναστήρι για σπουδές πάνω στο Άμπιντάμμα.

Δίπλα εκεί από τα έρείπα υπάρχει ένα χωριό που οι άνθρωποι το όνόμασαν χωριό του Σαριπούτρα. Υπήρχε παράδοση επί χρόνια και χρόνια, να πηγαίνουν οι άνθρωποι εκεί μέσα στα έρείπια του μοναστηριού, όπου βρισκόταν μία παγόδα, δηλ. ένα ιερό μνημείο, και να κάνουν αφιερώσεις και κάποιες μικρές τελετές.

Αυτό ήταν ή άφορμή για να ανακαλύψουν οι αρχαιολόγοι αυτό το μέρος, μέσω δηλ. αυτών τών ανθρώπων, τών ντόπιων ίνδων, που πήγαιναν μέσα στο δάσος, εκεί πέρα στο μικρό μνημείο και προσκυνοϋσαν.

Καί ὅταν τοὺς ρώτησαν γιατί πᾶνε ἐκεῖ καί προσκυνᾶνε, τοὺς ἐξηγήσαν οἱ ντόπιοι ὅτι σ' αὐτήν τήν περιοχή ὑπῆρχαν μεγάλα μοναστήρια πού ἐξαφανίστηκαν μέσα στό δάσος. Καί τότε ἦταν πού ἄρχισαν οἱ ἀρχαιολόγοι νά σκάβουν καί πραγματικά βρῆκαν αὐτές τίς τεράστιες περιοχές μέ ἀρχαία μοναστήρια.

Ἐπῆρχε λοιπόν μιᾶ παράδοση ἀπό ἐκεῖνον τόν καιρό, ὅτι ἐφτά χρόνια μετά τήν φώτιση τοῦ Βούδδα, αὐτές οἱ μελέτες πάνω στό Ἄμπιντάμμα ἄρχισαν νά ἐξαπλώνονται σέ μεγάλες περιοχές, ἀκόμα καί στήν Ἰνδία.

Ὁ ὄρος Ἄμπιντάμμα ἐμφανίζεται πολλές φορές μέσα στήν Σούττα Πίτακα. Ὁ ἴδιος ὁ Βούδδας τήν χρησιμοποιεῖ. Καί ὄχι μόνον στήν Σούττα Πίτακα ἀλλά καί στήν Βινάγια Πίτακα, δηλ. στήν συλλογή γιά τήν μοναστική πειθαρχία ὑπάρχει ἡ λέξη Ἄμπιντάμμα, καί ἐξηγεῖται ἀρκετές φορές τί εἶναι Ἄμπιντάμμα. Ἐπῆρχε μιᾶ ἀντίθεση μεταξύ Ντάμμα καί Ἄμπιντάμμα καί αὐτές οἱ λέξεις Ντάμμα καί Ἄμπιντάμμα βρίσκονται παράλληλα ἢ μιᾶ μέ τήν ἄλλη, ὅπου δηλαδή ἀναφέρεται ἡ λέξη Ντάμμα ἐμφανίζεται καί ἡ λέξη Ἄμπιντάμμα. Ἐπῆρχε λοιπόν μιᾶ διαφορά ἀνάμεσα στό Ντάμμα τῆς κοινῆς ἢ συνηθισμένης διδασκαλίας καί στό Ἄμπιντάμμα τῆς ἀνώτερης διδασκαλίας πού ἔχει νά κάνει μέ ὑπέρτατες πραγματικότητες, καί μέ τήν ἀνάλυση τῶν ὑπέρτατων πραγματικοτήτων, ὅπου δέν ὑπάρχουν ἱστορίες πού ἦλθαν κάποια ἄτομα..., καί συνάντησαν τόν Βούδδα..., καί μίλησαν γι' αὐτό καί γιά ἐκεῖνο..., ἢ πῶς ἐγώ θά πάω ἐκεῖ ἢ θά κάνω αὐτό..., ἐγώ, ἐγώ, ἐγώ... καί γενικά τίς συνηθισμένες ἱστορίες πού διαβάζουμε. Στό Ἄμπιντάμμα γίνεται ἀπλή ἀνάλυση τῶν ὑλικῶν καί νοητικῶν φαινομένων, ὅπως ἀκριβῶς γίνεται καί στήν χημεία.

Ὅταν διδασκόμεθα χημεία, δέν μαθαίνουμε γιά πρόσωπα, ἀλλά γιά τό πῶς αὐτά τά στοιχεῖα ἀντιδροῦν ὅταν συνδιαστοῦν μεταξύ τους, καί τί ἀποτελέσματα μᾶς δίνουν. Δέν μιλάμε γιά ἄτομα, μιλάμε γιά στοιχεῖα. Ἐνας χημικός ἐπιστήμων μέσα στό ἐργαστήριό του, ὅταν χρησιμοποιεῖ τήν χημική ὀρολογία, μιλάει γιά χημικά στοιχεῖα, γιά τά ὀρυκτά ἢ ἄλλα χημικά στοιχεῖα.

Κάτι ἀνάλογο γίνεται καί μέ τό Ἄμπιντάμμα. Μιλάμε τήν γλώσσα τῆς χημείας τοῦ νοῦ καί τῆς ὕλης... διότι αὐτά εἶναι χημικές ἀντιδράσεις. Καί ἐάν μελετήσουμε ξανά καί ξανά θά δοῦμε ὅτι ὑπάρχουν χημικές ἀντιδράσεις. Ὅταν γιά παράδειγμα τό αἶσθημα ἀντιδρά μέ ἐπιθυμία, ἀντιδρά μέ θυμό, ἢ μέ ὅτιδήποτε ἄλλο, τί συμβαίνει ἐκεῖ; πῶς συνδέονται αὐτά τά δύο; τί χρώμα μᾶς δίνουν; Ὅπως στήν χημεία, ὅταν ἀναμίξουμε δύο διαφορετικά χημικά συστατικά, θά δοῦμε ὅτι ἐμφανίζεται γαλάζιο χρώμα, ἢ

ἄσπρο χρῶμα, ἢ κόκκινο χρῶμα, παρόμοια καί οἱ νοητικοί παράγοντες ὅπως ἡ ἐπιθυμία, ὁ θυμός, ἡ ζήλεια, ἢ ὀτιδήποτε ἄλλο, ὅταν ἀναμιχθοῦν μεταξύ τους μᾶς δίνουν αὐτό τό χρῶμα, ἢ ὅταν ἀναμιχθοῦν μέ ἄλλους νοητικούς παράγοντες μᾶς δίνουν αὐτό τό σύνολο. Ὑπάρχει λοιπόν συνδιασμός καί γι' αὐτό μιλάμε γιά τήν χημεία τοῦ νοῦ, καί τό Ἀμπιντάμμα ἔχει νά κάνει μέ αὐτήν τήν χημεία τοῦ νοῦ καί τήν χημεία τῆς ὕλης καί πῶς αὐτά ἀναμειγνύονται. Ὅπως ἓνα ὑγρό καί ἓνα στερεό, ὅταν ἀναμιχθοῦν μᾶς δίνουν τό τάδε ἢ τό δεῖνα στοιχείο.

Αὐτή ἡ ἀνάλυση ἐπομένως, δέν μπορεῖ νά ἔχει προέλθει ἀπό τόν νοῦ κάποιου μαθητή τοῦ Βούδδα, εἶναι ἀδύνατον. Διότι εἶναι τόσο βαθιὰ ἀνάλυση, πού κανένας μαθητής τοῦ Βούδδα δέν εἶχε αὐτή τήν ἱκανότητα νά ἀναλύσει τόν νοῦ καί τήν ὕλη μέ τόσο βαθυστόχαστο τρόπο. Εἰδικά στά τελευταῖα βιβλία τοῦ Ἀμπιντάμμα, τά Παττάνα, πού εἶναι ἡ σύνθεσις ὅλης αὐτῆς τῆς ἀνάλυσης, ἐξετάζεται τό πῶς αὐτά τά πράγματα συνδέονται, τό πῶς ἀλληλοεπιδροῦν. Γιά νά τά δεῖ κανεῖς, μπορεῖ νά τά δεῖ μόνον μέ διορατικό διαλογισμό Βιπάσανα, καί φυσικά οἱ μαθητές τοῦ Βούδδα ἦταν ἀδύνατον νά κατανοήσουν αὐτά τά πράγματα μέ τόν τρόπο πού τά ἀντελήφθηκε ὁ Βούδδας. Ὅμως ἀκόμα κι ἂν μερικοί μαθητές τά κατανόησαν, ἦταν δύσκολο νά τά ἐξηγήσουν καί νά τά διδάξουν στούς ἄλλους μέ τόν τρόπο πού τά ἐξηγεῖ ὁ Βούδδας. Εἶναι λοιπόν αὐτονόητο καί εὔκολο νά καταλάβει κανεῖς (ἀπό πού δηλαδή προήλθαν αὐτές οἱ διδασκαλίες.)

Ἔτσι θεωροῦμε ὅτι αὐτή ἡ διδασκαλία δέν μπορεῖ νά προέρχεται ἀπό κάποιον μαθητή, ἀλλά μπορεῖ νά προέρχεται μόνον ἀπό τόν Βούδδα ὁ ὁποῖος εἶχε τήν ἱκανότητα καί ξεπερνοῦσε σέ διάνοια τούς συνηθισμένους μαθητές.

Αὐτή ἦταν μιὰ εἰσαγωγή σχετικά μέ τήν Σούττα καί τό Ἀμπιντάμμα. Στόν πίνακα ὅπως βλέπετε, ἔχω γράψει καί τούς δύο ὄρους – Σούττα καί Ἀμπιντάμμα – διότι πολλά πράγματα πού ἀναφέρονται στό Ἀμπιντάμμα, ὑπάρχουν καί στήν Σούττα. Ἔτσι λοιπόν θά ἀρχίσουμε πρῶτα νά ἀναλύουμε τήν Σούττα, ὥστε νά καταλάβουμε καί νά κάνουμε τήν σύνδεση μέ τό Ἀμπιντάμμα, διότι αὐτά τά πράγματα πού ἐξηγοῦνται στήν Ἀμπιντάμμα δέν εἶναι ξένα στήν Σούττα. Ὑπάρχουν καί μάλιστα πολλά, πολλές πληροφορίες, ὅμως οἱ ἄνθρωποι ὅταν διαβάζουν τήν Σούττα τήν διαβάζουν ἐπιπόλαια, σάν μυθιστόρημα πού τό διαβάζεις καί μερικά πράγματα ξεφεύγουν ἀπό τόν νοῦ, πού δέν μπορεῖ νά καταλάβει ὅτι αὐτά εἶναι ὑπέρτατες πραγματικότητες γιά τίς ὁποῖες μιλάει ὁ Βούδδας στήν συγκεκριμένη περίπτωση.

Τό θέμα μέ τήν Σούττα Πίτακα εἶναι ὅτι αὐτές οἱ πληροφορίες γιά τίς υπέρτατες πραγματικότητες δηλ. γιά τήν συνείδηση ἢ γιά ὁποιαδήποτε ἄλλα νοητικά φαινόμενα, εἶναι διασκορπισμένες, καί ὁ λόγος γι' αὐτό εἶναι ὅτι ὅταν ὁ Βούδδας ἔδινε μιὰ ὁμιλία, τήν ἔδινε ἀνάλογα μέ τό ἀκροατήριό πού εἶχε μπροστά του.

Ἔκανε γιά παράδειγμα κάποιος μιὰ ἐρώτηση, καί σύμφωνα μέ τήν ἐρώτηση ὁ Βούδδας ἔδινε μιὰ σύντομη ἀπάντηση, ἐξηγοῦσε δηλαδή ἓνα μέρος πού ἦταν πιό σχετικό μέ αὐτή τήν ἐρώτηση. Δέν ἐξηγοῦσε ὅλη τήν διαδικασία τοῦ νοῦ ἀλλά ἐξηγοῦσε μόνο ἓνα μέρος τῆς διαδικασίας τοῦ νοῦ σέ σχέση μέ τό πῶς γίνεται αὐτό τό πράγμα πού ρώτησε κάποιος. Σέ κάποια ἄλλη ὁμιλία του ἐξηγοῦσε κάτι περισσότερο πού ἦταν πιό σχετικό, καί ἔπρεπε νά τό ἀναλύσει περισσότερο γιά νά καταλάβει ὁ ἀκροατής πῶς γίνεται αὐτό τό φαινόμενο. Σέ μιὰ ἄλλη ὁμιλία του ἔδινε περισσότερες λεπτομέρειες, καί ἔτσι, κατ' αὐτόν τόν τρόπο, οἱ πληροφορίες εἶναι διασκορπισμένες σέ διάφορες ὁμιλίες. Ἔχουμε γιά παράδειγμα ἐδῶ μιὰ ὁμιλία πού δίνει διάφορες λεπτομέρειες γιά μιὰ νοητική διαδικασία, καί ἑκατό σελίδες παρακάτω, δίνει μιὰ ἄλλη ὁμιλία πού ἔχει περισσότερες λεπτομέρειες, καί σέ εἴκοσι τριάντα ὁμιλίες παρακάτω βλέπουμε ὅτι δίνει λίγο περισσότερες λεπτομέρειες. Ἔτσι λοιπόν, ἐάν κάποιος θέλει νά καταλάβει τίς υπέρτατες πραγματικότητες ἀπό τήν Σούττα Πίτακα καί μόνο, τότε πρέπει νά καθίσει καί νά ἐπιλέξει ὅλες αὐτές τίς πληροφορίες ξανά, ξανά, καί ξανά, γιά νά τίς καταλάβει. Θά χρειαζόταν μιὰ μεθοδολογία ἐφ' ὅσον οἱ πληροφορίες εἶναι διασκορπισμένες.

Ἀλλά στό Ἀμπιντάμμα αὐτές οἱ πληροφορίες εἶναι ὅλες μαζύ. Ἔτσι λοιπόν, ἐάν θέλουμε νά καταλάβουμε τίς υπέρτατες πραγματικότητες, πηγαίνουμε κατ' εὐθείαν στό Ἀμπιντάμμα ὅπου εἶναι συγκεντρωμένες ὅλες μαζύ, συσσωρευμένες ὅλες μαζύ, καί μπορούμε νά τίς καταλάβουμε μέ ἓναν συστηματικό μεθοδολογικό τρόπο καί νά ἔχουμε ἔτσι μιὰ τέλεια μελέτη αὐτῶν τῶν φαινομένων.

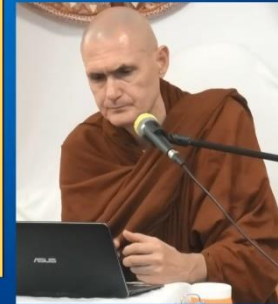
Ἡ Σούττα Πίτακα φυσικά βοηθάει στό νά ἔχουμε μιὰ ἀμερόληπτη εἰκόνα, καί τό Ἀμπιντάμμα Πίτακα μιὰ ὀλοκληρωμένη εἰκόνα.....

(Τέλος εἰσαγωγῆς)

Θά δοῦμε τώρα ὅτι ὁ ἄνθρωπος καί γενικά κάθε ἔμβιο ὄν, ἀποτελεῖται ἀπό τόν Νοῦ (τό Νοητό στοιχεῖο) καί ἀπό τήν Ὑλη (τό Ὑλικό στοιχεῖο).

Ο άνθρωπος, και γενικά κάθε έμβιο όν, αποτελείται από τον **Νού** (το νοητό στοιχείο) και την **Ύλη** (το υλικό στοιχείο).

Οι έννοιες «ψυχή», «πνεύμα», «εαυτός», «εγώ», κ.τ.λ. είναι απλώς παράγωγα του νοητού στοιχείου, δηλ. του νού.

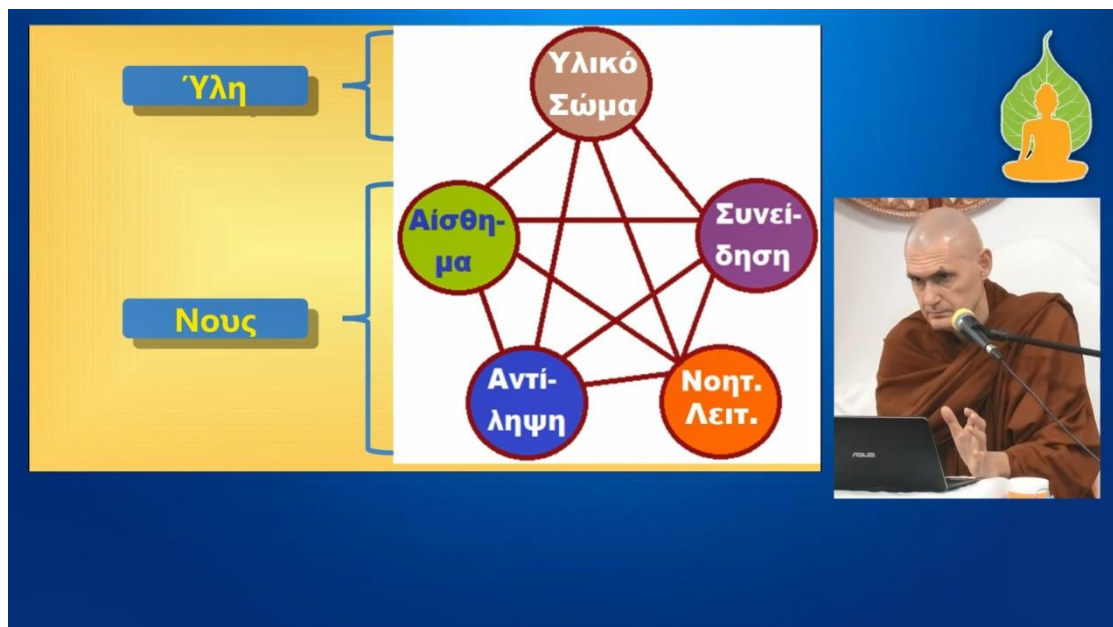
Αυτό που μᾶς κάνει ανθρώπους, αυτό που μᾶς κάνει έμβια όντα, δέν εἶναι μόνον ὅτι ἔχουμε σῶμα δηλ. υλικό στοιχείο, ἀλλά ἔχουμε καί ἓνα Νοητό στοιχείο, δηλ. τήν ἱκανότητα τῆς νόησης καί τῆς συνειδησης σέ σχέση μέ τά ἀντικείμενα πού ἐρχόμαστε σέ ἐπαφή.

Ένα παράδειγμα εἶναι τό παρακάτω: ἔχουμε αὐτό τό τραπέζι πού εἶναι ἓνα υλικό στοιχείο καί βρίσκεται πάνω στό πάτωμα. Τό τραπέζι δέν ξέρει ὅτι: «βρίσκομαι πάνω στό πάτωμα, καί τό πάτωμα δέν ξέρει ὅτι: «ἐπάνω μου βρίσκεται ἓνα τραπέζι». Δέν ἔχουν συνειδηση διότι εἶναι υλικά στοιχεία. Αὐτό πού τούς λείπει εἶναι ἡ συνειδηση. Καί τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ κάθε ἄλλο ἀντικείμενο, ὅπως π.χ. αὐτό τό ρολοῖ· πᾶρ' ὅλο πού ὑπάρχει μηχανισμός μέσα του, ἐάν τό βάλω πάνω στό τραπέζι, δέν θά μπορεῖ νά πεῖ: «εἶμαι πάνω στό τραπέζι», καί τό τραπέζι δέν ξέρει ὅτι «ἐπάνω μου βρίσκεται ἓνα ρολοῖ». Αὐτά τά πράγματα εἶναι υλικά, δέν ἔχουν συνειδηση. Τό χέρι ὅμως πού σηκώνει τό ρολοῖ ἀπό τό τραπέζι, ἔχει συναισθηση, ἔχει συνειδηση, καί μπορεῖ νά καταλάβει ὅτι ὑπάρχει ἓνα βᾶρος, ὑπάρχει ἓνα ἀντικείμενο ἐδῶ. Μέσα μας λοιπόν ὑπάρχει συνειδηση καί μπορούμε νά καταλάβουμε ποῦ βρίσκεται ἓνα ἀντικείμενο, νά δοῦμε τό χρῶμα του, καί νά καταλάβουμε τίς λεπτομέρειες λόγω τῆς συνειδησης.

Σ' αὐτό τό σῶμα λοιπόν ὑπάρχει μιᾶ συνειδηση, καί αὐτή ἡ συνειδηση μᾶς κάνει νά καταλαβαίνουμε τά ἀντικείμενα γύρω μας, διότι ἐμεῖς σάν ζωντανά ὄντα, σάν έμβια ὄντα, δέν ἔχουμε μόνο αὐτό τό σῶμα ὅπως σᾶς εἶπα, ἀλλά ἔχουμε καί τήν συνειδηση γιά νά καταλάβουμε τό σῶμα μας καί ἀπό τί ἀποτελεῖται.

Π.χ. αυτό τό κόκκαλο δέν μπορεῖ νά καταλάβει ὅτι «εἶμαι τυλιγμένο ἀπό σάρκα», οὔτε καί ἡ σάρκα μπορεῖ νά καταλάβει ὅτι «εἶμαι τυλιγμένη γύρω ἀπό ἓνα κόκκαλο». Ἐπειδὴ ὁμως ἐμεῖς ἔχουμε συνείδηση μπορούμε νά καταλάβουμε πῶς γίνονται αὐτά τὰ πράγματα, ὅτι δηλ. τό ἓνα εἶναι τυλιγμένο γύρω ἀπό τό ἄλλο. Αὐτό λοιπόν εἶναι τό στοιχεῖο τῆς νόησης πού ἔχουμε μέσα μας, καί θά ἐξετάσουμε πῶς λειτουργεῖ, πῶς ἐκδηλώνεται, πῶς ἐμφανίζεται, πῶς δραστηριοποιεῖται, καί γενικά θά ἀναλύσουμε τόν νοῦ καί τήν ὕλη καί τό πῶς ἡ ὕλη ἐπηρρεάζει τό νοητό στοιχεῖο καί πῶς τό νοητό στοιχεῖο ἐπηρρεάζει τήν ὕλη.

Στήν Σούττα Πίτακα, ἡ ὕλη καί ὁ νοῦς διαιροῦνται σέ πέντε κατηγορίες:

Ἔχουμε τήν ὕλη πού εἶναι τό Ὑλικό Σῶμα, καί ἔχουμε τόν νοῦ πού ἀποτελεῖται ἀπό τό Αἴσθημα, τήν Ἀντίληψη, τίς Νοητικές Λειτουργίες, καί τήν Συνείδηση.

Αὐτές εἶναι οἱ 5 κατηγορίες, δηλ. Νοῦς καί Ὑλη ὅπως ἐμφανίζονται στήν Σούττα Πίτακα. Αὐτά τὰ πέντε ὀνομάζονται ἐπίσης «τά Πέντε Συναθροίσματα» (ἢ πέντε σύνολα) ὅπως τό *ρούπα*, *βέντανα* κλπ, λέξεις πού χρησιμοποιοῦσε ὁ Βούδδας.

Τί εἶναι ἡ Ὑλη; εἶναι τό ὑλικό σῶμα, καί ὄχι μόνον τό δικό μας σῶμα ἀλλά καί ὅποιοδήποτε ὑλικό σῶμα βρίσκεται ἐκεῖ ἔξω, ὅλα τὰ ὑλικά σῶματα καί τὰ ὑλικά στοιχεῖα.

Καί τί εἶναι ὁ Νοῦς; σέ γενικές γραμμές εἶναι Αἴσθημα, Ἀντίληψη, Νοητικές Λειτουργίες, καί Συνείδηση. Αὐτός εἶναι ὁ γενικός ὀρισμός γιά τό τί σημαίνει νοῦς.

The diagram illustrates the five aggregates of the mind and matter (Pañca-ūpadāna-khandha) as interconnected components. The aggregates are:

- Υλικό Σώμα** (Material Body) - Red circle at the top.
- Αίσθημα** (Sensation) - Green circle on the left.
- Συνείδηση** (Consciousness) - Purple circle on the right.
- Αντίληψη** (Perception) - Blue circle at the bottom left.
- Νοητ. Λειτουργία** (Mental Function) - Orange circle at the bottom right.

 Brackets on the left group these into **Ύλη** (Matter) and **Νοῦς** (Mind). Text on the right states: **Τα πέντε συναθροίσματα του νού και της ύλης που υπόκεινται στην προσκόλληση. (Pañca-ūpadāna-khandha)**. A small icon of a Buddha figure is in the top right, and a photo of a monk speaking is in the bottom right.

Αυτά ονομάζονται τὰ 5 συναθροίσματα τοῦ νοῦ καί τῆς ὕλης πού υπόκεινται στήν προσκόλληση. Ἐμεῖς ἔχουμε προσκόλληση πρὸς τὸ σῶμα μας, τὴν συνείδησή μας, στὶς νοητικές λειτουργίες, στήν ἀντίληψη, καί στὸ αἶσθημά μας. Χωρὶς τὴν προσκόλληση, αὐτές οἱ πέντε κατηγορίες δέν μποροῦν νὰ ὑπάρχουν μεταξύ τους. Ἡ προσκόλληση εἶναι ἡ γόμα πού τὰ κολλάει αὐτὰ τὰ πράγματα μαζί. Καί αὐτὰ τὰ πράγματα λέγονται *πάντζα-ουπαντάνα-κάντα*. Γι' αὐτούς πού θέλουν νὰ μάθουν λίγο τὴν ἀρχαία γλῶσσα Πάλι, πάντζα σημαίνει πέντε, ουπαντάνα σημαίνει προσκόλληση, καί κάντα σημαίνει συνάθροισμα ἢ σύνολο.

Ἡ λέξη *κάντα* κυριολεκτικά σημαίνει κορμός, ὅπως π.χ. ἔχουμε τὸ *ρούκα κάντα*, ὅπου ρούκα σημαίνει δέντρο καί κάντα κορμός, ἄρα ὁ κορμός ἑνὸς δέντρου.

Σημαίνει ὅμως καί μάζα, π.χ. ἔχουμε τὴν λέξη *ἀνγκι κάντα*, ὅπου ἀνγκι σημαίνει φωτιά, φλόγα, καί κάντα ἴσον μάζα, ἄρα ἡ μάζα τῆς φωτιᾶς.

Ἔτσι μποροῦμε νὰ δοῦμε ὅτι σύμφωνα μὲ τὰ συμφραζόμενα, μεταφράζουμε αὐτὴν τὴν λέξη ἀνάλογα. Δέν μποροῦμε νὰ ποῦμε κορμός τῆς φωτιᾶς διότι εἶναι λίγο δυσνόητο, ἀλλὰ λέμε ἡ μάζα τῆς φωτιᾶς διότι εἶναι κάτι πού ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ καταλάβει καλλίτερα ὅταν μιᾶμε στὰ ἑλληνικά. Στὴν γλῶσσα Πάλι ὑπάρχει ἡ λέξη *κάντα* γιὰ τὸ δέντρο (κορμός δέντρου), *κάντα* γιὰ τὴν φωτιά (μάζα τῆς φωτιᾶς), ἀλλὰ καί ἐδῶ (στὰ πέντε σύνολα) λέμε *κάντα*.

Τὸ ὑλικό σῶμα εἶναι κάντα, ἡ συνείδηση εἶναι κάντα, ἀλλὰ ἐδῶ δέν μποροῦμε νὰ τὰ μεταφράσουμε σάν κορμό ἢ σάν μάζα, ἀλλὰ τὰ μεταφράζουμε σάν συνάθροισμα.

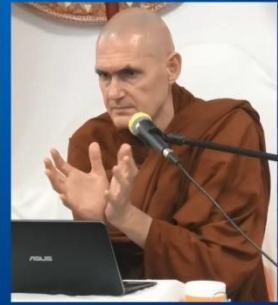

Η Έννοια του Συναθροίσματος

Συσώρευση στοιχείων που προστίθενται μαζί και μπορούν να αποτελέσουν μία ενότητα, ένα σύνολο, μια συγκρότηση.

Η έννοια του συναθροίσματος σημαίνει συσώρευση στοιχείων που προστίθενται μαζί και μπορούν να αποτελέσουν μία ενότητα, ένα σύνολο, ή μία συγκρότηση. Αυτό σημαίνει *κάντα*.

Τό σώμα μας είναι μία συσώρευση στοιχείων, δέν είναι ένα πράγμα, μία μονάδα, αλλά αποτελείται από πολλά στοιχεία και όλη αυτή ή συσώρευση και ή συγκρότηση τών στοιχείων είναι που κάνουν τό σώμα μας. Θα δοῦμε ὅτι τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τό αἶσθημα· τό αἶσθημα δέν είναι ένα πράγμα, είναι κάτι που μπορεί να ἐμφανισθεῖ μέ διάφορες μορφές. Ὅλες αὐτές τίς μορφές τίς παίρνουμε καί τίς λέμε συνάθροισμα..., τίς βάζουμε ὅλες μαζί καί λέμε ὅτι αὐτό τό αἶσθημα ἐμφανίζεται μέ αὐτόν ἢ τόν ἄλλο τρόπο.

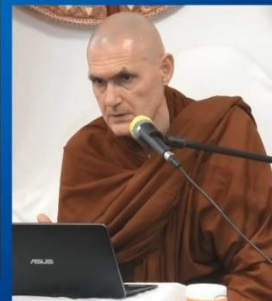
Καί τό αἶσθημα δέν είναι μόνον ένα, ὑπάρχουν εὐχάριστα αἰσθήματα, δυσάρεστα αἰσθήματα, οὐδέτερα αἰσθήματα, αἰσθήματα διά μέσου τοῦ ματιοῦ, τοῦ αὐτιοῦ, κλπ. Ὄταν λοιπόν βλέπουμε ένα ὀπτικό ἀντικείμενο, τό αἶσθημα εἶναι διαφορετικό ἀπό αὐτό που ἔχουμε ὅταν ἀκοῦμε μουσική γιά παράδειγμα. Ἔτσι παίρνουμε ὅλα τά αἰσθήματα καί τά βάζουμε μαζί, καί λέμε ὅτι αὐτό εἶναι ένα συνάθροισμα, μία ενότητα, ένα σύνολο ἢ μία συγκρότηση αἰσθημάτων. Ἐμφανίζονται μέ αὐτόν τόν τρόπο.

Τό ἴδιο καί μέ τήν ἀντίληψη· ἔχουμε διάφορες ἀντιλήψεις, τό ἴδιο καί μέ τήν συνείδηση· ἔχουμε διάφορες συνειδησεις γιά πράγματα, τό ἴδιο καί μέ τίς νοητικές λειτουργίες. Ὅλα αὐτά εἶναι ένα συνάθροισμα, ένα σύνολο πραγμάτων.

Ὄταν λέμε αἶσθημα, δέν είναι ένα πράγμα ἀλλά τό σύνολο τών αἰσθημάτων.

Τα Πέντε Συναθροίσματα

1. Το υλικό σώμα Rūpa
2. Το αίσθημα Vedanā
3. Η αντίληψη Saññā
4. Οι νοητικές λειτουργίες Saṅkhāra
5. Η συνείδηση Viññāṇa

Γι' αυτούς τώρα πού θέλουν νά μάθουν αυτές τις λέξεις και στην Πάλι γλώσσα, τὸ Ὑλικὸ Σώμα λέγεται *ρούπα*, τὸ Αἴσθημα λέγεται *βέντανα*, ἡ Ἀντίληψη λέγεται *σάννια*, οἱ Νοητικὲς Λειτουργίες λέγονται *σανκάρρα*, καὶ ἡ Συνείδηση λέγεται *βιννιάννα*.

Τώρα, ἐπειδὴ θὰ ἔχουμε σάν ἐγχειρίδιο ἓνα ἀγγλικὸ βιβλίο, θὰ χρησιμοποιήσουμε καὶ ἀγγλικὲς λέξεις ἐπίσης, καὶ πολλές ἀπὸ αυτές τις λέξεις θὰ τις συναντήσουμε μεταφρασμένες στὰ ἀγγλικά.

Ἀναφορικὰ μὲ τὴν λέξη *ρούπα*, πρέπει νά σᾶς ἐξηγήσω ὅτι τὴν ἔχω μεταφράσει σάν ὑλικὸ σώμα, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὰ συμφραζόμενα ἔχει διάφορες ἔννοιες, π.χ. σύμφωνα μὲ τὰ συμφραζόμενα στὴν περίπτωση τῶν πέντε συναθροισμάτων, *ρούπα*, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Βουδδας ὀρίζει, σημαίνει τὸ στερεὸ, τὸ ὑγρὸ, τὸ θερμὸ καὶ τὸ ἀέριο στοιχεῖο καθὼς καὶ τὰ παράγωγά τους, τὸ χρῶμα, τὴν ὄσμή, τὰ ὑλικά φαινόμενα, τὸ διάστημα... ὅλα αὐτὰ εἶναι *ρούπα*. Σύμφωνα μὲ αὐτὸν τὸν ὀρισμὸ καταλαβαίνουμε ὅτι ἡ *ρούπα* ἔχει νά κάνει μὲ τὴν ὕλη καὶ τὸ στερεὸ στοιχεῖο, διότι ὅλα αὐτὰ εἶναι ὕλη, ὑλικά σώματα. Τὸ στερεὸ στοιχεῖο μπορούμε νά τὸ ποῦμε στερεὸ σώμα, ὑγρὸ σώμα... ὅλα αὐτὰ εἶναι σώματα. Σώμα σημαίνει ἓνα συνάθροισμα πραγμάτων, καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση *ρούπα* σημαίνει ὑλικὸ σώμα, ὅλα δηλ. τὰ στερεά, τὰ ὑγρά, κλπ.

Σὲ ἄλλες περιπτώσεις, *ρούπα* σημαίνει ὀπτικὸ ἀντικείμενο. Ἡ *ρούπα* συνοδεύεται ἀπὸ ἄλλες λέξεις· ποιὲς εἶναι αυτές οἱ λέξεις; π.χ. εἶναι ὁ ἤχος, ἡ ὄσμή, ἡ ὄσφρηση, κλπ. Σύμφωνα μὲ τὰ αἰσθητήρια ὄργανα, σύμφωνα μὲ τὰ αἰσθητήρια ἀντικείμενα, ὅσον ἀφορὰ τὴν ὄραση, *ρούπα* σημαίνει ὀπτικὸ ἀντικείμενο, κάτι ὀρατό.

Και μετά έχουμε τό *ρούπα σάντα*: *σάντα* σημαίνει ήχος, *γκάντα* σημαίνει μυρωδιά, *ράσσα* σημαίνει γεύση, κλπ. Όταν λοιπόν είναι μαζί μέ αυτά τά συμφραζόμενα, τότε *ρούπα* δέν είναι υλικό σώμα. Διότι κι ό ήχος είναι υλικό σώμα, κι ή όσφρηση είναι υλικό σώμα.... και σ' αυτή τήν περίπτωση πρέπει νά τό μεταφράσουμε πιό συγκεκριμένα, δηλ. όπτικό αντικείμενο, αίσθητήριο αντικείμενο πού ανήκει στά όρατά αντικείμενα, έν αντιθέσει μέ τούς ήχους, τίς μυρωδιές, και μέ τίς γεύσεις.

Γιά νά καταλάβουμε τήν αντίθεση (στό συγκεκριμένο παράδειγμα), πρέπει νά καταλάβουμε ότι *ρούπα* είναι τό αίσθητήριο αντικείμενο και συγκεκριμένα τό όπτικό αντικείμενο.

Σέ άλλες περιπτώσεις *Ρούπα* σημαίνει μορφή, και πολλοί άγγλοι μεταφραστές έχουν μεταφράσει τήν *Ρούπα* ως form, δηλαδή τό πρώτο συνάθροισμα είναι aggregate of form, τό συνάθροισμα τής μορφής. Στήν συγκεκριμένη περίπτωση, εάν τήν μεταφράσουμε σάν μορφή, είναι πολύ άφηρημένη έννοια. Γι' αυτό και οί άγγλοι έχουν δυσκολία νά καταλάβουν τί σημαίνει μορφή (όταν μεταφράζουν τήν ρούπα).... Τό συνάθροισμα τής μορφής... κάτι δηλ. σάν σχέδιο, σάν γεωμετρικό σχήμα... εάν είναι στρογγυλό, ή τετράγωνο, ή τρίγωνο, κλπ. Σ' αυτή τήν περίπτωση τής ρούπα, δέν είναι μόνον γεωμετρικά σχήματα αλλά είναι ή μάζα, ή υλική μάζα όπως ένα σώμα. Ό Βούδδας έδωσε τόν όρισμό για τό υλικό στοιχείο, ή τό υγρό στοιχείο πού δέν έχει γεωμετρικό σχήμα και μορφή, διότι εάν ποϋμε ότι τό νερό είναι μιá μορφή, είναι μιá άφηρημένη έννοια, ή ότι τό στερεό στοιχείο είναι μιá μορφή, είναι πάλι μιá άφηρημένη έννοια, ή ότι ό άέρας παρ' όλο πού είναι υλικό σώμα είναι μιá μορφή, τότε είναι μιá πολύ άφηρημένη έννοια.

Γι' αυτό κι εγώ τήν έχω μεταφράσει σάν 'Υλικό Σώμα πού είναι πιό κοντά στήν έννοια πού θέλει νά δώσει ό Βούδδας σ' αυτή τήν περίπτωση μέ τά πέντε συναθροίσματα.

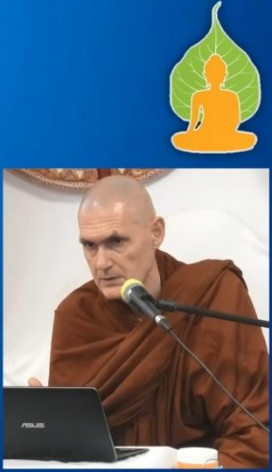
Οί άγγλοι επίσης μεταφράζουν τίς ιδέες του Πλάτωνα σάν form. Όταν έχουμε τίς άγγλικές μεταφράσεις τών κειμένων του Πλάτωνα, βλέπουμε ότι τήν έλληνική λέξη ιδέα τήν μεταφράζουν ως form. Αυτή ή λέξη form στα άγγλικά μπορεί νά χρησιμοποιηθεί και για υλικά πράγματα και για νοητικά πράγματα όπως για ιδέες. Έτσι στήν άγγλική γλώσσα ό καθένας μπορεί νά μεταφράσει ότιδήποτε, αλλά σ' αυτή τήν περίπτωση καταλαβαίνουμε ότι form είναι λίγο άφηρημένη έννοια και γι' αυτό τό μεταφράζουμε σάν υλικό σώμα. Ή μπορούμε νά ποϋμε material form δηλ. υλική

μορφή... αλλά ο αέρας είναι υλική μορφή; ο αέρας είναι άορατος... Άρα τόν λέμε υλικό σώμα

Έτσι λοιπόν, ο όρος υλικό σώμα δεν αναφέρεται μόνον στο δικό μας σώμα, αλλά αναφέρεται και στα έξωτερικά σώματα.

Τα Πέντε Συναθροίσματα

1. Το υλικό σώμα	Rūpa
2. Το αίσθημα	Vedanā
3. Η αντίληψη	Saññā
4. Οι νοητικές λειτουργίες	Sañkhāra
5. Η συνείδηση	Viññāṇa

Τώρα σχετικά με την *Βέντανα*, πολλοί τό έχουν μεταφράσει σαν Αίσθημα· στα άγγλικά είναι feeling.

Τήν Αντίληψη τήν έχουν μεταφράσει στα άγγλικά με πολλές λέξεις όπως recognition, labeling, noting, και πολλές άλλες λέξεις πού χρησιμοποιοῦν οί λόγιοι γιά νά έρμηνεύσουν τήν λέξη *Σάννια*. Αλλά ή πιό συνηθισμένη είναι ή αντίληψη. Ακόμα κι αν τό δοῦμε από τήν πλευρά τής ψυχολογίας, ή λέξη αντίληψη είναι πολύ πιό κοντά στήν έννοια τής *Σάννια*. Διότι όταν αναλύσουμε αργότερα τό χαρακτηριστικό τής *Σάννια*, τό πώς λειτουργεί κλπ, θά δοῦμε ότι είναι πολύ πιό κοντά στήν έννοια πού δίνουν οί σημερινοί ψυχολόγοι στήν αντίληψη· τί είναι ή αντίληψη, πώς λειτουργεί, πώς έμφανίζεται. Υπάρχουν βιβλία ψυχολογίας και λεξικά ψυχολογίας πού όρίζουν τήν σημασία τής αντίληψης, και εάν διαβάσει κανείς τούς όρισμούς πού δίνουν οί ψυχολόγοι γιά τήν αντίληψη και τόν όρισμό πού δίνουν τά βουδδιστικά κείμενα γιά τήν *Σάννια*, θά δεῖ ότι και τά δύο είναι παράλληλα.

Στήν συνέχεια έχουμε τήν *Σανκάρρα* δηλ. τίς Νοητικές Λειτουργίες, και υπάρχουν άγγλοι λόγιοι πού αυτή τήν λέξη τήν μεταφράζουν με διάφορους τρόπους. Σ' αυτή τήν περίπτωση αυτή ή λέξη έμφανίζεται με διάφορα συμφραζόμενα.

Όταν εμφανίζεται σέ σχέση μέ τά πέντε συναθροίσματα ἔχει τήν σημασία Νοητικές Λειτουργίες, καί θά δοῦμε ὅτι πραγματικά αὐτή ἡ λέξη Λειτουργία εἶναι μιὰ δυναμική λέξη σέ σχέση μέ τήν λέξη *Σανκάρρα*. Μερικοί τήν μεταφράζουν σάν formation, δηλ. σχηματισμός. Ὅμως μέσα στήν λέξη *Σανκάρρα* ὑπάρχει πρόθεση. Μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ἡ πρόθεση εἶναι σχηματισμός, ἡ ἐπιθυμία εἶναι σχηματισμός, ὁ θυμός εἶναι σχηματισμός... ὅμως ὁ σχηματισμός ἔχει νά κάνει μέ κάτι πού εἶναι στατικό... ὅτιδήποτε ἔχει σχηματισθεῖ εἶναι στατικό, δέν εἶναι δυναμικό. Ἀλλά ὁ ὅρος Λειτουργία εἶναι δυναμικός καί ἡ *Σανκάρρα* ἔχει νά κάνει μέ ἐπιθυμία, καί ἡ ἐπιθυμία εἶναι κάτι δυναμικό, ἔχει μιὰ δυναμικότητα μέσα της, ὁ θυμός ἔχει μιὰ δυναμικότητα μέσα του· αὐτά ὅλα εἶναι *Σανκάρρα*, δηλ. λειτουργίες, ἢ διαδικασίες, ἢ δραστηριότητες, ἢ μποροῦμε νά ποῦμε Νοητικές Δραστηριότητες. Ἐγώ ἔχω βάλει τόν ὄρο Νοητικές Λειτουργίες δηλ. Mental functions, mental processes, mental activities, καί ἡ λέξη *Σανκάρρα* ἀποτελεῖται ἀπό τὸ *σάν* πού σημαίνει συσσώρευση καί *κάρρα* πού σημαίνει το do, δρῶ, πράττω, σημαίνει δράση.... εἶναι δηλαδή ἡ συσσώρευση πολλῶν δράσεων ἢ πράξεων, πολλῶν δραστηριοτήτων. Θά μπορούσαμε νά τὸ μεταφράσουμε καί σάν Νοητικές Δραστηριότητες.

Αὐτό πού θέλω νά σᾶς πῶ ἐδῶ, εἶναι ὅτι ἡ *Σανκάρρα* εἶναι ἕνα δυναμικό πράγμα καί δέν εἶναι κάτι στατικό, ἕνας σχηματισμός, διότι ὁ σχηματισμός εἶναι κάτι στατικό, σχηματίζεται δηλ. κάτι, καί μετά δέν κινεῖται, ἐνῶ οἱ *Σανκάρρας* εἶναι ἡ κίνηση τῶν πραγμάτων, ἡ δυναμικότητα τῶν πραγμάτων. Ἔτσι λοιπόν ἡ λειτουργία εἶναι ἕνα δυναμικό πράγμα καί ὄχι κάτι στατικό.

Αὐτές τίς ἐξηγήσεις σᾶς τίς δίνω, διότι ὅταν θά ἀρχίσουμε νά χρησιμοποιοῦμε αὐτά τά ἀγγλικά βιβλία... τὸ ἐγχειρίδιο πού ἔχουμε... θά πρέπει νά καταλαβαίνουμε αὐτές τίς ἔννοιες καί στά ἀγγλικά.

Ἀναφορικά μέ τήν Συνείδηση, οἱ περισσότεροι ἄγγλοι σχολιαστές μεταφράζουν τήν *Βιννιάνα* σάν συνείδηση consciousness. Δέν ἔχουμε λοιπόν ἐδῶ μεγάλο πρόβλημα στήν μετάφραση.

Οἱ κυριότερες λέξεις (σέ δυσκολία μετάφρασης) εἶναι ἡ *Σανκάρρα*, ἡ *Σάννια*, καί ἡ *Ρούπα*. Αὐτές εἶναι οἱ τρεῖς λέξεις γιά τίς ὁποῖες ὑπάρχει ποικιλία μεταφράσεων.

Στήν συνέχεια ἔχουμε ξανά τά πέντε συναθροίσματα, καί στήν Σούττα Πίτακα μποροῦμε νά δοῦμε ὅτι:

Τα Πέντε Συναθροίσματα

1. Το υλικό σώμα (<i>Rūpa</i>)	}	Ύλη (<i>Rūpa</i>)
2. Το αίσθημα (<i>Vedanā</i>)		}
3. Η αντίληψη (<i>Saññā</i>)		
4. Οι νοητικές λειτουργίες (<i>Saṅkhāra</i>)		
5. Η συνείδηση (<i>Viññāṇa</i>)		

Τό υλικό σώμα αναφέρεται καμιά φορά μόνον σάν Ύλη, *Ρούπα*, καί εἶναι σέ αντίθεση μέ τό *Νάμα*, τό Νοητό. Ὄταν αναφέρονται αὐτοί οἱ δύο ὄροι *Νάμα* καί *Ρούπα*, τότε συμπεριλαμβάνουν ὅλα τά πέντε συναθροίσματα, δηλ. ἡ *Ρούπα* εἶναι ἡ ὕλη καί τό Νοητό, τό *Νάμα*, εἶναι ὅλα τά υπόλοιπα, δηλ. τό *Αἴσθημα*, ἡ *Ἀντίληψη*, Οἱ *Νοητικές Λειτουργίες*, καί ἡ *Συνείδηση*. ὅλα αὐτά εἶναι *Νάμα*. Ἔχουμε δηλ. τόν γενικό ὀρισμό τοῦ τί σημαίνει *Νάμα*. εἶναι τό Νοητό.

Ἡ λέξη *Νάμα* ἔχει κι αὐτή διάφορες σημασίες σύμφωνα μέ τά συμφραζόμενα. Ἡ πιό συνηθισμένη σημασία εἶναι ὄνομα, ὅπως στά ἑλληνικά, νόμα εἶναι ὄνομα. Ἀλλά ἔχει καί ἄλλη σημασία ὅπως κλίση, ροπή. Τώρα γιά ποιό λόγο αὐτά τά τέσσερα, *Αἴσθημα*, *Ἀντίληψη*, *Νοητικές Λειτουργίες*, καί *Συνείδηση* λέγονται *Νάμα*; Διότι κλίνουν, ρέπουν, πρὸς τήν ὕλη ἢ πρὸς ἀντικείμενα. αὐτή εἶναι ἡ κλίση τους πρὸς ἀντικείμενα. Αὐτή ἡ τάση πού ἔχουν, ὅπως π.χ. ὅταν τό μάτι βλέπει ἕνα ὀπτικό ἀντικείμενο, τότε τό *αἴσθημα* ρέπει, κλίνει πρὸς τό ὀπτικό ἀντικείμενο. Ἡ ὅταν ἀκοῦμε ἕναν ἦχο, τότε ὁ νοῦς μας κλίνει, ρέπει πρὸς τό ἠχητικό ἀντικείμενο. Αὐτό τό πράγμα δηλαδή, ἡ ὕλη δέν τό ἔχει, τό ἔχει μόνον ὁ νοῦς δηλ. τό Νοητό στοιχείο πού ἔχουμε μέσα μας καί λέγεται *Νάμα*. Τό χρησιμοποιοῦμε δέ, μέ τήν γενική ἔννοια. Ἀλλά ὑπάρχει καί πιό συγκεκριμένη ἔννοια τοῦ *Νάμα* πού σέ μερικές περιπτώσεις... τό Νοητό εἶναι μόνο τό *αἴσθημα*, ἡ *ἀντίληψη*, καί οἱ *νοητικές λειτουργίες*, ἐνῶ ἡ *συνείδηση* εἶναι κάτι ξεχωριστό. Ἔχουμε δηλ. αὐτή τήν περίπτωση ὅπου τό *Νάμα* σημαίνει μόνον αὐτά τά τρία πράγματα.

Τα Πέντε Συναθροίσματα

1. Το υλικό σώμα (<i>Rūpa</i>)	}	Ύλη (<i>Rūpa</i>)
2. Το αίσθημα (<i>Vedanā</i>)		}
3. Η αντίληψη (<i>Saññā</i>)		
4. Οι νοητικές λειτουργίες (<i>Sañkhāra</i>)		
5. Η συνείδηση (<i>Viññāṇa</i>)	}	Συνείδηση

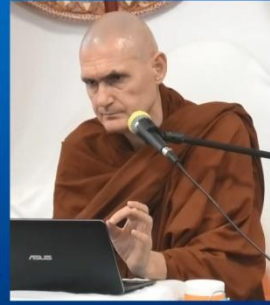

Ο Βούδδας στις Σούττας έχει δώσει τόν όρισμό του τι σημαίνει *Νάμα* και μιλάει για τó αίσθημα, τήν αντίληψη, και για μερικούς νοητικούς παράγοντες από τίς νοητικές λειτουργίες. Σ' αυτή τήν περίπτωση ó όρος *Νάμα* έχει μιά πιό συμπυκνωμένη έννοια, και ή συνείδηση φυσικά παραμένει μόνη της, σάν ξεχωριστό μέρος πού τήν βάζουμε σέ μιά άλλη κατηγορία και δέν εἶναι μέρος του *Νάμα*.

Έπομένως, σύμφωνα μέ τά συμφραζόμενα τó *Νάμα* μπορεί νά έχει γενική έννοια περιλαμβανομένων όλων αὐτῶν τῶν τεσσάρων συναθροισμάτων από τó αίσθημα ἔως τήν συνείδηση, και σέ άλλες περιπτώσεις μπορεί νά έχει τήν έννοια μόνο τῶν τριῶν αὐτῶν συναθροισμάτων χωρίς τήν συνείδηση.

Τα Πέντε Συναθροίσματα

1. Το υλικό σώμα	}	Ύλη (<i>Rūpa</i>)
2. Το αίσθημα		}
3. Η αντίληψη		
4. Οι νοητικές λειτουργίες		
5. Η συνείδηση (<i>Viññāṇa</i>)	}	<i>Citta</i> – Σκέψη, Συνει- δητότητα, Συνείδηση

Καί μετά ἔχουμε ἄλλη μία λέξη πού χρησιμοποίησε ὁ Βούδδας γιά τό αἶσθημα, τήν ἀντίληψη, καί τίς νοητικές λειτουργίες: *Τσέτασίκα* δηλ. Νοητικοί Παράγοντες. Αὐτά τά τρία τά ὀνομάζει καμιά φορά Νοητικούς Παράγοντες καί μποροῦμε νά τό δοῦμε στήν Σούττα Πίτακα. Ἔτσι ἡ λέξη *Τσέτασίκα* ἐμφανίζεται μερικές φορές στήν Σούττα Πίτακα καί ὁ Βούδδας δίνει τόν ὀρισμό της, ὅτι δηλ. εἶναι Αἶσθημα, Ἀντίληψη, καί κάποιοι Νοητικοί παράγοντες ἀπό τίς Νοητικές Λειτουργίες.

Τό Νοητό λοιπόν, τό Νάμα μποροῦμε νά τό ὀνομάσουμε *Τσέτασίκα*, καί αὐτά τά τρία συναθροίσματα νά τά ὀνομάσουμε *Τσέτασίκα*, Νοητικούς παράγοντες. Κι αὐτό τό κάνουμε ὅταν θέλουμε νά τά ἀναλύσουμε σάν ὑπέρτατες πραγματικότητες... ὄχι σάν συνάθροισμα ἀλλά μεμονωμένα. Π.χ. τό αἶσθημα ἂν τό πάρουμε μεμονωμένο τότε δέν τό βλέπουμε σάν συνάθροισμα ἀλλά σάν ἐνωτικό παράγοντα. Αὐτά στά ἀγγλικά λέγονται *mental factors*, ἀλλά μποροῦμε νά τά μεταφράσουμε καί σάν νοητικότητα, διότι τό αἶσθημα εἶναι μία νοητικότητα, ἡ ἀντίληψη εἶναι μία νοητικότητα, ὅμως ἐγώ τό μεταφράζω σάν Νοητικούς παράγοντες ὅπως εἶναι καί στά ἀγγλικά.

Ἀκολουθῶς, ἡ Ἀντίληψη μεμονωμένα καί ὄχι σάν συνάθροισμα, μπορεῖ νά ὀνομασθεῖ *Τσέτασίκα*, Νοητικός παράγοντας.

Γιά τήν Συνειδηση, ὁ Βούδδας χρησιμοποιεῖ ἄλλη λέξη· τήν ὀνομάζει *Τσίττα* δηλ. Σκέψη, Συνειδητότητα, Συνειδηση, πού εἶναι μία συνώνυμη λέξη μέ τήν *Βινιάνα*. Ὑπάρχουν Σούττας στίς ὁποῖες ὁ Βούδδας λέει ὅτι αὐτό πού οἱ ἄνθρωποι ὀνομάζουν *Μανό*, *Τσίττα*, *Βινιάνα*, εἶναι κάτι πού κάθε στιγμή ἐγείρεται καί παρακμάζει. Ὅλα αὐτά εἶναι παράλληλα: *Μανό* εἶναι ὁ νοῦς, *Τσίττα* εἶναι ἡ σκέψη ἢ συνειδητότητα, καί *Βινιάνα* εἶναι ἡ συνειδηση. Αὐτές οἱ τρεῖς λέξεις εἶναι συνώνυμες σέ μερικά συμφραζόμενα, καί σ' αὐτήν ἐδώ τήν περίπτωση, ὁ Βούδδας χρησιμοποιεῖ καμιά φορά ἀντί γιά *Βινιάνα*, τήν λέξη *Τσίττα*.

Στήν Ἀμπιντάμμα ἡ λέξη *Τσίττα* χρησιμοποιεῖται πολύ περισσότερο, καί θά δοῦμε ὅτι αὐτή ἡ λέξη *Τσίττα* ἐπαναλαμβάνεται ξανά καί ξανά, καί ἔχει σχεδόν τήν ἴδια ἔννοια μέ τήν *Βινιάνα*. Σέ ἄλλες περιπτώσεις, ἐπίσης στήν Ἀμπιντάμμα, ἔχει τήν ἔννοια τῆς σκέψης. Ὅταν δηλ. ἡ *Τσίττα* ἢ ἡ *Βινιάνα*, συνδέεται γιά παράδειγμα μέ τό αἶσθημα, ἢ μέ τήν ἀντίληψη, τότε ὑπάρχει σκέψη... δηλ. ἡ σύνδεση τῆς *Βινιάνα* μέ αἶσθημα ἢ ἀντίληψη ὀνομάζεται σκέψη. Ἀρχίζουμε νά σκεφτόμαστε· πῶς σκεφτόμαστε;

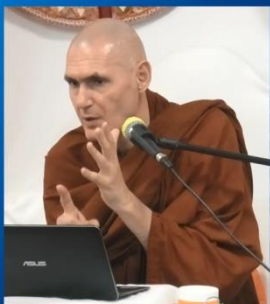

Πρώτα έχουμε συνείδηση για κάτι και μετά αντιλαμβανόμαστε και έχουμε νοητικές λειτουργίες όπως ή επιθυμία, ο λογισμός, ο συλλογισμός, και μετά έχουμε αυτή την *Τσίττα*, δηλ. όλη αυτή ή σύνδεση με *Βινιάνα* και νοητικές λειτουργίες λέγεται *Τσίττα*... σε μερικά συμφραζόμενα. Άλλα σ' αυτά τα συμφραζόμενα, εάν την απομονώσουμε την *Τσίττα*, τότε έχει σχεδόν την ίδια έννοια με την *Βινιάνα*. δηλ. σαν συνείδηση.

Έτσι θα δούμε, ότι στο έγχειρίδιο που θα χρησιμοποιήσουμε εμείς, μεταφράζουν την *Τσίττα* σαν συνείδηση, conciousness.

Pāli Canonical Terms Related to Mind

	Citta	Mano	Viññāṇa
Aggregate			✓
Sense Organ		✓	
Thinking	✓	✓	
Personality	✓		✓
Sentience	✓		✓
Coordinator of 5 senses		✓	
Rebirth Process			✓

Εάν τώρα εξετάσουμε αυτές τις τρεις λέξεις: *Τσίττα* (σκέψη), *Μανό* (νοῦς), *Βινιάνα* (συνείδηση), θα δούμε ότι ή *Βινιάνα* εμφανίζεται με τα συναθροίσματα (aggregate), με τα πέντε συναθροίσματα πολύ πιο συχνά. Το *Μανό* αλλά και ή *Τσίττα* δέν εμφανίζονται με τα πέντε συναθροίσματα που εῖναι ή ὕλη, τό αἶσθημα, ή αντίληψη, οἱ νοητικές λειτουργίες, και ή *Βινιάνα*, συνείδηση.

Μετά έχουμε τά Αισθητήρια Ὀργανα (Sense Organ). Ἐδῶ ή *Βινιάνα* δέν χρησιμοποιεῖται, ἀλλά χρησιμοποιεῖται τό *Μανό* δηλ. ο νοῦς, που εῖναι αἰσθητήριο ὄργανο. Σέ ποιά συμφραζόμενα; ὅταν ὁ Βουδδᾶς μιλάει γιά τό μάτι, τό αὐτί, τήν μύτη, τήν γλώσσα, τό σώμα, καί τόν νοῦ, χρησιμοποιεῖ τήν λέξη *Μανό*, νοῦς, δέν λέει *Βινιάνα*. Τό *Μανό* χρησιμοποιεῖται λοιπόν με τά αἰσθητήρια ὄργανα ἀλλά ὄχι με τά συναθροίσματα.

Μετά έχουμε την Σκέψη (Thinking). Η *Τσίττα* χρησιμοποιείται για Thinking όχι η *Βινιάνα*, και ο *Μανό* χρησιμοποιείται επίσης για Thinking και όχι η *Βινιάνα*. Έτσι λοιπόν στα συμφραζόμενα, π.χ. αυτός ο άνθρωπος σκέφτεται κατ' αυτόν τον τρόπο, ο Βούδδας δεν χρησιμοποιεί το ρήμα *Βιτζανάτι* από το *Βινιάνα* αλλά *Τσιντέπτι* σκέπτομαι, πού έχει να κάνει με την *Τσίττα*, την σκέψη. Σ' αυτά τα συμφραζόμενα λοιπόν, η *Τσίττα* έχει να κάνει με την λειτουργία της σκέψης, αλλά βασικά είναι *Βινιάνα* σύν Mental factors δηλ. Συνείδηση με Νοητικούς παράγοντες όπως Αντίληψη, Έπιθυμία, Θυμός κλπ. Όταν η *Βινιάνα* συνδέεται με αυτά τα συναισθήματα, τότε προβάλλει η *Τσίττα*.

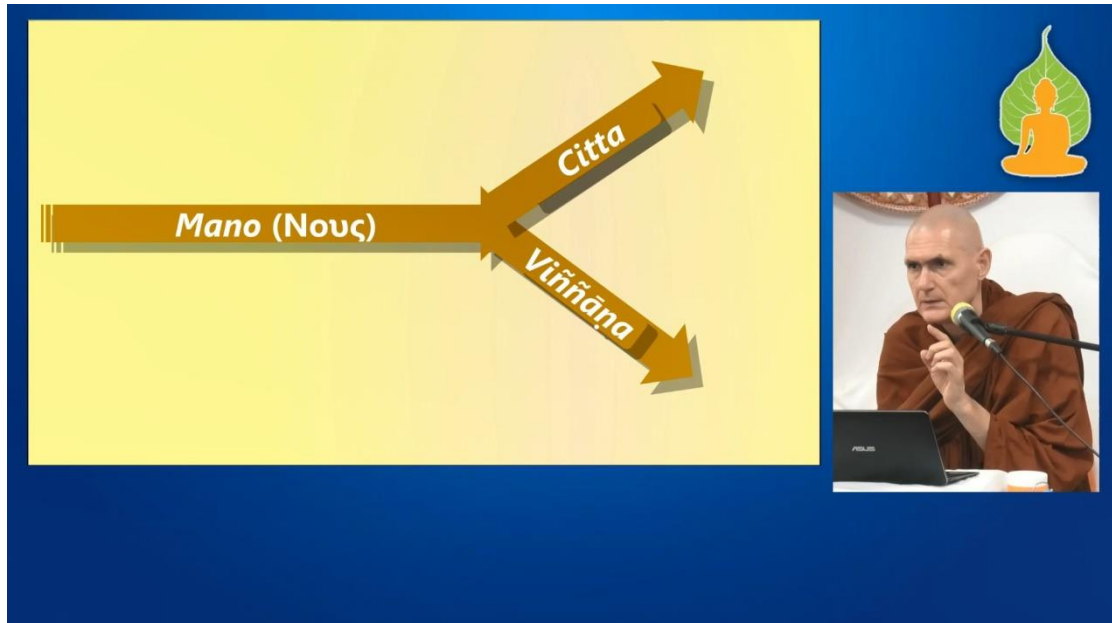
Στην συνέχεια έχουμε την Προσωπικότητα (Personality). Ο άνθρωπος χρησιμοποιεί την *Τσίττα* και την *Βινιάνα* για να καταλάβει την προσωπικότητά του.

Στην συνέχεια έχουμε την Αίσθητικότητα (Sentience) (ή έννοια του αισθάνεσθαι). Σύμφωνα με τα συμφραζόμενα, η *Τσίττα* και η *Βινιάνα* είναι πού χρησιμοποιείται για την αντίληψη της Αίσθητικότητας και όχι ο *Μανό*. Τι σημαίνει Αίσθητικότητα; Η αίσθηση ενός όργάνου με το ανάλογο αντικείμενο. Έχουμε την *Τσάκου-βινιάνα* δηλ. την συνείδηση του ματιού, την *Σόττα-βινιάνα* δηλ. την συνείδηση του αυτιού, κλπ. Αυτό λέγεται Αίσθητικότητα, όταν δηλ. αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις. Η *Τσίττα* λοιπόν χρησιμοποιείται για το μάτι, για τα αυτιά, κλπ.

Μετά έχουμε τον Συντονιστή των 5 αισθήσεων (Coordinator of 5 senses). Αυτός πού συντονίζει ή όργανώνει τις 5 αισθήσεις είναι ο *Μανό*, ο νοῦς, και όχι η *Βινιάνα* ή η *Τσίττα*.

Καί τέλος έχουμε την Διαδικασία Έπαναγέννησης (Rebirth Process). Έδω δεν χρησιμοποιείται η *Τσίττα* ή ο *Μανό*, αλλά η *Βινιάνα*. Είναι η *Βινιάνα*, η Συνείδηση, πού εκτελεί την διαδικασία της έπαναγέννησης, και έδω βέβαια δεν μιλάμε για ψυχή αλλά για *Βινιάνα*, Συνείδηση.

Για να σας δώσω τώρα μιá εικόνα για τό πώς είναι δυνατόν να χρησιμοποιούνται αυτοί οί όροι, θά περάσουμε στον έπόμενο πίνακα.

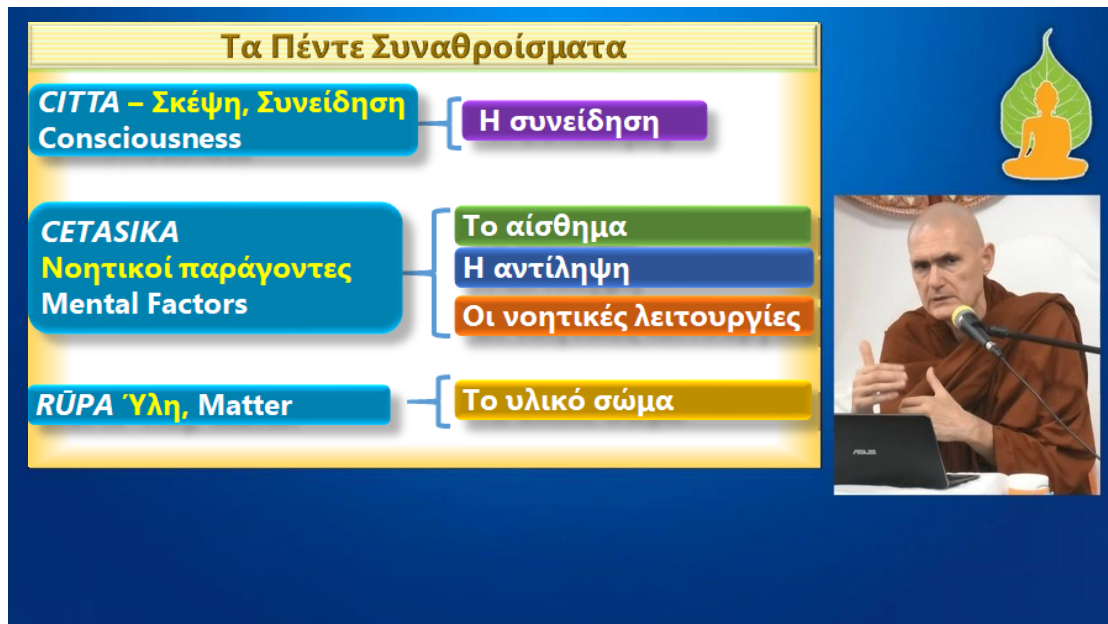

Ἐδῶ βλέπουμε ὅτι ὁ *Μανό*, ὁ νοῦς, εἶναι μία ἐνέργεια καί μπορεί νά ἐμφανισθεῖ μέ διάφορους τρόπους: σάν *Τσίττα* (σκέψη), ἢ σάν *Βινιάνα* (συνείδηση). Ἔτσι σύμφωνα μέ τίς περιστάσεις, ὁ νοῦς ἔχει διάφορες λειτουργίες. Ἀνάλογα μέ τήν λειτουργία του, τοῦ δίνουμε ἓνα ὄνομα.

Ἀλλά βασικά εἶναι ἡ ἴδια ἐνέργεια πού λειτουργεῖ σέ λίγο διαφορετική μορφή, καί σύμφωνα μέ αὐτή τήν μορφή τοῦ δίνουμε τό ἀνάλογο ὄνομα, παρ' ὅλο πού εἶναι ἡ ἴδια ἐνέργεια ὅπως π.χ. *Τσίττα* (σκέψη), ἢ ὅταν ἔχει λίγο διαφορετική μορφή τοῦ δίνουμε ἄλλο ὄνομα, *Βινιάνα* (συνείδηση), διότι ἡ λειτουργία τῆς συνείδησης στήν προκειμένη περίπτωση, εἶναι πιό ἔντονη. Καί ὅταν ὁ νοῦς ἀρχίζει νά σκέφτεται καί ἡ λειτουργία τῆς σκέψης γιά συνειδητά πράγματα εἶναι πιό ἔντονη, τότε τοῦ δίνουμε τήν ὀνομασία *Τσίττα*.

Ἔτσι ἀνάλογα μέ τήν λειτουργία, ὁ ἴδιος ὁ νοῦς, παίρνει καί τήν ἀνάλογη ἐτικέττα, βλέπουμε δηλ: ἄ, σ' αὐτή τήν περίπτωση, τί λειτουργία κάνει ὁ νοῦς; Σκέφτεται· ἄρα εἶναι *Τσίττα*. Στήν ἄλλη περίπτωση ὁ νοῦς, τί λειτουργία κάνει; Συνειδητοποιεῖ· ἄρα εἶναι *Βινιάνα*.

Ἔχουμε λοιπόν αὐτές τίς τρεῖς ἔννοιες: *Μανό*, *Τσίττα*, καί *Βινιάνα*.

Στό Ἀμπιντάμμα, τὰ Πέντε Συναθροίσματα διαιροῦνται στίς παρακάτω κατηγορίες:

Ὅπως σᾶς εἶχα πεῖ, πρώτη εἶναι ἡ *Τσίττα*, (Σκέψη, Συνείδηση). Αὐτό πού θά ἀναλύσουμε πρώτα στό Ἀμπιντάμμα, εἶναι ἡ Συνείδηση, Consciousness. Αὐτή τήν συνείδηση τήν ὀνομάζουμε *Τσίττα* καί εἶναι συνώνυμη μέ τήν *Βινιάνα*.

Στήν συνέχεια, τό Αἶσθημα, τήν Ἀντίληψη, καί τίς Νοητικές Λειτουργίες, δέν τὰ ὀνομάζουμε πλέον *Σανκάρρα*, δηλ. Νοητικές Λειτουργίες, ἀλλά Νοητικούς παράγοντες, διότι τό Αἶσθημα τό παίρνουμε μόνο του, τό βλέπουμε ἀπομονωμένο, δέν τό παίρνουμε σάν συνάθροισμα, καί γί' αὐτό λέμε ὅτι εἶναι ἕνας νοητικός παράγοντας. Τήν Ἀντίληψη ἐπίσης, δέν τήν βλέπουμε σάν συνάθροισμα ἀλλά τήν παίρνουμε ἀπομονωμένη γιά νά καταλάβουμε πῶς αὐτή ἡ ἀντίληψη λειτουργεῖ καί πῶς ἐμφανίζεται· εἶναι πλέον νοητικός παράγοντας. Καί οἱ Νοητικές Λειτουργίες ὅπως ἡ ἐπιθυμία, ὁ θυμός, ἡ ζήλεια κλπ., ἐκλαμβάνονται ἀπομονωμένα, παίρνουμε γιά παράδειγμα τόν θυμό ἢ τήν ἐπιθυμία καί τὰ ἐξετάζουμε ἀπομονωμένα· πῶς λειτουργεῖ ὁ θυμός, ἡ ἐπιθυμία, καί πῶς ἐμφανίζονται... ἄρα τὰ βλέπουμε ὡς νοητικούς παράγοντες.

Καί τέλος τό ὑλικό σώμα τό ὀνομάζουμε Ὑλη (*Ρούπα*).

Ἔτσι, στήν ὀρολογία τῆς Ἀμπιντάμμα χρησιμοποιοῦμε αὐτές τίς λέξεις ὅπως *Τσίττα*, *Τσετασίκα* καί *Ρούπα*, ἀντί νά χρησιμοποιοῦμε τόν ὄρο Πέντε Συναθροίσματα, δηλ. δέν τὰ βλέπουμε σάν ἕνα σύνολο, σάν ἕνα συνάθροισμα.

Φυσικά ή λέξεις συνάθροισμα χρησιμοποιείται και στην Άμπιντάμμα, αλλά όταν πρέπει να δοῦμε ὅλα τὰ παραπάνω πιὸ ἀπομονωμένα, πιὸ λεπτομερῶς, τότε χρησιμοποιοῦμε τὸν ὄρο *Τσέτασικά*, (Νοητικοὶ παράγοντες) ἀντὶ νὰ ποῦμε Νοητικὲς Λειτουργίες. Διότι τὸ αἶσθημα γιὰ παράδειγμα, τὸ παίρνουμε ἀπομονωμένα καὶ τὸ ἀναλύουμε, καὶ ἔτσι εἶναι Νοητικὸς παράγοντας.

Καὶ αὐτὰ εἶναι οἱ Τέσσερις Ὑπέρτατες Πραγματικότητες.

Τέσσερις Ὑπέρτατες Πραγματικότητες

- CITTA – Σκέψη, Συνείδηση**
Consciousness
- CETASIKA**
Νοητικοὶ παράγοντες
Mental Factors
- RŪPA Ὑλη, Matter**
- NIBBĀNA Νιμπάνα**

Ἡ *Τσίττα*, δηλ. ἡ Συνείδηση, εἶναι ὑπέρτατη πραγματικότητα, διότι δὲν μιλάμε γιὰ ἓνα ἄτομο, γιὰ μιὰ γυναίκα, γιὰ ἓναν ἄνδρα, γιὰ ἓνα παιδί, γιὰ ἓνα δέντρο, κλπ, ἀλλὰ μιλάμε γιὰ τὴν συνείδηση, ὄχι μόνο τὴν συνείδηση ἑνὸς ἀτόμου, ἀλλὰ γιὰ τὴν συνείδηση γενικά, καὶ τὸ πῶς αὐτὴ λειτουργεῖ. Ὅχι μόνο στὴν Ἑλλάδα, ὄχι μόνο στὴν Ρωσία, ὄχι στὴν Ἀμερική, ἀλλὰ πῶς λειτουργεῖ γενικά καὶ πῶς ἐμφανίζεται αὐτὴ ἡ συνείδηση στοὺς ἀνθρώπους, πῶς ἐκδηλώνεται, ποιά εἶναι ἡ λειτουργία της κλπ. Παίρνουμε λοιπὸν τὴν συνείδηση ἀπομονωμένα καὶ μελετᾶμε τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ἐμφανίζεται παγκοσμίως.

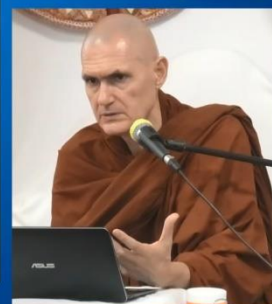
Ἀκολουθοῦν οἱ Νοητικοὶ παράγοντες, - ἔχουμε ἐξηγήσει τί σημαίνει νοητικὸς παράγων – πού εἶναι ὑπέρτατη πραγματικότητα.

Μετὰ ἔχουμε τὴν Ὑλη σὰν ὑπέρτατη πραγματικότητα. Δὲν λέμε τὸ σῶμα μου, λέμε τὸ σῶμα... δηλ. τὸ στερεὸ στοιχείο, τὸ ὑγρὸ στοιχείο, τὰ βλέπουμε ἀπὸ διαφορετικὴ ὄψη.

Όπως ένας επιστήμονας δεν βλέπει το σώμα σαν «δικό μου σώμα», αλλά το βλέπει σαν άτομα, σαν ηλεκτρόνια, πρωτόνια, κλπ. Έτσι κι εμείς το σώμα μας το βλέπουμε καθαρά με πιο αναλυτική όψη.

NIBBĀNA, Νιμπάνα /Νιρβάνα

Απόλυτη μακαριότητα κατά τον Βουδισμό, ως αποτέλεσμα αυτοσυγκέντρωσης και διορατικής γνώσης· ιδεώδης κατάσταση ισορροπίας που υπερβαίνει τον επώδυνο κύκλο της επαναγέννησης.

Καί τέλος υπάρχει ή άλλη υπέρτατη πραγματικότητα που είναι ή Νιμπάνα. Σύμφωνα με τον Βουδισμό, Νιμπάνα είναι ή απόλυτη μακαριότητα ως αποτέλεσμα αυτοσυγκέντρωσης και διορατικής γνώσης, ιδεώδης κατάσταση ισορροπίας που υπερβαίνει τον επώδυνο κύκλο της επαναγέννησης.

Αυτός είναι ο όρισμός του Νιμπάνα, ο οποίος θεωρείται ως μία υπέρτατη πραγματικότητα, διότι δεν υπάρχει άτομο εκεί αλλά είναι μία εμπειρία που μπορεί να έχει κάποιος με την Νιμπάνα.

Τώρα, αυτά που σας εξήγησα, βασικά υπάρχουν με τα πέντε συναθροίσματα, και ο όρος πέντε συναθροίσματα ή *πάντσου παντάνα κάμα* που υπόκεινται στην προσκόλληση, εμφανίζεται στην πρώτη όμιλία του Βούδδα σχετικά με τις Τέσσερεις Εύγενείς Αλήθειες.

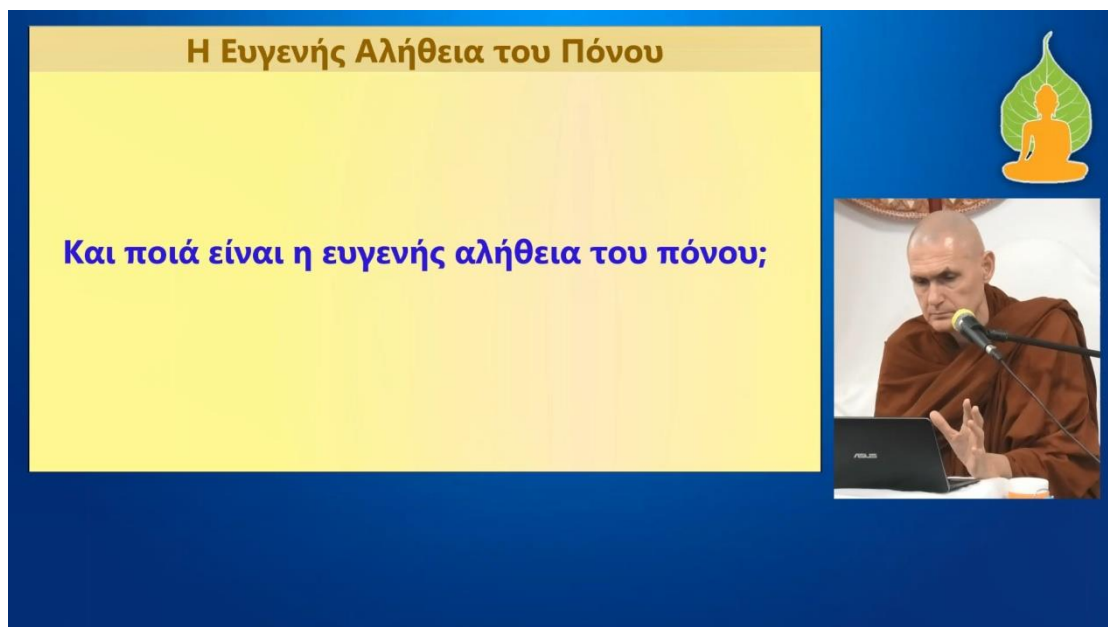
Γιά να καταλάβουμε πώς χρησιμοποιεί ο Βούδδας αυτή την όρολογία και σε ποιά συμφραζόμενα εμφανίζονται αυτά τα πράγματα, θά σας διαβάσω τις **Τέσσερεις Εύγενείς Αλήθειες**.

Διότι αυτή ή γνώση πού θέλουμε νά αποκτήσουμε δέν εἶναι γιά χάρη τῆς γνώσης καί μόνον, ἀλλά γιά τήν υπέρβαση τῆς ταλαιπωρίας καί τοῦ πόνου ἀπό αὐτά τά πέντε συναθροίσματα τῆς προσκόλλησης, καί τόν τρόπο γιά νά ξεπεράσει κανεῖς τήν προσκόλληση σ' αὐτά τά πέντε συναθροίσματα πού ἐπιφέρουν τήν ταλαιπωρία, τά βάσανα, τήν μιζέρια, καί τόν πόνο στήν ζωή.

Θά ξαναδιαβάσουμε τίς Τέσσερις Ἀλήθειες καί θά δοῦμε ὅτι σ' αὐτές τίς ἀλήθειες δέν ὑπάρχει ἱστορία μέ κάποιο ἄτομο, πού ὁ Βουδδας λέει ὅτι ἔκανε αὐτό ἢ τό ἄλλο, ἀλλά ὑπάρχουν μόνο δεδομένα. Καί θά δοῦμε ὅτι αὐτοί οἱ νοητικοί παράγοντες γιά τοὺς ὁποίους μιλήσαμε σχετικά, ὑπάρχουν στίς Τέσσερις Εὐγενεῖς Ἀλήθειες. Ὑπάρχουν παράγοντες, ὄχι ἄτομα.

Ἐτσι στήν πρώτη ὁμιλία του, ὁ Βουδδας μίλησε γιά τίς υπέρτατες πραγματικότητες (ἀγγλ. ultimate realities), κι αὐτές τίς υπέρτατες πραγματικότητες μπορεῖ νά τίς βρεῖ κανεῖς στήν πρώτη ὁμιλία τοῦ Βουδδα.

Στήν συνέχεια ὁ Βουδδας ρωτάει:

Ἡ Εὐγενής Ἀλήθεια του Πόνου

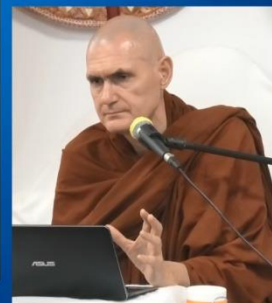
Και ποιά εἶναι ἡ εὐγενής ἀλήθεια του πόνου;

«Καί ποιά εἶναι ἡ Εὐγενής Ἀλήθεια τοῦ πόνου;»

Η Ευγενής Αλήθεια του Πόνου

Η γέννηση είναι πόνος, το γήρας είναι πόνος, η ασθένεια είναι πόνος, ο θάνατος είναι πόνος· η λύπη, ο θρήνος, η οδύνη, η θλίψη, και το άγχος είναι πόνος.

«Η γέννηση είναι πόνος, τὸ γήρας εἶναι πόνος, ἡ ἀσθένεια εἶναι πόνος, ὁ θάνατος εἶναι πόνος· ἡ λύπη, ὁ θρήνος, ἡ ὀδύνη, ἡ θλίψη, καὶ τὸ ἄγχος εἶναι πόνος.»

Γέννηση. Ποιανοῦ γέννηση; δὲν ὑπάρχει ἄτομο ἐδῶ, ἡ γέννηση εἶναι γέννηση, εἴτε ἀνθρώπου εἴτε ζώου. Εἶναι ἓνα κοσμικὸ φαινόμενο, δὲν μιλάμε γιὰ ἄτομο ἐδῶ.

Πόνος. Τί εἶναι πόνος; ποιανοῦ εἶναι ὁ πόνος; Εἶναι παγκόσμιο φαινόμενο καὶ γι' αὐτὸ μιλάμε γιὰ ὑπέρτατες ἀλήθειες.

Τὸ Γήρας εἶναι πόνος, καὶ ὅλες αὐτές οἱ λέξεις δὲν ἔχουν νὰ κάνουν μὲ ἓνα ἄτομο, ἀλλὰ εἶναι φαινόμενα σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο. Μιλάμε γιὰ ὑπέρτατες πραγματικότητες.

Ἡ Λύπη. Τί εἶναι ἡ λύπη; ποιανοῦ εἶναι ἡ λύπη; Στούς Ἕλληνες ἐμφανίζεται ἡ λύπη, στοὺς Τούρκους ἐμφανίζεται ἡ λύπη, στοὺς Ρώσους ἐμφανίζεται ἡ λύπη... οἱ Ἀμερικάνοι ἔχουν κι αὐτοὶ λύπη... καὶ ποιὸς δὲν ἔχει λύπη; Τὴν βλέπουμε τὴν λύπη σὰν ἓνα παγκόσμιο φαινόμενο, καὶ μπορούμε νὰ καταλάβουμε πῶς ὑπάρχει στὸν νοῦ τῶν ἀνθρώπων, πῶς ἐμφανίζεται, πῶς λειτουργεῖ, κλπ.

Αὐτὸς ὁ τρόπος εἶναι μιὰ ἀνάλυση πού μπορούμε νὰ κάνουμε γιὰ νὰ καταλάβουμε τί σημαίνει αὐτὸ τὸ παγκόσμιο φαινόμενο. Ἔτσι σ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν ὁμιλία δὲν μπορούμε νὰ διακρίνουμε ἓνα ἄτομο, ἀλλὰ μόνο φαινόμενα.

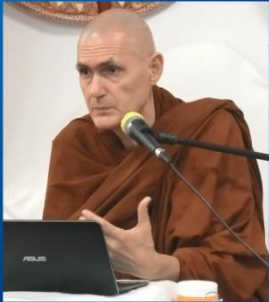

Ὡς πρὸς τὴν Γέννηση τῶρα, ὑπάρχει σωματικός πόνος ἀλλὰ ἔχουμε καὶ τὸν νοητικό πόνο. Τὸ Γήρας εἶναι πόνος, τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἀσθένεια πού εἶναι σωματικός πόνος.

Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ ὁ ψυχολογικός πόνος πού εἶναι ἡ λύπη καὶ ὁ θρήνος, δηλ. καὶ στίς δύο περιπτώσεις ἔχουμε τὸν σωματικό πόνο καὶ τὸν ψυχολογικό πόνο. Τὴν ὀδύνη καὶ τὴν θλίψη γιὰ παράδειγμα, δὲν τίς νιώθουμε μὲ τὴν σάρκα μας καὶ τὰ κόκκαλά μας, ἀλλὰ μὲ τὸν νοῦ μας,... εἶναι ψυχολογικός πόνος, ἐνῶ τὴν ἀσθένεια μποροῦμε νὰ τὴν αἰσθανθοῦμε στὸ σῶμα μας,... εἶναι σωματικός πόνος.

Ἡ Ευγενής Αλήθεια του Πόνου

Ἡ επαφή με το δυσάρεστο είναι πόνος. Ὁ χωρισμός από το ευχάριστο είναι πόνος. Μὴ αποκτώντας αὐτό που θέλει κάποιος εἶναι πόνος.

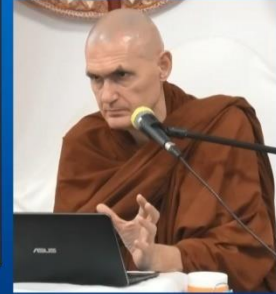

Μετά ἔχουμε τὴν ἐπαφή μὲ τὸ δυσάρεστο πού κι αὐτὸ εἶναι ψυχολογικός πόνος, ὁ χωρισμός ἀπὸ τὸ εὐχάριστο εἶναι ψυχολογικός πόνος, τὸ νὰ μὴν ἀποκτάει κανεὶς αὐτό πού θέλει εἶναι πόνος, ψυχολογικός πόνος.

Δηλαδή μέχρι στιγμῆς, ὁ Βούδδας μιλάει γιὰ τὸν σωματικό πόνο σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο καὶ γιὰ τὸν ψυχολογικό πόνο σὲ παγκόσμιο ἐπίπεδο.

Η Ευγενής Αλήθεια του Πόνου

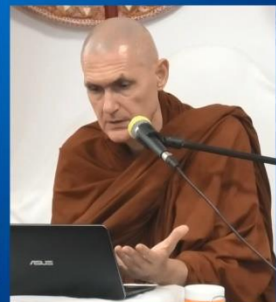
Εν συντομία, τα πέντε συναθροίσματα [του νου και της ύλης] που υπόκεινται στην προσκόλληση είναι πόνος.

Καί λέει τώρα έν συντομία:
Τά πέντε συναθροίσματα (τοϋ νοϋ καί τῆς ὕλης) ποϋ ὑπόκεινται στήν προσκόλληση εἶναι πόνος.

Ἐδῶ ὁ Βοῦδδας, στήν πρώτη ὁμιλία του, κάνει τήν πρώτη ἀναφορά στά πέντε συναθροίσματα καί ἐξηγεῖ ποιά εἶναι αὐτά τά πέντε, δηλ. τό Ὑλικό Σῶμα, τό Αἶσθημα, ἡ Ἀντίληψη, οἱ Νοητικές Λειτουργίες, καί ἡ Συνείδηση.

Και ποιά είναι εν συντομία τα πέντε συναθροίσματα του νου και της ύλης που υπόκεινται στην προσκόλληση και είναι πόνος;

Αυτά είναι:

Το συνάθροισμα του **υλικού σώματος** που υπόκειται στην προσκόλληση.

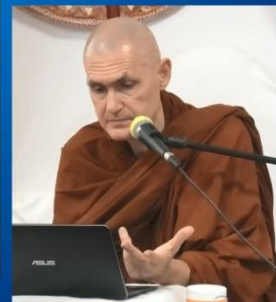
Το συνάθροισμα του **αισθήματος** που υπόκειται στην προσκόλληση.

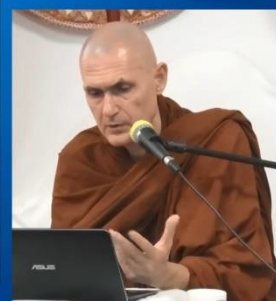
Το συνάθροισμα της **αντίληψης** που υπόκειται στην προσκόλληση.

Το συνάθροισμα των **νοητικών λειτουργιών** που υπόκειται στην προσκόλληση.

Το συνάθροισμα της **συνείδησης** που υπόκειται στην προσκόλληση.

Αυτή ονομάζεται η ευγενής αλήθεια του πόνου.

Μέχρι εδώ λοιπόν, δεν είδαμε ένα άτομο αλλά μόνο αντίληψη, νοητικές λειτουργίες κλπ.

Δηλαδή λέξεις που χρησιμοποιούνται για τις υπέρτατες πραγματικότητες και για την περιγραφή των υπέρτατων πραγματικοτήτων· για πράγματα που συμβαίνουν σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η Συνείδηση για παράδειγμα, δεν υπάρχει μόνο στον άνθρωπο αλλά υπάρχει και στα ζώα· και τα ζώα έχουν συνείδηση. Και υπάρχουν δισεκατομύρια ζώα που έχουν συνείδηση. Όταν εξετάζουμε την συνείδηση, δεν την βλέπουμε ως αυτή να ανήκει σε ένα συγκεκριμένο είδος ζώου μόνον, αλλά ότι υπάρχει σε παγκόσμιο επίπεδο.

Κι αυτή είναι μια υπέρτατη πραγματικότητα, ότι δηλ. υπάρχει συνείδηση και ότι αυτά τα ζώα κινούνται, οι άνθρωποι κινούνται, διότι έχουν συνείδηση. Αυτό που κινεί όλα αυτά τα όντα είναι μια συνείδηση.

Έτσι εμείς λαμβάνουμε την συνείδηση ως παγκόσμιο φαινόμενο, και προσπαθούμε να καταλάβουμε τί είναι αυτό το φαινόμενο που λέγεται συνείδηση.

Και γι' αυτό το βλέπουμε σαν υπέρτατη πραγματικότητα· ότι υπάρχει μια πραγματικότητα που υπερβαίνει την συμβατική πραγματικότητα, με τί τρόπο δηλ. σκέφτεται αυτός ή με τί τρόπο σκέφτεται ο άλλος. Διότι χωρίς συνείδηση δεν μπορεί να σκεφτεί ο άνθρωπος.

Βλέπουμε λοιπόν εδώ στην πρώτη Εύγενή Αλήθεια που διδάσκει ο Βούδδας, ότι μιλάει για πράγματα που είναι παγκόσμια και που έχουν παγκόσμια απήχηση.

Στήν συνέχεια ἔχουμε τήν Δεύτερη Εὐγενή Ἀλήθεια σχετικά μέ τήν προέλευση τοῦ πόνου:

Ἡ Εὐγενής Ἀλήθεια τῆς Προέλευσης τοῦ Πόνου

Και ποιά εἶναι ἡ εὐγενής ἀλήθεια τῆς προέλευσης τοῦ πόνου;

Ποιός εἶναι αὐτός πού μάς προκαλεῖ πόνο στήν ζωή; εἶναι κάποιο ἄτομο; εἶναι κάποιος;

Ἡ ἀπάντηση εἶναι: ἡ Ἐπιθυμία. Τί εἶναι ἡ ἐπιθυμία; ἡ ἐπιθυμία δέν εἶναι ἓνα ἄτομο, καί δέν ἐμφανίζεται μόνον σέ ἓναν ἀλλά σέ πολλά ἄτομα, εἶναι ἓνα παγκόσμιο φαινόμενο.

Εἶναι ἡ **ἐπιθυμία** που οδηγεί στην επαναγέννηση, συνοδευόμενη από απόλαυση και πάθος, αναζητώντας απόλαυση ἐδῶ καὶ ἐκεῖ· δηλαδή, ἡ ἐπιθυμία για ἡδονές, ἡ ἐπιθυμία για ὑπαρξη, ἡ ἐπιθυμία για μη ὑπαρξη.

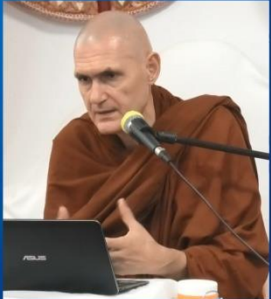
Ἐδῶ λοιπόν βλέπουμε ὅτι δέν μιλάμε για ἄτομα ἀλλά για νοητικά φαινόμενα· καί ἡ ἐπιθυμία ἐάν τήν λάβουμε μεμονωμένα, εἶναι ἓνας νοητικός παράγοντας, ἢ μπορούμε νά τήν ὀνομάσουμε καί νοητική λειτουργία. Ἡ ἐπιθυμία ἀνήκει στα *σανκάρα κάντας*, ὅπως εἶναι τό αἶσθημα, ἡ ἀντίληψη, κλπ.

Στήν συνέχεια ἔχουμε τήν Τρίτη Εὐγενή Ἀλήθεια σχετικά μέ τήν παύση τοῦ πόνου:

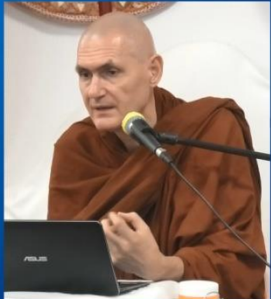
Ἡ Εὐγενής Ἀλήθεια τῆς Παύσης τοῦ Πόνου

Και ποιά εἶναι ἡ εὐγενής ἀλήθεια τῆς παύσης τοῦ πόνου;

Ποῖός εἶναι αὐτός πού μπορεῖ νά μᾶς ἀπαλλάξει ἀπό τόν πόνο; Ποιό εἶναι αὐτό τό πράγμα; εἶναι ἄτομο; εἶναι κάποιος θεός; εἶναι κάποιος ἄγγελος; Εἴμαστε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι!

Εἶναι τό πλήρες μη πάθος και ἡ παύση αὐτῆς τῆς ἰδίας τῆς ἐπιθυμίας, ἡ εγκατάλειψη και ἡ παραίτηση τῆς, ἡ ἀπελευθέρωση και ἡ ἀπεξάρτηση ἀπ' αὐτήν.

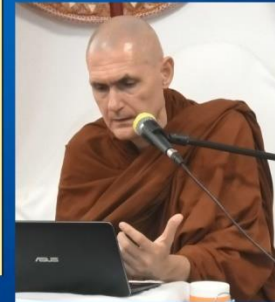

Ὅταν δέν ὑπάρχει ἐπιθυμία δέν ὑπάρχει πόνος. Καί βλέπουμε ξανά ἐδῶ, ὅτι ἡ ἐπιθυμία δέν εἶναι ἓνα ἄτομο ἀλλά εἶναι ἓνα φαινόμενο πού ἐγείρεται ἀπό συνθῆκες. Ὅταν οἱ συνθῆκες παύουν νά ὑφίστανται τότε μπορεῖ νά παύσει.

Τέλος έχουμε την Τέταρτη Ευγενή Αλήθεια σχετικά με την πρακτική για την παύση του πόνου:

Η Ευγενής Αλήθεια της Πρακτικής για την Παύση του Πόνου

Και ποιά είναι η ευγενής αλήθεια της πρακτικής που οδηγεί στην παύση του πόνου;

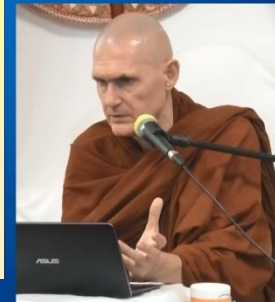

Είναι αυτή του «Οκταμελούς Δρόμου», δηλαδή:

1. η ορθή νόηση
  2. ο ορθός λογισμός
- } **Σοφία**
3. ο ορθός λόγος
  4. η ορθή πράξη
  5. ο ορθός βιοπορισμός
- } **Ηθική**

6. η ορθή προσπάθεια
  7. η ορθή μνήμη
  8. η ορθή αυτοσυγκέντρωση
- } **Αυτο-συγκέντρωση**

Τί σημαίνει ἐδῶ Ὁρθή Νόηση; ἡ ὀρθή νόηση ἀνήκει στίς ὑπέρτατες πραγματικότητες, διότι ὑπό ὀρισμένες συνθηκῆς μπορεῖ νά ἐμφανισθεῖ σέ ἓνα ἄτομο, ἀλλά καί σέ πολλά ἄτομα σέ παγκόσμιο ἐπίπεδο. Τήν ἐξετάζουμε λοιπόν καί βλέπουμε ὅτι εἶναι ἓνα φαινόμενο.

Τί εἶναι ὁ Ὁρθός Λογισμός; τί εἶναι ὁ Λόγος, τί εἶναι ἡ Πράξη, τί εἶναι ὁ Βιοπορισμός; Δέν εἶναι κάποια ἄτομα ἀλλά ἀνήκουν στίς ὑπέρτατες πραγματικότητες.

Τό ἴδιο καί ἡ Ὁρθή Προσπάθεια, ἡ Ὁρθή Μνήμη, καί ἡ Ὁρθή Αὐτοσυγκέντρωση.

Ὅλα αὐτά τά μέλη τοῦ Ὀκταπλοῦ Δρόμου στήν ὑπέρτατη πραγματικότητα, εἶναι νοητικοί παράγοντες. Ἡ Νόηση στά Πάλι ὀνομάζεται *ντίττι*, ὁ Λογισμός ὀνομάζεται *σανκάπα* ἢ *βιπτάκα*, καί ὅλα αὐτά τά βρίσκουμε καί τά ταξινομοῦμε μέσα στούς νοητικούς παράγοντες. Τό ἴδιο καί τόν Ὁρθό Λόγο, τήν Ὁρθή Πράξη, τόν Ὁρθό Βιοπορισμό. Ἡ Ὁρθή Προσπάθεια, ἡ Ὁρθή Μνήμη, καί ἡ Ὁρθή Αὐτοσυγκέντρωση, ἀνήκουν ἐπίσης στούς νοητικούς παράγοντες.

Άναφορικά τώρα με τα πέντε συναθροίσματα, ο Βούδδας μιλάει για την Προσκόλληση:

Η προσκόλληση στα πέντε συναθροίσματα συμβαίνει με δύο πρωτεύοντες τρόπους:

- ιδιοποίηση και
- ταυτοποίηση.

Diagram illustrating the Five Aggregates (Pancha Skandha) and their interconnections:

- Υλικό Σώμα (Material Body)
- Αίσθημα (Sensation)
- Συνείδηση (Consciousness)
- Αντίληψη (Perception)
- Νοητ. Λειτουργ. (Mental Functions)

Image of a Buddhist monk speaking at a microphone.

Με τί τρόπο αυτά τα πέντε συναθροίσματα κολλάνε μαζί; Τι είναι αυτό που τα συνδέει μεταξύ τους, και πώς επηρεάζουν το ένα το άλλο; Π.χ. το Ύλικό Σώμα μπορεί να επηρεάσει την Συνείδηση, και γι' αυτό υπάρχει η ένδιάμεση γραμμή που τα συνδέει. Και η Συνείδηση όμως μπορεί να επηρεάσει το σώμα.

Παράδειγμα: Έάν μέσα στο δωμάτιο υπάρχει πολλή ζέστη, κάποιος δέν μπορεί να την υποφέρει και μετακινείται μακριά από αυτήν. Τι είναι η ζέστη; ή ζέστη είναι ύλικό σώμα που επηρεάζει την συνείδηση· κάνει την συνείδηση να κινηθεί. Αυτό που έκανε την συνείδηση να κινηθεί, αυτό που μάς κάνει να σηκωνόμαστε για να απομακρυνθοῦμε από το ζεστό δωμάτιο, είναι η ζέστη· ένα ύλικό σώμα.

Τό ίδιο συμβαίνει αν φάμε ή πιοῦμε κάτι πολύ ζεστό, όπως καυτό νερό. Είναι ανυπόφορο αίσθημα, μάς φέρνει δυσφορία, και άμέσως αντιδροῦμε· μετακινούμε τό σώμα μας, σηκωνόμαστε από την θέση μας, και κάνουμε κάτι για να αποβάλλουμε αυτή την δυσφορία από μέσα μας. Δηλ. τό ύλικό σώμα που είναι ή θερμότητα μπορεί να φέρει δυσφορία στην συνείδηση και να έχει επίδραση στην νοητική μας διάθεση. Με λίγα λόγια, τά ύλικά αντικείμενα επηρεάζουν την νοητική μας διάθεση.

Τό Ύλικό Σώμα επίσης επηρεάζει τό Αίσθημα, αλλά και τό Αίσθημα μπορεί να έχει επίδραση στο Ύλικό Σώμα. Τό ίδιο συμβαίνει και με την Αντίληψη και τις Νοητικές Λειτουργίες.

Άς πάρουμε για παράδειγμα τόν θυμό πού εἶναι μιὰ Νοητική Λειτουργία. Ἐξ' αἰτίας ἑνός δυσάρεστου γεγονότος πού συμβαίνει στό Σώμα, μπορεῖ νά ἐπέλθει θυμός καί νά ἀρχίσουμε νά ἐγείρουμε ἀρνητικά συναισθήματα μέσα μας. Ἀλλά καί ἐξ' αἰτίας τοῦ θυμοῦ - ὅπως ἐάν ἀκούσουμε κάποιον νά λέει μιὰ ἰδέα μέ τήν ὁποῖαν δέν συμφωνοῦμε - μπορεῖ νά ἐπέλθει ἀντίδραση στό σῶμα μας· ἡ καρδιά μας ἀρχίζει νά χτυπάει πιό γρήγορα, γινόμαστε νευρικοί, καί κινούμε τό σῶμα μας μέ νευρικότητα. Δηλ. τὰ Αἰσθήματα μποροῦν νά ἐπηρρεάσουν τό Ὑλικό Σῶμα.

Ἐπίσης λοιπόν ἀλληλοεπίδραση μεταξὺ τοῦ Ὑλικοῦ Σώματος πού μπορεῖ νά παράξει Συναισθήματα, καί τῶν Συναισθημάτων πού μποροῦν νά παράξουν διάφορες σωματικές λειτουργίες.

Ἀλλά καί ἡ Συνείδηση μπορεῖ νά ἐπηρρεάσει τό Αἶσθημα, νά ἐπηρρεάσει τήν Ἀντίληψη, καί νά ἐπηρρεάσει τίς Νοητικές Λειτουργίες.

Οἱ Νοητικές Λειτουργίες μποροῦν νά ἐπηρρεάσουν τήν Συνείδηση, οἱ Νοητικές Λειτουργίες μποροῦν νά ἐπηρρεάσουν τό Ὑλικό Σῶμα, μποροῦν νά ἐπηρρεάσουν τό Αἶσθημα, μποροῦν νά ἐπηρρεάσουν καί τήν Ἀντίληψη.

Ἡ Ἀντίληψη μπορεῖ νά ἐπηρρεάσει τήν Συνείδηση, ἡ Ἀντίληψη μπορεῖ νά ἐπηρρεάσει τό Ὑλικό Σῶμα, καί ἡ Ἀντίληψη μπορεῖ νά ἐπηρρεάσει τίς Νοητικές Λειτουργίες καί τό Αἶσθημα.

Ἐπίσης λοιπόν ἕνας μηχανισμός ἐδῶ, μιὰ ἀλληλοεπίδραση πού ὀφείλεται στήν Προσκόλληση. Ἡ Προσκόλληση εἶναι αὐτή πού κάνει τὰ πέντε συναθροίσματα νά συμπεριφέρονται κατ' αὐτόν τόν τρόπο μεταξὺ τους. Ἐμεῖς δηλ. προσκολλώμεθα σ' αὐτά τὰ πράγματα, προσκολλώμεθα στό Αἶσθημά μας, θέλουμε τό Αἶσθημά μας νά ὑπάρχει μέ ἕναν συγκεκριμένο τρόπο, προσκολλώμεθα στό Ὑλικό Σῶμα καί στίς Ἀντιλήψεις μας.

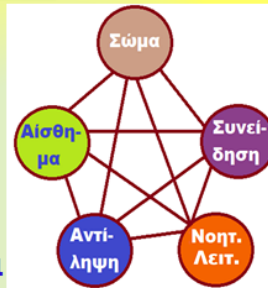
Καί ἔτσι, κουβαλᾶμε ἐπάνω μας ὅλα αὐτά τὰ πέντε συναθροίσματα.

Ἡ Προσκόλληση συμβαίνει μέ δύο τρόπους:

Μέ Ἰδιοποίηση καί Ταυτοποίηση.

▪ Ιδιοποίηση

Προσκολλούμενος στα πέντε συναθροίσματα, κάποιος τα δράττει με επιθυμία και πάθος (*chanda-rāga*), τα θεωρεί ως κατοχή του, και τα παρουσιάζει σαν να ήταν δικά του, του ίδιου του.

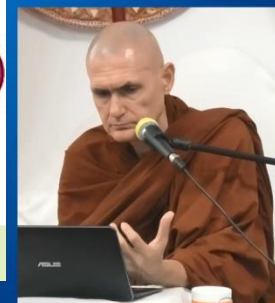
Με λίγα λόγια, «αυτά είναι δικά μου», «τό Αίσθημα είναι δικό μου», «τό Σώμα μου είναι δικό μου», όλο αυτό τό «δικό μου», τό «μου», «μου».

▪ Ιδιοποίηση

Έχει κτητικές τάσεις με το να τα θεωρεί ως κτήμα του.

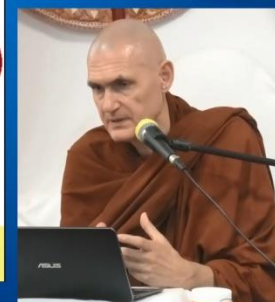
Έτσι είναι επιρρεπής στο να νομίζει ότι τα συναθροίσματα,

“είναι δικά μου”
(*etaṃ mama*).

▪ Ιδιοποίηση

Εδώ, η έννοια **“Αυτά είναι δικά μου”** αντιπροσωπεύει την πράξη της ιδιοποίησης, που είναι μια λειτουργία της σφοδρής επιθυμίας (*taṇhā*).

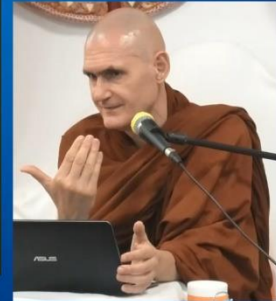

▪ Ταυτοποίηση

Ή κάποιος ταυτίζεται με τα πέντε συναθροίσματα παίρνοντας τα ως βάση:

για την υπερηφάνεια και την αλαζονεία του (*māna*), ή

για την άποψη (*ditṭhi*) ότι αυτά είναι ο "πραγματικός μου εαυτός".

Όταν βλέπουμε τόν έαυτόν μας στόν καθρέφτη, τότε άμέσως αίσθανόμαστε ύπερηφάνεια «Αυτός είμαι έγώ», αλλά και άλαζονεία, διότι θαυμάζουμε τόν έαυτόν μας.

Έάν έχουμε εύχάριστα αίσθήματα λέμε «έγώ είμαι πού έχω τά εύχάριστα αίσθήματα, δέν είμαι άλλοι πού τά έχουν». Έάν έχουμε δυσάρεστα συναισθήματα λέμε «έγώ είμαι πού ύποφέρω, όχι οί άλλοι· οί άλλοι είμαι μιά χαρά, έγώ δέν είμαι καλά». Τό δεύτερο είμαι τό σύμπλεγμα τής κατωτερότητας πού έχουμε. Διότι ή ύπερηφάνεια και ή άλαζονεία μπορούν νά έπιφέρουν αίσθήματα άνωτερότητας και αίσθήματα κατωτερότητας.

Αυτό όνομάζεται *μάννα*. *Μάννα* σημαίνει μέτρηση· συγκρίνουμε δηλ. τόν έαυτόν μας μέ τούς άλλους· «πόσο άνώτερος είμαι έγώ» ή «πόσο κατώτερος είμαι έγώ», και αυτό τό κάνουμε σέ σχέση μέ τά αίσθήματά μας, μέ τίς ιδέες μας, και μέ τό σώμα μας.

Συγκρίνουμε τήν εμφάνιση τοῦ σώματός μας μέ τήν εμφάνιση τών άλλων, και άναρωτιόμαστε: «είμαι έγώ καλύτερος/η, είμαι πιό άσχημος/η από τούς άλλους;» Αύτή ή σύγκριση όφείλεται στην ταύτιση πού έχουμε μέ τό σώμα μας, και μέ τήν ταύτιση και τήν άποψη ότι τό Αΐσθημα, ή Αντίληψη κι όλα αυτά, είμαι ό πραγματικός μας έαυτός· τό Έγώ μας.

Έτσι πρώτα έμφανίζεται τό Έγώ, και στην συνέχεια έπέρχεται ή αντίληψη περί έαυτοῦ και ή αντίληψη τής προσωπικότητας.

▪ Ταυτοποίηση

Έτσι είναι επιρρεπής στο να νομίζει και να θεωρεί ότι τα συναθροίσματα,

**“είμαι εγώ”, ή
“είναι ο εαυτός μου”**

(eso 'ham asmi, eso me attā).

Μερικοί άνθρωποι θεωρούν όλα ή κάποιο από τα πέντε συναθροίσματα σαν «ψυχή». Όταν για παράδειγμα έχουμε εύχарιστα συναισθήματα, και όταν αυτά τα συναισθήματα φουσκώνουν πάρα πολύ και γίνονται συμπαγή μέσα μας, λέμε ότι αυτό είναι ή ψυχή μας.

▪ Ταυτοποίηση

Εδώ, οι έννοιες **“Αυτά είμαι εγώ”** και **“Αυτά είναι ο εαυτός μου”** αντιπροσωπεύουν δύο τύπους ταυτοποίησης:

ο πρώτος εκφράζει την υπερηφάνεια /αλλαζονεία — **“Αυτά είμαι εγώ”,** και

ο δεύτερος εκφράζει την άποψη — **“Αυτά είναι ο εαυτός μου”**.

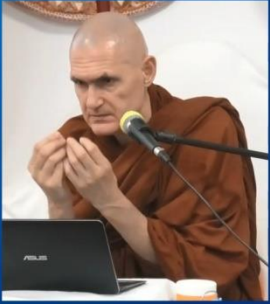
Γι' αυτόν τον λόγο ο Βούδδας σχετικά με την ταυτοποίηση, μιλάει για Προσκόλληση και όχι για πέντε συναθροίσματα. Αυτά τα πέντε συναθροίσματα δεν τα βλέπουμε απομονωμένα.

Σε άλλα φιλοσοφικά συστήματα μιλάνε για τον νοῦ, για την ὕλη, αλλά κανείς δεν έχει αναφέρει με ποιόν τρόπο όλα αυτά συνδέονται μεταξύ τους και κολλᾶνε μαζί μας· αναφέρονται σε ὄρους ὅπως Ἀντίληψη, Ἐπιθυμία, κλπ, αλλά δεν ὑπάρχει ἀνάλυση για τὸ πῶς ἐμεῖς προσκολλώμεθα ἐπάνω τους.

Τα Πέντε Συναθροίσματα

1. Το υλικό σώμα	} Υλη (Rūpa)
2. Το αίσθημα	} Το Νοητό (Nāma) Νοητικοί παράγοντες (Cetasika)
3. Η αντίληψη	
4. Οι νοητικές λειτουργίες	
5. Η συνείδηση (Viññāṇa)	} Σκέψη, Συνειδητότητα Συνείδηση (Citta)

Θά δοῦμε τώρα γιατί τὰ ὀνομάζουμε πέντε συναθροίσματα. Ἐξετάζοντάς τα, βλέπουμε ὅτι ἀποτελοῦνται ἀπὸ μικρές μικρές μονάδες οἱ ὁποῖες συγκροτοῦνται μαζύ· γι' αὐτό τὰ λέμε συνάθροισμα.

Ὅλα αὐτὰ ἐάν τὰ λάβουμε ἀπομονωμένα, μποροῦμε νὰ τὰ ὀνομάσουμε Ὑλη (*Ρούπα*), Νοητικούς παράγοντες (*Τσέτασίκα*) ἢ mental factors, *Τσίττα*, κλπ.

Ἐάν τὰ πάρουμε σάν σύνολο, τότε μποροῦμε νὰ δοῦμε ἀπὸ τί ἀποτελοῦνται· ἀπὸ τί ἀποτελεῖται τὸ Αἴσθημα, ἀπὸ τί ἀποτελεῖται ἡ Ἀντίληψη, κλπ.

Θά ἐξετάσουμε πρῶτα τὸ συνάθροισμα τοῦ Ὑλικοῦ Σώματος, καὶ τὸ πῶς αὐτό σύμφωνα μὲ τὴν Σούττα καὶ τὸ Ἀμπιντάμμα ἀναλύεται σὲ 28 εἶδη ὑλικῶν στοιχείων.

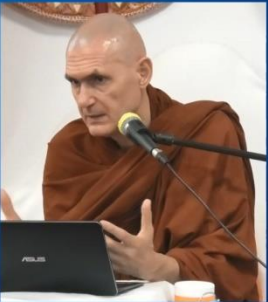
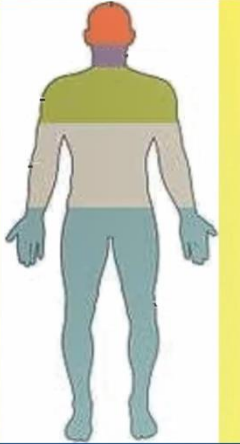
Α) ΤΟ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

καί τὰ 28 Εἶδη Ὑλικῶν Στοιχείων πού τό Ἀποτελοῦν

ΤΟ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

Εἶναι ἓνα σύνολο μαζῶν καί στοιχείων πού λαμβάνεται ὡς μια συνολική.

Αποτελεῖται ἀπό 28 εἶδη υλικῶν στοιχείων

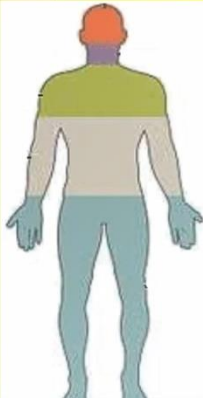
Οἱ ἀναφορές γι' αὐτά τὰ 28 εἶδη στοιχείων βρίσκονται διάσπαρτες μέσα στήν Σούττα Πίτακα. Ἐνα μέρος βρίσκεται σέ μιὰ ὀμιλία, σέ μιὰ ἄλλη ὀμιλία μπορούμε νά βροῦμε ἓνα ἄλλο μέρος, ἀλλά ἐδῶ στό Ἀμπιντάμμα τά ἔχουμε ὅλα μαζύ σέ ἓναν κατάλογο, καί ἔτσι εἶναι πιό εὔκολο νά τά βροῦμε.

Θά τά συναντήσουμε ἐπίσης ξανά καί ξανά στό ἐγχειρίδιο πού θά χρησιμοποιήσουμε ἀργότερα, καί θά εἶναι πιό εὔκολο νά καταλάβουμε ποιά εἶναι αὐτά τὰ πράγματα πού πρέπει νά ἀναλύσουμε, καί τί ἐννοοῦμε μέ τόν ὄρο υλικό σῶμα τό ὁποῖο δέν εἶναι μία ἀφηρημένη ἀλλά μία συγκεκριμένη ἔννοια.

28 ΕΙΔΗ ΥΛΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

4 Πρωταρχικά Στοιχεία (*mahā-bhūta*)—εσωτερικά καί εξωτερικά:

γη (στερεά)
νερό (υγρά)
φωτιά (θερμά)
αέρας (αέρια)

ΤΑ 28 ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΥΛΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Πρώτον, έχουμε τὰ Τέσσερα Πρωταρχικά Στοιχεία, τὰ ὁποῖα τὰ συναντοῦμε ἐσωτερικά στό σῶμα μας καί ἐξωτερικά σέ ἄλλα σῶματα καί στό περιβάλλον. Στό ἀγγλικό βιβλίο πού θά χρησιμοποιοῦμε ἀπό ἐδῶ καί πέρα, θά τὰ μεταφράζουμε ὡς earth, water, fire, and wind or air. Κατ' οὐσίαν ὁμως ἀνήκουν ὅλα στό ὑλικό στοιχείο. Στήν γλώσσα Πάλι, ἔχουν διαφορετικές ὀνομασίες.

Τό νερό ἢ ὑγρό λέγεται *Άπο*, καί δέν εἶναι μιὰ συνηθισμένη ἢ καθημερινή λέξη. Οἱ Ἴνδοί ἔχουν ἄλλη λέξη γιά τό νερό. Γιά τό πόσιμο νερό, χρησιμοποιοῦν τήν λέξη *Πάννια* ἢ *Ούντακα*. Ὅμως τό *Άπο* ἔχει εὐρύτερη ἔννοια. Ὅπως στά ἑλληνικά τό ὕδωρ εἶναι γιά τό πόσιμο νερό, ἀλλά ἡ λέξη ὑγρό εἶναι εὐρύτερης σημασίας. Τό αἷμα γιά παράδειγμα εἶναι ὑγρό· καί ὑπάρχουν τόσα πολλά ὑγρά στό σῶμα μας ὅπως καί στά σῶματα ἄλλων ὄντων πού δέν εἶναι νερό. Ἡ λέξη *Άπο* στήν Ἰνδική γλώσσα δέν σημαίνει μόνον νερό ἀλλά χρησιμοποιεῖται καί γιά τὰ ὑγρά ὑπό εὐρύτερη ἔννοια.

Ἡ φωτιά στά Πάλι λέγεται *Τέντζο*, ὁμως *Τέντζο* δέν εἶναι ἡ φωτιά μέ φλόγες ἀλλά ἡ θερμότητα. Ἡ φωτιά μέ φλόγες πού χρησιμοποιοῦν οἱ Ἴνδοί στήν καθημερινότητά τους, εἶναι *Άνγκι* ἢ *Τζότι*. Οἱ ἄγγλοι τό ἔχουν μεταφράσει φωτιά (fire), καί ἔτσι τό ἔχω μεταφράσει κι ἐγώ. Βασικά ὁμως εἶναι *Τέντζο*, θερμότητα. Δηλ. ἔχουμε τήν φωτιά καί ἔχουμε καί τό *Τέντζο*, τήν θερμότητα πού βγαίνει ἀπό τήν φωτιά. Ὅταν βλέπουμε τήν φωτιά ἀπό μακριά, βλέπουμε τίς φλόγες· ὅταν ὁμως πλησιάσουμε τί νιώθουμε; νιώθουμε *Τέντζο*, θερμότητα. Αὐτή εἶναι ἡ λέξη πού χρησιμοποιεῖ ὁ Βούδδας γιά τὰ θερμά στοιχεία. Κατά τόν ἴδιο τρόπο, ἔχουμε τήν ἡλιακή θερμότητα πού προέρχεται ἀπό τήν πύρινη σφαῖρα τοῦ ἡλίου, ἀλλά καί τήν θερμότητα τοῦ σώματός μας πού προέρχεται ἀπό τήν τροφή πού τρώμε, καί ὄχι ἀπό κάποια φωτιά πού καίει μέσα μας.

Μετά ἔχουμε τήν λέξη γιά τόν ἀέρα. Ἡ καθημερινή λέξη πού χρησιμοποιοῦν οἱ Ἴνδοί γιά τόν ἀέρα εἶναι *Βάτα*. Ὅμως ἡ λέξη γιά τὰ ἀέρια γενικά, εἶναι *Βάγιο*.

Ἀντί νά μεταφράσουμε αὐτές τίς λέξεις κυριολεκτικά, δηλ. γή, νερό, φωτιά καί ἀέρα, ἔχω σέ παρενθέσεις τοὺς ὄρους πού θά χρησιμοποιοῦμε, δηλ. στερεά, ὑγρά, θερμά, καί ἀέρια. Οἱ τελευταῖοι ὄροι χρησιμοποιοῦνται καί στήν φυσική ἐπιστήμη, καί ἔχουν εὐρύτερη ἔννοια ὥστε νά γίνονται πιό κατανοητοί. Ἐάν π.χ. ποῦμε νερό, τότε νερό ἔχουμε καί στήν βρύση πού πίνουμε, ἀλλά ἡ λέξη ὑγρό ἔχει εὐρύτερη ἔννοια.

Αυτά λοιπόν είναι τα 4 *μάχα μπούντα*, δηλ. τα 4 μεγάλα ή πρωταρχικά στοιχεία της ύλης που στηρίζουν το σύμπαν.

Τα Τέσσερα Πρωταρχικά Στοιχεία

Αέρας, Αέρια

Φωτιά, Θερμότητα

Γη, Στερεά

Νερό, Υγρά

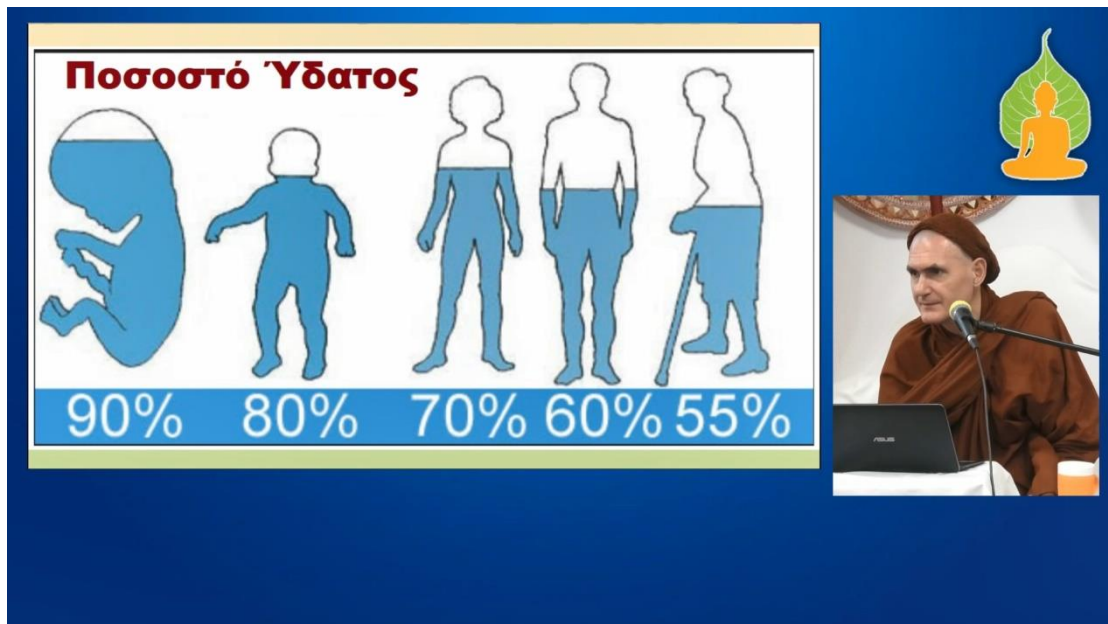
Τα στοιχεία αυτά υπάρχουν έξω αλλά και μέσα στο σώμα μας· το σώμα μας αποτελείται από αυτά τα στοιχεία.

Τα Τέσσερα Πρωταρχικά Στοιχεία

Παντού γύρω μας υπάρχει ύλη. Όλα τα σώματα, στερεά, υγρά, θερμά ή αέρια, μικρά ή μεγάλα είναι φτιαγμένα από ύλη, όπως και το σώμα μας. Η ύλη μπορεί να είναι σκληρή σαν το ατσάλι, μαλακή σαν την πλαστελίνη, αόρατη όπως ο αέρας.

Με λίγα λόγια, η ύλη μπορεί να παίρνει διάφορες μορφές. Γι' αυτό ο Βούδδας αναφέρει την λέξη *ρούπα*.

Άς δούμε τώρα από τι αποτελείται το σώμα μας.

Σάν έμβρια μέσα στην μήτρα αλλά και από την στιγμή που γεννιόμαστε, τó ποσοστό ύδατος στό σώμα μας είναι 50%, και τó υπόλοιπο είναι στερεό στοιχείο, άέριο, και θερμότητα.

Σάν μωρά και παιδιά, τó ποσοστό ύδατος είναι 80%, και τó υπόλοιπο είναι στερεό, άέριο, και θερμό στοιχείο.

Κατά την έφηβεία τó σώμα μας αποτελείται από 70% υγρό στοιχείο, και τó υπόλοιπο 30% είναι στερεό, θερμό, και άέριο.

Όταν ώριμάσουμε διαθέτουμε μόνο 60% υγρό στοιχείο μέσα μας, και τó υπόλοιπο 40% είναι στερεό, άέριο, και θερμό στοιχείο.

Και όταν γεράσουμε, τó ποσοστό του ύγρου στοιχείου μειώνεται στό 55%. Γι' αυτό οι ηλικιωμένοι άνθρωποι αισθάνονται τó σώμα τους βαρύ, περπατάνε με δυσκολία και χρειάζονται ύποστήριξη· αυτό όφείλεται στό γεγονός ότι τó στερεό στοιχείο ύπερτερεί έναντι τών άλλων.

Όλα αυτά τά στοιχεία λοιπόν ύπάρχουν στό σώμα μας, τά κουβαλάμε μαζί μας κάθε μέρα, και όπως τά έξωτερικά αντικείμενα και φαινόμενα αποτελούνται από τó στερεό στοιχείο, υγρό, κλπ, τó ίδιο γίνεται και με τó σώμα μας.

Και όχι μόνον αυτό, αλλά τó σώμα μας αποτελείται και από άλλα πράγματα. Τó σώμα μας δέν είναι κάτι συμπαγές σαν ένας βράχος ή μιά πέτρα· ύπάρχουν κι άλλα πράγματα μέσα στό σώμα μας, που κι αυτά είναι ύλικά πράγματα.

Τά 24 Παράγωγα τῶν Τεσσάρων Πρωταρχικῶν Στοιχείων

5 εἴδη Εύαισθησίας:

24 Παράγωγα των Πρωταρχικῶν Στοιχείων:
(5) ευαισθησία στο

ΜΑΤΙ	
ΑΥΤΙ	
ΜΥΤΗ	
ΓΛΩΣΣΑ	
ΣΩΜΑ	

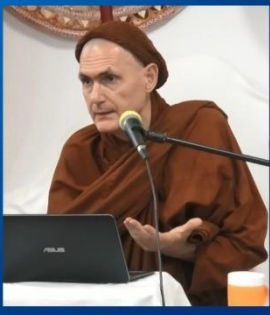

Εἶναι μιὰ εὐαισθησία πού δέν τήν ἔχουν τά ἄψυχα ἀντικείμενα ὅπως οἱ πέτρες, τά βράχια, τά κούτσουρα, κλπ. Ἐμεῖς ἔχουμε εὐαισθησία ὅπως τήν ἀφή, τὸ τραπέζι ὅμως δέν ἔχει εὐαισθησία. Αὐτό εἶναι ἓνα παράγωγο τοῦ πρωταρχικοῦ στοιχείου

Στήν συνέχεια ἔχουμε τά
4 Αἰσθητήρια ἀντικείμενα:

(4) αἰσθητήρια ἀντικείμενα

	ΟΠΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ
	ΗΧΟΙ
	ΜΥΡΩΔΙΕΣ
	ΓΕΥΣΕΙΣ

Τά ὀπτικά ἀντικείμενα, ὁ ἦχος, οἱ μυρωδιές, καί οἱ γεύσεις, τί εἶναι; εἶναι ὑλικά στοιχεία. Καί ἡ εὐαισθησία πού ἀντιλαμβάνεται τήν γεύση ἢ τήν μυρωδιά κλπ, εἶναι ἐπίσης ὑλικό στοιχείο.

Ο ήχος για παράδειγμα, είναι παράγωγο τῶν πρωταρχικῶν στοιχείων. Πῶς συμβαίνει αὐτό; Ὄταν δύο στερεά στοιχεία συγκρούονται, τότε βγαίνει ἤχος. Ὁ ἤχος εἶναι παράγωγο τῆς σύγκρουσης μεταξύ δύο στερεῶν στοιχείων. Τά μόρια ἤχου πού παράγονται κατά τήν σύγκρουση, εἶναι κύμματα ἀέρος πού ἔχουν δημιουργηθεῖ ἀπό αὐτή τήν σύγκρουση.

(5) ευαισθησία στο

(4) αίσθητήρια αντικείμεμ.

ΜΑΤΙ				ΟΠΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ
ΑΥΤΙ				ΗΧΟΙ
ΜΥΤΗ				ΜΥΡΩΔΙΕΣ
ΓΛΩΣΣΑ				ΓΕΥΣΕΙΣ
ΣΩΜΑ				

Ἔχουμε λοιπόν τήν εὐαισθησία στό μάτι πού εἶναι ὑλικό στοιχείο, καί ἔχουμε καί τά αἰσθητήρια ἀντικείμενα πού κι αὐτά εἶναι ὑλικό στοιχείο. Ἔχουμε τήν εὐαισθησία στό αὐτί πού εἶναι ὑλικό ἀντικείμενο, καί ἔχουμε τούς ἤχους πού εἶναι ὑλικό στοιχείο. Ἔχουμε τήν μύτη καί τίς μυρωδιές πού κι αὐτά εἶναι ὑλικά στοιχεία. Ἔχουμε τήν εὐαισθησία στήν γλῶσσα καί τίς γεύσεις πού εἶναι ὑλικά ἀντικείμενα, καί τέλος ἔχουμε τό σῶμα· ἀλλά ἐδῶ σύμφωνα μέ τό Ἀμπιντάμμα καί μέ ἄλλες Σούττας, δέν ἔχουμε τήν αἴσθηση τῆς ἀφῆς. Αὐτό ὀφείλεται στό γεγονός ὅτι ἡ ἀφή εἶναι ὁ συνδιασμός τοῦ στερεοῦ, τοῦ θερμοῦ, καί τοῦ ἀέρος. Αὐτός ὁ συνδιασμός εἶναι ἡ αἰτία τῆς αἴσθησης τῆς ἀφῆς.

Γιά παράδειγμα, ὅταν ἀγγίζουμε αὐτό τό τραπέζι ἔχουμε τήν αἴσθηση ἑνός στερεοῦ ἀντικειμένου, τήν αἴσθηση τῆς σκληρότητας. Ἡ αἴσθηση τῆς ἀφῆς εἶναι παράγωγο τῆς σκληρότητας, ἢ τῆς ἀπαλότητας, ἢ τῆς θερμότητας, κλπ. Ἡ ὅταν βάζουμε τό χέρι μας στό νερό, αἰσθανόμαστε τήν θερμότητα ἢ τήν ψυχρότητά του, καθώς καί τήν πυκνότητα τοῦ νεροῦ πού κι αὐτή εἶναι ὑλικό στοιχείο.

Ἔτσι λοιπόν στό Ἀμπιντάμμα ἡ ἀφή δέν ἀναφέρεται σάν αἰσθητήριο ἀντικείμενο, καθ' ὅτι εἶναι παράγωγο τοῦ στερεοῦ, τοῦ ὑγροῦ, τοῦ θερμοῦ, καί τοῦ ἀέριου στοιχείου.

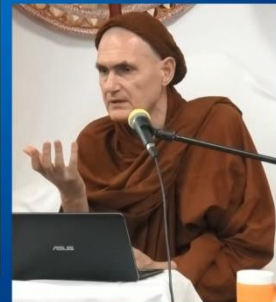

Τά υπόλοιπα 15 παράγωγα είναι:

- (2) θηλυκότητα ή αρρενωπότητα
- (1) το όργανο της καρδιάς
- (2) σωματική και προφορική έκφραση
- (1) ζωτικότητα
- (1) το στοιχείο του διαστήματος

- (1) σωματική ευκινησία
- (1) σωματική ελαστικότητα
- (1) σωματική προσαρμοστικότητα
- (1) σωματική ανάπτυξη
- (1) σωματική συνέχεια

- (1) αποσύνθεση
- (1) παροδικότητα
- (1) τροφή

Τό άν θά γεννηθοῦμε θηλυκά ἢ ἀρσενικά ὄντα, καθορίζεται ἀπό βιολογικούς παράγοντες ὅπως τά γονίδια. Αὐτά εἶναι ὕλη, καί καθορίζονται ὡς ὑλικά στοιχεία.

Τό ὄργανο τῆς καρδιάς τό θεωροῦμε ξεχωριστά, διότι εἶναι τό πρῶτο ὄργανο πού ἐμφανίζεται στήν ἐμβρυϊκή κατάσταση καί εἶναι ἡ βάση τοῦ μηχανισμοῦ γιά τήν λειτουργία τοῦ σώματος καί τήν κυκλοφορία τοῦ αἵματος. Ὁ παλμός τῆς καρδιάς παράγει ἠλεκτρισμό πού δημιουργεῖται ἀπό τήν ἔλξη καί τήν ἀπόθεση τῶν ἠλεκτρικῶν σωματιδίων καί γι' αὐτό εἶναι ἕνα ἰδιαίτερο ὑλικό στοιχείο.

Ἡ σωματική ἔκφραση ὀφείλεται στό νευρικό σύστημα πού ἐπιτρέπει στό σώμα μας νά κινεῖται καί νά ἐκφράζεται μέσω τῆς κίνησης, καί ἡ προφορική ἔκφραση ὀφείλεται στίς φωνητικές χορδές πού μᾶς ἐπιτρέπουν νά μιᾶμε. Καί τά δύο εἶναι ἰδιαίτερα ὑλικά στοιχεία.

Ἡ ζωτικότητα ὀφείλεται στόν πολλαπλασιασμό τῶν κυττάρων, καί ὁ πολλαπλασιασμός τῶν κυττάρων γίνεται διά μέσου τῆς ζωτικότητας πού ὑπάρχει στά κύτταρα. Π.χ. ἕνα τραπέζι δέν παράγει κύτταρα, αὐτό εἶναι ἀδύνατον, ἀλλά τό σώμα μας παράγει κύτταρα. Κάθε ζωντανή ὕπαρξη παράγει κύτταρα. Ἔτσι, ἡ ζωτικότητα παράγει κύτταρα, ἀλλά καί ὀφείλεται στόν πολλαπλασιασμό τῶν κυττάρων.

Τό στοιχείο τοῦ διαστήματος εἶναι παράγωγο τῶν ὑπόλοιπων πρωταρχικῶν στοιχείων. Διάστημα εἶναι ὁ κενός χῶρος πού ἐμπεριέχεται ἐντός συγκεκριμένων στερεῶν ἢ ὑγρῶν κλπ. στοιχείων, ὅπως γιά παράδειγμα ὁ χῶρος ἐντός ἐνός δωματίου, ἢ ὁ χῶρος ἀνάμεσα σέ δύο μάζες νεροῦ κλπ.

Ἡ σωματική εὐκινησία ὀφείλεται στό εἶδος τῶν τροφῶν πού καταναλώνουμε. Μία σωστή διατροφή ἐξασφαλίζει ὅτι τά κύτταρα – μέσω τῶν μορίων τῆς τροφῆς - θά λάβουν τήν ἀπαιτούμενη ζωτικότητα ὥστε νά δώσουν εὐκινησία στό σώμα μας.

Κατά τόν ἴδιο τρόπο ἔχουμε τήν σωματική ἐλαστικότητα, καί τήν σωματική προσαρμοστικότητα. Ὅλα αὐτά εἶναι ὑλικά στοιχεία.

Ἡ σωματική ἀνάπτυξη εἶναι μία μορφή ὑλικότητας πού κάνει τό σώμα μας νά αὐξάνεται.

Ὡς πρὸς τήν σωματική συνέχεια τώρα· τό σώμα μας δέν γεννιέται καί πεθαίνει ἀμέσως, ἀλλά ἔχει μιά διάρκεια, μία συνέχεια, ἡ ὁποία διατηρεῖται καί ὀφείλεται στό ὑλικό στοιχείο.

Ἡ ἀποσύνθεση ὀφείλεται στήν ἀποσύνθεση τῶν κυττάρων τά ὁποία δέν μποροῦν πλέον νά ἀναπαραχθοῦν καί νά διατηρηθοῦν στήν ζωή.

Εἶναι ἕνα ἄλλο εἶδος ὑλικότητας, ἡ ὁποία φθείρει τά κύτταρά μας. Τά πρωταρχικά στοιχεία ἀλλά καί τά παράγωγά τους, φθείρονται ἐπίσης διότι εἶναι παροδικά.

Έχουμε μετά την παροδικότητα όλων τῶν φαινομένων· τοῦ ὑλικοῦ στοιχείου ἐντός τῶν κυττάρων, ἀλλά καί τήν παροδικότητα ὅλων τῶν πρωταρχικῶν στοιχείων γενικά.

Καί τέλος ἔχουμε τήν τροφή ἀπό τήν ὁποίαν θρέφονται τὰ κύτταρα. Γιά παράδειγμα, ἕνας βράχος δέν χρειάζεται τροφή. Ἐμεῖς ὅμως πού εἴμαστε ζωντανά πλάσματα χρειαζόμαστε τροφή, διότι τὰ κύτταρά μας δέν εἶναι παντοτεινά, ἔχουν μιὰ παροδικότητα καί χρειάζονται τροφή γιά νά ὑπάρξουν. Ἡ τροφή λοιπόν εἶναι ἕνα ὑλικό στοιχείο.

Διαιροῦμε λοιπόν τό σῶμα μας σέ διάφορες κατηγορίες πού τίς ὀνομάζουμε συναθροίσματα, καί ὅλα αὐτά τὰ πράγματα συντελοῦν στήν δομή αὐτοῦ πού ὀνομάζουμε σῶμα. Πρῶτα εἶναι τὰ πρωταρχικά στοιχεία, καί στήν συνέχεια εἶναι τὰ παράγωγά τους. Ὅλα αὐτά εἶναι παροδικά, θρέφονται καί ἀποσυνθέτονται.

Ὅλα αὐτά τὰ φαινόμενα τὰ κατατάσσουμε σέ διάφορες κατηγορίες γιά νά καταλάβουμε τί σημαίνει αὐτό τό σῶμα καί πῶς διατηρεῖται στήν ζωή.

Β) ΤΟ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΣΘΗΜΑΤΟΣ

καί τὰ 108 είδη πού τό άποτελοϋν

ΤΟ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΣΘΗΜΑΤΟΣ

Αποτελείται από
108 είδη
αισθήματος

Αυτό τό είχαμε έξηγήσει όταν άναλύαμε τήν Σάτιπατάνα Σούττα.

Στήν Σούττα Πίτακα, ό Βούδδας έξηγεϊ αυτά τὰ 108 είδη αισθήματος.

(2) Σωματικό ή νοητικό αίσθημα.

(3) Ευχάριστο, δυσάρεστο και ουδέτερο αίσθημα

(5) Νοητικό αίσθημα

της ευχαρίστησης,
του πόνου,
της χαράς,
της θλίψης,
της αδιαφορίας.

Έχουμε κατ' αρχάς τὸ Πρωταρχικό Αἶσθημα, τὸ ὁποῖο μπορούμε νὰ τὸ ταξινομήσουμε σέ δύο κατηγορίες:

στό Σωματικό καί στό Νοητικό Αἶσθημα. Τὸ σωματικό αἶσθημα τὸ νιώθουμε ὅταν πάρουμε μιά βελόνα καί τσιμπήσουμε τὸ σῶμα μας. Τὸ νοητικό αἶσθημα εἶναι ὅταν νιώθουμε θλίψη ἢ χαρά.

Μποροῦμε ὅμως κάνοντας μία ὑποδιαίρεση, νὰ τὰ ταξινομήσουμε καί σέ τρεῖς κατηγορίες τὸ καθένα.

Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ἔχουμε:

3 εἶδη Σωματικοῦ Αἰσθήματος: Εὐχάριστο, δυσάρεστο, καί οὐδέτερο, καί

3 εἶδη Νοητικοῦ Αἰσθήματος: Εὐχάριστο, δυσάρεστο, καί οὐδέτερο.

Ἔτσι ἔχουμε μία ὑποδιαίρεση 6 αἰσθημάτων.

Στὴν συνέχεια ἔχουμε 5 εἶδη νοητικῶν αἰσθημάτων:

Εὐχαρίστηση

Πόνος

Χαρά

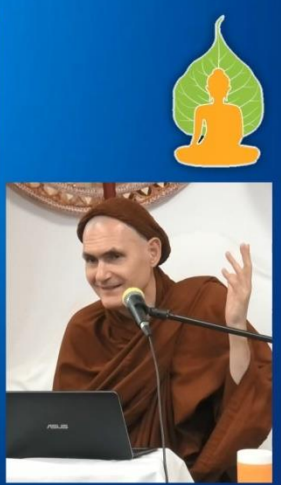
Θλίψη

Ἀδιαφορία

Μετά έχουμε 6 αίσθήματα παραγόμενα από την επαφή:

(6) Αίσθημα που παράγεται από την επαφή με

**το μάτι,
το αυτί,
την μύτη,
την γλώσσα,
το σώμα, ή
τον νού.**

Τό αΐσθημα πού παράγεται από τήν επαφή μέ τό μάτι, ὅπως ὅταν βλέπουμε ἕνα χρώμα, εἶναι διαφορετικό ἀπό τό αΐσθημα πού παράγεται ἀπό τήν επαφή μέ τό αὐτί, ὅπως ὅταν ἀκοῦμε μιά μουσική. Ὑπάρχει διαφορᾶ.

Τό αΐσθημα πού ἔχουμε ἀπό τήν επαφή τῆς μύτης μέ μιά γλυκειά μυρωδιά, εἶναι διαφορετικό ἀπό τό νά βλέπουμε ἕνα χρώμα.

Ὅταν αἰσθανόμαστε κάτι μέ τήν γλώσσα, ἔχουμε διαφορετικό αΐσθημα ἀπ' ὅτι ὅταν ἀκοῦμε μουσική. Τό αΐσθημα πού ἔχουμε μέσω τῆς επαφῆς τοῦ σώματος μέ ἕνα ἀντικείμενο, εἶναι διαφορετικό ἀπ' ὅτι ὅταν βλέπουμε ἕνα χρώμα ἢ ἀκοῦμε μιά μουσική.

Καί τέλος, τό αΐσθημα χαρᾶς π.χ. πού αἰσθανόμαστε μέ τόν νοῦ, εἶναι διαφορετικό ἀπό τό αΐσθημα χαρᾶς πού ἔχουμε ὅταν μυρίζουμε μιά ὠραία μυρωδιά. Τό αΐσθημα ἀπό μιά ὠραία μυρωδιά μπορεῖ νά μᾶς φέρει χαρά, ἀλλά ἐάν ἀκούσουμε καλά νέα, ὅπως ὅτι κερδίσαμε στήν λοταρία, ἔχουμε ἕνα πιό δυνατό εἶδος εὐχάριστου αἰσθήματος.... δέν μπορεῖ αὐτή ἡ χαρά νά συγκριθεῖ μέ τήν χαρά ἀπό τήν μυρωδιά μιᾶς κολώνιας πού βάζουμε στό σώμα μας!

Βλέπουμε λοιπόν ὅτι ἔχουμε πολλά αἰσθήματα, ἀλλά στήν τελική, εἶναι τό ἴδιο (συνάθροισμα) αΐσθημα πού ἐκδηλώνεται μέ διαφορετικές μορφές.

Στήν συνέχεια ἔχουμε 18 ἄλλα αἰσθήματα:

(18) Χαρούμενο αἰσθημα με το

να βλέπει κάποιος,
να ακούει,
να μυρίζει,
να γεύεται,
να αγγίζει, ἢ
να σκέφτεται.

Θλιβερό αἰσθημα με το

να βλέπει κάποιος,
να ακούει,
να μυρίζει,
να γεύεται,
να αγγίζει, ἢ
να σκέφτεται.

Αδιάφορο αἰσθημα με το

να βλέπει κάποιος,
να ακούει,
να μυρίζει,
να γεύεται,
να αγγίζει, ἢ
να σκέφτεται.

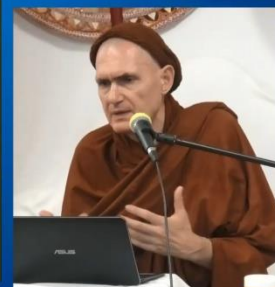
Ἔχουμε λοιπόν ἕνα σύνολο 36 Αἰσθημάτων, χαρούμενα, δυσάρεστα καί ἀδιάφορα αἰσθήματα, πού εἶναι ὅλα συγκεντρωμένα σέ ἕνα συνάθροισμα, καί πού ὅταν τά ἀναλύσουμε παίρνουν διάφορες μορφές.

Έχουμε 36 όψεις αυτών των αισθημάτων σε σχέση με την οικιακή ζωή:

(36) Έξι είδη χαράς σχετιζόμενα με την οικιακή ζωή, έξι σχετιζόμενα με την απάρνηση.

Έξι είδη θλίψης σχετιζόμενα με την οικιακή ζωή, έξι σχετιζόμενα με την απάρνηση.

Έξι είδη πνευματικής ηρεμίας σχετιζόμενα με την οικιακή ζωή, έξι σχετιζόμενα με την απάρνηση.

Όταν είμαστε παρέα με τούς άλλους μέσα στο σπίτι έχουμε μιά χαρά, ότι ανήκουμε κάπου, είμαστε με τούς συγγενείς μας, κι αυτήν τήν χαρά δέν μπορεί νά τήν αισθανθεΐ κάποιος όταν κάθεται μόνος του στήν θάλασσα καί κοιτάει ένα όμορφο πουλί νά πετάει στόν άέρα. Εΐναι ένα άλλο είδος χαράς, πού δέν μπορούν νά μᾶς τό δώσουν τά όπτικά ή τά άκουστικά αντικείμενα.

Υπάρχει όμως καί ή χαρά από τήν απάρνηση τῆς οικιακῆς ζωῆς. Πολλοί άνθρωποι αισθάνονται χαρά όταν απαρνοῦνται όλες αυτές τίς ήδονικές απολαύσεις τῆς οικιακῆς ζωῆς. Πηγαίνουν στοῦ δάσος, άράζουν εκεί πέρα, νιώθουν αυτή τήν γαλήνη, τήν εὐτυχία, κι αισθάνονται «πω, πω, έδῶ εΐναι παράδεισος! τί δουλειά έχω έγώ στοῦ σπίτι...». Αισθάνονται μιά χαρά.

Στήν συνέχεια έχουμε έξι είδη θλίψης σχετικά με τήν οικιακή ζωή. Εάν χάσουμε κάποιο αγαπητό μας πρόσωπο ή αν κάποιος δικός μας πάθει ένα άτύχημα, θλιβόμαστε· κι αυτή ή θλίψη καμιά φορά εΐναι τόσο έντονη, πού μπορεί νά μᾶς τραυματίσει για ὅλη μας τήν ζωή.

Άλλά έχουμε καί έξι είδη θλίψης από τήν απάρνηση τῆς οικιακῆς ζωῆς. Μερικοί άνθρωποι πηγαίνουν στοῦ δάσος καί αισθάνονται θλίψη. Όση γαλήνη κι αν υπάρχει εκεί, αυτοί αισθάνονται μοναξιά, φοβοῦνται, δέν μπορούν νά μείνουν μόνοι τους, δέν μπορούν νά μείνουν εκεί.

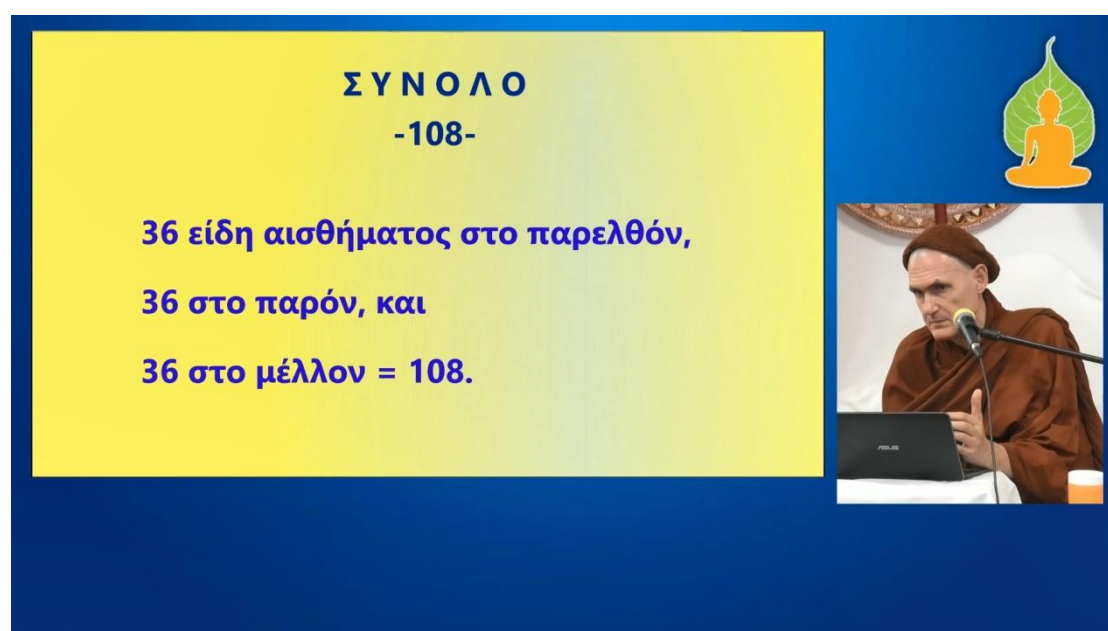
Στήν συνέχεια έχουμε έξι είδη πνευματικῆς ήρεμίας σε σχέση με τήν οικογενειακή ζωή. Υπάρχουν άνθρωποι πού δέν έχουν ούτε μεγάλο ένδιαφέρον, αλλά δέν έχουν καί απέχθεια. Όταν έρχονται οί συγγενείς τους, με τά παιδιά τους, τούς βλέπουν, αλλά δέν αισθάνονται λαχτάρα γι' αυτούς· έχουν ένα είδος άδιαφορίας για τό πῶς ζοῦν οί συγγενείς τους, ή τί κάνουν οί φίλοι τους, κλπ.

Δέν προσδοκοῦν πολλά πράγματα, καί δέν αἰσθάνονται χαρά ἢ θλίψη σέ σχέση μ' αὐτούς.

Ἔχουμε ὅμως καί ἕξη εἶδη πνευματικῆς ἡρεμίας σχετιζόμενα μέ τήν ἀπάρνηση τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς. Ὑπάρχουν πολλοί ἄνθρωποι πού πηγαίνουν στό δάσος, τοὺς ἀρέσει ἡ ἡσυχία πού βρίσκουν ἐκεῖ, ἀλλά καί νά μήν ὑπάρχει ἡσυχία δέν τοὺς πειράζει πολύ. Ἔχουν πνευματική ἡρεμία.

Καί τέλος ἔχουμε 36 ὄψεις αὐτῶν τῶν αἰσθημάτων σέ σχέση μέ τήν χρονική περίοδο:

ΣΥΝΟΛΟ
-108-

36 εἶδη αἰσθήματος στο παρελθόν,
36 στο παρόν, και
36 στο μέλλον = 108.

Βασικά ἔχουμε 36 εἶδη Αἰσθημάτων, ἐάν ὅμως τά κατατάξουμε σύμφωνα μέ αὐτά πού ἔγιναν στό παρελθόν, μέ αὐτά πού γίνονται στό παρόν, καί μέ αὐτά πού θά γίνουν στό μέλλον, τότε εἶναι ὅλα μαζύ 108 Αἰσθήματα.

Στό Ἀμπιντάμμα, τὸ Αἶσθημα δέν τὸ παίρνουμε μόνο σάν συνάθροισμα ἀλλά τὸ βλέπουμε καί σάν ἀπομονωμένη μονάδα καί τότε τὸ ἀποκαλοῦμε *Τσέτασίκα*, νοητικό παράγοντα. Καί βλέπουμε πῶς συμπεριφέρεται αὐτὸ τὸ Αἶσθημα σάν μονάδα, πῶς ἀλλάζει διάφορες μορφές. Χωρίς ὅμως νά καταλάβουμε ποιὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικό τοῦ Αἰσθήματος, πῶς λειτουργεῖ καί πῶς ἐκδηλώνεται, δέν μπορούμε νά καταλάβουμε γιατί παίρνει αὐτές τίς μορφές. Γι' αὐτὸ στό Ἀμπιντάμμα παίρνουμε μεμονωμένα τὸ Αἶσθημα σάν μονάδα καί τὸ ἐξετάζουμε σάν νοητικό παράγοντα.

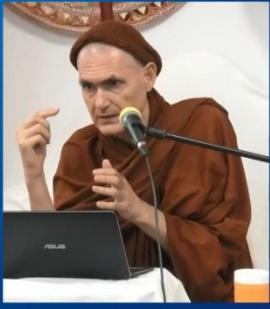

Γ) ΤΟ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΗΣ

ΤΟ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΗΣ

Αποτελείται από 108 είδη αντίληψης.

Βασίζεται στα 108 είδη αισθήματος.

Σύμφωνα με τὰ αισθήματα πού βιώνουμε, ἔχουμε καί τὰ ανάλογα εἶδη ἀντίληψης.

Τό Αἴσθημα ἐπηρρεάζει τήν Ἀντίληψη. Στίς ὁμιλίες τοῦ Βούδδα ἀκοῦμε: «Λόγω τοῦ Αἰσθήματος ἐγείρεται ἡ Ἀντίληψη».

Τί κάνει δηλ. ἡ Ἀντίληψη; Ἡ Ἀντίληψη λαμβάνει ὅλα τὰ χαρακτηριστικά τοῦ Αἰσθήματος, καί θυμᾶται πάρα πολύ καλά ἐάν τό αἴσθημα εἶναι εὐχάριστο ἢ δυσάρεστο. Τό Αἴσθημα δέν μπορεῖ νά θυμᾶται. Εἶναι ἡ Ἀντίληψη πού ἐντυπώνει τό Αἴσθημα. Ἐάν δηλ. ὑπάρχει ἓνα εὐχάριστο αἴσθημα, ἡ ἀντίληψη τό ἐντυπώνει, καί στήν συνέχεια ἔχουμε τήν γνώση ὅτι τό τάδε ἢ τό δεῖνα αἴσθημα εἶναι εὐχάριστο. Καί ὅταν βιώσουμε ξανά τό ἴδιο αἴσθημα, τό ἀναγνωρίζουμε λόγω τῆς ἀντίληψης, καί μποροῦμε νά ποῦμε «α, αὐτό εἶναι εὐχάριστο αἴσθημα».

Καί ἐάν αὐτή ἡ ἐντύπωση ἐπαναλειφθεῖ ξανά καί ξανά, τότε ἡ Ἀντίληψη γι' αὐτό τό ἀντικείμενο δέν ἀλλάζει εὐκόλα. Γι' αὐτόν τόν λόγο εἶναι πολύ δύσκολο νά ἀλλάξει κάποιος τίς ἀντιλήψεις μας. Διότι ἐμεῖς πήραμε ἤδη τήν ἐντύπωση ὅτι αὐτό εἶναι εὐχάριστο καί θά μᾶς δώσει εὐτυχία στήν ζωή.

Ἐπομένως ἡ Ἀντίληψη βασίζεται στό Αἴσθημα. Καί τό Αἴσθημα ἐγείρει τήν Ἀντίληψη. Ἐάν δέν ὑπάρχει τό Αἴσθημα, ἡ Ἀντίληψη δέν ἐγείρεται.

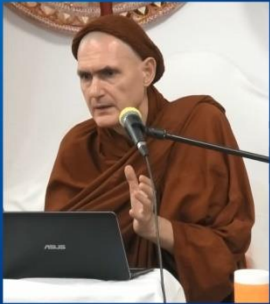
(Κατόπιν ἐρωτήσεως ἐάν μπορεῖ νά ἔχουμε ἀντίληψη γιά κάποιο φαινόμενο ἢ κάποια διαδικασία μπροστά μας, ἀλλά νά μήν ἔχουμε κανένα αἴσθημα γι' αὐτό, ἡ ἀπάντηση εἶναι): Σέ τέτοια περίπτωση τό αἴσθημα εἶναι οὐδέτερο, δηλ. ἡ ἀντίληψη ἐντυπώνει τό αἴσθημα ὡς οὐδέτερο. Καί τήν ἐπόμενη φορά μπορεῖ νά δώσει περισσότερη ἢ λιγώτερη σημασία.

Δ) ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΝΟΗΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ

**ΤΟ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΩΝ ΝΟΗΤΙΚΩΝ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ**

Αποτελείται από 50 νοητικούς παράγοντες.

Οι πληροφορίες για τὸ Συνάθροισμα τῶν Νοητικῶν Λειτουργιῶν, εἶναι διασκορπισμένες μέσα στήν Σούττα Πίτακα. Γιὰ παράδειγμα, σέ κάποιες ὁμιλίες, ὁ Βουδδας ἐξηγεῖ μερικούς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς νοητικούς παράγοντες οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν στοῦ συνάθροισμα τῶν νοητικῶν λειτουργιῶν, καί παρακάτω, μετὰ ἀπὸ ἑκατὸ ἢ διακόσιες σελίδες, σέ μιὰ ἄλλη ὁμιλία καί μετὰ σέ κάποιο ἄλλο βιβλίο, ἐξηγεῖ μερικούς ἀκόμα, καί οὕτω καθ' ἑξῆς.

Γιὰ νὰ συσσωρεύσει κανεὶς ὅλες αὐτές τίς πληροφορίες, πρέπει πρῶτα νὰ τίς συγκεντρώσει. Ἀλλὰ στοῦ Ἀμπιντάμμα ἔχουμε ὅλες αὐτές τίς πληροφορίες συγκεντρωμένες μαζύ, καί εἶναι πιὸ εὐκόλο νὰ καταλάβουμε τί σημαίνει συνάθροισμα νοητικῶν λειτουργιῶν.

Τα Πέντε Συναθροίσματα

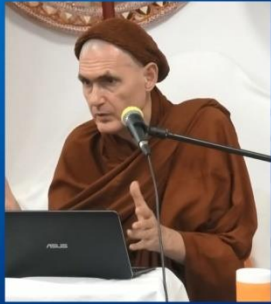
1. Το υλικό σώμα	}	Ἵλη (Rūpa)
2. Το αἶσθημα	}	Το Νοητό (Nāma) Νοητικοὶ παράγοντες (Cetasika)
3. Ἡ ἀντίληψη		
4. Οἱ νοητικὲς λειτουργίες		
5. Ἡ συνείδηση (Viññāṇa)	}	Σκέψη, Συνειδητότητα Συνείδηση (Citta)

Ὅπως εἶδαμε προηγουμένως στὰ πέντε συναθροίσματα, τὸ Αἶσθημα, ἡ Ἀντίληψη καί οἱ Νοητικὲς Λειτουργίες, εἶναι νοητικοὶ παράγοντες. Τὸ συνάθροισμα τοῦ Αἰσθήματος (108 εἶδη) καί τὸ συνάθροισμα τῆς Ἀντίληψης (108 εἶδη), τὰ ἔχουμε ἤδη ἐξηγήσει, καί τώρα πᾶμε νὰ ἐξηγήσουμε τίς Νοητικὲς Λειτουργίες.

**ΤΟ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΩΝ ΝΟΗΤΙΚΩΝ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ**

**50 Νοητικοί παράγοντες
(Cetasika)
Mental Factors**

Τό συνάθροισμα τῶν νοητικῶν λειτουργιῶν ἀποτελεῖται ἀπό 50 νοητικούς παράγοντες οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται *Τσέτασικά* ἢ mental factors.

Ἐάν τοὺς ἐξετάσουμε ἀναλυτικά, θά δοῦμε ὅτι κάποιοι παράγοντες ὅπως ἡ ἐπιθυμία, ὁ θυμός, ἡ ὀρθή νόηση κλπ, δέν ἐμφανίζονται ἐδῶ. Ὑπάρχουν ὅμως μέσα στίς Νοητικές Λειτουργίες καί αὐτό τό συνάθροισμα θά ἐξηγήσουμε ἐδῶ. Στό Ἀμπιντάμμα ἀποκαλοῦνται νοητικοί παράγοντες. Ἐάν πάρουμε τήν ἐπιθυμία μόνη της, τήν λέμε νοητικό παράγοντα. Ὁ θυμός εἶναι νοητικός παράγοντας.

Αὐτοί οἱ 50 Νοητικοί παράγοντες (οὔτε δέκα, οὔτε εἴκοσι, τριάντα ἢ σαράντα, ἀλλά πενήντα), διαιροῦνται σέ δύο βασικές κατηγορίες καί τέσσερεις ὑποδιαιρέσεις. Ἔχουμε λοιπόν:

11 Ἠθικά Οὐδέτερους Νοητικούς Παράγοντες, ἐκ τῶν ὁποίων:

- οἱ 7 εἶναι Κοινοί Νοητικοί Παράγοντες καί
- οἱ 6 εἶναι Περιστασιακοί Νοητικοί Παράγοντες.

καί

39 Ἠθικά Δηλωτικούς Νοητικούς Παράγοντες, ἐκ τῶν ὁποίων:

- οἱ 14 εἶναι Φαύλοι Νοητικοί Παράγοντες, (ἀπό αὐτούς οἱ πρῶτοι 4 εἶναι Κοινοί),
- καί
- οἱ 25 εἶναι Καλοί Νοητικοί Παράγοντες.

Οί Κοινοί Παράγοντες ονομάζονται έτσι, διότι συμμετέχουν σε όλες τις σκέψεις. Όποτε παρουσιάζεται μία σκέψη, αυτοί οι παράγοντες εμφανίζονται εκεί πρώτοι πρώτοι. Για παράδειγμα, όταν υπάρχει συνείδηση στο μάτι, αυτόματως υπάρχει αίσθημα, αντίληψη, έπαφή, πρόθεση, προσοχή. Όλα αυτά είναι νοητικοί παράγοντες που μας βοηθούν να καταλάβουμε ένα αντικείμενο, είναι παγκόσμιας έμβλειας, και εμφανίζονται πάντα ό,που υπάρχει σκέψη ή συνείδηση. Αυτοί είναι οί πιο ουσιαστικοί, κοινοί, βασικοί νοητικοί παράγοντες, και είναι ήθικά ουδέτεροι. Η προσοχή για παράδειγμα: όταν δίνουμε προσοχή σε κάτι, αυτή ή προσοχή από μόνη της δεν έχει κάποια ήθική αξία.

Οί Περιστασιακοί Παράγοντες ονομάζονται έτσι, διότι εμφανίζονται ανάλογα με τις περιστάσεις. Άς πάρουμε τήν χαρά που είναι ένας νοητικός παράγοντας· κάποιες φορές έχουμε χαρά, άλλες δεν έχουμε. Η χαρά λοιπόν εμφανίζεται σε σχέση με τις περιστάσεις.

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τούς ήθικά Δηλωτικούς παράγοντες· Δηλωτικούς υπό τήν έννοια τής έκδήλωσης, δηλ. έκδηλώνουν ή δηλώνουν ήθικές αξίες.

Οί Φαύλοι Παράγοντες ονομάζονται έτσι, διότι είναι κακοί, όπως π.χ. ο θυμός είναι ένας κακός νοητικός παράγοντας.

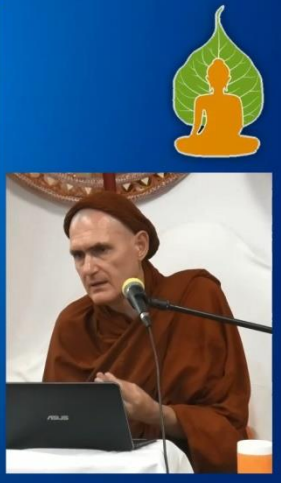
Οί Καλοί Παράγοντες είναι περισσότεροι από τούς Φαύλους, και συνήθως υπάρχει πόλεμος ανάμεσά τους, διότι υπάρχει πόλεμος μέσα μας. Κάποιες φορές υπερισχύουν οί καλές σκέψεις μέσα μας και κάποιες φορές υπερισχύουν οί κακές σκέψεις, λόγω τής μάχης ανάμεσα στους Καλούς και στους Φαύλους νοητικούς παράγοντες. Και οί άνθρωποι λένε ότι αυτοί είναι δαίμονες, αυτοί είναι άγγελοι, διότι έχουν μυστικοποιήσει τούς νοητικούς παράγοντες.

Έμεϊς βέβαια θα δοῦμε ότι αυτά συμβαίνουν λόγω αίτιων και συνθηκών, και ότι δεν υπάρχει τίποτα μυστηριώδες εδώ.

ΟΙ 11 ΗΘΙΚΑ ΟΥΔΕΤΕΡΟΙ ΝΟΗΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

α) Οί 7 Κοινοί Νοητικοί Παράγοντες

11 Ηθικά Ουδέτεροι Νοητικοί Παράγοντες	
1. νοητική επαφή	<i>phasso</i>
2. πρόθεση	<i>cetanā</i>
3. ενότητα του νου	<i>ekaggatā</i>
4. ζωτικότητα του νου	<i>jīvitindriya</i>
5. προσοχή	<i>manasikāro</i>

Άρχικά έχουμε την Νοητική Έπαφή (*πάσσα*). Όταν βλέπουμε κάτι με το μάτι, υπάρχει νοητική έπαφή. Προηγείται ή συνείδηση την οποία στην περίπτωση αυτή δεν την έκλαμβάνουμε σαν νοητικό παράγοντα, αλλά απλά σαν συνείδηση. Και μετά ακολουθεί ή νοητική έπαφή, ή οποία *drā* σαν σύνδεσμος ανάμεσα στον νοῦ και την συνείδηση. Στην συνέχεια ακολουθεί το Αἴσθημα, και μετά ή Αντίληψη· αλλά αυτά τὰ δύο παρ' ὄλο πού εἶναι νοητικοί παράγοντες δεν τὰ ἀναφέρουμε ἐδῶ, διότι τὰ ἐξηγήσαμε προηγουμένως στά πέντε συναθροίσματα. Συνήθως ὁμως ή διαδικασία εἶναι: πρώτα ή Νοητική Έπαφή, μετά τό Αἴσθημα, ή Αντίληψη, και μετά υπάρχει ή Πρόθεση.

Ἡ Πρόθεση ἀρχικά δεν ἔχει κάποια ήθική ἀξία. Ἡ Πρόθεση πρὸς ἓνα ἀντικείμενο εἶναι ἀπλά πρόθεση· θέλουμε ἀπλά νά τό δοῦμε και τελειώνει ἐκεῖ, δεν υπάρχει κάποια ήθική ἀξία. Ἀλλά ἐάν ή πρόθεση συνδεθεῖ μέ κάποιον φαύλο νοητικό παράγοντα, γεννιέται δηλ. ή ἐπιθυμία νά ἀποκτήσουμε τό ἀντικείμενο, και μάλιστα μέ ὕπουλο τρόπο, τότε γίνεται φαύλη. Ἀλλά ἐάν συνδεθεῖ μέ ἓναν καλό νοητικό παράγοντα, τότε γίνεται καλή. Βλέπουμε δηλ. κάποιο ἀντικείμενο πού μᾶς τραβάει την προσοχή και τό προσέχουμε..., ε, δεν υπάρχει κάποια ήθική ἀξία μέχρι ἐδῶ. Ὅμως μετά σκεφτόμαστε «Α, ἂν μπορούσα νά δώσω αὐτό τό ἀντικείμενο σέ κάποιον πού τό χρειάζεται...» τότε αὐτό εἶναι καλό· συνδέεται μέ γενναιοδωρία.

Βλέπουμε λοιπόν ὅτι αὐτό πού προσδίδει ήθική ἀξία στην πρόθεση, εἶναι ή σύνδεσή της μέ κάποιον φαύλο ἢ καλό νοητικό παράγοντα. Ἡ Πρόθεση ἀπό μόνη της δεν εἶναι οὔτε ήθική οὔτε ἀνήθικη. Εἶναι ἀπλά οὐδέτερη.

Τό ίδιο συμβαίνει καί μέ τήν Προσοχή. Μπορεῖ νά προσέξουμε κάτι κι αὐτό εἶναι ὄλο· δέν ὑπάρχει ἠθική ἀξία σ' αὐτό. Ἐάν ὁμως τό προσέξουμε μέ πονηρό μάτι, τότε γίνεται φαύλη. Ἐάν τό προσέξουμε μέ καλωσύνη γίνεται καλή. Ἔτσι λοιπόν ἡ Προσοχή ἀπό μόνη της δέν ἔχει ἠθική ἀξία, μέχρι τήν στιγμή πού θά συνδεθεῖ μέ κάποιον φαύλο ἢ καλό νοητικό παράγοντα. Τότε ἀποκτᾷ ἀνήθικη ἢ ἠθική ἀξία.

Ὅ, που λοιπόν ὑπάρχει ἡ *βινιάνα* ἢ ἡ *τσιττα*, δηλ. ἡ συνείδηση καί ἡ σκέψη, αὐτοί οἱ Κοινοί Νοητικοί Παράγοντες ἐμφανίζονται.

Ἐμεῖς τώρα ἐξηγοῦμε τό συναθροισμα τῶν Νοητικῶν Λειτουργιῶν, πού ἔχει 50 παράγοντες· με τό Αἶσθημα εἶναι 51, καί μέ τήν Ἀντίληψη 52. Ὅλοι μαζύ εἶναι 52 νοητικοί παράγοντες. Στούς Κοινούς Νοητικούς Παράγοντες ἡ Νοητική Ἐπαφή εἶναι πάντα πρώτη, ἀκολουθεῖ τό Αἶσθημα, τρίτη εἶναι ἡ Ἀντίληψη, καί μετά ἡ Πρόθεση. Συνολικά εἶναι 7 Κοινοί Νοητικοί Παράγοντες, ἀλλά ἐγώ σᾶς ἔχω βάλει μόνο πέντε, διότι τούς ἄλλους δύο Αἶσθημα καί Ἀντίληψη, τούς ἔχω ἤδη ἐξηγήσει σέ σχέση μέ τά συναθροίσματα.

Στήν συνέχεια ἔχουμε τήν Ἐνότητα τοῦ Νοῦ. Γιά νά προσέξουμε ἓνα ἀντικείμενο, ὁ νοῦς πρέπει νά ἐστιαστεῖ ἐπάνω του. Ἐάν ὁ νοῦς εἶναι διασκορπισμένος, τότε ὄχι μόνον δέν μπορούμε νά συγκεντρωθοῦμε πάνω στό ἀντικείμενο, ἀλλά δέν μπορούμε καί νά τό προσέξουμε. Αὐτός εἶναι ὁ ἐνωτικός παράγοντας πού λέγεται *Εκάγκατα*. Ἐκα σημαίνει ἓνα, καί Ἄγκατα σημαίνει σημεῖο. Μποροῦμε δηλ. νά τό μεταφράσουμε ὡς Ἐπικέντρωση.

Μετά ἔχουμε τήν Ζωτικότητα τοῦ Νοῦ (*Τζίβιτιντρίγια*). Γιά νά δεῖ ὁ νοῦς ἓνα ἀντικείμενο πρέπει νά ἔχει μιά ἐνεργητικότητα μέσα του. Ἐάν εἶναι ληθαργικός δέν μπορεῖ νά ἔχει ἀντίληψη ἑνός ἀντικειμένου, καί χωρίς ἀντίληψη δέν ὑπάρχει οὔτε αἶσθημα. Ἔτσι λοιπόν ἡ ἀντίληψη βασίζεται καί στήν ζωτικότητα τοῦ νοῦ.

Έάν ό νοϋς εἶναι ληθαργικός δέν μπορεί νά ἀντιληφθεῖ τίποτα. Έάν εἶναι ληθαργικός δέν μπορεί νά αἰσθανθεῖ κάτι, καί δέν μπορεί νά ἔχει πρόθεση γιά κάτι, καί ἡ Ένότητα τοῦ νοῦ δέν ἐπέρχεται. Ἔτσι ἔχουμε τήν Ζωτικότητα τοῦ Νοῦ.

Μετά ὑπάρχει καί ἡ Προσοχή. Γιά νά ἀντιληφθοῦμε ἕνα ἀντικείμενο πρέπει νά δώσουμε προσοχή. Ἔτσι ὁ Ένωτικός Παράγοντας συντελεῖ καί γιά τήν Νοητική Έπαφή, καί γιά τήν Αντίληψη, καί γιά τήν Πρόθεση, καί γιά τήν Ζωτικότητα τοῦ Νοῦ.

Όλα αὐτά ἔρχονται μαζύ σάν μιὰ ομάδα, ὥστε νά ἔχουμε τήν ἐμπειρία ἑνός ἀντικειμένου. Διότι μεμονωμένα ἡ Συνείδηση, δέν μπορεί νά μᾶς δώσει τήν ἐμπειρία· πρέπει νά συνεργαστεῖ μέ ἄλλους νοητικούς παράγοντες γιά νά ἔχουμε μιὰ ἐμπειρία, ὅπως τό Αἶσθημα ἢ τήν Αντίληψη. Τό Αἶσθημα μόνο του δέν μπορεί νά μᾶς δώσει τήν ἐμπειρία· πρέπει νά ἔχουμε τήν Αντίληψη, πρέπει νά ἔχουμε τήν Πρόθεση, τήν Προσοχή, τήν Ἐπικέντρωση τοῦ Νοῦ μας, κλπ.

Γιά παράδειγμα, σέ ἕνα ἐργοστάσιο παράγουν κάποιο προϊόν. Γιά νά παραχθεῖ αὐτό τό προϊόν χρειάζονται ἐργάτες, οἱ ὁποῖοι πρέπει νά συνεργασθοῦν γιά νά παράξουν αὐτό τό προϊόν. Εἶναι λοιπόν ἡ συνεργασία πέντε, ἕξι, ἑπτὰ ἢ ὀκτώ ἀτόμων πού παράγει ἕνα προϊόν. Ἄς δοῦμε αὐτό τό ρολοῖ. Γιά νά παραχθεῖ αὐτό τό ρολοῖ χρειάζεται ἡ συνεργασία μερικῶν ἀτόμων. Ἐνα ἄτομο δέν μπορεί νά τό κάνει μόνο του. Ὑπάρχουν τρία, τέσσερα, πέντε ἄτομα πού συνεργάζονται· ἕνας ἀναλαμβάνει αὐτό τό μέρος τῆς ἐργασίας, ἕνας ἄλλος φτιάχνει ἄλλο κομμάτι τοῦ μηχανισμοῦ, ἕνας ἄλλος φτιάχνει κάποιο ἄλλο τμήμα τῆς κατασκευῆς, καί ἔτσι δημιουργεῖται μιὰ ἀλυσίδα πού ὁ κάθε κρίκος συντελεῖ στήν ὀλοκλήρωση τῆς ἐργασίας, πού ἔχει σάν τελικό ἀποτέλεσμα αὐτό τό ρολοῖ.

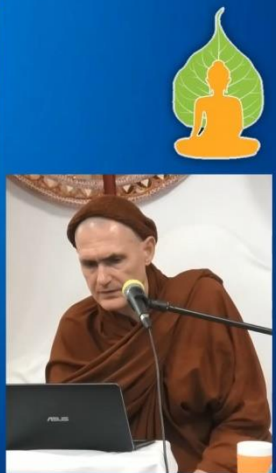
Κατά τόν ἴδιο τρόπο, τό τελικό προϊόν πού εἶναι ἡ ἐμπειρία, δέν συμβαίνει ἔτσι ἀπό τήν λειτουργία ἢ τήν ἐργασία ἑνός μόνο παράγοντα, ὅπως τοῦ Αἰσθήματος ἢ τῆς Αντίληψης. Ἀλλά πρέπει νά δράσουν καί ἄλλοι νοητικοί παράγοντες γιά παραχθεῖ τό τελικό προϊόν πού εἶναι ἡ ἐμπειρία.

Εἶναι ἀπαραίτητη λοιπόν ἡ συνεργασία ὅλων τῶν παραγόντων, καί βασιζόμαστε σ' αὐτούς γιά νά ἔχουμε ἐμπειρία. Έάν λείπει ἔστω καί ἕνας ἀπ' αὐτούς τούς νοητικούς παράγοντες π.χ. ἡ Προσοχή, ἡ ἐμπειρία χάνεται. Όλα αὐτά λοιπόν εἶναι συνθηκοκρατημένα, ἐξαρτῶνται δηλ. ἀπό αἰτίες καί συνθῆκες γιά νά ἔχουμε τό νοητικό προϊόν. Μία ἀπό αὐτές τίς συνθῆκες ἂν λείπει, τότε δέν μπορούμε νά ἔχουμε αὐτή τήν ἐμπειρία.

Υπάρχουν όμως κι άλλοι παράγοντες που μᾶς δίνουν τήν εμπειρία.

β) Οί 6 Περιστασιακοί Νοητικοί Παράγοντες

11 Ηθικά Ουδέτεροι Νοητικοί Παράγοντες	
6. λογισμός	<i>vitakko</i>
7. συλλογισμός	<i>vicāro</i>
8. αποφασιστικότητα	<i>adhimokkho</i>
9. ενεργητικότητα	<i>viriya</i>
10. χαρά	<i>pīti</i>
11. αρέσκεια	<i>chando</i>

Όνομάζονται Περιστασιακοί, διότι ἄλλες φορές συμβαίνουν καί ἄλλες ὄχι. Ἄλλες φορές ἔχουμε χαρά, ἄλλες φορές δέν ἔχουμε. Μερικές φορές νιώθουμε ἀρέσκεια γιά κάτι, ἄλλες δέν νιώθουμε. Όλοι αὐτοί οἱ νοητικοί παράγοντες εἶναι ἠθικά οὐδέτεροι γιά ὅσο διάστημα δέν συνδέονται μέ φαύλους ἢ καλοῦς νοητικούς παράγοντες· διότι αὐτό πού τούς δίνει ἠθική ἀξία εἶναι ἡ σύνδεση μέ ἕναν φαύλο ἢ καλό νοητικό παράγοντα.

Ὁ Λογισμός γιά παράδειγμα εἶναι οὐδέτερος. Μπορεῖ νά σκεφτόμαστε κάτι, ἀλλά αὐτό εἶναι ἀπλῶς μιᾶ σκέψη πού περνάει καί φεύγει, καί δέν ἔχει καμιᾶ ἠθική ἀξία. Ἀλλά ἐάν συνδεθεῖ μέ ἐπιθυμία, σκεπτόμενοι ξανά καί ξανά ὅτι θέλουμε αὐτό τό κάτι, ἢ τό σκεφτόμαστε μέ πονηρό σκοπό, ἢ ἀκόμα καί μέ ἀγαθό σκοπό, τότε παύει νά εἶναι οὐδέτερος καί προσλαμβάνει ἠθική ἀξία.

Ὁ Λογισμός καί ὁ Συλλογισμός συνήθως πᾶνε μαζύ.

Θά ἐξετάσουμε καί τήν Ἀποφασιστικότητα, ὅταν δηλ. παίρνουμε ἀποφάσεις γιά νά κάνουμε κάτι, καί τήν Ἐνεργητικότητα ὅταν ἐνεργοποιούμαστε γιά νά κάνουμε κάτι.

Καί τέλος ἔχουμε τήν Χαρά καί τήν Ἀρέσκεια.

ΟΙ 39 ΗΘΙΚΑ ΔΗΛΩΤΙΚΟΙ ΝΟΗΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

α) 14 Φαύλοι Νοητικοί Παράγοντες, εκ τῶν ὁποίων οἱ 4 πρῶτοι εἶναι Κοινοὶ Φαύλοι Νοητικοὶ Παράγοντες

14 Φαύλοι Νοητικοὶ Παράγοντες

1. αυταπάτη	<i>moho</i>
2. μη ντροπή/αδιαντροπία	<i>ahirika</i>
3. μη ηθικός φόβος	<i>anottapa</i>
4. ανησυχία	<i>uddhaca</i>

Ἡ Αὐταπάτη (*μόχα*) εἶναι φαύλη διότι δέν δίνει διαύγεια στὸν νοῦ μας. Ἡ ἐπιθυμία, ὁ θυμὸς ἢ τὸ μῖσος γιὰ τὸ ἓνα καὶ γιὰ τὸ ἄλλο ἀναδύονται μόνον ὅταν ὑπάρχει Αὐταπάτη. Λόγω τῆς Αὐταπάτης ὄχι μόνο δέν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἔχει τὴν καθαρὴ γνώση ἐνὸς ἀντικειμένου, ἀλλὰ ἔχει καὶ ἄλλες φαύλες τάσεις.

Ἡ Ἀδιαντροπία (*αχιρίκα*) κάνει κάποιον νὰ συμπεριφέρεται μὲ ξεδιάντροπο τρόπο καὶ νὰ προσβάλλει τοὺς ἄλλους.

Ἡ Ἀπουσία Ἠθικοῦ Φόβου (*ανοττάπα*) ὠθεῖ τοὺς ἀνθρώπους νὰ κάνουν κακὰ πράγματα, χωρὶς νὰ τοὺς ἐνδιαφέρει ἐὰν προκαλοῦν πόνο στοὺς ἄλλους.

Ἡ Ἀνησυχία (*οὐντακα*) εἶναι κι αὐτὴ φαύλη διότι προκαλεῖ θολώτητα στὸν νοῦ.

Αὐτοὶ ὀνομάζονται Κοινοὶ Φαύλοι νοητικοὶ παράγοντες, διότι ἔχουν βασικὴ συμμετοχὴ σὲ ὅλους τοὺς Φαύλους νοητικούς παράγοντες σὲ παγκόσμια ἐμβέλεια.

Στὴν συνέχεια ἔχουμε τοὺς ὑπόλοιπους δέκα Φαύλους Νοητικούς Παράγοντες.

14 Φαύλοι Νοητικοί Παράγοντες

5. απληστία	<i>lobho</i>
6. εσφαλμένη νόηση	<i>ditṭhi</i>
7. υπερηφάνεια/αλαζονεία	<i>māno</i>
8. μίσος	<i>doso</i>
9. ζήλεια	<i>issā</i>
10. φιλαργυρία	<i>macchariya</i>
11. τύψη	<i>kukkucca</i>

Όλα αυτά θα τα μελετήσουμε και θα δοῦμε ότι κάθε ένας από αυτούς τους παράγοντες έχει διαφορετικό χαρακτηριστικό. Π.χ. η Απληστία έχει διαφορετικό χαρακτηριστικό από το μίσος· το Μίσος έχει διαφορετικό χαρακτηριστικό από την Ζήλεια· και η Υπερηφάνεια έχει διαφορετικό χαρακτηριστικό.

Θά δοῦμε τώρα ότι ὅλοι αὐτοί οἱ παράγοντες ὅπως Απληστία, Ἐσφαλμένη Νόηση κλπ, ἔχουν ἀπὸ μία διαφορετικὴ ρίζα. Ἡ ρίζα τῆς Απληστίας ἢ τῆς Προσκόλλησης λέγεται *λόμπα μούλα*. Τοῦ μίσους λέγεται *ντόσα μούλα*. Ἡ ρίζα τῆς Ζήλειας (*ίσσα μούλα*) εἶναι διαφορετικὴ· εἶναι ὅταν ἔχουμε ἀπέχθεια καὶ φθόνο γιὰ τὴν ἐπιτυχία κάποιου ἄλλου, ὅταν δὲν μᾶς ἀρέσει νὰ βλέπουμε κάποιον ἐπιτυχημένο. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἓνα εἶδος μίσους.

14 Φαύλοι Νοητικοί Παράγοντες

12. νωθρότητα	<i>thīna</i>
13. υπνηλία	<i>middha</i>
14. αμφιβολία	<i>vicikicchā</i>

Οἱ τρεῖς τελευταῖοι εἶναι κι αὐτοὶ Φαῦλοι Νοητικοὶ Παράγοντες, διότι δὲν ἐπιτρέπουν στὸν νοῦ νὰ εἶναι διαυγής. Ὅταν γιὰ παράδειγμα ὑπάρχει Ἀμφιβολία, ὁ νοῦς εἶναι συγχισμένος.

Μὴν ἀπογοητεύεστε ὁμως, διότι ἔχουμε 25 καλοὺς παράγοντες καὶ ὄχι μόνον 14!

β) Οι 25 Καλοί Νοητικοί Παράγοντες

25 Καλοί Νοητικοί Παράγοντες	
1. πίστη στην καλοσύνη	<i>saddhā</i>
2. μνήμη	<i>sati</i>
3. ηθική ντροπή	<i>hiri</i>
4. ηθικός φόβος	<i>ottappa</i>
5. μη απληστία	<i>alobho</i>
6. μη μίσος	<i>adoso</i>
7. αμεροληψία	<i>tatramajjhataṭṭā</i>

Πίστη στην καλοσύνη: Υπάρχουν άνθρωποι που έχουν αυτή την βεβαιότητα να πιστεύουν ότι μπορούν να καταφέρουν κάτι καλό στην ζωή τους, να κάνουν καλές πράξεις κλπ.

Ἡ Μνήμη εἶναι ἕνας καλός νοητικός παράγοντας.

Ἡθική Ντροπή: Υπάρχουν άνθρωποι που έχουν αυτή την ἠθική ντροπή, καὶ ντρέπονται να κάνουν κακά πράγματα.

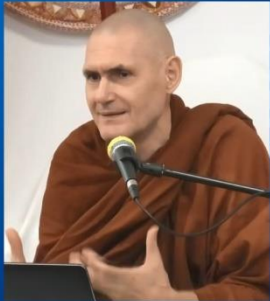
Ἡθικός Φόβος: Κάποιος φοβᾶται να κάνει κάτι κακό.

Μὴ Ἀπληστία, σημαίνει γενναιοδωρία· δηλ. κάποιος ξοδεύει γιὰ τὸν ἑαυτὸν του ἀλλὰ προσφέρει καὶ στοὺς ἄλλους.

Μὴ Μίσος: ὄχι μόνον δὲν μισοῦμε τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ προσπαθοῦμε να τοὺς εὐεργετήσουμε ἐπίσης.

Ἀμεροληψία εἶναι να κρατᾶει κανεὶς ἴσες ἀποστάσεις ἀπὸ τὰ πράγματα, καὶ να μὴν ἐμπλέκεται σὲ διαμάχες.

25 Καλοί Νοητικοί Παράγοντες	
8. ηρεμία του σώματος	<i>kāyapassaddhi</i>
9. ηρεμία του νου	<i>cittapassaddhi</i>
10. ελαφρότητα του σώματος	<i>kāyalahutā</i>
11. ελαφρότητα του νου	<i>cittalahutā</i>
12. ευκαμψία του σώματος	<i>kāyamudutā</i>
13. ευκαμψία του νου	<i>cittamudutā</i>

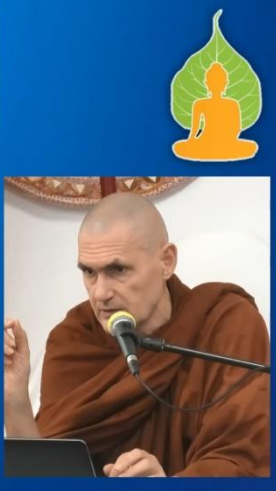
Ἡ Ἡρεμία τοῦ Σώματος καὶ ἡ Ἡρεμία τοῦ Νοῦ ἐμφανίζονται μὲ τὸ Μὴ Μίσος. Ὄταν δὲν ἔχουμε μίσος, τότε ἔχουμε ἠρεμία στὸ σῶμα καὶ στὸν νοῦ μας.

Διότι τό μίσος ταραζει τόν νοῦ, τόν ἀναστατώνει, καί σ' αὐτή τήν περίπτωση ἡ ἡρεμία σώματος καί νοῦ δέν ὑπάρχει. Ἡ ἀπουσία λοιπόν τοῦ Μίσους, προκαλεῖ τήν ἐμφάνιση τῶν δύο αὐτῶν νοητικῶν παραγόντων.

Μετά ἔχουμε τήν Ἐλαφρότητα καί τήν Εὐκαμψία τοῦ Σώματος καί τοῦ Νοῦ. Ὄταν ἐμφανισθεῖ χαρά μέσα μας, τότε τό σῶμα καί ὁ νοῦς μας γίνονται πιό εὐκαμπτοι, ἐλαφρύνονται. Ὅσο κουρασμένοι κι ἂν εἴμαστε, ἐάν ἀκούσουμε κάτι καλό, κάτι εὐχάριστο, ἀμέσως ἔχουμε αὐτή τήν ἐλαφρότητα στό σῶμα καί στόν νοῦ. Ἔτσι αὐτοί οἱ νοητικοί παράγοντες ἐγείρονται μ' αὐτές τίς περιστάσεις.

25 Καλοί Νοητικοί Παράγοντες	
14. προσαρμοστικότητα του σώματος	<i>kāyakamaññatā</i>
15. προσαρμοστικότητα του νου	<i>cittakamaññatā</i>
16. επιδεξιότητα του σώματος	<i>kāyapāguññatā</i>
17. επιδεξιότητα του νου	<i>cittapāguññatā</i>

Στήν συνέχεια ἔχουμε τήν Προσαρμοστικότητα τοῦ Σώματος, καί τήν Προσαρμοστικότητα τοῦ Νοῦ, πού σημαίνει ὅτι τό σῶμα καί ὁ νοῦς μποροῦν νά προσαρμοθοῦν ἀνάλογα μέ τίς περιστάσεις πού ἐμφανίζονται ὑπό ὀρισμένες συνθηκές. Ὄταν γιά παράδειγμα κάποιοι ἄλλοι προσπαθοῦν νά ἐγείρουν τό μίσος, αὐτός πού δέν ἔχει μέσα του μίσος, προσαρμόζεται καί δέν ἀνακατεύεται.

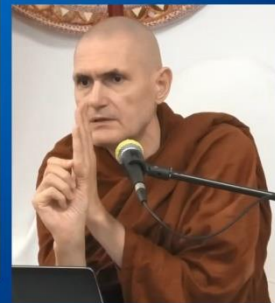
Μετά εἶναι ἡ Ἐπιδεξιότητα τοῦ Σώματος καί ἡ Ἐπιδεξιότητα τοῦ Νοῦ. Ὄταν π.χ. θέλουμε νά ζωγραφίσουμε κάτι, τό σῶμα καί ὁ νοῦς μας διαθέτουν τήν ἐπιδεξιότητα νά τό κάνουν, κι αὐτό ὀφείλεται σέ ἄλλους καλούς νοητικούς παράγοντες ὅπως ἡ ἡρεμία, πού ἐπιτρέπουν στό σῶμα καί στόν νοῦ νά συγκεντρωθοῦν περισσότερο γιά νά ἀποδώσουμε κάτι, ὅπως νά δημιουργήσουμε μιὰ ζωγραφιά.

Κάποιοι ἄνθρωποι δέν ἔχουν αὐτή τήν ἐπιδεξιότητα· ἀλλά κάποιοι ἄλλοι τήν ἔχουν διότι συντελοῦν αὐτοί οἱ καλοί νοητικοί παράγοντες.

25 Καλοί Νοητικοί Παράγοντες

18. ευθύτητα του σώματος	<i>kāyujjukatā</i>
19. ευθύτητα του νου	<i>cittujjukatā</i>
20. ορθός λόγος	<i>sammā-vācā</i>
21. ορθή πράξη	<i>sammā-kammanto</i>
22. ορθός βιοπορισμός	<i>sammā-ājīvo</i>

Τὴν Εὐθύτητα τοῦ Σώματος μποροῦμε νὰ τὴν καταλάβουμε ὅταν διαλογιζόμαστε. Ὅταν κάποιος πετύχει βαθειὰ αὐτοσυγκέντρωση, τότε ἀμέσως τὸ σῶμα του εὐθυγραμμίζεται ἀπὸ μόνο του, πέρα ἀπὸ τὴν βούληση τοῦ διαλογιζόμενου. Γιὰ παράδειγμα, ἐὰν στὸν διαλογισμό ἐπὶ τῆς ἀναπνοῆς, ἐπιτύχει κάποιος μιὰ ὀρισμένη αὐτοσυγκέντρωση, τότε βλέπουμε ὅτι σιγὰ σιγὰ τὸ σῶμα του εὐθυγραμμίζεται ἀπὸ μόνο του, αὐτομάτως.

Αὐτὸ ὀφείλεται στὴν αὐτοσυγκέντρωση καὶ συμβαίνει ταυτόχρονα μὲ τὴν Εὐθύτητα τοῦ Νοῦ. Ἡ Εὐθύτητα τοῦ νοῦ συγχρονίζεται ἀπόλυτα μὲ τὴν Εὐθύτητα τοῦ Σώματος, χωρὶς νὰ κάμπτεται, χωρὶς νὰ πηδαίει ἀπὸ ἀντικείμενο σὲ ἀντικείμενο, καὶ ὅταν ὁ Νοῦς γίνεται τόσο Εὐθύς, τότε καὶ τὸ σῶμα γίνεται Εὐθὺ.

Ὁρθὸς Λόγος σημαίνει ὅτι ὅταν θέλουμε νὰ μιλήσουμε, ἔχουμε τὴν πρόθεση νὰ μιλήσουμε μὲ καλὸ τρόπο, νὰ μὴν λέμε ψέμματα, νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια. Εἶναι λοιπὸν ἓνας καλὸς νοητικὸς παράγοντας ποὺ συντελεῖ στὸ νὰ μὴν λέμε ψέμματα ἀλλὰ νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια. Ἐνῶ ὁ λανθασμένος λόγος εἶναι ἡ τάση νὰ λέμε ψέμματα ἀπὸ συνήθεια καὶ εἶναι φαῦλος νοητικὸς παράγοντας, ὁ καλὸς νοητικὸς παράγοντας τοῦ Ὁρθοῦ Λόγου, μᾶς κάνει νὰ στρέψουμε τὸν νοῦ μας πρὸς τὴν ἀποφυγὴ τοῦ ψέμματος καὶ νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια.

Ὁρθὴ Πράξη σημαίνει ἐπίσης ὅτι ὑπάρχει μιὰ τάση γιὰ καλὲς πράξεις, ὅπως νὰ μὴν κλέβουμε. Ἐὰν δηλ. ὑπάρχει κάποιος πειρασμὸς γιὰ νὰ κλέψουμε, τότε κατ' εὐθείαν ἀναδύεται ὁ νοητικὸς παράγοντας τῆς ὀρθῆς πράξης (ἐὰν ὑπάρχει μέσα μας) καὶ μᾶς λέει «σταμᾶτα, δὲν θὰ κλέψεις, πρέπει νὰ πράξεις σωστά». Αὐτὸ σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ καλλιεργήσει κανεὶς τὴν Ὁρθὴ Πράξη, διότι αὐτὴ δὲν ἔρχεται ἀπὸ μόνη της.

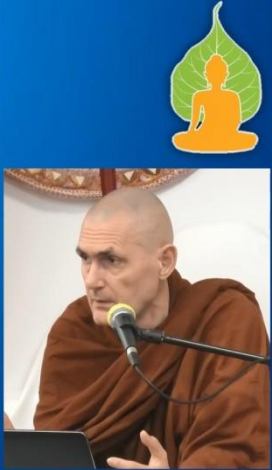
Για παράδειγμα, βλέπουμε μικρά παιδιά που αν τα αφήσουμε άπειθάρχητα, έχουν την τάση να κλέβουν· και τότε οι γονείς πρέπει να μπούν στην διαδικασία να τα συμμορφώσουν. Έτσι η Όρθη Πράξη πρέπει να καλλιεργηθεί, διότι οι άνθρωποι έχουν την τάση να ακολουθούν τους φαύλους νοητικούς παράγοντες και να κάνουν φαύλες πράξεις.

Όρθος Βιοπορισμός είναι να μην βλάπτει κάποιος τον εαυτό του και τους άλλους μέσα από το δικό του τρόπο διαβίωσης, όπως για παράδειγμα να πουλάει όπλα, ναρκωτικά, και άλλα πράγματα που βλάπτουν την κοινωνία.

Ο άνθρωπος που έχει ανεπτυγμένο μέσα του τον νοητικό παράγοντα του Όρθου Βιοπορισμού, έχει πάντα την τάση να κάνει την δουλειά του χωρίς να βλάπτει τους άλλους.

25 Καλοί Νοητικοί Παράγοντες

23. συμπόνια	<i>karuṇā</i>
24. συμπαθητική χαρά	<i>muditā</i>
25. σοφία	<i>paññā</i>

Η Συμπόνια δηλώνει ότι πρέπει να έχουμε συμπόνια για τους άλλους.

Η Συμπαθητική Χαρά δηλώνει ότι εάν δοῦμε τους άλλους να προοδεύουν στην ζωή τους, τότε δέν τους ζηλεύουμε αλλά νιώθουμε Συμπαθητική Χαρά. Μπορεί εμείς να μην έχουμε πετύχει τους στόχους μας, αλλά όταν νιώθουμε συμπαθητική χαρά χαιρόμαστε για τους άλλους: «μπράβο, τὰ κατάφερε».

Η Σοφία τέλος, είναι ο καλός νοητικός παράγοντας που πρέπει να έχουμε για τις υπέρτατες γνώσεις της ζωής.

Φυσικά αργότερα, όταν θά συνεχίσουμε τὰ μαθήματα, θά ἐξηγήσουμε ἀναλυτικά καθέναν ἀπό αὐτούς τούς νοητικούς παράγοντες, πῶς ἐμφανίζεται, πῶς λειτουργεῖ, ποιά εἶναι ἡ ἐγγύτατη αἰτία πού ἐμφανίζεται, ποιός δηλ. εἶναι ὁ λόγος πού ἐμφανίζεται, καί ποιά εἶναι ἡ μακρινή αἰτία τῆς ἐμφάνισής του. Αὐτοί οἱ ὀρισμοί θά ἐμφανισθοῦν στά μετέπειτα μαθήματα.

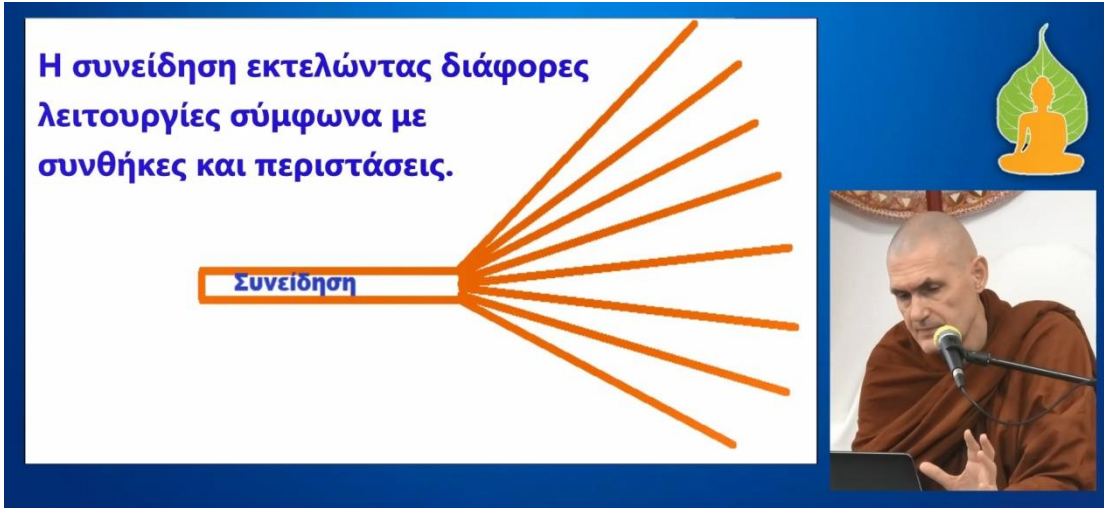
Ε) ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ

Έδω θά ήθελα νά σᾶς πῶ, ὅτι κάποιοι ἀναρωτιοῦνται: ἀφοῦ ἡ Συνείδηση εἶναι κάτι τόσο σημαντικό καί σπουδαῖο στήν ζωή μας, γιά ποιό λόγο ὁ Βούδδας τήν κατέταξε τελευταία;

Ὁ λόγος εἶναι ὅτι ἡ Συνείδηση εἶναι κάτι πολύ λεπτοφυές, καί πολλοί ἄνθρωποι δέν μποροῦν νά συνειδητοποιήσουν τήν Συνείδησή τους. Γι' αὐτό ξεκίνησε μέ κάτι πιό χονδροειδές ὅπως τό σῶμα, πού εἶναι εὐκόλο οἱ ἄνθρωποι νά τό καταλάβουν. Διότι τό σῶμα εἶναι κάτι πιό ἀπτό, κάτι πού οἱ ἄνθρωποι μποροῦν νά τό συνειδητοποιήσουν, νά τό δοῦν, νά τό ἀγγίξουν, κλπ. Ἀντιθέτως τήν συνείδηση δέν μπορεῖ νά τήν δεῖ κάποιος, παρά μόνον διὰ μέσου ἐνόρασης.

Τό Αἶσθημα γιά παράδειγμα εἶναι κι αὐτό ἀρκετά χονδροειδές· δηλ. οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνονται τόν πόνο, καί γι' αὐτό πᾶνε στόν γιατρό. Κι ὅταν τούς ρωτήσῃ ποῦ πονᾶνε, ἀμέσως τοῦ δείχνουν σέ πιό σημείο νιώθουν τόν πόνο. Ἐάν ὅμως τούς ρωτήσῃ τί σκέφτονται, μποροῦν νά τοῦ τό ποῦν· ἀλλά ὁ γιατρός δέν μπορεῖ νά δεῖ τίς σκέψεις τους. Κι αὐτό διότι ἡ σκέψη, ἡ συνείδηση, εἶναι κάτι πιό λεπτοφυές ἀπό τό αἶσθημα.

Ἔτσι σ' αὐτή τήν κατηγορία τῶν 5 συναθροισμάτων ὁ Βούδδας ξεκινάει ἀπό τό πιό χονδροειδές ὅπως εἶναι τό σῶμα, καί σταδιακά προχωράει πρὸς τά πιό λεπτοφυή φαινόμενα ὅπως εἶναι ἡ Συνείδηση.

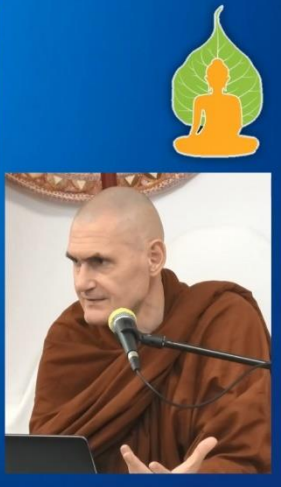

Φυσικά στήν Σούττα Πίτακα ἔχουμε μιά ἀνάλυση γιά 6 εἶδη Συνειδήσεων, ἥ καμιά φορά γιά πάνω ἀπό ἕξη ὅπως ἀναφέρει ὁ Βούδδας, ἀλλά στό Ἀμπιντάμμα ἔχουμε τήν πλήρη ἀνάλυση τῆς Συνειδήσεως καί πῶς αὐτή ἐμφανίζεται μέ διάφορες λειτουργίες.

Τό συνάθροισμα τῆς Συνείδησης ἀποτελεῖται ἀπό περισσότερα ἀπό 89 εἶδη συνείδησης.

ΤΟ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ

Αποτελεῖται ἀπό + 89 Εἶδη Συνείδησης.

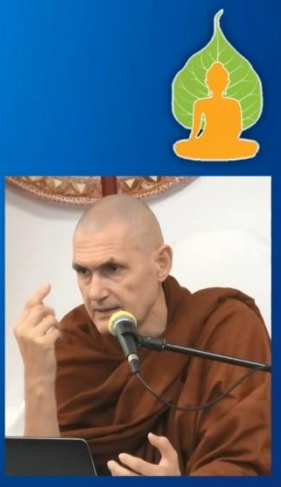

Ἡ Συνείδηση εἶναι μία δύναμη, μία ἐνέργεια, ἡ ὁποία ἀνάλογα μέ τίς περιστάσεις ἐκτελεῖ διάφορες λειτουργίες. Σ' αὐτή τήν περίπτωση κάνει αὐτή τήν λειτουργία, στήν ἄλλη περίπτωση κάνει μιὰ ἄλλη λειτουργία, κλπ.

Γιά παράδειγμα ἔχουμε:

6 κατηγορίες συνείδησης σύμφωνα με τα αισθητήρια ὄργανα:

**συνείδηση στο μάτι,
συνείδηση στο αὐτί,
συνείδηση στην μύτη,
συνείδηση στην γλώσσα,
συνείδηση στο σώμα,
συνείδηση στον νοῦ**

Συνείδηση ματιοῦ. Ἡ Συνείδηση ἐδῶ εἶναι ἡ ἴδια, ἀλλά ἐκτελεῖ διαφορετική λειτουργία ὅταν ἐμφανίζεται στό μάτι. Αὐτό γίνεται ὅταν τό φῶς πέσει στό μάτι. Τότε ἐμφανίζεται ἐκεῖ ἡ συνείδηση καί ἐκτελεῖ τήν λειτουργία τῆς ὄρασης.

Ὅταν ἕνας ἤχος φτάσει στό αὐτί, τότε ἡ συνείδηση ἐκτελεῖ τήν λειτουργία τοῦ ἀκούσματος, ἀντιλαμβάνεται δηλ. τόν ἤχο.

Ὅταν μία μυρωδιά ἐρεθίσει τήν μύτη μας, τότε ἐγείρεται ἐκεῖ ἡ συνείδηση ἐκτελώντας τήν λειτουργία τῆς ὀσμῆς. Εἶναι ἡ ἴδια

συνείδηση, πού όμως δέν λειτουργεῖ γιά νά δεῖ ἢ νά ἀκούσει κάτι, ἀλλά νά μυρίσει κάτι. Ἐκτελεῖ δηλ. διαφορετική λειτουργία.

Τό ἴδιο καί μέ τήν συνείδηση τῆς γλώσσας. Μόλις μία τροφή ἀγγίξει τήν γλώσσα, παρουσιάζεται ἐκεῖ ἡ ἴδια συνείδηση, γιά νά ἐκτελέσει αὐτή τήν φορά τήν λειτουργία τῆς γεύσης.

Ἡ συνείδηση τοῦ σώματος ἀρχίζει νά λειτουργεῖ ὅταν ἐρχόμαστε σέ ἐπαφή μέ κάποιο ἀντικείμενο, ἐκτελώντας τήν λειτουργία τῆς αἰσθησης τῆς ἀφῆς.

Ἡ συνείδηση τοῦ νοῦ ἐμφανίζεται μέ τήν ἐμφάνιση μιᾶς σκέψης. Ὅταν προβάλλει μία σκέψη, ἡ συνείδηση ἐκτελεῖ τήν λειτουργία τῆς σκεπτικῆς διαδικασίας, γιά νά κατανοηθεῖ τί εἶδους σκέψη εἶναι αὐτή.

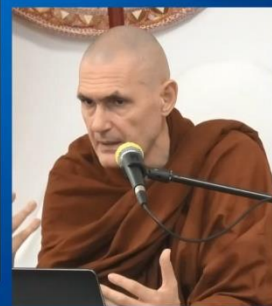
Βλέπουμε λοιπόν κατ' αὐτόν τόν τρόπο, ὅτι ἡ συνείδηση εἶναι μία καί ἡ αὐτή, ἀλλά ἔχει διάφορες λειτουργίες. Ἀνάλογα μέ τίς περιστάσεις, βλέπει ἀντικείμενα, ἀκούει ἤχους, μυρίζει, γεύεται, ἀγγίζει, σκέφτεται, παράγει ἰδέες, κλπ.

Ὅμως στό Ἄμπιντάμμα πού γίνεται μία πιό ἀναλυτική παρουσίαση τῆς λειτουργίας τῆς Συνείδησης ἔχουμε τό παρακάτω:

**Ἀπό τήν καρμική ἢ ἠθική ἀποψη, το
Abhidhamma διακρίνει, 89 εἶδη συνείδησης.**

Ἀπό αὐτά:

**54 εἶδη συνείδησης ἀνήκουν στην "ἠδονική
σφαῖρα", καί σχετίζονται μέ τίς πέντε
αἰσθήσεις, καθώς καί μέ τήν ἐπιθυμία γιά
ἠδονική εὐχαρίστηση.**

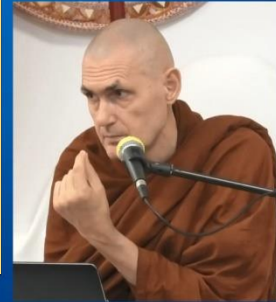
Ἐμεῖς βρισκόμαστε στήν ἠδονική σφαῖρα, διότι ἔχουμε: τίς πέντε αἰσθήσεις μέσα ἀπό τίς ὁποῖες λαμβάνουμε ἠδονή, εὐχαρίστηση, μέ τό νά βλέπουμε ὀπτικά ἀντικείμενα, νά ἀκοῦμε ἤχους, κλπ, καθώς καί τήν ἐπιθυμία γιά ἠδονικές ἀπολαύσεις.

Αὐτή ἡ ἠδονική εὐχαρίστηση ἐπιτυγχάνεται μέσα ἀπό τίς πέντε αἰσθήσεις, καί ἀπό τά εἶδη τῶν συνειδήσεων πού ἀναφέραμε προηγουμένως.

Στήν συνέχεια ἔχουμε:

15 εἶδη συνείδησης που ἀνήκουν στην «σφαῖρα τῆς λεπτοφυοῦς ὕλης», σχετιζόμενες με τις ἐκστάσεις (*jhāna*), και βασιζόμενες σε ἀντικείμενα λεπτοφυοῦς ὕλης.

Στόν διαλογισμό, ὅταν κάποιος ἐπιτυγχάνει βαθειά αὐτοσυγκέντρωση, τότε τό ἀντικείμενο που παρουσιάζεται στόν νοῦ (ὅπως τό φῶς) δέν ἔρχεται ἐξωτερικά ἀπό τίς αἰσθήσεις τοῦ ματιοῦ, τοῦ αὐτιοῦ κλπ, ἀλλά ἔχει νά κάνει μέ τήν αἴσθηση τοῦ νοῦ, εἶναι παράγωγο τοῦ νοῦ. Ὁ νοῦς μόνον ἀντιλαμβάνεται αὐτό τό ἀντικείμενο· τά μάτια εἶναι κλειστά, τά αὐτιά και οἱ ἄλλες αἰσθήσεις εἶναι κλειστές. Καί ὅσο περισσότερο ἐπιτυγχάνει κάποιος τήν *τζάνα* δηλ. τήν ἔκσταση, τότε τό φῶς που ἐμφανίζεται στήν *τζάνα* γίνεται ὅλο και πιό λεπτοφυές και πολύ διαφανές. Ἐδῶ δέν ὑπάρχει χονδροειδής ὕλη ἀλλά μόνον λεπτοφυής, πάνω στήν ὁποία συγκεντρώνεται ὁ νοῦς.

Γι αὐτό λέμε ὅτι αὐτά τά εἶδη συνείδησης δέν ἀνήκουν στήν ἡδονική σφαῖρα, λόγω ἀπουσίας τῶν πέντε χονδροειδῶν αἰσθήσεων. Καί οἱ σκέψεις που ἀναδύονται σ' αὐτήν τήν σφαῖρα τῆς λεπτοφυοῦς ὕλης, εἶναι διαφορετικές ἀπό τίς σκέψεις τῆς ἡδονικῆς σφαίρας. Εἶναι σκέψεις ἀνώτερες και πολύ πιό δυναμικές.

Γιά παράδειγμα, ἡ αἴσθηση τῆς χαρᾶς, ἡ αἴσθηση τῆς εὐτυχίας, κλπ, εἶναι σέ πολύ ἀνώτερο βαθμό ἀπό τήν συνηθισμένη εὐτυχία ἢ τήν χαρά αὐτῆς τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Καί μπορεί νά διατηρήσει κανεῖς αὐτή τήν χαρά και τήν εὐτυχία ἐπί ὥρες και ὥρες. Ἡ χαρά στήν ἡδονική σφαῖρα κρατάει πολύ λίγο. Τρῶς π.χ. παγωτό, παίρνεις ἀπόλαυση γιά ἓνα διάστημα και μετά.... ἐξαφανίζεται. Καί ὅταν φᾶς πολύ παγωτό κάποια στιγμή αἰσθάνεσαι ὅτι δέν μπορείς νά φᾶς ἄλλο και τό ἀποδιώχνεις. Ὑπάρχει δηλ. ἓνα ὄριο.

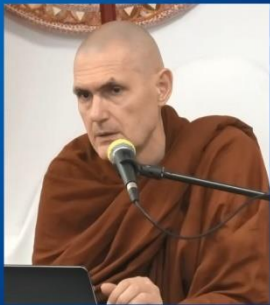
Ἐνῶ μέ τήν χαρά καί τήν εὐτυχία στήν *τζάνα*, δέν ὑπάρχει ὄριο· μπορεῖ κανεῖς νά προχωρήσει πολύ βαθειά, σέ μεγάλη εὐτυχία, καί νά διατηρήσει αὐτή τήν χαρά καί τήν εὐτυχία γιά μεγάλο χρονικό διάστημα.

Οἱ σκέψεις ἢ συνειδήσεις λοιπόν πού ἐγείρονται στήν λεπτοφυή σφαῖρα εἶναι διαφορετικές, καί στό Ἀμπιντάμμα ταξινομοῦνται σέ διαφορετικό ἐπίπεδο. Στήν Πάλι ὀνομάζονται *ρούπα βάτσαρα*, καί θά ἐπανέλθουμε σ' αὐτές τίς λέξεις ξανά καί ξανά.

Στήν συνέχεια ἔχουμε 12 σύν 8 συνειδήσεις:

12 εἶδη συνείδησης πού εἶναι τῆς "ἀύλης σφαῖρας", σχετίζονται μέ τίς ἐκστάσεις (*jhāna*) καί βασίζονται σέ ἀύλα ἀντικείμενα, καί τέλος

8 εἶδη συνείδησης πού εἶναι υπερκόσμιες καί σχετίζονται μέ τήν πραγματοποίηση τοῦ *Nibbāna*.

Τί εἶναι τά ἄύλα ἀντικείμενα; εἶναι ἀντικείμενα ὅπως ὁ χῶρος, ἢ τό διάστημα. Ὅταν ὁ διαλογιστής ἐξασκεῖται στίς τζάνας, παίρνει ἕναν δακτύλιο (ἢ ἕνα στεφάνι) στό χέρι του, καί μέσα ἀπό αὐτό κοιτάζει τόν οὐρανό καί βλέπει τόν χῶρο, τό διάστημα, καί παρατηρεῖ ὅτι ὑπάρχει ἀτέλειωτο διάστημα. Τό διάστημα αὐτό εἶναι κάτι ἄύλο, δέν μπορεῖ κάποιος νά τό αἰσθανθεῖ μέ τίς αἰσθήσεις, ἀλλά νά τό ἀντιληφθεῖ μέ τήν ἀντίληψη. Ἐτσι παίρνει κανεῖς τό διάστημα σάν ἄύλη σφαῖρα καί μ' αὐτόν τόν τρόπο μπορεῖ νά πετύχει τήν ἔκσταση μέσω τοῦ διαστήματος.

Μπορεῖ ὅμως νά πάρει καί τήν συνείδηση ὡς ἀντικείμενο διαλογισμοῦ, διότι ἡ συνείδηση εἶναι ἄύλη· δέν ἔχει οὔτε χρῶμα, οὔτε σχῆμα, ὅπως καί τό διάστημα. Γι' αὐτό λέμε ὅτι τό ἄύλο δέν μπορούμε νά τό ὀριοθετήσουμε μέσα σέ γεωμετρικά σχήματα.

Αὐτά λοιπόν εἶναι εἶδη συνείδησης διαφορετικά ἀπό αὐτά τῆς ἡδονικῆς καί τῆς λεπτοφυοῦς σφαῖρας. Κι αὐτοῖ πού πετυχαίνουν αὐτές τίς ἐκστάσεις, ἔχουν πραγματώσει ἄλλο ἐπίπεδο συνείδησης.

Τώρα, τις 8 υπερκόσμιες συνειδήσεις που σχετίζονται με την πραγματοποίηση της Νιμπάνα, τις έχουν αυτοί που έχουν πρακτικοποιήσει τον διορατικό διαλογισμό, και έχουν κατορθώσει τις επιτεύξεις μέσω των οποίων μπορούν να ξεπεράσουν αυτόν τον κόσμο και τις ταλαιπωρίες που υπάρχουν σ' αυτόν.

Όλα αυτά θα τα εξηγήσουμε αργότερα, αυτός εδώ είναι μόνον ένας κατάλογος μέσω του οποίου σας δίνω μια εικόνα για την ταξινόμηση της συνείδησης, η οποία φυσικά δεν είναι ένα πράγμα όπως νομίζουμε, αλλά εκδηλώνεται σε πολλές κατηγορίες. Κι όταν μιλάμε για συνείδηση, μπορούμε να δούμε ότι είναι ένα σμήνος που παίρνει διάφορες μορφές. Και ανάλογα με την μορφή που παίρνει, την ταξινομούμε σ' αυτήν ή την άλλη κατηγορία.

Θά συνοψίσουμε τώρα όλα αυτά που είπαμε μέχρι εδώ:

(Η σύνοψη αυτή περιλαμβάνει μία ανάλυση για τον νοῦ και τό άτομο που έδωσε ο Μπάντεν στην αρχή του σημερινού μαθήματος για να κάνει την σύνδεση με τό προηγούμενο μάθημα σ' αυτό τό σημείο, με την ολοκλήρωση των συναθροισμάτων και την εξήγηση περί συνείδησης).

Έτσι εδώ ενσωματώνεται και τό

ΣΑΒΒΑΤΟ 13 ΙΟΥΛΙΟΥ 2019 – Μάθημα 2^ο

Ασχοληθήκαμε μέχρι τώρα με την Ανάλυση και την Σύνθεση του Νοῦ και της Ύλης· μία ανάλυση που δεν βασίζεται μόνο στο Άμπιντάμμα αλλά και στην Σούττα Πίτακα (την συλλογή των όμιλιών του Βούδδα) στην οποία βρίσκουμε τις ρίζες για την ανάλυση του νοῦ και της Ύλης. Ο Βούδδας καθορίζει τί είναι ο νοῦς και τί είναι ή Ύλη και πώς λειτουργούν, και έχουμε τουλάχιστον μία εικόνα. Αλλά επειδή αυτές οι όμιλιες του Βούδδα απευθύνονται σε ένα ακροατήριο που κάποιοι έρχονται για πέντε λεπτά, δέκα λεπτά, ή μισή ώρα, και θέλουν απλώς να ακούσουν κάτι, ο Βούδδας δίνει μόνον μία σύντομη εξήγηση. Φυσικά σε άλλες όμιλιες δίνει περισσότερες εξηγήσεις.

Τό Άμπιντάμμα όμως είναι κάτι που αφοσιώνεται απόλυτα στην πλήρη ανάλυση της σύνθεσης του νοῦ και της Ύλης. Μιλήσαμε σχετικά με αυτό τό θέμα, και είδαμε ότι στην Σούττα Πίτακα έχουμε μία άπλη ανάλυση του νοῦ και της Ύλης, που όπως αναφέρει ο Βούδδας είναι τά 5 συναθροίσματα. Είχαμε αναλύσει τό συνάθροισμα της Ύλης και πώς ο Βούδδας δίνει τόν όρισμό της Ύλης δηλ. τό υλικό σώμα, που αποτελείται από στερεά, υγρά, θερμά, και αέρια στοιχεία, αλλά και τόν χῶρο.

Υπάρχουν 28 είδη Ύλης, τό Αΐσθημα άποτελεΐται άπό 108 είδη αΐσθημάτων, ή Άντίληψη έπίσης άπό 108, οΐ Νοητικές Λειτουργΐες άπό 50 ή 52 είδη, καΐ ή Συνείδηση άπό πάνω άπό 89 είδη.

Άπ' όλα αυτά τά συναθροΐσματα, τό Αΐσθημα, ή Άντίληψη, καΐ οΐ Νοητικές Λειτουργΐες, άποκαλοΐνται τό Νοητό (*Νάμα*) ή Νοητικοΐ Παράγοντες (*Τσέτασΐκα*). Ό όρος *Τσέτασΐκα* έμφανΐζεται καΐ στήν Σούττα Πΐτακα καΐ στό Άμπιντάμμα Πΐτακα, καΐ άναφέρεται σέ μερικές ιδιότητες τοΐ νοΐ. Τό Αΐσθημα εΐναι μΐά ιδιότητα τοΐ νοΐ, ή Άντίληψη εΐναι μΐά άλλη διαφορετική ιδιότητα, οΐ Νοητικές Λειτουργΐες όπως ή θέληση, ή έπιθυμία, ό θυμός, ή ύπερηφάνεια, ή ζήλεια, εΐναι διαφορετικές ιδιότητες. Όλα αυτά μέ μΐά λέξη όνομάζονται *Τσέτασΐκα*. Στά άγγλικά τό μεταφράζουμε mental factors δηλ. Νοητικοΐ Παράγοντες ή Νοητικές Ίδιότητες.

Εΐχαμε πεΐ ότι οΐ Νοητικοΐ Παράγοντες (Τσέτασΐκα) εΐναι συνολικά 52, διότι τό Αΐσθημα τό λαμβάνουμε σάν ένα Νοητικό Παράγοντα, τήν Άντίληψη τήν λαμβάνουμε σάν ένα Νοητικό Παράγοντα, άλλά τΐς Νοητικές Λειτουργΐες τΐς λαμβάνουμε σάν 50 είδη Νοητικϊν Παραγόντων.

Γΐά νά καταλάβουμε τϊρα ότι ό Νοΐς δέν εΐναι ένα πράγμα, άλλά εΐναι πολλά πράγματα μαζΐ όπως αΐσθήματα, άντιλήψεις, άλλά καΐ άλλα πράγματα όπως θελήσεις, έπιθυμΐες κλπ, καΐ ότι ό Νοΐς δέν εΐναι μΐά ένότητα, ένα όμοιογενές πράγμα άλλά άποτελεΐται άπό πολΐμορφες ιδιότητες, θά τόν αναλύσουμε.

Αυτό πού όνομάζουμε νοΐ, εΐναι ένα σμήνος άπό 52 νοητικούς παράγοντες, καΐ δέν εΐναι κάτι πού δέν μπορούμε νά τό διαιρέσουμε, δέν εΐναι δηλ. άτεμνο, άδιαίρετο πράγμα, άλλά κάτι πού μπορούμε νά τό «τεμαχΐσουμε» καΐ νά δοΐμε άπό τΐ άποτελεΐται. Αυτό τό σμήνος φτιάχνει τόν νοΐ καΐ καταλαβαΐνουμε τόν κόσμο μας μέ τΐς άντιλήψεις μας, τά αΐσθήματα κλπ.

Σάν άστεράκια, ή έπιθυμία έγείρεται καί μετά έξαφανίζεται· ό θυμός έγείρεται καί έξαφανίζεται· ή πρόθεση έγείρεται καί έξαφανίζεται· ένα αΐσθημα έγείρεται καί μετά έξαφανίζεται. Δέν εΐναι δηλαδή σταθερά άλλα έμφανίζονται καί έξαφανίζονται σάν άστρα στον ούρανό που τρεμοσβήνουν, σάν τό φώς τους που εκπέμπεται για μία διάρκεια καί μετά σβύνει.

Έχουμε λοιπόν τό σύμπαν του νοϋ. Καί έμεΐς, αυτό που κάνουμε έδω, εΐναι νά σπουδάσουμε τό σύμπαν του νοϋ. Καί παρόμοια μέ τά άστεράκια, αν τά φανταστοϋμε έτσι, οί νοητικοί παράγοντες π.χ. ή έπιθυμία, τό αΐσθημα κλπ, ένώνονται καί φτιάχνουν ένα σμήνος καί έχουμε τό τάδε άποτέλεσμα. Μετά από κάποιο διάστημα έξαφανίζονται. Καί ξανά έγείρονται σύμφωνα μέ τις συνθήκες.... κλπ.

Καί φυσικά δίνουμε όνόματα σέ αυτά τά άστεράκια, τά όνομάζουμε. Ένα άστρο τό λέμε αΐσθημα, ένα άλλο άστρο τό λέμε αντίληψη, προσοχή, θέληση, λογισμός κλπ. Δηλαδή σέ μία μονάδα σκέψης, ύπάρχει ένα σμήνος από πολλούς νοητικούς παράγοντες, από πολλές νοητικές ιδιότητες.

Μονάδα Σκέψης

Νοητική Επαφή
Αΐσθημα
Αντίληψη
Προσοχή
Θέληση
Λογισμός
ΕΠΙΘΥΜΙΑ

Το Νοητό (Nāma)
είναι ένα σμήνος από
52 νοητικούς παράγοντες (Cetasika)

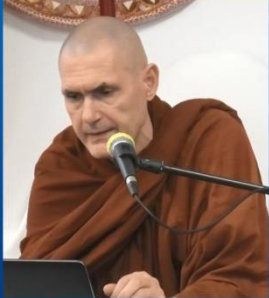

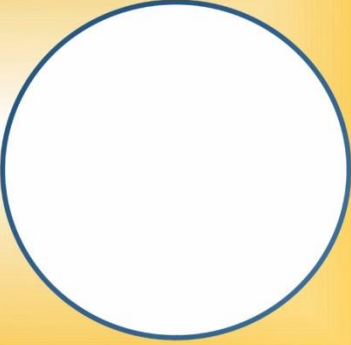
Δηλ. τό Αΐσθημα, ή Αντίληψη κλπ, εΐναι νοητικές ιδιότητες. Π.χ. για νά έμφανισθεΐ ή Έπιθυμία, πρέπει νά συγκεντρωθεΐ ένα σμήνος από άλλες νοητικές ιδιότητες όπως τό Αΐσθημα, ή Αντίληψη, ή Προσοχή, ή Θέληση, ό Λογισμός κλπ. Η Έπιθυμία δέν έμφανίζεται στον νοϋ μας από μόνη της. Απαιτεΐται ή συκέντρωση κι άλλων νοητικων ιδιοτήτων για την έμφάνιση της Έπιθυμίας.

Οί νοητικοί παράγοντες λοιπόν έμφανίζονται σάν ένα συγκρότημα για νά μās δώσουν μία έμπειρία. Αυτό τό συγκρότημα έμφανίζεται για ένα χρονικό διάστημα καί μετά έξαφανίζεται. Μπορεΐ νά έξαφανισθεΐ καί νά έμφανισθεΐ ξανά, π.χ. μετά από πέντε λεπτά, μέ διαφορετική σύνθεση νοητικων ιδιοτήτων.

Έτσι λοιπόν:

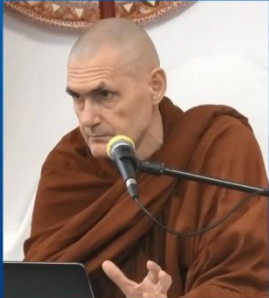

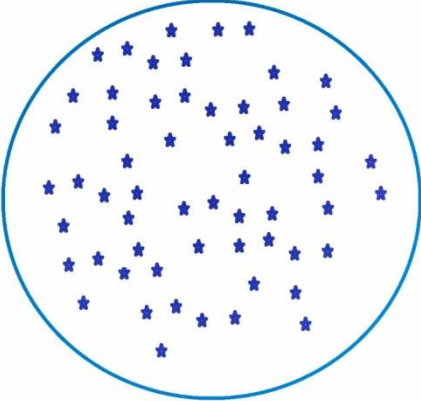
Αυτό που αποκαλούμε «Νους» δεν είναι ένα συμπαγές, ομοιογενές, και άτμητο, αδιάτομο πράγμα, αποτελούμενο ολόκληρο από μια ουσία, που δεν μπορεί να διαιρεθεί σε μικρότερα τεμάχια.

Όταν μιλάμε για τον νοῦ, εἶναι κάτι ἀφηρημένο. Νομίζουμε ὅτι ὁ νοῦς εἶναι ἓνα πράγμα σάν μιὰ μονάδα πού εἶναι ἀδιαίρετη. Ἐάν ὅμως τόν ἀναλύσουμε θά δοῦμε ὅτι ἀποτελεῖται ἀπό διάφορα τεμάχια, ἀπό διάφορες ιδιότητες, καί δέν εἶναι ἓνα ὁμοιογενές πράγμα ἢ μιὰ μόνον οὐσία. Ὑπάρχουν πολλές οὐσίες πού συνθέτουν αὐτό πού ὀνομάζουμε νοῦ.

52 Νοητικοί Παράγοντες

Τουναντίον, αποτελείται από πολλά τεμάχια που ονομάζονται «νοητικοί παράγοντες».

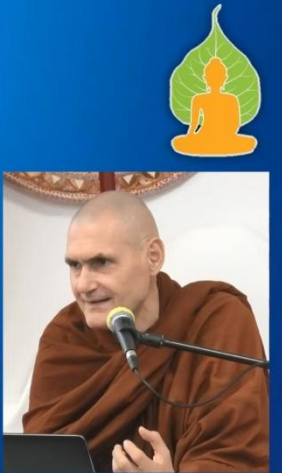
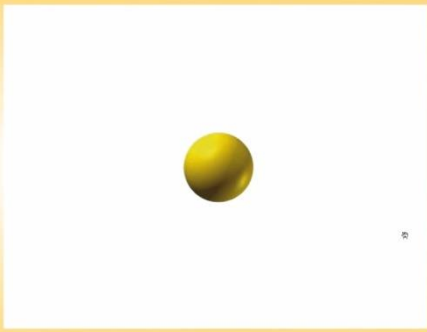

Αὐτά προσπαθοῦμε νά ἀναλύσουμε γιά νά καταλάβουμε ἀπό τί ἀποτελεῖται αὐτός ὁ νοῦς.

Θά σᾶς δώσω ἐδῶ ἓνα παράδειγμα πού λέγεται:

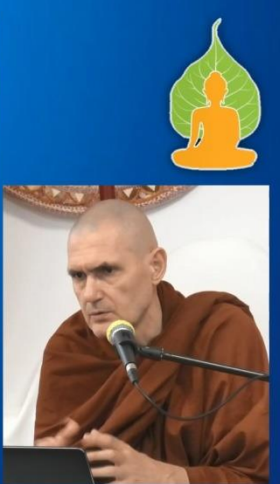
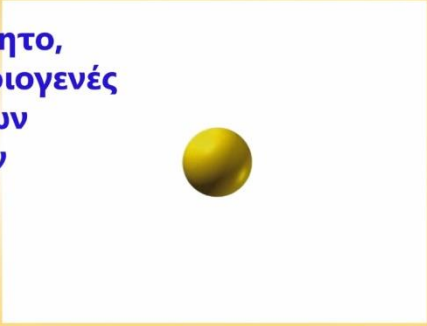
Σύγκριση του Νου με το Άτομο

Στήν ἀρχαιότητα, ἀλλά καί πολύ πρόσφατα, ἑκατό διακόσια χρόνια πρὶν, οἱ ἐπιστήμονες νόμιζαν ὅτι τὸ ἄτομο εἶναι:

Το Άτομο

Το μικρότερο, ἀτμητο, αδιαίρετο, καὶ ὁμοιογενές τμήμα τῆς ὕλης τῶν ἀρχαίων ατομικῶν φιλοσόφων.

Θεωροῦσαν ὅτι τὸ ἄτομο εἶναι τὸ τελευταῖο τμήμα στό ὁποῖο μποροῦσε νά διαιρεθεῖ ἡ ὕλη, καί γι' αὐτό τὸ ἀποκαλοῦσαν «ἄτομο» δηλ. ἄτεμνο, κάτι πού δέν μποροῦσε νά διαιρεθεῖ.

Κάτι παρόμοιο συνέβαινε καί μέ τόν νοῦ ἐπί τῆς ἐποχῆς τοῦ Βουδδα καί μετέπειτα, ὅτι δηλ. ὁ νοῦς εἶναι ἓνα ὁμοιογενές πράγμα πού δέν μπορεῖ κανεὶς νά τόν διαιρέσει. Καί λόγω τοῦ ὅτι τόν θεωροῦσαν σάν κάτι ἀδιαίρετο τόν ὀνόμαζαν καί «ψυχή».

Καί τίς ψυχικές διαθέσεις τίς ὀνόμαζαν νοῦ.

Τι έγινε τώρα στην συνέχεια με το άτομο; Οί επιστήμονες άρχισαν να το έρευνούν και να το αναλύουν με διάφορους τρόπους, και ανακάλυψαν ότι το άτομο δεν είναι μία αδιαίρετη μονάδα ή ένα άτεμνο πράγμα, αλλά αποτελείται από Ηλεκτρόνια και Πυρήνα.

Το Άτομο και τα Υποατομικά Σωματίδια

ΕΛΕΚΤΡΟΝΙΑ

ΠΥΡΗΝΑΣ

Έτσι, αυτό που αρχικά θεωρούνταν ένα πράγμα που δεν μπορεί να το διαιρέσει κάποιος, οί επιστήμονες κατάφεραν να δούν ότι αποτελείται κι από άλλα πράγματα.

Στην συνέχεια, όταν έσπασαν τον πυρήνα ανακάλυψαν ότι κι αυτός δεν αποτελείται από ένα, αλλά από δύο πράγματα. Πρωτόνια και Νετρόνια.

Το Άτομο και τα Υποατομικά Σωματίδια

ΠΥΡΗΝΑΣ

Προτόνια

Νετρόνια

Καί στήν συνέχεια τῆς ἔρευνας, ἀνακάλυψαν ὅτι καί τὸ Πρωτόνιο δέν εἶναι ἀδιαίρετο ἀλλά ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ Κουάρκ τὰ ὁποῖα εἶναι συνήθως τρία μέσα σέ κάθε πρωτόνιο. Τώρα τελευταία μάλιστα, ἀνακάλυψαν ὅτι τὰ κουάρκ εἶναι πέντε.

Το Ἄτομο και τα Υποατομικά Σωματίδια

ΠΥΡΗΝΑΣ   **ΠΡΟΤΟΝΙΟ**

Κουάρκ

Συνεχίζοντας τὴν ἔρευνα ὄλο καί πιό βαθειά μέ τὴν βοήθεια πολὺ ἰσχυρῶν μηχανημάτων τεχνολογίας, ἔσπασαν τὸν πυρήνα τῶν πρωτονίων καί τῶν νετρονίων καί ἀνακάλυψαν:

Πάνω ἀπὸ 250 Υποατομικά Σωματίδια

Μέ λίγα λόγια αὐτὸ πού ὀνομάζουμε ἄτομο, ἀποτελεῖται ἀπὸ ὑποατομικά σωματίδια πού ξεπερνοῦν σέ ἀριθμὸ τὰ στοιχεῖα πού ἐμφανίζονται στὸν χημικὸ περιοδικὸ πῖνακα καί εἶναι μόνο 92.

Σέ όλα αυτά τά υποατομικά σωματίδια ἔχουν βάλει ὀνόματα καί ἔδῶ ἔχουμε ἕναν κατάλογο:

PARTICLE	SYMBOL	CHARGE	MASS	SPIN	STATISTICS	DECAY SCHEME	LIFETIME (SECONDS)
NEUTRINO	ν	0	0	1/2	FERMI-DIRAC	STABLE	
ELECTRON	e	-	1	1/2	FERMI-DIRAC	STABLE	
POSITRON	p	+	1	1/2	FERMI-DIRAC	STABLE	
POSITIVE MU MESON	μ^+	+	210	1/2	FERMI-DIRAC	$\mu^+ \rightarrow p + 2 \nu$	2.1×10^{-6}
NEGATIVE MU MESON	μ^-	-	210	1/2	FERMI-DIRAC	$\mu^- \rightarrow e + 2 \nu$	2.1×10^{-6}
KAPPA MESON	K	+	1200 ?	1/2 ?	FERMI-DIRAC ?	$K \rightarrow \mu^+ + (?) 2 \nu$	$10^{-8} ?$
PROTON	p	+	1836	1/2	FERMI-DIRAC	STABLE	
ANTI-PROTON ?	$\bar{p}$	-	1836	1/2	FERMI-DIRAC	STABLE	
NEUTRON	n	0	1838.5	1/2	FERMI-DIRAC	$n \rightarrow p + e + \nu$	750
ANTI-NEUTRON ?	$\bar{n}$	0	1838.5	1/2	FERMI-DIRAC	$\bar{n} \rightarrow \bar{p} + e + \nu$	750
POSITIVE V-PARTICLE	V^+	+	2600 ?	?	FERMI-DIRAC ?	$V^+ \rightarrow N + \pi^+ + (?) \pi^0$	$10^{-11} ?$
NEGATIVE V-PARTICLE	V^-	-	2600 ?	?	FERMI-DIRAC ?	$V^- \rightarrow N + \pi^- + (?) \pi^0$	$10^{-11} ?$
NEUTRAL V-PARTICLE	V^0	0	2600 ?	?	FERMI-DIRAC ?	$V^0 \rightarrow N + \pi^+ + \pi^- ?$ $V^0 \rightarrow p + \pi^- + (?) \pi^0$	3×10^{-11}
PHOTON	γ	0	0	1	BOSE-EINSTEIN	STABLE	
GRAVITON	G	0	0	2	BOSE-EINSTEIN	STABLE	
POSITIVE PI MESON	π^+	+	276	0	BOSE-EINSTEIN	$\pi^+ \rightarrow \mu^+ + \nu$	2.6×10^{-8}
NEGATIVE PI MESON	π^-	-	276	0	BOSE-EINSTEIN	$\pi^- \rightarrow \mu^- + \nu$	2.6×10^{-8}
NEUTRAL PI MESON	π^0	0	265	0	BOSE-EINSTEIN	$\pi^0 \rightarrow 2 \gamma$	10^{-16}
TAU MESON	τ	+ or -	966	0 ?	BOSE-EINSTEIN	$\tau \rightarrow 3 \pi$	$10^{-12} ?$

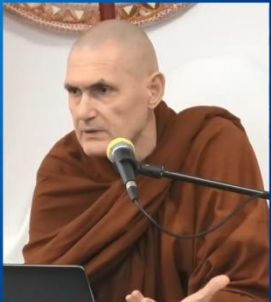

Νετρίνιο, Ἡλεκτρόνιο, Ποζιτρόνιο, Πρωτόνιο, Ἀντιπρωτόνιο κλπ. Σέ όλα ἔχουν βάλει ὀνόματα, καί μάλιστα ἔχουν μετρήσει καί τήν μάζα τους. Μέ λίγα λόγια, ὅλα αὐτά εἶναι μετρήσιμες μονάδες.

Τί γίνεται τώρα... Τό ἄτομο πού τό θεωροῦσαν στήν ἀρχή σάν ἕνα ὁμοιογενές, ἄτεμνο πρᾶγμα, κατάλαβαν τελικά ὅτι ἀποτελεῖται ἀπό πολλά ὑπατομικά σωματίδια.

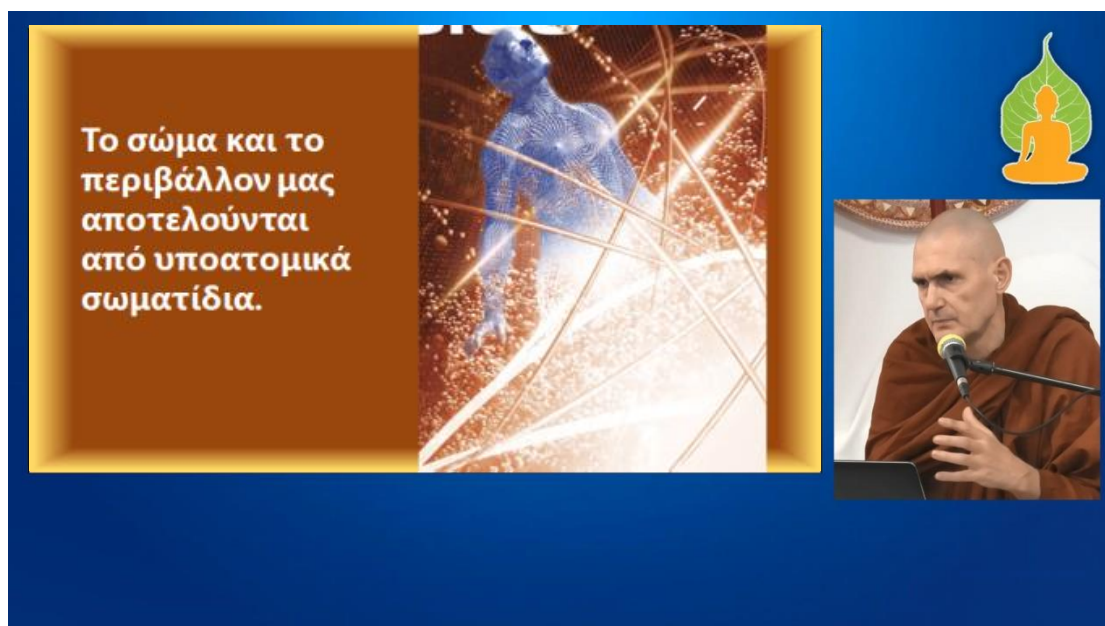
Τό ἴδιο καί τό σῶμα μας:

**Το σῶμα μας
αποτελεῖται ἀπό
υποατομικά
σωματίδια.**

Καί αυτό συμβαίνει όχι μόνον στό σώμα μας αλλά και στό περιβάλλον:

Ἔτσι λοιπόν, ἐμεῖς εἴμαστε ἓνα σύμπλεγμα, ἓνα συγκρότημα ἀπό αὐτά τὰ ὑποατομικά σωματίδια.

Παρόμοια καί μέ τόν νοῦ.

Τί ἔκανε ὁ Βουδδᾶς;

Πῆρε τόν Νοῦ καί τόν τεμάχισε. Καί εἶδε ὅτι ὁ Νοῦς δέν ἀποτελεῖται ἀπό ἓνα πράγμα, ἀλλά εἶναι πολλά πράγματα μαζύ. Καί σέ αὐτά τὰ πράγματα, σ' αὐτές τίς πολλές ιδιότητες τοῦ Νοῦ, ἔβαλε ὀνόματα, καί ἔτσι ἔχουμε τόν κατάλογο τῶν Νοητικῶν Παραγόντων πού λέγονται *Τσέτασίκα*.

Ἔχουμε ἓνα σμήνος ἀπό αὐτούς τούς Νοητικοῦς Παράγοντες πού συγκροτοῦνται μαζύ καί δίνουν ἓνα συγκεκριμένο ἀποτέλεσμα ὅπως ἡ Ἐπιθυμία, συγκροτοῦνται μαζύ καί δίνουν ἓνα συγκεκριμένο ἀποτέλεσμα ὅπως ὁ Θυμός, συγκροτοῦνται μαζύ καί δίνουν ἓνα ἀποτέλεσμα ὅπως ἡ Ζήλεια, συγκροτοῦνται μαζύ καί δίνουν τό ἀποτέλεσμα τῆς Ὑπερηφάνειας.

Ἔχουμε λοιπόν πολλά συγκροτήματα Νοητικῶν Παραγόντων, ἡ χημικῶν ἐνώσεων καί ἀντιδράσεων τοῦ Νοῦ.

Ὅπως συμβαίνει μέ τὰ ὑποατομικά σωματίδια πού ὅταν συγκροτηθοῦν ἀναλόγως, δίνουν συγκεκριμένες χημικές ἐνώσεις καί ἠλεκτρικές ἀντιδράσεις, κάτι παρόμοιο συμβαίνει καί μέ τόν Νοῦ μας.

Έχουμε εξηγήσει επίσης τὸ συναθροίσμα τῶν Νοητικῶν Λειτουργιῶν πού ἀποτελεῖται ἀπὸ 50 ἢ 52 Νοητικούς Παράγοντες. Καί ὅπως οἱ ἐπιστήμονες διαιροῦν τὰ ὑποατομικά σωματίδια σέ ομάδες, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο διαιροῦνται καί οἱ Νοητικοί Παράγοντες σέ ομάδες πού τίς ἔχουμε ἀναλύσει.

Έχουμε εξηγήσει λοιπὸν τὰ 5 συναθροίσματα:

Σύμφωνα μέ τὸ Ἄμπιντάμμα:

Τὸ Ὑλικό Σῶμα δέν εἶναι μόνον τὸ ἀνθρώπινο ὑλικό σῶμα, ἀλλά καί κάθε ἄλλο ὑλικό σῶμα. Αὐτὸ τὸ τραπέζι π.χ. ἀποτελεῖται ἐπίσης ἀπὸ αὐτὰ τὰ 28 εἶδη ὕλης· τὸ ἴδιο κι αὐτὸ τὸ λάπτοπ, τὸ μικρόφωνο, καί κάθε τι ἄλλο. Τὸ Ὑλικό Σῶμα περιλαμβάνει στερεά σῶματα, ὑγρά σῶματα, θερμά σῶματα καί ἀέρια σῶματα, ἐσωτερικά καί ἐξωτερικά.

Τὸ Αἶσθημα καί ἡ Ἀντίληψη ὅταν ἐκλαμβάνονται ὡς συναθροίσματα ἔχουν ἀπὸ 108 νοητικούς παράγοντες, ἐδῶ ὅμως λαμβάνονται ὡς μονάδες ἄρα εἶναι 2 νοητικοί παράγοντες πού προστίθενται στίς Νοητικές Λειτουργίες οἱ ὁποῖες καταλήγουν νά ἔχουν 52 νοητικούς παράγοντες. Καί τέλος εἶναι ἡ Συνείδηση πού ἔχει πάνω ἀπὸ 89 εἶδη συνείδησης.

Σύμφωνα μέ τὴν Σούττα, ἔχουμε 6 συνειδήσεις, καί καμιά φορά ὁ Βούδδας μιλάει γιά περισσότερες ἀπὸ ἕξη. Ἄλλες φορές ὁ Βούδδας χρησιμοποιεῖ τὴν λέξη συνείδηση ὥστε νά συμπεριλαμβάνει ὅλα τὰ τρία συναθροίσματα τοῦ Αἰσθήματος, τῆς Ἀντίληψης, καί τῶν Νοητικῶν Λειτουργιῶν. Ἄλλες φορές μιλάει γιά τὸ ρεῦμα τῆς συνείδησης (*βιννιάνα σότα*) πού πάει ἀπὸ ζωὴ σέ ζωὴ. Ἔτσι λοιπὸν, ἡ λέξη Συνείδηση ἀντιπροσωπεύει ἓνα συναθροίσμα πού μπορούμε νά τὸ ταξινομήσουμε σέ διάφορες κατηγορίες.

Είδαμε επίσης πώς μπορούν να εμφανισθούν αυτά τα συναθροίσματα σύμφωνα με τις κατηγορίες του Άμπιντάμμα.

Για παράδειγμα, στο Άμπιντάμμα ή Συνείδηση αποκαλείται *Τσίττα*, διότι συμπεριλαμβάνει και συνείδηση και σκέψη. Δηλαδή, *Τσίττα* σημαίνει συνείδηση που είναι μόνο συνείδηση, αλλά και συνείδηση που συνδέεται με άλλους νοητικούς παράγοντες, όπως με το Αΐσθημα, την Έπιθυμία, ή τον Θυμό. Τότε παράγεται μία σκέψη. Στο Άμπιντάμμα συνήθως την θεωρούμε σαν συνείδηση, αλλά μπορούμε να δούμε ότι εμφανίζεται και σαν σκέψη.

Τέσσερις Υπέρτατες Πραγματικότητες	
CITTA – Σκέψη, Συνείδηση Consciousness	= + 89 Είδη Συνείδησης
CETASIKA Νοητικοί παράγοντες Mental Factors	= 52 Νοητικοί παράγοντες
RŪPA Ύλη, Matter	= 28 Είδη Ύλης
NIBBĀNA Νιμπάνα	= 1 Είδος

Η λέξη *Τσέτασικά* χρησιμοποιείται στο Άμπιντάμμα αντί του όρου Νοητικοί Παράγοντες· εντός τών οποίων συμπεριλαμβάνονται το Αΐσθημα, ή Αντίληψη και οι Νοητικές Λειτουργίες.

Στήν συνέχεια εξετάσαμε την Ύλη που έχει 28 είδη, και τέλος την Νιμπάνα που είναι ένα είδος.

Όλα αυτές είναι οι Υπέρτατες Πραγματικότητες. Έχουμε ήδη εξηγήσει ότι αυτές οι Υπέρτατες Πραγματικότητες δεν αναφέρονται σε άτομα όπως ο Κώστας, ο Γιάννης, ή Μαρία και η Έλενη, αλλά σε υλικά και νοητικά φαινόμενα, σε υλικές και νοητικές διαδικασίες που συμβαίνουν σε παγκόσμιο ή συμπαντικό επίπεδο, όχι μόνον στους ανθρώπους αλλά και στα ζώα. Δηλαδή σε κάθε έμβιο όν που έχει Νοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ & ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Ερώτηση: Αναφορικά με την Αντίληψη, ισχύει ότι οι άνθρωποι τις περισσότερες φορές διαπληκτίζονται μεταξύ τους, όχι τόσο για μία προσβλητική λέξη που τους λέει κάποιος, αλλά για την αντίληψη που έχουν γι' αυτούς; Δεν θυμώνουν δηλ. εάν κάποιος πει «είσαι χοντρός» αλλά για την άποψη που έχουν γι' αυτόν;

Απάντηση: Φυσικά η Αντίληψη παίζει ένα ρόλο, διότι ο άλλος καταλαβαίνει ότι αυτά τα λόγια ειπώθηκαν για προσβολή. Εάν κάποιος σάς το πει για άστεϊο, τότε η αντίληψή σας θα καταλάβει ότι ο άλλος είπε ένα άστεϊο και δεν θα θυμώσετε. Αλλά εάν έχετε την αντίληψη ότι ο άλλος θέλει να σας προσβάλλει, να σας έξευτελίσει, διότι το λέει με επιθετικότητα και με ανάλογο τρόπο μπροστά στους άλλους, τότε είτε είστε χοντρός είτε όχι, είναι η αντίληψη του έξευτελισμού και της προσβολής, που σας κάνει να θυμώσετε. Έξαρτάται λοιπόν από το πώς εκφράζει κανείς τα λόγια του, και πώς αντιλαμβάνεται ο άλλος αυτά τα λόγια. Εάν κάποιος τα αντιληφθεί σαν άστεϊο, τότε δεν επέρχεται θυμός και αρχίζει να γελάει διότι το βλέπει σαν χιούμορ. Εάν όμως το αντιληφθεί σαν προσβολή, τότε θυμώνει διότι το Έγώ του προσβάλλεται.

Έτσι εδώ δεν παίζει ρόλο μόνον η αντίληψη, αλλά και η πρόθεση του άλλου· με τι τρόπο δηλ. τα λέει αυτά τα λόγια· διότι υπάρχουν μερικοί που μιλάνε με σαρκαστικό τρόπο. Και οι παρευρισκόμενοι μπορεί να γελάσουν, αλλά για το άτομο στο οποίο απευθύνεται ο σαρκασμός ή η προσβολή, είναι κάτι πολύ όδυνηρό. Παίζει επίσης ρόλο και το περιβάλλον. Εάν δεν είναι κανείς άλλος παρών τότε μπορούμε να αντεπεξέλθουμε πιο εύκολα στην προσβολή και να πούμε «ε... άστον να λέει τώρα...σαχλαμάρες λέει..» Εάν όμως αυτό γίνεται μπροστά σε μία παρέα, τότε το αίσθημα της προσβολής είναι μεγαλύτερο.

Έτσι και τα δύο παίζουν ρόλο, αλλά η Αντίληψη είναι το κυριώτερο. Διότι μπορούμε ή να θυμώσουμε, ή να τό πάρουμε σαν άστεϊο, ή ακόμα και να αλλάξει η αντίληψή μας γι' αυτό το άτομο, ότι δηλ. «δεν είναι στα καλά του.., κάτι τρέχει μ' αυτόν, δεν ξέρει τί λέει...». Εάν λοιπόν έχουμε την αντίληψη ότι αυτός ο άνθρωπος υποφέρει ψυχολογικά, τότε τον συγχωρούμε και το αφήνουμε να περάσει.

Ερώτηση: Γιατί νιώθουμε προσβεβλημένοι από την συμπεριφορά κάποιου πρὸς τὸ ἄτομό μας;

Απάντηση: Διότι προσβάλλεται το Έγώ μας. Έχουμε μία εικόνα για τον εαυτό μας για το Έγώ μας, για την προσωπικότητά μας, για το ποιοί είμαστε, και απαιτούμε από τους άλλους να βλέπουν αυτή την εικόνα που έχουμε δημιουργήσει εμείς μέσα μας. Εάν οι άλλοι δεν ανταποκριθούν σ' αυτήν την εικόνα και μάς βλέπουν διαφορετικά, τότε πληγωνόμαστε.

Ερώτηση σχετικά με την παρουσία του Άμπιντάμμα στις Σούττες, και εάν αυτό δημιουργήθηκε από κάποιους μοναχούς που συζητούσαν και ήθελαν να κατανοήσουν την διδασκαλία του Βούδδα.

Απάντηση: Έχω πεί ότι η λέξη Άμπιντάμμα αναφέρεται στην Σούττα Πίτακα γύρω στις 5,6 ή 7 φορές, καθώς και στην Βινάγια Πίτακα, και υπάρχει μία όμιλία ή όποια περιγράφει ότι έξω στην αύλη εκεί που διέμενε ο Βούδδας, είχαν μαζευτεί μερικές ομάδες μοναχών, και κάποιοι απ' αυτούς συζητούσαν για την μοναστική πειθαρχία, σε μία άλλη ομάδα συζητούσαν για το Ντάμμα και για άσκητικές πρακτικές, αλλά υπήρχε και μία άλλη ομάδα στην όποια συζητούσαν για το Άμπιντάμμα. Όταν ο Βούδδας βγήκε έξω και το είδε αυτό, γύρισε δίπλα του στον Ανάντα και του είπε: «Δές πώς οι άνθρωποι συναθροίζονται μαζί έξ' αιτίας του κοινού ενδιαφέροντος. Αυτοί εκεί μιλάνε για τα μοναστικά πράγματα διότι ενδιαφέρονται γι' αυτά, οι άλλοι μιλάνε για το Ντάμμα επειδή ενδιαφέρονται για το Ντάμμα, και οι άλλοι εκεί πέρα συζητούν για το Άμπιντάμμα επειδή ενδιαφέρονται για το Άμπιντάμμα.» Αυτό σημαίνει ότι εκείνον τόν καιρό στην εποχή του Βούδδα, υπήρχαν οί μοναχοί που ενδιαφερόντουσαν για το Άμπιντάμμα. Και στην όμιλία αναφέρεται ή λέξη ότι κάποιοι μιλούσαν για το Άμπιντάμμα, ενώ οί άλλοι για το *Ντάμμα*, και κάποιοι για την *Βινάγια* (μοναστική πειθαρχία). Βλέπουμε λοιπόν ότι υπάρχει διαφορά ανάμεσα σ' αυτούς τούς όρους.

Τί είναι αυτό το Άμπιντάμμα; Σύμφωνα με τα ντοκουμέντα είναι ή ανάλυση του Νοϋ και της Ύλης: *Νάμα Ρούπα Παριτσέρα*. *Νάμα* είναι τό Νοητό, *Ρούπα* είναι ή Ύλη, *Παριτσέρα* είναι ή Ανάλυση, δηλ. Ανάλυση του Νοϋ και της Ύλης.

Δέν συζητούσαν για συμβατικές όμιλίες όπως έγώ πήγα εκεί, ό άλλος πήγε έδω, ή όπως μιλούσαμε έμεϊς πριν από λίγο, ότι έγώ θυμώνω ή ότι θυμώνει ό άλλος κλπ. Δέν μιλάμε για κάποιον που θυμώνει, αλλά για τόν ίδιο τόν θυμό ή τήν αντίληψη. Απομονώνουμε τήν αντίληψη και βλέπουμε πώς αυτή ή αντίληψη λειτουργεί όχι μόνον σε μία μεμονωμένη περίπτωση αλλά γενικά. Αυτό είναι τό Άμπιντάμμα, και τό διαπιστώσαμε όταν μιλήσαμε για τίς Τέσσερεις Εύγενείς Αλήθειες. Εκεί δέν υπάρχει άτομο αλλά μόνον οί Ύπέρτατες Αλήθειες για τίς όποιες μιλάει ό Βούδδας. Τί είναι δηλ. ή Νόηση, ή σωστή Νόηση; δέν είναι άτομο, είναι νόηση. Πώς λειτουργεί αυτή ή νόηση; Δέν μιλάμε για ένα άτομο, για τήν Μαρία ή τόν Γιώργο, αλλά για τήν Νόηση. Πώς λειτουργεί αυτή ή Νόηση; Τί είναι ό Όρθός Λόγος; Πώς λειτουργεί; Πώς έκφραζόμαστε; Μιλάμε δηλ. για mental factors, για Νοητικούς Παράγοντες, και όλη ή Εύγενής Όκταπλή Όδός είναι στην ουσία Νοητικοί Παράγοντες: δέν είναι άτομο. Ουσιαστικά κάποιος πρακτικοποιεί αυτούς τούς Νοητικούς Παράγοντες. Γι' αυτό λέμε ότι δέν θά βροϋμε κανέναν να βαδίζει μέσα στην Εύγενή Όκταπλή Όδό! Διότι εκεί υπάρχουν μόνον Νοητικοί Παράγοντες!

Αυτά συμβαίνουν λοιπόν στις Υπέρτατες Πραγματικότητες και μπορούμε να δοῦμε τις αναφορές σε πολλές Σούττας.

Έτσι ή άποψη ότι οι μοναχοί από μόνοι τους και μέσα από διάφορες συζητήσεις δημιούργησαν κάτι που τελικά ήταν το Άμπιντάμμα, είναι μία πολύ επιπόλαια άποψη. Διότι εάν έρευνήσουμε το Άμπιντάμμα και δοῦμε τις πολύ βαθυστόχαστες εξηγήσεις που δίδονται εκεί, θα διαπιστώσουμε ότι είναι αδύνατον να προέρχονται από κάποιους μαθητές. Είναι αδύνατον άπλοι μαθητές να έχουν δώσει τέτοιες συστηματικές εξηγήσεις, διότι αυτά δεν ανήκουν στο πεδίο ενός μαθητή αλλά στο πεδίο ενός Βούδδα.

(Γίνεται τώρα μία ιστορική αναφορά σε σχέση με κάποιες σχολές θεραβαντικοῦ βουδδισμού στην αρχαιότητα).

Βασικά επί τῆς εποχῆς τοῦ αυτοκράτορα Άσόκα είχαν ἤδη δημιουργηθεῖ μερικές σχολές για το Άμπιντάμμα. Υπάρχει ένα βιβλίο στο Άμπιντάμμα Πίτακα που λέγεται "Σημεία Διένεξης" και αναφέρεται στις διενέξεις που είχαν αρχίσει να παρουσιάζονται ἤδη από εκείνη τήν περίοδο. Αὐτές οι διενέξεις ξεκίνησαν από τους μοναχούς που εκδιώχθηκαν από τον αυτοκράτορα Άσόκα. Τήν περίοδο εκείνη, συνεκλίθει ἡ Γ' Σύνοδος γι' αυτόν τον λόγο. Ὁ αυτοκράτορας Άσόκα ήταν πολύ γενναιοδωρος και παρήχε σε ὅλα τὰ βουδδιστικά μοναστήρια μεγάλη ὑποστήριξη σε ρουχισμό, τροφή, φάρμακα κλπ. Έτσι πολλοί άνθρωποι που γινόντουσαν μοναχοί, δεν τό έκαναν λόγω πίστης αλλά για να έξασφαλίσουν τήν διαβίωσή τους, άφοῦ ὅλα ἦταν δωρεάν· ἐλεύθερο κατάλλυμα, ἐλεύθερο φαγητό, κλπ.

Μερικοί από αυτούς ἦταν από άλλες θρησκείες, και ὅταν μπῆκαν μέσα στα βουδδιστικά μοναστήρια άρχισαν να εφαρμόζουν τὰ δικά τους τελετουργικά. Π.χ. αυτοί που λάτρευαν τήν φωτιά, άναβαν φωτιά μέσα στο μοναστήρι και πρόσφεραν θυσίες στους θεούς τους. Έτσι ἡ κοινότητα τῶν μοναχῶν έγινε ένα μίγμα διαφόρων θρησκειῶν. Οἱ ὀρθόδοξοι βουδδιστές μοναχοί άρχισαν να ἐνοχλοῦνται από αὐτήν τήν κατάσταση και προσπαθοῦσαν να άποφεύγουν τους άλλους.

Τότε ὁ Άσόκα άποφάσισε να ξεκαθαρίσει τήν κατάσταση από αυτά τὰ ξένα θρησκευτικά στοιχεία που είχαν παρισφρῦσει στα μοναστήρια. Έτσι συγκάλεσε τήν Γ' Σύνοδο. Τί έκανε λοιπόν; άρχισε να καλεῖ ὅλους αυτούς και τους ρώταγε έναν έναν: "για πές μου ἐσύ, τί διδάσκει ὁ Βούδδας;" Ὁ καθένας έλεγε τὰ δικά του. Αὐτούς που δεν ἤξεραν να άπαντήσουν τους έβαζε σε μία μεριά, τους έβγαζε τὰ ράσσα, και τους έδιωχνε. Κατ' αὐτόν τον τρόπο, έδιωξε 60.000 μοναχούς.

Αὐτό συνέβη στην πρωτεύουσα τοῦ αυτοκράτορα.

Αυτοί οι 60.000 μοναχοί τώρα, έχασαν σχεδόν τὰ πάντα· διότι δέν ἤξεραν κάποιον ἄλλον τρόπο γιὰ νὰ βιοπορισθοῦν. Ἔτσι αὐτὸ πού ἔκαναν ἦταν νὰ φτιάξουν τὰ δικά τους μοναστήρια ἢ νὰ συνεργασθοῦν μέ ἄλλους μοναχοὺς πού εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ μέ τήν Β' Σύνοδο.

Στήν Β' Σύνοδο ἔγινε καί τὸ πρῶτο σχίσμα στήν Θεραβάντα, καί ὁ λόγος δέν ἦταν τὸ Ἀμπιντάμμα ἀλλά ἡ διαφωνία σέ σχέση μέ τοὺς μοναστικούς ἠθικούς κανόνες. Κάποιοι μοναχοὶ ἄρχισαν νὰ χρησιμοποιοῦν χρήματα, κάποιοι ἔκαναν ἐμπόριο μέ τὰ τρόφιμα κλπ. Παρέβαιναν δηλ. τοὺς μοναστικούς κανόνες πού εἶχε θέσει ὁ Βούδδας, μεταξύ τῶν ὁποίων ἦταν ἡ ἀποφυγὴ τοῦ ἐμπορίου καί τῆς χρήσης χρημάτων. Ἔτσι γιὰ νὰ ἀποκλείσουν αὐτοὺς πού παρέβαιναν τοὺς μοναστικούς κανόνες, οἱ ὀρθόδοξοι μοναχοὶ πού ἦταν περίπου 700, ἔκαναν τήν Α' Σύνοδο.

Σάν ἀντίδραση σ' αὐτὴ τὴν πράξη, οἱ μοναχοὶ πού εἶχαν παραβεῖ τοὺς μοναστικούς κανόνες καί χρησιμοποιοῦσαν χρήματα, ἔκαναν μιὰ δικιά τους σύνοδο (τήν Β' Σύνοδο) ἀποτελούμενη ἀπὸ 1.500 μοναχοὺς. Ἡ πλειοψηφία αὐτῶν τῶν μοναχῶν τῆς Β' Συνόδου ἀποτελοῦνταν καί ἀπὸ νεαροὺς μοναχοὺς πού εἶχαν δωροδοκηθεῖ ἢ παρασυρθεῖ ἀπὸ αὐτοὺς πού χρησιμοποιοῦσαν χρήματα. Σάν ἀποτέλεσμα δημιουργήθηκε ἡ Μάχα Σάνγκα, δηλ. ἡ Μεγάλῃ Ἀδελφότητα.

Αὐτὸ ἦταν τὸ πρῶτο σχίσμα στήν Θεραβάντα. Καί ἔγινε ἐξ' αἰτίας τῶν παραβάσεων τῶν μοναστικῶν κανόνων καί ὄχι γιὰ τὸ Ἀμπιντάμμα· μέ τὸ Ἀμπιντάμμα δέν ὑπῆρξε κανένα πρόβλημα.

Αὐτοὶ λοιπὸν ἦταν πού στήν Γ' Σύνοδο ὑποστήριξαν τοὺς μοναχοὺς πού ἐκδιώχθησαν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἀσόκα, οἱ ὁποῖοι βρῆκαν καταφύγιο σέ αὐτὰ τὰ μοναστήρια τῶν μοναχῶν τῆς Μάχα Σάνγκα.

Αὐτοὶ στήν συνέχεια ἄρχισαν νὰ γράφουν τὰ δικά τους κείμενα καί νὰ χρησιμοποιοῦν τίς Σούττας καί τὸ Ἀμπιντάμμα παραλλαγμένα· πρόσθεταν δηλ. ἢ ἀφαιροῦσαν τμήματα σύμφωνα μέ τὴν δική τους ἄποψη, καί κάποιοι δέν καταλάβαινε ὅτι αὐτὰ δέν εἶναι σύμφωνα μέ τὰ αὐθεντικά κείμενα, ἐπειδὴ ἔμοιαζαν πολὺ. Διότι οἱ περισσότεροι ἦταν Ἰνδοῦστές πού πίστευαν ὅτι ὑπάρχει ψυχὴ, ὑπάρχει ἄτομο καί προσωπικότητα.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ Θεραβάντα διαιρέθηκε σέ 18 σχολές, λόγω τῆς Γ' Συνόδου. Ἀπὸ δύο σχολές πού ἦταν στήν Β' Σύνοδο, διαιρέθηκε σέ δεκαοκτῶ σχολες μετὰ τὴν Γ' Σύνοδο. Στήν συνέχεια ἔχουμε τὴν Βόρεια σχολὴ πού δημιουργήθηκε στὸ Κασμίρ, καί τὴν Νότια σχολὴ τῆς Θεραβάντα πού ἦταν στήν Σρί Λάνκα, Ταυλάνδη, Μπούρμα κλπ. Κι ὅλα αὐτὰ ἔγιναν λόγω διάσπασης τῶν μοναστικῶν κανόνων, λόγω ὑλικῶν ἀπολαύσεων δηλ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σχολὴ τοῦ Κασμίρ τελείωσε λόγω ἐπιθέσεων ἄλλων λαῶν, ὅπως οἱ Μογγόλοι καί οἱ Μουσουλμάνοι. Εἰδάλλως ὑπῆρχαν πολλὲς βουδδιστικὲς πανεπιστημιακὲς σχολές στὸ Κασμίρ.

Πρώτα χτύπησαν οι Μογγόλοι, και αργότερα όταν ήλθαν οι Μουσουλμάνοι χτύπησαν και κατέστρεψαν όχι μόνον βουδδιστικά κέντρα και βουδδιστικά πανεπιστήμια αλλά και ίνδουϊστικά κέντρα. Αύτοι ὅ,που ἔβλεπαν ναούς τούς κατέστρεφαν, διότι ἡ τακτική τους ἦταν «σπαθί και φωτιά»· δέν εἶχαν ἔλεος γιά κανέναν.

Ἀκόμα και σήμερα ὑπάρχει ρήξη μεταξύ μουσουλμάνων και ἰνδῶν, διότι οἱ μουσουλμάνοι πήγαιναν και ἔχτιζαν τά τεμένη τους πάνω στους ἰνδουϊστικούς ναούς.

Τώρα, ὅσον ἀφορᾷ τίς νότιες χώρες ὅπως τήν Σρί Λάνκα, ἐκεῖ δέν ὑπῆρξαν μεγάλες ἀπώλειες, διότι ὁλος ὁ πλοῦτος τῆς Ἰνδίας ἦταν στό Βορρᾷ, και ἐκεῖ ἐπικέντρωσαν τήν προσοχή τους οἱ μουσουλμάνοι.

Ἑρώτηση: Στήν ἀρχή τοῦ μαθήματος μιλήσατε γιά τούς μύστες και τό μυστήριο και ἤθελα νά πῶ ἐδῶ, ὅτι στήν ἑλληνική γλῶσσα, ὁ μύστης εἶναι αὐτός πού ἐμβάθυνε σέ κάτι ἄγνωστο, σέ κάποιο μυστήριο. Στήν συνέχεια ὁμως κατανοοῦσε τήν πραγματικότητα και τόν ρεαλισμό αὐτοῦ πού ἀρχικά ἦταν μυστήριο, ἀνέλυε τήν φύση του μέ ἐπιστημονικό τρόπο, και ἀντιλαμβάνονταν ὅτι αὐτό δέν εἶναι μυστήριο, ἀλλά ὅτι ὑπόκειται στους φυσικούς νόμους. Λόγω αὐτῆς τῆς ἐμβάθυνσης λεγόταν μύστης. Συμφωνεῖτε μέ αὐτό;

Ἀπάντηση: Σύμφωνα μέ τίς βιογραφίες διάφορων μυστῶν πού ἔχω διαβάσει, και ἄλλων πού ἐξηγοῦν αὐτά τά φαινόμενα μέσω διαλογισμοῦ, συμπεραίνω ὅτι τό ἄγνωστο τό κάνουν ἀκόμα πιό μυστήριο. Π.χ. κατά τήν διάρκεια τοῦ διαλογισμοῦ αἰσθάνονται ἕνα εὐχάριστο αἶσθημα, και θεωροῦν ὅτι αὐτό εἶναι ἡ αἰώνια εὐτυχία ἢ ἡ αἰώνια μακαριότητα πού προέρχεται ἀπό μιά πηγή στό σύμπαν κλπ. Και ἐνῶ στήν ἀρχή δέν ἦταν τόσο μυστήριο, τό κάνουν νά φαίνεται ἀκόμα πιό μυστήριο. Διότι ἀπολαμβάνουν αὐτή τήν αἴσθηση μακαριότητας και εὐτυχίας χωρίς νά τήν ἀναλύουν. Αὐτό γίνεται μέχρι και σήμερα στόν ἰνδουϊσμό, γίνεται και σέ ἄλλες θρησκείες.

Γιά παράδειγμα, μέσω τῆς αὐτοσυγκέντρωσης παράγεται ἕνα φῶς· και ἀρχίζουν νά ἐρμηνεύουν πῶς παράγεται αὐτό τό φῶς. «Μήπως ἦταν κάποιος ἄγγελος πού μοῦ τό ἔφερε; μήπως ἦταν ὁ Χριστός;» αὐτό ἄν εἶσαι χριστιανός· διότι ποιός ἄλλος μπορεῖ νά εἶναι! «Σέ μένα ἦλθε ὁ Χριστός, σέ μένα ἔδειξε τήν προσοχή του!» Σέ βλέπει δηλ. ὁ Χριστός νά διαλογίζεσαι, νά προσεύχεσαι και ἔρχεται σέ σένα. Κάποιος λοιπόν ἀπολαμβάνει αὐτό τό φῶς και ἀρχίζει νά φτιάχνει θεωρίες. Ἐάν εἶναι κάποιος βουδδιστής θεωρεῖ ὅτι τό φῶς προέρχεται ἀπό κάποιον μποντισάττβα πού τόν εὐλογεῖ μέ αὐτό τό φῶς.

Σέ τελική ἀνάλυση, οἱ μύστες δέν παρατηροῦν, δέν ἔχουν μία ἐπιστημονική μέθοδο παρατήρησης, ἀλλά ἀντιθέτως ἀπολαμβάνουν τό αἶσθημα. Π.χ. στόν βουδδισμό ἔχουμε τόν ἡρεμιστικό διαλογισμό κατά τήν διάρκεια τοῦ ὁποίου ὑπάρχει αὐτή ἡ μακαριότητα, αὐτό τό φῶς, αὐτή ἡ εὐδαιμονία πού αἰσθάνεσαι, και εἶσαι συνδεδεμένος μέ ὅλο τό σύμπαν, αἰσθάνεσαι τήν σύνδεση μέ ὅλες τίς συνειδήσεις, κλπ.

Αυτό λοιπόν είναι ένα αίσθημα που μπορεί να το αισθανθεί ο καθένας. Μόνο που δεν το αναλύουν αλλά το απολαμβάνουν. Και υπάρχουν και βουδδιστές που όταν εμφανίζεται αυτό το φώς, νομίζουν ότι έρχεται ο Βούδδας και τούς μιλάει, και βάζει το χέρι του στο κεφάλι τους για να τούς εύλογήσει.

Και αισθάνονται τόσο όμορφα, ώστε μόλις τελειώνουν τον διαλογισμό πηγαίνουν στον δάσκαλο και του λένε: «Σήμερα ήταν τόσο όμορφα, ήλθε ο Βούδδας και μου μίλησε!» «Ναί, αλήθεια; Και γιατί ήλθε σε σένα και όχι στους άλλους; τί το ιδιαίτερο έχεις εσύ που δεν το έχουν οι άλλοι;» Όλα αυτά λοιπόν είναι φαντασιώσεις.

Εάν τώρα κάτσουμε να αναλύσουμε και όχι να απολαύσουμε αυτό το φαινόμενο - διότι δεν συμβαίνει μόνον στους βουδδιστές αλλά συμβαίνει και σε άλλους, που έχουν δεϊ τον Χριστό να έρχεται να τούς μιλάει, βλέπουν την Παναγία να τούς μιλάει, και εάν είσαι ινδουϊστής βλέπεις τον Σίβα που έρχεται και σοϋ μιλάει ή τον Βισνού - βλέπουμε ότι αυτό είναι μία νοητική λειτουργία. Όταν ο νοϋς φτάσει σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο ευδαιμονίας, τότε άμέσως παρουσιάζονται και οι φαντασίες. Κι αυτό συμβαίνει στον ήρεμιστικό διαλογισμό. Όμως μόνο με τον διορατικό διαλογισμό αρχίζει κάποιος να αναλύει αυτά τα πράγματα. Με τον διορατικό διαλογισμό *βιπάσανα* μπορεί κανείς να δεϊ όλους αυτούς τούς νοητικούς παράγοντες που δημιουργούν αυτές τις φαντασιώσεις. Με ποιόν τρόπο δηλ. αυτή η εικόνα εμφανίσθηκε στον νοϋ; αρχίζουμε να αναλύουμε τα αισθήματα κλπ, τεμαχίζουμε αυτήν την εικόνα και βλέπουμε πώς εμφανίσθηκε. Εκεί είναι η ανάλυση. Κι κάτι τέτοιο δεν υπάρχει πουθενά άλλοϋ, αλλά είναι μοναδικό στον βουδδισμό Θεραβάντα. Και αυτό υπάρχει στην διδασκαλία της Σάτιπατάνα Σούττα. Ποϋ άλλοϋ υπάρχει τέτοια παρατήρηση; Το πώς μπορεί κανείς να παρατηρήσει τα αισθήματα της επιθυμίας, του θυμοϋ, της αύταπάτης, και γενικά όλες αυτές τις διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα μέσα στον νοϋ; Δεν υπάρχει πουθενά άλλοϋ κάποια μεθοδολογία τέτοιου είδους. Και όταν το έξηγοϋν στους ανθρώπους, οι άνθρωποι άποροϋν, πώς γίνεται αυτό; Άπορία σημαίνει ότι δεν ξέρεις κάτι, ότι είσαι στο άγνωστο. Και μερικοί άνθρωποι φοβοϋνται κιόλας να ποϋν ότι τα πράγματα ίσως είναι διαφορετικά, διότι με τον τρόπο που το έξηγοϋν αυτοί οι μύστες, νομίζει κανείς ότι αυτή είναι η πραγματικότητα.

Ερώτηση: Σε σχέση με τις λέξεις *σάννια* και *βιννιάνα*, πώς καταλαβαίνουμε ποϋ πρέπει να τις τονίσουμε;

Απάντηση: Επειδή υπάρχει διπλό σύμφωνο. Όταν έχουμε δύο σύμφωνα πρέπει να δώσουμε τον τόνο στο πρώτο ν, για να καταλάβουμε ότι υπάρχουν δύο ν, δηλ. σάν-νια. Βιν-νιάνα, σταματάμε στο πρώτο ν, για να καταλάβουμε ότι υπάρχει και δεύτερο. Εάν λέγαμε σαννιά, ο άκροατής θα καταλάβαινε τον ήχο από ένα ν, ενώ τονίζοντας το πρώτο ν γίνεται άντιληπτό και το δεύτερο ν.

Ερώτηση: Άρα, αυτή ή μικρή διακοπή είναι που καθορίζει τον τονισμό της λέξης και δίνει αυτή την μελωδική χροιά στην γλώσσα;

Απάντηση: Ακριβώς. Παράδειγμα και ή λέξη Ντάμμα. Εάν ποῦμε σκέτο Ντάμμα, ἀκούγεται σάν ἓνα μ, ἐνῶ ἐάν ποῦμε Ντάμ-μα, κάνουμε δηλ. αὐτή τήν μικρή παύση ἀνάμεσα στά δύο μ, τότε ὁ ἀκροατής καταλαβαίνει ὅτι ὑπάρχουν δύο μ.

Καί στήν ἑλληνική γλῶσσα ὑπάρχουν παρόμοιες λέξεις, ὅπως π.χ. ή λέξη κόκκινο. Ἔχουμε δύο κ, ἀλλά οἱ ἔλληνες τὸ προφέρουν σάν ἓνα. Στήν οὐσία ὁμως εἶνα κόκ-κινο.

Ανταπάντηση: Ναι, διότι ἔχει χαθεῖ πλέον ή μουσικότητα τῆς Ἑλληνικῆς γλῶσσας.

Ερώτηση: Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἔχουμε μία ἔκφραση: λέμε «ἔχω καθαρή συνείδηση· δέν κάνω τὸ κακό γιατί θέλω νά ἔχω καθαρή τήν συνείδησή μου». Αὐτό ὁμως διαφέρει ἀπό τήν συνείδηση γιά τήν ὁποία μιλάμε ἐδῶ. Θά θέλατε νά μᾶς τὸ ἐξηγήσετε;

Απάντηση: Εἶναι ἀλήθεια ὅτι στήν ἀρχή εἶχα ἓνα πρόβλημα στό πῶς νά μεταφράσω τήν λέξη συνείδηση, διότι στά ἑλληνικά ἔχει διπλό νόημα. Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι στήν καθημερινότητά τους ἔχουν τὸ συνήθειο νά λένε «ή συνείδησή μου δέν μοῦ ἐπιτρέπει νά τὸ κάνω αὐτό», καί τὸ ἐννοοῦνε ἀπό τήν ἠθική πλευρά, μιᾶνε δηλ. γιά τήν ἠθική συνείδηση. Ὑπάρχει καί ή λαϊκή συνείδηση σέ σχέση μέ τὰ πολιτικά, ὅπως καί ή συνείδηση περί οἰκονομίας. Ἐδῶ ἔχουμε νά κάνουμε μέ διάφορα εἶδη συνείδησης ἀνάλογα μέ τὸ πῶς ἀντιλαμβάνεται κανείς τὰ πράγματα.

Ὑπάρχει ὁμως καί ή συνείδηση που ἔχει σχέση μέ τήν γνώση, δηλ. μιὰ συνείδηση που ἔχει ἐπίγνωση ἐνός ἀντικειμένου. Ἡ λέξη συνείδηση προέρχεται ἀπό τὸ ρῆμα συνειδῶ, δηλ. ἰδαίω-ιδῶ = γνωρίζω + συν = γνωρίζω καλά, ἐξ' οὗ καί συνείδηση ἢ ἐπίγνωση. Τώρα αὐτή ή ἐπίγνωση μπορεῖ νά ἔχει σχέση μέ τήν ἐπίγνωση που ἔχω γιά τήν ἠθική μου κατάσταση. Ἡ συνείδηση ὅτι αὐτό εἶναι ἀνήθικο καί δέν μπορῶ νά τὸ κάνω, ἢ ή συνείδηση γιά πολιτικές ἀξίες. Ἔτσι μποροῦμε νά εὐρεῖνουμε τήν ἔννοια τῆς συνείδησης. Στήν ψυχολογία π.χ. ἔχουμε τήν συνείδηση ἐνός ἀντικειμένου· ἄλλοι μιᾶνε γιά τήν κοσμική συνείδηση.

Μία ἄλλη συνόνυμη λέξη εἶναι ή συνειδητότητα. Ὅμως τελικά πρέπει νά δοῦμε τήν αὐστηρή ἔννοια τοῦ ὅρου που εἶναι ή συνείδηση ἐνός ἀντικειμένου, δηλ. ή ἀντίληψη, ή γνώση ἐνός ἀντικειμένου. Ὅταν κοιμόμαστε δέν ἔχουμε γνώση ἐνός ἀντικειμένου, δέν ἔχουμε συνειδητότητα, ἀλλά ἔχουμε σέ λειτουργία τὸ ὑποσυνειδητο καί τὸ ἀσυνειδητο.

Ἔτσι γιά μένα ή πλέον κατάλληλη λέξη γιά νά μεταφράσω τήν *βιννιάνα*, εἶναι ή συνείδηση. Ἡ λέξη βιννιάνα ἔχει κι αὐτή πολλές ἔννοιες. Π.χ. ὁ Βουδδας ἀναφέρει τήν *βιννιάνα σότα*, δηλ. τὸ ρεῦμα τῆς συνείδησης που πηγαινει ἀπό ζωή σέ ζωή.

Ερώτηση: Μας είπατε ότι η έπιθυμία είναι πόνος. Από την άλλη μεριά εάν δεν έπιθυμούμε τίποτα, τότε δεν θα κάνουμε καί τίποτα, δεν θα κουνιόμαστε....

Απάντηση: Μπορείτε κάλλιστα να είστε άκίνητοι όπως οι διαλογιστές! Θα σας πώς όμως γιατί η έπιθυμία είναι πόνος.

Διότι μέ την έπιθυμία βάζουμε μία προσδοκία στην ζωή μας. Πρίν πραγματοποιήσουμε κάτι, έχουμε μία έπιθυμία πρώτα, έχουμε έναν σκοπό ή έναν στόχο να πετύχουμε κάτι.

Εάν τώρα έμφανισθεϊ κάποιο έμπόδιο καί δεν μπορούμε να έκπληρώσουμε αυτή την έπιθυμία, εάν θέλουμε να άποκτήσουμε κάτι καί δεν μπορούμε να τό άποκτήσουμε, τότε νιώθουμε πόνο μέσα μας, υπάρχει λύπη, υπάρχει θλίψη. Ένας άλλος όμως πού δεν προσδοκούσε τίποτα καί δεν είχε βάλει την έπιθυμία μέσα του, δεν αισθάνεται πόνο· κάθεται ήσυχα καί είναι μία χαρά. Έμεϊς όμως είμαστε πού υποφέρουμε διότι προσδοκούσαμε να συμβεϊ κάτι, δεν συνέβει, καί φυσικά τότε πληγωνόμαστε. Ποιά είναι τώρα η διαφορά ανάμεσα σε μας καί στον άλλον; Έμεϊς έχουμε την έπιθυμία πού δεν έκπληρώθηκε καί πονάμε, ενώ ο άλλος δεν έχει έπιθυμία καί είναι μία χαρά.

Μέσα λοιπόν από τίς καθημερινές έμπειρίες βλέπουμε πώς η έπιθυμία παίζει έναν ρόλο για τό αν αισθανόμαστε δυστυχεϊς ή ευτυχεϊς. Καί πέρα άπό αυτό, ακόμα κι αν έχει έκπληρώσει κανείς την έπιθυμία του, συνεχίζει να πονάει διότι θέλει ακόμα περισσότερα καί πρέπει να κάνει άγωνα για να τά άποκτήσει. Καί ενώ άγωνίζεται για τά περισσότερα, έχει καί τό έπιπλέον άγχος εάν αυτή την φορά θα τά καταφέρει ή όχι. Καί αυτή η άγωνία είναι πόνος. Υποφέρει κανείς, καί ο νοϋς του δεν είναι ήρεμος.

Η έπιθυμία δεν αφήνει τον νοϋ να είναι ήρεμος αλλά τον ταραζει. Όσο πιο έντονη είναι η έπιθυμία, τόσο μεγαλύτερη είναι καί η άγωνία. Καί εάν δεν έκπληρωθεϊ η έπιθυμία, τόσο πιο έντονη είναι η άπογοήτευση. Καί όσο άργεϊ να έκπληρωθεϊ η έπιθυμία, τόσο πιο πολύ μεγαλώνει η άνυπομονησία· σε σημείο μάλιστα πού οι άνθρωποι έκνευρίζονται καί θυμώνουν.

Όλη λοιπόν αυτή την ταραχή του νοϋ την λέμε πόνο· την λέμε άνησυχία. Καί δεν τό βλέπουμε μόνο στην καθημερινή ζωή αλλά και μακροπρόθεσμα, διότι αυτή η έπιθυμία είναι πού μας κάνει να ξαναγεννιόμαστε. Καί όχι μόνον αυτό, αλλά δεν ξέρουμε καί πού θα ξαναγεννηθοϋμε.

Ερώτηση: Σε σχέση μέ την έκφραση letting go, δηλ. άστο να πάει, άφησε το, πώς τό έρμηνεύετε;

Απάντηση: Άς πάρουμε για παράδειγμα έναν μοναχό ο οποϊος θέλει σήμερα να φάει σοκολάτα, καί όνειρεύεται την στιγμή πού θα έλθει η σοκολάτα· καί τελικά δεν του φέρνουν σοκολάτα αλλά του φέρνουν για παράδειγμα ψωμί. Εκείνη την στιγμή ο μοναχός πρέπει να εφαρμόσει αυτό τό letting go, να τό αφήσει να περάσει.

Διότι ένας μοναχός πρέπει να είναι άνα πάσα στιγμή έτοιμος να αποδεχθεί ότι αυτό που έπιθυμεί κάποιος είναι μάταιο, και να είναι εύελικτος ώστε όταν δεν λαμβάνει αυτό που έπιθυμεί π.χ. τήν σοκολάτα, τότε δεν πειράζει, άστο να πάει... και μ' αυτόν τόν τρόπο μπορεί κανείς να δαμάσει τήν έπιθυμία γνωρίζοντας ότι όλα είναι άσταθῆ, όλα είναι άπρόβλεπτα.

Ένας μοναχός έξαρτάται από τις διαθέσεις τῶν άλλων ανθρώπων, έτσι μπορεί κάποιος να τοῦ εἶπε ότι θά τοῦ φέρει σοκολάτα· πήγε λοιπόν στήν αγορά, δεν βρήκε σοκολάτα, και τοῦ έφερε ψωμί. Ο μοναχός τώρα πρέπει να τό αποδεχθεί και να μήν άρχίσει να στεναχωριέται και να λυπάται γιατί ό άλλος δεν τοῦ έφερε σοκολάτα. Αútés τις αντίδράσεις τις έχουν οι παθιασμένοι άνθρωποι, κι αυτό τό πάθος μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα και σε μᾶς και στους άλλους.

Οι μοναχοί είναι έξασκημένοι ώστε να καταλαβαίνουν ότι αυτή ή έπιθυμία είναι που τους κάνει να αισθανθοῦν λύπη. Τό βλέπουν πολύ πιο καθαρά από τους άλλους ανθρώπους διότι έχουν έγκράτεια, και αυτή ή έγκράτεια τους κάνει να μήν προσδοκοῦν πολλά πράγματα. Από τήν στιγμή που έξαρτώνται από τις διαθέσεις τῶν άλλων, και από τόν χρόνο τῶν άλλων, και από τήν οικονομική κατάσταση τῶν άλλων, οι μοναχοί είναι πιο άνοιχτόμυαλοι και έτσι: «έάν φᾶμε σήμερα σοκολάτα έχει καλῶς, έάν δεν φᾶμε και μᾶς φέρουν ψωμί, πάλι καλά είναι».

Αυτό είναι μιá καλή έξάσκηση για τους μοναχούς. Όταν πάνε για έπαιτία στά χωριά, δεν πηγαίνουν γιατί δεν έχουν να φᾶνε, αλλά τό κάνουν για έξάσκηση, διότι κάποιιο άνθρωποι σοῦ δίνουν και κάποιιο άλλοι δεν σοῦ δίνουν.

Πηγαίνεις σ' ένα σπίτι και δεν σοῦ δίνουν τίποτα, πηγαίνεις σ' ένα άλλο και μπορεί να σοῦ δώσουν δυό τρεῖς έλιές. Σε ένα άλλο σπίτι σοῦ δίνουν άλάτι, σε ένα άλλο καφέ ή ζάχαρη, σε κάποιιο άλλο μιá φέτα ψωμί. Τελικά γυρνᾶς σπίτι να φᾶς τί; μιá φέτα ψωμί, λίγες έλιές και άλάτι, ζάχαρη, κι αυτό για όλη τήν ήμέρα.

Υπάρχουν τέτοιες μέρες, και γι' αυτό όταν ό μοναχός πηγαίνει στο χωριό δεν προσδοκᾶ τίποτα. Παρατάει αυτή τήν έπιθυμία διότι δεν ξέρει τί θά τοῦ προσφέρουν οι άλλοι. Δεν έχει αυτό τό πάθος για τήν τροφή, δεν όνειρεύεται ότι σήμερα θά φάει αυτό που έπιθυμεί.

Έτσι ή έπαιτία είναι μιá έξάσκηση ώστε να έξοικιωθεί κανείς με αυτή τήν άστάθεια τῆς ζωῆς, με τήν μεταβλητότητα, να μήν έχει προσδοκίες και να μήν λυπάται όταν δεν παίρνει αυτό που προσδοκᾶ.

Και γι' αυτό οι άρχαῖοι Έλληνες έλεγαν: «ού πενία λυπείν εργάζεται, αλλά ή έπιθυμία». Δεν είναι δηλ. ή φτώχεια που φέρνει λύπη αλλά ή έπιθυμία.

Ερώτηση: Όταν μιλήσαμε για τὰ αίσθητήρια ὄργανα καί τήν συνείδηση πού ὑπάρχει πίσω ἀπό αὐτά, ὅπως ἡ συνείδηση τοῦ ματιοῦ, ἡ συνείδηση τοῦ αὐτιοῦ, ἡ συνείδηση τῆς μύτης, κλπ, διαπιστώνουμε ὅτι δέν ἀρκεῖ ὁ μηχανισμός ἑνός αίσθητήριου ὀργάνου ἀλλά πρέπει νά ὑπάρχει καί ἡ ἀνάλογη συνείδηση πίσω ἀπ' αὐτό τό ὄργανο, ὥστε νά γίνει ἀντίληψη τοῦ ἀντικειμένου. Ἐάν δέν ὑπάρχει συνείδηση πίσω ἀπό αὐτόν τόν μηχανισμό, δέν μπορούμε νά δοῦμε ἢ νά ἀκούσουμε κλπ. Σωστά;

Απάντηση: Ναι, ἀσφαλῶς, διότι ἐάν δοῦμε ἕναν τυφλό ἄνθρωπο αὐτός ἔχει τό ὀπτικό νεῦρο, εἴτε ἦταν ἐκ γενετῆς τυφλός εἴτε τυφλώθηκε ἀργότερα.

Τό ὀπτικό νεῦρο ὑπάρχει ἀλλά αὐτός δέν μπορεῖ νά δεῖ, διότι ἡ ὀπτική συνείδηση δέν ἐμφανίζεται ἐκεῖ. Ὅπως καί μέ κάποιον πού εἶναι παράλυτος. Στήν ἀρχή ὑπῆρχε ἡ συνείδηση τοῦ σώματος ἀλλά τώρα ἔχει παραλύσει· καί γι' αὐτό ἂν πάρουμε μιὰ βελόνα καί τόν τσιμπήσουμε δέν θά καταλάβει τίποτα. Τά νεῦρα ὑπάρχουν ἀλλά ἀπουσιάζει ἡ συνείδηση πού θά ἐγερθεῖ καί θά μεταφέρει τό σήμα. Ἐνα νεκρό σῶμα ὅσο κι ἂν τό κουνᾶμε ἢ τό χτυπᾶμε δέν ἀντιδρᾷ διότι ἡ συνείδηση ἔχει φύγει ἀπό μέσα του. Ὅταν κάποιος λυποθυμίσει δέν ἔχει αἴσθηση τοῦ περιβάλλοντος, ὄχι γιατί τὰ αίσθητήρια ὄργανα ἀπουσιάζουν, ἀλλά διότι ἡ συνείδηση ἐκείνη τήν ὥρα δέν λειτουργεῖ. Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ αὐτόν πού κοιμᾶται. Ὅλα τὰ αίσθητήρια ὄργανα εἶναι παρόντα ἀλλά ἡ συνείδηση ἔχει ἀποσυρθεῖ. Γι' αὐτό ἡ συνείδηση παίζει μεγάλο ρόλο ὥστε νά ἔχουμε ἐμπειρίες στήν ζωή μας.

Ερώτηση: Εἶχατε ἀναφερθεῖ κάποια στιγμή ὄχι στά αίσθητήρια ὄργανα ἀλλά στά αίσθητήρια ἀντικείμενα, καί εἶχατε πεῖ ὅτι τὰ αίσθητήρια ἀντικείμενα θεωροῦνται μέρος τοῦ σώματος. Μπορεῖτε νά μᾶς τό ἀναλύσετε αὐτό;

Απάντηση: Ὅταν λέμε μέρος τοῦ σώματος δέν ἐννοοῦμε τό δικό μας φυσικό σῶμα, ἀλλά μέρος τοῦ *ροῦπα κόντα* δηλ. τοῦ σώματος τῆς ὕλης.

Ερώτηση: Κατά τόν «τεμαχισμό» τοῦ σώματος εἶχατε πεῖ ὅτι ἡ καρδιά εἶναι κάτι πολύ σημαντικό διότι μέ τήν λειτουργία της παράγει ἠλεκτρισμό. Καί ὁ ἐγκέφαλος ὁμως μέσω τῆς λειτουργίας τῶν νευρῶνων καί τῶν συνάψεων παράγει πολύ ἠλεκτρισμό. Γιά ποιόν λόγο λοιπόν ἀναφέρεται ἡ καρδιά σάν πρῶτον ὄργανο καί ὄχι ὁ ἐγκέφαλος; Ἐφ' ὅσον καί τὰ δύο παράγουν ἠλεκτρισμό;

Απάντηση: Ὁ ἐγκέφαλος ἀνήκει σέ διαφορετική κατηγορία πιο γενικῆς φύσεως, ἐνῶ τήν καρδιά τήν λαμβάνουμε μεμονωμένα διότι κατά τήν ἐμβρυϊκή περίοδο ὅταν τό σῶμα ἀρχίζει νά σχηματίζεται, ἡ καρδιά ἐμφανίζεται πρώτη καθώς καί ὁ παλμός της. Καί ὅπως εἶχα πεῖ παίζει μεγάλο ρόλο στήν διαμόρφωση καί τῶν ὑπόλοιπων ὀργάνων.

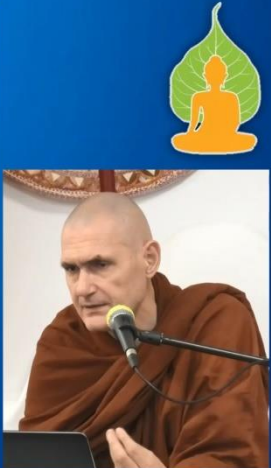
ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΑΜΠΙΝΤΑΜΜΑ

Έπειδή τώρα θα εισέλθουμε σε πιο βαθυστόχαστες εξηγήσεις, εξηγήσεις που ανήκουν στον τομέα του Άμπιντάμπα, θα δούμε τι είναι το Άμπιντάμπα Πίτακα.

Το Άμπιντάμπα Πίτακα είναι η συλλογή της ανώτερης διδασκαλίας. *Άμπι* σημαίνει ανώτερη, *ντάμπα* σημαίνει διδασκαλία, και *Πίτακα* σημαίνει συλλογή· συλλογή της ανώτερης διδασκαλίας.

Αποτελείται από 7 βιβλία, από 7 τόμους, οι οποίοι αρχικά είχαν καταγραφεί πάνω σε ένα είδος χαρτιού από φύλλα φοίνικα που τα συνέλλεγαν και τα έπεξεργάζονταν, και τα οποία μπορούσαν να διατηρηθούν για πολλά χρόνια· όπως οι Αιγύπτιοι χρησιμοποιούσαν τον πάπυρο, στην Ασία χρησιμοποιούσαν φύλλα από ένα ιδιαίτερο είδος φοίνικα.

Abhidhamma-piṭaka	
1. Dhammasaṅgaṇī	1. Buddhist Psychological Ethics
2. Vibhaṅga	2. The Book of Analysis
3. Dhātukathā	3. Discourse on Elements
4. Puggalapaññatti	4. A Designation of Human Types
5. Kathāvatthu	5. Points of Controversy
6. Yamaka	6. The Book of Pairs
7. Paṭṭhāna	7. Conditional Relations

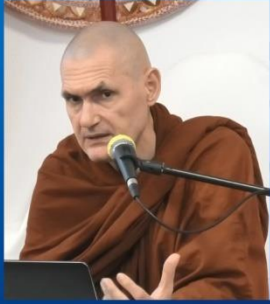
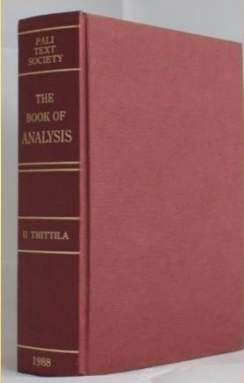
1. *Ντάμμασανγκανί*: Βουδδιστική Ψυχολογική Δεοντολογία
2. *Βιμπάνγκα*: Τό Βιβλίο της Ανάλυσης
3. *Ντάτουκατά*: Όμιλίες περί Στοιχείων. Έδώ βλέπουμε ότι όλα τα φαινόμενα ονομάζονται στοιχεία, ακόμα και τό Αΐσθημα ονομάζεται στοιχείο, καθώς και τό Ύλικά στοιχεία, όπως τό στερεό στοιχείο, τό υγρό, τό θερμό, και τό άέριο στοιχείο. Τήν ίδια όρολογία τήν συναντούμε και στήν Σούττα Πίτακα όπου ό Βούδδας όνομάζει τό Αΐσθημα *Βέντανα Νάτου*, τήν Αντίληψη *Σάννια Νάτου*, τήν Συνείδηση *Βιννιάνα Νάτου*, τό στερεό στοιχείο *Πάταβι Νάτου*, τό υγρό στοιχείο *Άπο Νάτου*, και έχουμε και τό *Νιμπάννα Νάτου* τό στοιχείο της Νιμπάννα. Πού σημαίνει ότι πίσω άπ' όλα αυτά δέν ύπάρχει κάποιο άτομο, αλλά όλα είναι στοιχεία.

Έτσι ο τόμος *Ντάτουκατά* περιλαμβάνει όλες τις όμιλίες που έδωσε ο Βούδδας στην Σούττα Πίτακα περί στοιχείων. Φυσικά όλα τα στοιχεία δεν είναι τό ίδιο· υπάρχουν διαφορές μεταξύ του στερεού και του υγρού στοιχείου, ή του στοιχείου τής Συνείδησης. Μπορεί νά τα όνομάζουμε όλα στοιχεία, αλλά διαφέρουν μεταξύ τους. Παρόμοια τό στοιχείο τής Συνείδησης διαφέρει από τό στοιχείο του Αίσθήματος, κλπ. Καί τα νοητικά στοιχεία διαθέτουν άλλες ιδιότητες που τα υλικά στοιχεία δεν διαθέτουν.

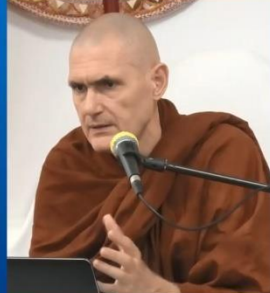

4. *Πούγγαλαπαννιάττι*: Περιγραφή τών Ανθρώπινων Χαρακτήρων. Πώς δηλ. έμφανίζονται και ταξινομούνται οί διάφοροι χαρακτήρες τών ανθρώπων.
5. *Κατάβαττου*: Σημεία Διαφωνίας. Ό τόμος αυτός εισήχθει στό Άμπιντάμμα Πίτακα μεταγενέστερα, από έναν Αρχάτ μαθητή στην έποχή του αυτοκράτορα Άσόκα κατά την όποίαν είχαν αναπτυχθεί πολλές διαφωνίες ανάμεσα στους μοναχούς. Ό Αρχάτ αυτός έντόπισε τά σημεία διαφωνίας και έγραψε αυτόν τόν τόμο γιά νά τά αναλύσει.
6. *Γάμακα*: Τό Βιβλίο τών Ζευγών, στό όποίο αναλύονται τά νοητικά ή τά φυσικά φαινόμενα ανά ζεύγη.
7. *Πατάννα*: Συνθηκοκρατημένες Σχέσεις. Ένας τόμος που πλησιάζει την θεωρία τής σχετικότητας του Άϊνστάϊν, κάτι που ο Βούδδας τό είχε ανακαλύψει έδώ και 2.500 χρόνια πριν, ότι δηλ. όλα είναι συσχετισμένα. Αυτό είναι τό μεγαλύτερο και τό πιό δύσκολο βιβλίο απ' όλο τό Άμπιντάμμα, διότι έξηγεϊ τά πράγματα μέ τόσο λεπτομερή τρόπο, που πρέπει νά έχει κανείς πολύ μεγάλες γνώσεις γιά νά τά καταλάβει.
Γι' αυτούς που δεν έχουν πρακτικοποιήσει τόν διορατικό διαλογισμό, αυτό τό βιβλίο τους φαίνεται πολύ δύσκολο· γι' αυτούς όμως που έχουν πρακτικοποιήσει τόν διορατικό διαλογισμό, αυτό τό βιβλίο είναι θησαυρός.

Abhidhamma-piṭaka

Στό Ἀμπιντάμμα Πίτακα ἀναφέρονται πολλά θέματα καί παρουσιάζονται ὅλα αὐτά τὰ νοητικά καί τὰ ὑλικά φαινόμενα ἀπό διάφορες ὄψεις ὥστε νά γίνουν κατανοητά. Τό Ἀμπιντάμμα ἀποτελεῖται ἀπό πολλούς τόμους. Γιά νά σπουδάσει κάποιος τό Ἀμπιντάμμα Πίτακα χρειάζονται πολλά χρόνια. Ὅλα αὐτά εἶναι μεταφρασμένα στά ἀγγλικά ἐκτός ἀπό τό *Γιάμακα*, τό Βιβλίο τῶν Ζευγῶν, τό ὁποῖο ἡ Κοινότητα Πίτακα δέν τό ἔχει μεταφράσει· δέν γνωρίζω ἐάν τό ἔχει μεταφράσει κάποιος ἄλλος. Καί ὅσον ἀφορᾷ τό τελευταῖο βιβλίο τήν *Πάττανα*, τίς Συνθηκοκρατημένες Σχέσεις, ἀποτελεῖται ἀπό τρεῖς τόμους καί ἡ Κοινότητα Πίτακα ἔχει μεταφράσει μέχρι τώρα μόνον τόν πρῶτο τόμο. Βέβαια ἔχουν κάνει πολύ μεγάλη ἐργασία γιά νά μεταφράσουν ὅλα αὐτά τὰ βιβλία ἐπί τόσα χρόνια.

Abhidhamma-piṭaka

Ἐπειδή τὸ Ἀμπιντάμμα Πίτακα ἔχει τόσες πολλές λεπτομέρειες, ἀργότερα, κάποιος σκέφτηκε νὰ κάνει ἓνα ἐγχειρίδιο γιὰ ἀρχάριους. Αὐτὸς ἦταν ἓνας Σιγκαλέζος (δηλ. ἀπὸ τὴν Σρί Λάνκα) μοναχὸς ὀνόματι Ἀναρούντα, πού ἔφτιαξε αὐτὸ τὸ ἐγχειρίδιο γιὰ νὰ τὸ ἔχει ὁ μαθητὴς ὅλο μαζὺ τοῦ σάν μιὰ εἰσαγωγή, ὥστε νὰ μὴν χάνεται μέσα σὲ ὅλες αὐτές τίς πληροφορίες τῶν ἑπτὰ βιβλίων τοῦ Ἀμπιντάμμα. Τὸ ἔργο αὐτὸ τὸ ὀνόμασε *Ἀμπιντάμματτα Σάνγκαχα*.

Σάνγκαχα σημαίνει Σύνοψη, *άττα* σημαίνει νόημα· Σύνοψη τοῦ Νοήματος τοῦ Ἀμπιντάμμα. Στὰ ἀγγλικά ἔχει μεταφρασθεῖ ὡς *A Comprehensive Manual of Abhidhamma*, δηλ. Ἕνα Περιεκτικὸ Ἐγχειρίδιο τοῦ Ἀμπιντάμμα.

Μὲ ὑπότιτλο: *The Philosophical Psychology of Buddhism*, δηλ. Ἡ Φιλοσοφικὴ Ψυχολογία τοῦ Βουδδισμού (ἢ Ἡ Φιλοσοφικὴ Βουδδιστικὴ Ψυχολογία).

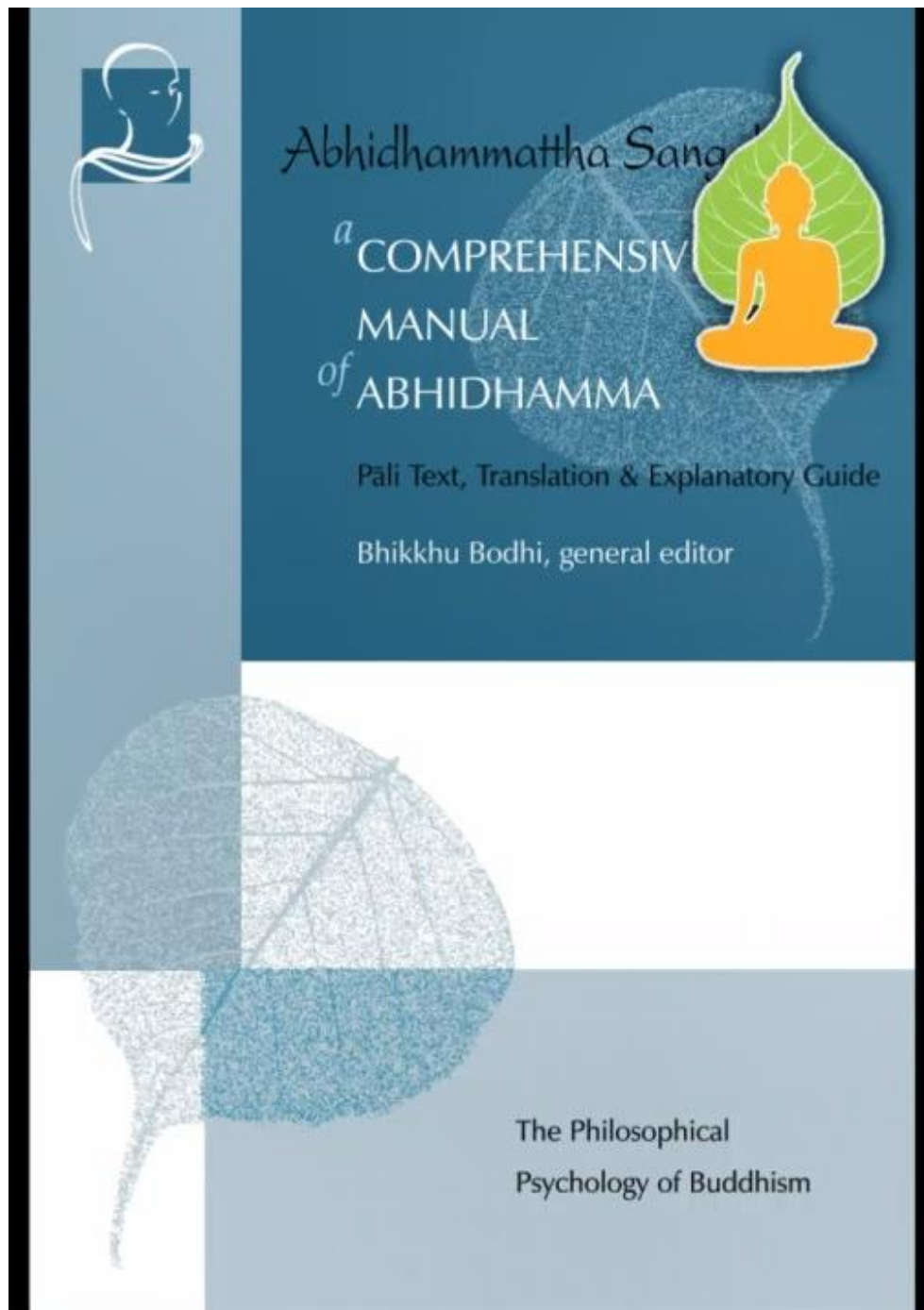
Αὐτὸ εἶναι τὸ βιβλίον πού θὰ μελετήσουμε, πού θὰ τὸ ἔχουμε ὡς ἐγχειρίδιο καὶ ὡς ἀναφορά. Κάπου κάπου, θὰ ἐπιστρέψουμε στὴν Σούττα Πίτακα καὶ θὰ κάνουμε συγκρίσεις μεταξὺ αὐτῶν πού λέει ὁ Βούδδας στὴν Σούττα Πίτακα καὶ αὐτῶν πού διδάσκονται στὸ Ἀμπιντάμμα.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ Σιγκαλέζου μοναχοῦ Ἀναρούντα ἔγινε τόσο δημοφιλές, ὥστε σήμερα οἱ δάσκαλοι, δὲν ἀφήνουν κανένα μαθητὴ νὰ πάει νὰ σπουδάσει τὸ Ἀμπιντάμμα Πίτακα, χωρὶς νὰ ἔχει διαβάσει αὐτὸ τὸ ἐγχειρίδιο.

Τὰ βιβλία τοῦ Ἀμπιντάμμα πού βλέπετε ἐδῶ, εἶναι τυπογραφημένα, ἀλλὰ στὸ παρελθόν ἦταν γραμμένα πάνω σὲ φύλλα φοίνικα καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ φύλλα ἦταν πάρα πολλά, εἶχαν τεράστιο ὄγκο. Κατάφεραν δέ, νὰ τὰ διατηρήσουν ἐπὶ ἑκατονταετίες. Καὶ ὑπάρχουν μοναχοὶ πού ἐξασκοῦνται στὴν τέχνη τῆς καλλιγραφίας, καὶ κάθονται ἐπὶ ὥρες καὶ ἀντιγράφουν τὰ κείμενα ξανά καὶ ξανά.

Διότι ἐάν δὲν τὰ ἀντιγράψει κάποιος, τότε μετὰ ἀπὸ 40 ἢ 50 χρόνια καὶ παρ' ὅλο πού βάζουν κάποιες χημικὲς οὐσίες γιὰ νὰ τὰ προστατεύουν ἀπὸ τὰ ἔντομα, αὐτὰ διαλύονται ἀπὸ τὴν ὑγρασία ἢ καταστρέφονται ἀπὸ τοὺς τερμίτες.

Έδώ τώρα έχουμε τόν τίτλο τοῦ βιβλίου πού θά μελετήσουμε:
A Comprehensive Manual of Abhidhamma, δηλ. Ένα Περιεκτικό
Έγχειρίδιο τοῦ Ἀμπιντάμμα.

Αυτό το βιβλίο-έγχειρίδιο είχε μεταφρασθεῖ ἀρχικά στὰ ἀγγλικά ἀπὸ ἕναν ἄλλον Σιγκαλέζο μοναχὸ ὀνόματι Νارانτα, καὶ στὴν συνέχεια ὁ Μπικὺ Μπόντι τὸ πῆρε καὶ τὸ ἐμπλούτισε μὲ περισσότερες πληροφορίες, ἔβαλε πίνακες, καὶ τελικὰ τὸ βιβλίο τοῦ Μπικὺ Μπόντι εἶναι τῶρα πιὸ δημοφιλές.

Ὁ Μπικὺ Μπόντι εἶναι Ἀμερικάνος μοναχὸς ποὺ ἔζησε ἐπὶ χρόνια στὴν Σρι Λάνκα, καὶ μάλιστα ἔγινε καὶ πρόεδρος τῆς BPS (Buddhist Publication Society), ποὺ ξεκίνησε σὰν μὴ κερδοσκοπικὸς ὀργανισμὸς. Ἄρχισαν νὰ ἐκδίδουν μικρὰ βιβλιαράκια καὶ τὰ διαμοίραζαν μὲ πολὺ μικρὴ τιμὴ. Στὴν συνέχεια ἡ BPS ἔγινε πολὺ δυνατὴ ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ στέλνει βιβλία σὲ πολλὰ κράτη τοῦ κόσμου.

Ὁ Μπικὺ Μπόντι σπούδασε μαζὺ μὲ ἄλλους Σιγκαλέζους μοναχοὺς – κάποιοι ἐξ' αὐτῶν ἦταν καθηγητὲς πανεπιστημίου – τὴν γλῶσσα Πάλι, σπούδασε τὴν Σούττα, καὶ οἱ δάσκαλοί του τὸν παρότρυναν νὰ ἀσχοληθεῖ καὶ μὲ τὸ Ἀμπιντάμμα, γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ Μπικὺ Μπόντι ἐνδιαφέρθηκε πάρα πολὺ. Ἔτσι ἀποφάσισε νὰ ἐμπλουτίσει τὸ βιβλίο τοῦ Νارانτα μὲ περισσότερες λεπτομέρειες, κι ἔτσι ὅπως βλέπουμε, πρῶτα βάζει τὸ πρωτότυπο κείμενο στὴν Πάλι γλῶσσα, μετὰ τὸ μεταφράζει, καὶ μετὰ παίρνει κάποιες λέξεις ἀπὸ τὸ κείμενο καὶ τίς ἐξηγεῖ. Ὅλο τὸ βιβλίο ἀκολουθεῖ αὐτὸ τὸ πλαίσιο.

Θὰ μελετήσουμε λοιπὸν αὐτὸ τὸ βιβλίο, καὶ ὅσοι δὲν τὸ ἔχουν μποροῦν νὰ τὸ κατεβάσουν ἀπὸ τὸ διαδίκτυο.

Θὰ ξεκινήσουμε ἀπὸ τὸ κεφάλαιο COMPENDIUM OF CONSCIOUSNESS ποὺ μεταφράζεται ὡς **ΕΠΙΤΟΜΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ**.

Ἀρχίζει λοιπὸν τὸ Ἀμπιντάμμα μὲ τὴν Συνείδηση, τὴν *Τσίττα*, ποὺ εἶναι μιὰ Ὑπέρτατη Πραγματικότητα, καὶ ἐξηγεῖ πῶς εἶναι ἡ Συνείδηση, τί σημαίνει Συνείδηση, πῶς ἐμφανίζεται, πῶς λειτουργεῖ, καὶ πῶς συνδέεται μὲ ἄλλους νοητικούς παράγοντες.

Ἐκεῖνον τὸν καιρὸ ὑπῆρχε μιὰ παράδοση, ὅτι πρὶν γράψει κανεὶς ἕνα βιβλίο ἔπρεπε νὰ γράψει ἕναν ὕμνο γιὰ νὰ ἐπαινεῖ τὴν πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποῖαν πῆρε τίς γνώσεις· στὴν συγκεκριμένη περίπτωση πηγὴ εἶναι ὁ Βουδδᾶς. Πρῶτα λοιπὸν ἐπαινεῖται ὁ Βουδδᾶς, μετὰ τὸ Ντάμμα δηλ. ἡ ἴδια ἡ διδασκαλία τοῦ Βουδδᾶ, καὶ τέλος ἡ Σάνγκα, ἡ πνευματικὴ κοινότητα τῶν μοναχῶν ποὺ διατήρησαν ὅλες αὐτές τίς διδασκαλίες ἐπὶ ἑκατονταετίες.

(Σ.τ.Μ: Οἱ παράγραφοι μὲ μικρότερη γραμματοσειρά, εἶναι ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ βιβλίου, καὶ ἀπὸ κάτω σὲ ἀγκύλες καὶ μεγαλύτερη γραμματοσειρά εἶναι οἱ ἐπεξηγήσεις τοῦ Μπάντε Νουαντάσσανα.)

*Νάμο τάσσα Μπαγκαβατό Αραχατό
Σαμμᾶσαμπούντασσα*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1
ΣΥΝΟΨΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ
(Τσίττασανγκαχαβιμπάγκα)

1 Ὕμνος
(τουτιβατσάνα)

*Σαμμᾶσαμπούνταμ ατουλά_{νγκ}
Σάσαντάμμαγκανουτταμά_{νγκ}
Αμχιβᾶντίγια μπᾶσισσα_{νγκ}
Αμχινταμματτχασανγκαχα_{νγκ}*

Ἐχοντας χαιρετίζει μέ σεβασμό τόν Πλήρως Φωτισμένο, τόν Ἀσύγκριτο, μαζί μέ τήν Μεγαλειώδη Διδασκαλία καί τό Εὐγενές Τάγμα, θά περιγράψω τό Ἐγχειρίδιο τοῦ Ἀμπιντάμμα – μιά σύνοψη τῶν πραγμάτων πού ἐμπεριέχονται στό Ἀμπιντάμμα.

Ἐπεξήγηση 1

Ἐχοντας χαιρετίζει μέ σεβασμό (αμχιβᾶντίγια): Εἶναι μία καθιερωμένη τακτική τῆς Βουδδιστικῆς παράδοσης τῆς Πάλι, οἱ σχολιαστές τοῦ Ντάμμα νά ἀρχίζουν τήν ἐρμηνείες τους μέ ἕναν στίχο σεβασμοῦ πρὸς τά Τρία Πολύτιμα Πετράδια – τόν Βούδδα, τό Ντάμμα, καί τήν Σάνγκα – τήν ἀπόλυτη προσφυγή γιά ὅλους αὐτούς πού ἀναζητοῦν τήν ἀδιαστρέβλωτη κατανόηση τῆς πραγματικότητας. Συνεπῶς, ἀκολουθώντας αὐτό τό ἔθιμο μέ βαθειά ἀφοσίωση, ὁ συγγραφέας Ἄτσαρίγια Αναρούντα, ἀρχίζει τήν πραγματεία του μέ ἕναν στίχο ἐπαίνου, στόν ὁποῖον ἐκφράζει τόν σεβασμό του στό Τριπλό Κόσμημα. Μιά σκέψη σεβασμοῦ πού ἀπευθύνεται κατ' εὐθείαν πρὸς ἕνα ἕξοχο ἀντικείμενο, εἶναι εὐεργετικό κάμμα τό ὁποῖο δημιουργεῖ ἀρετή στόν νοητικό συνεχές τοῦ ἀτόμου πού δημιούργησε τέτοια σκέψη. Ὅταν αὐτός ὁ σεβασμός ἀπευθύνεται πρὸς τά πιό ἕξοχα ἀντικείμενα σεβασμοῦ - τά Τρία Πολύτιμα Πετράδια - ἡ ἀρετή πού δημιουργεῖται εἶναι τεράστια καί ἰσχυρή. Τέτοιου εἴδους ἀρετή, πού συγκεντρώνεται στόν νοῦ, ἔχει τήν ἰδιότητα νά ἀπομακρύνει τίς συσκοτίσεις γιά τήν ἐκπλήρωση τοῦ ἐνάρετων ἔργων ἑνός ἀτόμου, καί νά ὑποστηρίξει τήν ἐπιτυχημένη τους ὀλοκλήρωση.

Ἐπιπλέον, γιά ἕναν ἀκόλουθο τοῦ Βούδδα, ἡ συγγραφή ἑνός βιβλίου γιά τό Ντάμμα, εἶναι μιά πολύτιμη εὐκαιρία νά ἀναπτύξει τήν τελειότητα τῆς σοφίας (*πάννιᾶπᾶραμι*). Συνεπῶς, ὅταν ἀρχίζει τήν ἐργασία του, ὁ συγγραφέας ἐκφράζει μέ μακάριες λέξεις ἐπαίνου, τήν χαρά του γιά τήν ἀπόκτηση τέτοιας εὐκαιρίας.

Ὁ Πλήρως Φωτισμένος (σαμμάσαμπούντα): Ὁ Βούδδας ὀνομάζεται Πλήρως Φωτισμένος διότι εἶναι αὐτός πού κατανόησε ἀπόλυτα ἀπό μόνος του, τήν θεμελιώδη φύση ὅλων τῶν φαινομένων στά ἰδιαίτερα ἀλλά καί στά παγκόσμια χαρακτηριστικά τους.

-[Στήν πραγματικότητα ὁ ὅρος Βούδδας προέρχεται ἀπό τήν λέξη μπούντι πού σημαίνει διάνοια, νόηση, κατανόηση· ἀλλά μεταφορικά ἐμεῖς τό λέμε φώτιση, φωτισμένος. Ἡ λέξη μπούντα ὅμως δέν ἔχει καμία σχέση μέ φῶς ἢ φώτιση, ἀλλά μέ κατανόηση]

Ὁ ὅρος ὑποδηλώνει τήν ἄμεση γνώση ὅλης τῆς πραγματικότητας ἡ ὁποία ἀποκτήθηκε χωρίς τήν βοήθεια δασκάλου.

-[Ὁ Βούδδας σ' αὐτήν τήν ζωή του τοῦλάχιστον, δέν εἶχε κάποιον ὁδηγό πού νά τοῦ διδάξει πῶς εἶναι τό ἓνα καί τό ἄλλο κλπ. Σέ προηγούμενες ζωές φυσικά, ἀντάμωσε ἄλλους Βούδδες, ἀντάμωσε ἄλλους δασκάλους, ἦταν καί ὁ ἴδιος δάσκαλος. Ἔτσι ὅταν ἦλθε σ' αὐτή τήν ζωή ἦταν ἤδη πεπειραμένος, κατεῖχε δηλ. αὐτή τήν γνώση, καί ἀπλῶς τήν ἐπανεφέρ στήν μνήμη του.]

Ὁ Βούδδας ὀνομάζεται ἐπίσης Ὁ Ἀσύγκριτος (*ατούλα*) διότι οἱ ιδιότητες καί τά χαρακτηριστικά του δέν μποροῦν νά συγκριθοῦν μέ κανένα ἄλλο ὄν. Ἄν καί ὅλοι οἱ Ἀραχάτς κατέχουν τίς διακεκριμένες ιδιότητες τῆς ἠθικῆς, τῆς συγκέντρωσης, καί τῆς σοφίας, πού ἀρκοῦν γιά νά φτάσουν στήν ἀπελευθέρωση, κανένας τους δέν κατέχει τίς ἀναρίθμητες καί ἀμέτρητες ἀρετές, μέσω τῶν ὁποίων, ἓνας ὑπέρτατος Βούδδας εἶναι πλήρως προικισμένος μέ τήν δύναμη τῆς γνώσης τῶν δέκα Ταθαγκάτας (M.12), μέ τά τέσσερα γνωστικά πεδία τῆς αὐτοπεποίθησης (M.12), μέ τήν ἐπίτευξη τῆς μέγιστης εὐσπλαχνίας (Pts.i,126), καί τήν ἀνεμπόδιση γνώση τῆς παντογνωσίας (Pts.i,131).

-[Ὅλα αὐτά μπορεῖ νά τά καταλάβει μόνο ἓνας Βούδδας, δέν ἀνήκουν δηλ. στό πεδίο τῶν μαθητῶν.]

Ὡς ἐκ τούτου ὁ Βούδδας εἶναι χωρίς ταίρι μεταξύ ὅλων τῶν αἰσθανόμενων ὄντων. Λέγεται: «Μοναχοί, ὑπάρχει ἓνας, πού εἶναι μοναδικός, χωρίς ταίρι, χωρίς ἀντίστοιχο, ἀσύγκριτος, ἀπαράμιλλος, πού δέν ἐπιδέχεται σύγκριση, ἀνυπέβλητος, ὁ κάλλιστος τῶν ἀνθρώπων - ὁ Ταθαγκάτα, ὁ Ἀραχάτ, ὁ Πλήρως Φωτισμένος» (A.1:13/i,22).

Ἡ Μεγαλειώδης Διδασκαλία (σαντάμμα): Ὑπάρχει τό ντάμμα, ὑπάρχει καί τό σαντάμμα, καί πρέπει νά καταλάβουμε τήν διαφορά.

Ἡ Διδασκαλία ἢ Ντάμμα, δηλώνει τίς τρεῖς ὀψεις: τῆς μάθησης (*παριγιάττι*), τῆς ἐξάσκησης (*πατιπάττι*), καί τῆς πραγμάτωσης (*πατιβέντα*).

«Μάθηση» είναι ή μελέτη τῶν Τρι Πίτακα, τῶν κειμένων πού ἀναγράφουν τίς διδασκαλίες τοῦ Βούδδα, ἀποτελούμενα ἀπό τρεῖς συλλογές: τήν Βινάγια, τίς Σούττας, καί τό Ἀμπιντάμμα.

«Ἐξάσκηση» εἶναι ή τριπλή ἐξάσκηση στήν ἀρετή, στήν συγκέντρωση, καί στήν σοφία.

«Πραγμάτωση» εἶναι ή διείσδυση στούς ὑπερκόσμιους δρόμους καί ή ἐπίτευξη τῶν εὐγενῶν καρπῶν. Κάθε ἓνα ἀπό αὐτά εἶναι τό θεμέλιο γιά τό ἐπόμενο, καθ' ὅσον ή μελέτη παρέχει τό πλαίσιο γιά τήν ἐξάσκηση, καί ή ἐξάσκηση φέρνει τήν πρόοδο τῆς πραγμάτωσης. Ἡ Διδασκαλία ὀνομάζεται «Ὑψιστη» ὑπό τήν ἔννοια τῆς ἀλήθειας καί τοῦ καλοῦ, διότι ὅταν ἐφαρμοσθεῖ σύμφωνα μέ τίς ὁδηγίες τοῦ Βούδδα, ὁδηγεῖ σίγουρα στήν ἐπίτευξη τῆς Νιμπάννα· τήν ὑπέρτατη ἀλήθεια καί τό ἀνώτερο καλό.

Καί τό Εὐγενές Τάγμα (γκανουτάμα): Ἡ λέξη *γκάνα* πού σημαίνει συντροφιά ή ὁμάδα, χρησιμοποιεῖται ἐδῶ σάν συνόνυμο τῆς σάνγκα, δηλ. κοινότητα, ή τάγμα. Ὑπάρχουν δύο εἶδη Σάνγκα: ή τυπική Σάνγκα (*σαμμούτι-σάνγκα*), τό τάγμα τῶν μπικκού καί τῶν μπικκούνις, πλήρως χειροτονημένοι μοναχοί καί μοναχές. Καί ή Σάνγκα τῶν εὐγενῶν (*αρίγιασάνγκα*), πού παραπέμπει στόν στίχο σεβασμοῦ ὡς «Εὐγενές Τάγμα». Τό Εὐγενές Τάγμα εἶναι ή εὐγενής ή ἅγια ἀδελφότης τῶν τέλειων μαθητῶν τοῦ Βούδδα - πού εἶναι τά τέσσερα ζεύγη αὐτῶν πού ἔφτασαν στά ἐπίπεδα τῶν εὐγενῶν, καί διακρίνονται σέ ὀκτώ μέρη σύμφωνα μέ τό ἐάν ἔχουν ἐπιτύχει τίς ἀτραπούς ή τά φρούτα τῆς εἰσόδου-στό-ρεῦμα, τῆς μιᾶς-ἐπιστροφῆς, τῆς μή-ἐπιστροφῆς, καί τῆς κατάστασης τοῦ Ἀραχάτ.

-[Αὐτούς τοὺς ὅρους τοὺς ἔχουμε ἐξηγήσει ἤδη σέ προηγούμενες ὁμιλίες καί πρόκειται νά τοὺς ἐξηγήσουμε ἀργότερα μέ περισσότερες λεπτομέρειες. Πρὸς τό παρόν, θά δώσω μιᾶ περιληπτική ἐρμηνεία αὐτῶν τῶν ὄρων. Ὅλες αὐτές οἱ λέξεις ἀντιπροσωπεύουν τίς Ὑπέρτατες Ἐπιτεύξεις, λόγω τοῦ ὅτι ὑπερβαίνουν τίς ἐγκόσμιες ἐπιτεύξεις. Π.χ. ὁ ἡρεμιστικός διαλογισμός ἀνήκει στίς ἐγκόσμιες ἐπιτεύξεις λόγω τοῦ ὅτι δέν μπορεῖ νά ὑπερβεῖ αὐτόν τόν κόσμο τῶν αἰσθήσεων. Ὅμως μέσω τοῦ διορατικοῦ διαλογισμοῦ μπορεῖ κανεῖς νά ἐπιτύχει τίς ὑπερκόσμιες ἐπιτεύξεις, ἐπειδή ἔχει καταλάβει τίς ὑπέρτατες ἀλήθειες γιά τόν κόσμο.

Ὁ Εἰσερχόμενος-στό-Ρεῦμα, ἔχει μιᾶ πρώτη ἐμπειρία τῆς Νιμπάννα διότι ἔχει δεῖ τίς ὑπέρτατες ἀλήθειες γιά τόν κόσμο, καί τόν ἔχει ἀντιληφθεῖ ὡς μεταβλητό καί παροδικό, τόν ἔχει δεῖ σάν ταλαιπωρία, καί ὅτι δέν ὑπάρχει μιᾶ ψυχὴ πάνω στήν ὁποία πρέπει νά κολλάει κάποιος καί νά τήν ἔχει σάν καταφύγιο.

Ἐχει ξεκολλήσει ἀπὸ τὴν προσκόλλησι στοῦ σώματος, στὰ αἰσθήματα, δηλ. ἀπὸ αὐτὰ πού τὰ ἀποκαλοῦμε πέντε συναθροίσματα. Ἔτσι ἔχει τὴν πρώτη ὄραση γιὰ τὴν Νιμπάννα. Ὁ Εἰσερχόμενος-στό-Ρεύμα ἔχει κόψει πάρα πολλά ἀπὸ τὰ δεσμά του μέ τὸν κόσμον, καί μπορεῖ νὰ ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ μέσα σέ ἑπτὰ ζωές.

Ὁ Ἄπαξ-Ἐπιστρέφων ἔχει ἐπιτύχει ἀνώτερο διαλογισμό, ἀνώτερη διορατικὴ γνώση, καί μπορεῖ νὰ ἐπιστρέψει σ' αὐτὸν τὸν ἀνθρώπινο κόσμον μόνο μιὰ φορά, καί μετὰ νὰ γίνῃ Ἀρχάτ.

Ὁ Μὴ-Ἐπιστρέφων εἶναι αὐτὸς πού δέν ἐπιστρέφει στὸν ἀνθρώπινο κόσμον, ἀλλὰ γεννιέται σέ οὐράνιους ἢ θεϊκοὺς κόσμους, ὅπου ἐκεῖ, ἐάν ἐξασκηθεῖ συνεχῶς, μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει τὴν κατάστασιν τοῦ Ἀρχάτ.

Ἡ κατάστασις τοῦ Ἀρχάτ, εἶναι ἡ ἀποκορύφωσι τῆς ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τὴν ταλαιπωρίαν τῆς ὑπαρξὸς αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Ἔτσι αὐτές οἱ ἐπιτεύξεις λέγονται ὑπερκόσμιες διότι μποροῦν νὰ ὑπερβοῦν τίς ταλαιπωρίες αὐτοῦ τοῦ κόσμου.]

Θὰ περιγράψω τὸ Ἐγχειρίδιον τοῦ Ἀμπιντάμμα: Ὁ τίτλος τοῦ ἔργου, *Αμπιντάμματτα Σανγκάχα*, κυριολεκτικὰ σημαίνει «σύννοψη τῶν πραγμάτων πού ἐμπεριέχονται στοῦ Ἀμπιντάμμα» τὸ ὅποιο, στὴν ἰδιαιτέρῃ ἢ «διακεκριμένῃ» (*αμπι*) διδασκαλίᾳ (*ντάμμα*) τοῦ Βούδδα, μεταβιβάστηκε στοῦ Ἀμπιντάμμα Πίτακα. Ἡ δήλωσις τοῦ συγγραφέα «Θὰ περιγράψω» (*μπᾶσισανγκ*), μᾶς ὑπενθυμίζει ὅτι τὸ κείμενον μας προορίζεται γιὰ ἀπαγγελίαν καί ἀπομνημόνευσι, ἔτσι ὥστε νὰ εἶναι πάντα διαθέσιμον σέ μᾶς, σάν ἓνα ἐργαλεῖον ἀνάλυσις τῆς πραγματικότητος.

-[Αὐτὸ τὸ βιβλίον τὸ μαθαίνουν οἱ μοναχοὶ ἀπ' ἔξω, παρ' ὅλον πού εἶναι ἀρκετὰ μεγάλο, καί τὸ ἴδιον κάνουν καί οἱ νεόφυτοι μοναχοὶ. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι μαθαίνεις ἕξ ἑπτὰ σελίδες, καί μετὰ πηγαίνεις στὸν δάσκαλον καί ἀρχίζεις νὰ ἀπαγγέλεις αὐτὸ πού ἔμαθες στὴν ἀρχαία Ἰνδικὴ γλῶσση Πάλι. Εἶναι μιὰ παράδοσις πού κρατᾷ ἀπὸ τὰ ἀρχαία χρόνια μέχρι σήμερον. Καί φυσικὰ, ὅταν μάθουν αὐτὸ τὸ βιβλίον ἀπ' ἔξω ἀρχίζουν καί σπουδᾶσθαι καί τὰ ἄλλα βιβλία τοῦ Ἀμπιντάμμα καί τὰ μαθαίνουν ἀπ' ἔξω.

Τὸ ἴδιον γίνεται καί μέ τὴν Σούττα Πίτακα καί τὴν Βινάγια Πίτακα. Ἔτσι λοιπόν, αὐτοὶ πού γίνονται μοναχοὶ, δέν κάθονται νὰ κοιτάζουσι τὰ ἄστρα ἀλλὰ ἔχουσι νὰ μάθουσι πολλά πράγματα καί νὰ τὰ μάθουσι ἀπ' ἔξω. Καί ὑπάρχουσι μοναχοὶ πού ἔχουσι μάθει αὐτὰ τὰ βιβλία ἀπ' ἔξω τρεῖς φορές, καί ἐάν τοὺς ρωτήσῃς νὰ σοῦ ποῦν τὴν τάδε παράγραφον, ἀμέσως θὰ στὴν ποῦνε.]

2 Ἡ Τετραπλή Ἀπόλυτη Πραγματικότητα (*τσατουντᾶ παραμάτθθα*)

Τάτθθα βουττ' ἄμπινταμμάτθᾶ
Τσατούντχᾶ παραματθᾶτο
Τσίττα_{νγκ} τσετασίκα_{νγκ} ρούπα_{νγκ}
Νιμπᾶναμ ἰτι σαμπάτθᾶ.

Τὰ πράγματα πού ἐμπεριέχονται στό Ἄμπιντάμμα, καί περιγράφονται ἐκεῖ μέσα, εἶναι καθ' ὀλοκληρίαν τετραπλά ἀπό τήν ἄποψη τῆς ὑπέρτατης πραγματικότητας: συνείδηση (*τσίττα*), νοητικοί παράγοντες (*τσέτασίκα*), ὕλη (*ρούπα*), καί *Νιμπᾶνα*.

-[*Τάτθθα*: ἐδῶ, *βούττα*: ἀναφέρονται, *ἄμπινταμμάτθᾶ*: διακεκριμέ-νη διδασκαλία, *τσατούντχᾶ*: τετραπλά, *πάραμα*: ὑψηλή, *ατθᾶτο*: ἔννοια, *σαμπάτθᾶ*: παντοῦ. Δηλ. ὅτιδῆποτε ἐξηγήσουμε ἀπό ἐδῶ καί πέρα, πάντα θά ἀναφερόμαστε σ' αὐτά τὰ τέσσερα. Δέν θά μιλήσουμε γιά πρόσωπα οὔτε κᾶν γιά τόν Βούδδα ἢ τοὺς Ἀρχάντες, παρά μόνο γι' αὐτές τίς τέσσερις ὑπέρτατες πραγματικότητες, παρά μόνο γι' αὐτά τὰ φαινόμενα.]

Ἐπεξήγηση 2

Ἀπό τήν σκοπιὰ τῆς Ὑπέρτατης Πραγματικότητας (παραματθᾶτο):
Σύμφωνα μέ τήν φιλοσοφία τοῦ Ἄμπιντάμμα, ὑπάρχουν δύο εἶδη πραγματικοτήτων: ἡ συμβατική (*σαμμούτι*) καί ἡ ἀπόλυτη (*παραμάτθθα*).

Οἱ Συμβατικές πραγματικότητες ἀναφέρονται στήν συνηθισμένη ἐννοιολογική σκέψη (*παννιάττι*) καί στοὺς συμβατικούς τρόπους ἔκφρασης (*βοχᾶρα*). Περιλαμβάνουν ὄντοτητες ὅπως τὰ αἰσθανόμενα ὄντα, ἄτομα, ἄνδρες, γυναῖκες, ζῶα, καί τὰ φαινομενικῶς σταθερά διαρκῆ ἀντικείμενα πού συνθέτουν τήν μὴ ἀναλυτικὴ εἰκόνα τοῦ κόσμου.

-[Π.χ. λέμε αὐτὸ εἶναι τραπέζι, αὐτὸ εἶναι πλαστικό, αὐτὸ εἶναι χαρτί. Ὁ νοῦς ἐδῶ δέν ἀναλύει, ἀπλῶς ὀνομάζουμε τίς εἰκόνες. Δηλ. σύμφωνα μέ τὸ σχῆμα πού ἔχει ἓνα πράγμα, σύμφωνα μέ τὸ χρῶμα, μέ τήν θέση πού ἔχει μέσα στὸν χῶρο καί στὸν χρόνο, βάζουμε ὀνόματα χωρὶς νά τὰ ἀναλύουμε. Τὸν ἥλιο γιά παράδειγμα δέν τὸν ἀναλύουμε, ἀπὸ τί ἀποτελεῖται, πῶς στέκεται στὸ διάστημα, ἀλλὰ τοῦ ἔχουμε δώσει ἀπλῶς ἓνα ὄνομα. Ἐνα σκυλάκι πού γεννιέται τοῦ βάζουμε ἓνα ὄνομα, κι ὅταν κάτι δέν τὸ ξέρουμε τὸ λέμε ἀνώνυμο. Ὅλο αὐτὸ γίνεται διότι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τήν ἀνάγκη νά προσανατολιστοῦν σέ σχέση μέ τὰ τόσα πολλὰ ἀντικείμενα γύρω τους.]

Τους διευκολύνει επίσης νά συνεννοούνται μεταξύ τους. Όταν λέμε σέ κάποιον «φέρε αυτό», ποιό αυτό; υπάρχουν δεκάδες αντικείμενα γύρω· άρα πρέπει νά ονομάσουμε τό αντικείμενο. Αύτή λοιπόν εἶναι ἡ συνηθισμένη έννοιολογική σκέψη πού ονομάζει άλλα δέν ἀναλύει.]

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀμπιντάμμα ἰσχυρίζεται ὅτι αὐτές οἱ ἀπόψεις δέν ἔχουν ἀπόλυτη ἰσχύ, διότι τά αντικείμενα στά ὁποῖα ἀναφέρονται δέν υπάρχουν ἐξ' ἀντικειμένου σάν ἀναλλοίωτες πραγματικότητες. Ἡ ὑπόστασή τους εἶναι έννοιολογική, ὄχι πραγματική. Εἶναι προϊόντα νοητικῆς δομῆς (*παρικαππανᾶ*), ὄχι πραγματικότητες πού υπάρχουν ἐξ' αἰτίας τῆς δικῆς τους φύσης.

Οἱ Ὑπέρτατες πραγματικότητες ἀντιθέτως, εἶναι πράγματα πού υπάρχουν ἐξ' αἰτίας τῆς ἐγγενούς ἢ πραγματικῆς τους φύσης (*σαμπχᾶβα*). Αὐτές εἶναι τά ντάμμας: οἱ τελικές, ἀναλλοίωτες συνιστώσες τῆς ὕπαρξης· οἱ ὑπέρτατες ὀντότητες πού ἀπορρέουν ἀπό μία ὀρθῶς διενεργηθεῖσα ἀνάλυση τῆς ἐμπειρίας. Τέτοιες ὑπάρξεις ἐπιδέχονται τήν μή περαιτέρω ἐλλάτωση, ἀλλά εἶναι αὐτές οἱ ἴδιες οἱ ὀριστικοί ὄροι τῆς ἀνάλυσης, τά ἀληθινά συστατικά τῆς πολυσύνθετης πολλαπλότητας τῆς ἐμπειρίας. Ὡς ἐκ τούτου, ὁ ὄρος *παρμάττθα* εἶναι κατάλληλος γι' αὐτές, καί προέρχεται ἀπό τό *πάραμα*=ὑπέρτατο, ὑψηλότατο, ὀριστικό, καί *άττθα*=πραγματικότητα, πράγμα.

-[Αὐτή εἶναι ἡ διαφορά μεταξύ τῆς συμβατικῆς πραγματικότητας καί τῆς ὑπέρτατης πραγματικότητας. Φυσικά ἐδῶ ἔχουμε μιᾶ σύντομη περιληπτική ἐξήγηση, ἀλλά ὅσο πᾶμε βαθύτερα θά καταλάβουμε ὅτι στό Ἀμπιντάμμα δέν μιλάμε τήν συνηθισμένη γλώσσα.

Αὐτή τήν γλώσσα τήν χρησιμοποιεῖ καί ὁ Βούδδας στήν Σούττα Πίτακα, ἀλλά αὐτό γίνεται διότι ὑπάρχει διάλογος, δηλ. ὁ Βούδδας κάνει διάλογο μέ κάποιον, καί πολλοί πού διαβάζουν τήν Σούττα Πίτακα συγκεντρώνονται στόν διάλογο παρά στήν ἐξήγηση πού δίνει ὁ Βούδδας γιά τήν ὑπέρτατη πραγματικότητα. Ἔτσι λοιπόν, ὅταν μερικοί ἀκροατές ἐκφράζονται μέ τήν συμβατική ἀλήθεια, ὁ Βούδδας καμιά φορά ἀρνεῖται νά ἀπαντήσει, κι αὐτό διότι οἱ ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦν νά ἔχουν μιᾶ συμβατική ἀπάντηση· κι ἔτσι μένει σιωπηλός.

Γι' αὐτόν τόν λόγο πολλοί θεωροῦν τόν Βούδδα ὡς ἀναγνωστικιστή διότι δέν θέλει νά δώσει ἀπάντηση. Ὅμως ἀπό ἄλλες ὀμιλίες του μποροῦμε νά καταλάβουμε ὅτι ἔχει δώσει τήν ἀπάντηση, διότι τό ἄτομο πού ἦταν ἀέναντί του μποροῦσε νά καταλάβει τήν ὑπέρτατη ἀλήθεια.]

Οι υπέρτατες πραγματικότητες χαρακτηρίζονται όχι μόνον από την όντολογική άποψη σαν υπέρτατες υπάρξεις, αλλά και από την επιστημονική άποψη σαν υπέρτατα αντικείμενα τής όρθής γνώσης.

Όπως κάποιος εξάγει λάδι από κόκκους σησαμιού, κατά τόν ίδιο τρόπο μπορεί νά εξάγει τις υπέρτατες πραγματικότητες από τις συμβατικές πραγματικότητες. Για παράδειγμα, «όν», καί «άνδρας», καί «γυναίκα», εἶναι ἔννοιες πού υπαινίσσονται ὅτι τά πράγματα πού υποδηλώνουν, κατέχουν αναλλοίωτη υπέρτατη μονάδα. Ὡστόσο, ὅταν ἐρευνοῦμε μέ σωφροσύνη αὐτά τά πράγματα μέ τά αναλυτικά ἐργαλεία τοῦ Ἀμπιντάμμα, ἀνακαλύπτουμε ὅτι δέν κατέχουν τήν τελειότητα πού συνεπάγεται ἀπό τις ἔννοιες ἀλλά μόνον μιά συμβατική πραγματικότητα, σαν ἕνα συνάθροισμα παροδικῶν συντελεστῶν ἀπό νοητικές καί σωματικές διαδικασίες. Συνεπῶς, ἐξετάζοντας τις συμβατικές πραγματικότητες μέ σοφία, καταλήγουμε σταδιακά στίς ἀντικειμενικές πραγματικότητες πού βρίσκονται πίσω ἀπό τά ἐννοιολογικά μας κατασκευάσματα. Εἶναι αὐτές οἱ ἀντικειμενικές πραγματικότητες – τά ντάμμας πού διατηροῦν τήν πραγματική τους φύση ἀνεξάρτητα ἀπό τις κατασκευαστικές λειτουργίες τοῦ νοῦ - πού διαμορφώνουν τις υπέρτατες πραγματικότητες τοῦ Ἀμπιντάμμα.

Παρ' ὅλο πού οἱ υπέρτατες πραγματικότητες ὑπάρχουν σαν συμπαγή οὐσιαστικά στοιχεία τῶν πραγμάτων, εἶναι τόσο λεπτοφυεῖς καί βαθυστόχαστες, ὥστε ἕνα ἄτομο πού στερεῖται ἐκπαίδευσης δέν μπορεί νά τις ἀντιληφθεῖ.

-[Π.χ ἐμεῖς χρησιμοποιοῦμε τήν λέξη ἀντίληψη. Ἐάν μέσω μιᾶς Σωκρατικῆς μεθόδου, ρωτήσουμε κάποιον νά μᾶς πεῖ τί εἶναι ἡ ἀντίληψη, δέν θά μπορέσει νά ἀπαντήσῃ, διότι καμιά φορά δέν ἔχει μέσα του οὔτε ὁ ἴδιος ἀντίληψη. Δέν μπορεί νά δεῖ πῶς ἡ ἀντίληψη συνδέεται μέ τό αἶσθημα, τήν ἐπιθυμία καί τοὺς ἄλλους νοητικούς παράγοντες. Διότι αὐτή ἡ ἀντίληψη ἔρχεται καί φεύγει τόσο γρήγορα, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νά τήν καταλάβῃ κάποιος. Ἐάν ἐμεῖς κλείσουμε τά μάτια, μπορούμε νά δοῦμε τήν ἀντίληψη; νά τήν ξεχωρίσουμε ἀπό τις σκέψεις καί νά τήν δοῦμε μεμονωμένα; Ποιός μπορεί νά τό κάνει αὐτό; Μόνον αὐτοί πού ἔχουν ὑψηλή ἐξάσκηση μέ διορατικό διαλογισμό.]

Τέτοιο ἄτομο δέν μπορεί νά δεῖ αὐτές τις υπέρτατες πραγματικότητες, διότι ὁ νοῦς του εἶναι συσκοτισμένος ἀπό ἔννοιες πού διαμορφώνουν τήν πραγματικότητα σέ συμβατικά καθορισμένες ἐμφανίσεις. Μόνο μέ τά μέσα τής σοφίας ἢ τής διεξοδικῆς προσήλωσης στά πράγματα (*γιονίσο μανασικᾶρα*) μπορεί νά δεῖ κανείς πέρα ἀπό τις ἀφηρημένες ἔννοιες, καί νά πάρῃ τις υπέρτατες πραγματικότητες σαν ἕνα ἀντικείμενο γνώσης.

Συνεπῶς, ἡ λέξη *παραμάττθα* περιγράφεται σαν αὐτό πού ἀνήκει στήν ἐπικράτεια τής υπέρτατης ἢ ὕψιστης γνώσης.

Καθ' ολοκληρίαν τέσσερις κατηγορίες: Στίς Σούττας ὁ Βούδδας ἀναλύει συνήθως ἓνα ὄν ἢ ἓνα ἄτομο σέ πέντε τύπους ὑπέρτατων πραγματικότητων, δηλ. στά πέντε σύνολα (*πάντσακκάντχᾶ*): ὕλη, αἴσθημα, ἀντίληψη, νοητικούς σχηματισμούς, καί συνείδηση. Στήν διδασκαλία τοῦ Ἀμπιντάμμα τά τελευταία ταξινομοῦνται σέ τέσσερις κατηγορίες πού ἀπαριθμοῦνται στό κείμενο. Οἱ πρῶτες τρεῖς – συνείδηση, νοητικοί παράγοντες, καί ὕλη – περιλαμβάνουν ὅλες τίς συνθηκοκρατούμενες πραγματικότητες. Τά πέντε σύνολα τῆς διδασκαλίας, προσαρμόζονται μέσα σ' αὐτές τίς τρεῖς κατηγορίες.

-[Καί αὐτές εἶναι ἀντίθετες ἀπό τήν Νιμπάνα πού δέν εἶναι συνθηκοκρατημένη πραγματικότητα.]

Τό σύνολο τῶν συνειδήσεων (*βιννιᾶνακκάντχα*) ἐδῶ, ἀποτελεῖται ἀπό τήν συνείδηση (*τσίττα*). Ἡ λέξη *τσίττα* χρησιμοποιεῖται σέ γενικές γραμμές, ἀναφερόμενη στίς διαφορετικές κατηγορίες συνείδησης πού διακρίνονται ἀπό τά συνακόλουθά τους.

-[Δηλ. αἴσθημα, ἀντίληψη, νοητικές λειτουργίες. Ἐάν πάρουμε τήν συνείδηση χωρίς τά συνακόλουθά της, τότε τήν βλέπουμε σάν μονάδα.]

Στό Ἀμπιντάμμα, ὅλα τά τρία μεσαῖα σύνολα συμπεριλαμβάνονται στήν κατηγορία τῶν νοητικῶν παραγόντων (*τσέτασίικας*), δηλ. τῶν νοητικῶν καταστάσεων πού προβάλλουν μαζύ μέ τήν συνείδηση πού ἐκτελεῖ διαφορετικές λειτουργίες.

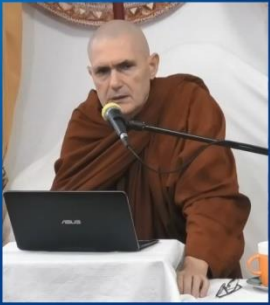
-[Δηλ. ὅταν ἡ συνείδηση ἀκολουθεῖται ἀπό τό αἴσθημα ἐκτελεῖ διαφορετική λειτουργία ἀπ' ὅτι ἂν συνδεθεῖ μέ τήν ἀντίληψη κλπ. Διότι ἡ συνείδηση ἀπό μόνη της δέν μπορεῖ νά μᾶς δώσει τήν πλήρη ἐμπειρία ἐνός ἀντικειμένου. Ὁ Βούδδας ἀναφέρει πολλές φορές στήν Σούττα Πίτακα, ὅτι ὑπάρχουν δύο λόγοι πού ἀναδύεται ἡ συνείδηση, π.χ. πρῶτα εἶναι τό μάτι, μετά τό ἀντικείμενο, καί μετά ἔρχεται ἡ συνείδηση. Στήν συνέχεια, λόγω τῆς ἔνωσης αὐτῶν τῶν τριῶν, ἐγείρεται ἡ νοητική ἐπαφή, μετά τό αἴσθημα, καί μετά ἡ ἀντίληψη. Ἐάν ἡ συνείδηση δέν ἐγερθεῖ, τό αἴσθημα, ἡ ἀντίληψη καί οἱ νοητικές λειτουργίες δέν μποροῦν νά ἀκολουθήσουν διότι δέν ἐγείρονται ἀπό μόνα τους.]

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἀμπιντάμμα ἀπαριθμεῖ πενήνταδύο νοητικούς παράγοντες: τά σύνολα τοῦ αἰσθήματος καί τῆς ἀντίληψης μετᾶνε τό καθένα σάν ἓνας παράγοντας· τό σύνολο τῶν νοητικῶν σχηματισμῶν (*σανκᾶρακκάντχα*) τῶν Σούττας ὑποδιαιρεῖται ἀκριβῶς σέ πενήντα νοητικούς παράγοντες. Τό σύνολο τῆς ὕλης εἶναι, ἀσφαλῶς, πανομοιότυπο μέ τήν κατηγορία τοῦ Ἀμπιντάμμα περί ὕλης, τό ὁποῖο στήν συνέχεια διαιρέθηκε σέ εἰκοσιοκτώ εἶδη ὑλικῶν φαινομένων.

Σ' αυτά τὰ τρία είδη πραγματικότητας (*τρίττα*-συνείδηση, *τσέτασίκα*-νοητικοί παράγοντες, και *ροϋπα*-ύλη), τὰ όποία είναι συνθηκοκρατούμενα, προστίθεται μία τέταρτη πραγματικότητα, ή όποία δέν είναι έπίκτητη. Η πραγματικότητα αυτή πού δέν συμπεριλαμβάνεται στα πέντε σύνολα, είναι ή Νιμπάνα, ή κατάσταση τής όριστικής άπαλλαγής από τήν δυστυχία πού είναι έμφυτη στήν συνθηκοκρατούμενη ύπαρξη. Έπομένως στήν φιλοσοφία του Άμπιντάμμα, υπάρχουν καθ' όλοκληρία αυτές οι τέσσερις ύψιστες πραγματικότητες: συνείδηση, νοητικοί παράγοντες, ύλη, και Νιμπάνα.

Ανάλυση και Σύνθεση του Νου και της Ύλης

Μαθήματα Πάνω
στις Υπέρτατες Πραγματικότητες
όπως αναφέρονται
στην **Sutta & Abhidhamma**

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 3ο - 20 Ιουλίου 2019

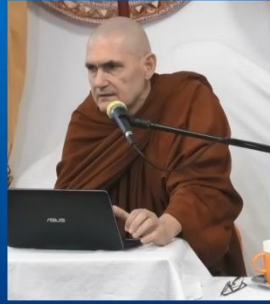
(Στό συγκεκριμένο σημείο, ό Μπάντε κάνει μία άνασκόπηση τών 5 συναθροισμάτων. Τό παρακάτω είναι άπόσπασμα από τό μάθημα τής 13^{ης} Ιουλίου, τό όποίο όμως τό έπαναλαμβάνει και τήν 20^η Ιουλίου, προσθέτωντας αυτή τήν φορά και πίνακες. Έχουμε δηλ. έδω μία μίξη από τήν άνάγνωση του άγγλικού βιβλίου μέ τήν προσθήκη τών πινάκων και τών έπεξηγήσεων του Μπάντε.)

Καλημέρα σας και καλώς ήλθατε.

Θά συνεχίσουμε τὰ μαθήματα μέ τήν άνάλυση του Νου και τής Ύλης, και όπως σας είχα πεί, ή άνάλυση αυτή δέν είναι μόνο για τό Άμπιντάμμα αλλά και για τήν Σούττα Πίτακα, και γι' αυτό έχω βάσει τόν άνάλογο πίνακα. Όσον είναι δυνατόν, θά γίνονται άναφορές στήν Σούττα σχετικά μέ τήν άνάλυση και τήν σύνθεση, και γι' αυτό τόν λόγο αυτό τό μάθημα δέν είναι μόνον Άμπιντάμμα αλλά προσπαθούμε νά κάνουμε τήν γεφύρωση μεταξύ Σούττα και Άμπιντάμμα. Τό βιβλίο πού άκολουθοϋμε είναι ως επί τό πλεϊστον Άμπιντάμμα και γι' αυτό κάποιοι τό θεωροϋν ξεχωριστό από τήν Σούττα. Έάν όμως μελετήσουμε λεπτομερώς μπορούμε νά δοϋμε ότι αυτή ή άνάλυση και σύνθεση υπάρχει και στήν Σούττα.

Τα Πέντε Συναθροίσματα

1. Το υλικό σώμα	}	Ύλη (<i>Rūpa</i>)
2. Το αίσθημα	}	Το Νοητό (<i>Nāma</i>) Νοητικοί παράγοντες (<i>Cetasika</i>)
3. Η αντίληψη	}	
4. Οι νοητικές λειτουργίες	}	
5. Η συνείδηση (<i>Viññāṇa</i>)	}	Citta – Σκέψη, Συνειδητότητα, Συνείδηση

Athens Theravada Center
 Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
 Μάθημα 3ο - 20 Ιουλίου 2019

Τα Πέντε Συναθροίσματα

Το υλικό σώμα	=	28 Είδη Ύλης
Το αίσθημα	=	52 Νοητικοί παράγοντες
Η αντίληψη		
Οι νοητικές λειτουργίες		
Η συνείδηση	=	+ 89 Είδη Συνείδησης

Athens Theravada Center
 Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
 Μάθημα 3ο - 20 Ιουλίου 2019

Τέσσερις Υπέρτατες Πραγματικότητες

CITTA – Σκέψη, Συνείδηση Consciousness	=	+ 89 Είδη Συνείδησης
CETASIKA Νοητικοί παράγοντες Mental Factors	=	52 Νοητικοί παράγοντες
RŪPA Ύλη, Matter	=	28 Είδη Ύλης
NIBBĀNA Νιμπάνα	=	1 Είδος

Athens Theravada Center
 Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
 Μάθημα 3ο - 20 Ιουλίου 2019

Είχαμε άρχισει νά μιλάμε για τὰ πέντε συναθροίσματα, καί πῶς αὐτά τὰ πέντε συναθροίσματα ἀναλύονται καί στήν Σούττα καί στό Ἀμπιντάμμα. Καί ποιά εἶναι αὐτά τὰ πέντε συναθροίσματα τῆς ὑπαρξης; Εἶναι τὸ Ὑλικὸ σῶμα, τὸ Αἴσθημα, ἡ Ἀντίληψη, οἱ Νοητικές Λειτουργίες, καί ἡ Συνείδηση. Εἶχαμε πεῖ ὅτι τὸ Ὑλικὸ σῶμα ὑπάγεται στήν κατηγορία τῆς Ὑλης ἢ *Ροῦπα*, καί τί εἶναι τὸ ὑλικὸ σῶμα· στήν συνέχεια ἀναφέραμε ὅτι τὸ Αἴσθημα, ἡ Ἀντίληψη, καί οἱ Νοητικές Λειτουργίες ὑπάγονται στό Νοητὸ ἢ *Νᾶμα*, καί ὅτι αὐτά τὰ τρία μαζὺ ὀρίζονται καί ὡς Νοητικοὶ παράγοντες ἢ *Τσέτασίκα*· καί τέλος ἔχουμε τὴν ἄλλη κατηγορία πού εἶναι ἡ Συνείδηση, ὅπου στό Ἀμπιντάμμα ἀναφέρεται σάν *Τσίττα* γιὰ νά ἔχουμε μεγαλύτερο εὖρος ἔννοιας γιὰ τὴν συνείδηση, ἐνῶ στήν Σούττα στὰ πέντε συναθροίσματα ἀναφέρεται ὡς *Βιννιᾶνα*. Εἶχαμε πεῖ ὅτι αὐτές οἱ λέξεις εἶναι συνόνυμες καί ὁ Βουδδᾶς τίς ἔχει ὀρίσει ὡς συνόνυμες δηλ. Νοῦς, Συνείδηση καί Σκέψη.

Στὴν συνέχεια εἶχαμε πεῖ ὅτι ὑπάρχουν 28 εἶδη ὕλης, πού τὰ βλέπουμε στό Ἀμπιντάμμα ἀλλὰ ὑπάρχουν διασκορπισμένα καί στήν Σούττα Πίτακα. Μετὰ ἔχουμε τοὺς 52 νοητικούς παράγοντες καί στήν συγκεκριμένη περίπτωση, τὸ αἴσθημα καί ἡ ἀντίληψη δέν λαμβάνονται σάν συναθροίσματα ἀλλὰ σάν ἀτομικοὶ νοητικοὶ παράγοντες πού προστίθενται στὰ 50 εἶδη νοητικῶν λειτουργιῶν. Καί περιλαμβάνουν τὴν πρόθεση, τὸν θυμὸ, τὴν ἐπιθυμία, τὴν ζήλεια, τὴν ὑπερηφάνεια, τὴν μνήμη, κλπ. Καί τέλος στό Ἀμπιντάμμα ἔχουμε πάνω ἀπὸ 89 εἶδη συνείδησης πού ὀφείλονται στὸν κόσμο πού γεννιέται κανεὶς· δηλ. σύμφωνα μὲ τὸν βαθμὸ ἐξέλιξης καί ἀνάπτυξης ἢ πτώσης τῆς συνείδησης, γεννιέται κανεὶς στὸν ἀνθρώπινο κόσμο, ἢ στὸν κόσμο τῶν ζώων, ἢ τῶν φαντασμάτων, ἢ στοὺς θεϊκοὺς κόσμους, κλπ.

Στὴν συνέχεια στό Ἀμπιντάμμα, στό πρῶτο κεφάλαιο, ξεκινᾶμε τὴν ἀνάλυση μὲ τὴν *Τσίττα* ἢ Συνείδηση, διότι ἀπὸ ἐκεῖ ξεκινοῦν ὅλα. Στὸ δεῦτερο κεφάλαιο ἐξετάζονται οἱ 52 *Τσέτασίκα* ἢ Νοητικοὶ παράγοντες, στό τρίτο κεφάλαιο ἐξετάζονται τὰ 28 εἶδη *Ροῦπα* ἢ Ὑλης, καί τέλος στό τέταρτο ἔχουμε τὴν *Νιμπάννα* πού εἶναι ἓνα εἶδος.

Ὅλα αὐτά τὰ εἶχαμε ἐξηγήσει, ἐδῶ κάνουμε ἀπλῶς μιὰ ἀνακεφαλαίωση.

3 Τέσσερα Εΐδη Συνείδησης (κατουμπίντχα τσίττα)

Τάττθα τσίττανγκ τᾶβα κατουμπίντανγκ χότι: 1.κᾶμᾶβατσάρανγκ, 2. ρουῖπᾶβατσάρανγκ, 3. αρουῖπᾶβατσάρανγκ, 4. λοκουττάραν τσᾶ τι

Από αυτά, ἡ συνείδηση πρωτίστως, ἔχει τέσσερα κατηγορίες:
1. συνείδηση ἡδονικῆς σφαίρας, 2. συνείδηση τῆς λεπτοφυοῦς ὑλικῆς σφαίρας, 3. συνείδηση τῆς ἄυλης σφαίρας, 4. ὑπερκόσμια συνείδηση.

Ἐπεξήγηση 3

Συνείδηση: Τό πρῶτο κεφάλαιο τοῦ *Ἀμπιντάμμα Σανγκάχα*, εἶναι ἀφιερωμένο στήν διερεύνηση τῆς *τσίττα*, (συνείδηση ἢ νοῦς), τήν πρώτη ἀπό τίς τέσσερεις ὑπέρτατες πραγματικότητες. Ἡ Συνείδηση λαμβάνεται πρώτη γιά μελέτη, διότι τό ἐπίκεντρο τῆς Βουδδιστικῆς ἀνάλυσης γιά τήν πραγματικότητα εἶναι ἡ ἐμπειρία, καί ἡ συνείδηση εἶναι τό κύριο συστατικό τῆς ἐμπειρίας, πού συνθέτει τήν γνώση ἢ τήν ἀντίληψη ἑνός ἀντικειμένου.

Ἡ Πάλι λέξη *τσίττα* προέρχεται ἀπό τήν ρίζα τοῦ ρήματος *τσίτι*, πού σημαίνει ἀντιλαμβάνομαι, γνωρίζω. Οἱ σχολιαστές ἐρμηνεύουν τήν *τσίττα* μέ τρεῖς τρόπους: 1.ὡς παράγοντα, 2.ὡς ἐργαλεῖο, καί 3.ὡς δραστηριότητα.

1. Ὡς παράγοντας, *τσίττα* εἶναι αὐτό πού ἀναγνωρίζει ἕνα ἀντικείμενο (*ᾶραμᾶνανγκ τσιντέτῖ τι τσίττανγκ*).

2. Ὡς ἐργαλεῖο, *τσίττα* εἶναι αὐτό πού μέσω τοῦ ὁποίου οἱ συνοδευτικοί νοητικοί παράγοντες ἀναγνωρίζουν τό ἀντικείμενο (*έτενα τσιντέντῖ τι τσίτανγκ*).

[Ἐάν π.χ. θέλουμε νά πᾶμε στήν Ὀμόνοια πρέπει νά χρησιμοποιήσουμε ἕνα λεωφορεῖο ἢ τό μετρό. Κατά τόν ἴδιο τρόπο, οἱ νοητικοί παράγοντες γιά νά φτάσουν στήν ἀναγνώριση ἑνός ἀντικειμένου χρειάζονται τήν συνείδηση ὡς μεταφορικό μέσον. Χωρίς τήν συνείδηση δέν μποροῦν νά ἐκτελέσουν τήν λειτουργία τους.]

3. Ὡς δραστηριότητα, ἡ ἴδια ἡ *τσίττα* δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἡ διαδικασία ἀναγνώρισης τοῦ ἀντικειμένου (*τσινταναμάττανγκ τσίττανγκ*).

Ὁ τρίτος ὀρισμός, ὑπό τήν ἔννοια τῆς πλήρους δραστηριότητας, ἀναγνωρίζεται ὡς ὁ πιό ἱκανοποιητικός ἀπό τούς τρεῖς: ἦτοι, *τσίττα* εἶναι οὐσιαστικά μιᾶ δραστηριότητα ἢ διαδικασία, ἀντίληψη ἢ ἐπίγνωση ἑνός ἀντικειμένου. Δέν εἶναι ἕνας παράγοντας ἢ ἕνα ἐργαλεῖο πού κατέχει πραγματική ὄντοτητα ἀπό μόνη της, ξέχωρα ἀπό τήν δραστηριότητα τῆς γνώσης.

Οι όρισμοί παράγοντας και έργαλειο, προτείνονται για να ανατρέψουν την λανθασμένη άποψη αυτών που ισχυρίζονται ότι ένας μόνιμος εαυτός ή ένα εγώ, είναι ο παράγοντας και το έργαλειο της συνείδησης. Οι Βουδδιστές φιλόσοφοι έπισημαίνουν, υπό το πνεύμα αυτών των όρισμών, ότι δεν είναι ένας εαυτός που έκτελεί την πράξη της επίγνωσης, αλλά ή *τσιττα* ή συνείδηση.

Αυτή ή *τσιττα* δεν είναι τίποτε άλλο παρά ή πράξη της επίγνωσης, και αυτή ή πράξη είναι άπαραιτήτως παροδική, σημαδεμένη από έγερση και παρακμή.

Για να άποσαφηνίσουν την φύση όποιασδήποτε υπέρτατης πραγματικότητας, οι σχολιαστές της Πάλι προτείνουν τέσσερεις προσδιοριστικούς μηχανισμούς, μέσω των όποιων μπορούν αυτές να καθοριστούν.

[Υπάρχουν λοιπόν τέσσερα τεχνάσματα για να καθορίσουμε και να όρίσουμε την έννοια ενός φαινομένου που ανήκει στην υπέρτατη πραγματικότητα. Π.χ. για να δώσουμε έναν όρισμό, τί είναι το αίσθημα, τί είναι ή συνείδηση, τί είναι ή αντίληψη, κλπ, χρησιμοποιούμε αυτά τα τέσσερα τεχνάσματα. Τί είναι ή ύλη, τί είναι ο νοϋς; για να δώσουμε έναν όρισμό σε ένα φαινόμενο πρέπει πρώτα να το καθορίσουμε. Διαφορετικά υπάρχει μιά σύγχιση ως προς τό τί είναι αίσθημα, τί είναι αντίληψη, τί είναι συνείδηση, τί είναι θυμός, τί είναι έπιθυμία.

Ποιό είναι τό χαρακτηριστικό ή ή ιδιότητα ενός φαινομένου, ποιά είναι ή λειτουργία του δηλ. μέ τί τρόπο λειτουργεί, πώς έκδηλώνεται, πώς έμφανίζεται, και ποιός είναι ο λόγος που έμφανίζεται δηλ. ποιά είναι ή έγγύτατη αίτια για να έμφανισθεϊ. Όλα αυτά τα έχουμε πεϊ ήδη στα άγγλικά, αλλά σήμερα σας τα έχω μεταφράσει στα έλληνικά παραθέτωντας και πίνακες.]

Τέσσερα Τεχνάσματα για Ορισμούς

Υπάρχουν τέσσερα τεχνάσματα για να καθορίσουμε και να όρίσουμε την έννοια ενός φαινομένου που ανήκει στην υπέρτατη πραγματικότητα.

Αυτοί οι τέσσερεις μηχανισμοί είναι:

1) τὰ χαρακτηριστικά τους (*λάκκχανα*), δηλ. ή πιό έμφανής ιδιότητα τοϋ φαινομένου·

2) ή λειτουργία τους (*ράσα*), δηλ. ή απόδοσή τους προς ένα συγκεκριμένο στόχο (*κίσσα*) ή επίτευξη ενός σκοποϋ (*σαμπάττι*)·

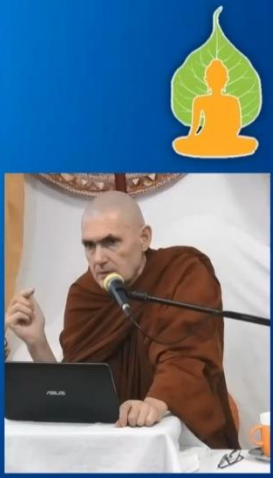
3) ή εκδήλωσή τους (*πατσουπαττχάνα*), δηλ. ό τρόπος με τον όποιον παρουσιάζονται έντός τής έμπειρίας μας·

4) ή γενεσιουργός αίτια (*πανταττχάνα*), δηλ. ή βασική κατάσταση πάνω στην όποιαν βασίζονται για να έγερθοϋν.

Τέσσερα Τεχνάσματα για Ορισμούς

- 1. Το χαρακτηριστικό (*lakkhana*), δηλ. η κυριότερη ιδιότητα ενός φαινομένου**
- 2. Η λειτουργία (*rasa*), δηλ. η εκτέλεση μιας συγκεκριμένης δράσης του ή το επίτευγμα ενός στόχου**
- 3. Η εκδήλωση (*paccupaṭṭhāna*), δηλ. ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται μέσα στην εμπειρία, και**
- 4. Η εγγύτατη αίτια (*padaṭṭhāna*), δηλ. η πρωταίτια προϋπόθεση από την οποία εξαρτάται.**

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (*Abhidhamma*) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 3ο - 20 Ιουλίου 2019

Έτσι χρησιμοποιοϋμε αυτό τό τετραπλό τέχνασμα για να αναλύσουμε καί να όρίσουμε ένα φαινόμενο, είτε νοητικό είτε υλικό. Π.χ. εάν θέλουμε να καταλάβουμε ένα αΐσθημα πρέπει να καταλάβουμε τό χαρακτηριστικό του· τί είναι δηλ. αυτό που κάνει τό αΐσθημα να διαφέρει από τήν αντίληψη ή τήν πρόθεση καί συνεπώς να διαφοροποιήσουμε τό αΐσθημα από τήν αντίληψη καί τήν πρόθεση. Υπάρχει κάποια συσχέτιση μεταξύ πρόθεσης καί αντίληψης; Αυτά τά πράγματα πρέπει να τά ξεκαθαρίσουμε.

Τό ίδιο καί με τό στερεό στοιχείο· τί είναι τό στερεό στοιχείο; πώς τό καταλαβαίνουμε; έχει όρισμένα χαρακτηριστικά που διαφέρουν από τό υγρό στοιχείο, κι αν δέν μπορούσαμε να δοϋμε αυτά τά χαρακτηριστικά δέν θα μπορούσαμε καί να δώσουμε καί όρισμό.. Έτσι στην περίπτωση τοϋ στερεοϋ στοιχείου πρέπει να δοϋμε τά χαρακτηριστικά του· όταν άκουμπάμε ένα στερεό πράγμα πώς τό καταλαβαίνουμε; όταν βάζουμε τό χέρι μας στο νερό, πώς τό καταλαβαίνουμε;

Στήν συνέχεια, πῶς λειτουργεῖ ἓνα στερεό ἀντικείμενο καί πῶς λειτουργεῖ τό νερό; τό στερεό ἔχει μιὰ σκληρότητα, ἀλλά μπορεῖ νά εἶναι καί μαλακό, ἢ τραχύ, κλπ. Ἔχει τήν λειτουργία τῆς συμπαγιότητος ἀλλά δέν ἔχει ρευστότητα. Τό νερό ὅμως μπορεῖ καί ρέει ἄρα ἔχει τήν λειτουργία τῆς ρευστότητος καί ὄχι μόνο· ἔχει καί τήν τάση νά κολλάει.

Ἐάν γιά παράδειγμα ἔχουμε στήν χούφτα μας στάχτη καί τήν φυσήξουμε, ὅλα αὐτά τά μόρια στάχτης θά φύγουνε ἐάν ὅμως ρίξουμε λίγο νερό πάνω στήν στάχτη καί φυσήξουμε τότε ἡ στάχτη δέν θά σκορπισθεῖ διότι τό νερό κόλλησε τά μόρια τῆς στάχτης μεταξύ τους. Φυσικά ἐάν ρίξουμε πολύ νερό τότε θά ἀρχίσουν νά ρέουν. Ἔτσι λοιπόν δέν ἀρκεῖ ἡ γνώση τοῦ χαρακτηριστικοῦ ἀλλά καί ἡ γνώση τῆς λειτουργίας. Πῶς δηλ. δρᾷ ἡ συνείδηση καί πῶς δρᾷ τό αἶσθημα.

Στήν συνέχεια ἔχουμε τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖον ἐμφανίζονται αὐτά τά στοιχεῖα. Ὑπάρχει π.χ. διαφορά μεταξύ συνείδησης καί αἰσθήματος;

Καί τέλος ἔχουμε τήν αἰτία τῆς ἐμφάνισης, π.χ. τί εἶναι αὐτό πού κάνει ἓνα φαινόμενο νά ἐγερθεῖ. Διότι ἡ συνείδηση χρειάζεται ἄλλους λόγους γιά νά ἐγερθεῖ· τό αἶσθημα χρειάζεται ἄλλους λόγους γιά νά ἐγερθεῖ, κλπ. Ἔτσι γιά νά ὀρίσουμε τά φαινόμενα χρησιμοποιοῦμε αὐτά τά τεχνάσματα. Αὐτά εἶναι παλαιοί τρόποι.

Γιά παράδειγμα, ὁ Σωκράτης ἦταν ὁ πρῶτος φημισμένος Δυτικός φιλόσοφος πού προσπάθησε νά δώσει ὀρισμούς γιά τό ἓνα καί τό ἄλλο, καί ἄρχισε νά δίνει ὀρισμούς στίς ἐλληνικές λέξεις· δηλ. τί εἶναι καλό, τί εἶναι δικαιοσύνη, τί εἶναι ὁμορφο, τί εἶναι τό αἶσθημα, τί εἶναι τό κουράγιο, τί εἶναι ἀνδρεία, κλπ.

Προσπάθησε νά δώσει ὀρισμό σ' αὐτές τίς ἔννοιες, πού δέν εἶχε τολμήσει νά κάνει κάποιος ἄλλος ἐκεῖνον τόν καιρό. Διότι ὅταν ρωτοῦσε τούς Ἀθηναίους γι' αὐτές τίς ἔννοιες ὁ καθένας ἔδινε διάφορες ἀπαντήσεις, διότι δέν ὑπῆρχε ὀρισμός γιά τήν ἀνδρεία ἢ τό κουράγιο, γιά τό τί εἶναι καλό καί τί εἶναι δικαιοσύνη. Ἀνάμεσα λοιπόν στούς Δυτικούς φιλοσόφους, ὁ Σωκράτης ἀναδεικνύεται ὡς ὁ πρῶτος πού ἔδωσε ὀρισμούς στίς ἔννοιες.

Αὐτό τό πράγμα τώρα ἔγινε καί στήν ἐποχή τοῦ Βούδδα ὁ ὁποῖος ἔδινε ὀρισμούς στά πράγματα, καί αὐτά τά τεχνάσματα πού χρησιμοποιοῦν ἐδῶ οἱ σχολιαστές τῆς Πάλι, δέν τά ἐφεύρανε ἀπό μόνοι τους. Μπορεῖ κανεῖς νά τά δεῖ στίς Σούττας ἐκεῖ πού ὁ Βούδδας χρησιμοποιεῖ αὐτά τά τεχνάσματα.

Φυσικά δέν ἔλεγε «.. τώρα θά σᾶς δώσω τό χαρακτηριστικό αὐτό, ... θά σᾶς δώσω τήν λειτουργία αὐτή, .. θά σᾶς δώσω τήν ἐκδήλωση, κλπ.» ἀλλά μέ τόν τρόπο πού ὀρίζει ἕνα φαινόμενο ὅπως τό αἶσθημα, μέ τό τρόπο πού ὀρίζει τήν συνείδηση, μποροῦμε νά δοῦμε ὅτι «... α αὐτό ἐδῶ εἶναι τό χαρακτηριστικό της..» καί στήν συνέχεια δίνοντας τούς ἄλλους χαρακτηρισμούς καταλαβαίνουμε ὅτι ὁ Βούδδας χρησιμοποιεῖ ἕνα τέχνασμα γιά τό πῶς νά ὀρίσει αὐτά τά φαινόμενα. Καί ὅταν ὁ Βούδδας ὀρίζει πράγματα δίνει λεπτομέρειες γιά τόν χαρακτηρισμό ἑνός φαινομένου, γιά τό πῶς ἐμφανίζεται, κλπ.

Ἔτσι, σύμφωνα μέ τούς Ἀνατολικούς φιλοσόφους, ὁ Βούδδας ἦταν ὁ πρῶτος πού ἄρχισε νά δίνει ὀρισμούς στίς ἔννοιες, καί μάλιστα αὐτοί οἱ ὀρισμοί ἔδωσαν μιὰ διαύγεια στίς ἔννοιες, διότι αὐτά εἶναι φαινόμενα πού μπορεῖ νά τά δεῖ κανεῖς μόνο μετά ἀπό βαθειά μελέτη.

Τώρα στό ἀγγλικό βιβλίο, ἀναφέρεται ὅτι τά τέσσερα τεχνάσματα ἦταν μία ἐπινόηση τῶν σχολιαστῶν τῆς Πάλι γιά νά διευκολύνουν τήν ταξινόμηση. Νά διευκρινήσουμε ἐδῶ, ὅτι ὡς σχολιαστές, ἐκλαμβάνονται οἱ πιό πρόσφατοι ἀναλυτές καί ὄχι οἱ ἀρχαιότεροι καταγραφεῖς τοῦ Κανόνα Πάλι, δηλ. τῶν ἱερῶν κειμένων ὅπως εἶναι ἡ Σούττα Πίτακα, ἡ Βινάγια Πίτακα, καί τό Ἄμπιντάμμα Πίτακα. Διότι τά τέσσερα τεχνάσματα ἀναφέρονται ἤδη στίς ὁμιλίες τοῦ Βούδδα στήν Σούττα Πίτακα. Ὑπάρχει ἕνα βιβλίο πού λέγεται *Νέτιπακάρανα* - ἀσφαλῶς ἐσεῖς δέν τό ἔχετε ἀκουστά, δέν εἶναι πολύ γνωστό - καί τό ὁποῖο ἀνήκει στήν Σούττα Πίτακα.

Νά σᾶς τό ἀναλύσω: ἡ Σούττα Πίτακα διαιρεῖται στά πέντε Νικάγιας ἢ τίς πέντε κατηγορίες.

- 1. Ντίκα-Νικάγια** (οἱ μεγάλες ὁμιλίες),
- 2. Μαντίμα-Νικάγια** (οἱ μεσαίου μεγέθους ὁμιλίες),
- 3. Σανιούτα-Νικάγια** (ἀνθολογία ἀπό διάφορες μικροῦ μήκους ὁμιλίες τοῦ Βούδδα),
- 4. Αγκούτακα-Νικάγια** (ἀριθμημένες ὁμιλίες, ὅταν δηλ. ὁ Βούδδας ἀρχίζει τήν ὁμιλία του λέγοντας ὅτι ὑπάρχουν π.χ. τρία πράγματα σ' αὐτόν τόν κόσμο σχετικά μέ κάτι, ἢ τέσσερα πράγματα σ' αὐτόν τόν κόσμο σχετικά μέ κάτι ἄλλο, ἢ πέντε εἶδη ἀτόμων σ' αὐτόν τόν κόσμο π.χ. αὐτός πού ξεχνάει, αὐτός πού θυμᾶται... κλπ, ἢ ἕξη πράγματα γιά τό τάδε ἢ τό δεῖνα, ἢ δέκα, ἢ ἔντεκα, κλπ, καί ἐξηγεῖ τί ἢ ποιά εἶναι αὐτά), καί
- 5. Κούτακα-Νικάγια** (μικρές ὁμιλίες ὑπό μορφή ποιημάτων γιά συγκεκριμένο ἀκροατήριο).

Στό πέμπτο, στην *Κούτακα-Νικάγια* έμπεριέχονται και άλλα βιβλία μέ όμιλίες διαφορετικοῦ μήκους, αλλά και βιβλία πού λέγονται *canonical commentaries* δηλ. σχόλια τοῦ Κανόνα Πάλι πού καταγράφησαν από τόν *Σαριπούττα* – τόν κυριότερο μαθητή τοῦ Βούδδα – και από τόν *Κατσάγιανα* - έναν πολύ μορφωμένο μοναχό πού ό Βούδδας τόν έπαινέσε πάρα πολύ διότι μπορούσε νά κάνει πολύ αναλυτική έξήγηση μίας σουττα.

Ό Σαριπούττα έγραψε τό βιβλίο *Πατισάματα-μάγγα* (The book of Discrimination) δηλ. Τό βιβλίο τής Διακριτικῆς Γνώσης, και τό βιβλίο *Νέτιπακάρανα* (guide to Tri Pitaka) Όδηγός για τίς Τρεῖς Συλλογές.

Αυτό τό τελευταῖο βιβλίο λοιπόν, τό *Νέτιπακάρανα*, εἶναι πού μιλάει για τά Τέσσερα τεχνάσματα. Πώς δηλ. μπορούμε νά καθορίσουμε κάτι σύμφωνα μέ τά χαρακτηριστικά, τήν λειτουργία, τήν έκδήλωση, και τήν γενεσιουργό αίτια του.

(Αυτό εἶναι μεταφρασμένο στά άγγλικά από τήν Κοινότητα Πάλι, και από τόν Μπικού Νιάναμόλι ό όποῖος έχει μεταφράσει και τό πολυφημισμένο *Βισούτι-μάγγα* (Path of Purification), διότι τόν καιρό πού τό μετάφραζε, βρήκε ότι τό *Νέτιπακάρανα* εἶναι πολύ χρησιμο για νά μεταφράζει από τά Πάλι στά άγγλικά.)

Άργότερα παρουσιάσθηκαν και άλλοι λόγιοι σχολιαστές πού έκαναν περισσότερα σχόλια, όπως ό διάσημος *Μπουνταγκόσα*. Ό *Μπουνταγκόσα* βέβαια αναφέρει ότι τά σχόλια αυτά δέν τά έκανε ό ἴδιος αλλά τά συνέλεξε. Συνέλεξε και συνέταξε δηλ. όλα τά σχόλια πού υπήρχαν πριν άπ' αυτόν. Ήταν συλλέκτης και συντάκτης αυτών των σχολίων.

Φυσικά δέν έκανε όλο αυτό τό έργο μόνος του, αλλά χρειάστηκε τήν βοήθεια μίας ομάδας άλλων μοναχών (μέ τήν άδεια και τήν βοήθεια των άνωτερων μοναχών ήγουμένων τής Σρί Λάνκα), διότι οί πληροφορίες ήταν τεραστίου μεγέθους για νά τίς συλλέξει και νά τίς συντάξει μόνος του.

Όλα αυτά λοιπόν εἶναι τά νεώτερα σχόλια, ένώ στό *Νέτιπακάρανα* έχουμε τά πρώτα σχόλια από τόν *Σαριπούττα* και τόν *Κατσάγιανα*.

Στήν *Κούτακα-Νικάγια* έμπεριέχονται και άλλα βιβλία μέ όμιλίες διαφορετικοῦ μήκους, όπως τό φημισμένο *Ντάμμα-πάντα*, ή *Καρανίγια-Μέττα Σούττα* και άλλες όμιλίες. Πολλές φημισμένες Σούττας πού τίς χρησιμοποιοῦν οί μοναχοί για καθημερινή άπαγγελία βρίσκονται μέσα στην Κούτακα-Νικάγια.

Παρ' όλο πού λέγονται *κούτακα* δηλ. μικρές, έχουν μεγάλη πρακτική εφαρμογή ανάμεσα στους βουδδιστές. Πολλοί βουδδιστές δέν έχουν ιδέα για τήν *Μάντιμα-Νικάγια* ή για τήν *Ντίκα-Νικάγια* πού εκεί οί Σούττες εΐναι πολύ μεγάλες, καί δέν έχουν χρόνο νά τίς διαβάσουν.

Τί διαβάζουν όμως; Διαβάζουν *Κούτακα-Νικάγια*, δηλ. μικρές μικρές σούττες πού όμως έχουν μεγάλη πρακτική ούσία μέσα τους, όπως συμβαίνει μέ τήν *Νέτιπακάρανα*, τήν όποία οί μετέπειτα σχολιαστές τήν χρησιμοποιοϋν μαζύ μέ τόν Όδηγό για τίς Τρεΐς Συλλογές, μέ τό βιβλίο τής Διακριτικής Γνώσης πού έγραψε ό Σαριπούττα, καί μέ άλλα όπως τό *Τσούλανιντέσα*, καί τό *Μάχανιντέσα*, (πού ανήκουν όλα τους στον ιερό Κανόνα τής Πάλι), σαν βάση για νά αρχίσουν νά κάνουν τά δικά τους σχόλια.

Όλα αυτά τά λέμε, για νά καταλάβουμε ότι τά τέσσερα τεχνάσματα δέν εΐναι εύρήματα τών μετέπειτα σχολιαστών, αλλά υπάρχουν ήδη μέσα στην Σούττα Πίτακα καί έγράφησαν από τόν *Σαριπούττα* – τόν κυριότερο μαθητή του Βούδδα – καί από τόν *Κατσάγιανα* - έναν πολύ μορφωμένο μοναχό πού ό Βούδδας τόν έπαίνεσε πάρα πολύ διότι μπορούσε νά κάνει πολύ αναλυτική εξήγηση μίας σούττα.]

Θά περάσουμε τώρα στό άγγλικό βιβλίο, εκεί πού είχαμε σταματήσει προηγουμένως:

Στήν περίπτωση τῆς *τσιττα*,

1. τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς εἶναι ἡ γνώση ἑνὸς ἀντικειμένου (*βιτζᾶνα*).

-[Νὰ σᾶς πῶ ἐδῶ, ὅτι ἡ λέξη συνείδηση ἔχει νὰ κάνει μὲ γνώση. Διότι ἡ λέξη συνείδηση στὰ ἑλληνικά προέρχεται ἀπὸ τὸ ρῆμα οἰδέω-οἰδῶ πού σημαίνει γνωρίζω καὶ τὸ πρόθεμα *συν*, *συνειδῶ*, *γνωρίζω* καλά. Ὑπάρχει συγγένεια μὲ τὴν λέξη *τζάνα* γιὰ τὴν γνώση, καὶ τὴν σανσκριτικὴ λέξη *γκνιάννα*=γνώση. τὸ *βι* εἶναι ὅπως τὸ *συν*, ἄρα ἔχουμε *συνγνώση*. Βέβαια οἱ Ἕλληνες χρησιμοποιοῦσαν τὸ ρῆμα οἰδέω καὶ ἡ λέξη ἀναφερόταν ὡς συνείδηση. Κι ἀντὶ νὰ ποῦμε *συνγνωρίζω* ἢ *συνειδῶ* λέμε *συνείδηση*.]

2. Ἡ λειτουργία τῆς εἶναι νὰ δρᾷ ὡς «προπομπός» (*πουμεπανγκάμα*) τῶν νοητικῶν παραγόντων, ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἡγεῖται καὶ συνοδεύεται πάντα ἀπὸ αὐτούς.

3. Ἡ ἐκδήλωσή τῆς, δηλ. ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐμφανίζεται ἐντὸς τῆς ἐμπειρίας τοῦ διαλογιστῆ, εἶναι σάν μιὰ σειρά διαδικασιῶν (*σαντᾶνα*).

4. Ἡ γενεσιουργὸς αἰτία εἶναι νοῦς-καί-ῦλη (*ναμαροῦπα*), διότι ἡ συνείδηση δὲν μπορεῖ νὰ ἐμφανισθεῖ μόνη τῆς, ἐν ἀπόλυτῃ ἀπουσία τῶν νοητικῶν παραγόντων καὶ τῶν ὑλικῶν φαινομένων

Ἐνῶ ἡ *τσιττα* ἔχει ἓνα μόνον χαρακτηριστικὸ ὅπως ἡ γνώση ἑνὸς ἀντικειμένου, δηλ. χαρακτηριστικὸ πού παραμένει τὸ ἴδιο σὲ ὅλες τὶς ποικίλες ἐμφανίσεις τῆς, τὸ Ἄμπιντάμμα διακρίνει τὴν *τσιττα* σὲ διάφορους τύπους.

-[Ἐξ' αἰτίας τῶν διαφορετικῶν λειτουργιῶν, ἐκδηλώσεων καὶ αἰτιῶν. Σὲ σχέση μὲ τὸ μάτι, τὸ αὐτί, ἢ τὴν μύτη, ἡ λειτουργία τῆς ἀλλάζει, ἡ ἐκδήλωσή τῆς ἀλλάζει, ἀλλὰ διατηρεῖ τὸ ἴδιο χαρακτηριστικὸ, δηλ. τὴν ἐπίγνωση ἑνὸς ἀντικειμένου. Τὸ ἀντικείμενο διαφέρει..., σύμφωνα μὲ τὸ ἀντικείμενο λειτουργεῖ καὶ ἐκδηλώνεται διαφορετικά..., ἀλλὰ διατηρεῖ τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς ἐπίγνωσης].

Αὐτὰ τὰ εἶδη, πού ἐπίσης ὀνομάζονται *τσιττας*, ὑπολογίζονται σὲ 89 ἢ μὲ μία πιὸ ἐκλεπτυσμένη μέθοδο διαφοροποίησης σὲ 121. (Πίνακας 1.1.) Αὐτὸ πού συνήθως θεωροῦμε ὡς συνείδηση εἶναι στὴν πραγματικότητα μία ἀλληλουχία ἀπὸ *τσιττας*, δηλ. στιγμιαίες δράσεις τῆς συνείδησης, πού συμβαίνουν μὲ τόσο γρήγορη ἐναλλαγή, πού δὲν μποροῦμε νὰ ἐντοπίσουμε τὶς ξεχωριστές περιπτώσεις πού εἶναι διαφορετικῶν εἰδῶν.

Τὸ Ἄμπιντάμμα ὄχι μόνον διακρίνει τὰ εἶδη τῆς συνείδησης, ἀλλὰ πιὸ σημαντικό, τὰ ἐκθέτει ἐπίσης μὲ τὴν διάταξη πού ἔχουν μέσα στὸ σύμπαν, σάν ἐνοποιημένη καὶ στενά διαπλεκόμενη Ὀλότητα.

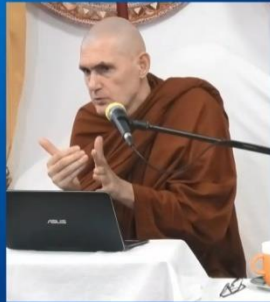

-[Αυτήν τήν ιδέα μπορούμε νά τήν δοῦμε καί μέσα στήν Σούττα Πίτακα, ὅπου ὁ Βούδδας λέει ὅτι εἶναι σάν «ἔξη νήματα τυλιγμένα στό σώμα μας». Αυτό σημαίνει ὅτι εἴμαστε περιτυλιγμένοι ἀπό συνείδηση. Ὅπου κι ἂν ἀγγίξουμε τό σώμα μας (ἐκτός ἀπό τά νύχια) ἔχουμε τήν αἴσθηση τῆς συνείδησης, ἡ ὁποία φυσικά συμβαίνει ἀνάλογα μέ τίς περιστάσεις. Ἡ συνείδηση τοῦ ματιοῦ ὑπάρχει συγχρόνως μέ τήν συνείδηση τοῦ αὐτιοῦ κλπ. Εἴμαστε ἕνα κουβάρι ἀπό συνειδήσεις οἱ ὁποῖες ὅλη τήν ὥρα ἐγείρονται καί παρακαμάζουν.]

Ορισμός της Συνείδησης

- 1. Χαρακτηριστικό:** ἔχει το χαρακτηριστικό της επίγνωσης/της συνειδητοποίησης (*viñāṇa*) νοητικών και υλικών αντικειμένων.
- 2. Λειτουργία:** ἔχει τη λειτουργία να είναι πρόδρομος (*pubbaṅgama*) των νοητικών παραγόντων (*cetasika*), διότι ηγείται και συνοδεύεται πάντα από αυτούς.

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 3ο - 20 Ιουλίου 2019

Ορισμός της Συνείδησης

- 3. Εκδήλωση:** ἔχει την εκδήλωση της συνθεσης ή της συνένωσης μιας συνέχειας νοητικών διαδικασιών (*sandahana / sandhāna -paccupaṭṭhānaṃ*).
- 4. Εγγύτατη αιτία:** η εγγύτατη αιτία είναι το Νοητό, δηλ. οἱ νοητικοί παράγοντες και η ὕλη (*nāma-rūpa-padaṭṭhānaṃ*).

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 3ο - 20 Ιουλίου 2019

Τό χαρακτηριστικό τῆς συνείδησης εἶναι ὅτι μπορεῖ νά ἔχει ἐπίγνωση: «α, ἐδῶ ὑπάρχει ἕνα νοητικό φαινόμενο,... ἐδῶ ὑπάρχει αἶσθημα,... ἐδῶ ὑπάρχει ἕνα ὑλικό φαινόμενο.... ἕνα ὀπτικό ἢ ἀκουστικό ἀντικείμενο... κλπ.» Ἡ συνείδηση λοιπόν εἶναι αὐτή πού μᾶς λέει ὅτι κάτι ὑπάρχει ἐδῶ. Ἔτσι, ὅταν κλείνουμε τά μάτια, καί ἀγγίζουμε κάτι, εἶναι ἡ συνείδηση πού μᾶς λέει ὅτι κάτι ὑπάρχει σ' αὐτό τό σημεῖο. Στήν συνέχεια φυσικά, ἀκολουθεῖ τό αἶσθημα, ἡ ἀντίληψη κλπ, πού μᾶς δίνουν περισσότερες πληροφορίες.

Ἀναφορικά μέ τήν λειτουργία της, ἡ συνείδηση πρέπει νά ἐμφανισθεῖ πρώτη γιά νά ἀκολουθήσουν οἱ νοητικοί παράγοντες. Ἐάν ἐμεῖς γιά παράδειγμα, δέν συνειδητοποιήσουμε ὅτι ἐδῶ ὑπάρχει κάτι, τότε δέν μπορούμε καί νά αἰσθανθοῦμε κάτι.... δέν μπορούμε νά ἀντιληφθοῦμε κάτι. Πρώτα λοιπόν ὑπάρχει ἡ συνειδητοποίηση ὅτι κάτι ὑπάρχει ἐδῶ, καί μόνον τότε ἐγείρεται τό αἶσθημα,... ἐγείρεται ἡ ἀντίληψη,... καί ἐγείρεται ἡ πρόθεση ὡς πρὸς τί θά τό κάνουμε αὐτό τό κάτι. Καί μπορεῖ νά ἐγερθεῖ ἐπιθυμία ἢ νά ἐγερθεῖ θυμός, καί γενικά συνακολουθοῦν ὅλοι οἱ νοητικοί παράγοντες μέ πρόδρομο τήν συνείδηση.

Ἡ συνείδηση ἐκδηλώνεται μέ ἕνα συνεχές νοητικῶν διαδικασιῶν. Ὄταν π.χ. ἀκουμπᾶμε κάτι καί τό συνειδητοποιοῦμε, τότε ἐπέρχεται τό αἶσθημα, ἡ ἀντίληψη, κλπ. Ὑπάρχει δηλ. ἕνα συνεχές ἀπό νοητικούς παράγοντες πού ἔρχονται ἢ ἀκολουθοῦν πίσω ἀπό τήν συνείδηση γιά νά ἔχουμε μιὰ ἐμπειρία.

Ἡ ἐγγύτατη αἰτία της εἶναι τό *νᾶμα-ροῦπα-παντατθᾶνα*_{νγκ}, δηλ. τό *νᾶμα* τό μεταφράζουμε σάν νοητό (καί ὄχι νοῦ διότι ὁ νοῦς εἶναι *μανό*), καί τό νοητό εἶναι οἱ νοητικοί παράγοντες. Ἡ συνείδηση συνειδητοποιεῖ κάτι ἀλλά δέν μπορεῖ νά μᾶς κάνει κάτι νοητό. Τό αἶσθημα, ἡ ἀντίληψη, ἡ προσοχή, ἡ πρόθεση κλπ. ὅλα αὐτά εἶναι πού μᾶς κάνουν κάτι νοητό. Ἐδῶ λοιπόν ἔχουμε μιὰ διαφοροποίηση ἀνάμεσα στήν συνείδηση *βινιάνα* καί στό νοητό *νᾶμα*. Ἡ συνείδηση, ὄχι μέ τήν ἐλληνική ἔννοια, ἀλλά ὅπως τήν ἐξηγοῦμε ἐδῶ, ἔχει τό χαρακτηριστικό τῆς ἐπίγνωσης ἑνός ἀντικειμένου, ἀλλά δέν μπορεῖ νά μᾶς κάνει νά κατανοήσουμε τί εἶναι αὐτό τό ἀντικείμενο ἢ τό φαινόμενο, διότι χωρίς τό αἶσθημα, τήν ἀντίληψη κλπ, εἶναι ἀδύνατον νά καταλάβουμε τί εἶναι αὐτό τό φαινόμενο. Τό νοητό, δηλ. οἱ νοητικοί παράγοντες πού ἔπονται τῆς συνείδησης εἶναι αὐτοί πού μᾶς κάνουν κάτι νοητό.

Ορισμός της Συνείδησης

“It cognizes (*vijānāti*)’ therefore it is called consciousness. And what does it cognize?

It cognizes sour, it cognizes bitter, it cognizes pungent, it cognizes sweet, it cognizes sharp, it cognizes mild, it cognizes salty, it cognizes bland.

‘It cognizes,’ therefore it is called consciousness.”

(SN *Khajjanīyasuttaṃ*)

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 3ο - 20 Ιουλίου 2019

Ἐδῶ ὁ Βούδδας δίνει τὸν ὀρισμὸ τῆς συνείδησης:

«Ἄντιλαμβάνεται, ἔχει ἐπίγνωση (βιτζᾶνᾶτι), καί γι’ αὐτό ὀνομάζεται συνείδηση. Καί τί ἀντιλαμβάνεται;

Ἀντιλαμβάνεται τὸ ξινό, ἀντιλαμβάνεται τὸ πικρό, ἀντιλαμβάνεται τὸ πικάντικο, ἀντιλαμβάνεται τὸ γλυκό, ἀντιλαμβάνεται τὸ ἀψύ ἢ καυτερό, ἀντιλαμβάνεται τὸ ἥπιο, ἀντιλαμβάνεται τὸ ἀλμυρό, ἀντιλαμβάνεται τὸ ἄνοστο.

«Ἐχει ἐπίγνωση», ἐπομένως ὀνομάζεται συνείδηση.

Ἐδῶ ὁ Βούδδας μιλάει γιὰ ὑλικά πράγματα. Δηλ. ἡ συνείδηση ἐγείρεται πῶς; ἐάν βάλουμε κάτι στὴν γλῶσσα ἀμέσως ἐγείρεται ἡ συνείδηση, διότι ὑπάρχει ἐπαφή ἑνὸς ὑλικοῦ ἀντικειμένου ὅπως εἶναι ἡ ζάχαρη, μὲ ἓνα ἄλλο ὑλικὸ ἀντικείμενο πού εἶναι ἡ γλῶσσα. Ἡ ἐπαφή αὐτὴ πυροδοτεῖ τὴν ἔγερση τῆς συνείδησης πού ἐγείρεται γιὰ νὰ «δεῖ» τί εἶναι αὐτό.

Ἐδῶ λοιπόν, ἡ ἐγγύτατη αἰτία γιὰ νὰ ἐγερθεῖ ἡ συνείδηση εἶναι κάποια ὑλικά ἀντικείμενα, εἶναι δηλ. *ροῦπα*.

Ορισμός της Συνείδησης

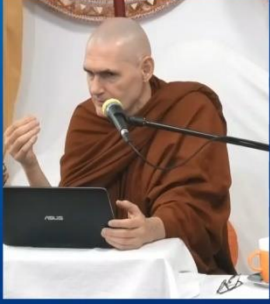
“‘It cognizes (*vijānāti*)’ that is why it is called ‘consciousness’ (*viññāṇa*).

What does it cognize?

It cognizes: ‘This is pleasant’ ... ‘This is painful’ ... ‘This is neither-painful-nor-pleasant. ...

Therefore it is called ‘consciousness.’”

(MN Mahāvedallasuttam)

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 3ο - 20 Ιουλίου 2019

Στήν συνέχεια ό Βούδδας λέει:

«Άντιλαμβάνεται, έχει επίγνωση (βιτζανάτι), και γι’ αυτό ονομάζεται «συνείδηση» (βιννιάννα).

Τί αντιλαμβάνεται;

Άντιλαμβάνεται: «αυτό είναι εύχάριστο»... «αυτό είναι όδυνηρό»... «αυτό δέν είναι ούτε εύχάριστο ούτε όδυνηρό»...

Ώς έκ τούτου, ονομάζεται «συνείδηση».

Έδω τώρα, τό έναυσμα ή ή έγγύτατη αίτια για τήν έγερση τής συνείδησης είναι ένα νοητό αντικείμενο δηλ. *ναμα*, όπως τό αίσθημα. Η συνείδηση έδω δέν έχει π.χ. ως αντικείμενο τήν ζάχαρη για νά έγερθεϊ, αλλά τό εύχάριστο αίσθημα πού προκαλείται από τήν ζάχαρη. Εάν πάρουμε ως παράδειγμα κάτι όδυνηρό όπως τά σιγκαλέζικα φαγητά πού είναι πολύ καυτερά για έσας, βλέπουμε ότι ή συνείδηση παίρνει ως αντικείμενο έγερσης τό όδυνηρό αίσθημα πού προκαλείται από τό καυτερό φαγητό.

Η συνείδηση λοιπόν μεταπηδάει συνεχώς από ένα αντικείμενο σέ άλλο, είτε αυτό είναι υλικό φαινόμενο είτε νοητικό φαινόμενο.

Άς τό αναλύσουμε περισσότερο:

Κατ’ αρχάς έχουμε τήν συνείδηση· οί νοητικοί παράγοντες δέν έχουν παρουσιασθεϊ ακόμα, είναι κοιμισμένοι. Έρχεται τώρα ένα υλικό αντικείμενο όπως ή ζάχαρη, και χτυπάει στήν γλώσσα. Η συνείδηση έγείρεται· και κατ’ εύθείαν έγείρονται οί νοητικοί παράγοντες, δηλ. τό αίσθημα κλπ. Εάν δέν ξυπνοΐσε ή συνείδηση, και οί άλλοι νοητικοί παράγοντες δέν θά ξυπνοΐσαν.

Στήν συνέχεια ή συνείδηση μετακινείται από τήν ζάχαρη, στο γλυκό αίσθημα πού προκαλείται άπό αύτήν· πώς; μέ τό πού έγείρονται οί νοητικοί παράγοντες όπως τό εύχάριστο αίσθημα άπό τήν ζάχαρη, ή συνείδηση παίρνει αύτό τό εύχάριστο αίσθημα ως άντικείμενό της. Μόλις γίνει αύτό έγείρονται άμέσως έκ νέου οί νοητικοί παράγοντες όπως τό αίσθημα κλπ. Καί ξεκινάει μιá καινούρια σκέψη. Ή μπορεί νά πάρει τήν αντίληψη σαν άντικείμενο· κι έχουμε καινούρια σκέψη. Αυτό γίνεται τόσο γρήγορα πού δέν τό άντιλαμβανόμαστε, αλλά άν ή συνείδηση δέν έγερθεϊ, δέν έγείρονται καί οί νοητικοί παράγοντες.

Βλέπουμε δηλ. μιá άέναη διαδικασία πού άρχίζει μέ τήν έγερση τής συνείδησης, τήν άκολουθία τών νοητικών παραγόντων, πού μέ τήν σειρά τους πυροδοτοϋν τήν έγερση τής συνείδησης σέ έναν άπό αύτούς, καί τήν εμφάνιση νέων νοητικών παραγόντων κ.ο.κ.

Έτσι ή έγγύτατη αίτια τής συνείδησης μπορεί νά εϊναι ένα υλικό άντικείμενο ή ένα νοητικό άντικείμενο. Μπορεί δηλ. νά έγερθεϊ άπό ένα υλικό άντικείμενο, καί στήν συνέχεια έγείρεται έκ νέου άπό έναν άπό τούς νοητικούς παράγοντες πού άκολουθήσαν τήν πρώτη έγερση όπως τό αίσθημα, καί ξαναεγείρεται έκ νέου άπό κάποιον άλλο νοητικό παράγοντα πού άκολουθήσε τήν προηγούμενη έγερση, κ.ο.κ.

Ή συνείδηση λοιπόν προηγείται οϋτως ή άλλως άπό κάθε άλλον νοητικό παράγοντα, αλλά χρειάζεται ένα διεγερτικό για νά έγερθεϊ· είτε νοητικό φαινόμενο είτε υλικό φαινόμενο. Ή συνείδηση άντιλαμβάνεται τό φαινόμενο· οί νοητικοί παράγοντες τό άξιολογοϋν ως εύχάριστο· ή συνείδηση έγείρεται έκ νέου σέ σχέση μέ τό εύχάριστο· ξεχνάει τό γλυκό καί επικεντρώνεται στο εύχάριστο. Καί αύτό έπαναλαμβάνεται συνέχεια, μέ τήν συνείδηση νά ήγεϊται τών νοητικών παραγόντων.

Θά τό δοϋμε έδω πιό λεπτομερως παίρνοντας σαν παράδειγμα τήν Νοητική Διαδικασία μέσω Ματιού.

Γιά νά άντιληφθοϋμε ένα όπτικό άντικείμενο πρέπει νά ύπάρχει φως, χρώμα, ότιδήποτε για νά χτυπήσει στο μάτι σαν διεγερτικό. Τό μάτι εϊναι ύλη, τό φως εϊναι ύλη, καί τό μάτι έχει εύαισθησία στο φως. (Τό αύτί για παράδειγμα δέν έχει εύαισθησία στο φως, αλλά στον ήχο.) Έτσι, όταν έχουμε άνοιχτό τό μάτι, δεχόμαστε ένα άντικείμενο μέσω του φωτός. Αύτή ή διαδικασία έγείρει τήν συνείδηση στο μάτι. Έάν κλείσουμε τό μάτι, δέν έχουμε συνείδηση ότι ύπάρχει κάτι μπροστά μας· άνοίγωντας τό μάτι πού

είναι ύλη, μπαινει τό φῶς πού εἶναι ύλη, καί κάνει τήν ἐπαφή μέ τό μάτι· δημιουργεῖται δηλ. ἐκείνη τήν στιγμή μία κρούση, ἕνα ἐρέθισμα, ἀνάμεσα σέ δύο ὑλικά ἀντικείμενα· στό μάτι καί τό φῶς. Τήν στιγμή αὐτῆς τῆς ἐπαφῆς ἢ τῆς κρούσης, ἐγείρεται ἡ συνείδηση. Ἡ ἐπαφή αὐτή εἶναι τό διεγερτικό, ἡ ἐγγύτατη αἰτία γιά νά ἐμφανισθεῖ ἡ συνείδηση.

Νοητική Διαδικασία μέσω Ματιού

ΜΑΤΙ	ΟΠΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ
	
↓	↓
Συνείδηση στο Μάτι	Cakkhu-viññāṇaṃ
↓	↓
Νοητική Επαφή	Phasso
↓	↓
Αἴσθημα	Vedanā
↓	↓
Αντίληψη	Saññā
↓	↓
Βούληση	Cetanā
↓	↓
Λογισμός	Vitakko
↓	↓
Συλλογισμός	Vicāro
↓	↓
Επιθυμία	Taṇhā

Athens Theravada Center

Ένα ἄλλο παράδειγμα εἶναι μέ μία ἀράχνη. Ἡ ἀράχνη πλέκει τόν ἴστό της καί κάθεται στό κέντρο καί κοιμᾶται. Ἐάν ἕνα ἔντομο χτυπήσει στόν ἴστό, ἡ ἀράχνη αὐτόματα ἐγείρεται γιά νά δεῖ ἀπό πού ἦρθε. Δέν τό ἔχει δεῖ ἀκόμα ἀλλά κατάλαβε ὅτι κάτι ὑπάρχει. Ἡ ἀράχνη, ἀκριβῶς ὅπως καί ἡ συνείδηση, κατάλαβε ὅτι κάτι χτύπησε τόν ἴστό ἀλλά δέν ξέρει τί εἶναι. Εἶναι ἔντομο; ἔχει κάποιο χρώμα;... δέν τό ξέρει, ἀλλά ἔχει καταλάβει ὅτι κάτι χτύπησε στόν ἴστό της. Γιά νά δεῖ τί εἶναι, πρέπει νά πάει κοντά καί νά δεῖ περισσότερες λεπτομέρειες... Μπορῶ νά τό φάω ἢ δέν μπορῶ νά τό φάω;... Θά μέ βλάψει ἢ δέν θά μέ βλάψει;... Αὐτοί εἶναι ἄλλοι νοητικοί παράγοντες πού ἐγείρονται στήν ἀράχνη, δηλ. τό αἴσθημα πού ἔχει, ἡ αντίληψη πού ἔχει, ὡς πρὸς τό ἄν εἶναι ἔντομο, ἄν εἶναι φαγώσιμο κλπ. Ὅλα αὐτά εἶναι νοητικοί παράγοντες, ἀλλά χωρίς τήν συνείδηση, ἡ ἀράχνη δέν θά εἶχε ἰδέα ὅτι ὑπάρχει κάτι στόν ἴστό της.

Κατά τόν ἴδιο τρόπο στόν νοῦ μας, ἔχουμε ἕνα ὀπτικό ἀντικείμενο ὅπως αὐτό τό λουλούδι (ἢ ἔντομο στό παράδειγμα μέ τήν ἀράχνη) πού εἶναι ἡ ἐγγύτατη αἰτία γιά νά κάνει τήν συνείδηση νά ἐγερθεῖ· διότι ἡ συνείδηση δέν ἐγείρεται αἰφνίδια χωρίς καμιά αἰτία. Μόλις λοιπόν ἡ συνείδηση ἐγερθεῖ, ἐγείρεται καί τό *να̐μα* δηλ. ἡ νοητική ἐπαφή, τό αἴσθημα, ἡ αντίληψη, ἡ βούληση, ὁ λογισμός, ὁ συλλογισμός, ἡ ἐπιθυμία, μέ λίγα λόγια οἱ νοητικοί παράγοντες.

Αυτά όλα τα βρίσκουμε στην Σούττα Πίτακα. Έκεϊ ο Βούδδας εξηγεί όλη αυτή την νοητική διαδικασία μέσω του ματιού. Πώς δηλ. γείρονται μέσα μας όλοι αυτοί οι νοητικοί παράγοντες. Αυτό είναι το νοητό· πώς δηλ. μπορούμε να νοήσουμε τί αντικείμενο είναι αυτό· όπως ή άράχνη, πού για να νοήσει τί αντικείμενο είναι αυτό, πρέπει να πάει κοντά και να το εξετάσει· αλλά πρώτα πρέπει να έγερθει ή συνείδηση για να μπορέσει να το κάνει.

Όλοι αυτοί οι νοητικοί παράγοντες τώρα, εξετάζουν τί είδους αντικείμενο είναι αυτό. Κάθε ένας από αυτούς έχει διαφορετική λειτουργία, διαφορετικό χαρακτηριστικό, διαφορετικό τρόπο έκδήλωσης, και διαφορετική γεννεσιουργό αίτια για να έκδηλωθει. Π.χ. για να έγερθει το αίσθημα, ή έγγύτατη αίτια όπως βλέπουμε στον πίνακα είναι ή νοητική έπαφή· για να έγερθει ή αντίληψη, ή έγγύτατη αίτια είναι το αίσθημα· άν δέν υπάρχει αίσθημα δέν μπορεί να έγερθει ή αντίληψη. Και τελευταία ή έπιθυμία· ή γεννεσιουργός αίτια της έπιθυμίας είναι ο συλλογισμός. Βλέπουμε έδω λοιπόν μία άλυσιδωτή αντίδραση. Όταν έγείρεται ή συνείδηση, στιγμιαία γείρονται και οι νοητικοί παράγοντες· πού είναι το νοητό· για να νοήσουν αυτό το φαινόμενο. Υπάρχει λοιπόν διαφορά άνάμεσα στην συνείδηση και στο νοητό ή νοητικούς παράγοντες.

Τώρα θα δοΰμε πώς ή συνείδηση μπορεί να πάρει ως αντικείμενο, όχι ένα όπτικό αντικείμενο αλλά ένα νοητικό αντικείμενο, όπως για παράδειγμα το αίσθημα. Μόλις ο νοητικός παράγοντας αίσθημα άναδύεται, άμέσως ή συνείδηση έγείρεται έκ νέου προς το αίσθημα για να δεί τί είναι αυτό. Και άμέσως άναδύονται έκ νέου νοητικοί παράγοντες, και ξεκινάει μία καινούρια νοητική διαδικασία· και αυτή την φορά όχι μέσω ματιού αλλά μέσω αίσθήματος. Έτσι στον πίνακα ή έπικεφαλίδα είναι μέσω Ματιού, αλλά μπορεί να είναι και μέσω νοητικού φαινομένου, μέσω αίσθήματος. Όταν άναδύεται το αίσθημα, ή συνείδηση ξεχνάει το όπτικό αντικείμενο και στρέφεται προς το αίσθημα για να δεί γιατί είναι εύχάριστο ή δυσάρεστο. Εάν δέν είχε έγερθει το αίσθημα, ή συνείδηση θα ήταν άπασχολημένη μέ το όπτικό αντικείμενο. Έπειδή όμως το αίσθημα άναδύθηκε, ή συνείδηση στρέφεται προς αυτό για να δεί πόσο εύχάριστο είναι για παράδειγμα, και έτσι ξεκινάει μία καινούρια διαδικασία. Η μπορεί να πάρει σαν αντικείμενό της την έπιθυμία, να διεγερθεί δηλ. από την έπιθυμία, και να ξεκινήσει μία καινούρια νοητική διαδικασία μέσω της έπιθυμίας. Έτσι αυτό γίνεται έξωτερικά και έσωτερικά, ή έσωτερικά και έξωτερικά, συνεχώς·

άντικείμενο (ύλικό ή νοητικό), έγερση συνείδησης, έγερση νοητικῶν παραγόντων, άντικείμενο, έγερση συνείδησης, έγερση νοητικῶν παραγόντων, σάν μιá áλυσιδωτή αντίδραση νοητικῆς διαδικασίας έκπληκτικῆς ταχύτητας πού εἶναι δύσκολο νά γίνει άντιληπτή.

Ἑρώτηση: Ὁ Βουδισμός λοιπόν, προσπαθεῖ νά ἐξαλείψει τήν ἐπιθυμία ἀπό τήν νοητική διαδικασία;

Ἀπάντηση: Ναι, διότι σύμφωνα μέ τόν Βούδδα ἡ αἰτία τοῦ πόνου, τῆς ταλαιπωρίας, τῶν βασάνων κλπ, στόν κόσμο, εἶναι ἡ ἐπιθυμία. Αὐτό δέν εἶναι κάτι θεωρητικό, ἀλλά μπορούμε νά τό δοῦμε στήν καθημερινή ζωή, ὅτι πραγματικά εἶναι ἡ ἐπιθυμία πού μάς φέρνει τήν θλίψη, τήν λύπη, τό ἄγχος, καί πολλά ἄλλα πράγματα. Ἐάν τώρα κάποιος, μπορεῖ νά συγκρατήσει τήν ἐπιθυμία του καί τά πάθη του, τότε φυσικά ὁ νοῦς του εἶναι πιό ἤρεμος, πιό εἰρηνικός, καί μπορεῖ νά καθορίσει τήν ζωή του μέ καλλίτερο τρόπο ἀπ' ὅτι ἕνας παθιασμένος ἄνθρωπος. Διότι ὁ παθιασμένος τήν παθαίνει κιόλας! Ὅταν λοιπόν δοῦμε τήν ἐπιθυμία ὡς αἰτία τοῦ πόνου, τότε μπορούμε νά τήν συγκρατήσουμε. Κι αὐτό δέν τό κάνουμε γιά πλάκα, ἀλλά γιά νά ἀπελευθερωθοῦμε ἀπό τά βάσανα, τήν ταλαιπωρία καί τήν ἀθλιότητα τῆς ζωῆς. Κι αὐτό γίνεται ὄχι μόνο γιά τήν παρούσα ζωή ἀλλά καί γιά τίς μελλοντικές ζωές.

Αὐτή ἡ ἀνάλυση γίνεται γιά νά κατανοήσουμε ὅτι ἡ ἐπιθυμία εἶναι αἰτία τῆς δυστυχίας. Τό γεγονός ὅτι ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἡ αἰτία τοῦ πόνου εἶναι τόσο φευγαλέο, πού οἱ ἄνθρωποι δυσκολεύονται νά ἀντιληφθοῦν ὅτι ἡ ἐπιθυμία τους εἶναι αὐτή πού προκαλεῖ πόνο καί ταλαιπωρία διότι εἶναι ριζωμένη μέσα τους. Αὐτή εἶναι ἡ ρίζα τῆς ὑπαρξῆς μας. Σοῦ λένε.. «θά ξεριζώσω ἐγώ τήν ρίζα μου; ἐγώ τήν ἔχω ἀπό ζωή σέ ζωή...». Φυσικά, μόνον αὐτοί πού ἔχουν καταλάβει τόν κίνδυνο τῆς ἐπιθυμίας μποροῦν νά τήν ξεριζώσουν ἀπό μέσα τους. Γί' αὐτό κι ἐμεῖς τώρα, πρέπει νά καταλάβουμε αὐτόν τόν κίνδυνο. Πῶς δηλ. λειτουργεῖ ἡ ἐπιθυμία καί πόσους κινδύνους προκαλεῖ. Ἐάν δέν μπορούμε νά δοῦμε τόν κίνδυνο, τότε φυσικά θά ἐπαναλαμβάνουμε τά ἴδια σφάλματα, τά ἴδια πάθη, καί θά ὑποφέρουμε ἀπό ζωή σέ ζωή.

Ἑρώτηση: Ὅμως πρὶν ἀπό τήν ἐπιθυμία ὑπάρχουν ἄλλοι νοητικοί παράγοντες ὅπως ἕνα αἶσθημα σάν τόν φόβο κλπ. Αὐτά πῶς ἐξαλείφονται;

Ἀπάντηση: Ὅπως σᾶς ἔχω ἐξηγήσει ἤδη, στήν Σάτιπατάνα Σούττα ὑπάρχουν τέσσερεις τρόποι γιά νά ἐφαρμόσει κάποιος στήν μνήμη του, ἀνάλογα μέ τό τί εἶναι τό πιό πρόδηλο. Ἕνας ἀπ' αὐτούς εἶναι ἡ *Βέντανανουπάσана*, ἡ παρατήρηση τοῦ αἰσθήματος. Ἐάν εἶναι τό αἶσθημα πιό πρόδηλο, κάποιος ἀρχίζει καί παρακολουθεῖ τό αἶσθημα· ἐξετάζει πῶς αὐτό τό αἶσθημα ἐγείρεται καί πῶς αὐτό τό αἶσθημα εἶναι μεταβλητό, ἔτσι ὥστε νά μή προσκολλᾶται στό αἶσθημα.

Για παράδειγμα ο φόβος είναι ένα αίσθημα που προσκολλώμεθα πάνω του. Όλη την ώρα έχουμε αυτό το δυσάρεστο αίσθημα χωρίς να ξέρουμε από ποῦ προέρχεται. Εάν το παρακολουθήσουμε ξανά και ξανά, τότε ο νοῦς αρχίζει να απομακρύνεται και ξεκολλάει από αυτόν τον φόβο. Μέσω λοιπόν τῆς παρατεταμένης παρακολούθησης μπορούμε να διακρίνουμε τὴν φευγαλέα φύση τοῦ φόβου, καὶ ἔτσι, ἡ ἐπιθυμία νὰ ἔχουμε μὴ-φόβο, ἐξαφανίζεται μὲ τὴν σειρά της. Ὑπάρχουν λοιπόν πολλοὶ τρόποι μέσω τῶν ὁποίων μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξαλείψει τὴν ἐπιθυμία, ἀλλὰ βαθμιαία· διότι ἡ ὠρίμανση τοῦ νοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπέλθει μέσα σὲ μία δύο μέρες. Χρειάζεται συνεχῆς μελέτη καὶ παρατήρηση αὐτοῦ τοῦ φαινομένου γιὰ νὰ καταλάβουμε τὸν κίνδυνο πού ἐνυπάρχει στὴν ἐπιθυμία.

Ἑρώτηση: Ἡ συνείδηση μπορεῖ νὰ συνειδητοποιήσει τὸν ἑαυτὸν της;
Ἀπάντηση: Μπορεῖ μέσω μιᾶς ἄλλης συνείδησης. Ἡ συνείδηση πάντα ἀλλάζει. Ὄταν βλέπουμε κάτι ἡ συνείδηση ἐπικεντρώνεται στὸ μάτι, μόλις ὅμως ἀκούσουμε ἕναν ἦχο μεταπηδάει στὸ αὐτί, καὶ μόλις μυρίσουμε μιὰ μυρωδιά κατ' εὐθείαν πάει στὴν μύτη. Εἶναι ἡ ἴδια δύναμη πού ἀπλᾶ ἀλλάζει τὸ ἀντικείμενό της. Καὶ μία συνείδηση γιὰ νὰ καταλάβει μιὰ ἄλλη συνείδηση, χρειάζεται μιὰ ἄλλη συνείδηση. Π.χ. αὐτὸ τὸ δάκτυλο δὲν μπορεῖ νὰ ἀκουμπήσει τὸν ἑαυτὸ του· χρειάζεται ἕνα ἄλλο δάκτυλο.

Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ἡ συνείδηση δὲν μπορεῖ νὰ ἀκουμπήσει τὸν ἑαυτὸν της· πρέπει νὰ ἐγερθεῖ μιὰ ἄλλη συνείδηση γιὰ νὰ συνειδητοποιήσει ὅτι ὑπάρχει αὐτὴ ἡ συνείδηση. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ στὴν καθημερινή ζωὴ. Γιὰ νὰ συνειδητοποιήσουμε ἕνα ἀντικείμενο· τὸ βλέπουμε γιὰ μιὰ στιγμή, μετὰ πρέπει νὰ ὑπάρχει ἡ ἔγερση μιᾶς ἄλλης συνείδησης γιὰ νὰ τὸ ξαναδοῦμε, καὶ ξανά καὶ ξανά, καὶ μόνον τότε ἀρχίζουμε καὶ συνειδητοποιοῦμε. Ἡ συνείδηση δηλ. παίρνει τὸν ἑαυτὸν της σὰν ἀντικείμενο προσοχῆς! Μία συνείδηση μόνη της δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιφέρει ὅλη αὐτὴ τὴν ἐμπειρία πού χρειαζόμαστε· ἀλλὰ χρειάζονται πολλές στιγμές συνείδησης, πολλές καινούριες καὶ καινούριες συνειδήσεις γιὰ νὰ καταλάβουμε. Αὐτές ὅμως οἱ ἐναλλαγές τῆς συνείδησης συμβαίνουν μὲ τόσο μεγάλη ταχύτητα πού δὲν μπορούμε νὰ τίς ἀντιληφθοῦμε, παρὰ μόνον μὲ διορατικὸ διαλογισμό. Εἶναι ἀδύνατον κάποιος νὰ δεῖ αὐτὴ τὴν ἐναλλαγὴ, χωρὶς πρῶτα νὰ ἀναλύσει αὐτὰ τὰ πράγματα.

Εἶναι γιὰ παράδειγμα σὰν ἕνα ποτάμι. Ὄταν τὸ κοιτᾶμε ἀπὸ ἀπόσταση φαίνεται σὰν ἕνας ἐνιαῖος ὄγκος νεροῦ. Εάν ὅμως τὸ ἀναλύσουμε ἀπὸ κοντὰ βλέπουμε ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ σταγόνες. Τὸ ἴδιο καὶ μιὰ σειρά ἀπὸ μυρμηγκία· ὅταν τὰ βλέπουμε ἀπὸ μακριὰ νομίζουμε ὅτι εἶναι μιὰ γραμμὴ, ἀλλὰ ὅταν πᾶμε κοντὰ βλέπουμε ὅτι δὲν εἶναι ἕνα ἐνιαῖο πρᾶγμα ἀλλὰ πολλὰ μυρμηγκία κολημένα πού ἀκολουθοῦν τὸ ἕνα τὸ ἄλλο.

Έτσι κι εμείς κάνουμε ανάλυση του νοῦ, και βλέπουμε ὅτι ὁ νοῦς δὲν εἶναι ἓνα πράγμα, διότι ἂν πᾶμε πιὸ κοντὰ καὶ ἐμβαθύνουμε, βλέπουμε ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ πολλὰ κομμάτια πού ἐνώνονται μαζὺ γιὰ νὰ μᾶς δώσουν μιὰ συγκεκριμένη ἐμπειρία, καὶ τὴν ἐπόμενη στιγμή ἐνώνονται μαζὺ γιὰ νὰ μᾶς δώσουν μιὰ ἄλλη ἐμπειρία.

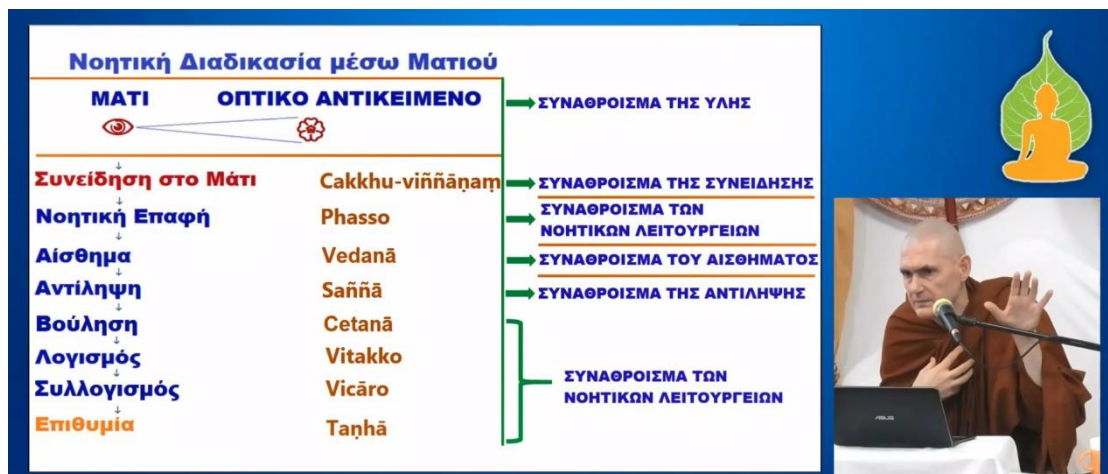
Γι' αὐτὸ ταξινομοῦμε τὴν συνείδηση σύμφωνα μὲ περιστάσεις, π.χ. συνείδηση μέσω τοῦ ματιοῦ ἢ συνείδηση μέσω τοῦ αὐτιοῦ· ἄλλη συνείδηση ἢ μία καὶ ἄλλο ἢ ἄλλη. Ἄλλη ἢ συνείδηση γιὰ τίς ὁσμές καὶ ἄλλη ἢ συνείδηση γιὰ τίς σκέψεις. Ἡ συνείδηση γιὰ τὸ μάτι δὲν ἔχει νὰ κάνει καθόλου μὲ τὴν συνείδηση τῆς σκέψης. Ὅλες αὐτές οἱ συνειδήσεις ἀλλάζουν, ἀλλὰ ὅπως ἤδη σᾶς εἶπα, εἶναι ἢ ἴδια δύναμη πού ἐκδηλώνεται μὲ διαφορετικούς τρόπους. Καὶ πάντα χρειάζεται μιὰ γεννεσιουργὸς αἰτία γιὰ νὰ ἐκδηλωθεῖ· ἡ συνείδηση δὲν εἶναι ἀπόλυτη καὶ δὲν ἐμφανίζεται ἀνεξάρτητα ἀπὸ αἰτίες καὶ συνθήκες ἀλλὰ εἶναι σχετιζόμενη μὲ αὐτές. Σχετίζεται μὲ τὸ περιβάλλον καὶ μὲ τὰ ἀντικείμενα μὲ τὰ ὁποῖα ἐρχόμαστε σὲ ἐπαφή. Ἐάν ὅμως δὲν ὑπάρχει ἀντικείμενο τότε ἡ συνείδηση πέφτει στὸ ὑποσυνείδητο καὶ στὸ ἀσυνείδητο. Ὅπως γιὰ παράδειγμα ὅταν κοιμόμαστε δὲν καταλαβαίνουμε τίποτα· ἀκόμα καὶ νταούλια νὰ χτυπᾶνε ἔξω, δὲν ἔχουμε ἰδέα· εἴμαστε σὲ κατάσταση ἀσυνειδησίας. Βέβαια παρακάτω, θὰ δοῦμε ὅτι καὶ στὴν κατάσταση τοῦ ἀσυνείδητου ὑπάρχει συνείδηση!

Ἑρώτηση: Εἶχαμε πεῖ ὅτι ὅταν πεθάνει ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸ πού ἀπομένει καὶ πηγαίνει στὴν ἄλλη ζωὴ εἶναι ἡ συνείδηση. Αὐτοῦ τοῦ εἴδους τὴν συνείδηση, πού μεταφέρεται στὴν ἐπόμενη ζωὴ, μποροῦμε νὰ τὴν ἀντιληφθοῦμε τώρα πού εἴμαστε ἐν ζωῇ;

Ἀπάντηση: Στὴν περίπτωση τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς, δηλ. τῆς ἐπαναγέννησης, ἡ συνείδηση παίζει ἓναν ρόλο. Ἀλλὰ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση ἡ συνείδηση ἔχει εὐρύτερη ἔννοια. Ὅπως ἔχουμε δεῖ, ἡ συνείδηση δὲν ἐγείρεται μόνη τῆς ἀλλὰ μὲ ἄλλους νοητικούς παράγοντες ὅπως ἡ ἐπιθυμία. Ἐτσι ἡ συνείδηση εἶναι κάπως σὰν σπόρος πού βάζουμε γιὰ τὴν ἐπόμενη ζωὴ. Ἀλλὰ ὑπάρχουν κι ἄλλοι παράγοντες ὅπως οἱ βλαστοὶ πού χρειάζονται γιὰ νὰ αὐξηθεῖ ἡ καινούρια ζωὴ, δηλ. οἱ νοητικοὶ παράγοντες. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση χρησιμοποιοῦμε τὴν συνείδηση ὄχι ἀπομονωμένα ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ ματιοῦ ἀλλὰ συνοδευόμενη ἀπὸ ἄλλους νοητικούς παράγοντες. Γι' αὐτὸ ἔχουμε καὶ τὴν ἔννοια τοῦ κάρμα σὲ σχέση μὲ τίς ἐκούσιες πράξεις πού κάνουμε, τίς πράξεις πού κάνουμε μὲ τὴν βούλησή μας, μὲ τὴν θέλησή μας· σὲ σχέση μὲ τίς προθέσεις μας καὶ ὅλες τίς προθέσεις πού ἔχουμε συγκεντρώσει κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ζωῆς μας..., καλές καὶ κακές προθέσεις.

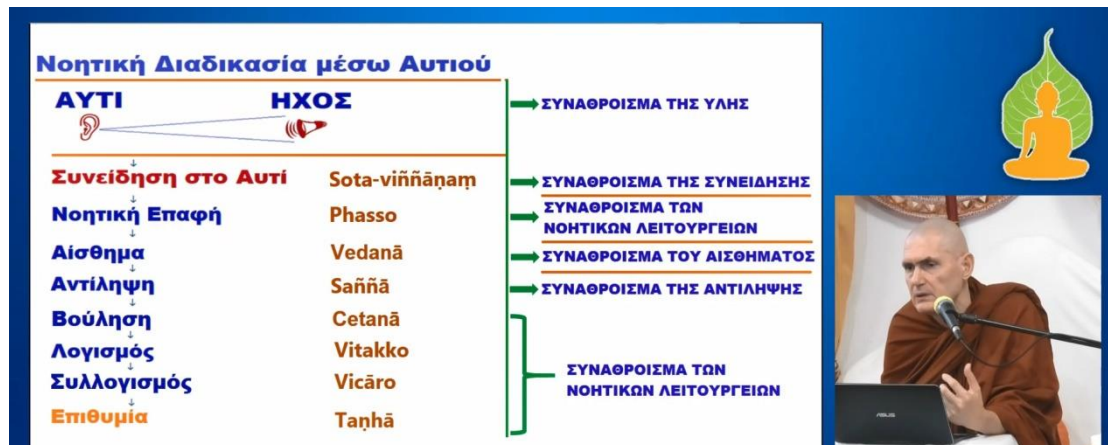
Ὅλες αὐτές οἱ προθέσεις συσσωρεύονται καὶ ἐντυπώνονται μέσα στὴν συνείδηση. Καὶ ἡ συνείδηση παίρνει σὰν ἀντικείμενό της αὐτές τίς προθέσεις ἢ μποροῦμε νὰ ποῦμε ἐγείρεται ἐξ' αἰτίας αὐτῶν τῶν προθέσεων.

Έτσι κατά την στιγμή του θανάτου, εάν η συνείδηση έγερθεϊ και λάβει ως αντικείμενό της τις κακές προθέσεις, θά έχουμε μιὰ κακή επαναγέννηση, ενώ εάν η συνείδηση έγερθεϊ και λάβει ως αντικείμενό της τις καλές προθέσεις, θά έχουμε μιὰ καλή επαναγέννηση. Έτσι, όταν λέμε συνείδηση στήν επαναγέννηση, μιλάμε για κάτι πιό περιπλοκο άπ' ότι στήν περίπτωση τής συνείδησης του ματιού....

Σέ αυτόν τόν πίνακα τώρα, βλέπουμε ότι εάν αναλύσουμε όλη τήν διαδικασία του ματιού σύμφωνα μέ τὰ συναθροίσματα, τό μάτι και τό όπτικό αντικείμενο λόγω του ότι είναι υλικά σώματα κατατάσσονται στό συνάθροισμα τής ύλης. Η συνείδηση ανήκει στό συνάθροισμα τής συνείδησης, ή νοητική έπαφή κατατάσσεται στό συνάθροισμα τών νοητικών λειτουργιών, τό αίσθημα στό συνάθροισμα του αίσθήματος, και ή αντίληψη στό συνάθροισμα τής αντίληψης.

Τά υπόλοιπα, βούληση, λογισμός, συλλογισμός, έπιθυμία, κατατάσσονται στό συνάθροισμα τών νοητικών λειτουργιών (*σανκάρα κάντα*). Όλα αυτά τώρα, άπό τήν νοητική έπαφή μέχρι τήν έπιθυμία, λέγονται *Νάμα*, τό νοητό, αυτό που μάς κάνει νά νοήσουμε κάτι περισσότερο άπ' ότι μπορεί νά μάς δώσει ή μιὰ συνείδηση. Η συνηθισμένη συνείδηση δέν μπορεί νά μάς δώσει όλες τις πληροφορίες· συνεπώς, για νά νοήσουμε κάτι χρειαζόμαστε όλη αυτή τήν ομάδα του νοητού. Βλέπουμε έδω, ότι και τὰ πέντε συναθροίσματα είναι παρόντα. Κάθε στιγμή που έχουμε μιὰ έμπειρία, τὰ πέντε συναθροίσματα είναι παρόντα. Έμεις όταν μιλάμε για συναθροίσματα, νομίζουμε ότι είναι θεωρητικοί όροι που τούς συναντάμε μόνο στα βιβλία, και τὰ διαβάζουμε και τὰ μαθαίνουμε άπ' έξω, αλλά δέν ξέρουμε ότι αυτά τὰ πράγματα είναι μέσα μας κάθε στιγμή. Γι' αυτό σας δείχνω έδω, ότι σύμφωνα μέ τὰ συναθροίσματα μπορούμε νά κατατάξουμε όλα τὰ αντικείμενα τής συνείδησης.

Τό ἴδιο συμβαίνει μέ τό αὐτί καί τόν ἦχο. Ἐδῶ ἔχουμε μιά καινούρια διαδικασία. Ἐάν π.χ. τήν ὥρα πού βλέπουμε κάτι ἀκούσουμε ἕναν ἦχο, ἀμέσως ἡ συνείδηση φεύγει ἀπό τό μάτι καί στρέφεται πρὸς τόν ἦχο. Ἡ συνείδηση ἀλλάζει συνέχεια «στόχο», καί μπορεῖ νά πάρει ἕνα ὑλικό φαινόμενο σάν ἀντικείμενο (καί νά διεγερθεῖ) ἢ νά πάρει ἕνα νοητικό φαινόμενο σάν ἀντικείμενο· μέ λίγα λόγια πάντα πετάει ἀπό ἀντικείμενο σέ ἀντικείμενο.

Σ' αὐτή τήν περίπτωση παίρνει τόν ἦχο σάν ἀντικείμενο καί γι' αὐτό γυρνᾶμε τό κεφάλι μας γιά νά δοῦμε ἀπό ποῦ προήλθε αὐτός ὁ ἦχος. Δέν γυρίζουμε τό κεφάλι μας τυχαῖα! Συνειδητοποιοῦμε κάτι ἠχητικό καί αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ συνείδηση εἶναι στό αὐτί. Διότι τό σημεῖο ἔγερσης τῆς συνείδησης δέν εἶναι στό μάτι πλέον ἀλλά στό αὐτί. Ἡ συνείδηση δέν ἐγείρεται σέ ἕνα μέρος ἀλλά ἔχει διάφορους τόπους ἢ μέρη πού ἐγείρεται. Στήν συνέχεια ἀκολουθοῦν οἱ νοητικοί παράγοντες ὅπως ἡ νοητική ἐπαφή, αἶσθημα, αντίληψη, βούληση, λογισμός, συλλογισμός, καί ἐπιθυμία σχετικά μέ τόν ἦχο· κι ὄχι μέ ἕνα ὀπτικό ἀντικείμενο σάν τό λουλούδι. Οἱ νοητικοί παράγοντες ἐμφανίζονται τώρα διαφορετικά ἀπό πρὶν. Τό αἶσθημα γιά παράδειγμα, εἶναι διαφορετικό στόν ἦχο ἀπό τό αἶσθημα σέ σχέση μέ τό μάτι. Ὅπως λέει ὁ Βούδδας: *Σάντα σαμπάσατζα βέντανα*, δηλ. αἶσθημα πού ἐγείρεται μέσω τῆς ἠχητικῆς ἐπαφῆς. Ὅπως καί αἶσθημα πού ἐγείρεται μέσω τῆς ὀπτικῆς ἐπαφῆς. Τό αἶσθημα λοιπόν ἐκδηλώνεται μέ διαφορετικές μορφές, γι' αὐτό καί μιλάμε γιά τό συνάθροισμα τοῦ αἰσθήματος. Ἡ συνείδηση τώρα μπορεῖ νά πάρει τόν ἦχο σάν ἀντικείμενο, ἀλλά μπορεῖ νά πάρει σάν ἀντικείμενο καί τό αἶσθημα ἢ τήν αντίληψη πού ἔχει ἐγερθεῖ μετά ἀπό τήν πρώτη νοητική διαδικασία μέσω αὐτιοῦ. Μπορεῖ νά ἀρχίσει καινούρια διαδικασία ὅταν ἡ συνείδηση παίρνει τό αἶσθημα πού ἐγείρεται σάν ἀντικείμενο, καί γίνεται ἡγέτης γιά τήν καινούρια διαδικασία πού λέγεται νοητική διαδικασία μέσω τοῦ αἰσθήματος, ἢ μέσω τῆς αντίληψης.

Νοητική Διαδικασία μέσω Μύτης

ΜΥΤΗ	ΜΥΡΩΔΙΑ	
Συνείδηση στη Μύτη	Ghana-viññāṇaṃ	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΗΣ ΥΛΗΣ
Νοητική Επαφή	Phasso	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ
Αίσθημα	Vedanā	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΩΝ ΝΟΗΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙΩΝ
Αντίληψη	Saññā	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΣΘΗΜΑΤΟΣ
Βούληση	Cetanā	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΗΣ
Λογισμός	Vitakko	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΩΝ ΝΟΗΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙΩΝ
Συλλογισμός	Vicāro	
Επιθυμία	Tañhā	

Athens Theravada Center
 Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
 Μάθημα 3ο - 20 Ιουλίου 2019

Ἡ συνείδηση μπορεί νά πάρει κι ἄλλα ὑλικά φαινόμενα ὡς αἰτία ἔγερσης, ὅπως ἐδῶ ἔχουμε τήν νοητική διαδικασία μέσω τῆς μύτης καί τῆς μυρωδιάς. Ὅταν συναντηθεῖ ἡ μύτη μέ μιά μυρωδιά, τότε ἐκεῖ ἐγείρεται ἡ συνείδηση, πού δέν εἶναι φυσικά ἴδια μέ τήν συνείδηση πού ἐγέρθηκε ὅταν εἶδαμε ἕνα λουλούδι ἢ ὅταν ἀκούσαμε ἕναν ἦχο. Εἶναι μιά διαφορετική συνείδηση διότι συνειδητοποιεῖ ἕνα ἄλλο φαινόμενο. Τί σχέση ἔχει ἡ μυρωδιά μέ ἕναν ἦχο; καμία· εἶναι τελείως διαφορετικά φαινόμενα. Τόν ἦχο δέν μποροῦμε νά τόν μυρίσουμε. Μποροῦμε νά δοῦμε τόν ἦχο; ὄχι δέν μποροῦμε νά τόν δοῦμε. Ἡ συνείδηση μπορεί νά πάρει σάν ἀντικείμενό της φαινόμενα πού δέν μποροῦμε νά τά δοῦμε ἢ νά τά ἀκούσουμε, ἀλλά μποροῦμε νά τά μυρίσουμε.

Ἔτσι λοιπόν, ἡ συνείδηση ἐγείρεται ἀπό διαφορετικά ἀντικείμενα καί ἀνάλογα τήν καθορίζουμε. Καί μαζύ της ἐγείρονται κι οἱ ἄλλοι νοητικοί παράγοντες γιά νά κατανοήσουμε τήν ἐμπειρία, ὅπως π.χ. τό αἶσθημα γιά τό κατά πόσον ἡ συγκεκριμένη μυρωδιά εἶναι εὐχάριστη ἢ δυσάρεστη κλπ. Ἐάν εἶναι εὐχάριστη κολλᾶμε σ' αὐτήν ὅπως τό σίδηρο στόν μαγνήτη. Καί τέτοιου εἴδους μαγνήτες ὑπάρχουν πολλοί στόν ἀριθμό στήν καθημερινή μας ζωή, πού μᾶς τραβᾶνε, μᾶς ἐλκύουν· εἴτε εἶναι ἦχοι, εἴτε μυρωδιές, εἴτε ὀπτικά ἀντικείμενα... κλπ.

Νοητική Διαδικασία μέσω Γλώσσας

ΓΛΩΣΣΑ	ΓΕΥΣΗ	
Συνείδηση στη Γλώσσα	Jivhā-viññāṇaṃ	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΗΣ ΥΛΗΣ
Νοητική Επαφή	Phasso	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ
Αίσθημα	Vedanā	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΩΝ ΝΟΗΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙΩΝ
Αντίληψη	Saññā	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΣΘΗΜΑΤΟΣ
Βούληση	Cetanā	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΗΣ
Λογισμός	Vitakko	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΩΝ ΝΟΗΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙΩΝ
Συλλογισμός	Vicāro	
Επιθυμία	Taṇhā	

Athens Theravada Center
 Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
 Μάθημα 3ο - 20 Ιουλίου 2019

Έχουμε επίσης την γλώσσα και τις γεύσεις. Και εδώ υπάρχει έλξη προς τα αντικείμενα γεύσεως αλλά χωρίς την συνείδηση δεν έλκυόμαστε. Πρέπει πρώτα να έγερθει ή συνείδηση στην γλώσσα μέσα από το έρέθισμα που προκαλείται από την επαφή της γλώσσας με το γευστικό αντικείμενο, και μετά να προβάλλουν οι άλλοι νοητικοί παράγοντες που θα καθορίσουν το εύχριστο, το δυσάρεστο, κλπ. Η συνείδηση είναι και σ' αυτή την περίπτωση ο ήγέτης, ο πρόδρομος για να έγερθούν οι άλλοι νοητικοί παράγοντες. Σύμφωνα με την εξήγηση που δίνει εδώ ο Βούδδας, βλέπουμε ότι ή συνείδηση πάντα προηγείται. Και γι' αυτό οι σχολιαστές λένε ότι ή συνείδηση ή ή λειτουργία της συνείδησης είναι να είναι πάντα ήγέτης. Πολλοί λένε ότι αυτό υπάρχει μόνο στο Άμπιντάμμα, διότι ο Βούδδας δεν έχει αναφέρει κάτι τέτοιο στην Σούττα Πίτακα. Αλλά εάν εξετάσουμε αυτές τις νοητικές διαδικασίες όπως τις εξηγεί ο Βούδδας στην Σούττα Πίτακα, θα δούμε ότι ή συνείδηση έρχεται πάντα πρώτη. Γι' αυτό πρέπει να εξετάζουμε καλά τις Σούττας. Τώρα, εάν εγώ δείξω αυτόν τον πίνακα σε κάποιους βουδδιστές, θα μου πουν: «α... αυτό όλο είναι Άμπιντάμμα...» και αυτό έχει γίνει όντως.

Κάποτε έκανα μαθήματα σε κάποιους βουδδιστές και τους έδειξα αυτόν τον πίνακα, και τους τα εξήγησα κανονικά. Γύρισαν και μου είπαν: «ε... αυτά είναι Άμπιντάμμα, ... που τα βρήκες όλα αυτά;» Όλα αυτά βέβαια βρίσκονται στην Σούττα, αλλά οι περισσότεροι διαβάζουν τις Σούττες σαν να είναι ένα μυθιστόρημα, και αν τους ρωτήσεις: «Διάβασες τις Σούττας;» θα σου πουν ναι, και όντως ξέρουν πολλές Σούττας απ' έξω, θα σου πουν και το όνομα, υπόμνηση 1, υπόμνηση 2, και μπορούν να σου πουν σε ποιά Σούττα αναφέρεται αυτό ή το άλλο.

Άλλά αυτά που θυμούνται είναι οι διάλογοι που κάνει ο Βούδδας με τους μαθητές του και τον κόσμο· τίς άλλες λεπτομέρειες που δίνει ο Βούδδας μέσα στις Σούττας δεν τίς θυμούνται.

Όταν όμως τα ταξινομήσουμε σε πίνακα, φαίνονται πολύ πιο καθαρά. Υπάρχει όπως είπαμε μία διαδικασία, μία αλυσιδωτή αντίδραση για το πώς γίνονται αυτά τα πράγματα.

Και εδώ πάλι έχουμε την ίδια κατάταξη, ή γλώσσα και ή γεύση ανήκουν στο συνάθροισμα της ύλης, ή συνείδηση στο συνάθροισμα της συνείδησης, ή νοητική έπαφή στο συνάθροισμα των νοητικών λειτουργιών, το αίσθημα στο συνάθροισμα του αίσθήματος, ή αντίληψη στο συνάθροισμα της αντίληψης, και ή βούληση, λογισμός, συλλογισμός, επιθυμία, στο συνάθροισμα των νοητικών λειτουργιών.

Φυσικά δεν υπάρχουν μόνον αυτές οι νοητικές λειτουργίες, υπάρχουν κι άλλες· αλλά καμιά φορά στην Σούττα, υπάρχει μία πολύ σύντομη εξήγηση αυτής της νοητικής διαδικασίας. Και μόνον εάν συλλέξουμε κομμάτια από δω και από κει, βλέπουμε ότι υπάρχουν και άλλοι νοητικοί παράγοντες, όπως π.χ. ή αύταπάτη (*μόχα*). Έδω δεν αναφέρεται, αλλά εάν κάποιος δεν είχε αύταπάτη δεν θα είχε και προσκόλληση προς αυτά τα αντικείμενα. Θα μπορούσε να δει αυτά τα αντικείμενα με άλλο μάτι, να έχει άλλη αντίληψη γι' αυτά τα αντικείμενα. Άλλά είναι ή αύταπάτη αυτή που μάς δένει, είναι ή άγνοια γι' αυτά τα αντικείμενα που μάς μαγνητίζει, μάς έλκύει, και μάς κάνει να τρέχουμε προς αυτά τα αντικείμενα.

Π.χ. εάν ανάψουμε την νύχτα ένα φώς, βλέπουμε χιλιάδες έντομα που μαζεύονται και πέφτουν στο φώς. Και οι άνθρωποι είναι έτσι· σαν έντομα, που όταν δοϋν ένα έλκυστικό αντικείμενο πάνε και πέφτουν επάνω του· έξ' αίτιας της αύταπάτης. Τα έντομα πέφτουν ακόμα και στην φωτιά (ή στην φλόγα ενός κεραιοϋ) διότι από μακριά βλέπουν αυτό το φώς σαν έλκυστικό, δεν ξέρουν ότι καίει, πετάνε προς αυτό με ταχύτητα, πέφτουν μέσα και καίγονται.

Κατά τον ίδιο τρόπο και οι άνθρωποι έλκονται από αυτά τα έλκυστικά αντικείμενα και τρέχουν προς αυτά. Διότι δεν ξέρουν τον κίνδυνο ότι αυτά τα αντικείμενα θα τους προκαλέσουν λύπη, θλίψη, απογοήτευση κλπ.· και έτσι καίγονται μέσα τους.

Έρώτηση: Σ' αυτόν τον πίνακα που έχουμε μπροστά μας, εάν μπορούσαμε να προσθέσουμε την αύταπάτη, σε ποιο σημείο θα την τοποθετούσαμε;

Απάντηση: Πάνω από τήν ἐπιθυμία. Πρώτα πάει ἡ αὐταπάτη καί μετὰ ἀκολουθεῖ ἡ ἐπιθυμία. Χωρίς αὐταπάτη δέν ἐγείρεται ἐπιθυμία.

Ἑρώτηση: Καί ἡ ἔχθρα, ὁ θυμός;

Απάντηση: Ὅταν ἐγείρεται ἐπιθυμία ἡ ἔχθρα δέν ἐγείρεται· διότι αὐτά εἶναι δύο διαφορετικές δυνάμεις. Ἐπιθυμία εἶναι ἡ ἐλκυστικότητα πρὸς ἓνα ἀντικείμενο, ἐνῶ ἔχθρα εἶναι ἡ ἀποκρουστικότητα πρὸς τὸ ἀντικείμενο, θέλει δηλ. νὰ τὸ καταστρέψει. Ἡ αὐταπάτη εἶναι παροῦσα καί στὸν θυμὸ καί στὴν ἐπιθυμία. Παρ' ὅλο πού εἶναι δύο διαφορετικές δυνάμεις - ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἐλκυστικότητα, ὁ θυμὸς εἶναι ἀποκρουστικότητα - καί οἱ δύο ἐγείρονται ἀπὸ τὴν αὐταπάτη. Ὅμως ὁ θυμὸς καί ἡ ἐπιθυμία δέν μποροῦν νὰ ἐγερθοῦν συγχρόνως στὴν ἴδια νοητικὴ διαδικασία. Στὴν νοητικὴ διαδικασία τῆς ἐπιθυμίας δέν μπορεῖ νὰ ἐγερθεῖ θυμὸς, διότι ἐκείνη τὴν στιγμή ὑπάρχει ἡ ἐλκυστικότητα. Πρέπει νὰ ἀρχίσει μιὰ ἄλλη νοητικὴ διαδικασία πού νὰ ἐμπεριέχει τὴν ἀποκρουστικότητα γιὰ νὰ ἐγερθεῖ θυμὸς. Ὅμως στὴν περίπτωση τῆς αὐταπάτης, αὐτὴ ἐγείρεται καί στίς δύο διαδικασίες, δηλ. καί μὲ τὴν ἐπιθυμία καί μὲ τὸν θυμὸ.

Νοητικὴ Διαδικασία μέσω Σώματος

ΣΩΜΑ	ΑΦΗ	
Συνείδηση στο Σώμα	Kāya-viññāṇaṃ	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΗΣ ΥΛΗΣ
Νοητικὴ Ἐπαφή	Phasso	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ
Αἰσθημα	Vedanā	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΩΝ ΝΟΗΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙΩΝ
Αντίληψη	Saññā	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΣΘΗΜΑΤΟΣ
Βούληση	Cetanā	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΗΣ
Λογισμὸς	Vitakko	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΩΝ ΝΟΗΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙΩΝ
Συλλογισμὸς	Vicāro	
Ἐπιθυμία	Taṇhā	

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ἢ Υπέρτατη Αλήθεια

Μάθημα 3ο - 20 Ιουλίου 2019

Ἐδῶ τώρα ἡ συνείδηση λαμβάνει ὡς ἀντικείμενο τὴς τὸ σῶμα καί τὴν ἀφή. Καί σύμφωνα μὲ αὐτό, ἐγείρονται ἄλλα αἰσθήματα, ἄλλες ἀντιλήψεις, ἄλλη βούληση, ἄλλος λογισμὸς, ἄλλος συλλογισμὸς καί ἄλλου εἴδους ἐπιθυμία. Ἡ ἐπιθυμία μας δέν εἶναι ἑνὸς εἴδους. Ὑπάρχουν πολλὰ εἶδη ἐπιθυμίας σέ σχέση μὲ τὴν συνείδηση, ἢ μὲ τὸ ἀντικείμενο. Ἐδῶ ἡ ἐγγύτατη αἰτία γιὰ τὴν ἔγερση τῆς συνείδησης εἶναι ἡ ἀφή. Ἐὰν κλείσουμε τὰ μάτια καί ἀγγίξουμε ἓνα ἀντικείμενο, αὐτὸ γίνεται ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἐγερθεῖ ἡ συνείδηση σέ σχέση μὲ τὸ ἀπτό ἀντικείμενο. Δέν εἶναι ἦχος, δέν εἶναι μυρωδιά, δέν εἶναι κάτι πού τὸ βλέπουμε κλπ.

Στήν συνέχεια έρχεται τό αΐσθημα, ή αντίληψη, κλπ, γιά νά μπορέσουμε νά καταλάβουμε τί εΐναι αυτό πού άγγίξαμε. Καί ή συνείδηση μπορεΐ νά έκλάβει τό αΐσθημα ώς άντικείμενό της καί νά ξεκινήσει μιá καινούρια νοητική διαδικασία σέ σχέση μέ τό σώμα καί τήν άφή, κ.ο.κ. Ή δέ ταξινόμηση τών διαδικασιών εΐναι ΐδια όπως καί στους προηγούμενους πίνακες.

Καί τώρα έρχόμαστε έδω! Ίδοϋ ή μεγάλη σας άπορία.

Νοητική Διαδικασία μέσω Νου

Νους <i>Mano</i>	Ιδέες <i>Dhamma</i>	
↓	↓	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΩΝ ΝΟΗΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙΩΝ
Συνείδηση στο Νου	<i>Mano-viññāṇam</i>	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ
Νοητική Επαφή	<i>Phasso</i>	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΩΝ ΝΟΗΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙΩΝ
Αΐσθημα	<i>Vedanā</i>	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΟΥ ΑΪΣΘΗΜΑΤΟΣ
Αντίληψη	<i>Saññā</i>	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΗΣ
Βούληση	<i>Cetanā</i>	→ ΣΥΝΑΘΡΟΙΣΜΑ ΤΩΝ ΝΟΗΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙΩΝ
Λογισμός	<i>Vitakko</i>	
Συλλογισμός	<i>Vicāro</i>	
Επιθυμία	<i>Taṇhā</i>	

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
 Μάθημα 3ο - 20 Ιουλίου 2019

Ό Βούδδας λέει: «Έξ' αίτίας τοϋ νοϋ (*μανό*) καί τών ιδεών (*ντάμμα*), έγείρεται ή συνείδηση τοϋ νοϋ (*μανό-βινιάνα*)».

Ποιό εΐναι τό άντικείμενο ή τό έρέθισμα γιά τήν έγερση τής συνείδησης σ' αυτή τήν περίπτωση; εΐναι ή έπαφή τοϋ νοϋ μέ τίς ιδέες. Κι έδω μέ τόν όρο ιδέες έννοϋμε νοητικά άντικείμενα όπως οί σκέψεις, αλλά καί αΐσθημα, αντίληψη, έπιθυμία· διότι κι αυτά εΐναι ιδέες. Χρησιμοποιώ στον πίνακα τόν όρο ιδέες, διότι δέν ύπηρεχε χώρος νά γράψω νοητικοί παράγοντες... Όλα αυτά όμως λέγονται *ντάμμα*. Στήν συγκεκριμένη περίπτωση ό όρος *ντάμμα* δέν σημαίνει τήν διδασκαλία τοϋ Βούδδα, αλλά τά νοητικά άντικείμενα. Έτσι αυτή ή λέξη σύμφωνα μέ τά συμφραζόμενα μεταφράζεται διαφορετικά.

Έδω φαίνεται καθαρά ότι έχουμε μιá διαφορετική συνείδηση· όχι όπτικων, άκουστικων, καί άλλων άντικειμένων, αλλά συνείδηση τοϋ νοϋ, δηλ. ή συνείδηση παίρνει τόν νοϋ ώς άντικείμενό της. Γυρνάει μέσα της καί βλέπει.... τό ΐδιο πού κάνουμε κι έμεΐς!

Δέν βλέπουμε μόνο τί συμβαίνει έξω από έμας άλλα και τί συμβαίνει μέσα μας. Όταν μέσω ένόρασης βλέπουμε μέσα μας, πώς καταλαβαίνουμε αν έχουμε φόβο, θυμό, ή έπιθυμία; εΐναι λόγω τής συνείδησης. Η συνείδηση παίρνει σαν αντικείμενο αυτόν τόν φόβο, τόν θυμό ή τήν έπιθυμία, και έτσι καταλαβαίνουμε ότι κάτι υπάρχει μέσα μας. Στην συνέχεια ακολουθεΐ νέα διαδικασία, αυτή πού λέμε νοητική διαδικασία μέσω του νοϋ, και έγείρονται αΐσθήματα, αντίληψεις, κλπ. Σ' αυτήν τήν περίπτωση, ή έγγύτατη αίτια εΐναι τό νοητό, και ή συνείδηση γυρνάει μέσα μας και βλέπει τί γίνεται. Αν υπάρχει τό αΐσθημα, ή αντίληψη κλπ. Μέ λίγα λόγια τό αΐσθημα εΐναι τό έρέθισμα για τήν έγερση μιās νέας συνείδησης. Η συνείδηση έγείρει τό αΐσθημα, και τό αΐσθημα έγείρει μιá νέα συνείδηση, πού έγείρει ένα άλλο αΐσθημα κ.ο.κ. σέ έναν άέναο κύκλο.

Βλέπουμε τώρα ότι ό νοϋς και τά νοητικά αντικείμενα εΐναι συνάθροισμα νοητικῶν λειτουργιῶν. Όλες οι νοητικές λειτουργίες εΐναι *ντάμμα*.

Νά σās πῶ έδῶ, ότι σύμφωνα μέ τά συμφραζόμενα, *ντάμμα* δέν σημαίνει μόνο διδασκαλία ή νοητικά αντικείμενα, άλλα και παράβαση. Υπάρχει ένας κανόνας πού λέγεται *πασιτία*, και εάν κάποιος τόν παραβεΐ λέμε ότι έχει κάνει *πασιτία-ντάμμα*, δηλ. έχει πέσει σέ παράβαση, Σ' αυτή τήν περίπτωση έχει άρνητική έννοια. Άλλη σημασία εΐναι τό *σίλα-ντάμμο*, δηλ. ήθική φύση. Δέν μπορούμε λοιπόν έδῶ νά τό μεταφράσουμε σαν διδασκαλία ή νοητό αντικείμενο άλλα σαν ήθική φύση. Ένα άλλο εΐναι τό *τζάτι-ντάμμο*, δηλ. ή φύση του νά γεννιέται κανείς. Όλοι οι άνθρωποι εΐμαστε αυτής τής φύσης, εΐμαστε *τζάτι-ντάμμα*. Έχουμε τό *τζαράτι-ντάμμα*, τήν φύση του γήρατος· *βιάτι-ντάμμα*, τήν φύση τής άσθένειας· *μαράνα-ντάμμα*, τήν φύση του θανάτου. Έδῶ λοιπόν *ντάμμα* σημαίνει φύση, ιδιότητα.

Τώρα, σέ σχέση μέ τόν φόβο πού αναφέραμε παραπάνω, νά πούμε ότι ό φόβος δέν εΐναι αΐσθημα άλλα συναισθημα. Ό θυμός εΐναι συναισθημα, ή έπιθυμία εΐναι συναισθημα.

Συναισθημα σημαίνει αΐσθημα σύν κάτι άλλο. Τό αΐσθημα από μόνο του μπορεΐ νά εΐναι δυσάρεστο ή ευχάριστο αΐσθημα. Συνδεόμενο όμως μέ άπώθηση ή έλξη, έπιφέρει φόβο ή έπιθυμία. Δυσάρεστο αΐσθημα + άπώθηση=φόβος, θυμός, κλπ. Ευχάριστο αΐσθημα + έλξη=έπιθυμία, κλπ. Ό φόβος και ό θυμός εΐναι συναισθήματα πού ανήκουν στην κατηγορία του άποκρουστικού, τής δυσάρεσκείας πρός τό αντικείμενο. Άλλά συνδέονται και μέ τό αΐσθημα, και γί' αυτό λέγονται συναισθήματα.

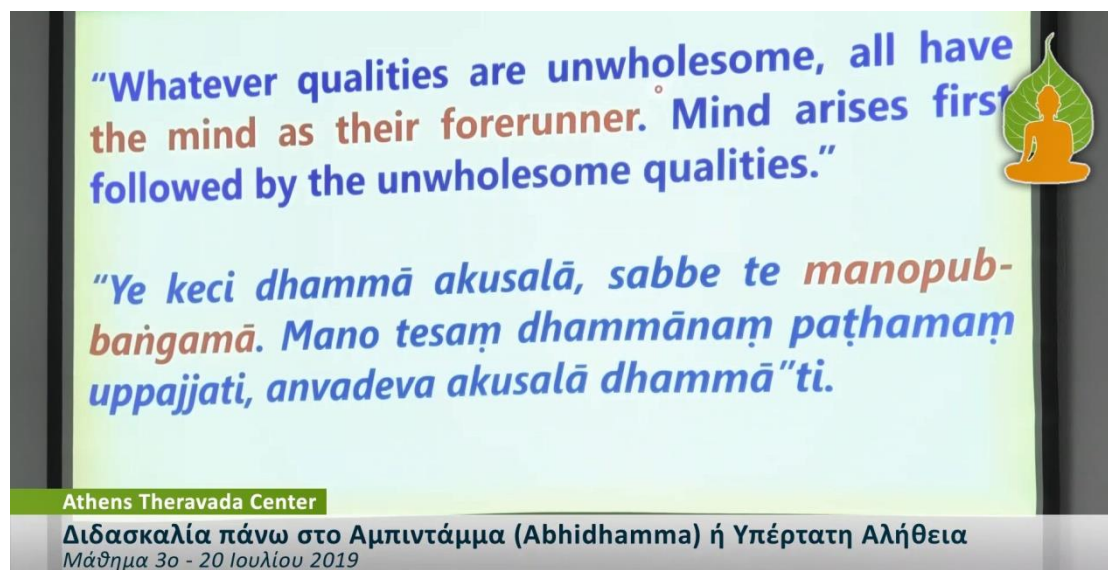

Ἡ ἐπιθυμία εἶναι κι αὐτὴ συναίσθημα, διότι ἀποτελεῖται ἀπὸ αἴσθημα καὶ ἐλκυστικότητα. Σ' αὐτὴ τὴν κατάταξη τώρα, δὲν ἔχουμε τὸ συνάθροισμα τῆς ὕλης, ἀλλὰ τὰ ὑπόλοιπα τέσσερα συναθροίσματα.

Ὅταν σκεφτόμαστε κάτι ἢ ὀνειροπολοῦμε ἢ φανταζόμαστε, ἐκτελοῦμε νοητικές λειτουργίες, καὶ τὸ διεγερτικό δὲν εἶναι ἓνα ἐξωτερικό ἀντικείμενο ἀλλὰ κάτι ἐσωτερικό. Ἔτσι λαμβάνουν μέρος μόνον τέσσερα συναθροίσματα. Ἐάν ὅμως τὸ ἀντικείμενο ἔλθει ἀπὸ ἔξω, εἶναι δηλ. κάποιο ὑλικὸ ἀντικείμενο τότε λαμβάνουν μέρος καὶ τὰ πέντε συναθροίσματα.

Εἶπαμε λοιπὸν ὅτι ἡ συνείδηση εἶναι ὁ πρόδρομος τῶν νοητικῶν παραγόντων. Κι αὐτὸ μπορούμε νὰ τὸ δοῦμε καθαρά, ὅτι δηλ. ἡ συνείδηση ἔρχεται πάντα πρώτη, ὄχι μόνον σὲ αὐτὴ τὴν Σούττα ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλες. Ὅ,τι ἔχουμε πεῖ μέχρι τώρα δὲν ἀνήκει στὸ Ἀμπιντάμμα ἀλλὰ στὴν Σούττα. Καὶ οἱ σχολιαστὲς ἔχουν πεῖ ὅτι πάντα ἡ συνείδηση εἶναι *πουμπάνγκαμα*, πρόδρομος. Καὶ αὐτὴ τὴν λέξη *πουμπάνγκαμα*, μπορούμε νὰ τὴν συναντήσουμε καὶ σὲ ἄλλες Σούττας.

Π.χ. ἐδῶ λέει:

"Whatever qualities are unwholesome, all have the mind as their forerunner. Mind arises first followed by the unwholesome qualities."

"Ye keci dhammā akusalā, sabbe te manopubbāṅgamā. Mano tesaṃ dhammānaṃ paṭhamam upparijati, anvadeva akusalā dhammā"ti.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Ἀμπιντάμμα (Abhidhamma) ἢ Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 3ο - 20 Ιουλίου 2019

Αὐτὸ τὸ ἀπόσπασμα εἶναι ἀπὸ τὴν Ἀνγκούταρα Νικάγια. Ἀνήκει στὸ Σούττα Πίτακα καὶ τὸ ἔχει πεῖ ὁ ἴδιος ὁ Βουδδᾶς. Τὸ θέμα εἶναι ὅπως εἶχαμε δεῖ προηγουμένως, αὐτές οἱ συνόνυμες λέξεις *μανό*, *βινιάνα*, καὶ *τσίττα*. Ἐδῶ δὲν χρησιμοποιεῖται ἡ *βινιάνα* (συνείδηση) ἀλλὰ τὸ *μανό* (νοῦς). Ὁ νοῦς εἶναι ὁ πρόδρομος τῶν φαύλων ιδιοτήτων.

Έτσι:

«Όποιοσδήποτε ιδιότητες είναι φαύλες, έχουν όλες τον νοῦ σαν πρόδρομο. Ο νοῦς προβάλλει πρώτος, ακολουθούμενος από τις φαύλες ιδιότητες».

Ποιές είναι οι φαύλες ιδιότητες; είναι οι φαύλοι νοητικοί παράγοντες. Ἐμεῖς εἴχαμε μιλήσει γι' αυτούς τούς φαύλους νοητικούς παράγοντες ὅπως ἡ αὐταπάτη, ἡ ζήλεια, ὁ θυμός, ἡ ὑπερηφάνεια κλπ.(πού εἶναι 14). Γιά νά κατανικήσουμε τίς φαύλες ιδιότητες μέσα μας, πρέπει νά ἔχουμε πολύ περισσότερες καλές δυνάμεις· (πού εἶναι 25). Αὐτές οἱ φαύλες δυνάμεις μέσα μας εἶναι τόσο ἰσχυρές, πού πρέπει νά χρησιμοποιήσουμε διπλή δύναμη γιά νά τίς καταπολεμήσουμε, δηλ. νά τίς βγάλουμε ἀπό μέσα μας, νά τίς ἐξαλείψουμε. Πρέπει δηλ. νά χρησιμοποιήσουμε 25 καλούς νοητικούς παράγοντες, γιά νά ἀποτρέψουμε τούς 14 φαύλους.

Αὐτός ὁ πόλεμος γίνεται μέσα μας σέ καθημερινή βάση. Π.χ. ὅταν ὑπάρχει κάποιος πειρασμός ἀμέσως βρισκόμαστε σέ ἐσωτερικό πόλεμο... «νά τό κάνω... νά μήν τό κάνω...» Ἐκείνη τήν ὥρα εἶναι αὐτοί νοητικοί παράγοντες πού μάχονται μεταξύ τους, γίνεται αὐτή ἡ πάλη μέσα μας γιά τό ποιός θά νικήσει· τό καλό ἢ τό κακό;

Αὐτό συμβαίνει σέ πολλές περιστάσεις στήν ζωή μας.

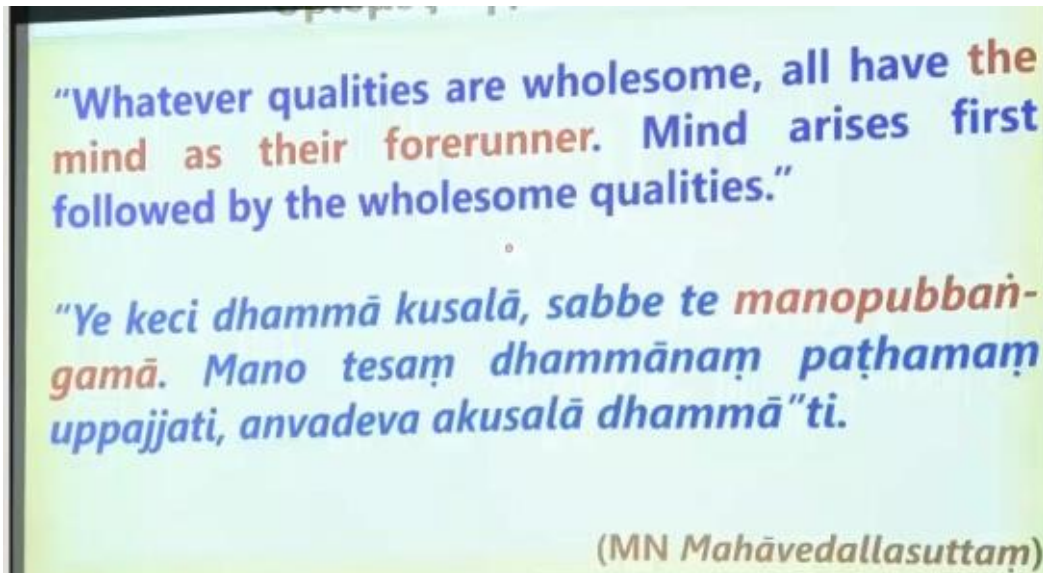
Ὅπως μέ τόν φόβο. Ἀπό τήν μιά φοβόμαστε κι ἀπό τήν ἄλλη σκεφτόμαστε «γιατί νά φοβᾶμαι;» Τό ἴδιο καί μέ τόν θυμό. Ἀπό τήν μιά θυμώνουμε, ἀπό τήν ἄλλη ἔρχεται μιά καλή σκέψη καί μάς λέει ὅτι δέν χρειάζεται νά θυμώνουμε. Ἐάν αὐτή ἡ καλή σκέψη δέν εἶναι τόσο ἰσχυρή, τότε ὁ θυμός ἔχει τό πάνω χέρι. Ὑπάρχει πάλη μεταξύ τῶν καλῶν καί τῶν φαύλων ιδιοτήτων. Ἐμεῖς πρέπει νά ἐνισχύσουμε τίς καλές σκέψεις, τούς καλούς νοητικούς παράγοντες γιά νά ἀποτρέψουμε τόν θυμό.

Κι αὐτή ἡ πάλη δέν εἶναι ἡ πάλη τῶν ἡμίθεων καί ἡ πάλη τῶν θεῶν, ἀλλά ἡ πάλη τῶν νοητικῶν παραγόντων πού εἶναι ἡ πιό τρομερή ἀπ' ὅλες τίς μάχες.

Καί ποιός εἶναι ὁ πρόδρομος; εἶναι ὁ νοῦς, ἢ σ' αὐτή τήν περίπτωση μπορούμε νά ποῦμε ἡ συνείδηση.

Καί ὁ Βούδδας συνεχίζει:

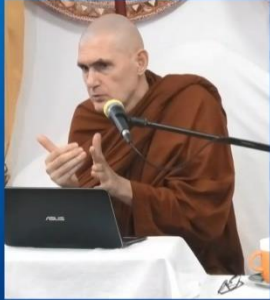

«Ὅποισδήποτε ιδιότητες εἶναι καλές, ἔχουν ὅλες τὸν νοῦ σάν πρόδρομο. Ὁ νοῦς προβάλλει πρῶτος, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τίς καλές ιδιότητες».

Αὐτές οἱ καλές ιδιότητες εἶναι ὁ μή-θυμός, ἡ μή-πλεονεξία, ἡ μή-ζήλεια κλπ. Καί πρόδρομός τους εἶναι ὁ νοῦς.

Βλέπουμε ὅτι μέχρι στιγμῆς ὑπάρχει συμφωνία μεταξύ αὐτῶν πού ἔχουν πεῖ οἱ σχολιαστές γιά τὸν νοῦ καί πῶς νά τὸν καθορίσουμε καί νά τὸν ἐντοπίσουμε, καί μέ αὐτά πού ἀναφέρονται στήν Σούττα.

Στήν συνέχεια κάνουμε μία άνακεφαλαίωση γιά τήν συνείδηση:

<p style="text-align: center;">Ορισμός της Συνείδησης</p> <p>1. Χαρακτηριστικό: έχει το χαρακτηριστικό της επίγνωσης/της συνειδητοποίησης (<i>viñāṇa</i>) νοητικών και υλικών αντικειμένων.</p> <p>2. Λειτουργία: έχει την λειτουργία να είναι πρόδρομος (<i>pubbaṅgama</i>) των νοητικών παραγόντων (<i>cetasika</i>), διότι ηγείται και συνοδεύεται πάντα από αυτούς.</p>	
<p>Athens Theravada Center Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια Μάθημα 3ο - 20 Ιουλίου 2019</p>	
<p style="text-align: center;">Ορισμός της Συνείδησης</p> <p>3. Εκδήλωση: έχει την εκδήλωση της συνθεσης ή της συνένωσης μιας συνέχειας νοητικών διαδικασιών (<i>sandahana / sandhāna -paccupaṭṭhānaṃ</i>).</p> <p>4. Εγγύτατη αιτία: η εγγύτατη αιτία είναι το Νοητό, δηλ. οί νοητικοί παράγοντες και η ύλη (<i>nāma-rūpa-padaṭṭhānaṃ</i>).</p>	
<p>Athens Theravada Center Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια Μάθημα 3ο - 20 Ιουλίου 2019</p>	

Τό χαρακτηριστικό της εἶναι ἡ ἐπίγνωση-συνειδητοποίηση τῶν ὑλικῶν καί νοητικῶν ἀντικειμένων.

Ἡ λειτουργία της εἶναι νά εἶναι πρόδρομος τῶν νοητικῶν παραγόντων, διότι ἡγεῖται καί συνοδεύεται πάντα ἀπό αὐτούς. Ὁ νοῦς ἢ συνείδηση συνοδεύονται πάντα ἀπό φαύλους ἢ καλοῦς νοητικούς παράγοντες.

Ἐκδηλώνεται μέσα ἀπό τήν σύνθεση μιάς συνέχειας νοητικῶν διαδικασιῶν.

Ἡ γεννεσιουργός αἰτία της εἶναι τό Νοητό καί ἡ Ὑλη.

Έπιστρέφουμε πάλι στο άγγλικό βιβλίο και θα δοῦμε ότι αυτή ή συνείδηση έμφανίζεται σέ διάφορα επίπεδα. Π.χ. ή συνείδηση που έχουν οί άνθρωποι είναι διαφορετική άπ' αυτήν που έχουν τά ζώα. Οί νοητικές διαδικασίες που έμφανίζονται στον νοῦ τῶν ζῶων, διαφέρουν κάπως άπ' αυτές τῶν ανθρώπων, δηλ. βρίσκονται σέ λίγο κατώτερο επίπεδο σκέψης άπό αυτό τῶν ανθρώπων.

Κατ' αυτόν τόν τρόπο, διαφοροποιούμε τό επίπεδο τῆς συνείδησης σύμφωνα μέ τό είδος τῶν ὄντων και μέ τήν νοητική κατάσταση τῶν ὄντων· δηλ. μέ τό πόσο προχωρημένος είναι ό βαθμός σκέψης τους. Για παράδειγμα, αυτοί που έχουν άναπτύξει τζάνας ή έκστάσεις, έχουν διαφορετικό επίπεδο συνείδησης άπ' ὄτι οί συνηθισμένοι άνθρωποι.

Βλέπουμε λοιπόν πώς υπάρχει διαφορά μεταξύ τῶν συνειδησιακῶν επιπέδων, και ὄτι ή συνείδηση συνεργάζεται μέ διαφορετικούς νοητικούς παράγοντες και δίνει άλλα άποτελέσματα. Στους ανθρώπους είναι διαφορετική, στά ζώα είναι διαφορετική, και σ' αυτούς που έχουν πετύχει έκστάσεις είναι διαφορετική. Σύμφωνα λοιπόν μέ τό επίπεδο εξέλιξης κατηγοροποιούμε τήν συνείδηση σέ διάφορα στάδια.

Γιά νά γίνει αυτό χρησιμοποιεῖ ὀρισμένους εξέχοντες κανόνες ταξινόμησης. Ὁ πρώτος ἐξ' αὐτῶν, που παρουσιάζεται στό παρῶν τμήμα τῆς *Σανγκάχα*, είναι τό επίπεδο (*μπούμι*) τῆς συνείδησης. Ὑπάρχουν τέσσερα επίπεδα συνείδησης.

Τά τρία είναι ἐγκόσμια: ή σφαῖρα τῶν αἰσθήσεων, ή λεπτοφυής ὑλική σφαῖρα, και ή ἄυλη σφαῖρα.

Τό τέταρτο επίπεδο είναι τό ὑπερκόσμιο.

Ἡ λέξη *αβατσάρα* (σφαῖρα), που προσδιορίζει τά τρία πρώτα επίπεδα, σημαίνει «αὐτό που κινεῖται ή συχνάζει σέ μία συγκεκριμένη τοποθεσία». Ἡ τοποθεσία σύχνασης είναι τό επίπεδο ὕπαρξης (ἐπίσης *μπούμι*) που προσδιορίζεται άπό τό ὄνομα τῆς σφαῖρας, ή ὁποία είναι, τά ἡδονικά, τά ὑλικά-λεπτοφυή, και τά ἄυλα επίπεδα τῆς ὕπαρξης.

-[Ἐχουμε δηλ. τόν ἀνθρώπινο κόσμο και βλέπουμε πῶς συμπεριφέρεται ή συνείδηση μέσα σ' αὐτόν. Ὑπάρχει δηλ. ἓνα πλαίσιο μέσα στό ὁποῖο κινεῖται ή συνείδηση. Ἐξετάζοντάς το αὐτό σέ παγκόσμιο επίπεδο, βλέπουμε ὄτι οί άνθρωποι έχουν διαφορετικά κύμματα σκέψης άπό άλλα είδη. Καί γι' αὐτό μπορούμε νά διακρίνουμε τούς ανθρώπους άπό άλλα είδη ζῶων, διότι οί άνθρωποι χρησιμοποιοῦν μία διαφορετική συχνότητα άπό τσίπτας ή συνείδηση. Καί γι' αὐτό μπορούμε νά δοῦμε ὁμοιότητες μεταξύ τῶν ανθρώπων, παρ' ὄλο που διαφέρουμε ἐξωτερικά. Εἴμαστε ὄλοι *homo sapiens*, δέν εἴμαστε νεάντερτλαντς, διότι

έχουμε αναπτύξει μία συχνότητα συνείδησης διαφορετική από άλλα είδη.]

Έν τούτοις, παρ' όλο πού οί τρεῖς σφαίρες συνείδησης έχουν μία ιδιαίτέρως στενή συγγένεια μέ τά αντίστοιχα επίπεδα ύπαρξης, δέν εἶναι πανομοιότυπες. Οί σφαίρες τῆς συνείδησης εἶναι κατηγορίες πού ταξινομοῦν τούς τύπους τῶν *σίττας*, ἐνώ τά επίπεδα ύπαρξης εἶναι ἐπικράτειες ἢ κόσμοι ἐντός τῶν ὁποίων ἐπαναγεννιοῦνται τά ὄντα καί στούς ὁποίους περνοῦν τήν ζωή τους.

-[Παρ' όλο πού ὅλοι οί ἄνθρωποι ἀνήκουν στήν ἴδια σφαῖρα ύπαρξης, υπάρχουν διαφορές ἀνάμεσα στό συνειδησιακό τους επίπεδο· κάποιοι μπορεῖ νά εἶναι πιό πολιτισμένοι ἀπό τούς ἄλλους, νά έχουν αναπτύξει δηλ. ἀνώτερο επίπεδο συνείδησης ἀπ' ὅτι κάποιοι πρωτόγονοι ἄνθρωποι. Εἴμαστε ὅλοι *homo sapiens* ἀλλά βλέπουμε ὅτι υπάρχουν πιό ἀνεπτυγμένοι συνειδησιακά ἄνθρωποι, πιό πρωτόγονοι ἄνθρωποι, ἀλλά καί ἄνθρωποι μέ ἀνώτερο συνειδησιακό επίπεδο ὅπως αὐτοί πού έχουν αναπτύξει ἐκστάσεις. Ἔτσι ὑπάρχει διαφοροποίηση ἀνάμεσα στό επίπεδο πού ἔχει γεννηθεῖ κάποιος καί στήν σφαῖρα συνείδησής του. Ἄς ποῦμε ὅτι κάποιος γεννήθηκε σ' αὐτόν τόν κόσμο, ἀλλά συναναστρέφεται μέ καλούς καί μορφωμένους ἀνθρώπους.

Τότε ἡ συνείδησή του ἀναπτύσσεται σέ ἄλλον βαθμό ἀπό ἕναν ἄνθρωπο πού ζεῖ σέ χωριό· στό χωριό οί ἄνθρωποι έχουν ἄλλο επίπεδο συνείδησης. Καί οί δύο γεννήθηκαν στόν ἀνθρώπινο κόσμο, στό ἴδιο επίπεδο ύπαρξης, ἀλλά ὁ ἕνας ἔχει ἄλλη σφαῖρα συνείδησης ἀπό τόν ἄλλον.

Τό ἴδιο μπορεῖ νά συμβεῖ συγκριτικά μέ ἕνα καλό μορφωμένο ἄτομο καί μέ κάποιον πού ἔχει πετύχει ἐκστάσεις, τζάνας. Γιά παράδειγμα, μπορεῖ κάποιος νά γεννηθεῖ στόν ἀνθρώπινο κόσμο, καί τόν ταξινομοῦμε ἐδῶ, ἀλλά ἂν πετύχει στόν διαλογισμό τζάνα, τότε ἡ συνείδησή του ἀνεβαίνει στήν σφαῖρα τῆς τζάνα. Παρ' όλο πού τό σῶμα του βρίσκεται ἐδῶ, ὁ νοῦς του ἀνέβηκε στήν σφαῖρα τῆς τζάνα. Ἐάν αὐτός ὁ διαλογιστής μετά τόν θάνατό του γεννηθεῖ στόν κόσμο τῆς τζάνα, τότε τόν ταξινομοῦμε σύμφωνα μέ τό επίπεδο πού γεννήθηκε· συνήθως στούς κόσμους τοῦ Βράχμα.

Σ' αὐτούς τούς κόσμους γεννιοῦνται μόνον αὐτοί πού πέτυχαν τζάνας, κανεῖς ἄλλος. Τότε οί σκέψεις του ἢ ἡ συνείδησή του δέν θά εἶναι ὅπως τῶν ἀνθρώπων, ἀλλά θά εἶναι ἀνάλογη αὐτοῦ τοῦ κόσμου, εἴτε διαλογίζεται εἴτε ὄχι. Αὐτή λοιπόν εἶναι ἡ διαφοροποίηση μεταξύ σφαίρας συνείδησης καί ἐπιπέδου ύπαρξης.]

Υπάρχει παρ' ὅλα αὐτὰ μία ξεκάθαρη σχέση ἀνάμεσα στίς σφαίρες τῆς συνείδησης καί στά ἐπίπεδα ὑπαρξης: μία συγκεκριμένη σφαίρα συνείδησης περιλαμβάνει ἐκείνους τούς τύπους συνείδησης πού εἶναι χαρακτηριστικοί τοῦ ἀντίστοιχου ἐπιπέδου ὑπαρξης, καί οἱ ὅποιοι συχνάζουν σ' αὐτό τό ἐπίπεδο λόγω τῆς τάσης πού ἔχουν νά ἐμφανίζονται συχνότερα ἐκεῖ. Ἡ συνείδηση μιᾶς συγκεκριμένης σφαίρας δέν δένεται μέ τό ἀντίστοιχο ἐπίπεδο, ἀλλά μπορεῖ ἐπίσης νά ἐμφανισθεῖ καί σέ ἄλλα ἐπίπεδα ὑπαρξης.

Γιά παράδειγμα, οἱ *τσιίττας* τῆς λεπτοφυοῦς καί τῆς ἄυλης σφαίρας, μποροῦν νά ἐμφανισθοῦν στό ἡδονικό ἐπίπεδο, καί οἱ *τσιίττας* τῆς ἡδονικῆς σφαίρας νά ἐμφανισθοῦν στά λεπτοφυή καί ἄυλα ἐπίπεδα. Παρ' ὅλα αὐτὰ, ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει μία σύνδεση κατά τήν ὁποία μία σφαίρα συνείδησης εἶναι τυπική γιά τό ἐπίπεδο μέ τό ὁποῖο μοιράζεται τό ὄνομά της.

-[Δηλαδή, τό συνηθισμένο εἶναι, ὅταν κάποιος γεννιέται γιά παράδειγμα στό ἡδονικό ἐπίπεδο, νά ἔχει καί ἡδονικές σκέψεις. Ὑπάρχουν ὅμως καί οἱ ἐξαιρέσεις. Κάποιος, ὄντας ἄνθρωπος, μπορεῖ νά ἀναπτύξει ἐκστάσεις καί νά ὑπερβεῖ αὐτό τό ἡδονιστικό ἐπίπεδο ἀνερχόμενος σέ ἄλλη νοητική σφαίρα. Αὐτό ὅμως μπορεῖ νά εἶναι προσωρινό, καί μετά ἀπό κάποιο χρονικό διάστημα ἡ σφαίρα συνείδησής του νά πέσει πάλι κάτω στόν ἡδονιστικό κόσμο.]

Ἐξάλλου, οἱ καρμικά ἐνεργές *τσιίττας* ὁποιασδήποτε συγκεκριμένης σφαίρας, δηλ. οἱ *τσιίττας* πού δημιουργοῦν κάρμα, τείνουν νά προξενοῦν ἐπαναγεννήσεις ἐντός τοῦ ἀντίστοιχου ἐπιπέδου ὑπαρξης, καί ἐάν καταφέρουν νά ἀποκτήσουν τήν εὐκαιρία νά δημιουργήσουν ἐπαναγέννηση, θά τό κάνουν μόνο στό συγκεκριμένο ἐπίπεδο καί ὄχι ἄλλοῦ. Ὡς ἐκ τούτου, ὁ δεσμός μεταξύ τῶν σφαιρῶν τῆς συνείδησης καί τῶν ἀντίστοιχων ἐπιπέδων ὑπαρξης εἶναι ἐξαιρετικά στενός.

-[Γιά παράδειγμα, κάποιος πού κάνει κακές πράξεις δέν μπορεῖ νά γεννηθεῖ σέ ἕναν ἀπό τούς κόσμους τοῦ Βράχμα, ἀλλά θά γεννηθεῖ σάν φάντασμα ἢ σάν ζῶο, σάν λιοντάρι, σάν τίγρης, ἢ σάν γουρούνι, σάν ποντίκι κλπ. Ἔτσι οἱ πράξεις πού κάνουμε ἀντιστοιχοῦν στό ἀνάλογο ἐπίπεδο ὑπαρξης.]

Αὐτά σέ γενικές γραμμές. Τώρα θά ἐξετάσουμε τίς παρακάτω δύο συνειδήσεις:

Συνείδηση τῆς ἡδονικῆς σφαίρας (κᾱμβατσάρατσιττα): Ἡ λέξις κᾱμα σημαίνει 1) ὑποκειμενική φιληδονία, δηλ. λαχτάρα γιὰ ἡδονικὲς ἀπολαύσεις, καὶ 2) ἀντικειμενικὸ αἰσθησιασμὸ, δηλ. τὰ πέντε ἐξωτερικὰ αἰσθητήρια ἀντικείμενα - ὄρατές μορφές, ἤχους, ὀσμές, γεύσεις, καὶ ἀφές. Τὸ *κᾱμαμποῦμι* εἶναι τὸ αἰσθησιακὸ ἐπίπεδο ὑπαρξῆς, τὸ ὁποῖο περιλαμβάνει ἔντεκα κόσμους: τὶς τέσσερις θλιβερὲς καταστάσεις, τὸν ἀνθρώπινο κόσμον, καὶ τοὺς ἕξι αἰσθησιακοὺς παραδείσους. Ἡ συνείδηση τῆς ἡδονικῆς σφαίρας περιλαμβάνει ὅλες αὐτὲς τὶς τσίττας πού ἔχουν τὴν κατάλληλη περιοχὴ τοὺς στὸ αἰσθησιακὸ ἐπίπεδο ὑπαρξῆς, ἂν καὶ μπορεῖ νὰ ἐμφανισθοῦν ἐπίσης, καὶ σὲ ἄλλα ἐπίπεδα.

Συνείδηση τῆς σφαίρας τῆς λεπτοφυοῦς ὕλης (ροῦπᾱβατσαρατσιττα): αὐτὸ εἶναι τὸ ἐπίπεδο τῆς συνείδησης πού ἀντιστοιχεῖ στὸ ἐπίπεδο ὑπαρξῆς τῆς λεπτοφυοῦς ὕλης (*ροῦπαμποῦμι*), ἢ στὸ ἐπίπεδο συνείδησης πού ἔχει νὰ κάνει μὲ τὶς βαθμίδες τῆς διαλογιστικῆς ἀπορρόφησης πού ὀνομάζεται *ροῦπατζᾱνας*. Κάθε εἶδους συνείδηση πού κινεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σ' αὐτὸν τὸν κόσμον, εἶναι κατανοητὸ ὅτι ἀνήκει στὴν σφαῖρα τῆς λεπτοφυοῦς ὕλης.

Οἱ *ροῦπατζᾱνας* ὀνομάζονται ἔτσι, διότι συνήθως ἐπιτυγχάνονται στὸν διαλογισμό μέσω τῆς συγκέντρωσης πάνω σὲ κάποιο ὑλικὸ ἀντικείμενο (*ροῦπα*), τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνα τέχνασμα ὅπως ἡ κασίνα τῆς γῆς, κλπ. (δὲς IX, §6) ἢ τὰ μέρη τοῦ σώματος κάποιου, κλπ. Ἐνα τέτοιο ἀντικείμενο γίνεται ἡ βάση πάνω στὸ ὁποῖο ἀναπτύσσονται οἱ τζᾱνας. Οἱ ἐξυψωμένες καταστάσεις συνείδησης πού ἐπιτυγχάνονται μὲ βάση αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα, ὀνομάζονται *ροῦπᾱβατσαρατσιττα*, δηλ. συνείδηση τῆς σφαίρας τῆς λεπτοφυοῦς ὕλης.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ & ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Ερώτηση: Τι σημαίνει να έχεις ανώτερη συνείδηση;

Απάντηση: Θα τό εξηγήσουμε αργότερα, αλλά πρὸς τό παρόν θα δώσω μιὰ σύντομη περιγραφή. Ἡ συνείδηση συνδέεται μὲ διάφορους νοητικούς παράγοντες ὅπως π.χ. μὲ γνώση ἢ σοφία. Ὅταν ἡ συνείδηση συνδέεται μὲ σοφία, τότε βρίσκεται σὲ διαφορετικὴ σφαίρα, ἐνὼ ἡ συνείδηση πού συνδέεται μὲ αὐταπάτες δηλ. εἶναι μιὰ συγχισμένη συνείδηση, βρίσκεται σὲ διαφορετικὴ σφαίρα. Ἔτσι ἡ συνείδηση συνοδεύεται εἴτε ἀπὸ καλοὺς ἀνώτερους παράγοντες, εἴτε ἀπὸ φαύλους. Οἱ φαῦλοι νοητικοὶ παράγοντες ἔλκουν τὴν συνείδηση πρὸς τὰ κάτω, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ τὴν κάνουν νὰ λειτουργεῖ μὲ ἄλλον τρόπο. Γιά παράδειγμα ὁ νοῦς ἐνός κακούργου δὲν λειτουργεῖ στὴν ἴδια σφαίρα ὅπως ὁ νοῦς ἐνός ἀγίου. Οἱ σκέψεις τοῦ κακούργου εἶναι σὲ ἄλλη σφαίρα· εἶναι πονηρός, καὶ δὲν ἔχει τὴν νοημοσύνη ἐνός μορφωμένου ἀτόμου.

Παρόμοια καὶ ἡ συνείδηση κάποιου πού ἔχει ἀναπτύξει ἐκστάσεις, συνοδεύεται μὲ ἄλλους νοητικούς παράγοντες, πού οἱ συνηθισμένοι ἄνθρωποι τοῦ ἡδονικοῦ κόσμου δὲν ἔχουν ἀναπτύξει. Συνεπῶς, ἀνάλογα μὲ τοὺς νοητικούς παράγοντες πού τὴν συνοδεύουν, ἡ συνείδηση ταξινομεῖται καὶ στὴν ἀνάλογη σφαίρα.

Ερώτηση: Οἱ νοητικοὶ παράγοντες μένουν στάσιμοι ἢ μποροῦν νὰ ἐξελιχθοῦν;

Απάντηση: Ὅπως εἶπαμε προηγουμένως, ἡ συνείδηση συνοδεύεται πάντα ἀπὸ νοητικούς παράγοντες. Χωρὶς τὴν ἐνίσχυση τῶν νοητικῶν παραγόντων ἡ συνείδηση δὲν μπορεῖ νὰ καταφέρει κάτι ἀπὸ μόνη της. Ἐάν γιὰ παράδειγμα θέλουμε νὰ ἀναπτύξουμε γνώση, τότε πρέπει νὰ χρησιμοποιήσουμε ἄλλους νοητικούς παράγοντες γιὰ νὰ ἀναπτύξουμε τὴν γνώση. Ἡ συνείδηση βέβαια ἔρχεται πάντα πρώτη ἀλλὰ πρέπει νὰ παρευρίσκονται ἐκεῖ καὶ οἱ ἀνάλογοι νοητικοὶ παράγοντες, στὴν συγκεκριμένη περίπτωση ἡ προσοχὴ καὶ ἡ μνήμη. Ἐάν δὲν προσέχουμε καὶ ἐάν δὲν ἔχουμε μνήμη, τότε δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πετύχουμε γνώση.

Αὐτοὶ πού ἔχουν ἀναπτύξει τὴν μνήμη τους σὲ μεγάλο βαθμό, τότε φυσικά ἔχουν μεγαλύτερη νοημοσύνη ἀπὸ τὴν νοημοσύνη ἄλλων ἀνθρώπων πού δὲν ἔχουν ἀναπτύξει τὴν προσοχὴ καὶ τὴν μνήμη τους, καὶ εἶναι ξεχασιάρηδες. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἔχουν ἄλλη σφαίρα συνείδησης, διότι οἱ νοητικοὶ παράγοντες τῆς προσοχῆς καὶ τῆς μνήμης εἶναι πολὺ φτωχοὶ καὶ ἀδύναμοι. Οἱ ἄλλοι ὅμως πού ἔχουν μεγάλη προσοχὴ καὶ μνήμη, καὶ μποροῦν νὰ μάθουν πάρα πολλά, βρίσκονται σὲ ἀνώτερη σφαίρα συνείδησης.

Ἔτσι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔχει κάποιος φαύλους νοητικούς παράγοντες καὶ νὰ ἀναπτύξει ἐκστάσεις, τζάνας.

Ερώτηση: Πιστεύετε ότι εμείς που ζούμε σ' αυτήν την καθημερινότητα, μπορούμε να αναπτύξουμε τίς τζάνας; Άν όχι όλες, τουλάχιστον την πρώτη απ' αυτές;

Απάντηση: Υπάρχουν αυτή την στιγμή άνθρωποι σέ διαλογιστικά κέντρα που κάθονται καί απολαμβάνουν την πρώτη τζάνα. Έγώ ξέρω πολλούς που έχουν αναπτύξει την τζάνα. Έχει νά κάνει μέ την δυναμικότητα του κάθε άτομου νά μπορεί νά πετύχει την τζάνα, διότι ή επίτευξη αυτή δέν εΐναι κάτι ακατόρθωτο. Αυτό συμβαίνει από τά αρχαΐα χρόνια, καί μέχρι σήμερα στά βουδδιστικά κέντρα έχουμε πολλούς που έχουν πετύχει την πρώτη τζάνα, καί όχι ότι νάναι αλλά πραγματικά.

Έξαρτάται βέβαια κι από τίς περιστάσεις τής ζωής· κατά πόσον μᾶς έπιτρέπουν νά αφιερώσουμε χρόνο καί κατάλληλο χῶρο γιά νά κάνουμε την έξάσκηση. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει κανείς νά κάνει κάποια προσπάθεια, διότι χωρίς προσπάθεια δέν πετυχαίνει κανείς τίποτα στην ζωή. Καί όχι μόνον, αλλά πρέπει επίσης νά υπάρχει ένδιαφέρον καί νά υπάρχει καί γνώση. Χωρίς την γνώση, μπορεί κάποιος νά νομίζει ότι δέν υπάρχει λόγος γιά έξάσκηση καί προσπάθεια. Άρα πρέπει νά γνωρίζει την αξία αυτής τής γνώσης, την αξία αυτής τής επίτευξης. Αυτόι που πετυχαίνουν εΐναι αυτοί που γνωρίζουν την αξία τής γνώσης.

Στήν αρχή, μπορεί κάποιοι νά μή γνωρίζουν, αλλά άφοϋ δοκίμασαν εΐδαν νά συμβαίνει ξαφνικά κάτι μέσα τους που δέν τό είχαν δεΐ προηγουμένως, καί ένθουσιάστηκαν μέ την έμπειρία. Εΐδαν πολλά καλά άποτελέσματα καί στην ύγεία τους καί στίς αντίληψεις τους, εΐδαν φόβους καί άγχη που είχαν προηγουμένως νά έξαφανίζονται, εΐδαν πρόοδο καί στην σωματική αλλά καί στην πνευματική τους ύγεία. Έτσι συνέχισαν την πρακτική έξάσκηση.

Κάποιοι άλλοι χρειάζεται νά προετοιμαστοϋν, νά έχουν κάποια θεωρητική γνώση του τί γίνεται, πῶς μπορούν νά μάθουν κλπ. Έτσι γιά τόν καθένα εΐναι λίγο διαφορετικά, αλλά ως επί τό πλείστον πρέπει νά έχει κανείς καθαρή γνώση γιά ποιό λόγο πρέπει νά κάνει προσπάθεια. Άλλοι, νιώθοντας αρχικά εύχάριστα συναισθήματα, συνεχίζουν την προσπάθεια, καί μπαίνουν στην τζάνα γιά νά απολαύσουν αυτή την μακαριότητα. Φυσικά άργότερα θά μάθουν ότι κι αυτή ή κατάσταση εΐναι παροδική, κι ότι πρέπει νά κάνουν διορατικό διαλογισμό ὡστε νά προχωρήσουν παρακάτω καί νά αποκτήσουν βαθειά γνώση γιά την πραγματικότητα τής ύπαρξης.

Έδῶ τώρα στην Ελλάδα, οί περισσότεροι άνθρωποι εΐναι άπασχολημένοι μέ την υλική καθημερινότητα, ὅπως μέ την οίκονομία, την έξασφάλιση τροφής, στέγης, καί γενικά μέ τίς υλικές άνάγκες καί άνέσεις. Όχι μόνον δέν έχουν χρόνο γιά πνευματικές άνέσεις, αλλά δέν έχουν καί δασκάλους νά τους διδάξουν. Άλλοι πάλι, έχουν όλες τίς υλικές άνέσεις, αλλά άπλά σκοτώνουν την ὡρα τους από δῶ κι από κεΐ. Κι ὅλοι προσπαθοϋν νά άποδείξουν ότι έχουν πετύχει κάτι στην ζωή τους.

Ἔτσι πάντα θά ὑπάρχει ζήλεια καί ἀνταγωνισμός ἀνάμεσα στούς ἔχοντες καί στούς μή-ἔχοντες. Οἱ ἄνθρωποι μετρᾶνε τόν ἑαυτόν τους ἀπό τήν ὑλική πλευρά καί ὄχι ἀπό τήν πνευματική· βάζουν πάντα τήν ὑλική ἀξία μπροστά τους.

Ἄλλοι ἄνθρωποι βέβαια, καταλαβαίνουν ὅτι αὐτά τά ὑλικά πράγματα εἶναι παροδικά, φευγαλέα, ὅτι ὁ χρόνος περνάει, ὅτι τά γεράματα ἔρχονται, ὅτι ὁ θάνατος μπορεῖ νά ἔλθει ἀνα πᾶσα στιγμή, βλέπουν ἄλλους νά πεθαίνουν, καί ἀναρωτιοῦνται ἂν τελικά ὑπάρχει κάποιο ἀσφαλές μέρος, ἂν ἡ ζωή αὐτή εἶναι ἕνα ἀσφαλές μέρος ἢ πόση ἀσφάλεια ἔχουν στήν ζωή τους, ποιά εἶναι ἡ ἐγγύηση ὅτι αὔριο θά ἔξακολουθοῦν νά εἶναι ζωντανοί· ὑπάρχει ἐγγύηση ὅτι αὔριο θά ζοῦμε;

Ἔτσι ἀρχίζουν νά φιλοσοφοῦν, νά ἀναρωτιοῦνται καί νά ἐρευνοῦν, ποιό εἶναι τό νόημα τῆς ζωῆς, ποῦ πᾶμε, γιά νά δοῦμε λίγο παρακάτω, νά σκεφτοῦμε ποιά εἶναι ἡ ὑπαρξη τῆς ζωῆς μας· ἀναζητοῦν καί ἐρευνοῦν τά μυστήρια τῆς ζωῆς, τόν λόγο πού ζοῦμε, ποῦ θά πᾶμε ὅταν πεθάνουμε κλπ. Αὐτά εἶναι ἐρωτήματα πού ἀπό τά παλιά χρόνια ἔχουν ἀπασχολήσει τούς φιλοσόφους καί τούς διανοούμενους, καί ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού ἔχουν αὐτή τήν ιδιότητα νά σκέφτονται λίγο παραπάνω ἀπ' ὅτι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι πού εἶναι στενόμυαλοι· στενόμυαλοι ὑπό τήν ἔννοια ὅτι ἐνδιαφέρονται γιά τίς ἐπόμενες ὑλικές ἀπολαύσεις καί ὄχι γιά τό ἂν ἡ ζωή μας καταστραφεῖ τήν ἐπόμενη στιγμή.

Αὐτοί λοιπόν οἱ ἄνθρωποι ἐρευνοῦν καί ἀνιχνεύουν γιά νά δοῦν περισσότερες ἀλήθειες, πῶς λειτουργεῖ αὐτό τό σῶμα μας, πῶς λειτουργεῖ ὁ νοῦς, ποιοί εἴμαστε ἐμεῖς; ὑπάρχει κάποια διέξοδος ἀπ' αὐτή τήν μιζέρια τῆς ζωῆς; ὑπάρχει κάποιος τρόπος; Ψάχνουν νά βροῦν δασκάλους πού ἔχουν κάποια γνώση, ἄλλοι πού εἶναι πιό ἀνεπτυγμένοι καί ἔχουν πετύχει τζάνας προσπαθοῦν νά ξεπεράσουν αὐτήν τήν ὑλιστική τάση καί νά φτάσουν στό πνευματικό ἐπίπεδο, καί ἐν τέλει, ἔχουμε ἀνθρώπους πού ἡ συνείδησή τους βρίσκεται σέ διαφορετική σφαῖρα.

Ἑρώτηση: Κάποιος ἄνθρωπος μέσα σ' αὐτή τήν καθημερινότητα προσπαθεῖ πάρα πολύ νά ἀναπτυχθεῖ πνευματικά καί παράλληλα προσπαθεῖ νά μήν κάνει κακό οὔτε στόν ἑαυτό του οὔτε στούς ἄλλους. Τελικά ὅμως δέν καταφέρνει νά πετύχει κάποια τζάνα, οὔτε νά ἀνεβάσει τήν συνείδησή του σέ ἄλλη σφαῖρα. Παρ' ὅλα αὐτά, ἡ προσπάθεια πού κάνει μπορεῖ νά θεωρηθεῖ σάν ἐπιτεύγμα;

Ἀπάντηση: Ναι, ναι, ἀσφαλῶς. Μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι ὁ Βουδδισμός εἶναι σάν σχολεῖο, ὅπου ἀρχίζει κανεῖς ἀπό τό νηπιαγωγεῖο, μετά πηγαίνει στήν πρώτη δημοτικοῦ, δευτέρα δημοτικοῦ, τρίτη δημοτικοῦ κλπ. Ὑπάρχει μία πρόοδος, μία ἀνάπτυξη. Διότι ὅταν πᾶμε ἀπό τό νηπιαγωγεῖο στήν πρώτη δημοτικοῦ καί ἀπό τήν πρώτη δημοτικοῦ στήν δευτέρα δημοτικοῦ κλπ, θεωροῦμε ὅτι τά καταφέραμε, ὅτι κάναμε κάτι.

Έτσι και στον Βουδδισμό, αρχίζει κανείς με απλά πράγματα, όπως για παράδειγμα, να μην βλάπτουμε ούτε τον εαυτόν μας ούτε τους άλλους. Υπάρχει δηλ. μιά συνειδητοποίηση ότι αυτό είναι κάτι καλό, κι αυτό είναι πρόοδος. Δεν είναι απρόσεχτος όπως τα παιδιά που μαλώνουν μεταξύ τους και χτυπάει το ένα το άλλο και ρίχνουν κλωτσιές και γροθιές. Καταλαβαίνει την έννοια του κακού, και προσπαθεί να αποφύγει αυτές τις πράξεις βάζοντας τον εαυτό του σε εγκράτεια, προσπαθεί να αναπτύξει καλές ιδιότητες και να συναναστραφεί με καλούς και ώριμους ανθρώπους που είναι συνετοί και ντροπαλοί, και δεν κάνουν τέτοια πράγματα.

Και έπιπλέον, προσπαθεί να κάνει καλές πράξεις, κάποια φιλανθρωπία, κάποια γενναιοδωρία, και επίσης να αποφεύγει να σκοτώνει άλλα ζώα, να μην λέει ψέμματα, να μην κλέβει κλπ, πράγματα που είναι συνηθισμένα για τους άλλους στην καθημερινότητα της ζωής. Κάνοντας όλα αυτά, δείχνει παράλληλα και τον σεβασμό του προς τα άλλα όντα, διότι εάν για παράδειγμα πει ψέμματα σε κάποιον δείχνει ότι δεν σέβεται την αξιοπρέπεια των άλλων ανθρώπων, χωρίς που παραβαίνει και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Καταλαβαίνει λοιπόν ότι όλα τα όντα έχουν δικαιώματα και ότι πρέπει να σεβόμαστε την αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα των άλλων.

Όλα αυτά τώρα είναι ανώτερες σκέψεις που δεν τις έχουν τα μικρά παιδιά ή οι άνθρωποι που ζούνε στα χωριά, διότι δεν έχουν ανατραφεί με τέτοιο τρόπο. Αυτή την νοοτροπία μπορούν να την αναπτύξουν άνθρωποι καλλιεργημένοι, πολιτισμένοι· και όσο πιο πολύ μπορεί να αναπτύξει κανείς αυτές τις πράξεις, τόσο πιο αξιέπαινος είναι.

Παράλληλα, όλο αυτό το καλό κάρμα που δημιουργεί, θα βοηθήσει αυτό το άτομο όχι μόνο σ' αυτή την ζωή αλλά και στην επόμενη. Σ' αυτή δέ την ζωή, οι άνθρωποι θα είναι πιο ευχάριστοι απέναντί του, διότι αν δεν κάνει κακό δεν θα σου κάνουν κακό. Έτσι φτάνει κανείς να κάνει παρέα με καλούς κι εύγενικούς ανθρώπους οι οποίοι κάποια στιγμή θα τον προστατέψουν και θα τον βοηθήσουν επειδή είναι κι ο ίδιος καλός κι εύγενικός.

Αυτοί είναι οι άγγελοι που έρχονται να μάς προστατέψουν· κι όχι από τον Όλυμπο ή από το Έβερεστ, αλλά από αυτούς που μάς έκτιμοούν. Γιατί; διότι είμαστε καλοί.

Γι' αυτό ο Βούδδας λέει:

«Τό καλό κάρμα είναι αυτό που προστατεύει τον καλό άνθρωπο.»

Αυτό που μάς προστατεύει είναι οι καλές μας πράξεις. Αυτοί είναι οι προστάτες άγγελοι. Όταν καταλάβει κανείς αυτή την αξία, τότε θα αποφεύγει να κάνει κακές πράξεις οι οποίες φέρνουν πολλούς κινδύνους στην ζωή μας. Όταν είμαστε καλοί αλλά βρισκόμαστε σε κίνδυνο, οι άλλοι σπεύδουν να μάς βοηθήσουν διότι βλέπουν αυτή την καλωσύνη μέσα μας. Ένώ αν είμαστε κακοί, τότε και τό σπίτι μας να καίγεται οι άλλοι δεν θά μάς βοηθήσουν.

Ερώτηση: Τι γίνεται στην περίπτωση κάποιων ανθρώπων που κάνουν το καλό γύρω τους, αλλά όταν βρίσκονται σε ανάγκη δεν τους βοηθάει κανένας;

Απάντηση: Αυτό σημαίνει ότι κάποιος κάνει καλό, αλλά δεν το κάνει σε συνεχόμενη βάση. Μπορεί να κάνει κάτι καλό μιά φορά τόν χρόνο ή περιστασιακά. Είχαμε εξηγήσει σε προηγούμενο μάθημα για το κάρμα και την φύση του κάρμα, ότι ναί μόν δημιουργεί κανείς καλό κάρμα σ' αυτή την ζωή, αλλά υπάρχει συγχρόνως και τό άρνητικό κάρμα από τό παρελθόν που μπλοκάρει τό καλό κάρμα στό παρόν.

Αυτό συμβαίνει διότι κάθε κάρμα δέν δίνει τόν καρπό του την ίδια στιγμή που τό κάνεις, αλλά χρειάζεται χρόνο για νά ώριμάσει. Για παράδειγμα, εάν φυτέψουμε έναν σπόρο από μηλιά, δέν θά δοῦμε τό επόμενο πρωί ένα δέντρο στόν κήπο μας! Χρειάζεται χρόνος για νά βλαστήσει ό σπόρος, νά γίνει δέντρο, και νά μάς δώσει καρπούς. Κατά τόν ίδιο τρόπο, υπάρχουν είδη από κάρμα που δέν δίνουν άμεσα άποτελέσματα.

Όταν λοιπόν υπάρχει κενό ανάμεσα στις καλές πράξεις, εκεί ακριβώς παρισφύει τό άρνητικό κάρμα από τό παρελθόν και μάς προκαλεί προβλήματα. Αυτό τό όνομάζουμε διασταυρούμενα καρμικά ρεύματα παρελθόντος και παρόντος.

Όλοι οι άνθρωποι στόν ανθρώπινο κόσμο έχουν άνάμικτο κάρμα από καλό και κακό. Και οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν μόνον 20% καλό κάρμα και τό υπόλοιπο 80% είναι σκέτη άθλιότητα. Από την στιγμή που γεννιούνται ή ζωή τους είναι άθλια, στερούμενοι βασικά άγαθά όπως νερό, τρόφιμα, κλπ.

Ερώτηση: Εάν κάποιος, ενώ γνωρίζει ότι σε συγκεκριμένους χώρους πρέπει νά ντύνεται σεμνά, δέν τό κάνει, τότε παίρνει άρνητικό κάρμα;

Απάντηση: Εάν κάποιος τό κάνει έπιτηδες για νά πειράξει κάποιον, ή δέν δίνει σημασία στους κανόνες διότι έχει άλαζονία και πιστεύει ότι είναι υπεράνω τών κανόνων, τότε φυσικά είναι κακό κάρμα. Άλλά καμιά φορά είμαστε άφηρημένοι ή ξεχνάμε, χωρίς νά υπάρχει πρόθεση νά προσβάλλουμε κάποιον. Όμως οι άλλοι προσβάλλονται. Σ' αυτή την περίπτωση δέν υπάρχει άρνητικό κάρμα διότι δέν υπάρχει πρόθεση.

Ερώτηση: Πάνω σ' αυτό τό θέμα έχω μιά άπορία που την είχα εκδηλώσει και σε προηγούμενα μαθήματα αναφορικά μέ την άφηρημάδα. Κάποιος είναι άφηρημένος ή ξεχασιάρης χωρίς όμως νά έχει την πρόθεση νά κάνει κάποιο κακό ή νά προξενήσει κάποια βλάβη. Ξέρει όμως τί πρέπει νά κάνει. Η άφηρημάδα, ενώ γνωρίζεις τί πρέπει νά κάνεις, δέν δημιουργεί κακό κάρμα; Για μένα άφηρημάδα σημαίνει ότι είμαι τόσο άπασχολημένη μέ τόν έαυτό μου και τά δικά μου, που δέν δίνω περιθώριο στόν νοῦ μου νά σκεφτεί κανόνες και συμπεριφορές. Αυτό δέν είναι έγώισμός; Άρα μέσω του έγώισμοῦ δέν κάνω κακό κάρμα;

Απάντηση: Η άφηρημάδα είναι μία γκριζα ή ουδέτερη ζώνη. Ο Βούδδας καθιέρωσε κανόνες για τούς μοναχούς, αλλά για κάθε κανόνα υπάρχει και μία εξαίρεση. Μία από τις εξαιρέσεις είναι και η άφηρημάδα. Μερικοί κανόνες δέχονται εξαιρέσεις και αν κάποιος παραβεί έναν τέτοιο κανόνα από άφηρημάδα τότε δεν υπάρχει παράβαση. Υπάρχουν όμως κι άλλοι κανόνες που δεν δέχονται εξαιρέσεις, όπως για παράδειγμα η ώρα του φαγητού. Οί μοναχοί πρέπει να έχουν φάει την τροφή τους μέχρι το μεσημέρι ακριβώς. Εάν φάνε μετά το μεσημέρι τότε έχουν κάνει παράβαση. Είτε λοιπόν γνωρίζουν ότι έχει περάσει το μεσημέρι, είτε δεν το γνωρίζουν λόγω άφηρημάδας, η παράβαση ισχύει.

Σε σχέση όμως με τούς λαϊκούς, ο Βούδδας δεν έχει θέσει κανόνες και γι' αυτό όταν κάποιος λαϊκός κάνει κάτι από άφηρημάδα, λέμε ότι εξαιρείται.

Ερώτηση: Λέμε ότι όταν σκοτώνουμε μυρμήγκια από άφηρημάδα, ή οδηγούμε άφηρημένα και ξύνουμε τόν καθρέφτη ενός άλλου αυτοκινήτου δεν παίρνουμε κάρμα διότι δεν έχουμε κακή πρόθεση. Από την άλλη μεριά μάς λέτε ότι εάν ένας μοναχός φάει μετά την μεσημβρία και άφηρημένος να είναι δεν συγχωρείται. Πόσο σοβαρό είναι λοιπόν να φάει ένας μοναχός μετά το μεσημέρι, και πόσο σοβαρό είναι να πατήσω ένα σαλιγκάρι, όταν και οι δύο πράξεις γίνονται από άφηρημάδα;

Απάντηση: Αυτό εξαρτάται από τόν νομοθέτη, και σ' αυτή την περίπτωση νομοθέτης είναι ο Βούδδας που έθεσε τόν κανόνα περί λήψεως της τροφής πιο αυστηρό από άλλους κανόνες. Έτσι δεν υπάρχει δικαιολογία για τούς μοναχούς. Από άφηρημάδα ή όχι, η παράβαση έχει γίνει, αλλά σ' αυτή την περίπτωση δεν έχουμε να κάνουμε με καρμική πράξη. Όσον αφορά όμως την άφαιρεση ζωής έχουμε να κάνουμε με καρμική πράξη. Και είτε έβαλε κανόνα ο Βούδδας είτε δεν έβαλε, τó σκότωμα είναι σκότωμα.

Αλλά σχετικά με τούς μοναστικούς κανόνες, υπάρχουν κανόνες που τούς έχει βάλει ο Βούδδας για τήν κοινότητα τών μοναχών· όχι επειδή είναι καλό ή κακό κάρμα, αλλά για να υπάρχει μία τάξη και μία όμοιοια εντός της κοινότητας. Οί μοναχοί πρέπει να μάθουν αυτούς τούς κανόνες χάριν της όμοιοιας και όχι λόγω κάρμα. Όμως εάν κάποιος γίνει μοναχός και υποσχεθεί ότι θα ακολουθήσει αυτούς τούς κανόνες, και στην συνέχεια δεν τούς τηρεί, τότε είναι ύποκριτής και δημιουργεί κακό κάρμα.

Τό ίδιο ισχύει και για έδω. Εάν κάποιος ξέρει τούς κανόνες αλλά δεν τούς εφαρμόζει όχι επειδή είναι άφηρημένος αλλά από άσέβεια, άλαζονεία και ξεδιαντροπία γιατί πιστεύει ότι ο χῶρος και η διδασκαλία δεν αξίζουν σεβασμό, τότε δημιουργεί κακό κάρμα. Αλλά για τήν άφηρημάδα, ο νομοθέτης δεν έβαλε τέτοιο κανόνα: «εάν κάνεις κάτι από άφηρημάδα είσαι παραβάτης, κι έξω από έδω!».

Ἡ πρόθεση λοιπὸν παίζει μεγάλο ρόλο ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς λαϊκοὺς. Ἐάν κάνει κάτι κανεὶς ἀπὸ ἀφηρημάδα, ἢ πράξη αὐτὴ δὲν ἔχει ἠθικὴ ἀξία, ἐάν ὅμως κάνει κάτι ἀπὸ ἀσέβεια ἢ ξεδιαντροπιά, τότε ἔχει ἠθικὴ ἀξία. Ὅσον ἀφορὰ τὸ σκότωμα ἑνὸς ὄντος τώρα, ὑπάρχουν στιγμὲς πού δὲν μποροῦμε νὰ τὸ ἀποφύγουμε. Ἀκόμα καὶ μοναχοὶ πού γνωρίζουν τὸν κανόνα περὶ ἀφαίρεσης ζωῆς, καμιά φορά ἀπὸ ἀπροσεξία ἢ ἀτυχία σκοτώνουν κάποιο ζουζούνη.

Μπορεῖ γιὰ παράδειγμα νὰ δῶ ὅτι κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ τραπεζομάντηλο κινεῖται κάτι, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐκείνη τὴν ὥρα μοῦ μιλάει κάποιος, ἐγὼ ξεχνιέμαι ἀπὸ τὴν κουβέντα, καὶ ἀκουμπᾶω τὸ χέρι μου πάνω σ' αὐτὸ τὸ τραπεζομάντηλο. Μετὰ ἀντιλαμβάνομαι ὅτι αὐτὸ πού κουνιόταν ἀπὸ κάτω ἦταν μία μύγα, πού τὴν σκότωσα ὅταν ἀκούμπησα τὸ χέρι μου ἐκεῖ. Ὅμως δὲν ὑπάρχει καρμικὴ ἐπίπτωση διότι δὲν εἶχα πρόθεση νὰ σκοτώσω,

Καὶ οἱ μοναχοὶ ὅταν περπατᾶνε στὸν δρόμο σκοτώνουν, διότι ὑπάρχουν τόσα πολλὰ μυρμηγκία πού οὔτε φαίνονται τίς περισσότερες φορές. Καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ περπατᾶνε κρατώντας ἕναν μεγεθυντικὸ φακὸ γιὰ νὰ τὰ ἀποφεύγουν! Σὲ αὐτὰ τὰ ἄκρα κινοῦνται οἱ Ζαῖνιστές πού εἶναι ἐναντίον κάθε μορφῆς βίας. Καὶ γιὰ νὰ μὴν σκοτώσουν μικροσκοπικὰ ὄντα ἐνῶ ἀναπνέουν, φορᾶνε πάντα ἕνα ἄσπρο μαντήλι μπροστὰ στὸ στόμα καὶ τὴν μύτη τους. Καὶ ὅταν περπατᾶνε κρατοῦν μία σκούπα γιὰ νὰ σκουπίζουν τὸν δρόμο μπροστὰ τους ὥστε νὰ μὴν πατήσουν κάποιο μικροσκοπικὸ ζωῦφιο.

Ὁ Βουδδᾶς δὲν ὄρισε τόσο ἀυστηροὺς κανόνες, ἀλλὰ ἐπικεντρώθηκε στὴν πρόθεση. Ὅταν λοιπὸν περπατᾶμε στὸν δρόμο, τὸ μάτι μας δὲν μπορεῖ νὰ δεῖ αὐτὰ τὰ μικροσκοπικὰ πράγματα καὶ ἔτσι δὲν ὑπάρχει καρμικὸ ἀποτέλεσμα διότι δὲν ὑπάρχει καὶ πρόθεση. Ἐάν ὅμως δοῦμε πραγματικὰ κάποιο μυρμηγκιὸ ἢ κάποιο ἄλλο μικρὸ ζῶο μπροστὰ μας, τότε πρέπει νὰ προσέξουμε νὰ μὴν τὸ σκοτώσουμε· νὰ μὴν ἀγνοήσουμε δηλ. τὴν ὕπαρξη αὐτοῦ τοῦ ὄντος.

Ἔτσι εἶναι πολὺ σημαντικό νὰ καθορίσουμε τίς προθέσεις μας, καὶ αὐτὸ γίνεται μὲ ἐπανειλημμένη ἐξάσκηση καὶ μὲ τὴν λήψη τῶν κανόνων. Ὅταν κάποιος ἀναλάβει αὐτοὺς τοὺς κανόνες, τότε γίνεται πιὸ εὐαίσθητος, πιὸ ἐγκρατῆς, καὶ ἔχει μεγαλύτερη ἐπίγνωση ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Τώρα ἐάν περιμένουμε ἀπὸ τοὺς ἄλλους πού δὲν ἔχουν λάβει τοὺς κανόνες, νὰ τηροῦν αὐτοὺς τοὺς κανόνες, εἶναι ἀδύνατον.

Ἑρώτηση: Τί συμβολίζουν τὰ ἄσπρα ροῦχα πού φορᾶνε ὅλοι αὐτοὶ πού παρακολουθοῦν τίς τελετουργίες;

Ἀπάντηση: Συμβολίζουν τὴν ἀγνότητα, διότι ἀναλαμβάνουν τοὺς κανόνες, νὰ μὴν κλέβουν, νὰ μὴ σκοτώνουν, νὰ μὴν λένε ψέμματα, κλπ. Τὸ ἀντίθετο δηλ. ἀπ' αὐτὸ πού κάνουν οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι.

Ερώτηση: Ποιό είναι τὸ ὄφελος νὰ περάσει κάποιος μετὰ τὸν θάνατό του στοὺς κόσμους τοῦ Βράχμα; εἶναι μήπως μιὰ ἐνδιάμεση κατάσταση στὴν πορεία πρὸς τὴν Νιμπάνα; διότι ἔχω ἀκούσει ὅτι καὶ οἱ κόσμοι τοῦ Βράχμα δὲν εἶναι τέλειοι.

Απάντηση: Σίγουρα ὁ σκοπὸς δὲν εἶναι νὰ ἐπιτύχουμε μιὰ ἐπαναγέννηση σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς κόσμους τοῦ Βράχμα. Ἀλλὰ ἐάν τύχει νὰ πεθάνει κανεὶς ἐνῶ προσπαθεῖ σ' αὐτὴν τὴν ζωὴ, τούλάχιστον τὸ νὰ γεννηθεῖ σὲ κόσμο τοῦ Βράχμα εἶναι καλλίτερο ἀπὸ τὸ νὰ γεννηθεῖ σὲ ἓναν ἄλλο κόσμο, διότι ἐκεῖ εἶναι πιὸ ἀσφαλῆς, δὲν ὑπάρχει ὅλη αὐτὴ ἡ ταλαιπωρία πού ὑπάρχει στὸν ἀνθρώπινο κόσμο, καὶ μπορεῖ νὰ συνεχίσει τὸν διαλογισμό του στὸν κόσμο τοῦ Βράχμα χωρὶς ἐνοχλήσεις. Ὡστόσο, ἐνῶ βρίσκεται ἐν ζωῇ ἐδῶ, προτείνεται νὰ συνεχίσει τὸν διορατικὸ διαλογισμό γιὰ νὰ καταλάβει τίς ὑπέρτατες ἀλήθειες. Ἀλλὰ ἐάν πεθάνει κατὰ τὴν διάρκεια τῆς προσπάθειας καὶ γεννηθεῖ στὸν κόσμο τοῦ Βράχμα, τότε μπορεῖ νὰ συνεχίσει τὸν διαλογισμό του ἐκεῖ. Ἐπομένως δὲν δίνουμε ἔμφαση στὸ ὅτι εἶναι κάτι καλὸ νὰ γεννηθεῖ κάποιος στὸν κόσμο τοῦ Βράχμα.

Γιὰ παράδειγμα, ὑπάρχουν περίοδοι πού δὲν ἐμφανίζεται ὁ Βούδδας στὸν ἀνθρώπινο κόσμο, οὔτε ἡ διδασκαλία του. Τότε αὐτοὶ πού ἐπιτυγχάνουν στὴν αὐτοσυγκέντρωση γεννιοῦνται στοὺς κόσμους τοῦ Βράχμα, καὶ ὅταν ὁ Βούδδας ἐμφανισθεῖ ξανά στὸν ἀνθρώπινο κόσμο, τότε αὐτοὶ ξαναγεννιοῦνται ἐδῶ, συναντοῦν τὸν Βούδδα, πρακτικοποιοῦν τὸν διαλογισμό καὶ πετυχαίνουν τὴν κατάσταση τοῦ Ἀρχάτ.

Ερώτηση: Πῶς γνωρίζουμε ὅτι αὐτοὶ οἱ κόσμοι ὑπάρχουν στ' ἀλήθεια; Πῶς ἐπικοινωνοῦμε μὲ αὐτοὺς τοὺς κόσμους;

Απάντηση: Κατ' ἀρχὰς ὁ ἴδιος ὁ Βούδδας γεννήθηκε πάρα πολλές φορές στοὺς κόσμους τοῦ Βράχμα καὶ διηγήθηκε τὴν ἱστορία του, ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ μαθητές του πού γεννήθηκαν ἐκεῖ καὶ ἐξηγοῦν πῶς εἶναι. Ἐπίσης μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ αὐτοὺς τοὺς κόσμους μὲσω διαλογισμοῦ. Ἀλλὰ ἔχουμε περιπτώσεις κατὰ τίς ὁποῖες θεοὶ ἀπὸ τοὺς κόσμους τοῦ Βράχμα ἔρχονται στὸν Βούδδα καὶ τοῦ κάνουν ἐρωτήσεις πού δὲν ἀφοροῦν καθόλου τὸν ἀνθρώπινο κόσμο ἀλλὰ ἀφοροῦν τὸν δικό τους κόσμο καὶ τὰ δικά τους προβλήματα· διότι κι αὐτοὶ ἔχουν προβλήματα. Καὶ καμιά φορὰ κάνουν ἐρωτήσεις πολὺ πιὸ ἔξυπνες ἀπὸ αὐτές τῶν ἀνθρώπων.

Ἔτσι ὁ Βούδδας ἔχει συνομιλία μαζὺ τους. Μάλιστα ὑπάρχουν καὶ μαθητές τοῦ Βούδδα πού ἔχουν ταξιδέψῃ σ' αὐτοὺς τοὺς κόσμους μὲ ψυχικὴ δύναμη, καὶ ἔχουν συνομιλίες καὶ διαλόγους μὲ τοὺς θεοὺς τοῦ Βράχμα. Διότι οἱ θεοὶ αὐτοὶ ἔχουν τὴν δυνατότητα συνομιλίας. Δὲν ἔχουν σῶμα ὅπως τὸ δικό μας μὲ χέρια, πόδια, κλπ, ἀλλὰ ἔχουν σῶμα ἀπὸ φῶς καὶ τὴν δυνατότητα νὰ ἀκούσουν καὶ νὰ δημιουργήσουν φωνή, καὶ ἔτσι ἡ συνομιλία μαζὺ τους εἶναι στὰ πλαίσια τοῦ δυνατοῦ.

Καί έχουμε πολλές αναφορές πού ό Βούδδας λέει ότι γεννήθηκε σ' αυτούς τούς κόσμους, καί μέ τί τρόπο μπορεϊ κάποιος νά γεννηθεϊ έκεϊ. Αναφέρει ποιοί εϊναι οί πιό εύκολοι διαλογισμοί γιά νά γεννηθεϊ κάποιος στους κόσμους του Βράχμα, καί συνιστᾶ κάποιους εύκολους διαλογισμούς γιά τήν γέννηση σ' αυτούς τούς κόσμους.

Ένας άπ' αυτούς εϊναι ό διαλογισμός έπί τής φιλικότητας ό όποϊος έγείρει πάρα πολλά θετικά συναισθήματα καί ό νοϋς γίνεται πιό εύέλικτος, καί μπορεϊ νά συγκεντρωθεϊ κανείς πιό γρήγορα.

Υπάρχουν έπίσης πολλοί κόσμοι του Βράχμα. Γιά παράδειγμα ύπάρχει ό κόσμος τής πρώτης τζάνα δηλ. τής πρώτης έκστασης, μετά τής δεύτερης, τής τρίτης, τής τέταρτης έκστασης, καί μετά ύπάρχουν καί οί τέσσερεις κόσμοι τών έκστάσεων τής λεπτοφυοϋς καί τής άυλης σφαίρας.

Έχουμε δηλ. ένα σύνολο όκτώ κόσμων πού κι αύτοί διαιροϋνται ανάλογα μέ τόν βαθμό τελειοποίησης τών τζάνας, τών έκστάσεων.

Γιά παράδειγμα, ή πρώτη τζάνα έχει τρεις κόσμους. Αύτοί πού έχουν αναπτύξει τήν έκσταση σέ πολύ μεγάλο βαθμό πᾶνε στό άνω έπίπεδο τής τζάνας, αύτοί πού έχουν αναπτύξει τήν έκσταση σέ μέτριο βαθμό πᾶνε στό μεσαϊο έπίπεδο, κι αύτοί πού έχουν αναπτύξει τήν έκσταση σέ μικρό βαθμό πᾶνε στό χαμηλό έπίπεδο τής τζάνας.

Ανάλογη εϊναι καί ή παραμονή τους σ' αύτά τά έπίπεδα. Όσο μεγαλύτερος ό βαθμός ανάπτυξης τής έκστασης τόσο μεγαλύτερη ή διάρκεια παραμονής τους καί τό αντίθετο. Κάθε τζάνα λοιπόν έχει τρία έπίπεδα, καί έτσι έχουμε 32 αντί γιά μόνο 8 έπίπεδα.

Αύτοί οί κόσμοι περιγράφονται μέ μεγάλες λεπτομέρειες

Έρώτηση: Άπό τούς κόσμους του Βράχμα, ή έπαναγέννηση γίνεται πάντα στό ανθρώπινο είδος;

Απάντηση: Όχι πάντα. Υπάρχει πιθανότητα άπό τόν κόσμο τής πρώτης έκστασης νά γεννηθεϊ στόν κόσμο τής δεύτερης έκστασης, εάν εϊχε συνεχίσει τόν διαλογισμό του έκεϊ. Καί όχι μόνον αύτό, άλλα ύπάρχουν πολλοί πού συνεχίζουν καί γεννιοϋνται στους θεϊκούς κόσμους, όχι του Βράχμα άλλα τής ήδονικής σφαίρας. Υπάρχουν θεοί στην ήδονική σφαίρα. Δηλ. κάτω άπό τούς κόσμους του Βράχμα πού πᾶνε εκείνοι πού έχουν πετύχει τζάνας, ύπάρχουν θεϊκοί κόσμοι γι' αυτούς πού δέν έχουν πετύχει τζάνας. Αύτοί έχουν κάνει τόσες πολλές καλές πράξεις πού εϊναι μέν κατώτεροι άπό αυτούς πού ζοϋν στους κόσμους του Βράχμα, άλλα εϊναι θεοί πού ζοϋνε χιλιάδες χρόνια σ' αυτούς τούς κόσμους πού εϊναι κάτω άπό τούς κόσμους του Βράχμα.

Ό ανθρώπινος κόσμος βρίσκεται στόν πάτο τής ήδονικής σφαίρας. Καί κάτω άπό τόν πάτο ύπάρχουν οί κόσμοι τών φαντασμάτων, τών ζώων κλπ, όπου ή συνείδηση αύτῶν τῶν όντων έχει πέσει πολύ χαμηλά. Έμεϊς οί άνθρωποι ζοϋμε σ' αύτόν τόν καλότυχο κόσμο, καί ταξινομούμαστε μαζί μέ τούς θεοϋς τής ήδονικής σφαίρας (*σούγκατι*), ένῶ τά ζῶα καί τά φαντάσματα στόν κακότυχο κόσμο (*ντούκατι*).

Ἐν τούτοις, ἀκόμα καί στούς καλότυχους κόσμους τῶν ἀνθρώπων καί τῶν θεῶν τῆς ἡδονικῆς σφαίρας ὑπάρχουν ὑποδιαιρέσεις. Ὑπάρχουν οἱ ἄνθρωποι καί μετὰ οἱ θεοί πού κι αὐτοί ὑποδιαιροῦνται ἀνάλογα μέ τό ποσοστό τῶν καλῶν πράξεων, καί μετὰ ἔχουμε τούς κόσμους τοῦ Βράχμα γι' αὐτούς πού ἔχουν πετύχει ἐκστάσεις, οἱ ὁποῖοι κι αὐτοί ὑποδιαιροῦνται ἀνάλογα μέ τόν βαθμό ἔκστασης.

Ἑρώτηση: Εἶχατε ἀναφέρει ὅτι ὁ Βούδδας πῆγαινε στόν κόσμο τοῦ Βράχμα στόν ὁποῖον εἶχε γεννηθεῖ ἡ μητέρα του, καί τούς ἐδίδασκε, καί μετὰ κατέβαινε στόν ἀνθρώπινο κόσμο γιά νά λάβει τήν τροφή του.

Ἀπάντηση: Πῆγαινε στούς θεϊκοὺς κόσμους ἀλλά ὄχι τοῦ Βράχμα. Αὐτό γίνεται μέ ψυχική δύναμη φυσικά, καί ὁ Βούδδας περιγράφει πῶς μπορεῖ νά κάνει κάποιος πολλά πράγματα μέ ψυχική δύναμη.

Αὐτή ἡ ἱκανότητα δέν ἦταν μόνο προνόμιο τοῦ Βούδδα, ἀλλά ὑπῆρχαν καί ἄλλοι Ἴνδοί ἀσκητές πού μποροῦσαν νά ἔχουν ψυχικές δυνάμεις γιά νά παρουσιαστοῦν σέ ἄλλους κόσμους, καί μπορεῖ νά ὑπάρχουν ἀκόμα καί σήμερα. Ὁ Βούδδας λοιπόν χρησιμοποιοῦσε αὐτή τήν ψυχική δύναμη μέ τήν ὁποῖαν πετυχαίνεις ἕνα σῶμα κατάλληλο νά ταξιδεύει σέ ἄλλες διαστάσεις, διότι μέ τό ἀνθρώπινο σῶμα εἶναι ἀδύνατον νά ζήσεις σ' αὐτούς τούς κόσμους.

Αὐτό ὀνομάζεται *μανόμανακάγια*, δηλ. νοητικό ἢ ψυχικό σῶμα. Ἔτσι ὁ Βούδδας πῆγαινε ἐκεῖ καί ἐδίδασκε τό Ἀμπιντάμμα στούς θεούς. Αὐτοί δέν ἦταν θεοί τῶν κόσμων τοῦ Βράχμα ἀλλά θεοί τῆς ἡδονικῆς σφαίρας. Αὐτοί εἶναι ἕξη εἰδῶν, καί ὁ Βούδδας πῆγαινε στόν τρίτο ἀπ' αὐτούς τούς κόσμους, διότι ἐκεῖ ἦταν ἡ μητέρα του.

Ἑρώτηση: Μιά καί μιλάμε γιά ἡδονικές σφαίρες, ἤθελα νά πῶ γιά τόν Ἐπίκουρο καί τό πόσο παρεξηγημένος ἦταν, διότι ἡδονή γιά τόν Ἐπίκουρο ἦταν ἡ κατάσταση χωρίς ψυχικό ἢ σωματικό πόνο.

Ἀπάντηση: Αὐτή ἦταν ἡ δική του ἄποψη, διότι ὁ συνηθισμένος ὀρισμός εἶναι διαφορετικός καί γι' αὐτό τόν ἔχουν παρεξηγήσει. Αὐτή τήν Ἐπικουρική ἡδονή οἱ σημερινοί ἄνθρωποι δέν τήν καταλαβαίνουν, καί γι' αὐτό, ἐάν πάρουμε τόν ὄρο στήν πραγματική του ἔννοια, δέν μποροῦμε νά καλέσουμε τόν Ἐπίκουρο ἡδονιστή φιλόσοφο. Δέν μποροῦμε. Ἡδονή προέρχεται ἀπό τό ἡδύ πού σημαίνει κάτι γλυκύ ἢ γλυκό, κάτι πού ὀδηγεῖ στήν ἀπόλαυση, καί αὐτό εἶναι πού ζητοῦν οἱ ἄνθρωποι σ' αὐτόν τόν κόσμο, νά γλυκαθοῦν, νά ἀπολαύσουν.

Ἐάν τό πάρουμε ἀπό τήν ἐτοιμολογική ἄποψη ὁ Ἐπίκουρος ἦταν ἡδονιστής. Ἀλλά ἐάν τό πάρουμε ἀπό τήν ἔννοια πού δίνει ὁ Ἐπίκουρος, τότε ὄχι μόνον δέν εἶναι ἡδονιστής ἀλλά πολλές φορές παρουσιάζεται μέσα ἀπό τά συγγράμματά του καί ἐναντίον τῆς ἡδονῆς.

ΣΑΒΒΑΤΟ 27 ΙΟΥΛΙΟΥ 2019 – Μάθημα 4^ο

Καλημέρα σας. Συνεχίζουμε τα μαθήματα πάνω στις Υπέρτατες Πραγματικότητες όσον αφορά την σύνθεση του Νοῦ και τῆς Ὑλης. Ὅφειλω νά διευκρινήσω ὅτι μέχρι τώρα δέν ἔχουμε μπεῖ ἀκόμα στό πεδίο τοῦ Ἀμπιντάμμα, ἀλλά ἐξηγοῦμε τήν Σούττα. Φυσικά ὅ,τι ἔχουμε πεῖ μέχρι τώρα ἔχει σχέση καί μέ τό Ἀμπιντάμμα, διότι ὅλα αὐτά μπορούμε νά τά βροῦμε βασικά καί στήν Σούττα καί στό Ἀμπιντάμμα. Προφανῶς, κατά τήν διάρκεια τοῦ σημερινοῦ μαθήματος, θά ἀρχίσουμε νά μπαίνουμε πιό βαθειά στό Ἀμπιντάμμα.

Τήν προηγούμενη φορά, εἶχαμε μιλήσει γιά τά ἐπίπεδα τῆς ὕπαρξης ὅπου ἡ συνείδηση μπορεῖ νά ἐμφανισθεῖ κατά τήν γέννηση. Ὄταν γιά παράδειγμα γεννιέται κάποιος στόν ἀνθρώπινο κόσμο, ἔχει ἓνα εἶδος συνείδησης πού τόν φέρνει στόν ἀνθρώπινο κόσμο. Ὄταν γεννιέται στόν κόσμο τῶν ζώων, ἔχει διαφορετικό εἶδος συνείδησης πού τόν φέρνει στόν ζωϊκό κόσμο. Ἀλλά καί μεταξύ τῶν ἀνθρώπων ὑπάρχουν διαφορετικοί τύποι συνείδησης, ὅπως αὐτοί πού ἔχουν μεγαλύτερη νοημοσύνη. Οἱ τελευταῖοι ἔχουν διαφορετική σφαῖρα συνείδησης.

Γιά παράδειγμα, μπορεῖ νά ἔχουμε δύο ἄτομα πού ἔχουν γεννηθεῖ στόν ἀνθρώπινο κόσμο, στό ἴδιο ἐπίπεδο ὕπαρξης· ἀλλά νά ἔχουν διαφορετική σφαῖρα συνείδησης σχετικά μέ τήν νοημοσύνη πού ἔχουν ἀναπτύξει. Αὐτά τά συναντήσαμε νωρίτερα ὅταν μιλήσαμε γιά τά *μούμις* δηλ. γιά τά ἐπίπεδα συνείδησης, καί γιά τίς *αβατσάρας* δηλ. τίς σφαίρες συνείδησης.

Κατάταξη τῆς Συνείδησης σε Επίπεδα

31 ΕΠΙΠΕΔΑ ΤΗΣ ὙΠΑΡΞΗΣ, PLANES OF EXISTENCE

Ἄυλο Επίπεδο Immaterial plane (<i>arūpa-bhūmi</i>) 4	
Λεπτοφυῆς Ὑλικό Επίπεδο Fine-material-plane (<i>rūpa-bhūmi</i>) 16	
Το Ἡδονικό Επίπεδο Sensuous plane (<i>Kāma-bhūmi</i>) 11	

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Ἀμπιντάμμα (Abhidhamma) ἡ Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 4ο - 27 Ιουλίου 2019

Πρῶτα θά ἐξετάσουμε τά ἐπίπεδα ὕπαρξης, ξεκινώντας ἀπό κάτω, ἀπό τά πιό χονδροειδή ἐπίπεδα.

Ξεκινᾷμε ἀπὸ τὸ κατώτερο ἐπίπεδο, τὸ Ἡδονικὸ Ἐπίπεδο ἢ *κάμα-μπούμι*, στὸ ὁποῖο ἀνήκουμε ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι. Ὁ ὅρος *κάμα* σημαίνει φιληδονία καὶ ἔχει νὰ κάνει μὲ τὰ πέντε εἶδη φιληδονίας πού ἐπιτυγχάνονται μέσω τῶν πέντε αἰσθητηρίων ὀργάνων. Ἐδῶ ἐμπεριέχονται 11 εἶδη συνείδησης.

Στὴν συνέχεια ἔχουμε τὸ Λεπτοφυές Ὑλικὸ Ἐπίπεδο στὸ ὁποῖο μπορεῖ κανεὶς νὰ πετύχει τὶς ἐκστάσεις. Ἐδῶ τὸ ἀντικείμενο συγκέντρωσης εἶναι κάτι πολὺ διαφανές πού ἀρχικὰ ἐμφανίζεται σὰν φῶς, καὶ στὴν συνέχεια κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἔκστασης γίνεται πολὺ διαφανές. Μπορεῖ βέβαια νὰ ἔχει χρώματα, ὅπως κόκκινο, κίτρινο, πράσινο, χρυσοῦ, κλπ, ἀλλὰ εἶναι διαφανές. Τὸ ὀνομάζουμε Λεπτοφυές Ὑλικὸ διότι ἀποτελεῖται ἀπὸ λεπτοφυῆ ὕλη ὅπως τὰ φωτόνια, καὶ τὸ ἀντικείμενο συγκέντρωσης δὲν εἶναι κάτι ἐξωτερικὸ ἀλλὰ ἐσωτερικὸ. Σ' αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο ὑπάρχουν 16 εἶδη συνείδησης.

Καὶ τέλος ἔχουμε τὸ Ἄυλο ἐπίπεδο πού κι αὐτὸ ἐπιτυγχάνεται μέσω ἐκστάσεων, ἀλλὰ τὸ ἀντικείμενο προσοχῆς εἶναι κάτι ἄυλο ὅπως π.χ. τὸ ἀπεριόριστο διάστημα. Αὐτοὶ πού ἐξασκοῦν αὐτὸ τὸν διαλογισμό, παίρνουν ἕναν μεγάλο δακτύλιο ἢ στεφάνι, καὶ μέσα ἀπὸ αὐτὸν συγκεντρώνονται στὸν οὐρανὸ, ὥστε νὰ δημιουργηθεῖ στὸν νοῦ τους ἡ ἔννοια τοῦ ἁπειροῦ διαστήματος. Λέγεται ἄυλο, χωρὶς χρώμα καὶ χωρὶς σχῆμα γιὰ νὰ βοηθηθεῖ ὁ νοῦς τοῦ διαλογιζόμενου, διότι κατ' οὐσίαν, τὸ διάστημα δὲν εἶναι ἄυλο ἢ κενὸ. Ὑπάρχουν φωτόνια, ἠλεκτρόνια, καὶ ἄλλα σωματίδια πού πάντα βομβαρδίζουν τὸ διάστημα. Ὁ διαλογιστὴς ὅμως πρέπει νὰ συγκεντρωθεῖ στὴν ἔννοια αὐτοῦ πού δὲν ἔχει σχῆμα, δὲν ἔχει διαστάσεις, δὲν ἔχει ὅρια, ἔτσι ὥστε νὰ ἐπιτύχει μιὰ ὑψηλὴ αὐτοσυγκέντρωση. Ἐὰν τὴν πετύχει ἐνῶ βρίσκεται ἀκόμα στὸν ἀνθρώπινο κόσμος, τότε στὴν συνέχεια θὰ γεννηθεῖ σ' αὐτὸ τὸ ἄυλο ἐπίπεδο. Καὶ διαμέσου αὐτῆς τῆς αὐτοσυγκέντρωσης μπορεῖ κάποιος νὰ παραμείνει σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι ἀδιατάρκτος γιὰ ἑκατομῦρια χρόνια. Πού σημαίνει ὅτι αὐτὸ τὸ εἶδος αὐτοσυγκέντρωσης εἶναι πολὺ πιὸ δυνατὸ ἀπ' ὅτι στὸ λεπτοφυές ὕλικὸ ἐπίπεδο. Σ' αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο ὑπάρχουν 4 εἶδη συνείδησης.

Ἔτσι, ἐὰν κατατάξουμε τὴν συνείδηση σὲ ἐπίπεδα καὶ τὰ προσθέσουμε ὅλα μαζύ, θὰ δοῦμε ὅτι ἔχουμε 31 ἐπίπεδα ὑπαρξῆς καὶ 31 εἶδη ἢ σφαίρες συνείδησης.

Τώρα θὰ δοῦμε μὲ λεπτομέρειες τί ἐμπεριέχει κάθε ἕνα ἐπίπεδο. Ποιὰ εἶναι τὰ 11 Ἡδονικὰ ἐπίπεδα καὶ οἱ συνειδήσεις τους, ποιὰ εἶναι τὰ 16 Λεπτοφυῆ Ὑλικά ἐπίπεδα καὶ οἱ συνειδήσεις τους, καὶ ποιὰ εἶναι τὰ 4 Ἄυλα ἐπίπεδα καὶ οἱ συνειδήσεις τους.

Κατάταξη της Συνείδησης σε Επίπεδα			
31 ΕΠΙΠΕΔΑ ΤΗΣ ΎΠΑΡΞΗΣ, PLANES OF EXISTENCE			
Άυλο Επίπεδο Immaterial plane 4	—Ούτε Αντίληψη ούτε Μη Αντίληψη —Μηδαμνότητα —Άπειρη Συνείδηση —Άπειρο Διάστημα	Neither Perception nor Non-Perception Nothingness Infinite Consciousness Infinite Space	Καλόμοιροι Κόσμοι (Sugati)
Λεπτοφυής Υλικό Επίπεδο Fine-material- plane 16	5 Αγνές Διαμονές για Μη Επιστρέφοντες	Pure Abodes for Non-Returners	
	1 Κόσμος του Σώματος μόνο (χωρίς νου)	Realm of body only (no mind)	
	10 Βράχμα Κόσμοι	Brahma realms	
Το Ήδονικό Επίπεδο Sensuous plane 11	6 Ήδονικοί Ουράνιοι Θεϊκοί Κόσμοι	Sensuous heavens (sagga)	Κακόμοιροι Κόσμοι (Duggati)
	1 Ανθρώπινος Κόσμος	Human realm (manussaloka)	
	4 Κόσμοι του Ξεπεσμού Φαντάσματα, ζώα, δαίμονες, κόλαση	States of loss (arāya) Demons, Ghosts, Animals, Hell	

Ξεκινᾶμε πρώτα μέ τὸ Ἡδονικὸ ἐπίπεδο πού περιλαμβάνει 11 κόσμους.

Σ' αὐτὸ βρισκόμαστε ἐμεῖς· ἐδῶ κάτω στὸν Ἀνθρώπινο κόσμο, πού λέγεται *μανούσσαλοκα* (*μανούσα* εἶναι οἱ ἄνθρωποι καὶ *λόκα* σημαίνει κόσμος). Αὐτὸ εἶναι τὸ ἓνα ἐπίπεδο.

Κάτω ἀπὸ τὸν κόσμο τῶν ἀνθρώπων, ὑπάρχουν κι ἄλλα ἐπίπεδα. Ἐκεῖ βρίσκονται οἱ τέσσερις κόσμοι τοῦ ξεπεσμοῦ· ἐκεῖ πού ἔχουν ξεπέσει τὰ Φαντάσματα, τὰ Ζῶα, οἱ Δαίμονες, καὶ ἡ Κόλαση. Γιὰ τὰ ζῶα ξέρουμε, γιὰ φαντάσματα μπορεῖ νά ἔχουμε ἀκούσει, γιὰ δαίμονες μπορεῖ νά ἔχουμε ἀκούσει, καὶ γιὰ κόλαση μπορεῖ νά ἔχουμε ἀκούσει. Τώρα ἂν ὑπάρχουν ἢ δὲν ὑπάρχουν; ὑπάρχουν πολλές ἀναφορές ἀπὸ ἀνθρώπους πού τὰ ἔχουν ζήσει αὐτὰ τὰ πράγματα. Πολλές φορές αὐτοὶ οἱ κόσμοι ὀνομάζονται καὶ θλιβερές καταστάσεις, ἀλλὰ ἡ λέξη *ἀπάγια* προέρχεται ἀπὸ τὸ *ἀπα* πού σημαίνει πέφτω, ἔτσι τὸ μετέφρασα ὡς ξεπεσμό. Φυσικὰ ὁ πόνος καὶ ἡ ταλαιπωρία σ' αὐτοὺς τοὺς κόσμους εἶναι πολὺ μεγαλύτεροι ἀπ' ὅτι στὸν ἀνθρώπινο κόσμο, καὶ γι' αὐτὸ μπορούμε νά τὸ μεταφράσουμε καὶ σάν ἄθλιες καταστάσεις. Οἱ κόσμοι αὐτοὶ λέγονται κακόμοιροι κόσμοι (*ντούκατι*). Ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι βρισκόμαστε στὸν καλόμοιρο κόσμο, διότι ὡς ἓνα βαθμὸ ἔχουμε πολὺ περισσότερες εὐκαιρίες γιὰ νά βιώσουμε εὐτυχισμένες καταστάσεις ἀπ' ὅτι τὰ ζῶα κλπ. Ὡς ἄνθρωποι ἔχουμε κάποιον ἔλεγχο καὶ μεγαλύτερη νοημοσύνη, ἀνώτερη ἀπ' αὐτὴ τῶν ζῶων. Π.χ. ὅταν βρέχει, ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν νοημοσύνη νά προστατευθεῖ ἀπὸ τὴν βροχὴ, φτιάχνοντας σπιτὰ ἀπὸ πέτρα, ξύλο, ἢ τούβλα, ἐνῶ ἓνα ζῶο δὲν ἔχει τὴν νοημοσύνη νά τὸ κάνει αὐτό.

Αυτή ή νοημοσύνη τελικά είναι που βοηθάει τόν άνθρωπο να βρίσκει λύσεις στην ζωή του, ώστε να αποφεύγει αυτές τις δυσχέρειες. Παρ' όλο λοιπόν που και οι άνθρωποι και τὰ ζῶα βρίσκονται στον ίδιο πλανήτη, ζοῦν σέ διαφορετικό επίπεδο ὅσον ἀφορᾷ τήν νοημοσύνη. Τό ἴδιο και μέ τὰ φαντάσματα· ὑπάρχουν ἀλλά βρίσκονται σέ κατώτερο επίπεδο ὑπαρξης ἀπό αὐτό τῶν ἀνθρώπων, ὅσον ἀφορᾷ τήν νοημοσύνη ἢ τήν σφαίρα συνείδησης.

Στήν συνέχεια ὑπάρχουν ἕξι κόσμοι πάνω ἀπό τό επίπεδο τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι λέγονται Ἡδονικοί Οὐράνιοι θεϊκοί κόσμοι στούς ὁποίους ζοῦν τὰ καλά πνεύματα ὅπως λέμε, ἐν ἀντιθέσει μέ τούς κατώτερους κόσμους στούς ὁποίους ζοῦν τὰ κακά πνεύματα. Σάν καλά πνεύματα γεννιοῦνται οἱ ἄνθρωποι που ἔχουν κάνει πολλές καλές και φιλανθρωπικές πράξεις ὅσο ζοῦσαν, και γενικά ὅλοι αὐτοῖ που τηροῦν τούς ἠθικούς κανόνες, που δέν βλάπτουν τόν ἑαυτόν τους και τούς ἄλλους, και κατά συνέπεια δημιουργοῦν καλό κάρμα. Αὐτό τό καλό κάρμα τούς κάνει νά γεννιοῦνται σέ ἀνώτερα επίπεδα ὄχι μόνο νοημοσύνης ἀλλά και εὐχάριστων καταστάσεων ἀπ' ὅτι βιώνουν οἱ συνηθισμένοι ἄνθρωποι.

Παρ' ὅλα αὐτά, ἀνήκουν στοῦ Ἡδονιστικό επίπεδο, διότι ἀποζητοῦν τήν ἡδονή και τήν εὐχαρίστηση που προέρχεται μέσα ἀπό τὰ πέντε αἰσθητήρια ὄργανα.

Πιο ψηλά βρίσκεται τό λεπτοφυές ὕλικό επίπεδο που περιλαμβάνει 16 κόσμους.

Κάτω κάτω βρίσκονται οἱ δέκα κόσμοι τοῦ Βράχμα, στούς ὁποίους μπορεῖ νά γεννηθεῖ κανείς μέσω τῶν ἐκστάσεων, ἔχοντας ὡς ἀντικείμενο συγκέντρωσης κάποιο διαφανές λεπτοφυές ἀντικείμενο. Ὑπάρχουν τεσσάρων ἐπιπέδων λεπτοφυεῖς ἐκστάσεις και σ' αὐτούς τούς δέκα κόσμους τοῦ Βράχμα, γεννιέται κανείς ἀνάλογα μέ τόν βαθμό ἀνάπτυξης αὐτῶν τῶν ἐκστάσεων, δηλ. τόν βαθμό κυριαρχίας που ἔχει πάνω σ' αὐτές τις ἐκστάσεις. Συγχρόνως, ὁ βαθμός κυριαρχίας σ' αὐτές τις ἐκστάσεις, καθορίζει και τό χρονικό διάστημα που θά ζήσει κανείς σέ κάποιον ἀπ' αὐτούς τούς κόσμους.

Κάποιος που ἔχει ἀνώτερο ἔλεγχο στην τζάνα, μπορεῖ νά ζήσει περισσότερο διάστημα ἐκεῖ, διότι ή νοημοσύνη του είναι μεγαλύτερη ἀπό τήν νοημοσύνη αὐτῶν που δέν ἔχουν μεγάλη κυριαρχία στίς τζάνας. Ὅσο μεγαλύτερη ή κυριαρχία, τόσος μακρύτερος κι ὁ χρόνος παραμονῆς.

Όταν όμως ή αυτοσυγκέντρωση που έχουν πάνω στις τζάνας λήξει μετά από ένα χρονικό διάστημα, τότε ξαναγυρίζουν είτε στους κάτω κόσμους των θεών, είτε στον ανθρώπινο κόσμο, είτε ακόμα και σε κάποιον από τους κόσμους του ξεπεσμού. Έτσι, τὸ νά γεννηθεῖ κανείς στους κόσμους του Βράχμα, δέν εἶναι ἐγγύηση ὅτι δέν θά ξαναπέσει πάλι πίσω στους κατώτερους κόσμους.

Εἶναι σάν νά ἔχει μαζέψει κάποιος πολλά χρήματα καί πάει διακοπές σέ ἕνα τουριστικό μέρος, μένει σέ ἕνα πολυτελές ξενοδοχεῖο, καί ἀπολαμβάνει τήν ζωή του ἐκεῖ γιά ὅσο διάστημα τοῦ ἐπιτρέπει τὸ πορτοφόλι του. Μόλις ὅμως τελειώσουν τὰ χρήματα, εἶναι ἀναγκασμένος νά φύγει καί νά γυρίσει πίσω στό σπίτι του. Έτσι κι αὐτοί οἱ κόσμοι τοῦ Βράχμα, εἶναι σάν ἕνα πολυτελές ξενοδοχεῖο, που πάει κάποιος ἐκεῖ καί ἀπολαμβάνει αὐτά που θέλει, καί ὅταν τελειώσει τὸ κάρμα ἀπό τήν δύναμη τῆς αυτοσυγκέντρωσης, πέφτει πάλι κάτω.

Λίγο πιό πάνω τώρα, ὑπάρχει ὁ κόσμος τοῦ σώματος χωρίς νοῦ (*ασάνια σάττα*). Ἐκεῖ γεννιέται κάποιος διαλογιστής ὁ ὁποῖος ἔχει μπλοκάρει τὸν νοῦ του, τήν ἀντίληψή του, καί βρίσκεται σέ πλήρη ἀμνησία. Εἶναι ἡ ἀπόλυτη λήθη. Αὐτό γίνεται διότι ἔχει δεῖ τὸν κίνδυνο στόν νοῦ, στίς σκέψεις. Ἐχει βαρεθεῖ τίς νοητικές διαδικασίες καί παραμένει ἐν εἰρήνῃ. Ὑπάρχουν λοιπόν τέτοιου εἴδους διαλογιστές καί γι' αὐτό πρέπει νά τοὺς ἀναφέρουμε. Ἡ παραμονή σ' αὐτὸν τὸν κόσμο εἶναι πολύ μεγαλύτερη ἀπὸ αὐτὴ τῶν διαλογιστῶν που γεννιοῦνται στους κόσμους τοῦ Βράχμα μέσω τῶν ἐκστάσεων.

Καί πιό πάνω, ὑπάρχουν πέντε ἀγνές διαμονές γιά μὴ ἐπιστρέφοντες (*αναγκάμιν*). Αὐτοί εἶναι συνήθως βουδδιστές που ἔχουν ξεριζώσει ἀπὸ μέσα τους τοὺς πέντε δεσμούς τῆς ὕπαρξης, ἀλλὰ ἔχουν μιὰ ζωή νά ζήσουν, καί μετὰ δέν ξαναγυρίζουν στόν ἀνθρώπινο κόσμο. Ἐνῶ ἦταν στόν ἀνθρώπινο κόσμο, κατάφεραν νά ξεριζώσουν τὰ δεσμά τῆς ὕπαρξης. Ὅμως ἔχουν ἀκόμα κάποια ὑπολείματα ἀπὸ δεσμά που τοὺς κρατοῦν ἐδῶ στήν ὕπαρξη, ἀλλὰ δέν ξαναγυρίζουν στόν ἀνθρώπινο κόσμο. Εἶναι πιό κοντά στήν κατάσταση τῶν Ἀρχάτς.

Έτσι ὅταν γεννηθοῦν αὐτοί, γεννιοῦνται σέ μία ἀπὸ αὐτές τίς ἀγνές διαμονές στίς ὁποῖες παραμένουν ἐκεῖ μέχρι νά γίνουν Ἀρχάτς.

Τέλος έχουμε τό Άυλο επίπεδο πού περιλαμβάνει 4 κόσμους.

Αυτοί πού γεννιοῦνται ἐκεῖ, ἔχουν σάν ἀντικείμενο συγκέντρωσης τό ἄπειρο διάστημα, ἢ τήν ἄπειρη συνείδηση, ἢ τήν μηδαμινότητα, ἢ τήν οὔτε ἀντίληψη οὔτε μή ἀντίληψη. Αὐτά εἶναι εἶδη ἐκστάσεων πού ἐπιτυγχάνει κανείς καί εἶναι πολύ ἀνώτερες ἀπό τίς κατώτερες ἐκστάσεις. Ἡ διάρκεια παραμονῆς σ' αὐτούς τούς κόσμους εἶναι πολύ μεγαλύτερη ἀπ' ὅτι στους κόσμους τῆς Λεπτοφυοῦς Ὑλης. Βέβαια ἡ παραμονή ἐκεῖ γιά μεγάλο χρονικό διάστημα ἐνέχει τόν κίνδυνο νά παγιδευτεῖ κανείς σ' αὐτή τήν κατάσταση γαλήνης καί νά διακόψει τήν ἐξέλιξή του. Γι' αὐτό ὁ Βουδδας ὅταν ἦταν ἀκόμα μποντισάττβα δέν γεννιόταν σ' αὐτά τὰ επίπεδα, λέγοντας ὅτι ἡ παραμονή ἐκεῖ εἶναι ἀπλά χάσιμο χρόνου.

Αὐτή ἦταν μιὰ περιγραφή τῶν κόσμων πού λέγονται καλότυχοι κόσμοι, διότι ἔχουν μιὰ μορφή εὐτυχίας πού εἶναι ἀνώτερη ἀπό αὐτή τῶν κακόμοιρων κόσμων. Στόν ἀνθρώπινο κόσμο φυσικά, ἡ εὐτυχία καί ἡ δυστυχία εἶναι συνήθως 50-50. Καμιά φορά βέβαια μπορεῖ νά εἶναι μόνο 20 ἢ 10 τοῖς ἑκατό εὐτυχία, καί τό ὑπόλοιπο 80 ἢ 90 τοῖς ἑκατό νά εἶναι σκέτη δυστυχία καί μιζέρια. Ἀλλά τούλάχιστον ὑπάρχει κάποια εὐτυχία.

Στους θεϊκοὺς οὐράνιους κόσμους, ὑπάρχει περισσότερη εὐτυχία ἀπ' ὅτι στόν ἀνθρώπινο κόσμο, καί ὅσο ἀνεβαίνει κανείς στους ἀνώτερους κόσμους, ὑπάρχει ὅλο καί περισσότερη εὐτυχία. Αὐξάνεται δηλ. ἡ βαθμίδα τῆς εὐτυχίας καί τῆς εὐδαιμονίας πού συνδέεται μέ τήν συνείδηση. Ὅπως τὰ κακά πνεύματα καί τὰ φαντάσματα μποροῦν νά δοῦν, νά ἀκούσουν, νά κινηθοῦν, κλπ. ἔτσι καί τὰ ὄντα σ' αὐτούς τούς θεϊκοὺς κόσμους γεννιοῦνται σάν καλά πνεύματα ἔχοντας αἰσθητήρια ὄργανα πολύ πιό λεπτοφυή ἀπό τὰ δικά μας. Οἱ οὐράνιοι θεοὶ ἔχουν ἐπίσης λεπτοφυή αἰσθητήρια ὄργανα. Ὑπάρχουν ἀρσενικοὶ καί θηλυκοὶ θεοί, ὁ κόσμος τους περιλαμβάνει πανέμορφα φυσικά τοπία, καί τὰ ἀντικείμενα συγκέντρωσης καί διαλογισμοῦ εἶναι παρόμοια μέ αὐτά τοῦ ἀνθρώπινου κόσμου, ἀλλά πολύ πιό λεπτοφυή. Ἐπίσης ὅταν κάποιος γεννηθεῖ σ' αὐτούς τούς κόσμους γεννιέται μέ θαυματοργό τρόπο χωρίς τήν ἀνάγκη νά ὑπάρχουν γονεῖς. Ἐάν τώρα κάποιο ζευγάρι θεῶν ἐπιθυμεῖ νά ἔχει παιδί, τότε ἐλκύουν πρὸς αὐτούς κάποιον πού γεννιέται ἐκεῖ· τόν ἔλκουν δηλ. νά γεννηθεῖ ἀνάμεσά τους. Αὐτά λέγονται *ντέβα-πούττας*, παιδιά τῶν θεῶν.

Ὅμως τὰ ὄντα πού γεννιοῦνται στους κόσμους τοῦ Βράχμα, δέν ἔχουν φύλλο, δέν ἔχουν σῶμα, δέν ἔχουν χέρια, πόδια, δέν ἔχουν δηλ. ἓνα χονδροειδές σῶμα ὅπως ἐμεῖς, διότι ἔχουν ξεπεράσει τό ἡδονικό επίπεδο.

Έχουν μόνον λεπτοφυή αίσθηση όρασης και άκοής. Τό σώμα τους εΐναι πολύ λεπτοφυές σαν φώς, εΐναι διαφανές, αλλά έχουν τήν ιδιότητα νά βλέπουν και νά άκοϋν. Στούς κόσμους αυτούς τά πάντα εΐναι λεπτοφυή και διαφανή, και τά όντα βρίσκονται σε μόνιμη κατάσταση άυτοσυγκέντρωσης.

Στόν άνθρώπινο κόσμο μπορεί κανείς έάν πετύχει τήν έκσταση νά παραμείνει σ΄ αυτήν τήν κατάσταση για τέσσερεις πέντε μέρες, χωρίς νά σηκώνεται, χωρίς νά τρώει, νά πίνει, ή νά κοιμάται. Όμως δέν μπορεί νά μείνει παραπάνω διότι έχει τήν άνάγκη τοϋ σώματος. Τό σώμα χρειάζεται τροφή και νερό, κι άρχίζει νά άντιδρά. Τό νευρικό σύστημα άρχίζει έπίσης νά άντιδρά και έτσι δέν μπορεί κανείς νά κρατήσει τήν συγκέντρωσή του, διότι ή συνείδηση κολλάει στις άνάγκες τοϋ σώματος. Πρέπει λοιπόν νά σηκωθεί, νά θρέψει τό σώμα του, και νά άρχισει ξανά τόν διαλογισμό.

Υπάρχει βέβαια και μία τάξη βουδδιστών πού λέγονται *νιρόντα σαμπάντι*, και οί όποιοι μπορούν νά διατηρήσουν τήν άυτοσυγκέντρωσή τους μέχρι και έπτά ήμέρες, πού εΐναι και τό μεγαλύτερο διάστημα πού μπορεί νά παραμείνει κανείς. Διότι μετά άπό έπτά μέρες τό σώμα άρχίζει νά άντιδρά, κι αυτοί πρέπει νά έπιστρέψουν για νά θρέψουν τό σώμα τους έάν θέλουν νά έπιβιώσουν. Έπίσης πριν ξεκινήσουν τήν έπίτευξη αυτής τής άυτοσυγκέντρωσης πρέπει νά εΐναι άποφασισμένοι ότι δέν θά παραμείνουν σ΄ αυτή τήν κατάσταση πάνω άπό έπτά ήμέρες, κι ότι μετά άπό έπτά ήμέρες πρέπει νά σηκωθούν, ειδάλλως θά χάσουν τήν ζωή τους.

Στούς άνώτερους κόσμους όμως, έπειδή δέν έχει κάποιος τό βάρος τοϋ χονδροειδοϋς σώματος, μπορεί νά μείνει σ΄ αυτή τήν κατάσταση άυτοσυγκέντρωσης και εύδαιμονίας, για πάρα πολλά χρόνια, έως και χιλιετηρίδες.

Έρώτηση: Άπό ποιό έπίπεδο και μετά δέν έπιστρέφει κάποιος στόν άνθρώπινο κόσμο ή στους κόσμους τοϋ ξεπεσμοϋ;

Άπάντηση: Έκτός άπό τους μή-έπιστρέφοντες, όλοι έπιστρέφουν πίσω. Έδω τώρα έχουμε τό άυλο έπίπεδο πού εΐναι ή κορυφή τοϋ κόσμου. Και άπό έδω όμως μπορεί νά έπιστρέψει κάποιος πίσω. Διότι ύπάρχει ένα όριο παραμονής σε κάθε έπίπεδο. Όμως οί μή-έπιστρέφοντες ζοϋν ένα χρονικό διάστημα σε έναν άπό τους άγνους κόσμους, τελειοποιοϋν τόν διορατικό διαλογισμό τους και πετυχαίνουν τήν κατάσταση τοϋ Άρχάτ, δηλ. ενός Άξιου πού έχει ύπερβεί αυτούς τους 31 κόσμους τής ύπαρξης.

Ἡ ἐπίτευξη ἑνός Ἀρχάτ ἀνήκει στίς Ὑπερκόσμιες ἐπιτεύξεις. Οἱ μή-ἐπιστρέφοντες λοιπόν ἔχουν ἐπιτύχει μία ὑπερκόσμια συνειδηση πού μπορεῖ νά ὑπερβεῖ αὐτά τά 31 ἐπίπεδα τῆς ὕπαρξης.

Ἑρώτηση: Αὐτοί πού ἐπιστρέφουν ἀπό τό Ἄυλο ἐπίπεδο, σέ ποιόν ἀπ' ὅλους τούς κόσμους ἐπιστρέφουν;

Ἀπάντηση: Μπορεῖ νά ἐπιστρέψουν στό Λεπτοφυές Ὑλικό ἐπίπεδο, ἢ στόν ἀνθρώπινο κόσμο, ἢ ἀκόμα καί στούς κόσμους τοῦ ξεπεσμοῦ.

Ἑρώτηση: Ἄρα ὅλοι μετακινοῦνται ἀπό καί πρὸς ὅλα τά ἐπίπεδα ὕπαρξης, ἐκτός ἀπό τούς μή-ἐπιστρέφοντες στίς ἀγνές παραμονές, πού συνεχίζουν πρὸς τήν κατάσταση τοῦ Ἀρχάτ;

Ἀπάντηση: Ἀκριβῶς, παραμένουν στίς ἀγνές διαμονές, συνεχίζουν τόν διορατικό διαλογισμό καί φτάνουν στήν κατάσταση τοῦ Ἀρχάτ.

Ἑρώτηση: Ἐνας Ἀρχάτ εἶναι ἰσοδύναμος μέ ἕναν Σαμάσσαμπούντα, ἢ ἔχει ἀκόμα κάποια στάδια μπροστά του γιά νά προχωρήσει;

Ἀπάντηση: Ναι, εἶναι ἰσοδύναμος ὅσον ἀφορᾷ τήν ἀπελευθέρωση. Ἄς τό ἐξετάσουμε αὐτό μέ λεπτομέρειες.

Κατ' ἀρχάς, στόν Βουδδισμό Θεραβάντα ἔχουμε τρία εἶδη Βουδδῶν:

1. Τόν Σαμάσσαμπούντα δηλ. τόν Πλήρως Αὐτοφωτισμένο ὅπως ἦταν ὁ Βούδδας Γκαοτάμα.
2. Τόν Πατσέκαμπούντα δηλ. τόν Ἀτομικά Φωτισμένο. Αὐτοί οἱ Βοῦδδες, εἶναι σάν τούς Σαμάσσαμπούντα ἀλλά δέν διδάσκουν τούς ἄλλους διότι τόν καιρὸ πού ἐμφανίζονται δέν ὑπάρχουν ὄντα πού μποροῦν νά κατανοήσουν τήν διδασκαλία· ἡ νοημοσύνη τῶν ἀνθρώπων εἶναι πολύ χαμηλή· γι' αὐτό τούς λέμε καί σιωπηλοὺς Βοῦδδες. Συνήθως ἐμφανίζονται στό διάστημα ἀνάμεσα σέ δύο Σαμάσσαμπούντα. Ὄταν ἕνας Σαμάσσαμπούντα πεθάνει, ὑπάρχει ἕνα κενὸ μέχρι νά ἐμφανισθεῖ ὁ ἐπόμενος. Οἱ Πατσέκαμπούντα ἐμφανίζονται σ' αὐτό ἀκριβῶς τό μεσοδιάστημα, πού ὅμως δέν ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἱκανοὶ νά κατανοήσουν αὐτὴ τήν βαθειὰ διδασκαλία.
3. Τόν Σάβακαμπούντα, δηλ. τόν Ἀκροατὴ Βούδδα. Τέτοιοι εἶναι οἱ Ἀρχάτς. Αὐτοί εἶναι μαθητές, πού ἐπιτυγχάνουν τήν φώτιση ἀκούγοντας ἕναν Σαμάσσαμπούντα, παίρνοντας ὁδηγίες ἀπὸ αὐτόν, καί στήν συνέχεια γίνονται Βοῦδδες. Ὅμως δέν ἔχουν τήν ἱκανότητα νά διδάξουν τό Ντάμμα, τήν διδασκαλία, ὅπως ἕνας Σαμάσσαμπούντα. Δέν μποροῦν δηλ. νά ἀρχίσουν ἕνα δικό τους κίνημα ὅπως ἔκανε ὁ Γκαοτάμα Βούδδας. Φτάνουν ὅμως στήν φώτιση.

Τώρα, τί σημαίνει φώτιση στόν Βουδδισμό;

Φώτιση σημαίνει κατανόηση τῶν Τεσσάρων Εὐγενῶν Ἀληθειῶν.

Ὁ Βούδδας εἶπε ὅτι: «Εἶμαι Βούδδας διότι ἔχω κατανοήσει τίς Τέσσερες Εὐγενεῖς Ἀλήθειες». Ἡ Φώτιση λέγεται *μπόντι* στά Πάλι, πού σημαίνει διανόηση, νόηση, κατανόηση, διάνοια. Ἀλλά ποιὰ διάνοια; τήν διάνοια πού σχετίζεται μέ τίς Τέσσερες Εὐγενεῖς Ἀλήθειες, καί ὄχι ὅποιαδήποτε ἄλλη ἀλήθεια, ὅπως π.χ. ὅτι τό φεγγάρι περιστρέφεται γύρω ἀπό τήν γή.

Αὐτό μπορεῖ νά ἐπιτύχει καί κάποιος Ἀρχάτ· γίνεται δηλ. Βούδδας διότι ἔχει κατανοήσει τίς Τέσσερες Εὐγενεῖς Ἀλήθειες. Ὅταν στήν Σούττα ἀναφέρονται οἱ ιδιότητες τοῦ Βούδδα, πρῶτα ἀναφέρεται ἡ ιδιότητα τοῦ Ἀρχάτ καί μετά Σαμάσσαμπούντα. Δηλαδή πρῶτα γίνεται κανεῖς Ἀρχάτ καί μετά γίνεται Σαμάσσαμπούντα. Ἡ διαφορά ὅμως μεταξύ ἑνός Ἀρχάτ καί ἑνός Σαμάσσαμπούντα εἶναι ὅτι ὁ δεύτερος ἔχει ἐκπληρώσει τίς τελειοποιήσεις του δηλ. τίς παραμίτας, σέ πολύ περισσότερες ζωές, καί ἔχει περισσότερη ἐμπειρία ὥστε νά μπορέσει νά διδάξει τούς ἄλλους καί νά ἀρχίσει ἕνα κίνημα πού μπορεῖ νά διαρκέσει ἐπί πολλά χρόνια. Αὐτή ἦταν ἡ ιδιότητα τοῦ Γκαοτάμα Βούδδα. Τό ἐπιπλέον πού ἔχει λοιπόν ἕνας Σαμάσσαμπούντα, εἶναι ἡ ἱκανότητα τῆς διδασκαλίας. Καί οἱ Ἀρχάτς βέβαια μποροῦν νά διδάξουν, ἀλλά δέν ἔχουν τήν δύναμη γιά νά ἀρχίσουν ἕνα κίνημα ἀπό μόνοι τους.

Ὅλοι οἱ Ἀρχάτς τήν ἐποχή τοῦ Βούδδα, ὅπως ὁ Σαριπούττα καί ἄλλοι ἐδίδασκαν· ἦταν δάσκαλοι, καί στίς προηγούμενες ζωές τους καί σ' αὐτήν· ἀλλά δέν μποροῦσαν νά κάνουν ἕνα κίνημα ἀπό μόνοι τους· δέν εἶχαν αὐτή τήν φιλοδοξία. Ἀλλά ὅσον ἀφορᾷ τήν ἀπελευθέρωση (*βιμούτι*), ἕνας Ἀρχάτ καί ἕνας Σαμάσσαμπούντα εἶναι ἴδιοι.

Γιά παράδειγμα ἄς πάρουμε μιὰ ἐπιχείρηση. Κάποιος ξεκινάει αὐτή τήν ἐπιχείρηση· καί οἱ ὑπόλοιποι ἔρχονται καί συντελοῦν στήν συνέχιση καί στήν επέκταση αὐτῆς τῆς ἐπιχείρησης, καί ὑπάρχουν μεγάλα κεφάλια, μάνατζερς, πού εἶναι πολύ ἱκανοί γιά νά τήν διατηρήσουν. Ἀλλά ποιός εἶναι αὐτός πού ἄρχισε τήν ἐπιχείρηση; πού διανοήθηκε νά τήν φτιάξει; Αὐτός λοιπόν εἶναι πού ξέρει πολύ περισσότερα ἀπό τούς ἄλλους. Δέν σημαίνει ὅτι οἱ μάνατζερς δέν ξέρουν· ἀπλά δέν ἔχουν αὐτή τήν ὀργανωτική διάνοια γιά νά στήσουν μιὰ ἐπιχείρηση.

Κατά τόν ἴδιο τρόπο, οἱ μαθητές μποροῦν νά συντελέσουν στήν διατήρηση τῆς διδασκαλίας τοῦ Βούδδα, ἀλλά δέν μποροῦν νά τήν ξεκινήσουν καί νά τήν ὀργανώσουν ὅπως ἕνας Σαμάσσαμπούντα, ὁ ὁποῖος ἔχει αὐτή τήν εὐγενή φιλοδοξία ἀπό προηγούμενες ζωές, καί συνεπῶς μπορεῖ νά ὀργανώσει καί νά πετύχει κάτι τέτοιο, νά ὀργανώσει τήν μοναστική πειθαρχία, νά διδάξει μέ ἕναν συστηματικό τρόπο, ἔτσι ὥστε οἱ μαθητές νά μπορέσουν μέσα στίς ἐπερχόμενες γεννεές νά μάθουν αὐτή τήν συστηματική γνώση, κλπ.

Αὐτή λοιπόν εἶναι ἡ διαφορά. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τήν ἐπίτευξη τῆς κατανόησης τῶν Τεσσάρων Εὐγενῶν διδασκαλιῶν, δηλ. τῆς φώτισης, Σάβακας - Ἀρχάτς καί Σαμάσσαμπούντα εἶναι ἴδιοι.

Ἑρώτηση: Ἄρα καί ἡ φώτιση ἔχει κάποιες λεπτοφυεῖς διαφορές;

Απάντηση: Όχι ή ίδια ή φώτιση, αλλά ή εμπειρία από προηγούμενες ζωές για να διδάξει κανείς αυτή την φώτιση. Π.χ. έσεϊς τώρα μαθαίνετε αυτά τα πράγματα, αλλά μέχρι του σημείου να πάτε να τα διδάξετε σε άλλους έχει διαφορά. Κάποια πράγματα τα καταλαβαίνετε, κάποια άλλα όχι, και φυσικά εάν κάτσετε να τα μελετήσετε ξανά και ξανά θα τα μάθετε. Αλλά δεν μπορείτε να έχετε την εμπειρία ενός δασκάλου που διδάσκει επί χρόνια και χρόνια αυτά τα θέματα. Έτσι λοιπόν έχετε κατανόηση όταν σās τα έξηγεϊ ο δάσκαλος, αλλά αυτό διαφέρει από τὸ να τα διδάξετε στους άλλους και να δεϊτε την συνάφεια, ή την συσχέτιση που έχουν με άλλους τομείς, ὅπως π.χ. τὰ διάφορα επίπεδα συνείδησης. Αὐτὰ δὲν μπορείτε να τὰ διανοηθεϊτε.

Ὁ Βούδδας λοιπὸν έχει μιὰ πιὸ πανοραμικὴ γνώση, ἐνῶ οἱ Σάβακας, οἱ Ἀρχάτς, έχουν μιὰ πιὸ ἐπιμέρους γνώση. Αὐτὰ σὲ σχέση με τὶς Τέσσερεις Εὐγενεῖς Ἀλήθειες εἶναι ἴδιοι.

Ἐρώτηση: Ὄταν κάποιος γίνεται Ἀρχάτ και μετά Σαμάσσαμπούντα, αὐτὸ γίνεται αὐτόματα ἢ ὑπάρχει κάποιο διάστημα ἐξέλιξης;

Απάντηση: Στὴν πρώτη φάση, ὅταν ὁ Βούδδας ἔγινε Ἀρχάτ, ξέρουμε ὅτι δίστασε να διδάξει τὴν διδασκαλία του. Ὁ λόγος ἦταν ὅτι ἀρχικά, παρ' ὅλο που κάποιος ἐπιθυμεῖ και έχει φτάσει στὴν φώτιση, στὴν πραγματικότητα δὲν τὴν έχει ζήσει, και ἔτσι σκέφτεται ὅτι: «ἐντάξει, θὰ φωτιστῶ και θὰ διδάξω τοὺς ἄλλους.» Ὄταν ὅμως ἔγινε Βούδδας, διαπίστωσε ὅτι αὐτὴ ἡ διδασκαλία εἶναι τόσο βαθυστόχαστη, ὥστε εἶναι ἀδύνατον οἱ ἄνθρωποι που έχουν τόση πολλὴ «σκόνη» στὰ μάτια τους, δηλ. νοητικὲς μολύνσεις, να μπορέσουν να τὴν κατανοήσουν. Ἐτσι ἂν και εἶχε τὶς ικανότητες να διδάξει, ὅταν ἔφτασε στὴν φώτιση δίστασε να τὴν διδάξει. Ἀργότερα βέβαια, παρουσιάστηκε μπροστὰ του ὁ Βράχμα και τὸν παρακάλεσε να διδάξει. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ δισταγμὸς καθόρισε τυπικά τοὺλάχιστον τὴν μετάβαση ἀπὸ τὴν κατάσταση τοῦ Ἀρχάτ σ' αὐτὴν ἐνός Σαμάσσαμπούντα. Διότι οἱ περιστάσεις ἐκείνη τὴν στιγμή ἦταν τέτοιες, που δὲν μπορούσε να διανοηθεῖ ὅτι θὰ ὑπῆρχε κάποιος που εἶναι σὲ θέση να καταλάβει τὴν διδασκαλία. Σκέφτηκε ὅτι θὰ μπορούσε να διδάξει τοὺς πρώτους δασκάλους του, ἀλλὰ αὐτοὶ εἶχαν πεθάνει. Στὴν συνέχεια πῆγε στους πέντε πρώην συνασκητὲς του και σκέφτηκε να δοκιμάσει με αὐτούς. Καὶ αὐτοὶ πράγματι, σιγὰ σιγὰ, κατάλαβαν. Ὁρίμασαν με λίγα λόγια οἱ περιστάσεις, ὥστε να θέσει σὲ ἐφαρμογὴ τὶς ιδιότητες για διδασκαλία που εἶχε ὡς Σαμάσσαμπούντα.

Και οἱ Πατσέκαμπούντας γίνονται Ἀρχάτς με ικανότητες για διδασκαλία, ἀλλὰ τὸν καιρὸ που παρουσιάζονται δὲν ὑπάρχουν οἱ κατάλληλες περιστάσεις για να διδάξουν, δηλ. δὲν ὑπάρχουν ἄνθρωποι για να καταλάβουν. Ὁ Βούδδας Γκαοτάμα, ὡς Σαμάσσαμπούντα, εἶχε τὶς ικανότητες τὶς διδασκαλίας λόγω τῆς φιλοδοξίας που εἶχε ἀπὸ προηγούμενες ζωές να ἀπελευθερωθεῖ και να ἀπελευθερώσει και τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ εἶχε και τὶς κατάλληλες συνθηκὲς για να διδάξει.

Γιά νά γίνει κάποιος Ἀρχάτ καί Σαμάσσαμπούντα, πρέπει νά ἔχει τελειοποιήσει τίς δέκα παραμίτας. Στόν Βουδδισμό Θεραβάντα ἔχουμε δέκα καί ὄχι ἕξη παραμίτας: *Γενναιοδωρία, Ἠθική Συμπεριφορά, Ὑπομονή, Χαρούμενη Προσπάθεια, Διαλογιστική Συγκέντρωση, Σοφία, + Ἀλήθεια, Ἀποφασιστικότητα, Φιλικότητα, Πνευματική Ἡρεμία*. Οἱ Ἀρχάτς εἶναι ἀρχικά μποντισάττβας πού ἐκπλήρωσαν ὅλες τίς δέκα παραμίτας. Διότι *Μποντισάττβα* εἶναι αὐτός πού θέλει νά πετύχει τήν φώτιση μέσω τῆς τελειοποίησης τῶν δέκα παραμίτα. Καί μιὰ σπουδαία τελειοποίηση ἢ παραμί, εἶναι ἡ *σάτσια παραμί*, δηλ. ἡ τελειοποίηση τῆς ἀλήθειας. Γιά νά πετύχει κάποιος τίς Τέσσερες Εὐγενεῖς Ἀλήθειες πρέπει πρῶτα νά ἔχει τελειοποιήσει τήν παραμίτα τῆς ἀλήθειας. Αὐτό σημαίνει φώτιση· ὄχι μιὰ ἀφηρημένη ἔννοια ἀλλά συνειδητοποίηση τῶν Τεσσάρων Εὐγενῶν Ἀληθειῶν. Καί χωρίς τήν τελειοποίηση τῆς παραμίτα τῆς ἀλήθειας, ἡ φώτιση εἶναι ἀδύνατη. Συνεπῶς, γιά νά γίνει κάποιος Ἀρχάτ, πρέπει πρῶτα ὡς μποντισάττβα νά ἐκπληρώσει ὅλες αὐτές τίς παραμίτας, καί κατά τήν διάρκεια πολλῶν ζωῶν νά ἐξασκήσει τόν διορατικό διαλογισμό.

Συνεχίζουμε τώρα μέ τόν τρόπο πού ἐπαναγεννιέται κανεῖς σέ ὅλους τούς προαναφερθέντες κόσμους, καί τίς μεθόδους πού πρέπει νά χρησιμοποιοῦμε γιά νά μήν ἔχουμε κακές ἐπαναγεννήσεις.

Οἱ κακότυχοι κόσμοι ἢ κόσμοι τοῦ ξεπεσμοῦ εἶναι μόνον τέσσερες ἐνῶ οἱ καλότυχοι κόσμοι εἶναι πολύ περισσότεροι. Καί εἶναι περισσότεροι τούλάχιστον σέ ἀριθμό. Ὅσον ἀφορᾷ ὁμως τόν πληθυσμό τῶν ὄντων, ὑπάρχει μεγάλη διαφορά.

Κάποια μέρα ὁ Βούδδας, γιά νά δείξει τήν διαφορά ἀνάμεσα στά ὄντα τῶν κακότυχων ὄντων καί σ' αὐτά τῶν καλότυχων, πῆρε ἕναν κόκκο ἄμμου καί τόν ἔβαλε πάνω στό νύχι του. Μετά ρώτησε τό ἀκροατήριο: «Τί εἶναι περισσότερο; αὐτός ὁ κόκκος ἄμμου πάνω στό νύχι μου ἢ οἱ κόκκοι τῆς ἄμμου πού βρίσκονται σέ ὅλον τόν πλανήτη γῆ;» Φυσικά ὅλοι ξαφνιάστηκαν μέ αὐτή τήν ἐρώτηση, καί ἀπάντησαν ὅτι δέν μπορεῖ νά συγκριθεῖ ὅλη ἡ ποσότητα τῆς ἄμμου πού ὑπάρχει στήν γῆ, μέ τόν ἕνα κόκκο πάνω στό νύχι. «Κατ' αὐτόν τόν τρόπο» εἶπε ὁ Βούδδας, «τά ὄντα πού γεννιοῦνται στούς καλότυχους κόσμους, στήν *σούγκατι*, εἶναι σέ ποσοστό σάν αὐτόν τόν κόκκο ἄμμου πάνω στό νύχι· ἐνῶ τά ὄντα πού γεννιοῦνται στούς κακότυχους κόσμους, στήν *ντούκατι*, εἶναι πολυάριθμα σάν τούς κόκκους τῆς ἄμμου ὅλης τῆς γῆς.»

Ἐάν συγκρίνουμε τόν πληθυσμό τῶν ζώων, καί τῶν ἐντόμων πού βρίσκονται πάνω στόν πλανήτη, μέ τόν πληθυσμό τῶν ἀνθρώπων πού εἶναι ἐπτά δισεκατομύρια, διαπιστώνουμε ὅτι ἐμεῖς εἴμαστε μιὰ σταγόνα στόν ὠκεανό τοῦ κόσμου τῶν ζώων.

Κι ἂν λάβουμε ὑπ’ ὄψιν καί τὰ ζῶα πού ζοῦν στούς ὠκεανούς, (παρ’ ὅλη τήν καταστροφή πού προκαλεῖται ἀπό τήν ἀνθρώπινη ἐκμετάλευση), ὁ πληθυσμός τους πάλι εἶναι περισσότερος ἀπό τῶν ἀνθρώπων. Ἐάν γιά παράδειγμα, πάρουμε ἕνα τετραγωνικό μέτρο τοῦ κήπου μας, καί ἐξετάσουμε πόσα ἕντομα καί σκουλήκια ὑπάρχουν σ’ αὐτό, θά βροῦμε πιό πολλά ἀπ’ ὅσα ὑπάρχουν στήν Ἀθήνα. Σύμφωνα λοιπόν μέ τήν ἐξήγηση πού δίνει ὁ Βούδδας, ὁ ἀνθρώπινος πληθυσμός εἶναι πολύ μηδαμινός σέ σύγκριση μέ αὐτόν τῶν ζῶων. Φυσικά ὑπάρχουν καί τὰ φαντάσματα, καί οἱ δαίμονες, καί τὰ ὄντα πού γεννιοῦνται στήν κόλαση.

Τελικά ἐμεῖς εἴμαστε μιά μικρή μειονότητα σάν αὐτόν τόν κόκκο ἄμμου πάνω στό νύχι, σέ σύγκριση μέ τὰ ὄντα πού κατοικοῦν σ’ αὐτόν τόν πλανήτη. Καί ἐπιπλέον, αὐτοί πού μποροῦν νά γεννηθοῦν στούς θεϊκοῦς κόσμους καί νά πετύχουν ἐκστάσεις, εἶναι ἀκόμα λιγώτεροι.

Συνεπῶς, ὁ μεγαλύτερος πληθυσμός βρίσκεται στούς κακό-τυχους κόσμους, καί ὅπως λέει ὁ Βούδδας: «τό πραγματικό μας σπίτι εἶναι αὐτοί οἱ κακόμοιροι κόσμοι. Εἴτε γεννηθοῦμε στόν ἀνθρώπινο κόσμο, εἴτε σέ κάποιον ἀπό τούς θεϊκοῦς ἢ ἀνώτερους κόσμους, αὐτή εἶναι μιά πολυτέλεια πού τήν ἀπολαμβάνουμε γιά ἕνα χρονικό διάστημα, καί μετά πρέπει νά τήν ἀπαρνηθοῦμε γιά νά ἐπιστρέψουμε πίσω στό σπίτι μας, στούς κακότυχους κόσμους»

Κατάταξη τῆς Συνείδησης σε Επίπεδα			
31 ΕΠΙΠΕΔΑ ΤΗΣ ὙΠΑΡΞΗΣ, PLANES OF EXISTENCE			
Ἄυλο Επίπεδο Immaterial plane 4	—Ούτε Αντίληψη ούτε Μη Αντίληψη —Μηδαμινότητα —Ἄπειρη Συνείδηση —Ἄπειρο Διάστημα	Neither Perception nor Non-Perception Nothingness Infinite Consciousness Infinite Space	Καλόμοιροι Κόσμοι (<i>Sugati</i>)
Λεπτοφυῆς Ὑλικό Επίπεδο Fine-material-plane 16	5 Ἀγνές Διαμονές γιά Μη Επιστρέφοντες	Pure Abodes for Non-Returners	
	1 Κόσμος τοῦ Σώματος μόνο (χωρίς νοῦ) 10 Βράχμα Κόσμοι	Realm of body only (no mind) Brahma realms	
Το Ἡδονικό Επίπεδο Sensuous plane 11	6 Ἡδονικοί Ουράνιοι Θεϊκοί Κόσμοι	Sensuous heavens (<i>sagga</i>)	
	1 Ἀνθρώπινος Κόσμος 4 Κόσμοι τοῦ Ξεπεσμοῦ Φαντάσματα, ζῶα, δαίμονες, κόλαση	Human realm (<i>manussaloka</i>) States of loss (<i>arāya</i>) Demons, Ghosts, Animals, Hell	Κακόμοιροι Κόσμοι (<i>Duggati</i>)

Γιά νά γεννηθεῖ κανεῖς σέ ἕναν ἀπό τούς καλότυχους κόσμους πρέπει νά κάνει πολύ μεγαλύτερη προσπάθεια ἀπ’ ὅτι ἄλλα ὄντα πού εἶναι στούς κακότυχους κόσμους. Γι’ αὐτό στόν πίνακα ἔχω βάλει μιά σκάλα, γιά νά δεῖτε πῶς πρέπει νά ἀνέβει κανεῖς ἀπό τούς κακότυχους κόσμους στούς καλότυχους. Ὑπάρχει λοιπόν τρόπος, μέ τό νά πατήσει ὀρισμένα σκαλοπάτια καί ν’ ἀνέβει. Ὅπως μέ τό Stairs to Heaven (Σκαλοπάτια γιά τόν Παράδεισο)!

Έμεις νομίζουμε ότι μπορούμε να ανέλθουμε στους καλότυχους κόσμους έτσι απλά, όμως υπάρχει τακτική, υπάρχουν εργαλεία για να γίνει αυτό.

Τρία Βασικά
Σκαλοπάτια
για Γέννηση
σε Καλότυχους
Κόσμους:

(*Bhāvana*)
Διαλογισμός
Ηθική (*Sīla*)
Γενναιοδωρία (*Dāna*)

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 4ο - 27 Ιουλίου 2019

Τό πρώτο εργαλείο ή τό πρώτο σκαλοπάτι για ν' ανέβει κάποιος στους καλότυχους κόσμους, είναι ή Γενναιοδωρία.

Άνθρωποι πού δέν είναι τσιγγούνηδες, πού βοηθοῦν τούς άλλους πού βρίσκονται σέ ανάγκη, πού γίνονται έθελοντές, καί τρέχουν νά βοηθήσουν, νά έξυπηρετήσουν, κατέχουν τήν ιδιότητα πού κάνει κάποιον άνθρωπο. Κάτι πού δέν διαθέτουν τά ζῶα (έκτός έξαιρέσεων). Δηλ. εάν πετάξεις μιá φέτα ψωμί σέ μιá ομάδα πεινασμένων σκυλιών, θά όρμήξουν καί θά αρχίσει νά σκίζει τό ένα τό άλλο για νά διεκδικήσουν αυτό τό ψωμί. Εάν όμως δώσουμε μιá φέτα ψωμί σέ ώριμους ανθρώπους, σέ ζητιάνους, τότε θά δοῦμε ότι κάπως προσπαθοῦν νά τήν μοιράσουν μεταξύ τους. Αυτό βέβαια δέν ισχύει πάντα καί υπάρχουν έξαιρέσεις καί στους ανθρώπους καί στά ζῶα.

Γιά παράδειγμα, μερικοί πίθηκοι όταν είναι κάπως χορτασμένοι, αφήνουν κάποιους άλλους νά φάνε πρώτοι, αλλά εάν πεινάνε, ό,τι καί νά τούς δώσεις, όπως ένα φρούτο ή μιá μπανάνα, θά αρχίσουν νά δαγκώνουν ό ένας τόν άλλον παλεύοντας ποιός θά τήν πάρει πρώτος· διότι οί πίθηκοι δέν έχουν ύπομονή. Βέβαια όταν ένα ζῶο είναι μάνα, τότε ταΐζει πρώτα τό παιδί της. Στίς περιπτώσεις λοιπόν πού ένα ζῶο δείχνει τέτοιες τάσεις γενναιοδωρίας, μπορεί νά ξαναγεννηθεῖ σάν άνθρωπος. Υπάρχουν περιστάσεις πού τά ζῶα έχουν τήν ικανότητα νά βοηθήσουν καί μπορούν νά είναι γενναιοδωρα· αυτό τό καλό κάρμα τούς δίνει τήν εύκαιρία νά γεννηθοῦν σάν άνθρωποι.

Αυτό που κάνει κάποιον να γεννηθεί σαν άνθρωπος είναι ή γενναιοδωρία. Δηλ. τὸ νὰ εἶναι κάποιος πάντα ἔτοιμος νὰ βοηθήσει τοὺς ἄλλους ὅταν βρίσκονται σὲ ἀνάγκη καὶ νὰ μπορεῖ νὰ μοιράζεται αὐτὰ που ἔχει, εἴτε εἶναι ὑλικά πράγματα, εἴτε εἶναι γνώση, εἴτε ἀκόμα καὶ νὰ ἀφιερῶσει τὸν χρόνο του γιὰ νὰ βοηθήσει τοὺς ἄλλους.

Ἡ Γενναιοδωρία λοιπὸν ἔχει πολλές μορφές, ὑλικές καὶ πνευματικές. Ἔτσι στὸν Βουδδισμό Θεραβάντα, ἡ γενναιοδωρία εἶναι τὸ πρῶτο βῆμα γιὰ νὰ εἶναι κάποιος βουδδιστής. Αὐτὸ τὸ βλέπουμε στὰ βουδδιστικά κράτη στὰ ὁποία ἡ γενναιοδωρία εἶναι πολὺ διαδεδομένη· ἐκεῖ πολλά βουδδιστικά μοναστήρια δὲν ζητᾶνε τίποτα ἀπὸ τοὺς πιστοὺς, ἐκτὸς καὶ ἂν θέλει κανεὶς νὰ κάνει κάποια δωρεά. Ἐκεῖ τὰ πάντα εἶναι δωρεάν, ὅπως ἡ τροφή, ἡ στέγη κλπ. Σὲ κάποια μοναστήρια βέβαια, μπορεῖ νὰ ζητήσουν κάποια ἐλάχιστα χρήματα γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ πληρώσουν τὸ ἠλεκτρικὸ ρεῦμα καὶ ἄλλες τέτοιου εἴδους πρωτεύουσες ἀνάγκες, ἀλλὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ πάντα εἶναι δωρεάν. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὰ βιβλία που δημοσιεύουν οἱ βουδδιστές Θεραβάντα, τὰ ὁποία διανέμονται δωρεάν. Ἔτσι ἡ γενναιοδωρία εἶναι κάτι πολὺ συνηθισμένο στοὺς βουδδιστές.

Τὸ ἐπόμενο σκαλοπάτι εἶναι ἡ Ἠθική· τὸ νὰ ἔχει κάποιος ἠθικούς κανόνες. Δὲν μποροῦμε νὰ χαρακτηρίσουμε κάποιον σαν ἄνθρωπο, ἐὰν δὲν διαθέτει ἠθική. Ὅταν γιὰ παράδειγμα κάποιος, μπορεῖ σήμερα νὰ μοῦ δώσει ἓνα πιάτο φαΐ ἀλλὰ αὐριο μπορεῖ νὰ σκοτώσει τὸ παιδί μου, ἢ νὰ μοῦ πεῖ ψέμματα καὶ νὰ μὲ ἐξαπατάει, εἶναι ἀνήθικος, καὶ γι' αὐτὸ δὲν μποροῦμε νὰ τὸν θεωρήσουμε σαν ἄνθρωπο καὶ νὰ τὸν ἐμπιστευτοῦμε. Αὐτὸ που κάνει κάποιον ἄνθρωπο, εἶναι οἱ ἠθικές του ἀρχές ὅπως π.χ. ἡ τιμιότητα, νὰ εἶναι δηλ. ἔντιμος μὲ τίς πράξεις που κάνει· κάτι που δὲν ἔχουν τὰ ζῶα. Ἐπομένως, αὐτὸ που διακρίνει κάποιον σαν ἄνθρωπο, δὲν εἶναι μόνον ἡ γενναιοδωρία ἀλλὰ καὶ οἱ ἠθικές του ἀρχές καὶ ὁ τρόπος που συμπεριφέρεται.

Ἔτσι αὐτὰ εἶναι τὰ δύο πρῶτα σκαλοπάτια γιὰ νὰ καταφέρει κάποιος νὰ ἀνέβει στὸν ἀνθρώπινο κόσμο. Ἀλλὰ ἐὰν κάποιος πρακτικοποιήσει πάρα πολὺ τὴν ἠθική συμπεριφορά, τότε μπορεῖ νὰ ἀνέβει στοὺς θεϊκοὺς κόσμους. Ἄρα, ὅσο περισσότερο πρακτικοποιεῖ τὰ δύο πρῶτα σκαλοπάτια, τόσο πιὸ ψηλά ἀνεβαίνει στὸν ἀνθρώπινο καὶ στοὺς θεϊκοὺς κόσμους.

Ὅμως γιὰ τοὺς κόσμους τοῦ Βράχμα καὶ αὐτοὺς τῶν ἐκστάσεων, πρέπει κανεὶς νὰ πρακτικοποιήσει τὸ τρίτο σκαλοπάτι, που λέγεται Διαλογισμός.

Καί ἐδῶ πρέπει νά ὑπάρχει πολύ δυνατό θετικό κάρμα γιά τόν διαλογισμό, πού μπορεῖ νά ἐπιφέρει τίς ἐκστάσεις καί νά γεννηθεῖ κανεῖς σ' αὐτό τό λεπτοφυές Ὑλικό ἐπίπεδο.

Αὐτά λοιπόν εἶναι τά ἐργαλεῖα πού μπορεῖ νά χρησιμοποιήσει κανεῖς στήν καθημερινότητά του, ἢ ὅ,ποτε τοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία. Αὐτά τά πράγματα εἶναι πού διδάσκονται ἀρχικά οἱ ἄνθρωποι στόν Θεραβαντικό Βουδδισμό· δέν διδάσκονται διαλογισμό, δέν διδάσκονται βουδδιστική φιλοσοφία, ἀλλά μαθαίνουν πῶς νά εἶναι γενναιοδωροί καί ἠθικοί, ξεκινώντας ἀπό τήν οἰκογένειά τους. Διότι ἡ οἰκογένεια εἶναι ὁ πυρήνας τῆς ζωῆς μας, ἀπό τήν οἰκογένεια ἀρχίζουμε νά μαθαίνουμε πῶς νά συμπεριφερόμαστε στούς γονεῖς μας, στά παιδιά μας, στούς συγγενεῖς μας, καί στούς φίλους μας. Ἀπό ἐκεῖ ἀρχίζει ἡ γενναιοδωρία, καί ὄχι ἀπό τό νά τρέχουμε νά κάνουμε φιλανθρωπίες καί δωρεές σέ νοσοκομεῖα καί ἄλλα ἰδρύματα. Διότι τά τελευταῖα ἔπονται τῆς ἐξάσκησης τῆς γενναιοδωρίας μέσα στόν πυρήνα τῆς οἰκογένειας. Πρῶτα φροντίζουμε τίς ἀνάγκες τῆς οἰκογένειας, καί μετὰ ἐάν μᾶς περισσεύει κάτι, τό δίνουμε σέ φιλανθρωπίες κλπ. Καί τά παιδιά πού μοιράζονται πράγματα μέ τά ἀδέρφια τους καί τούς συγγενεῖς τους, μαθαίνουν τήν χαρά τῆς γενναιοδωρίας καί τοῦ μοιράσματος. Διότι βλέπουν ὅτι αὐτές οἱ πράξεις δίνουν χαρά στούς ἄλλους καί τούς κάνουν καί χαίρονται. Ἔτσι γίνονται κι αὐτά χαρούμενα. Καί στήν συνέχεια ὅταν μεγαλώσουν συνεχίζουν νά κάνουν τό ἴδιο, καί ὅταν ἀναπολοῦν τήν ζωή τους, θά θυμοῦνται ὅτι ἔδωσαν χαρά στούς ἄλλους. Ἐνῶ ἐάν δώσει κανεῖς πόνο καί θρήνο στούς ἄλλους, αὐτό θά ἔχει ἐπίπτωση καί στόν δικό του πόνο. Ὅ,τι δίνεις παίρνεις. Οἱ καλές πράξεις φέρνουν καλά ἀποτελέσματα, φέρνουν μιά εὐχέρεια, μιά ἀνακούφιση στήν ζωή μας, ἐνῶ οἱ κακές πράξεις φέρνουν περισσότερη θλίψη, κατάθλιψη, κλπ.

Αὐτές οἱ καλές πράξεις τώρα, δέν εἶναι κάτι ἀφηρημένο ἀλλά κάτι συγκεκριμένο. Πρῶτα εἶναι ἡ Γενναιοδωρία καί μετὰ ἡ Ἠθική. Ὅταν λέμε ψέμματα στούς ἄλλους, τότε φυσικά οἱ ἄλλοι δέν μᾶς ἐμπιστεύονται· κι ἀκόμα καί οἱ φίλοι ἀπομακρύνονται διότι τούς λέμε ψέμματα. Πολλές φιλίες ἔχουν χαλάσει ἐξ' αἰτίας μικρῶν ψευμάτων ἢ ἀπό ψέμματα πού ἔχουν εἰπωθεῖ σάν ἀστεῖο. Μπορεῖ νά ποῦμε κάτι πού δέν εἶναι ἀλήθεια γιά νά ἀστευτοῦμε, ἀλλά τελικά καταλήγουμε νά διαλύσουμε μιά σχέση, διότι ὁ ἄλλος χάνει τήν ἐμπιστοσύνη του στόν λόγο μας.

Γι' αυτό ο Βούδδας, τήν πρώτη συμβουλή πού ἔδωσε στὸν γιό του τὸν Ραχούλα ὅταν ἐκεῖνος ἦταν ἑπτὰ ἐτῶν, ἦταν νὰ μὴν λέει ψέμματα οὔτε κἄν γιὰ ἀστείο. Διότι ἔτσι κάνουν συνήθως τὰ παιδιά, καὶ αὐτὸ βέβαια τὸ μαθαίνουν ἀπὸ τοὺς μεγάλους. Ἔτσι ἐάν θέλει κανεὶς νὰ διατηρήσει καλὲς σχέσεις μὲ ἄλλους ἀνθρώπους, πρέπει νὰ εἶναι πάντα τίμιος καὶ εἰλικρινής. Διότι ἡ ἐμπιστοσύνη εἶναι πού μᾶς συνδέει μεταξὺ μας· ἐάν δὲν ὑπάρχει ἐμπιστοσύνη, τότε οἱ σχέσεις σπάζουν καὶ διαλύονται.

Ἐξετάζουμε λοιπὸν ἐδῶ τὰ τρία βασικά σκαλοπάτια πού μπορεῖ κάποιος νὰ χρησιμοποιήσει γιὰ νὰ γεννηθεῖ σέ ἓνα καλὸ μέρος στοὺς καλότυχους κόσμους, καὶ ἐπιπλέον, ἐάν θέλει κανεὶς νὰ ξαναγεννηθεῖ στὸν ἀνθρώπινο κόσμος, καὶ θέλει νὰ ἀποφύγει τίς φαύλες πράξεις πού ὀδηγοῦν στοὺς κακότυχους κόσμους, πρέπει νὰ κάνει καλὲς πράξεις ὅπως ἡ γενναιοδωρία, ἡ ἠθικὴ συμπεριφορὰ καὶ ὁ διαλογισμὸς, πού ἐπιφέρουν καλὴ ἐπαναγέννηση, καθὼς καὶ τίς ἐκστάσεις πού ὀδηγοῦν στοὺς κόσμους τοῦ Βράχμα.

Μέχρι ἐδῶ ἐξετάσαμε τὰ ἐπίπεδα τῆς Συνείδησης.

Στὴν συνέχεια τώρα, θὰ ἐξηγήσουμε τίς Σφαῖρες τῆς Συνείδησης.

Κατάταξη της Συνείδησης σε Σφαίρες			
31 Επίπεδα της Ὑπαρξης ↓ Ἄυλο επίπεδο Immaterial plane 4	Path/Fruit of Stream-Entry Path/Fruit of Once-Returning Path/Fruit of Non-Returning Path/Fruit of Arahantship	Οδός/Καρπός του Εισερχόμενου στο Ρεῦμα Οδός/Καρπός του Ἀπαξ Επιστρέφοντα Οδός/Καρπός του Μη Επιστρέφοντα Οδός/Καρπός του Ἀξίου (Ἀραχαν)	8 Υπερκόσμια Συνείδηση Supramundane consciousness
	—Ούτε Αντίληψη οὔτε Μη Αντίληψη —Μηδαμνότητα —Ἀπειρη Συνείδηση —Ἀπειρο Διάστημα	12 Συνείδηση της ἀύλης σφαίρας / Ἐκστάσεις Immaterial-sphere consciousness/ jhāna	
	Λεπτοφυῆς υλικὸ ἐπίπεδο Fine-material-plane 16	5 Ἀγνές Διαμονές για Μη Επιστρέφοντες 1 1 Κόσμος του Σώματος μόνο 10 Βράχμα Κόσμοι	15 Συνείδηση της λεπτοφυῆς υλικῆς σφαίρας / Ἐκστάσεις Fine-material-sphere Consciousness/ jhāna
Το ἠδονικὸ ἐπίπεδο Sensuous plane 11	6 Ἡδονικοὶ Ουράνιοι Θεϊκοὶ Κόσμοι 1 Ἀνθρώπινος Κόσμος 4 Κόσμοι του Ξεπεσμού Φαντάσματα, ζῶα, δαίμονες, κόλαση	54 Συνείδηση της ἠδονικῆς σφαίρας Sense-sphere consciousness	

Ἐδῶ ἔχουμε πάλι τὰ 31 ἐπίπεδα ὕπαρξης ἢ συνείδησης ὅπως καὶ προηγουμένως, στὰ ὁποῖα ὅμως παρουσιάζονται διαφορετικὲς σφαῖρες (*αβατσάρας*) συνείδησης. Τί σημαίνει ὅμως σφαῖρα συνείδησης; Εἶναι τὸ εἶδος συχνότητας στὴν ὁποῖα παρουσιάζονται οἱ σκέψεις. Εἶναι ὁ συνδιασμὸς τῆς συνείδησης μὲ τοὺς διάφορους νοητικούς παράγοντες.

Στό Ήδονικό επίπεδο, έχουμε 54 είδη συνείδησης που ανήκουν στην Ήδονική σφαίρα. Για παράδειγμα, στον ανθρώπινο κόσμο· σε ποιά συχνότητα παρουσιάζονται οι σκέψεις ενός ανθρώπου; οι συνήθειές του; ο τρόπος με τον οποίο σκέφτεται; Όταν κάποιος έχει πολύ θυμό, τότε η σφαίρα συνείδησης βρίσκεται στην συχνότητα του θυμού, ενώ σε κάποιον που είναι ήρεμος, ήπιος και δεν έχει θυμό, η σφαίρα συνείδησης βρίσκεται στην συχνότητα της ειρήνης. Είναι δηλ. δύο διαφορετικοί πόλοι, ένας με πολύ θυμό και ένας με ειρήνη. Αυτές είναι δύο διαφορετικές σφαίρες συνείδησης. Κατ' αυτόν τον τρόπο διαιρούμε την συνείδηση σε διάφορα είδη σφαιρών. Π.χ. η σφαίρα της σκέψης των ζώων είναι διαφορετική σφαίρα απ' αυτή των ανθρώπων. Και οι σκέψεις των θεοτήτων είναι σε διαφορετική σφαίρα από των ζώων και των ανθρώπων. Έτσι στο ήδονικό επίπεδο έχουμε 54 είδη συνείδησης της ήδονικής σφαίρας.

Μέχρι τώρα, όλα αυτά που έχουμε πει, υπάρχουν και στην Σούττα και στο Άμπιντάμμα. Όμως αυτά που εξηγοῦμε τώρα σχετικά με τα 54 είδη συνείδησης, βρίσκονται κατά ένα μόνο μικρό ποσοστό στην Σούττα· τα υπόλοιπα βρίσκονται μόνο στο Άμπιντάμμα.

Μπορεί να φέρει κανείς πολλά παραδείγματα από την Σούττα, εκεί που ο Βούδδας πραγματικά εξηγεί την κατάταξη της συνείδησης σε σφαίρες και τον τρόπο σκέψης των ανθρώπων, τον τρόπο σκέψης των ζώων, και τον τρόπο με τον οποίο σκέφτονται οι θεοί· είναι όμως σύντομες εξηγήσεις. Όμως στο Άμπιντάμμα, αυτή η σύντομη περιγραφή γίνεται πολύ πιο αναλυτική ώστε να καταλάβουμε πώς δημιουργούνται αυτοί οι συνδιασμοί των σκέψεων με συγκεκριμένους νοητικούς παράγοντες, και να συμπεράνουμε στην συνέχεια ότι η τάδε συχνότητα σκέψης ανήκει σε διαφορετική σφαίρα συνείδησης.

Στην συνέχεια έχουμε 15 είδη συνείδησης που ανήκουν στις σφαίρες του Λεπτοφυούς Ύλικου επιπέδου σύμφωνα με τις έκτασεις. Πώς δηλ. κάποια έκταση συνδέεται με συγκεκριμένους νοητικούς παράγοντες και σε ποιά συχνότητα γίνεται αυτό· δηλ. για πόσο διάστημα μπορεί να διατηρήσει κάποιος αυτόν τον συνδιασμό σκέψεων και νοητικών παραγόντων.

Παράδειγμα: για να πετύχουμε την 1^η έκταση χρειάζονται πέντε νοητικοί παράγοντες· λογισμός (ως προς το αντικείμενο διαλογισμού, και *νιμίτα* ως προς το σήμα δηλ. το φῶς), συλλογισμός (έπαναλαμβανόμενη παρατήρηση του αντικειμένου), χαρά (*πίτι*), εύτυχία (*σούκα*) και αυτοσυγκέντρωση. Έχουμε λοιπόν μία συγκεκριμένη σφαίρα συνείδησης.

Στήν δεύτερη έκσταση όμως, οί δύο πρώτοι νοητικοί παράγοντες απουσιάζουν, λόγω τουῦ ὅτι ὁ διαλογιστής ἔχει ἐξοικειωθεί μέ τό ἀντικείμενο διαλογισμοῦ καί δέν τούς χρειάζεται πλέον. Ἐδῶ τώρα ἔχουμε μιὰ διαφορετική συχνότητα ἢ σφαίρα συνείδησης, διότι εἶναι διαφορετικός ὁ συνδιασμός σκέψης καί νοητικῶν παραγόντων· απουσιάζουν ὁ λογισμός καί ὁ συλλογισμός.

Στήν τρίτη έκσταση απουσιάζει ἡ χαρά, καί αὐτός εἶναι ἄλλος συνδιασμός στόν ὁποῖον ἔχει μείνει μόνο ἡ εὐτυχία καί ἡ αὐτοσυγκέντρωση. Ἔχουμε λοιπόν μιὰ διαφορετική σφαίρα.

Στήν τέταρτη έκσταση φεύγει καί ἡ εὐτυχία, καί μένει μόνο ἡ αὐτοσυγκέντρωση, ἡ πνευματική ἰσορροπία (*ουπέκα*). Ἐδῶ ἔχουμε ἕναν διαφορετικό συνδιασμό, δηλ. σκέψης καί ἑνός μόνο νοητικοῦ παράγοντα, πού δημιουργοῦν μιὰ ἄλλη συχνότητα, μιὰ ἄλλη σφαίρα συνείδησης.

Αὐτή λοιπόν ἡ διαφοροποίηση συχνότητας γίνεται διά μέσου τῆς συνείδησης ἢ κάποιας σκέψης καί τοῦ συνδιασμοῦ της μέ τούς νοητικούς παράγοντες.

Στόν ἀνθρώπινο κόσμο φυσικά, οί συνδιασμοί εἶναι διαφορετικοί. Ἔχουμε τήν συνείδηση, ἀλλά οί σκέψεις συνδιάζονται μέ ἄλλους νοητικούς παράγοντες καί ὄχι σάν αὐτούς τῶν ἐκστάσεων. Στίς ἐκστάσεις, ὅταν ἐμφανισθεῖ κάποιος νοητικός παράγοντας, παραμένει γιά μεγάλο χρονικό διάστημα καί δέν ἐναλλάσσεται μέ κάποιον ἄλλον. Ἀλλά στήν καθημερινή ζωή, οί νοητικοί μας παράγοντες ἐναλλάσσονται συνεχῶς. Κάποια στιγμή μπορεῖ νά ἔχουμε θυμό, ἢ ἐπιθυμία, ὀργή, σύγκλιση κλπ. Αὐτά δέν ὑπάρχουν στίς ἐκστάσεις. Ἔτσι ὑπάρχουν συνδιασμοί καί συχνότητες σκέψεων πού ἐμφανίζονται στόν ἀνθρώπινο νοῦ, ὅπου οί διακυμάνσεις εἶναι γρήγορες καί ἀνεβοκατεβαίνουν, ἐνῶ στίς *τζάνας* δηλ. στίς ἐκστάσεις, ὑπάρχει μιὰ συνεχόμενη ἡρεμία.

Σύμφωνα λοιπόν μέ τόν συνδιασμό τῆς συνείδησης καί τῶν νοητικῶν παραγόντων, ἔχουμε καί διαφορετική συχνότητα τοῦ νοῦ, καί κατ' αὐτόν τόν τρόπο διαφοροποιοῦμε καί ἀντιλαμβανόμαστε σέ ποιά σφαίρα συνείδησης βρίσκεται κάποιος. Αὐτά θά τά ἀναλύσουμε ἀργότερα μέ λεπτομέρειες, ἀρχίζοντας ἀπό τόν ἀνθρώπινο κόσμο πού εἶναι πιό εὔκολο νά τόν καταλάβουμε διότι ἀνήκει στήν καθημερινότητά μας, καί σιγά σιγά θά περάσουμε καί στίς ἐκστάσεις πού εἶναι πιό δύσκολο νά τίς κατανοήσει κανείς πού δέν ἔχει ἐμπειρία, καί δέν μπορεῖ νά διανοηθεῖ πῶς εἶναι δυνατόν νά φτάσει ὁ νοῦς κάποιου σέ τέτοια ἐπίπεδα σκέψης, καί σέ τέτοια σφαίρα σκέψης.

Στήν συνέχεια ἔχουμε 12 εἶδη συνείδησης τῆς Ἄυλης σφαίρας πού κι αὐτά ἔχουν σχέση μέ ἐκστάσεις. Ἐδῶ οἱ νοητικοί παράγοντες εἶναι τελείως διαφορετικοί, ὑπάρχουν ἄλλοι συνδιασμοί, καί τὸ ἀντικείμενο προσοχῆς εἶναι διαφορετικό, καί ὁ χρόνος παραμονῆς τῆς συνείδησης πάνω στό ἀντικείμενο καθορίζει τήν διαφορετική σφαῖρα συνείδησης ἢ συχνότητα σκέψης.

Καί τέλος ἔχουμε μία ἄλλη κατηγορία πού δέν τήν ἔχουμε ἀναφέρει ἔως τώρα, πού ὀνομάζεται Ὑπερκόσμια συνείδηση, διότι ὑπερβαίνει αὐτά τὰ 31 ἐπίπεδα ὑπαρξης καί δύναται νά ἐπιτευχθεῖ μόνον ἀπό τούς ἄριστους μαθητές, τούς *Άρυσ Μπούγγκαλα*.

Άρυσ σημαίνει Ἀνώτερος, Εὐγενής, Καθαρός δηλ. χωρίς προσμίξεις, ἀλλά στήν ἐποχή μας ὁ ὄρος ἔχει διαφθαρεῖ καί μολυνθεῖ ἀπό τούς Ναζί καί τούς ἴδιους τούς Ἴνδούς.

Ἔτσι ὅταν ἐμεῖς ἀκοῦμε τήν λέξη Ἄρυσ, ἢ Ἄρυσ φυλή, ἔχουμε τήν ἐντύπωση ὅτι μιλάμε γιά κάτι πολύ δυνατό, ὑπεροπτικό, ἐπιθετικό, βίαιο ἢ σκληρό, καί τήν συνδέουμε μέ τούς Ναζί πού παρουσίαζαν ὄντως αὐτά τὰ ἀρνητικά χαρακτηριστικά.

Ἡ εἰκόνα ὅμως πού δίνει ὁ Βούδδας γιά τόν Ἄρυσ εἶναι τελείως διαφορετική, καί θά σᾶς πῶ ἐδῶ μία ἱστορία πού εἶναι πολύ φημισμένη στά βιβλία τοῦ Θεραβαντικοῦ Βουδδισμού.

Κάποτε ὁ Βούδδας περπατοῦσε στήν παραλία μαζί μέ τούς μαθητές του καί εἶδε ἕναν ψαρά νά ψαρεύει. Πῆγε κοντά του καί σταμάτησε ἐκεῖ δίπλα. Οἱ μαθητές τόν ρώτησαν: «Γιατί σταματήσατε Κύριε;» Τότε ὁ Βούδδας γύρισε πρὸς αὐτούς, καί ρώτησε τόν Σαριπούτα: «Πῶς σέ λένε;» Ὁ Σαριπούτα μέ ἐκπληξη ἀπάντησε: «Σαριπούτα». Μετά ρώτησε τόν Μάνγκαλάνα: «Πῶς σέ λένε;» Μέ τήν ἴδια ἐκπληξη ὁ Μάνγκαλάνα ἀπάντησε: «Μάνγκαλάνα». Κατά τόν ἴδιο τρόπο ρώτησε ὅλους τούς μαθητές νά τοῦ ποῦνε τὸ ὄνομά τους, καί ὅλοι ἀναρωτιόντουσαν γιατί τούς ρωτᾷ ἐφ' ὅσον γνῶριζε τὰ ὀνόματά τους.

Ὅλη αὐτή τήν ὥρα, ὁ ψαράς ἄκουγε καί ἀναρωτήθηκε: «Μήπως ρωτᾷ καί τὸ δικό μου ὄνομα;» Ἔτσι πλησίασε κοντά ἀπὸ περιέργεια. Πράγματι ὁ Βούδδας γύρισε πρὸς τόν ψαρά καί τόν ρώτησε: «Ἐσένα πῶς σέ λένε;» Αὐτός ἀπάντησε: «Ἄρυσ εἶναι τὸ ὄνομά μου». Καί τότε ὁ Βούδδας ἀπάντησε: «Ἄρυσ; καλά, δέν ξέρεις ὅτι ἕνας Ἄρυσ δέν σκοτώνει ζωντανά πλάσματα; ὅτι δέν δίνει πόνο; Δέν εἶναι δυνατόν νά εἶσαι Ἄρυσ!» Ἔτσι τόν ἐδίδαξε, καί ἀργότερα ὁ ψαράς ἔγινε μαθητής τοῦ Βούδδα.

Από αυτή την ιστορία τώρα, καταλαβαίνουμε ότι ο Βούδδας δίνει τελείως διαφορετική έννοια στην λέξη Άρυα· που σημαίνει αυτούς που είναι εύγενείς, και δεν βλάπτουν ούτε έντομα, όχι οι Άρυα των Ναζί και οι Άρυα των Ινδών, που έχουν καταπατήσει και έχουν εξοντώσει άλλες φυλές. Αυτοί είναι οι Άρυα της ανθρωπίνης ιστορίας, έξ' αίτιας των οποίων έχουμε δώσει σ' αυτή την λέξη έντελώς διαφορετικό νόημα από το αληθινό.

Ένας Άρυα λοιπόν είναι Άριστος. Άριστος ποῦ; ἄριστος στην πρακτικοποίηση της ήθικης συμπεριφοράς. Καί όχι ἄριστος στο να καταπολεμάει τὰ ἄλλα ἔθνη καί ἄριστος στίς μάχες, στους πολέμους κλπ.

Ἐδῶ λοιπόν στην Ὑπερκόσμια συνείδηση, *Άρυα Μπούνγκαλα* εἶναι ὁ Ἄριστος Μαθητής που έχει ἐπιτύχει τήν ἠθική συμπεριφορά, τήν αὐτοσυγκέντρωση, καί τήν σοφία.

Ὑπάρχουν τέσσερις κατηγορίες τέτοιων μαθητῶν:

Κατάταξη της Συνείδησης σε Σφαίρες			
31 Επίπεδα της Ὑπαρξης	Path/Fruit of Stream-Entry Path/Fruit of Once-Returning Path/Fruit of Non-Returning Path/Fruit of Arahantship	Οδός/Καρπός του Εισερχόμενου στο Ρεύμα Οδός/Καρπός του Ἄπαξ Επιστρέφοντα Οδός/Καρπός του Μη Επιστρέφοντα Οδός/Καρπός του Ἄξιου (Ἀραχαν)	8 Υπερκόσμια Συνείδηση Supramundane consciousness
	—Ούτε Αντίληψη ούτε Μη Αντίληψη —Μηδαμνότητα —Ἀπειρη Συνείδηση —Ἄπειρο Διάστημα		12 Συνείδηση της άυλης σφαίρας / Ἐκστάσεις Immaterial-sphere consciousness/ jhāna
	5 Ἀγνές Διαμονές για Μη Επιστρέφοντες		15 Συνείδηση της λεπτοφυῆς υλικῆς σφαίρας / Ἐκστάσεις Fine-material-sphere Consciousness/ jhāna
	1 1 Κόσμος του Σώματος μόνο 10 Βράχμα Κόσμοι		
Το ηδονικό επίπεδο Sensuous plane 11	6 Ἡδονικοί Ουράνιοι Θεϊκοί Κόσμοι 1 Ἀνθρώπινος Κόσμος 4 Κόσμοι του Ξεπεσμού Φαντάσματα, ζῶα, δαίμονες, κόλαση		54 Συνείδηση της ηδονικῆς σφαίρας Sense-sphere consciousness

Ὁ *Σόταπάννα*, δηλ. αὐτός που ἔχει εἰσέλθει εἰς τὸ ρεῦμα τῆς Ὀκταπλῆς Εὐγενοῦς Ἄτραποῦ,

Ὁ *Σάκαταγκάμιν*, ὁ Ἄπαξ Ἐπιστρέφων,

Ὁ *Ἀναγκάμιν*, ὁ Μη Ἐπιστρέφων, καί

Ὁ *Ἀραχάτ*, ὁ Ἄξιος, που ἔχει πετύχει ὅλα αὐτά που ἀφοροῦν τήν Ὑπερκόσμια συνείδηση.

Στό επίπεδο τής Υπερκόσμιας συνείδησης έχουμε 8 σφαίρες συνείδησης.

Ἡ Ὁδός καί ὁ Καρπός τοῦ Εἰσερχόμενου στό Ρεῦμα,
Ἡ Ὁδός καί ὁ Καρπός τοῦ Ἄπαξ Ἐπιστρέφοντος,
Ἡ Ὁδός καί ὁ Καρπός τοῦ Μή Ἐπιστρέφοντος, καί
Ἡ Ὁδός καί ὁ Καρπός τοῦ Ἄξιου.

Σέ ὅλα αὐτά ἡ σφαῖρα συνείδησης εἶναι διαφορετική. Γιά τήν ὥρα τά ἐξηγοῦμε ἀπλά ἔτσι ὅπως παρουσιάζονται στόν πίνακα, ἐνώ ἀργότερα θά τά δοῦμε πιό ἀναλυτικά. Ὅμως μέ αὐτόν τόν πίνακα μπορεῖ νά καταλάβει κανεῖς, ὅτι ἡ συνείδηση δέν εἶναι ἓνα πράγμα ὅπως ἔχουμε συνηθίσει νά πιστεύουμε, ἀλλά εἶναι πολλά πράγματα μαζύ· καί γι' αὐτό ὑπάρχουν πολλά εἶδη συνείδησης.

Κατ' αὐτόν τόν τρόπο, ἐάν προσθέσουμε ὅλα τά εἶδη συνείδησης, θά ἔχουμε 89 εἶδη συνείδησης.

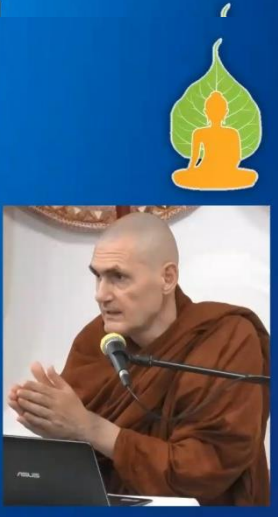
Αὐτή εἶναι σέ γενικές γραμμές ἡ κατάταξη τής συνείδησης σέ σφαῖρες, ἀλλά γιά νά ἀπλοποιήσουμε τά πράγματα καί νά μήν χανόμαστε σέ λεπτομέρειες, ὑπάρχει κι ἄλλος ἓνας τρόπος νά κατατάξουμε τήν συνείδηση, σύμφωνα μέ τόν χαρακτήρα της, τήν φύση της· ἐάν δηλ. εἶναι καλή ἢ κακή.

Γιά παράδειγμα, τίς 54 συνειδήσεις πού ὑπάρχουν στόν ἀνθρώπινο κόσμο, μποροῦμε νά τίς κατατάξουμε σέ καλές καί σέ φαύλες συνειδήσεις. Ἡ συνείδηση κατά τήν διάρκεια τοῦ θυμοῦ πού μπορεῖ νά καταστρέψει ὄχι μόνο τήν δική μας ζωή ἀλλά καί τήν ζωή τῶν ἄλλων, εἶναι ἓνα φαύλο εἶδος συνείδησης καί βρίσκεται σέ ἄλλο εἶδος σφαίρας. Ἐνῶ μία καλή συνείδηση πού βασίζεται στήν ἠθική, στόν μή-θυμό καί στήν μή βλάβη τοῦ ἑαυτοῦ μας καί τῶν ἄλλων, βρίσκεται σέ ἄλλη σφαῖρα συνείδησης.

Ἔχουμε λοιπόν τήν κατάταξη τής συνείδησης σέ 4 φύσεις.

Κατάταξη τής Συνείδησης σε 4 Φύσεις	
Φαύλη	Unwholesome (<i>akusala</i>)
Καλή	Wholesome (<i>kusala</i>)
Επακόλουθη/προκύπτουσα	Resultant (<i>vipāka</i>)
Λειτουργική	Functional (<i>kiriya</i>)

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ἡ Υπέρο
Μάθημα 4ο - 27 Ιουλίου 2019

Πρώτα έχουμε την Φαύλη συνείδηση ή *άκούσαλα*. Στην κυριολεξία *άκούσαλα* σημαίνει άθυγιεινό, λέξη που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για τό φαγητό ή για κακές συνθηκές, αλλά δέν μπορούμε να τήν χρησιμοποιήσουμε για τίς κακές πράξεις, διότι τό *άκούσαλα* σημαίνει άθυγιεινό σέ σχέση μέ ήθικές άξίες· έτσι χρησιμοποιούμε τήν λέξη φαύλη.

Μετά έχουμε τήν Καλή συνείδηση ή *κούσαλα* που σημαίνει ύγιεινή σέ σχέση μέ τίς ήθικές άξίες. Η άγγλική μετάφραση δέν άποδίδει τό πραγματικό νόημα του *άκούσαλα*, καί του *κούσαλα* που πάντα έχει να κάνει μέ κάποια ήθική άξία.

Μερικές φορές βέβαια, σχετίζεται καί μέ χειρονακτική εργασία. Ένας τεχνίτης είναι έπιδέξιος (*κούσαλα*) δηλ. καλός σ' αυτό που κάνει, ή είναι άδέξιος (*άκούσαλα*) δηλ. κακό. Έτσι χρησιμοποιούμε αυτές τίς λέξεις σύμφωνα μέ τά συμφραζόμενα.

Τρίτο είναι ένα άλλο είδος συνείδησης που λέγεται Έπακόλουθη. Αύτή προκύπτει ως άποτέλεσμα πράξεων που γίνονται μέ καλή ή κακή συνείδηση. Δέν είναι δηλ. μία συνείδηση που δρᾶ, αλλά μία συνείδηση που βιώνει τό άποτέλεσμα. Είναι σημαντικό να διαφοροποιήσουμε τήν άρχική συνείδηση μέ τήν όποία τελέστηκε ή πράξη, από τήν έπακόλουθη ή προκύπτουσα συνείδηση ή όποία έπεται τής άρχικής καί βιώνει τό άποτέλεσμα.

Καί τέλος έχουμε τήν Λειτουργική συνείδηση. Έδώ υπάρχει μόνο δραστηριότητα χωρίς κίνητρο, καί γι' αυτό οι πράξεις που έκτελούνται υπό τό πρίσμα αύτῆς τής συνείδησης δέν φέρουν καρμικά άποτελέσματα. Είναι καθαρά λειτουργική.

Συνήθως ή λειτουργική συνείδηση συμβαίνει στους Άρχάτς οι όποιοι κάνουν πράξεις χωρίς αυτές να έχουν καρμικά άποτελέσματα. Αυτό συμβαίνει διότι οι Άρχάτς δέν έχουν πλέον ούτε έπιθυμίες ούτε προσδοκίες, ούτε έπιθυμούν να άποκτήσουν κάτι από κάποια πράξη· έτσι οι πράξεις τους υπερβαίνουν τό καλό καί τό κακό, καί ως έκ τούτου δέν έπιφέρουν καρμικά άποτελέσματα που είναι αίτιες για έπαναγέννηση. Είναι άπλά δράσεις, χωρίς μελλοντικούς καρμικούς καρπούς.

Οί καλές καί οι φαύλες συνειδήσεις δέν έμφανίζονται τυχαία. Πώς έμφανίζεται για παράδειγμα ό θυμός; Ή πώς έμφανίζεται ή γενναιοδωρία; Ποιές είναι οι αίτιες τών καλών καί τών κακών συνειδήσεων;

Έτσι θα έξετάσουμε τώρα τίς ρίζες ή τίς αίτιες τής έμφάνισής τους, άρχίζοντας από τήν Φαύλη Συνείδηση καί τίς Φαύλες Ρίζες της.

Οι Φαύλες Ρίζες της Συνείδησης

Φαύλη Συνείδηση

απληστία, μίσος, αυταπάτη

Roots:
greed, hatred, delusion
lobha, dosa, moha

Athens Theravada Center
 Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
 Μάθημα 4ο - 27 Ιουλίου 2019

Οι ρίζες μιᾶς Φαύλης Συνείδησης, εἶναι ἡ Ἀπληστία (λόμπα), τὸ Μίσος (ντόσα), καὶ ἡ Αὐταπάτη (μόχα).

Γιατί μιὰ Φαύλη Συνείδηση ὀνομάζεται ἔτσι;

Οι Φαύλες Ρίζες της Συνείδησης

Φαύλη Συνείδηση

απληστία, μίσος, αυταπάτη

**Επειδή είναι νοητικά
ανθυγιεινή, ηθικά
κατακριτέα και
παραγωγός οδυνηρών
αποτελεσμάτων.**

Athens Theravada Center

Ἄς ἐξετάσουμε τώρα τίς δύο πρώτες ρίζες.

Οι Φαύλες Ρίζες της Συνείδησης

Φαύλη Συνείδηση

απληστία, μίσος, αυταπάτη

**Απληστία: Στην περίπτωση
ενός επιθυμητού αντικειμέ-
νου, προκύπτει, κατά κανόνα,
προσκόλληση.**

**Μίσος: Στην περίπτωση ενός
ανεπιθύμητου αντικειμένου,
συνήθως υπάρχει αποστροφή.**

Athens Theravada Center

Ἡ Ἀπληστία ἐγείρεται στήν περίπτωση ἑνός ἐπιθυμητοῦ ἀντικειμένου, ὅπου κατὰ κανόνα προκύπτει προσκόλληση. Ἡ Ἀπληστία δέν ἔχει νά κάνει μέ τίς καθημερινές ἀνάγκες τῆς ζωῆς, ἀλλά μέ τίς ἐπιπλέον ἀπαιτήσεις πού ἔχουμε. Εἶναι ἡ ἔντονη ἐπιθυμία νά ἀποκτήσουμε κάτι παραπάνω ἀπό αὐτό πού εἶναι δυνατόν νά συμβεῖ. Ἡ τάση τῆς Ἀπληστίας εἶναι «τό θέλω, τό θέλω....»

Τό Μῖσος ἐγείρεται στήν περίπτωση ἑνός ἀνεπιθύμητου ἀντικειμένου γιά τό ὅποιο συνήθως ὑπάρχει ἀποστροφή. Εἶναι ἡ ἔντονη ἐπιθυμία νά ἀντικρούσουμε, νά ἀπωθήσουμε ἕνα ἀντικείμενο ἐπειδή μᾶς εἶναι ἀνεπιθύμητο. Ἡ τάση τοῦ Μίσους εἶναι «δέν τό θέλω, δέν τό θέλω...».

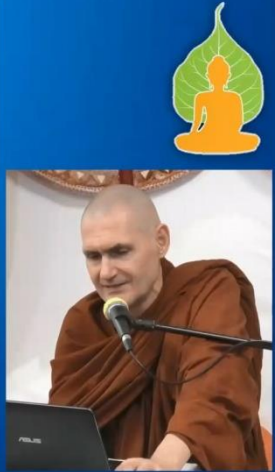
Ἡ διαφορά μεταξύ τῶν δύο εἶναι ἡ ἔλξις καί ἡ ἀπώθηση.

Στήν γλώσσα Πάλι ἡ ἀπληστία λέγεται *Λόμπα* καί ἔχει περίπου 103 συνώνυμες λέξεις. Σᾶς παραθέτω ἐδῶ σέ ἐλληνική μετάφραση κάποιες ἀπό αὐτές.

Συνώνυμες Λέξεις τῆς <i>Lobha</i>		
<p>ἀπληστία, πλεονεξία, λαχτάρα, πόθος, πάθος, ἔλξη, σφοδρά ἐπιθυμία, ἀμετρος ἐπιθυμία, καημός, ἀρέσκεια, ορμή, λαγνεία, ασέλγεια, ἠδονισμός,</p>	<p>λαιμαργία, ορέξεις, φιλαυτία, στοργή, ἀγάπη προσκόλληση, προσμονή, προσδοκία, ζήτηση, ἀπαίτηση, ἐλπίδα,</p>	<p>αδημονία, ἀνυπομονησία αγωνία, ἐπιδίωξη, ἐνθουσιασμός, φιλοδοξία, ...</p>

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Ἀμπιντάμμα (Abhidhamma) ἡ Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 4ο - 27 Ιουλίου 2019

Γιά παράδειγμα ἡ ἀγάπη εἶναι προσκόλληση, γι' αὐτό ὁ Βούδδας λέει: «πέματό τζάγιατί σόκο, πέματο τζάγιατί μπαγιάνα.» δηλ. «ἀπό τήν ἀγάπη γεννιέται λύπη, ἀπό τήν ἀγάπη γεννιέται φόβος.» Διότι ὅταν ἀγαπάει κάποιος, φοβᾶται κιόλας νά μή τήν χάσει αὐτή τήν ἀγάπη.

Καί συνεχίζει ὁ Βούδδας: «πέματό βίπαμουτάσε νάτι σόκο, κουτό μπαγιάνα;» δηλ. «ἡ ἀπελευθέρωση ἀπό τήν ἀγάπη δέν ἔχει λύπη, ἀπό ποῦ (λοιπόν) ὁ φόβος;»

Πῶς εἶναι δυνατόν νά φοβᾶται κανείς νά μήν χάσει κάτι, ὅταν δέν ἔχει προσκόλληση σ' αὐτό τό ἀντικείμενο; Ἡ ἀγάπη λοιπόν εἶναι μιά μορφή τῆς *Λόμπα*, τῆς ἀπληστίας.

Υπάρχει βέβαια και η μη-προσκόλληση, η *Αλόμπα*, όταν ένας άνθρωπος μπορεί να βοηθήσει κάποιον χωρίς όμως να νιώθει προσκόλληση. Μπορούμε να βοηθήσουμε κάποιον χωρίς να τον αγαπάμε αλλά με το να έχουμε κατανόηση· χωρίς να περιμένουμε από τον άλλον να μας δώσει κάτι πίσω. Αυτό το όνομάζουμε αλτροϊσμό. Όμως εμείς οι άνθρωποι δεν μπορούμε να πράξουμε έτσι εάν δεν νιώθουμε αγάπη.

Η *αλόμπα* είναι μια πιο υγιής κατάσταση από την αγάπη ή όποια είναι φορτωμένη με το αίσθημα της προσκόλλησης και περιμένει από τον άλλον κάποια ανταπόδοση.

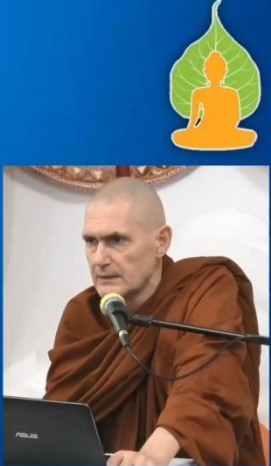
Στην καθημερινή ζωή μας λοιπόν, έχουμε αυτά τα πράγματα μέσα μας· ανυπομονησία, άδημονία, αγωνία, λαχτάρα, όρέξεις, λαιμαργία, πόθος, έλξη, κλπ. Όλα αυτά είναι συνώνυμες λέξεις που συνθέτουν την ομάδα της *Λόμπα*.

Τώρα περνάμε στην ομάδα του μίσους που λέγεται *Ντόσα*.

Συνώνυμες Λέξεις της Dosa	
μίσος, έχθρα, θυμός, οργή, τσαντίλα, εξοργισμός, εκνευρισμός, αποστροφή, αντιπάθεια, απέχθεια, αηδία, αποκρουστικότητα, φθόνος,	αποτροπιασμός, απώθηση, φόβος, μνησικακία, κακοβουλία, δυσαρέσκεια, άχτι, μοχθηρία, κακία, χαιρεκακία, σαδισμός, επιθετικότητα

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 4ο - 27 Ιουλίου 2019

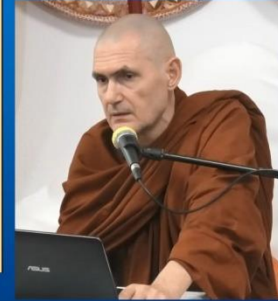

Όπως βλέπουμε έχουμε πολλές συνώνυμες λέξεις και για την *Ντόσα*. Στην γλώσσα Πάλι έχουμε περίπου 80 συνώνυμες λέξεις για την *Ντόσα*. Συναισθήματα που συμβαίνουν στην καθημερινή μας ζωή. Υπάρχει όμως και η *Αντόσα*, δηλ. ο μη-θυμός, το μη-μίσος, που μπορεί να την καλλιεργήσει κανείς στην καθημερινή του ζωή και να λύσει τα προβλήματά του με πολύ διαφορετικό τρόπο, χωρίς διαμάχη, χωρίς να ταραζεται μέσα του ή να ταραζει άλλους ανθρώπους.

Η τρίτη κατηγορία φαύλης συνείδησης είναι η Αύταπάτη (*Μόχα*).

Συνώνυμες Λέξεις της **Moha**

αυταπάτη,
άγνοια,
μη γνώση,
μη κατανόηση,
απερισκεψία,
ψευδαίσθηση,
φαντασία,
φαντασιοκόπημα,
ονειροπόληση,
σύγχυση, αμηχανία,

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 4ο - 27 Ιουλίου 2019

Βέβαια έδω, μπορεί κανείς να συμπληρώσει κι άλλες λέξεις που είναι συνώνυμες με την αυταπάτη. Στην γλώσσα Πάλι έχουμε περίπου 20 με 30 συνώνυμες λέξεις για την *Μόχα*.

Θά δοῦμε τώρα ότι ή Αὐταπάτη ή *Μόχα*, παίζει μεγάλο ρόλο στην καθημερινή ζωή, διότι:

Αυταπάτη **Moha**

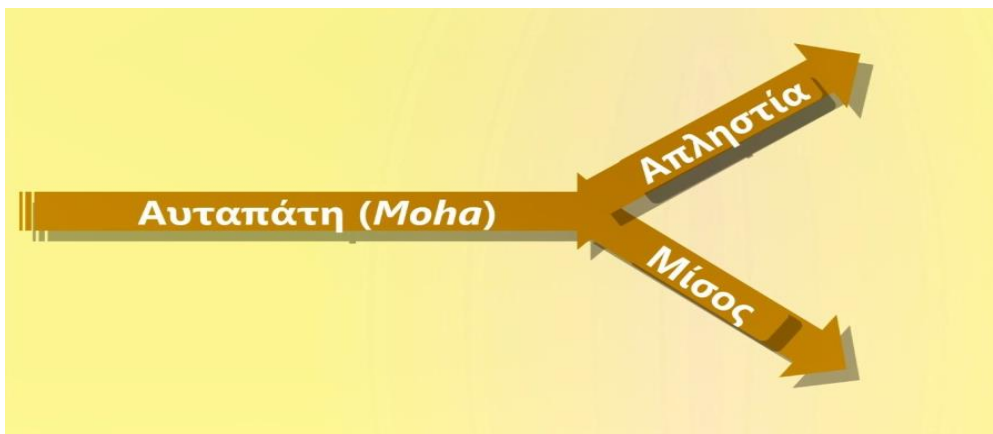
Η αυταπάτη (*moha*) είναι κοινή και για την απληστία (*lobha*) και για το μίσος (*dosa*).

Έτσι η απληστία και το μίσος δεν εμφανίζονται μόνα τους, αλλά πάντα σε συνδυασμό με την αυταπάτη.

Η αυταπάτη (*moha*), από την άλλη πλευρά, μπορεί να εγερθεί και μεμονωμένα — επομένως ονομάζεται «*momūha*», έντονη αυταπάτη.

Στό παρακάτω διάγραμμα βλέπουμε ότι ή Αὐταπάτη (*Μόχα*) είναι ή αίτια τῆς Ἀπληστίας (*Λόμπα*) καί τοῦ Μίσους (*Ντόσα*).

Ό,που έμφανίζεται ή Άπληστία (*Λόμπα*), είναι ή Αύταπάτη από πίσω· και ό,που έμφανίζεται τό Μίσος (*Ντόσα*), πάλι είναι ή Αύταπάτη από πίσω. Όταν δέ, ή Αύταπάτη έμφανίζεται μόνη της, τότε λέγεται Έντονη Αύταπάτη (*Μομούχα*).

Μέχρι έδω, μιλήσαμε για τίς Φαύλες Ρίζες τής Συνείδησης.

Τώρα θά μιλήσουμε για τίς Καλές Ρίζες τής Καλής Συνείδησης. Η συνείδηση αυτή είναι διαμετρικά αντίθετη από τήν Φαύλη, και οι Ρίζες της τό ίδιο.

Οι ρίζες μιās Καλής Συνείδησης είναι ή μή-Άπληστία (*αλόμπα*), τό μή-Μίσος (*αντόσα*), και ή μή-Αύταπάτη (*αμόχα*).

Οι Καλές Ρίζες της Συνείδησης

Καλή Συνείδηση

μη απληστία, μη μίσος, μη αυταπάτη

non-greed, non-hatred, non-delusion
alobha, adosa, amoha

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 4ο - 27 Ιουλίου 2019

Τί σημαίνει τώρα μή-Άπληστία; Μή-Άπληστία μπορεί νά σημαίνει και Γενναιοδωρία. Ένας μή-άπληστος άνθρωπος είναι και γενναιοδωρος. Έλέγχει κατά ένα μέρος τίς έπιθυμίες του, είναι έγκρατης, και μοιράζεται ένα μέρος από τά άποκτήματά του μέ τούς άλλους. Τέτοιου είδους άνθρωποι έχουν μεγαλύτερη γνώση, βλέπουν ότι αυτή ή ζωή είναι παροδική, και προσπαθούν νά τήν χρησιμοποιήσουν όσο τό δυνατόν καλύτερα μέ τό νά κάνουν καλές πράξεις. Και ένας τρόπος άπ' αυτούς είναι μέσω γενναιοδωρίας. Γενναιοδωρία σημαίνει πολλά πράγματα έραν τών υλικών τρόπων. Π.χ. μέ τήν ήθική πρακτική.

Γι' αυτό ό Βούδδας λέει ότι: «Αύτός πού τηρεϊ τούς πέντε ήθικούς κανόνες, δίνει ένα μεγάλο δώρο στήν άνθρωπότητα. Μέ τό νά μήν σκοτώνει, νά μήν κλέβει, νά μήν λέει ψέμματα, νά μήν παίρνει έθιστικές ούσίες πού συγχίζου τόν νοϋ και προκαλοϋν άτυχήματα και δυστυχήματα μέ άλλους ανθρώπους, κλπ.»

Οι Καλές Ρίζες της Συνείδησης

**Καλή
Συνείδηση**

μη απληστία = γενναιοδωρία
μη μίσος = φιλικότητα (*mettā*)
μη αυταπάτη = γνώση, σοφία

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 4ο - 27 Ιουλίου 2019

Όταν δέν σκοτώνουμε, δίνουμε τὸ δῶρο τῆς ζωῆς στὰ ἄλλα ὄντα. Όταν δέν κλέβουμε, δίνουμε τὸ δῶρο τῆς τιμῆς στὰ ἄλλα ὄντα, διότι σεβόμαστε τὸ δικαίωμα στὴν ἰδιοκτησία τους. Ἔτσι μποροῦμε νὰ εἴμαστε γενναιοδωροὶ ὄχι μόνον μὲ ὑλικὸ τρόπο ἀλλὰ καὶ πνευματικὸ.

Φυσικὰ ὑπάρχουν βουδδιστές πού κάνουν πολλά φιλανθρωπικά ἔργα, καὶ ἔχω ἀκούσει χωρὶς νὰ εἶμαι σίγουρος, ὅτι ἡ σύζυγος τοῦ Μπίλ Γκαϊητζ ὄντας βουδδίστρια ἢ ἴδια, ἦταν αὐτὴ πού τὸν ἐπηρέασε καὶ τὸν ἔπεισε νὰ κάνει πολλά φιλανθρωπικά ἔργα. Ἀπὸ τὸ 2008 καὶ μετὰ, ἐγκατέλειψε τὴν θέση τοῦ προέδρου τῆς Microsoft, καὶ ἀφιέρωσε τὸν χρόνο του στὶς φιλανθρωπίες.

Μία ἄλλη καλὴ ρίζα εἶναι τὸ μὴ-Μίσος πού σημαίνει Φιλικότητα (*Μέττα*). Ἡ λέξη προέρχεται ἀπὸ τὴν ρίζα *μίττρα* πού σημαίνει φίλος. Παρ' ὅλο πού ὑπάρχουν πολλές περιπτώσεις γιὰ νὰ μισήσει κανεὶς, ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει ἐγκράτεια καὶ Φιλικότητα εἶναι ἕνας πολιτισμένος ἄνθρωπος, πού βλέποντας τὸν κίνδυνο στοῦ μίσου, προσπαθεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὰ ἄγρια ἔνστικτα μέσα του καὶ νὰ εἶναι φιλικὸς καὶ εὐγενικὸς μὲ τοὺς ἄλλους

Ἡ τρίτη καλὴ ρίζα εἶναι ἡ μὴ-Αὐταπάτη, πού σημαίνει Γνώση, Σοφία. Αὐτὸ πού κάνουμε ἐμεῖς ἐδῶ εἶναι νὰ ἀποκτήσουμε γνώση καὶ σοφία γιὰ τὸν ἑαυτὸν μας, γιὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, γιὰ τὸν κόσμον πού ζοῦμε, ὥστε νὰ διάγουμε τὴν ζωὴ μας.

Στὴν συνέχεια:

Γιατί μιά Καλή Συνείδηση ονομάζεται έτσι;

Οι Καλές Ρίζες της Συνείδησης

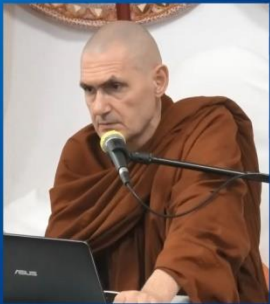

Καλή Συνείδηση

Επειδή είναι νοητικά υγιεινή, ηθικά ακατάκριτη και παραγωγός ευχάριστων αποτελεσμάτων.

μη απληστία, μη μίσος, μη αυταπάτη

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 4ο - 27 Ιουλίου 2019

Άνθρωποι που κάνουν καλές πράξεις βιώνουν καλά και ευχάριστα αποτελέσματα. Στην περίπτωση δηλ. που κάποιος έχει την ευκαιρία να αντιδράσει με θυμό και μίσος προς μία πράξη και να έχει κακά αποτελέσματα, συγκρατείται και αντιδρά με καλή συνείδηση επιφέροντας καλά αποτελέσματα στον εαυτόν του και στους άλλους.

Θά δοῦμε τώρα με ποιόν τρόπο αυτές οι συνειδήσεις, ή Καλή και ή Φαύλη Συνείδηση, συντελοῦν στις έκούσιες πράξεις.

Εκούσιες Πράξεις (Kamma)

Φαύλη Συνείδηση

Καλή Συνείδηση

Εκούσιες Πράξεις (Kamma)

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 4ο - 27 Ιουλίου 2019

Πώς δηλ. οι ρίζες τῆς Φαύλης Συνείδησης (Άπληστία, Μίσος, Αύταπάτη) και οι ρίζες τῆς Καλῆς Συνείδησης (μή-Άπληστία, μή-Μίσος και μή-Αύταπάτη) συντελοῦν στις πράξεις μας.

Διότι αυτές οι ρίζες δεν εμφανίζονται μόνον στον νοῦ μας αλλά και στις πράξεις μας.

Αυτές οι έκούσιες πράξεις λέγονται *Κάμμα*, είναι δηλ. πράξεις που γίνονται με πρόθεση συνδεδεμένη με άπληστία, με μίσος, ή με αὐταπάτη, και πράξεις που γίνονται με πρόθεση συνδεδεμένη με μή-άπληστία, μή-μίσος, ή μή-αὐταπάτη.

Ἀπό τὰ τέσσερα εἴδη συνείδησης, δηλ. Φαύλη, Καλή, Ἐπακόλουθη και Λειτουργική, δεν εἶναι ἡ Ἐπακόλουθη ἀλλὰ ἡ Φαύλη και ἡ Καλή που μᾶς ὠθοῦν νά κάνουμε τίς ἀνάλογες πράξεις. Ἔτσι:

Κατάταξη της Συνείδησης σε 4 Φύσεις

Επακόλουθη/προκύπτουσα Συνείδηση (*vipāka*)

Αυτός ο τύπος συνείδησης εγείρεται ως αναπόφευκτο επακόλουθο, αποτέλεσμα, ή συνέπεια, των φαύλων και καλών συνειδήσεων και ονομάζεται επακόλουθη συνείδηση (*resultant, vipāka*).

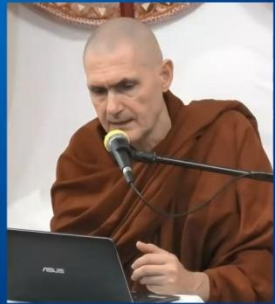

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 4ο - 27 Ιουλίου 2019

Κατάταξη της Συνείδησης σε 4 Φύσεις

Επακόλουθη Συνείδηση (*vipāka*)

Όταν εμφανίζονται τα επακόλουθα ή τα αποτελέσματα του *Kamma*, είναι αυτές οι επακόλουθες συνειδήσεις (*cittas*) που βιώνουν την ωρίμανση του *Kamma* (δηλ. των φαύλων ή καλών εκούσιων πράξεων).

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 4ο - 27 Ιουλίου 2019

Θά δώσουμε στην συνέχεια ένα άλλο διάγραμμα για να καταλάβουμε πώς λειτουργεί αυτό τό πράγμα.

Athens Theravada Center
 Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
 Μάθημα 4ο - 27 Ιουλίου 2019

Έδω έχουμε έναν κύκλο που μάς δείχνει πώς γυρίζουν αυτές οι συνειδήσεις μέσα στον νοῦ μας.

Κάτω έχουμε την λέξη *Κιλέσα* που σημαίνει νοητική μόλυνση. *Κιλέσας* είναι ή άπληστία, τὸ μίσος καί ή αὐταπάτη. Δηλ. οἱ φαύλες ρίζες λέγονται καί *Κιλέσας*, νοητικές μολύνσεις.

Υπό τήν ἐπίρρεια μιᾶς νοητικῆς μόλυνσης, κάνουμε μία φαύλη πράξη ή φαύλο *κάμμα*, καί στήν συνέχεια λαμβάνουμε τὸ φαύλο ἀποτέλεσμα, *Βιπάκα*. Ὄταν ή συνείδηση τοῦ ἀποτελέσματος (*βιπάκα*) ἐγείρεται, τότε μπορεῖ νά πυροδοτήσῃ ἐκ νέου νοητική μόλυνση ὅπως θυμὸ ή μίσος. Αὐτὸ λέγεται φαύλος κύκλος.

Παράδειγμα: Λόγω μίσους ή θυμοῦ, λέμε σέ κάποιον ἄσχημα λόγια· (αὐτὸ εἶναι πράξη, *κάμμα*). Αὐτὸς ἀντιδρᾷ καί μάς λέει ἐπίσης ἄσχημα λόγια. Ἐκείνη τήν στιγμή ἐμεῖς δέν κάνουμε κάποια πράξη, ἀλλά ἀκοῦμε· εἴμαστε παθητικοί. Ἀλλά τὰ κακά λόγια πού μάς λέει εἶναι τὸ ἐπακόλουθο ἀποτέλεσμα πού τὸ βιώνουμε μέσω τῆς ἐπακόλουθης συνείδησης. Ἐμεῖς ἐκείνη τήν ὥρα δέν πράττουμε· ὁ ἄλλος πράττει. Ἀλλά εἰσπράτουμε τὸ ἀποτέλεσμα. Κι αὐτὴ εἶναι μία διαφορετικὴ συνείδηση.

Ἐμεῖς κάναμε τήν ἀρχή, κι αὐτὸ εἶναι τὸ δικὸ μας φαύλο κάμμα. Στήν συνέχεια εἰσπράτουμε τὸ φαύλο ἀποτέλεσμα δηλ. τὰ κακά λόγια πού μάς ἀνταποδίδει ὁ ἄλλος, καί θυμώνουμε περισσότερο· πυροδοτεῖται δηλ. ἐκ νέου θυμὸς καί μίσος. Ἔτσι προσπαθοῦμε νά ποῦμε ἀκόμα πιὸ ἄσχημα λόγια, κάνουμε μέ λίγα λόγια καινούρια φαύλη πράξη. Αὐτὸ πυροδοτεῖ ἐκ νέου ἀντίδραση ἀπὸ τὸν ἄλλον, πού ὄχι μόνον μάς λέει κακά λόγια ἀλλά μπορεῖ νά μάς δώσει καί καμιὰ σφαλιάρια.

Ἐμεῖς θυμώνουμε ἀκόμα περισσότερο, καί τελικά τὸ ἀποτέλεσμα ποῖο εἶναι; αὐτὸς ὁ φαύλος κύκλος νὰ γυρίζει, νὰ γυρίζει, ὀλοένα καί πιό πολύ.

Ἐξ' αἰτίας λοιπὸν τῶν *κιλέσας*, τῶν νοητικῶν μολύνσεων (πού τίς βιώνουμε μέ ἓνα εἶδος φαύλης συνείδησης), κάνουμε φαύλες πράξεις (διαφορετικὴ φαύλη συνείδηση), καί εἰσπράτουμε τὸ φαύλο ἀποτέλεσμα πού τὸ ἀντιλαμβανόμαστε μέ τὴν ἐπακόλουθη συνείδηση ἢ ὁποῖα δὲν εἶναι ἐνεργητικὴ ἀλλὰ παθητικὴ.

Στὸν ἀντίποδα τοῦ φαύλου ὑπάρχει ὁ καλὸς ἢ ἐνάρετος κύκλος. Ἐδῶ, στὴν θέση τῶν *κιλέσας* ὑπάρχουν μόνο καλές σκέψεις. Αὐτὲς σηματοδοτοῦν καλές πράξεις δηλ. καλὸ *κάμμα*, τὸ ὁποῖο ἐπιφέρει καλὸ ἀποτέλεσμα.

Παράδειγμα: Λόγω ἐνάρετης νοητικῆς κατάστασης, λέμε σὲ κάποιον καλὰ λόγια (καλὸ *κάμμα*). Αὐτὸς ἀντιδρᾷ καί μᾶς λέει ἐπίσης καλὰ λόγια. Ἐκείνη τὴν στιγμή ἐμεῖς δὲν κάνουμε κάποια πράξη, ἀλλὰ ἀκοῦμε· εἴμαστε παθητικοί. Ἀλλὰ τὰ καλὰ λόγια πού μᾶς λέει εἶναι τὸ ἐπακόλουθο ἀποτέλεσμα πού τὸ βιώνουμε μέσω τῆς ἐπακόλουθης συνείδησης. Ἐμεῖς ἐκείνη τὴν ὥρα δὲν πράττουμε· ὁ ἄλλος πράττει. Ἀλλὰ εἰσπράτουμε τὸ ἀποτέλεσμα. Κι αὐτὴ εἶναι μία διαφορετικὴ συνείδηση.

Ἐμεῖς κάναμε τὴν ἀρχή, κι αὐτὸ εἶναι τὸ δικό μας καλὸ *κάμμα*. Στὴν συνέχεια εἰσπράτουμε τὸ καλὸ ἀποτέλεσμα δηλ. τὰ καλὰ λόγια πού μᾶς ἀνταποδίδει ὁ ἄλλος, τὰ ὁποῖα πυροδοτοῦν ἐκ νέου καλές σκέψεις. Ἔτσι γινόμαστε πιό φιλικοί καί προσπαθοῦμε νὰ ποῦμε ἀκόμα πιό εὐχάριστες λέξεις, κάνοντας ἐν ὀλίγοις καινούρια καλὴ πράξη. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο μπαίνουμε στὴν διαδικασία τοῦ ἐνάρετου κύκλου.

Αὐτὴ ἡ ἀκολουθία συμβαίνει καί στὶς ἐνάρετες καί στὶς φαύλες πράξεις πού κάνουμε. Ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν νοῦ, ἀπὸ τίς διαθέσεις μας, κάνουμε τίς πράξεις, βιώνουμε τὰ ἀποτελέσματα, καί λόγω τῶν ἀποτελεσμάτων πυροδοτοῦνται καινούριες νοητικὲς διαδικασίες, κάνουμε ξανά πράξεις, καί πάει λέγοντας. Κι αὐτοὶ οἱ κύκλοι, εἴτε ὁ ἐνάρετος εἴτε ὁ φαύλος, συμβαίνουν πάντα στὴν καθημερινὴ μας ζωὴ

Καί τέλος έχουμε τήν Λειτουργική Συνείδηση:

Κατάταξη της Συνείδησης σε 4 Φύσεις

Λειτουργική Functional (*kiriya*)

Ο τέταρτη φύση συνείδησης ονομάζεται **Kiriya**, η οποία μεταφράζεται ως

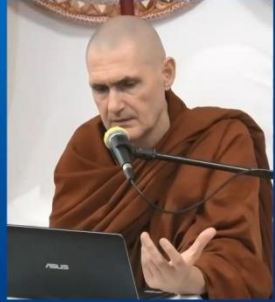
«καρμικά αναποτελεσματική» (*karmically ineffective*),

«αδρανής» (*inoperative*) ή

«λειτουργική» (*functional*).

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 4ο - 27 Ιουλίου 2019

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, μόνον οι Άρχατς έχουν τέτοιου είδους συνείδηση, διότι έχουν ξεπεράσει τις έπιθυμίες και τις προσδοκίες τους, και γι' αυτό οι πράξεις τους δεν έχουν γι' αυτούς καμία καρμική επίπτωση στο μέλλον.

Έάν δοϋμε και τις δύο συνειδήσεις, τήν έπακόλουθη και τήν λειτουργική, βλέπουμε ότι:

Έπακόλουθη/προκύπτουσα Συνείδηση (*vipāka*)

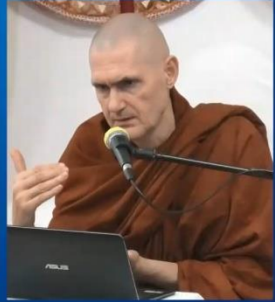
Λειτουργική Functional (*kiriya*)

Η επακόλουθη συνείδηση και η λειτουργική συνείδηση δεν είναι ούτε καλές ούτε φάυλες.

Αντ'αυτού, και οι δύο ταξινομούνται ως απροσδιόριστες (*abyākata*), δηλαδή, συνειδήσεις που δεν μπορούν να προσδιοριστούν από την άποψη της διχοτόμησης των καλών και φάυλων συνειδήσεων.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 4ο - 27 Ιουλίου 2019

Έτσι λοιπόν ή έπακόλουθη συνείδηση δεν δρά κατά τήν εκτέλεση μιās πράξης, αλλά είναι έπακόλουθο τής πράξης. Γι' αυτό είναι παθητική και όχι ένεργητική, και γι' αυτό είναι άπροσδιόριστη ως προς τό καλό και τό κακό.

Όπως είπαμε προηγουμένως, όταν π.χ. λέμε κακά λόγια σε κάποιον, κάνουμε τήν πράξη· και όταν εκείνος μάς τά ανταποδίδει έμεϊς παίρνουμε τό αποτέλεσμα.

Ἐκείνη τὴν στιγμή δὲν πράττουμε, εἴμαστε παθητικοί. Ὁ ἄλλος λέει τὰ κακὰ λόγια καὶ ἐμεῖς δεχόμαστε τὸ ἀποτέλεσμα. Αὐτὴ ἡ ἐπακόλουθη συνείδηση συμβαίνει ὅταν συνειδητοποιοῦμε τὸ ἀποτέλεσμα, δηλ. τὰ λόγια τοῦ ἄλλου. Γι' αὐτὸ λέγεται ἀπροσδιόριστη ὡς πρὸς τὴν ἠθικὴ ἀξία. Διότι ἡ ἠθικὴ ἀξία βρίσκεται στὴν πράξη ποὺ κάνουμε, ὄχι στὸ ἀποτέλεσμα τῆς πράξης.

Ἔχουμε λοιπὸν τὴν ἀρχικὴ συνείδηση μὲ τὴν ὁποῖαν κάνουμε τὴν πράξη, τὴν ἐπακόλουθη συνείδηση μὲ τὴν ὁποῖαν ἀντιλαμβανόμαστε καὶ εἰσπράτουμε τὸν καρπὸ τῆς πράξης, καὶ τὴν λειτουργικὴ συνείδηση ποὺ εἶναι κι αὐτὴ ἀπροσδιόριστη ἠθικὰ διότι δὲν ταξινομεῖται οὔτε στὶς καλές οὔτε στὶς φαύλες συνειδήσεις.

Αὐτὴ ἦταν σὲ γενικὲς γραμμὲς ἡ ἀνάλυση γιὰ αὐτές τὶς συνειδήσεις τὶς ὁποῖες θὰ τὶς συναντήσουμε ξανά καὶ ξανά.

Στὸ ἐπόμενο μάθημα θὰ μποῦμε σὲ περισσότερες λεπτομέρειες ἀναφορικὰ μὲ τοὺς συνδιασμούς τῶν συνειδήσεων καὶ τῶν νοητικῶν παραγόντων ποὺ προκαλοῦν τὶς φαύλες πράξεις, καὶ τοὺς συνδιασμούς ποὺ προκαλοῦν καλές πράξεις.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ & ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Ἐρώτηση: Ἐάν ὅπως εἶπατε ἐπιτεθοῦμε σὲ κάποιον λεκτικά, ἀλλὰ αὐτὸς δὲν ἀνταποδώσει τὰ κακὰ λόγια, ἡ ἐπακόλουθη συνείδηση ἐγείρεται ἢ ὄχι;

Ἀπάντηση: Ἐγείρεται, ἀλλὰ μὲ διαφορετικὸ τρόπο. Μπορεῖ νὰ μετανιώσουμε, ἢ νὰ τοῦ ποῦμε κι ἄλλες κακές κουβέντες γιὰ νὰ τὸν κάνουμε νὰ θυμώσει περισσότερο, ἢ νὰ δικαιολογήσουμε τὴν συμπεριφορά μας, ἢ νὰ δοῦμε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πράξης μας μέσα ἀπὸ τὴν ἀντίδραση τῶν ἄλλων. Μὲ λίγα λόγια, ἡ ἐπακόλουθη συνείδηση παρουσιάζεται οὔτως ἢ ἄλλως στὴν σειρά, ἀλλὰ διαφέρει ὁ βαθμὸς ἔντασης, τὸ πόσο ὀδυνηρὸς εἶναι ὁ καρπός. Ὅταν ἔρχεται ἡ συνέπεια τῆς πράξης ποὺ κάναμε δηλ. ἡ ἐπακόλουθη συνείδηση, παίζει ρόλο ἡ ἔνταση μὲ τὴν ὁποῖα βιώνουμε αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα. Ἀλλὰ πάντα ὑπάρχει ἡ ἐπακόλουθη συνείδηση: «τὸ ἔκανα καλά; δὲν τὸ ἔκανα καλά;»

Ἐρώτηση: Δηλαδή, εἴτε ὁ ἄλλος ἀπαντήσει εἴτε δὲν ἀπαντήσει, ἐμεῖς θὰ μποῦμε στὴν διαδικασία τῆς ἐπακόλουθης συνείδησης; Ἐάν ὁ ἄλλος δὲν ἀντιδράσει καὶ σηκωθεῖ νὰ φύγει, θὰ προκαλέσουμε μόνοι μας τὴν ἐπακόλουθη συνείδηση;

Ἀπάντηση: Ὅπωςδήποτε, διότι πάντα περιμένουμε τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς πράξης. Καὶ ἀναλογιζόμαστε τί θὰ ἔπρεπε νὰ ποῦμε ἢ νὰ κάνουμε. Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἔχουμε παθητικὴ συνείδηση ποὺ δὲν ἔχει καρμικά ἀποτελέσματα ἢ κάποια ἠθικὴ ἀξία.

Ἑρώτηση: Εἶχατε ἀναφέρει ὅτι κάποιες ἀπό τίς ἐπιπλέον *παραμίτας* (τελειότητες) πού ὑπάρχουν στήν Θεραβάντα, εἶναι αὐτές τῆς ἀλήθειας, καί τῆς ἀποφασιστικότητας. Θά μπορούσαμε ὅμως νά ἐνσωματώσουμε τήν ἀλήθεια στήν παραμίτα τῆς ἠθικῆς συμπεριφορᾶς, καί τήν ἀποφασιστικότητα στήν παραμίτα τῆς χαρούμενης προσπάθειας ὅπως γίνεται στήν Μαχαγιάνα;

Ἀπάντηση: Ὅχι, διότι δίνεται ἰδιαίτερη ἔμφαση στήν παραμίτα τῆς ἀλήθειας, ὥστε νά ἀποφεύγει κάποιος νά λέει ψέμματα ἀκόμα καί στίς πιό δύσκολες περιπτώσεις. Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τήν περίπτωση τῆς ἀποφασιστικότητας, διότι ἐάν δέν ὑπάρχει ἀποφασιστικότητα δέν μπορεῖ κανείς νά κάνει προσπάθεια. Πρέπει νά ὑπάρχει ἀποφασιστικότητα ὥστε νά ἐπαναλειφθεῖ ξανά καί ξανά ἡ προσπάθεια.

Ἑρώτηση: Ἐχω ἀκούσει στήν Μαχαγιάνα, ὅτι ὁ Μποντισάττβα Ἀβαλοκιτεσβάρਾ Τσενρέζι λόγω μεγάλης εὐσπλαχνίας, ἔχει ὀρκιστεῖ ὅτι δέν θά φτάσει στήν φώτιση μέχρι νά σώσει ὅλα τά ὄντα ἀπό τήν δυστυχία. Ποιά εἶναι ἡ γνώμη σας;

Ἀπάντηση: Αὐτήν ἀκριβῶς τήν μεγάλη εὐσπλαχνία εἶχε καί ὁ Γκαοτάμα Βούδδας. Χρειάστηκε ὅμως ἕνα μεγάλο διάστημα, πολλά *κάλπας* ἢ κοσμικούς αἰῶνες γιά νά πετύχει αὐτήν τήν τελειοποίηση· πρέπει νά περάσουν πολλές ζωές μέχρι νά πετύχει κάποιος αὐτήν τήν τελειοποίηση γιά νά γίνει Σαμάσσαμπούντα. Ὁ Βούδδας Γκαοτάμα ὅταν εἶταν ἀκόμα μποντισάττβα, χρησιμοποίησε αὐτή τήν τεχνική γιά πολλές χιλιετηρίδες σκεπτόμενος ὅτι πρῶτα θά πετύχει τίς παραμίτας καί μετά θά γίνει Σαμάσσαμπούντα. Ἔτσι αὐτή ἡ καθυστέρηση μέχρι νά φτάσει στήν φώτιση, ὀφείλεται στόν χρόνο ὠρίμανσης πού εἶναι ἀπαραίτητος, καί ὄχι στήν ἐπιθυμία νά ἐλευθερώσει πρῶτα ὅλα τά ὄντα καί μετά νά γίνει Βούδδας. Στόν Βουδδισμό Θεραβάντα δέν ἔχουμε τήν οὐτοπία ὅτι κάποιος μποντισάττβα καθυστερεῖ τήν πρόοδό του πρὸς τήν φώτιση ἀπό εὐσπλαχνία γιά τά ἄλλα ὄντα. Ὅτι δηλ. πρέπει πρῶτα νά ἀπελευθερώσει ὅλα τά ὄντα καί μετά νά γίνει Βούδδας.

Αὐτό εἶναι οὐτοπία, εἶναι ἀδύνατον νά γίνει. Οὔτε ἕνας Σαμάσσαμπούντα δέν μπορεῖ νά τό καταφέρει αὐτό. Ὁ Σαμάσσαμπούντα διδάσκει σύμφωνα μέ τίς περιστάσεις, τοὺς ἀνθρώπους πού εἶναι ἱκανοί νά συνειδητοποιήσουν αὐτά τά πράγματα, ἀλλά δέν εἶναι δυνατόν νά ἀπελευθερώσει ὅλα τά ὄντα, διότι κάθε ὄν ἔχει τήν συνειδητοποίησή του καί τήν ἐξέλιξή του μέσα στήν *σαμσάρα*, σ' αὐτόν τόν κύκλο τῆς ἐπαναγέννησης. Καί ἡ νοημοσύνη διαφέρει ἐπίσης ἀπό ὄν σέ ὄν. Στήν Θεραβάντα ὑπάρχουν καταγεγραμμένοι οἱ ἀριθμοί τῶν ὄντων πού ἐλευθερώθηκαν ἀπό τόν Βούδδα σέ κάθε ὁμιλία του. Ἔτσι, κάθε Βούδδας ἔχει ἕνα ὄριο στό πόσα ὄντα θά ἀπελευθερώσει. Διότι ξέρει ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού ἔχουν πολλή σκόνη στά μάτια τους, καί ὅσο κι ἂν προσπαθήσει εἶναι ἀδύνατον νά τοὺς κάνει νά καταλάβουν.

Γιά παράδειγμα, κάποτε ο Βούδδας ζούσε στο πάρκο Τζεταβάνα, στην πόλη Σαβάστι. Απέναντι από το μοναστήρι υπήρχε ένας σφαγέας που έσφαζε γουρούνια κάθε μέρα. Ο Βούδδας δίδασκε στο μοναστήρι και ο σφαγέας έσφαζε γουρούνια.

Ο Βούδδας ποτέ δεν πήγε να τον διδάξει, διότι ήξερε ότι αυτός ο άνθρωπος ήταν αδύνατον να καταλάβει. Και οι μοναχοί άκουγαν κάθε μέρα τα γουρούνια να τσιρίζουν. Αλλά κάποια μέρα, άκουσαν κάτι βρυχηθμούς πολύ πιο έντονους από τις κραυγές των γουρουνιών, και απόρησαν... τί πράγμα να είναι αυτό; Έτσι πήγαν να δούν τί συμβαίνει. Όταν πήγαν εκεί πέρα είδαν τον ίδιο τον άνθρωπο, τον σφαγέα, να συμπεριφέρεται σαν γουρούνι και να βρυχάται σαν γουρούνι. Αυτό ήταν το καρμικό αποτέλεσμα από τις άγριες πράξεις του, που τον έκαναν να συμπεριφέρεται σαν γουρούνι. Επέστρεψαν λοιπόν στον Βούδδα και του είπαν αυτό που είχαν δει. Ο Βούδδας τώρα δεν πήγε να τον σώσει γιατί; διότι ήξερε ότι αυτός ο άνθρωπος ήταν αδύνατον να σωθεί από το κακό κάρμα που έχει κάνει. Ο νοῦς του ήταν τελείως μπλοκαρισμένος.

Και υπάρχουν πολλές περιπτώσεις που άνθρωποι με πολύ βαρύ κάρμα ήλθαν μπροστά στον Βούδδα, και ο Βούδδας τους άφησε, διότι ήξερε ότι ήταν αδύνατον να τους σώσει.

Άλλο ένα παράδειγμα, είναι αυτό του πρίγκηπα Ατζάτασάτου, που είχε σκοτώσει τον πατέρα του για να του πάρει τον θρόνο. Στην συνέχεια μετάνιωσε για την πράξη του και πήγε στον Βούδδα για να ζητήσει συμβουλές και άρχισε να του κάνει πολλές ερωτήσεις. Μετά το τέλος της διδασκαλίας, ο πρίγκηπας σηκώθηκε κι έφυγε. Τότε ο Βούδδας απευθυνόμενος προς όλους τους παρευρισκόμενους είπε: «Εάν αυτός ο πρίγκηπας δεν είχε σκοτώσει τον πατέρα του, θα μπορούσε αυτή την στιγμή να πετύχει την φώτιση».

Ο Ατζάτασάτου τελικά έχει γεννηθεί στην κόλαση, και σύμφωνα με την παράδοση της Θεραβάντα, πρόκειται να γίνει Πατσέκαμπούντα μετά από κάποια *κάλπας* (κοσμικούς αιώνες).

Ο Βούδδας λέει, ότι οι ίδιες μας οι πράξεις θα μας ελευθερώσουν. Ότι η απελευθέρωση του καθενός, εξαρτάται από το κατά πόσο μπορεί να έξαλείψει αυτές τις νοητικές μολύνσεις και τα πάθη του· από εκεί αρχίζει η απελευθέρωση, ή έσωτερική απελευθέρωση· όχι μόνον έξωτερικά. Οι Βούδδες διδάσκουν, αλλά έσεεις θα πρέπει να κάνετε την προσπάθεια. Δεν ισχύει αυτό που συμβαίνει σε άλλες θρησκείες, π.χ. που προσκυνάνε τον Ίησοῦ για να τους σώσει, ή τον γκουρού για να τους σώσει, ή τον Βισνοῦ ή τον Άλλάχ για να τους σώσει, κλπ. και πιστεύουν ότι αυτό το ανώτερο όν θα τους μεταβιβάσει την εύλογία και την δύναμή του ώστε να απελευθερωθούν.

Διότι όταν κάποιος βασίζεται σε άλλους για να ελευθερωθεί κατανατάει ασπόνδυλος, χάνει την δύναμή του και γίνεται πιόνι κάποιου άλλου που τον κουνάει ό,πως θέλει.

Αυτό που κάνουν όλες οι θρησκείες. Σοῦ περνᾶνε τὸ σύμπλεγμα τῆς ἐνοχῆς, τὸ αἶσθημα τῆς κατωτερότητας, καὶ ὅτι ἐάν σπάσεις τὸν δεσμό μέ τὸν θεό σου ἢ μέ τὸν γκουρού μπορεῖ νά πᾶς στίς κολάσεις.

Αὐτά τὰ συναισθήματα τυρρανᾶνε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς κάνουν νά νιώθουν κατώτεροι. Κι αὐτός ὁ φόβος τοὺς κάνει νά μήν μποροῦν νά ξεφύγουν, τοὺς θολώνει τὸ μυαλό, χάνοντας ἔτσι τὴν κριτικὴ ἱκανότητα νά κρίνουν καὶ νά διακρίνουν.

Ἑρώτηση: Στὸ δικό μας τὸ ἀνθρώπινο πεδίο, εἶναι οὕτοπια νά θέλουμε νά βοηθήσουμε γιὰ νά φύγει λιγὴ σκόνη ἀπὸ τὰ μάτια τῶν συνανθρώπων μας ἢ τῶν ἀγαπημένων μας, ἢ τελικά ὁ καθένας ἀκολουθεῖ τὸν δικό του δρόμο;

Ἀπάντηση: Γιὰ ἓναν ἢ δύο ἀνθρώπους μποροῦμε νά προσπαθήσουμε, ἀλλὰ οὕτοπια εἶναι νά πιστεύουμε ὅτι ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι ἐδῶ στήν Ἀθήνα ἔχουν τὴν ἱκανότητα νά καταλάβουν αὐτὴ τὴν διδασκαλία, νά παρατήσουν ὅλες τίς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς, καὶ νά κάθονται νά διαλογίζονται! Αὐτὸ εἶναι οὕτοπια.

Ἀλλὰ ἂν κάποιοι φίλοι μας, ἢ τὰ παιδιά μας, ἢ τέλος πάντων αὐτοὶ μέ τοὺς ὁποίους ἔχουμε στενὴ σχέση, δείξουν ἐνδιαφέρον, τότε μποροῦμε νά τοὺς δώσουμε μερικές συμβουλές πού εἶναι γιὰ τὸ καλὸ τους φυσικά, ὅπως αὐτὴ τὴν διδασκαλία τοῦ Βούδδα πού εἶναι γιὰ τὸ καλὸ μας, ὥστε νά ἔχουμε μιὰ καλὴ μοίρα, καὶ νά μήν ἔχουμε δυσκολίες καὶ πόνο στήν ζωὴ μας. Αὐτὸ εἶναι ἡ ὑπέρβαση τοῦ πόνου. Ἔτσι τοὺς διδάσκουμε πῶς νά ξεπερνᾶνε τὰ προβλήματα στήν ζωὴ· καὶ αὐτὸ εἶναι πού πρέπει νά διδάσκουν οἱ γονεῖς τὰ παιδιά τους.

Ὁ Βούδδας εἶπε ὅτι οἱ πρῶτοι μας δάσκαλοι εἶναι οἱ γονεῖς μας· καὶ ἂν θέλει κανεὶς νά λατρεύει κάποιον, ἐάν ἔχει τὴν ἀνάγκη νά λατρεύει ἓναν θεό, ἓναν ἄγγελο, ἢ ἓναν θρησκευτικὸ ἡγέτη, τότε νά λατρεύει τοὺς γονεῖς του. Διότι ἀπὸ αὐτοὺς παίρνουμε τὴν πρώτη διδασκαλία. Ἀντὶ λοιπὸν νά βάλετε στὸ σπῆτι σας ἀγάλματα θεῶν, βάλτε καλλίτερα τίς φωτογραφίες τῶν γονέων σας.

Αὐτοὶ σᾶς γέννησαν, αὐτοὶ σᾶς ἔδωσαν τίς πρώτες συμβουλές πῶς νά τρῶτε, πῶς νά πίνετε, πῶς νά ντύνεστε, πῶς νά μιλάτε, κλπ.

Ὅταν εἴσασταν ἄρρωστοι, ποιὸς ἔτρεχε νά σᾶς βοηθήσει; ὅταν θέλατε νά ἀγοράσετε κάτι ποιὸς σᾶς ἔδινε χρήματα; ὅταν εἴσασταν στὸ νοσοκομεῖο ποιὸς ἐρχόταν νά συμπαρασταθεῖ καὶ νά μιλάει μέ τοὺς γιατροὺς; ὅταν σπουδάζατε ποιὸς πλήρωνε τίς σπουδές σας; ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἢ ὁ Βισνού, ἢ ὁ Σίβα, ἢ ὁ γκουρού; ὄχι βέβαια· οἱ γονεῖς εἶναι αὐτοὶ πού τρέχουν.

Θέλετε λοιπὸν νά λατρέψετε κάποιον; λατρέψτε τοὺς γονεῖς σας. Αὐτοὶ εἶναι οἱ καλοὶ σας ἄγγελοι. Ἔτσι λοιπὸν, ἐάν κάποιος γονέας γνωρίζει κάποιες καλές διδασκαλίες ἀπὸ τὸν Βουδδισμό πού εἶναι βιώσιμες στήν καθημερινὴ ζωὴ, μπορεῖ νά τίς δώσει καὶ νά συμβουλέψει τὰ παιδιά του. Νά μήν σκοτώνουν, νά μήν κλέβουν, νά μήν λένε ψέμματα.

Σέ γενικές γραμμές ὁμως ἀρχίζουμε μέ οἰκεία πρόσωπα πού ξέρουμε ὅτι ἔχουν τήν ἱκανότητα, ἔχουν τήν δυνατότητα νά καταλάβουν. Διότι ἐάν ἀρχίσουμε νά συμβουλευοῦμε αὐτούς πού δέν καταλαβαίνουν, τότε θά πονέσουμε ἐμεῖς, διότι θά κάνουμε προσπάθειες οἱ ὁποῖες δέν θά ἀποδώσουν καρπὸ. Καί ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλά μερικοὶ ἄνθρωποι μπορεῖ νά γίνουν ἐπιθετικοὶ διότι δέν τοὺς ἀρέσουν αὐτά πού λέμε.

Ἐάν π.χ. ποῦμε σέ κάποιον νά μὴν λέει ψέμματα, αὐτὸς μπορεῖ νά ἀντιδράσει καί νά γίνει ἐπιθετικὸς: «ποιὸς εἶσαι ἐσύ πού θά μοῦ πεῖς νά μὴν λέω ψέμματα;» Ἔτσι αὐτὸς πού θέλει νά κάνει καλὸ, δέν πρέπει νά εἶναι χαζὸς ἢ τυφλὸς ὡς πρὸς τίς ἱκανότητες τοῦ ἀτόμου πού θέλει νά βοηθήσει, ἀλλά νά εἶναι ἐξυπνὸς καί διορατικὸς ὥστε νά μὴν βλάψει οὔτε τὸν ἑαυτὸν του οὔτε τοὺς ἄλλους. Ἐάν φτάσουμε στό σημεῖο νά φέρουμε τὸν ἑαυτὸν μας σέ δυσχέρεια ἐξ' αἰτίας τῆς βλακειᾶς τῶν ἄλλων, τότε εἴμαστε κι ἐμεῖς βλάκες.

Γι' αὐτὸ πρέπει κανεὶς νά δίνει προτεραιότητα στὴν δικιά του ἀπελευθέρωση, καί ἐν τῷ μεταξύ, ὅσο ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού ἔχουν τήν ἱκανότητα νά κατανοήσουν, τότε φυσικὰ τοὺς δίνουμε αὐτὴ τὴν γνώση ἐάν θέλουν νά καταλάβουν, νά ἐξασκηθοῦν καί νά τὴν πρακτικοποιήσουν.

Ἐάν ὁμως ἐμεῖς προσδοκοῦμε περισσότερα πράγματα ἀπ' αὐτούς, χωρὶς αὐτοὶ νά εἶναι σέ θέση νά ἀνταποκριθοῦν, τότε ἀπογοητευόμαστε, καί ἔχουμε τὸν πόνο, τὴν λύπη, καί τὴν θλίψη μέσα μας. Διότι περιμέναμε ἀπὸ τὰ παιδιά μας γιὰ παράδειγμα, νά κάνουν πράγματα πού δέν εἶναι ἱκανὰ γιὰ τὴν ἡλικία τους, ἢ δέν ἔχουν τὸ ἐπίπεδο νοημοσύνης γιὰ νά τὰ κάνουν.

Πρέπει λοιπὸν σιγὰ σιγὰ, μέ καλὸ καί τρυφερὸ τρόπο καί ὄχι μέ ἀγριάδες, νά τὰ συμβουλευοῦμε γιὰ νά ἀποφεύγουν αὐτές τίς δυσχέρειες. Ἀλλά εἶναι οὕτοπια νά νομίζουμε ὅτι μποροῦμε νά τὸ κάνουμε αὐτὸ σέ ὅλους.

Ἑρώτηση: Ἄκουσα κάποτε ἀπὸ ἓνα πολὺ κοντινὸ μου ἄτομο, ὅτι τὰ πάντα εἶναι ὁ γκουρού. Ὅτι οἱ οἰκογένειες ἀλλάζουν ἀπὸ ζωὴ σέ ζωὴ, ἀλλὰ τὸ μόνο σταθερὸ σημεῖο εἶναι ὁ δάσκαλος καί τὸ ἐπίκεντρο σεβασμοῦ εἶναι αὐτός. Πιστεύω ὁμως ὅτι ἐάν οἱ γονεῖς μου δέν μέ εἶχαν μεγαλώσει, δέν μέ εἶχαν μορφώσει, δέν εἶχαν ξενοχτήσει γιὰ μένα, ἐγὼ τώρα δέν θά ἦμουν ἐδῶ νά ἀκούω τίς διδασκαλίες τοῦ ντάρμα. Ἐπομένως τὸ νά ἀπαξιῶνουμε τὴν οἰκογένειά μας ὅταν τὴν συγκρίνουμε μέ τὸν γκουρού, δέν εἶναι μεγάλο σφάλμα;

Ἀπάντηση: Ὅπως δὴποτε. Εἶναι ὁμως μερικοὶ δάσκαλοι πού θέλουν νά δένουν τοὺς ἀνθρώπους καί νά τοὺς ἐξουσιάζουν, γιὰ προσωπικὸ ὄφελος. Λένε στοὺς ἄλλους νά μὴν ἔχουν ἐγωϊσμό, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι δέν ἐλέγχουν τὸν δικὸ τους ἐγωϊσμό, καί θέλουν νά κρατᾶνε τοὺς ἄλλους. Ἔτσι τοὺς πείθουν ὅτι ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸν δάσκαλο εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα.

Ένας δάσκαλος πρέπει να είναι ένας καλός φίλος (*καλιάνα μίτρα*). Ο ίδιος ο Βούδδας Γκαοτάμα, ο Σαμάσσαμπούντα, μιλάει για τον *καλιάνα μίτρα*, τον δάσκαλο που είναι σαν ένας καλός φίλος. Όχι κάποιος που «δένει» τον μαθητή του. Ο δάσκαλος πρέπει να δίνει την ελευθερία στον μαθητή του να αναπτύσσει την κριτική ικανότητα, την κριτική νοημοσύνη. Γι' αυτό και ο Γκαοτάμα Βούδδας λίγο πριν πεθάνει και περάσει στην Πάρι-Νιρβάνα, ενώ ήταν ξαπλωμένος στο κρεβάτι, γύρισε και είπε σε όλους τους μαθητές που ήταν μαζεμένοι γύρω του: «Ρωτήστε με τώρα· εάν έχετε κάποια αμφιβολία, ρωτήστε τώρα.» Όλοι έμειναν σιωπηλοί, όλοι ήταν ήσυχoi, κανείς δεν μίλησε. Και ο Βούδδας τους είπε ξανά: «Εάν διστάζετε να ρωτήσετε, τότε πείτε στον διπλανό σας να ρωτήσει για σας.» Αυτό δείχνει ότι ένας δάσκαλος ενδιαφέρεται να έχουν οι μαθητές του κριτική γνώση. «Έχετε αμφιβολίες; ρωτήστε, μιλήστε· να ακούσουμε ποιές είναι οι αμφιβολίες και να τις εξηγήσουμε. Όχι να τις μπλοκάρετε και να έχετε τυφλή πίστη σεμένα.» Αυτά ήταν σχεδόν τα τελευταία λόγια που είπε ο Βούδδας πριν περάσει στην Πάρι-Νιρβάνα. Και χρησιμοποιεί τον όρο *κάνκα, βίματι, δηλ. αμφιβολία*. «Έχετε αμφιβολία για κάποιο πράγμα; ρωτήστε!»

Έτσι πρέπει να είναι ένας καλός δάσκαλος. Να δίνει την ελευθερία στους άλλους να έχουν κριτική νοημοσύνη, να μπορούν να έρευνούν. Και όχι να υπάρχει τυφλή πίστη και να ώθει τους μαθητές να τον εμπιστεύονται χωρίς κριτική εξέταση. Ο Γκαοτάμα Βούδδας πάντα ενθάρρυνε τους μαθητές του να έρευνούν.

Και υπάρχει ένας παράγοντας που λέγεται *ντάμμα-βιτσάγια-σαμπουτζάνγκο*· ο παράγοντας που οδηγεί στην φώτιση διά μέσου της *ντάμμα-βιτσάγια*, δηλ. έρευνα της διδασκαλίας. Που σημαίνει ότι πάντα πρέπει να έρευνούμε, και ποτέ να μην δεχόμαστε πράγματα μόνο και μόνο έπειδή τα είπε ο Βούδδας ή ο γκουρού.

Τώρα στο Βουδδισμό Θεραβάντα, υπάρχουν πολλά εργαλεία που χρησιμοποιούμε για να εξαλείψουμε την δυστυχία, σύμφωνα πάντα με το επίπεδο συνείδησης και νοημοσύνης ενός άτομου.

Π.χ. για μικρά παιδιά δεν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε μεθόδους που είναι πάνω από την νοημοσύνη τους. Τουλάχιστον όμως μπορούμε να τα διδάξουμε να μην λένε ψέμματα. Για να γίνει αυτό, θα πρέπει πρώτα εμείς να πρακτικοποιήσουμε κάτι, ώστε στην συνέχεια να τα διδάξουμε. Εάν λοιπόν ένας δάσκαλος ή ένας γονέας διδάσκει στα παιδιά να μην λένε ψέμματα, και το παιδί στην συνέχεια βλέπει τον γονέα ή τον δάσκαλο να λέει ψέμματα, τότε δεν πείθεται, διότι βλέπει ότι το πρότυπό του δεν εφαρμόζει τον κανόνα που διδάσκει. Για παράδειγμα, κάποιος χτυπάει την πόρτα, και ή μαμά λέει στο παιδί: «πές ότι δεν είμαι εδώ.» Το παιδί πάει και λέει ότι ή μητέρα του απουσιάζει. Στην συνέχεια όμως σκέφτεται: «για κάτσε... ή μαμά μου με διδάσκει ότι δεν πρέπει να λέω ψέμματα, αλλά ή ίδια λέει ψέμματα και με βάζει να πω ψέμματα...»

Πρέπει λοιπόν πρώτα εμείς να γίνουμε τὸ καλὸ παράδειγμα γιὰ νὰ διδάξουμε τοὺς ἄλλους. Ὅχι μόνον τὰ παιδιά ἀλλὰ γενικά ὅλοι μιμοῦνται καὶ παραδειγματίζονται ἀπὸ τὶς πράξεις καὶ ὄχι ἀπὸ τὰ λόγια.

Ἔτσι θὰ ἦταν καλὸ γιὰ τοὺς σπουδαστὲς τοῦ Ντάρμα, νὰ ἀρχίσουν νὰ ἐξασκοῦνται ἐθελοντικά στοὺς πέντε ἠθικούς κανόνες, δηλ. τὴν ἀποφυγὴ τοῦ φόνου κάθε εἴδους ζωντανοῦ πλάσματος, τὴν ἀποφυγὴ τῆς κλοπῆς, τὴν ἀποφυγὴ τοῦ ψέματος, τὴν ἀποφυγὴ τῆς λανθασμένης σεξουαλικῆς συμπεριφορᾶς, καὶ τὴν ἀποφυγὴ τῆς χρήσης ἀλκοολοῦχων καὶ ναρκωτικῶν οὐσιῶν, ἔτσι ὥστε νὰ ἔχουν κάτι νὰ πρακτικοποιήσουν στὴν καθημερινή τους ζωὴ. Διαφορετικά, ὁ Θεραβαντικός Βουδδισμὸς θὰ εἶναι μιὰ ἀκόμα θεωρία. Διότι ἀπὸ ἠθικῆς πλευρᾶς, ἐάν εμείς οἱ ἴδιοι δὲν ἔχουμε ἠθικές ἀρχές, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ διδάξουμε στοὺς ἄλλους ἠθικές ἀρχές, καὶ νὰ περιμένουμε ἀπὸ τοὺς ἄλλους νὰ εἶναι ἠθικοί; Καὶ ὅταν βλέπουμε ἄλλους ὅπως τοὺς πολιτικούς νὰ συμπεριφέρονται μὲ κακὸ καὶ ἀνήθικο τρόπο, πρέπει νὰ ἀναρωτηθοῦμε: «ἐμείς ἔχουμε πρακτικοποιήσει αὐτές τὶς ἠθικές ἀρχές;» Ἐνοχλούμαστε ὅταν βλέπουμε τοὺς ἄλλους νὰ λένε ψέματα ἢ νὰ ἔχουν κακὴ συμπεριφορὰ, ἐμείς ὅμως ἔχουμε ἠθικές ἀρχές ὥστε νὰ κατηγοροῦμε τοὺς ἄλλους πού δὲν ἔχουν; Ἔχουμε μέσα μας κάποια σταθερὴ ἀξία πού νὰ τὴν ἔχουμε πρακτικοποιήσει; Δηλ. νὰ μὴν λέμε ψέματα κλπ.; Δὲν ἔχουμε. Ἔτσι, ἐάν ἀρχίσουμε νὰ τὸ κάνουμε αὐτὸ τὸ πράγμα, τότε θὰ καταλάβουμε πόσο δύσκολο εἶναι γιὰ τοὺς περισσότερους ἀνθρώπους νὰ τηρήσουν αὐτοὺς τοὺς κανόνες, καὶ ἀντὶ νὰ τοὺς κατηγοροῦμε θὰ ἀρχίσουμε νὰ τοὺς συμπαθοῦμε. Δὲν θὰ ἐκνευρίζομαστε μὲ τοὺς ἄλλους ὅταν θὰ τοὺς βλέπουμε νὰ παραβαίνουν τέτοιους κανόνες, διότι θὰ γνωρίζουμε ὅτι οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ἔχουν ζωῶδη ἔνστικτα, ἔχουν τὰ πάθη τους, τὶς ὀρέξεις τους, τὶς ὀρμές τους, πού εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ τὶς ἐλέγξουν.

Ὅμως ὑπάρχει τρόπος, διότι ἔχουμε τὰ κατάλληλα ἐργαλεῖα, τὶς κατάλληλες μεθόδους, μέσω τῶν ὁποίων μπορεῖ κανεὶς νὰ ξεπεράσει αὐτές τὶς ὀρέξεις, τὶς ὀρμές του καὶ τὰ πάθη του.

Καὶ πρέπει νὰ ξέρει κανεὶς πῶς νὰ χρησιμοποιοῦσιν αὐτὰ τὰ ἐργαλεῖα. Ὅπως ἓνας μηχανικός πρέπει νὰ ξέρει πῶς νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὴν τανάλια ἢ τὸ κατσαβίδι γιὰ νὰ μὴν χτυπήσιν τὰ δάκτυλά του, ἔτσι καὶ αὐτὸς πού ἀναλαμβάνει νὰ ἐξασκηθεῖ στοὺς πέντε ἠθικούς κανόνες, πρέπει νὰ ξέρει πῶς νὰ χρησιμοποιοῦσιν τὶς μεθόδους γιὰ νὰ ἀποφεύγει π.χ. τὸ ψέμμα.

Ἑρώτηση: Τί συμβαίνει στὴν περίπτωση πού δὲν λέμε ψέματα, ἀπλὰ δὲν λέμε τὴν ἀλήθεια καὶ παραμένουμε σιωπηλοί;

Ἀπάντηση: Ὑπάρχει τρόπος σὲ μερικές περιπτώσεις πού κάποιος μπορεῖ νὰ μείνει σιωπηλὸς χωρὶς νὰ πεῖ ψέματα. Ἀλλὰ καὶ ἡ σιωπὴ πολλές φορές εἶναι ψέμμα· ὅπως στὴ περίπτωση πού κάποιος ξέρει τὴν ἀλήθεια, ἔχει εὐθύνη νὰ ἀπαντήσιν ἀλλὰ κάνει ὅτι δὲν ξέρει, δὲν ἀπαντᾷ καὶ ἀποφεύγει. Αὐτὸ εἶναι ψέμμα. Ὅταν κάποιος σὲ ρωτήσιν:

«Τό ἔκανες ἢ δέν τό ἔκανες;» καί ἐσύ παραμείνεις σιωπηλός, αὐτό σημαίνει ὅτι δέν θέλεις νά πεῖς τήν ἀλήθεια.

Ἑρώτηση: Κάτι γιά τήν Γενναιοδωρία· πῶς μπορεῖ κάποιος νά εἶναι γενναιοδωρος χωρίς νά πέσει θύμα ἐκμετάλλευσης; ὄχι μόνον οἰκονομικῆς ἀλλά καί συναισθηματικῆς.

Ἀπάντηση: Ὅπως σᾶς εἶπα, κάποιος πρέπει νά κάνει τό καλό ἀλλά νά τό κάνει μέ ἔξυπνο τρόπο γιά νά μήν πέσει σέ προβλήματα. Διότι καλός καί χαζός εἶναι δύο πράγματα πού δέν ταιριάζουν μαζί. Ἄς πάρουμε γιά παράδειγμα τήν οἰκονομική ἐκμετάλλευση. Ὅταν κάποιος πού μόχθησε πολύ γιά νά ἐξοικονομήσει τά χρήματά του ἀρχίζει νά τά δίνει ἀπό δῶ κι ἀπό κεῖ, τότε δέν εἶναι ἔξυπνος. Ἀντιθέτως πρέπει νά ἔχει τήν ἐξυπνάδα νά ἐξετάζει καλά ἐάν τά χρήματα πού θά δώσει θά ὠφελήσουν πράγματι τό ἄτομο στό ὁποῖο τά δίνει καί ὅτι δέν θά σπαταληθοῦν ἄσκοπα. Νά ἐξετάσει ὅτι τά ἄτομα πού θά λάβουν αὐτά τά χρήματα θά ὠφεληθοῦν, καί ὅτι θά κάνουν καλή χρήση αὐτῶν τῶν χρημάτων διότι βρίσκονται πραγματικά σέ μεγάλη ἀνάγκη.

Ἔτσι, οἱ ἄνθρωποι πού κάνουν δωρεές διαλέγουν ποῦ θά κάνουν τήν δωρεά τους. Ὅπως κάνει ὁ Μπίλ Γκαίητς, ὁ ὁποῖος πρῖν ἀποφασίσει σέ ποιό ἴδρυμα ἢ σέ ποιά ὀργάνωση θά δώσει βοήθεια, συμβουλευέται τούς δικηγόρους του ὥστε νά προστατέψει τά συμφέροντά του.

Γι' αὐτό ὁ Βούδδας λέει: «*Βίντσινιτβά πατάμπαμ*» δηλ. «Πρώτα ἐρευνᾶς καί μετά δίνεις.»

Ἑρώτηση: Δέν μποροῦμε δηλ. νά δώσουμε λεφτά σέ κάποιον τοξικομανή πού μᾶς ζητάει γιά νά πάρει τήν δόση του, ἔτσι δέν εἶναι;

Ἀπάντηση: Ὅπωςδήποτε, ὅπωςδήποτε. Αὐτό εἶναι καλό παράδειγμα. Ἡ γενναιοδωρία πρέπει νά ἐξασκεῖται μέ νοημοσύνη. Ὅπως συμβαίνει μέ τίς δωρεές σέ ὀρφανοτροφεία καί ἴδρύματα πού ξέρομε ὅτι τουλάχιστον ἕνα ποσοστό ἀπό τά χρήματα θά πάει σ' αὐτούς πού ἔχουν ἀνάγκη. Διότι πάντα ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἀπατεῶνες, πού θά πάρουν ἕνα κομμάτι ἀπό τά χρήματα· αὐτό εἶναι ἀναπόφευκτο. Αὐτό ὅμως δέν πρέπει νά ἀποτρέψει κάποιον ἀπό τό νά κάνει μιᾶ δωρεά σέ ἕνα ὀρφανοτροφείο καί νά στερήσει ἀπό τόσα μικρά παιδιά τήν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν τους ἐπειδή ὑπάρχει ἕνα ποσοστό ἀπατεῶνων.

Ἑρώτηση: Ἡ ἐρώτησή μου σχετίζεται μέ τό προηγούμενο κεφάλαιο. Στό ἀνθρώπινο ἐπίπεδο ὑπαρξης, ὅλοι εἶναι ἐδῶ στόν πλανήτη γῆ; Δηλ. αὐτή ἡ κατάσταση συνειδητότητας πού ἐκφράζεται ἐδῶ σάν ἀνθρώπινη ὑπαρξη, ὑπάρχει καί σέ ἄλλους πλανήτες ἢ μόνο ἐδῶ στήν γῆ; Ἔθιξε τέτοιο θέμα ὁ Βούδδας;

Ἀπάντηση: Ἔχουμε κάποιες ὁμιλίες τοῦ Βούδδα στίς ὁποῖες ἀναφέρει ὅτι ὑπάρχουν παρόμοιοι κόσμοι ὅπως αὐτός τῶν ἀνθρώπων σέ ἄλλους πλανήτες, σέ ἄλλους κόσμους. Φυσικά εἶναι δύσκολο γιά κάποιους νά δεχθοῦν ὅτι ὑπάρχουν τέτοιοι πλανήτες, τέτοιοι κόσμοι,

άλλά στην εποχή μας οί έπιστήμονες μιλάνε για ύπαρξη ζωής έξω από τήν γή, υπό μορφή βακτηριδίων.

Έχουν βρεϊ ούράνια σώματα άκόμα και στο ήλιακό μας σύστημα, πού κάτω από τήν παγωμένη τους έπιφάνεια υπάρχουν ώκεανοί νεροϋ, και ή ζωή πού πιθανόν νά υπάρχει εκεί, είναι σε μορφή βακτηριδίων. Όμως για πολιτισμούς σαν τόν άνθρωπο είναι κάτι άδιανόητο. Στέλνουν βέβαια μηνύματα μέσω δορυφόρων και ραδιοκυμμάτων σε διάφορα μέρη τοϋ σύμπαντος για νά δοϋν έάν υπάρχει κάποιος έξωγήινος πολιτισμός, και περιμένουν άπαντήσεις. Μέχρι σήμερα βέβαια κανένας δέν άπάντησε, και έπειδή δέν έχουμε άποδείξεις, θεωροϋμε τούς έξωγήινους πολιτισμούς άπλως σαν μιá πιθανότητα. Όμως ό Βούδδας έχει μιλήσει για έξωγήινους πολιτισμούς.

Έρώτηση: Άναφορικά με τόν διαλογισμό, προσπάθησα νά σηκωθώ πρωϊ, αλλά με τό πρόγραμμα πού έχω είναι λίγο δύσκολο.

Άπάντηση: Έγώ ποτέ δέν λέω ότι κάποιος πρέπει νά σηκώνεται πρωϊ πρωϊ για νά διαλογίζεται. Όπως ήδη σάς έχω συμβουλέψει, ό καθένας κάνει διαλογισμό τήν ώρα πού είναι πιο άνετα και νιώθει βολικά. Κι αυτό διότι ό κάθε άνθρωπος έχει διαφορετικό πρόγραμμα. Έτσι οί βολικές ώρες είναι όταν κάποιος έχει κατ' αρχάς έλεύθερο χρόνο, ξέρει ότι δέν τόν περιμένει κανένας, ότι δέν έχει νά κάνει κάποια βιαστική δουλειά, και δεϋτερον όταν είναι ένεργητικός. Πρέπει νά συντρέχουν αυτοί οί δύο παράγοντες, διότι καμιά φορά μπορεί νά έχει μέν έλεύθερο χρόνο αλλά νά είναι κουρασμένος και νά νυστάζει. Άρα πρέπει νά είναι και έλεύθερος και ένεργητικός.

Η άποφασιστικότητα έδω μπορεί νά θεωρηθεϊ ως τρίτος παράγων, υπό τήν έννοια νά άποφασίσει και νά βρεϊ κάποιος τήν ώρα πού τόν βολεύει καλύτερα. Και πρέπει νά έχει όρεξη και θέληση για νά τό κάνει, για νά δεϊ τήν άξία αυτοϋ πού κάνει. Αυτοί βέβαια είναι άλλοι παράγοντες πού συντελοϋν στο νά βρεϊ κάποιος τίς κατάλληλες ώρες για διαλογισμό.

Πρέπει νά είναι κανείς εύέλικτος, ειδήλλως, έάν διατηρεϊ σκληρά συγκεκριμένο ώράριο για τόν διαλογισμό άσχέτως με τό άν έχει έλεύθερο χρόνο ή είναι κουρασμένος, τότε μπορεί νά νευριάσει, νά άναστατωθεϊ, ή άκόμα και νά άπογοητευτεϊ άν για παράδειγμα τόν έπισκεφτεϊ κάποιος ξαφνικά ή έμφανισθεϊ κάποιο άλλο έμπόδιο.

Έτσι πρέπει νά κάνει τήν προσπάθειά του αλλά χαλαρά χωρίς άγχος, και κάτω από τίς κατάλληλες γι' αυτόν συνθήκες πού σημαίνει ότι μπορεί νά αλλάζει τίς ώρες διαλογισμοϋ κατά τό δοκοϋν. Αυτές είναι λίγες μικρές συμβουλές, αλλά βέβαια υπάρχουν κι άλλα πράγματα πού μπορεί νά λάβει κάποιος υπ' όψιν, όπως ποιά είναι ή πρακτική πού πρέπει νά κάνει, ή ποιός είναι ό κατάλληλος διαλογισμός για τόν έαυτόν του. Υπάρχουν διαλογισμοί πού τούς χρησιμοποιοϋν οί άνθρωποι αλλά δέν έχουν άποτέλεσμα διότι δέν είναι κατάλληλοι για τίς περιστάσεις τής ζωής τους ή για τήν ψυχολογική τους κατάσταση.

Πρέπει λοιπόν να γνωρίζει κανείς πώς να χρησιμοποιεί αυτά τα «έργαλεία». Έχουμε τον διαλογισμό σαν έργαλείο αλλά πρέπει να ξέρουμε πώς να τον χρησιμοποιούμε.

Όταν για παράδειγμα είμαστε θυμωμένοι, κάτι που είναι σύνηθες, δεν όφειλε να εφαρμόζουμε τον διαλογισμό επί της άναπνοής διότι είναι κάτι αδύνατον, αλλά τον διαλογισμό *μέττα*, επί της φιλικότητας. Καί επαναλαμβάνουμε «νά είμαι χωρίς θυμό, χωρίς θυμό....» καί σιγά σιγά ό θυμός φεύγει. Όταν έχουμε επίγνωση του θυμού, τότε ό θυμός δεν μπορεί να έλέγξει ή να σκλαβώσει τον νοϋ μας. Έχουμε λοιπόν στην άκρη διαλογισμούς άσφαλείας καί τους χρησιμοποιούμε αναλόγως.

Όταν κάνουμε άναπνευστικό διαλογισμό καί ξαφνικά άναδύεται θυμός, γυρίζουμε σέ διαλογισμό επί της φιλικότητας, όταν έχουμε έντονες έπιθυμίες, τότε εφαρμόζουμε άλλο είδος διαλογισμό για τίς έντονες έπιθυμίες. Υπάρχει λοιπόν μιá έπιδεξιότητα, ή όποία βέβαια δεν έπιτυγχάνεται άμέσως. Απαιτείται χρόνος καί ύπομονή για να πετύχει κανείς αύτή τήν τεχνική μέσω της όποίας μπορεί να άπαλλαγεί από τίς νοητικές μολύνσεις. Διότι μολυνόμαστε όταν έρχόμαστε σέ έπαφή μέ άλλους άνθρωπους καί περιβάλλοντα, όπως μέ θυμό, ζήλεια, ύπερηφάνεια, μέ τό να συγκρίνουμε τον έαυτόν μας μέ τους άλλους, να δημιουργούμε συμπλέγματα κατωτερότητας καί άνωτερότητας, κλπ. Όλα αυτά άναστατώνουν τον νοϋ μας, καί γι' αύτό υπάρχουν τά έργαλεία του διαλογισμού που φέρνουν γαλήνη καί ήρεμία.

ΣΑΒΒΑΤΟ 3 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 2019 – Μάθημα 5^ο

Καλημέρα σας και καλώς ήλθατε.

Θά συνεχίσουμε τά μαθήματα για τήν ανάλυση και τήν σύνθεση τοῦ Νοῦ και τῆς Ὑλης πάνω στίς Ὑπέρτατες Πραγματικότητες ὅπως ἀναφέρονται στήν Σούττα και στό Ἀμπιντάμμα. Ὅπως ἤδη ἔχουμε ἐξηγήσει, αὐτά τά μαθήματα θά τά κάνουμε παράλληλα και μέ τήν Σούττα και μέ τό Ἀμπιντάμμα. Μέχρι τώρα ἔχουμε κάνει αὐτή τήν παράλληλη ἐξήγηση περισσότερο μέ τήν Σούττα, ἐνώ τήν τελευταία φορά τήν κάναμε περισσότερο μέ τό Ἀμπιντάμμα.

Και θά ἐξηγήσουμε ὅτι αὐτά πού λέει τό Ἀμπιντάμμα και θά τά διδαχθοῦμε σήμερα, ὑπάρχουν παράλληλα και στήν Σούττα. Δέν εἶναι δηλ. τό Ἀμπιντάμμα μία τελείως ξεχωριστή ἔμπνευση ἀπό τήν Σούττα. Ὑπάρχει πάντα αὐτή ἡ γεφύρωση πού μπορεῖ νά κάνει κάποιος ἐάν ἔχει μελετήσῃ καλά τήν Σούττα. Ἄρα, ἐάν κάποιος ἔχει ἐλλειπή γνώση σέ σχέση μέ τήν Σούττα, εἶναι πολύ εὐκόλο νά θεωρήσῃ τό Ἀμπιντάμμα σάν μία διαφορετική ταξινόμηση γνώσης.

Συνεπῶς, ἐμεῖς θά κάνουμε αὐτή τήν παράλληλη μελέτη για νά δοῦμε ὅτι τό Ἀμπιντάμμα δέν εἶναι ἓνα διαφορετικό σῶμα, ἀλλά ἔχει μεγάλη συσχέτιση μέ τήν Σούττα.

Τήν προηγούμενη φορά εἶχαμε δεῖ πῶς ἡ συνείδηση κατατάσσεται ἀνάλογα μέ τίς σφαίρες. Εἶχαμε ἐξετάσει κατ' ἀρχάς τά 31 ἐπίπεδα τῆς ὑπάρξης και πῶς ἡ συνείδηση κατατάσσεται σύμφωνα μέ αὐτά τά ἐπίπεδα, δηλ. τό Ἄυλο ἐπίπεδο, τό Λεπτοφυές Ὑλικό ἐπίπεδο, και τό Ἡδονικό ἐπίπεδο.

Ἐμεῖς βρισκόμαστε στό Ἡδονικό ἐπίπεδο, στό ὁποῖο ὑπάρχουν οἱ ἡδονικοί οὐράνιοι κόσμοι, ὁ ἀνθρώπινος κόσμος, και κάτω ἀπό ἐμᾶς ἢ καμιά φορά μαζί μέ ἐμᾶς, βρίσκονται οἱ κόσμοι τοῦ ξεπεσμοῦ, ὅπως τά ζῶα, τά φαντάσματα, οἱ δαίμονες, και ἡ κόλαση. Τήν κόλαση μποροῦμε νά τήν δοῦμε νά ἐμφανίζεται σέ κάποια κράτη στά ὁποῖα ὑπάρχει πόλεμος, και ἔτσι, τά ὄντα δέν χρειάζεται νά γεννηθοῦν σέ κάποια μακρινή κόλαση για νά δοῦν πῶς εἶναι, ἀλλά μποροῦν νά τήν βιώσουν ἐδῶ σ' αὐτή τήν ζωή!

Ἐάν ἐξετάσουμε τό Ἡδονικό ἐπίπεδο ἀπό τήν πλευρά τῆς σφαίρας συνείδησης, θά δοῦμε ὅτι ὑπάρχουν 54 εἶδη συνείδησης πού ἀνήκουν στήν ἡδονική σφαῖρα, δηλ. στό πλαίσιο μέσα στό ὁποῖο κινεῖται μία συνείδηση.

Κατάταξη της Συνείδησης σε Σφαίρες			
31 Επίπεδα της Ύπαρξης ↓	Path/Fruit of Stream-Entry Path/Fruit of Once-Returning Path/Fruit of Non-Returning Path/Fruit of Arahantship	Οδός/Καρπός του Εισερχόμενου στο Ρεύμα Οδός/Καρπός του Απαξ Επιστρέφοντα Οδός/Καρπός του Μη Επιστρέφοντα Οδός/Καρπός του Αξιου (Αραχαν)	8 Υπερκόσμος Συνείδηση Supramundane consciousness
	Άυλο επίπεδο Immaterial plane 4	—Ούτε Αντίληψη ούτε Μη Αντίληψη —Μηδαμνότητα —Άπειρη Συνείδηση —Άπειρο Διάστημα	12 Συνείδηση της άυλης σφαίρας / Έκστάσεις Immaterial-sphere consciousness/ jhāna
	Λεπτοφυής υλικό επίπεδο Fine-material-plane 16	5 Αγνές Διαμονές για Μη Επιστρέφοντες 1 1 Κόσμος του Σώματος μόνο 10 Βράχμα Κόσμοι	15 Συνείδηση της λεπτοφυής υλικής σφαίρας / Έκστάσεις Fine-material-sphere Consciousness/ jhāna
Το ηδονικό επίπεδο Sensuous plane 11	6 Ηδονικοί Ουράνιοι Θεϊκοί Κόσμοι 1 Ανθρώπινος Κόσμος 4 Κόσμοι του Ξεπεσμού Φαντάσματα, ζώα, δαίμονες, κόλαση	54 Συνείδηση της ηδονικής σφαίρας Sense-sphere consciousness	

Στήν γλώσσα Πάλι ή λέξη για τό ήδονικό εἶναι *Κάμα*. Ὅπως ἴσως ἔχετε ἀκουστά τήν *Κάμα Σούτρα*. *Κάμα* δέν σημαίνει μόνο αἰσθητήρια εὐχαρίστηση ἀλλά τήν φιλήδονη ἀπόλαυση στήν ὀλότητά της. Ἐμεῖς ζοῦμε στόν κόσμο τῆς φιλήδονης εὐχαρίστησης καί τόν ὀνομάζουμε ἔτσι, διότι ἀπολαμβάνουμε τήν φιληδονία μέσω τῶν πέντε αἰσθητηρίων ὀργάνων. Ἐρχόμαστε σ' αὐτόν τόν κόσμο καί θέλουμε νά ἀπολαύσουμε τίς ἡδονές του, λέγοντας ὅτι «ἡ ζωή εἶναι μικρή γι' αὐτό πᾶρε ὅ,τι μπορεῖς ἀπ' αὐτήν καί ἀπόλαυσέ την.»

Παίρνουμε λοιπόν τήν εὐχαρίστηση μέσω τῶν πέντε αἰσθητηρίων ὀργάνων, καί γι' αὐτό ὁ Βουδδας λέει: «*πάντζα κάμα γκούνα*» δηλ. πέντε εἶδη φιληδονίας διὰ μέσου τῶν πέντε αἰσθήσεων. Αὐτές λέγονται καί ὑλικές ἀπολαύσεις διότι τὰ αἰσθητήρια ὄργανα ἔχουν πάντα σάν ἀντικείμενο, ἓνα ὑλικό σῶμα. Π.χ. μέσω τοῦ ματιοῦ ἀπολαμβάνουμε ἓνα ὄμορφο σχῆμα ἢ ἓνα χρῶμα πού εἶναι κάτι ὑλικό. Μέσω τοῦ αὐτιοῦ ἀπολαμβάνουμε ἓναν ἦχο πού κι αὐτός εἶναι ὕλη. Οἱ μυρωδιές εἶναι ὕλη, οἱ γεύσεις εἶναι ὕλη, οἱ ἀφές εἶναι ὕλη. Ἐν ὀλίγοις, τὰ ἀντικείμενα τῶν αἰσθήσεων ἔχουν νά κάνουν μέ τόν ὑλικό κόσμο καί μέσω αὐτῶν οἱ ἄνθρωποι ἀπολαμβάνουν τίς ἡδονές.

Σήμερα θά ἐξετάσουμε τί εἶναι αὐτή ἡ συνείδηση τῆς Ἡδονικῆς σφαίρας καί ποιά εἶναι τὰ 54 εἶδη αὐτῆς.

Στήν γλώσσα Πάλι αὐτό τό λέμε *κάμα αβάτσαρα τσιτάνι* *αβάτσαρα* σημαίνει σφαῖρα συχνότητας, ἐκεῖ πού περιστρέφεται ἡ συνείδηση. Γύρω ἀπό ποῦ περιστρέφεται; γύρω ἀπό τό *κάμα*.

54 ΕΙΔΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ ΤΗΣ ΗΔΟΝΙΚΗΣ ΣΦΑΙΡΑΣ

54 Συνειδήσεις της Ηδονικής Σφαίρας
Sense-sphere consciousness
(*kām'āvacara-cittāni*)

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Τι είναι δηλ. αυτό που κοιτάζουν οι περισσότεροι άνθρωποι, τι είναι αυτό που κυνηγάνε, γύρω από ποῦ περιστρέφονται συνήθως; Γύρω από τὸ *κάμα*, τὶς ἡδονές. Γι' αὐτὸ λέγεται συνείδηση τῆς Ἡδονικῆς σφαίρας. Αὐτὴ ἡ συνείδηση διαιρεῖται σὲ 54 εἶδη ποὺ περιλαμβάνουν φαύλες καὶ καλές συνειδήσεις καθὼς καὶ τὶς ἀνάλογες ρίζες τους.

Στὸ προηγούμενο μάθημα εἶχαμε πεῖ ὅτι μία φαύλη συνείδηση πηγάζει ἀπὸ τρεῖς φαύλες ρίζες (*μούλας*):

Τρεις Φαύλες Ρίζες της Συνείδησης

Φαύλη Συνείδηση

Ρίζες:
απληστία, μίσος,
αυταπάτη

Roots:
greed, hatred, delusion
lobha, dosa, moha

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Τὴν Ἀπληστία (*λόμπα*), τὸ Μίσος (*ντόσα*) καὶ τὴν Αὐταπάτη (*μόχα*). Αὐτές οἱ τρεῖς ρίζες χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Βούδδα καὶ στὴν Σούττα καὶ στὸ Ἀμπιντάμμα.

Καί επίσης στό προηγούμενο μάθημα είχαμε πεί ὅτι μία καλή συνείδηση πηγάζει ἀπό τρεῖς καλές ρίζες (*μούλας*):

Τρεις Καλές Ρίζες της Συνείδησης

Καλή Συνείδηση

Ρίζες:
μη απληστία, μη μίσος,
μη αυταπάτη

Roots:
non-greed, non-hatred,
non-delusion
alobha, adosa, amoha

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Τήν μη-Άπληστία (*αλόμπα*), τό μη-Μίσος (*αντόσα*), καί τήν μη-Αύταπάτη (*αμόχα*). Ὁ Βούδδας χρησιμοποιεῖ στήν Σούττα αὐτούς τούς ὅρους, καί εἶχαμε ἐξηγήσει πῶς λειτουργοῦν αὐτές οἱ ρίζες.

Ἐδῶ θά ἤθελα νά τονίσω, ὅτι ἐάν ἀνοίξουμε τόν πρῶτο τόμο τοῦ Ἀμπιντάμμα Πίτακα, θά δοῦμε ὅτι δέν ἀρχίζει μέ τήν ἀνάλυση τῶν φαύλων συνειδησεων, ἀλλά μέ αὐτή τῶν καλῶν συνειδησεων. Ἀντιθέτως, τό βιβλίο πού χρησιμοποιοῦμε ἐδῶ, (Ἐπιτομή τοῦ Ἀμπιντάμμα, τό ὁποῖο μετέφρασε ὁ Μπικου Μπόντι καί χρησιμοποιεῖται παραδοσιακά στά θεραβαντικά κράτη) δέν ἀρχίζει μέ τήν ἀνάλυση τῶν καλῶν συνειδησεων ἀλλά πρῶτα μέ τήν ἀνάλυση τῶν φαύλων συνειδησεων.

Ὁ λόγος πού γίνεται αὐτό: Ὄταν ὁ Βούδδας ἐδίδαξε γιά πρώτη φορά τό Ἀμπιντάμμα, τό ἐδίδαξε σέ ἕναν ἀπό τούς θεϊκοὺς κόσμους στόν ὁποῖον βρισκόταν ἡ μητέρα του· στά καλά πνεύματα δηλαδή. Καί ἐπειδή ἐκεῖ οἱ καλές σκέψεις καί πράξεις προέχουν τῶν φαύλων, ἄρχισε τήν διδασκαλία μέ τήν ἀνάλυση τῆς καλῆς συνείδησης. Ἀλλά ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου, ἐπειδή τό μετέφρασε γιά τόν ἀνθρώπινο κόσμο στόν ὁποῖον προηγοῦνται οἱ φαύλες σκέψεις καί πράξεις, τό ἀντέστρεψε καί ἔβαλε πρῶτα τήν ἀνάλυση τῆς φαύλης συνείδησης πού εἶναι πιό σχετική μέ τόν ἀνθρώπινο κόσμο. Διότι εἶναι σπάνιο νά βρεῖς ἀνθρώπους πού νά ἔχουν πολύ καλή συνείδηση, πού νά εἶναι πολύ καλοί στήν καρδιά τους, πού νά κάνουν καλές καί φιλανθρωπικές πράξεις, καί γενικά

νά έχουν άγνό χαρακτήρα. Τό σύνηθες εἶναι νά βλέπουμε γύρω μας φαύλους άνθρώπους.

Θά άρχίσουμε λοιπόν μέ τήν άνάλυση τών φαύλων συνειδήσεων πού εἶναι 12 στόν άριθμό.

54 Συνειδήσεις της Ηδονικής Σφαίρας

12 Φάυλες Συνειδήσεις

Unwholesome Consciousness
(akusala-cittāni)

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Η Φαύλη συνείδηση διαιρείται σέ 12 κατηγορίες φαύλων συνειδήσεων πού έχουν σχέση μέ τίς φαύλες ρίζες. Για παράδειγμα, εάν μία φαύλη συνείδηση έχει τήν ρίζα της στήν άπληστία, στήν πλεονεξία, τότε έγείρονται άλλου είδους σκέψεις, από αυτές πού έγείρονται όταν μία φαύλη συνείδηση έχει τήν ρίζα της στό μίσος, ή έχει τήν ρίζα της στήν άυταπάτη.

Θά δοῦμε τώρα πώς ταξινομοῦμε αυτές τίς συνειδήσεις, σύμφωνα μέ τό άποτέλεσμα πού προκύπτει από τόν συνδιασμό μιās φαύλης συνείδησης καί ενός νοητικού παράγοντα.

Εάν π.χ. μία φαύλη συνείδηση έχει τήν ρίζα της στό μίσος, τότε συνδιάζεται μέ κάποιους νοητικούς παράγοντες καί δίνει ένα συγκεκριμένο άποτέλεσμα (π.χ. συμπεριφορά ή πράξη πού έκτελείται μέ θυμό ή μίσος), ώστε νά καταλάβουμε ότι ή ρίζα της εἶναι τό μίσος.

Ενώ εάν ή ρίζα της εἶναι ή άπληστία τότε συνδιάζεται μέ άλλους νοητικούς παράγοντες καί δίνει διαφορετικό άποτέλεσμα (π.χ. συμπεριφορά ή πράξη πού έκτελείται μέ πλεονεξία), ώστε νά καταλάβουμε ότι ή ρίζα της εἶναι ή άπληστία, κ.ο.κ. Έτσι κατ' αυτόν τόν τρόπο θά δοῦμε τώρα πώς γίνεται αυτός ό συνδιασμός τών νοητικῶν παραγόντων πού μάς δίνει τήν δυνατότητα νά καταλάβουμε πώς μία συνείδηση ταξινομεῖται σέ συγκεκριμένη κατηγορία.

8 ΦΑΥΛΕΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΙΣ ΡΙΖΩΜΕΝΕΣ ΣΤΗΝ

ΑΠΛΗΣΤΙΑ

Οι Φαύλες Ρίζες της Συνείδησης

8 Συνειδήσεις Ριζωμένες στην Απληστία

Consciousness Rooted in Greed
(lobha-mūla-cittāni)

Ρίζα: απληστία

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Θά έξετάσουμε πρώτα τις συνειδήσεις πού εΐναι ριζωμένες στήν άπληστία (λόμπα-μοϋλα-τσιττάνι) καί εΐναι 8 στόν άριθμό.

Άπληστία σημαίνει έπιθυμία, καί εΐχαμε πεί ότι δέν εΐναι άπλή έπιθυμία άλλά «έπιδίωξη περισσοτέρων πραγμάτων άπό αυτά πού άναλογοϋν σέ κάποιον, συνήθως σέ βάρος τρίτων άτόμων». Ό άνθρωπος πού εΐναι πλεονέκτης, πάντα έπιδιώκει καί έπιθυμεί περισσότερα άπό αυτά πού τοϋ άναλογοϋν. Εΐχαμε έξηγήσει καί πόσες συνώνυμες λέξεις ύπάρχουν γιά τήν άπληστία.

Έτσι σήμερα θά έξετάσουμε τό πρώτο είδος φαύλης συνείδησης πού έχει τήν ρίζα της στήν άπληστία, θά τήν όνομάσουμε καί θά δοϋμε πώς αύτή ή ρίζα συνδέεται ή καλύτερα θρέφεται.

Όπως καί οί ρίζες ενός δέντρου, έάν δέν ύπάρχει χώμα, δέν ύπάρχουν όρυκτά, δέν ύπάρχει νερό, αυτές οί ρίζες δέν έμφανίζονται καί δέν μεγαλώνουν, κατά τόν ίδιο τρόπο καί ή άπληστία γιά νά έμφανισθεΐ θέλει τροφή.

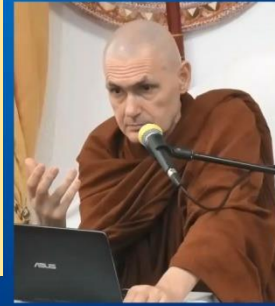
Καί θά δοϋμε ποιές εΐναι αυτές οί τροφές, δηλ. οί νοητικοί παράγοντες πού θρέφουν αύτή τήν ρίζα.

8 Φαύλες Συνειδήσεις Ριζωμένες στην Απληστία

1 Μια συνείδηση, συνοδευόμενη από

- αίσθημα ευαρέσκειας (*somanassa*),
- σχετιζόμενη με λανθασμένη νόηση (*ditṭhi*),
και
- αυθόρμητη (χωρίς προτροπή – *asañkhārika*).

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Βλέπουμε εδώ ότι αυτό το είδος απληστίας θρέφεται από ένα αίσθημα ευαρέσκειας. Όταν μας άρεσει κάτι, έχουμε πρώτα ένα εύχαριστο αίσθημα που εγείρεται όταν βλέπουμε το επιθυμητό αντικείμενο και το οποίο δίνει τροφή σ' αυτή την επιθυμία.

Στην συνέχεια έχουμε την λανθασμένη νόηση που σημαίνει ότι δεν βλέπουμε τον κίνδυνο στην επιθυμία προς το αντικείμενο.

Και τέλος είναι αυθόρμητη διότι προέρχεται από την ελεύθερη και συνειδητή βούληση κάποιου, όπου το άτομο ενεργεί αυτόβουλα χωρίς να παρακινείται από κάποιον άλλον. Έδώ έχουμε έναν διαχωρισμό ανάμεσα στις πράξεις που κάνουμε αυτόβουλα, από μόνοι μας, και στις πράξεις που κάνουμε κατόπιν προτροπής από άλλους. Οι αυτόβουλες πράξεις έχουν μεγαλύτερη ένταση λόγω του ότι όλη ή ευθύνη είναι δική μας, ενώ οι πράξεις κατόπιν προτροπής έχουν λιγότερη ευθύνη. Αυτό βέβαια δεν μας απαλλάσει από την ευθύνη. Εάν μας παρακινεί κάποιος να σκοτώσουμε, δεν σημαίνει ότι ο δικαστής θα μας άθώσει εάν του πούμε ότι κάποιος άλλος μας έβαλε να το κάνουμε! Θα καταδικάσει και τους δύο μας! Το ίδιο συμβαίνει και με το κάρμα μας. Δεν πρέπει να νομίζουμε ότι επειδή μας παρακίνησε κάποιος άλλος να κάνουμε κάτι, το κάρμα δεν θα έχει επιπτώσεις πάνω μας. Φυσικά και θα έχει!

Στην γλώσσα Πάλι η λέξη *σανκᾶρα* έχει πολλές έννοιες, και σημαίνει το σύνολο ή την συγκέντρωση πολλών πράξεων μαζί. αλλά στην Σούττα Πίτακα είναι συνδεδεμένη με την ήθικη και τις ήθικες πράξεις. Ο Βουδδασ σέ σχέση με τα συμφραζόμενα, δίνει πάντα την έρμηνεία, ότι για να γίνει ένα *σανκᾶρα* δηλ. ένα σύνολο πράξεων, πάντα πρέπει να υπάρχει ή πρόθεση, ή βούληση από πίσω.

Αυτό λέγεται επίσης κάρμα, διότι ὅπως ἔχουμε ἤδη ἐξηγήσει, γιά νά γίνει ἕνα κάρμα δηλ. μιὰ πράξη, πρέπει νά ὑπάρχει πρόθεση.

Ἐδῶ μιᾶμε βέβαια γιά ἠθικές πράξεις, διότι γιά νά καθορίσουμε μιὰ πράξη ὡς ἠθική ἢ ἀνήθικη, πρέπει νά ἐξετάσουμε τήν πρόθεση ἢ τήν βούληση τοῦ ἀνθρώπου πού ἔκανε αὐτή τήν πράξη. Εἶχε δηλ. τήν πρόθεση νά σκοτώσει ἢ νά κλέψει, ἢ αὐτό ἔγινε κατά λάθος, ἀπό ἀτύχημα; Ἔτσι ἡ πράξη, τό κάρμα, καθορίζεται ἀπό τήν πρόθεση.

Γι' αὐτό διαχωρίζουμε τίς πράξεις πού γίνονται μέ δικιά μας βούληση ἀπό τίς πράξεις πού κάνουμε ἐπειδή μᾶς προέτρεψε κάποιος ἄλλος. Οἱ πράξεις πού κάνουμε μέ δική μας πρόθεση ἔχουν μεγαλύτερη ἐπίπτωση ἀπό τίς δεύτερες. Ὅμως καί οἱ δύο ἔχουν ἐπιπτώσεις.

Γιά νά καταλάβουμε γιά ποιό πράγμα μιᾶμε ἐδῶ, διότι ὅλα αὐτά – αἴσθημα, λανθασμένη νόηση, αὐθόρμητη πράξη, κλπ - εἶναι ἀφηρημένες ἔννοιες, θά πᾶμε σέ ποιό συγκεκριμένες ἔννοιες καί θά δώσουμε παραδείγματα. Καί ἐπαναλαμβάνω ὅτι ὅλες αὐτές οἱ συνειδήσεις ἔχουν νά κάνουν μέ ἠθικές ἀξίες· δέν μιᾶμε γιά συνειδήσεις χωρίς ἠθική ἀξία. Καί αὐτό εἶναι τό ἴδιο καί στήν Σούττα καί στό Ἄμπιντάμμα.

Ὅταν ἀναφερόμαστε στήν φαύλη συνείδηση, *ακούσαλα*, σᾶς ἔχω πεῖ ὅτι ἡ λέξη *ακούσαλα* συνδέεται μέ ἠθική ἀξία, ἄρα ἡ φαύλη πράξη συνδέεται μέ ἠθική ἀξία. Καί ὅταν ἀναφερόμαστε στήν καλή συνείδηση, *κούσαλα*, τότε ἔχουμε καλή πράξη μέ ἠθική ἀξία. Ἔτσι ὅταν μιᾶμε γιά φαύλη συνείδηση, ἐνοοῦμε ἠθικά φαύλη συνείδηση, καί ὅταν μιᾶμε γιά καλή συνείδηση, ἐνοοῦμε ἠθικά καλή συνείδηση. Καί αὐτές ἔχουν πάντα μιὰ συγκεκριμένη ἔννοια στόν Βουδδισμό· δέν εἶναι δηλ. ἀόριστες, ἀσαφεῖς μεταφυσικές ἔννοιες.

Τί ἐνοοῦμε λοιπόν ὅταν λέμε φαύλη συνείδηση ριζωμένη στήν ἀπληστία;

Δίνουμε ἐδῶ ἕνα παράδειγμα. Ἄς μιλήσουμε γιά τήν κλοπή.

Φαύλη Συνείδηση Ριζωμένη στην Απληστία

- Με αίσθημα ευαρέσκειας,
- διατηρώντας την λανθασμένη νόηση ότι δεν υπάρχει κακό στην κλοπή
- κάποιος αυθόρμητα κλέβει λεφτά από την τσάντα ενός άλλου.

Κλοπή

Athens Theravada Center
 Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
 Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Έχουμε εδώ έναν κύριο που προσπαθεί να κλέψει κάτι, δηλ. χρήματα, από την τσάντα αυτής της κυρίας. Βλέπουμε ότι το κάνει με αίσθημα ευαρέσκειας, γιατί του είναι εύχαριστο να πάρει τα χρήματα, έχοντας την λανθασμένη ιδέα ότι δεν υπάρχει κάτι κακό στην κλοπή. Έτσι με δική του βούληση κλέβει τα λεφτά από την τσάντα ενός άλλου ατόμου.

Εδώ ακριβώς δημιουργείται μία *σανκάρα*, δηλ. ένα σύνολο νοητικών παραγόντων. Το αίσθημα, ή λανθασμένη νόηση, και ή αυτόβουλη πράξη. Και όλο αυτό θρέφει την ρίζα της απληστίας. Η όποια δημιουργεί μία ήθικα φαύλη συνείδηση ριζωμένη στην απληστία. Και όπως αναφέραμε προηγουμένως, τί είναι απληστία; «επιδίωξη περισσότερων πραγμάτων από αυτά που αναλογούν σε κάποιον, συνήθως σε βάρος τρίτων ατόμων». Στην συγκεκριμένη περίπτωση, ο άνθρωπος αυτός είναι πλεονέκτης· δεν του φτάνουν τα δικά του αλλά κλέβει και από τους άλλους ανθρώπους.

Όταν λοιπόν μιλάμε για φαύλες συνειδήσεις, δεν αναφερόμαστε σε κάτι άοριστο, αλλά σε καταστάσεις που δημιουργούνται από τις καθημερινές μας πράξεις. Και θα δούμε ότι στο Άμπιντάμμα, ή εξήγηση πάντα έχει σχέση με ήθικες αρχές, με ήθικες αξίες. Κι αυτές οι ήθικες αρχές είναι ίδιες με αυτές που ακολουθούνται στην Σούττα.

Για να κάνει λοιπόν κανείς μία τέτοια φαύλη πράξη, πρέπει πρώτα να έγερθεί το εύχαριστο αίσθημα προς ένα έλκυστικό, συνήθως υλικό αντικείμενο, δηλ. ή ήδονική εύχαρίστηση, στην συνέχεια να ακολουθήσει ή λανθασμένη νόηση, και τέλος να γίνει ή αυτόβουλη πράξη.

Τὴν λέξη *ντίττι*, ἐὰν τὴν βροῦμε μόνη τῆς εἴτε στὴν Σούττα εἴτε στὸ Ἀμπιντάμμα, συνήθως σημαίνει *μίτσα ντίττι*, δηλ. λανθασμένη νόηση, ἀλλὰ καὶ ἄποψη, ἰδέα. Ἐὰν τὴν συνδέσουμε μὲ τὴν ἑλληνικὴ λέξη ἰδέα, ἐτοιμολογικὰ ἔχει τὴν ἴδια ἔννοια, διότι καὶ οἱ δύο ἔχουν τὴν ἴδια ἰνδοευρωπαϊκὴ ρίζα *ντι*. *Ντι* σημαίνει νὰ δῶ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ λέξη ἰδέα ὅπως χρησιμοποιεῖται σήμερα δὲν ἔχει τὸ ἴδιο βάθος ποῦ εἶχε στὴν ἀρχαιοελληνικὴ, τὴν ἔχω μεταφράσει ὡς νόηση. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν λέξη ἄποψη, ποῦ σήμερα χρησιμοποιεῖται λίγο ἐπιπόλαια. Τὸ *ντίττι* ὅμως ἔχει βαθύτερη ἔννοια, ὅτι δηλ. κάποιος δὲν ἔχει ἀπλῶς μιὰ ἄποψη ἀλλὰ ἔχει στοχαστεῖ τὸ πρᾶγμα, καὶ εἶναι τελείως πεπεισμένος ὅτι δὲν ὑπάρχει τίποτα κακὸ στὴν κλοπὴ.

Ἐδῶ βλέπουμε λοιπόν, ὅτι γιὰ νὰ ἐγερθεῖ ἡ ἀπληστία πρέπει νὰ ὑπάρχει καὶ ἡ λανθασμένη νόηση ὅτι τὸ νὰ πάρουμε κάτι ἀπὸ τοὺς ἄλλους μὲ ἀπατεωνιὰ ἢ παγαποντιὰ δὲν εἶναι κακὸ.

Στὴν συνέχεια βλέπουμε ὅτι ὑπάρχει ἓνας συνδιασμός νοητικῶν παραγόντων μὲ τὴν φαύλη συνείδηση:

Συνδυασμός νοητικῶν παραγόντων με τὴν φαύλη Συνείδηση

Αἴσθημα Εαυρέσκ. **Απληστία**
Συνείδηση **Λάθος Νόηση**
Βούληση

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Ἀμπιντάμμα (Abhidhamma) ἢ Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Ἡ ἀπληστία δὲν ἐμφανίζεται τυχαία: ὑπάρχει ἡ συνείδηση, ὑπάρχει ἓνα αἴσθημα εὐαρέσκειας, ὑπάρχει ἡ λανθασμένη νόηση, καὶ ὑπάρχει ἡ βούληση. Αὐτὸς εἶναι ὁ συνδιασμός: ἡ λανθασμένη νόηση συνδέεται μὲ τὴν συνείδηση καὶ ἔτσι αὐτὴ γίνεται φαύλη. Ἡ συνείδηση αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ εἶναι οὐδέτερη. Τὸ αἴσθημα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ εἶναι οὐδέτερο. Ἡ βούληση αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ εἶναι οὐδέτερη. Ἀλλὰ ὅταν συνδέονται μὲ τὴν λανθασμένη νόηση καὶ τὴν ἀπληστία τότε ὅλα αὐτὰ γίνονται φαύλα.

Δηλ. αὐτὴ ἡ πράξη δὲν εἶναι φαύλη; αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος τὴν κάνει μὲ καθαρὸ νοῦ καὶ χωρὶς πονηριά; Ἀσφαλῶς ὄχι.

Διότι δέν ἔχει κανένα δικαίωμα νά καταπατήσει τό δικαίωμα ἰδιοκτησίας τοῦ ἄλλου. Παρ' ὅλα αὐτά τό καταπατεῖ.

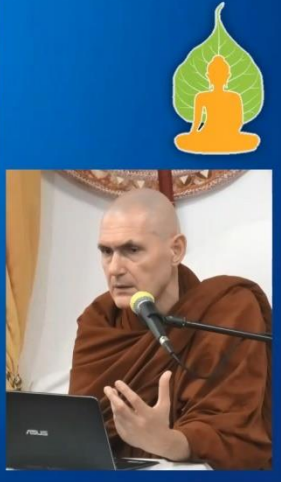
Καί ὅπως θά δοῦμε δέν εἶναι μόνον ἡ κλοπή, ἀλλά καί ἄλλες φαύλες πράξεις πού οἱ ἄνθρωποι τίς κάνουν καθημερινά.

Ἄς ἐξετάσουμε τώρα πῶς γίνεται αὐτός ὁ συνδιασμός.

Εἶχαμε ἐξηγήσει ὅτι ὅταν ἐγείρεται ἡ συνείδηση, συνοδεύεται πάντα ἀπό νοητικούς παράγοντες. Καί οἱ πιό κοινοί νοητικοί παράγοντες πού πάντα ἐμφανίζονται μαζί μέ τήν συνείδηση εἶναι 7 στόν ἀριθμό:

Ἠθικά Ουδέτεροι Νοητικοί Παράγοντες		
ΚΟΙΝΟΙ	1. νοητική επαφή	<i>phassa</i>
	2. αἴσθημα	<i>vedanā</i>
	3. αντίληψη	<i>saññā</i>
	4. βούληση	<i>cetanā</i>
	5. ἐνότητα του νου	<i>ekaggatā</i>
	6. ζωτικότητα του νου	<i>jīvitindriya</i>
	7. προσοχή	<i>manasikāra</i>

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Ἀμπιντάμμα (Abhidhamma) ἡ Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Αὐτή τήν κατάταξη μπορεῖ νά τήν βρεῖ κανεῖς στήν Σούττα ἀλλά καί στό Ἀμπιντάμμα, καί εἶχαμε δώσει παραδείγματα γιά τό πῶς ὁ Βούδδας ἐξηγεῖ τοὺς λόγους γι' αὐτή τήν κατάταξη.

Πρῶτα παρουσιάζεται ἡ νοητική ἐπαφή πού ἐπέρχεται ἀπό τήν ἐπαφή ἑνός ἀντικειμένου μέ τήν συνείδηση ἑνός αἰσθητηρίου ὄργανου. Ἀπό τήν ἐπαφή αὐτή ἐγείρεται τό αἴσθημα, καί κατά σειρά ἡ αντίληψη καί ἡ βούληση.

Ὅμως οἱ δύο σπουδαιότεροι νοητικοί παράγοντες γιά τήν ἔγερση τῆς ἀπληστίας, εἶναι τό αἴσθημα καί ἡ βούληση. Οἱ ὑπόλοιποι παράγοντες ὑπάρχουν κι αὐτοί, ἀλλά δέν παίζουν σημαντικό ρόλο στήν ἠθική μιᾶς πράξης· βρίσκονται στά παρασκήνια! Εἶναι μέ λίγα λόγια ἠθικά οὐδέτεροι νοητικοί παράγοντες.

Ἔτσι τό Ν^ο1 εἶναι τό αἴσθημα καί ἡ βούληση, πού ὅταν ἐμφανισθοῦν μαζί μέ τήν λανθασμένη νόηση καί τήν ἀπληστία, δίνουν σάν ἀποτέλεσμα μία φαύλη συνείδηση.

Ἄς ἐξετάσουμε τὸ αἶσθημα· ὑπάρχουν 6 εἶδη αἰσθήματος: Τὰ πρῶτα τρία εἶδη εἶναι σωματικά καὶ τὰ ἀντιλαμβανόμαστε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μέσω τῆς ἀφῆς.

Ἑξή Εἶδη Αἰσθήματος

ΣΩΜΑΤΙΚΟ

1. **Ευχάριστο αἶσθημα** *sukha-vedanā*
2. **Δυσάρεστο αἶσθημα** *dukkha-vedanā*
3. **Ούτε-δυσάρεστο, ούτε-ευχάριστο αἶσθημα**
adukkhamasukha-vedanā

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ἢ Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Ἐάν κάποιος μᾶς τσιμπήσει ἔχουμε δυσάρεστο αἶσθημα, ἐνῶ ἐάν κάποιος μᾶς χαϊδέψει ἀπαλά ἔχουμε εὐχάριστο αἶσθημα. Καὶ φυσικά ἔχουμε καὶ τὰ οὐδέτερα αἰσθήματα.

Τὰ ἄλλα τρία εἶδη εἶναι νοητικά καὶ τὰ ἀντιλαμβανόμαστε μὲ τὸν νοῦ:

Ἑξή Εἶδη Αἰσθήματος

ΝΟΗΤΙΚΟ

1. **Αἶσθημα ευαρέσκειας** *somanassa-vedanā*
2. **αἶσθημα δυσαρέσκειας** *domanassa-vedanā*
3. **ουδέτερο αἶσθημα** *upekkha-vedanā*

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ἢ Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Ἡ λέξη *σομανάσσα* σημαίνει εὐαρέσκεια ἢ κάτι εὐχάριστο, ἡ λέξη *ντομανάσσα* κάτι δυσάρεστο, καὶ ἡ λέξη *ουπέκα*, τὸ οὐδέτερο αἶσθημα, μεταφράζεται καὶ ὡς πνευματικὴ ἡρεμία ἢ ὡς καλὴ συνείδηση.

Άς εξετάσουμε τώρα τὸ αἶσθημα ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἐξαρτώμενης προέλευσης, μιᾶς διδασκαλίας ποὺ ἐμφανίζεται πολλές φορές στὴν Σούττα Πίτακα:

Εξαρτώμενη Προέλευση (*Paṭicca Samuṃpāda*)

Στὴν διδασκαλία τῆς 'Εξαρτώμενης Προέλευσης', τὸ αἶσθημα (*vedanā*) δρᾷ ὡς ἡ πιο ἐγγύτατη συνθήκη (*raccaya*) γιὰ τὴν προέλευση ἢ τὴν ἔγερση τῆς ἐπιθυμίας (*taṇhā*).

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Ἀμπιντάμμα (*Abhidhamma*) ἢ Υπέρτατη Ἀλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Καί συνεχίζει ὁ Βούδδας:

Εξαρτώμενη Προέλευση (*Paṭicca Samuṃpāda*)

Ἔτσι λέγεται:
«Με τὸ αἶσθημα ὡς συνθήκη ἐγείρεται ἡ ἐπιθυμία (*vedanā-raccayā taṇhā*).»

Ἐπίσης λέγεται:
«Με τὴν ἐπιθυμία ὡς συνθήκη ἐγείρεται ἡ προσκόλληση (*taṇhā-raccayā upadāna*).»

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Ἀμπιντάμμα (*Abhidhamma*) ἢ Υπέρτατη Ἀλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Βλέπουμε ἐδῶ ὅτι τὸ αἶσθημα εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἐπιθυμίας ἀλλὰ καί τῆς ἀπληστίας, διότι ἡ ἀπληστία δέν εἶναι ἄλλο παρά μία πιὸ ἔντονη φάση τῆς ἐπιθυμίας. Ἔτσι διαπιστώνουμε ὅτι ὑπάρχει μία παράλληλη ἐξήγηση μεταξὺ Σούττας καί Ἀμπιντάμμα.

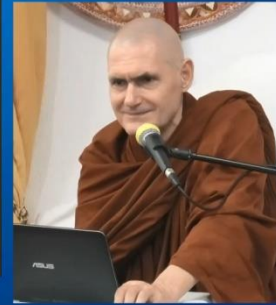
Ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἐπίσης αἰτία γιὰ τὴν ἔγερση τῆς προσκόλλησης.

Τι σημαίνει προσκόλληση; Η προσκόλληση, όπως και η άπληστία, είναι ένας πιο έντονος βαθμός επιθυμίας.

Εξαρτώμενη Προέλευση (*Paṭicca Samuppāda*)

Η προσκόλληση (*uradāna*), είναι ένας εντατικός βαθμός επιθυμίας (*taḥhā*).

Υπάρχουν 4 είδη προσκόλλησης:

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Υπάρχουν 4 είδη προσκόλλησης:

Εξαρτώμενη Προέλευση (*Paṭicca Samuppāda*)

1. ηδονική προσκόλληση (*kāmuṛādāna*),
2. προσκόλληση σε μια άποψη, σε μια νόηση, σε μια ιδέα, σε μια ιδεολογία (*ditṭhupādāna*),

Εξαρτώμενη Προέλευση (*Paṭicca Samuppāda*)

3. προσκόλληση σε ηθικούς κανόνες, αυστηρές πρακτικές ή τελετές ότι μόνο αυτές επιφέρουν την τελική απελευθέρωση ή την φώτιση (*śīlabaturādāna*),
4. προσκόλληση στην ιδέα ενός μόνιμου εαυτού ή μιας ψυχής (*atta-vādurādāna*).

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

1. Οί άνθρωποι προσκολλοῦνται στίς ἡδονές διότι ὑπάρχει ἀπόλαυση σ' αὐτές.
2. Προσκολλοῦνται στίς ἀπόψεις, στίς ἰδέες καί στήν ἰδεολογία τους μέ πάθος, καί ὅταν χρειαστεῖ νά ὑποστηρίξουν π.χ. τήν ἰδεολογία τους τό κάνουν χωρίς νά ἐνδιαφέρονται γιά τίς ἡδονές. Ἡ ἰδεολογία εἶναι τό πᾶν γι' αὐτούς, μέχρι τοῦ σημείου νά θυσιάσουν καί τήν ζωή τους γιά χάρη της. Ἐδῶ ἡ προσκόλληση σέ ἀπόψεις, ἰδέες κλπ, εἶναι πιό δυνατή ἀπό τήν προσκόλληση σέ ἡδονικές ἀπολαύσεις.
 Καί σ' αὐτό τό σημεῖο μποροῦμε νά δοῦμε τήν σύνδεση μεταξύ ἀπληστίας καί λανθασμένη νόησης μέ τίς ἀπόψεις καί τήν ἰδεολογία σέ σχέση μέ μιᾶ φαύλη πράξη ὅπως ἡ κλοπή. Δέν εἶναι μόνο «α, εἶδα τὰ λεφτά καί θέλω νά τὰ κλέψω... ἀλλά μετά τό ξεχνάω». Διότι μέχρι ἐδῶ εἶναι ἀπλῶς μία ἐπιθυμία πού παρουσιάζεται στόν νοῦ καί μετά φεύγει. Ἀλλά ὅταν ὑπάρχει καί ἡ βούληση νά πάει νά τὰ κλέψει ἔχουμε τήν ἀπληστία. Γιά νά ἔχει ὅμως κανείς τό θάρρος γιά μιᾶ τέτοια πράξη, πρέπει νά ἔχει καί μιᾶ πολύ ἔντονη προσκόλληση στήν ἄποψη του, στήν ἰδεολογία του, ὅτι δηλ. δέν ὑπάρχει κάτι κακό στό νά πάει νά κλέψει.
3. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού πιστεύουν ὅτι μόνον οἱ ἠθικοί κανόνες ἐπιφέρουν τήν φώτιση ἢ τήν λύτρωση. Πολλές θρησκείες ὑποστηρίζουν ὅτι μέ τήν τήρηση τῶν ἠθικῶν κανόνων πηγαίνει στόν παράδεισο. Αὐτή εἶναι πάλι μία προσκόλληση πού ἔχει νά κάνει μέ λανθασμένη νόηση. Φυσικά κι ἐμεῖς στόν Βουδδισμό ἔχουμε ἠθικούς κανόνες καί κάποιες αὐστηρές τελετές, ἀλλά τίς χρησιμοποιοῦμε χωρίς νά ἔχουμε τήν ἄποψη ὅτι αὐτές θά μᾶς ὀδηγήσουν στήν ἀπελευθέρωση ἢ στήν φώτιση. Διότι παράλληλα πρέπει νά κάνει κάποιος διαλογισμό καί ἰδιαίτερα διορατικό διαλογισμό, γιά νά πετύχει τήν τελική λύτρωση. Οἱ ἠθικοί κανόνες εἶναι μιᾶ προκαταρκτική καί ὄχι μιᾶ τελική ἄσκηση. Ἀλλά αὐτή ἡ προσκόλληση συμβαίνει σέ μή-βουδδιστές πού ἐπικεντρώνονται σέ τελετές καί ἠθικούς κανόνες γιά νά φτάσουν στήν λύτρωση.
4. Ἐδῶ, ὅταν ὑπάρχει τέτοια προσκόλληση, ἐγείρεται ἕνα ἄλλο εἶδος φαύλης συνειδήσεως. Ἀπό τίς 12 φαύλες συνειδήσεις, ἐξηγήσαμε μόνο τήν πρώτη σέ σχέση μέ τήν λάθος νόηση καί τήν κλοπή. Ἀλλά ὑπάρχουν φαύλες πράξεις ὄχι ἀπό λάθος νόηση ἀλλά ἀπό τήν ἰδέα ἑνός ἑαυτοῦ. «Ἐγώ εἶμαι ἀνώτερος ἀπό τοὺς ἄλλους, ἄρα δικαιούμαι νά τὰ πάρω μέ τήν βία!»

Ἐδῶ ἡ λανθασμένη νόηση συνάδει μὲ τὸ αἶσθημα ἄνωτερότητας, καὶ οἱ τρεῖς παράγοντες – αἶσθημα, λανθασμένη νόηση, καὶ πρόθεση – ποὺ συνδέονται μὲ τὴν πράξη, σύμφωνα μὲ τὶς Σούττας, παίζουν μεγάλο ρόλο διότι βλέπουμε ὅτι ἐὰν ἐγερθεῖ ἡ ἐπιθυμία-ἀπληστία, συνοδεύεται ἀπὸ προσκόλλησι πρὸς μία ἄποψη, μία ἰδέα, μία ἰδεολογία. Ἡ ἀλλιῶς, εἶναι ἡ προσκόλλησι σὲ μία ἄποψη, ἰδέα, ἢ ἰδεολογία, ποὺ προκαλεῖ τὴν ἐμφάνισι μιᾶς ἐντονης ἐπιθυμίας ὅπως π.χ. τῆς ἀπληστίας.

Αὐτὴ ἦταν σὲ γενικὲς γραμμὲς μιὰ ἐξήγησι γιὰ τὸ αἶσθημα καὶ τὴν λανθασμένη νόηση.

Τώρα, πῶς ἐγείρεται ἡ λανθασμένη νόηση; Γιατί οἱ ἄνθρωποι ἔχουν λανθασμένες ἀπόψεις, ἢ ἰδέες; Αὐτὸ ὀφείλεται στὴν αὐταπάτη.

Φαῦλοι Νοητικοὶ Παράγοντες

<ol style="list-style-type: none"> 1. αυταπάτη 2. μη ντροπή/αδιαντροπία 3. μη ηθικός φόβος 4. ανησυχία 	<p><i>moho</i></p> <p><i>ahirika</i></p> <p><i>anottapa</i></p> <p><i>uddhaca</i></p>
--	---

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ἢ Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

14 Φαῦλοι Νοητικοὶ Παράγοντες

<ol style="list-style-type: none"> 5. απληστία 6. λανθασμένη νόηση 7. υπερηφάνεια/αλαζονεία 	<p style="font-size: 2em;">}</p>	<p><i>lobho</i></p> <p><i>diṭṭhi</i></p> <p><i>māno</i></p>	<div style="background-color: #0056b3; color: white; padding: 10px; border-radius: 10px; display: inline-block;"> <p>Ομάδα Απληστίας</p> </div>
<ol style="list-style-type: none"> 8. μίσος 9. ζήλεια 10. φιλαργυρία 11. τύψη 	<p style="font-size: 2em;">}</p>	<p><i>doso</i></p> <p><i>issā</i></p> <p><i>macchariya</i></p> <p><i>kukkucca</i></p>	<div style="background-color: #0056b3; color: white; padding: 10px; border-radius: 10px; display: inline-block;"> <p>Ομάδα Μίσους</p> </div>

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ἢ Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Μέ λίγα λόγια, στό ὅτι δέν ἔχουν καθαρή γνώση γιά τίς ἐπιπτώσεις αὐτῶν τῶν πράξεων. Κάποιος κλέβει τήν τσάντα μιᾶς κυρίας, ἀλλά δέν μπορεῖ νά δεῖ μακροπρόθεσμα τί ἐπιπτώσεις μπορεῖ νά ἔχει αὐτή ἡ πράξη. Δέν μπορεῖ νά δεῖ τό κακό πού δημιουργεῖ καί στήν κυρία, ἀλλά οὔτε καί στόν ἑαυτόν του· διότι ἐάν τόν πιάσει ἡ ἀστυνομία θά πάει φυλακή καί μπορεῖ νά τόν χτυπήσουν κιόλας, θά μάθει ἡ οἰκογένειά του ὅτι ὁ σύζυγος καί πατέρας τους ἔκλεψε, προκαλώντας ἔτσι πόνο καί ντροπή σέ ὅλη τήν οἰκογένεια, ἀλλά πόνο καί στήν οἰκογένεια τῆς κυρίας πού ἔπese θύμα τῆς πράξης του. Ἐν ὀλίγοις, μιᾶ τέτοια πράξη προκαλεῖ τόσο πόνο καί τόση ταλαιπωρία καί στίς δύο πλευρές· καί τοῦ θύματος καί τοῦ δράστη. Ὅλο αὐτό ὀφείλεται στήν αὐταπάτη καί στήν ἄγνοια κάποιου ὅσον ἀφορᾷ τίς ἐπιπτώσεις τῆς πράξης του.

Ἀκολουθοῦν φυσικά ἡ ἀδιαντροπία καί ὁ μη ἠθικός φόβος, διότι οἱ ἄνθρωποι πού ἐκτελοῦν τέτοιες πράξεις δέν ἔχουν ντροπή καί ἠθική, καί τέλος ἡ ἀνησυχία πού προκαλεῖ σύγχυση στόν νοῦ τους καί δέν μποροῦν νά δοῦν μέ καθαρό νοῦ.

Εἶχαμε ἀναφέρει ὅτι ὑπάρχουν 14 φαῦλοι νοητικοί παράγοντες καί 25 καλοί. Ἔτσι ἐδῶ, ἐξετάζουμε πῶς τό αἶσθημα, ἡ συνείδηση, καί ἡ βούληση – πού κατ' οὐσία εἶναι οὐδέτερα - ὅταν συνδεθοῦν μέ αὐτούς τούς φαύλους νοητικούς παράγοντες, γίνονται μέ τήν σειρά τους φαῦλοι.

Ἡ αὐταπάτη δέν ἀναφέρεται ἐδῶ στήν πρώτη κατηγορία τῆς φαύλης συνείδησης, διότι ὅπως εἶπαμε εἶναι πάντα παροῦσα, καί ἄλλωστε στό πρῶτο βιβλίο τοῦ Ἀμπιντάμμα Πίτακα διαβάζουμε ὅτι ὁ συνδιασμός τῆς αὐταπάτης μέ κάποιον φαῦλο νοητικό παράγοντα, προκαλεῖ ἐπίσης τήν ἀπληστία. Ὅλοι αὐτοί οἱ νοητικοί παράγοντες εἶναι μέρος τῆς ὅλης διαδικασίας γιά τήν δημιουργία τῆς ἀπληστίας, ἀπλῶς δέν ἀναφέρονται ὅλοι· κάποιοι ἀπό αὐτούς εἶναι στά παρασκήνια!

Σοβαροί παράγοντες εἶναι τό Ν^ο 5 ἡ ἀπληστία, καί τό Ν^ο 6 ἡ λανθασμένη νόηση. Ὅταν ἡ ἀπληστία συνδέεται μέ τήν λανθασμένη νόηση, ὅτι δηλ. δέν ὑπάρχει κάτι κακό στήν κλοπή, τότε ἔχουμε μία φαύλη πράξη πού ἐκφράζεται μέσω μίας φαύλης συνείδησης. Ὅταν προσθέσουμε καί τόν παράγοντα Ν^ο 7 τήν ὑπερηφάνεια/ἀλαζονία, τότε ἔχουμε μία ὁμάδα, πού ἀποκαλεῖται ὁμάδα ἀπληστίας. Ἡ ὁμάδα αὐτή τῆς ἀπληστίας συνοδεύεται πάντα ἀπό ἐπιθυμία (*τάνχα*), καί προσκόλληση (*ουπαντάνα*), διότι ὅπως εἶπε ὁ Βούδδας: «*τάνχα πάντσα ουπαντάνα*».

Ἡ ὑπερηφάνεια καί ἡ ἀλαζονία ἔχουν σάν βάση τήν προσκόλλησι στό ἐγώ, στόν ἑαυτόν μας, καί λόγω αὐτοῦ γίνονται πολλές φαύλες πράξεις. Μπορεῖ κανείς ἀκόμα καί νά κλέψει ἐξ' αἰτίας τῆς ἀλαζονίας σκεπτόμενος ὅτι: «Ἐγώ εἶμαι ἀνώτερος ἀπό τοὺς ἄλλους, οἱ ἄλλοι δέν ἔχουν τὸ δικαίωμα νά τὰ ἔχουν αὐτά, ἐγώ ἔχω δικαίωμα νά τὰ ἔχω!» Καί ἔτσι τὰ παίρνει.

Τί νομίζετε, ὅτι οἱ ἄνθρωποι δέν τὰ κάνουν αὐτά; Φυσικά καί τὰ κάνουν. Καί ἡ δικαιολογία εἶναι ὅτι: «Μά τί λές τώρα.... δικαιούσαι ἐσύ νά τὸ ἔχεις αὐτό; Δέν δικαιούσαι διότι εἶσαι κατώτερος ἀπό ἐμένα...! Ἐγώ δικαιούμαι νά τὸ ἔχω διότι εἶμαι ἀνώτερος!»

Θεωρεῖ λοιπόν ὅτι οἱ ἄλλοι εἶναι κατώτεροί του, ἄρα μπορεῖ νά τοὺς κλέψει ὅποτε θέλει! Αὐτό εἶναι κάτι πολύ συνηθισμένο, καί μποροῦμε νά τὸ δοῦμε νά συμβαίνει στά σχολεῖα, ἐκεῖ πού τὰ μεγάλα παιδιὰ κλέβουν τὰ μικρά παιδάκια μέ τήν δικαιολογία ὅτι: «Ε... ἐσύ εἶσαι μικρός, τί νά τὸ κάνεις αὐτό; δέν σοῦ χρειάζεται. Ἐγώ πού εἶμαι μέγας τὸ χρειάζομαι... Φέρτο ἐδῶ!»

Ἡ κλοπή λοιπόν δέν γίνεται μόνο ἀπό λάθος νόηση, ὅτι δηλ. δέν ὑπάρχει κάτι κακό στό νά παίρνεις τὰ πράγματα τοῦ ἄλλου, ἀλλά καί ἀπό ὑπερηφάνεια ἢ αἴσθημα ἀνωτερότητας. Ἡ συνείδηση τώρα πού ἀναδύεται ἐξ' αἰτίας τῆς λανθασμένης νόησης εἶναι διαφορετική ἀπό τήν συνείδηση πού ἐγείρεται λόγω ὑπερηφάνειας. Καί οἱ δύο ὁμως εἶναι φαύλες.

Στήν συνέχεια ἔχουμε τίς φαύλες συνειδήσεις πού ἐγείρονται ἐξ' αἰτίας τοῦ μίσους καί καταλήγουν σέ φαύλες πράξεις ὅπως ὁ φόνος τῶν ζώων ἢ ἄλλων ἀνθρώπων. Ἐδῶ ἔχουμε τὸ μίσος, τήν ζήλεια, τήν φιλαργυρία, καί τήν τύψη, πού συνθέτουν τήν ὁμάδα μίσους. Ἀλλά γι' αὐτήν τήν ὁμάδα καί τὰ χαρακτηριστικά τῶν νοητικῶν παραγόντων πού τήν ἀποτελοῦν θά μιλήσουμε ἀργότερα.

Τώρα εἴμαστε ἀκόμα στήν ὁμάδα τῆς ἀπληστίας, δηλ. συνείδηση ριζωμένη στήν ἀπληστία καί αὐτοὶ οἱ τρεῖς νοητικοὶ παράγοντες πού τήν συνθέτουν καί συνεισφέρουν γιά νά κάνει κάποιος πράξεις ἀπληστίας θά ἐμφανισθοῦν ξανά καί ξανά.

Γιά νά καταλάβουμε τώρα πῶς συνδέονται αὐτοὶ οἱ νοητικοὶ παράγοντες, θά δώσουμε ἓνα ἄλλο παράδειγμα.

Στόν παρακάτω πίνακα ἔχουμε τὸ μάτι καί ἓνα ὀπτικό ἀντικείμενο ὅπως ἓνα λουλούδι, ἀλλά μπορεῖ νά εἶναι καί χρήματα, ὅπως εἶδαμε μέ τήν περίπτωση τῆς κλοπῆς.

ΜΑΤΙ

ΟΠΤΙΚΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

	<p>Συνείδηση στο Μάτι</p> <p>Νοητική Επαφή</p> <p>Αίσθημα</p> <p>Αντίληψη</p> <p>Βούληση</p> <p>Λογισμός</p> <p>Συλλογισμός</p> <p>Επιθυμία</p> <p>Λάθος Νόηση</p>	<p>Cakkhu-viññāṇam</p> <p>Phasso</p> <p>Vedanā</p> <p>Saññā</p> <p>Cetanā</p> <p>Vitakko</p> <p>Vicāro</p> <p>Taṇhā</p> <p>Diṭṭhi-upādāna</p>
--	---	--

Οι σημαντικότεροι νοητικοί παράγοντες για μια πράξη με απληστία

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια

Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Βλέπουμε λοιπόν χρήματα. Έδω έχουμε τήν συνείδηση στο μάτι, υπάρχει ή νοητική έπαφή, και υπάρχει αίσθημα. Τι είδους αίσθημα; αίσθημα ευαρέσκειας. Είδαμε κάτι που μας δίνει ευχαρίστηση. Τά χρήματα.

Μετά υπάρχει ή βούληση. Η βούληση μέχρι αυτή τήν στιγμή είναι ουδέτερη, τό αίσθημα είναι άκόμα ουδέτερο, αλλά μόλις συνδεθούν μέ τήν έπιθυμία και τήν λανθασμένη νόηση, άμέσως γίνεται ή κλοπή. Και για νά δικαιολογίσουμε τόν έαυτόν μας ίσχυριζόμαστε ότι δέν υπάρχει κάτι κακό στήν κλοπή. Κι αυτό όφείλεται στήν λανθασμένη νόηση. Όταν είμαστε άκόμα στό στάδιο τής έπιθυμίας δέν γίνεται τίποτα κακό, αλλά μόλις ή έπιθυμία συνδεθεί μέ τήν λανθασμένη νόηση, ότι δηλ. δέν υπάρχει κάτι κακό στήν κλοπή, τότε κάνουμε τήν κλοπή.

Όσον άφορᾷ τώρα τήν αύταπάτη (μόχα) ή μή-γνώση (άβίτζια). Σύμφωνα μέ αύτή τήν έξήγηση που δίνει ό Βούδδας στήν Σούττα, ή όλη νοητική διαδικασία έχει νά κάνει μέ τό μάτι χωρίς όμως νά άναφέρει τήν αύταπάτη. Ποιός είναι ό λόγος; Ότι αν και σε κάποιες Σούττας άναφέρει ότι για νά έγερθεί ή έπιθυμία ή πιό μακρινή αίτία είναι ή αύταπάτη, έδω έξηγεϊ μόνον τίς έγγύτατες αίτίες και συνθηκες για τήν έγερση τής έπιθυμίας.

Και έδω βλέπουμε τήν λειτουργία τής έξαρτώμενης προέλευσης, πώς δηλ. έμφανίζονται αυτοί οί νοητικοί παράγοντες, από που προέρχονται, και πώς έγείρονται. «Λόγω τής έπιθυμίας έγείρεται ή προσκόλληση.» Και ένα από τά 4 είδη προσκόλλησης, είναι ή ντίττι, δηλ. ή προσκόλληση σε μία λανθασμένη ιδέα, άποψη, ή ιδεολογία. Κατ' αυτόν τόν τρόπο βλέπουμε, ότι αυτό που έξηγεϊ τό Αμπιντάμμα, έξηγεϊται παράλληλα και στήν Σούττα.

Τώρα θα ποῦμε μερικά ἐπιπλέον πράγματα γιά τήν *ντίττι*, δηλ. τήν λανθασμένη νόηση, καί τό πόσο μεγάλο ρόλο παίζει στήν ζωή τῶν ἀνθρώπων καί στίς φαύλες πράξεις πού κάνουν οἱ ἄνθρωποι. Ἐμεῖς δώσαμε ἓνα παράδειγμα μέ τήν κλοπή, ἀλλά ὑπάρχουν τόσες ἄλλες κακές πράξεις πού κάνουν οἱ ἄνθρωποι ὑπό τήν ἐπίδραση τῆς λανθασμένης νόησης.

Θά δοῦμε τί λέει ὁ Βούδας στήν Σούττα γιά τήν λάθος νόηση:

Ἡ Λανθασμένη Νόηση (*Micchā Ditṭhi*)

Ἡ λανθασμένη νόηση κηρύσσεται ἀπό τόν Βούδα ὡς ἀπόλυτα ἀπορριπτέα καί μη ἀποδεκτῆ, ἐπειδή ἀποτελεῖ πηγὴ λανθασμένων καί φαύλων ἐπιδιώξεων καί συμπεριφορῶν, πηγὴ ταλαιπωρίας καί πόνου, καί εἶναι υπεύθυνη κατὰ καιροῦς στο νὰ ὁδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους στις βαθύτερες ἀβύσσους τοῦ ξεπεσμοῦ.

Ἡ Λανθασμένη Νόηση (*Micchā Ditṭhi*)

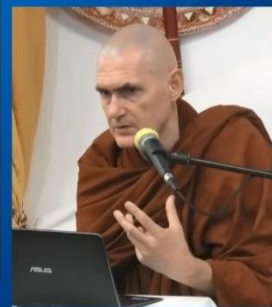
Ἔτσι λέει ὁ Βούδας:

«Δεν ξέρω τίποτε ἄλλο ὅπως τὴν λανθασμένη νόηση με τὴν ὁποία φαύλες καταστάσεις πού δεν ἐμφανίστηκαν ἐμφανίζονται, καί φαύλες καταστάσεις πού ἤδη ἐμφανίστηκαν ἀυξάνονται.

Ἡ Λανθασμένη Νόηση (*Micchā Ditṭhi*)

- με τὴν ὁποία καλὲς καταστάσεις πού δεν ἐμφανίστηκαν ἐμποδίζονται, καί καλὲς καταστάσεις πού ἤδη ἐμφανίστηκαν ἐξαφανίζονται.
- με τὴν ὁποία τὰ ἀνθρώπινα ὄντα μετὰ τὸν θάνατο περνοῦν σε μιὰ πορεία ταλαιπωρίας καί πόνου, σε ἓναν κόσμο θλίψης.»

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Ἀμπιντάμμα (*Abhidhamma*) ἢ Ὑπέρτατη Ἀλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Έάν ένας άνθρωπος πού δέν ἔχει κλέψει ποτέ, ἔχει τήν λανθασμένη νόηση ὅτι δέν ὑπάρχει κάτι κακό στήν κλοπή, σκεπτόμενος ὅτι: «ἀφοῦ καί οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι κλέβουν, γιατί νά μήν κλέψω κι ἐγώ;», τότε ἐμφανίζει μιά φαύλη κατάσταση, δηλ. κλέβει. Στήν συνέχεια, ἐάν δέν τόν συλλάβουν γι' αὐτή τήν πράξη, ξεθαρεύει σκεπτόμενος ὅτι: «α.. ἀφοῦ δέν μέ ἔπιασαν μπορῶ νά τό ξανακάνω..» καί ἔτσι αὐξάνει τήν ἐμφάνιση περισσότερων φαύλων πράξεων μέ τό νά συνεχίσει νά κλέβει.

Ἡ κλοπή ἐδῶ εἶναι ἀπλῶς ἓνα παράδειγμα. Ὑπάρχουν πολλές ἄλλες φαύλες πράξεις πού ἐνῶ ἀρχικά οἱ ἄνθρωποι δέν τίς κάνουν, ὑπό τήν ἐπίδραση τῆς λανθασμένης νόησης τίς κάνουν· καί μετά συνηθίζουν καί τίς ἐπαναλαμβάνουν, αὐξάνοντας ἔτσι τήν τάση γιά ἐπανάληψη αὐτῶν τῶν φαύλων καταστάσεων. Κι ὅλο αὐτό λόγω τῆς λανθασμένης νόησης, πού κάνει κάποιον νά μήν καταλαβαίνει τίς ἐπιπτώσεις πού ἔχουν αὐτές οἱ φαύλες πράξεις.

Στήν συνέχεια, βλέπουμε ὅτι στήν περίπτωση τῶν καλῶν καταστάσεων, ὅταν ὑπάρχει ἡ λανθασμένη νόηση, τό ἄτομο σκέφτεται: «ε.. καλά, δέν ὑπάρχει κάτι κακό ἐδῶ,... ἄς τό κάνουμε... ἄς τό κάνουμε...» καί τό κάνει. Ἐν ὀλίγοις, ἡ λανθασμένη νόηση ἐμποδίζει κάποιον νά ἐμφανίσει μιά καλή κατάσταση καί νά ἀποφύγει τό κακό. Ἀλλά ἀκόμα κι ἂν τήν ἐμφανίσει, ἐξ' αἰτίας τῆς λανθασμένης νόησης διακόπτει τήν ἐγκράτειά του καί καταστρέφει τήν καλή κατάσταση.

Μετά τόν θάνατο δέ, αὐτοί πού κάνουν τίς φαύλες πράξεις γεννιοῦνται σάν ζῶα, φαντάσματα, κλπ., σέ ἓναν κόσμο θλίψης. Αὐτό βέβαια μπορεῖ νά συμβεῖ καί σ' αὐτή τήν ζωή, ὅπου κάποιος μπορεῖ νά καταλήξει σέ μιά ζωή ταλαιπωρίας καί πόνου.

Αὐτός εἶναι ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖον ὁ Βούδδας ἐπισημαίνει ὅτι:

Ἡ Λανθασμένη Νόηση (*Micchā Ditṭhi*)

Αὐτός εἶναι ὁ λόγος γιά τον οποίο ὁ Βούδας ἐπισημαίνει:

«Δεν βλέπω τίποτα τόσο αξιόμημπο καὶ κατακριτέο ὅπως τὴν λανθασμένη νόηση. Ἡ λανθασμένη νόηση εἶναι ἡ πιο αξιόμημπτη ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα.»

(AN 30)

Γιά νά δοῦμε τώρα πῶς αὐτή ἡ λανθασμένη νόηση ἐπιρρεάζει τίς πράξεις μας, θά ἐξετάσουμε πρῶτα τὸ φαῦλο κάρμα. Διότι διαιροῦμε τὸ κάρμα (τίς πράξεις μας) σέ καλὸ καί σέ κακὸ. Καί ὅπως ἔχουμε πεῖ, ἡ καλή καί ἡ κακή συνείδηση δέν ἔχει νά κάνει μέ κάποιες ἀφηρημένες ἔννοιες, ἀλλά μέ τὸ κάρμα, τίς πράξεις μας. Ἔτσι λοιπόν, αὐτὸ πού βασικά κάνουμε στό Ἀμπιντάμμα, εἶναι νά ἐξετάσουμε πῶς δημιουργεῖται τὸ κάρμα, καί νά ἀναλύσουμε τὸ πῶς ἡ πρόθεση ἢ ἡ βούληση ἐπηρρεάζει αὐτὸ τὸ κάρμα, τίς πράξεις μας.

Τὸ κάρμα ἔχει πίσω του τὴν πρόθεση, ἡ ὁποία δέν ἐμφανίζεται ἀναίτια ἀλλά ἔχει τὴν ρίζα της σέ ἓναν συνδιασμό, π.χ. στὴν ρίζα τῆς ἀπληστίας, ἡ ὁποία μέ τὴν σειρά της (πᾶμε ἀκόμα πιό πίσω), ἔχει τὴν ρίζα της στό αἶσθημα, μέ λίγα λόγια στὴν λανθασμένη νόηση, πού κι αὐτὴ ἔχει τὴν ρίζα της σέ ἄλλους νοητικούς παράγοντες.

Κι ἀντίστροφα, ἔχουμε τὴν λανθασμένη νόηση, μετὰ κάποια φαῦλη ρίζα ὅπως ἡ ἀπληστία, πού ἐγείρει τὴν πρόθεση γιὰ μιὰ πράξη, καί τέλος τὴν ἴδια τὴν πράξη, τὸ κάρμα.

ΚΑΛΟ ΚΑΙ ΦΑΥΛΟ ΚΑΡΜΑ

Φαῦλο Κάρμα

Υπάρχουν δέκα κύριες μορφές του φαύλου Κάρμα (Πράξης):

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Ἀμπιντάμμα (Abhidhamma) ἢ Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

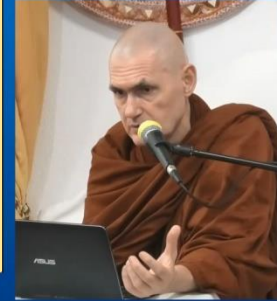
Καί οἱ δέκα κύριες μορφές τοῦ φαύλου κάρμα ὀφείλονται στὴν λανθασμένη νόηση.

ΦΑΥΛΗ ΠΡΑΞΗ (ΚΑΡΜΑ)

Με το Σώμα

- Ο φόνος ζωντανών όντων
- Η κλοπή
- Η λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά

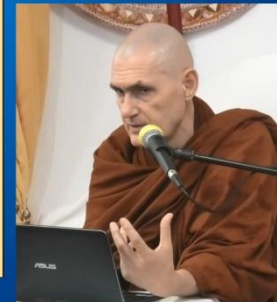

Athens Theravada Center

ΦΑΥΛΗ ΠΡΑΞΗ (ΚΑΡΜΑ)

Με τον Λόγο

- Η ψευδολογία
- Ο διχαστικός λόγος
- Η σκληρή ομιλία
- Η φλυαρία

Athens Theravada Center

ΦΑΥΛΗ ΠΡΑΞΗ (ΚΑΡΜΑ)

Με τον Νού

- Η απληστία/πλεονεξία
- Ο θυμός/το μίσος
- Η λανθασμένη νόηση

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Ἡ λανθασμένη νόηση βρίσκεται στό βάθος τοῦ Νοῦ, ἐκεῖ πού
θρέφεται ἡ ἀπληστία, ὁ θυμός καί τὸ μίσος.

Έχουμε όμως και τὸ καλὸ κάρμα.

ΚΑΛΟ ΚΑΙ ΦΑΥΛΟ ΚΑΡΜΑ

Καλὸ Κάρμα

Με τὴν ἀποχή ἀπὸ τὰ παραπάνω εἶδη φαύλου Κάρμα (Πράξεις), κάποιος ἀναπτύσσει τὸ καλὸ Κάρμα (Πράξη).

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ἢ Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Ὅταν κάποιος δὲν ἔχει λανθασμένη νόηση καὶ κατὰ συνέπεια δὲν ἔχει οὔτε ἀπληστία, οὔτε θυμὸ κλπ., τότε δὲν θὰ ἐκτελεῖ φαύλες πράξεις· δηλ. δὲν θὰ πάει νὰ σκοτώσει, δὲν θὰ πάει νὰ κλέψει, δὲν θὰ λέει ψέμματα στοὺς ἄλλους.

Γιατί; διότι ἔχει ἀποβάλλει ἀπὸ μέσα του τὴν λανθασμένη νόηση.

Συνεχίζοντας, θὰ δοῦμε τώρα, ὅτι ὑπάρχουν φιλοσοφίες καὶ θρησκείες πού προωθοῦν τὴν λανθασμένη νόηση.

Εδὼ ἡ «**λανθασμένη νόηση**» περιλαμβάνει ἐσφαλμένες φιλοσοφίες που ἀπαρτίζουν τις «**τρὴς κακοήθεις φιλοσοφίες με σιγουρότατη κακὴ ἐπαναγέννηση**» (*niyata-micchā-diṭṭhi*) γιὰ ὅποιον ἐμμένει καὶ προσκολλάται σ' αὐτές.

Αὐτές εἶναι:

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ἢ Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Τό θέμα ἐδῶ, δέν εἶναι ὅτι κάποιος ἔχει ἀπλῶς λανθασμένη νόηση, ἀλλά ὅτι ἐμμένει καί προσκολλᾶται σ' αὐτήν!

Γι' αὐτόν τόν λόγο ὁ Βούδδας λέει ὅτι: «Ἡ προσκόλλησις στήν λανθασμένη νόηση εἶναι πού ὠθεῖ κάποιον νά ἐκτελέσει φαύλες πράξεις.»

Κάποιος ἔχει τήν λανθασμένη νόηση ὅτι: «ε.. ἐντάξει, δέν ὑπάρχει κάτι κακό στήν κλοπή,.. ἔτσι κι ἀλλιῶς οἱ ἄνθρωποι κλέβουν, εἶναι κάτι φυσικό... ἀπό τά ἀρχαῖα χρόνια γίνεται αὐτό, σήμερα κάνουν τό ἴδιο, κι αὔριο πάλι θά κάνουν τό ἴδιο... εἶναι μιὰ φυσική ἀνθρώπινη συνήθεια...»· ἀλλά παρ' ὅλη τήν λανθασμένη νόηση, ὁ ἴδιος δέν πάει νά κλέψει, οὔτε προσκολλᾶται στήν κλοπή.

Ἐάν ὅμως προσκολλᾶται στήν λανθασμένη νόηση καί τήν δράττει σάν δικαιολογία γιά νά κάνει κι αὐτός τά ἴδια, τότε μόνο ὑποπίπτει σέ μιὰ ἀπό τίς κακοήθεις φιλοσοφίες πού ἔχουν σάν σίγουρο ἀποτέλεσμα μιὰ κακή ἐπαναγέννησις.

Συνεπῶς, ξεχωρίζουμε τήν λανθασμένη νόηση ἀπό τήν προσκόλλησις στήν λανθασμένη νόηση. Ἐχοντας ἀπλῶς τήν λανθασμένη νόηση δέν εἶναι ἀπαραίτητο νά κάνει κανεῖς καί κάποια φαύλη πράξις· ἀλλά ἔχοντας προσκόλλησις στήν λανθασμένη νόηση, τότε εἶναι εὔκολο νά διαπράξει κάποια φαύλη πράξις. Ἡ ἐμμονή καί ἡ προσκόλλησις λοιπόν στό δεύτερο εἶδος εἶναι αὐτή πού ἐπιφέρει σίγουρα μιὰ κακή ἐπαναγέννησις.

Αὐτές οἱ κακοήθεις φιλοσοφίες εἶναι:

Τρείς Κακοήθεις Φιλοσοφίες

1. Η άρνηση του αποτελέσματος των καλών και των κακών πράξεων (*kamma*).

Αυτή είναι η φιλοσοφική κατεύθυνση του ηθικού μηδενισμού.

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Έδω, κάποιος πιστεύει ότι είτε κάνει κακές πράξεις είτε καλές, δεν υπάρχει κανένα αποτέλεσμα, διότι αυτά απλά συμβαίνουν. Εάν δηλ. πάθεις κάτι κακό, αυτό δεν σημαίνει ότι έκανες μια κακή πράξη και γι' αυτό σε βρήκε κάποιο κακό, αλλά ότι ήταν ένα τυχαίο γεγονός. Καί ότι εάν σου συμβεῖ κάτι καλό στην ζωή σου, δεν σημαίνει ότι είχες κάνει παλιότερα κάποια καλή πράξη, αλλά ήταν οι περιστάσεις τέτοιες για να σε βρεῖ κάτι καλό, και σε βρήκε!

Επομένως οι καλές ή οι κακές πράξεις δεν έχουν καμιά ήθικη αξία.

Τρείς Κακοήθεις Φιλοσοφίες

Ο ηθικός μηδενισμός ή νιχιλισμός απορρίπτει τις ηθικές αξίες του καλού και του κακού και ισοδυναμεί με τον αμοραλισμό.

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Ο αμοραλισμός είναι η έλλειψη ήθικης ή η άνηθικότητα, που δεν δέχεται ότι οι πράξεις, καλές ή κακές, έχουν ήθικη αξία. Καί οι άνθρωποι που ακολουθούν αυτή την φιλοσοφία, δεν έχουν ήθικες αρχές.

Τρεις Κακοήθεις Φιλοσοφίες

2. Η άρνηση και της αιτίας αλλά και του αποτελέσματος των καλών και των κακών πράξεων (*kamma*).

Αυτή είναι η μοιρολατρική ή φαταλιστική φιλοσοφία.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Τρεις Κακοήθεις Φιλοσοφίες

Η μοιρολατρία ή ο φαταλισμός ως μία φιλοσοφική σκέψη, παρουσιάζει το ηθικό μέρος των καλών ή των κακών πράξεων ως συμβουλή απάθειας στην πορεία των γεγονότων.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Δηλαδή: «Γιατί συνέβησαν αυτά τὰ γεγονότα;... γιατί μοῦ ἔτυχε αυτό τό κακό;... ε, ἦταν ἡ μοίρα μου, ἡ τύχη μου... ἢ ἡ θέληση τοῦ Θεοῦ...». «Δέν ἔφταιγα ὅμως ἐγώ... δέν ἔκανα ἐγώ κάτι κακό... οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἦταν κακοὶ καί μοῦ ἔκαναν κακό!».

Στὴν ἀρχαία Ἀθήνα γιὰ παράδειγμα, ὑπῆρχε ἕνας μέγας ναὸς τῆς θεᾶς Τύχης (βρέθηκαν τὰ εἱρεῖριά του κάπου κοντὰ στὸν Παρθενῶνα), ὅπου οἱ ἄνθρωποι πήγαιναν καί ἔκαναν προσφορές γιὰ νὰ ἔχουν καλοτυχία καί εὐημερία στὴν ζωὴ τους.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἄποψη τῶν ἀνθρώπων πού δέν ἔχουν καθαρὴ νόηση γιὰ τίς καλές ἢ τίς κακές πράξεις καί τὰ ἀντίστοιχα ἀποτελέσματά τους.

Τρεις Κακοήθεις Φιλοσοφίες

3. Η ολοκληρωτική άρνηση των καλών και των κακών πράξεων.

Αυτή είναι η φιλοσοφική σκέψη της μη δυναμικότητας των καλών και των κακών πράξεων.

Τρεις Κακοήθεις Φιλοσοφίες

Σύμφωνα με αυτή την σκέψη,

Δεν υπάρχει αποτέλεσμα σε καλές πράξεις όπως προσφορές, δωρεές ή φιλανθρωπικά έργα· κανένα αποτέλεσμα ακόμη και κακών πράξεων·

Τρεις Κακοήθεις Φιλοσοφίες

κανένα αποτέλεσμα ούτε σ' αυτόν τον κόσμο ούτε στον μετέπειτα κόσμο· κανένα αποτέλεσμα στο να βοηθάει κανείς τους γονείς.

Τρεις Κακοήθεις Φιλοσοφίες

Τίποτα κακό δεν θα συμβεί αν κάποιος σκοτώνει, κλέβει, ληστεύει, κλπ. Δεν αναμένεται καμία ανταμοιβή για πράξεις γενναιοδωρίας, εγκράτειας και αληθολογίας, κλπ.

Σύμφωνα με αυτή την φιλοσοφία, μία καλή πράξη δεν έχει την δυναμικότητα να επιφέρει καρπό· είναι αδύνατον. Το ίδιο ισχύει και για την κακή πράξη, που κι αυτή δεν έχει την δυναμικότητα να επιφέρει κακό αποτέλεσμα. Κάνεις δηλ. μία κακή πράξη, και η ενέργεια αυτή εξαφανίζεται χωρίς κανένα αποτέλεσμα. Και αν μετά από πέντε λεπτά πάθεις κάτι κακό, αυτό δεν οφείλεται στην κακή πράξη που έκανες έσύ, αλλά στο σφάλμα κάποιου άλλου κλπ.

Επίσης, δεν υπάρχει αποτέλεσμα από καλές και φιλανθρωπικές πράξεις, ούτε αποτέλεσμα από κακές πράξεις. Για παράδειγμα, βλέπουμε ευεργέτες και φιλάνθρωπους να πεθαίνουν σε αυτοκινητιστικά δυστυχήματα. Ο όπαδός αυτής της φιλοσοφίας θα βγάλει το συμπέρασμα ότι τελικά, παρ' όλο που αυτός ο άνθρωπος παιδεύοταν τόσα χρόνια να βοηθήσει τους άλλους, σκοτώθηκε σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα ή τον σκότωσε κάποιος άλλος· άρα τι νόημα είχε που έκανε τόσες καλές πράξεις; Άδικα τις έκανε! Το ίδιο ισχύει και για τους άλλους που κάνουν κακές πράξεις· βλέπουμε να είναι πλούσιοι, επιχειρηματίες, κλπ.

Επιπλέον, οι καλές και οι κακές πράξεις δεν έχουν επιπτώσεις ούτε σ' αυτόν, ούτε μεταθανάτια στον άλλο κόσμο.

Το ίδιο ισχύει και για τους γονείς. Ίσχυρίζονται ότι οι γονείς ήθελαν να κάνουν παιδιά· είναι δικιά τους υπόθεση. Άρα γιατί τώρα πρέπει να τους βοηθήσουμε; Πολλά παιδιά σκέφτονται κατ' αυτόν τον τρόπο: «Δεν έχω καμιά υποχρέωση στους γονείς μου... Δεν φταίω εγώ... αυτοί ήθελαν να κάνουν παιδιά, και τα έκαναν! Τώρα είναι υποχρεωμένοι να με αναθρέψουν... Αυτοί πρέπει να με βοηθήσουν κι όχι εγώ αυτούς...» Απαιτούν δε και πολλά πράγματα από τους γονείς τους· να τους κάνουν αυτό, να τους κάνουν το άλλο, και πολλές φορές τους υποχρεώνουν σε πράξεις που κάνουν τους γονείς να υποφέρουν.

Και τέλος, δεν υπάρχει τίποτα κακό στον φόνο, στην κλοπή, κλπ. ή στο ψέμα, στην τσιγγουνιά, και στην απληστία, έφ' όσον τίποτα από αυτά δεν επιφέρει κάποιο αρνητικό αποτέλεσμα

Αυτή η νοοτροπία ταιριάζει σε στενόμυαλους ανθρώπους που δεν μπορούν να δοούν τι συμβαίνει μακροπρόθεσμα. Όταν σε προηγούμενο μάθημα μιλούσαμε για την φύση του κάρμα, είχαμε εξηγήσει ότι υπάρχουν πράξεις, είτε καλές είτε κακές, που δεν ωριμάζουν άμέσως αλλά χρειάζονται ένα χρονικό διάστημα για να επιφέρουν καρπό.

Ο Βούδδας δίνει ένα παράδειγμα με το γιαούρτι: το γάλα δεν μετατρέπεται σε γιαούρτι στιγμιαία αλλά χρειάζεται χρόνο. Για να μετατραπεί το γάλα σε γιαούρτι, πρέπει πρώτα να το βράσουμε, να το αφήσουμε να κρυώσει, μετά να ρίξουμε το απαραίτητο ένζυμο, και να το αφήσουμε να πήξει επί μέρες. Τότε μόνο η φύση του γάλακτος (της πράξης) αλλάζει και γίνεται γιαούρτι (άποτέλεσμα). Έτσι στην αρχή, ή κάθε πράξη που κάνουμε είναι ακόμα άπηκτη όπως το γάλα· και χρειάζεται ένα διάστημα (μήνες, χρόνια) για να πήξει ή να καρποφορήσει.

Μέχρι εδώ λοιπόν, εξετάσαμε το πρώτο είδος φαύλης συνείδησης που οφείλεται στην άπληστία και συνοδεύει την λανθασμένη νόηση, και το πώς οι άνθρωποι κάνουν λανθασμένες πράξεις λόγω αυτής· δηλ. κλέβουν, λένε ψέματα, εξαπατούν άλλους ανθρώπους κλπ. Φυσικά αυτή η εξαπάτηση μπορεί να λάβει χώρα και σε ήδονικές σχέσεις αν άμεσα σε ανθρώπους, είτε είναι παντρεμένοι είτε όχι. Όλες αυτές τις πράξεις μπορεί να τις δεί κανείς στην καθημερινή ζωή· και είναι η λανθασμένη νόηση που κάνει τους ανθρώπους να φέρονται έτσι, φτάνοντας στο σημείο μάλιστα, να δημιουργούν και τις προαναφερθείσες κακοήθεις φιλοσοφίες (π.χ. νιχιλισμός), δικαιολογώντας κατ' αυτόν τον τρόπο τις πράξεις τους.

Περνάμε τώρα στο δεύτερο είδος:

8 Συνειδήσεις Ριζωμένες στην Απληστία

2 Μία συνείδηση, συνοδευόμενη από

- αίσθημα ευαρέσκειας (*somanassa*),
- σχετιζόμενη με λανθασμένη νόηση (*ditthi*), και
- με προτροπή (*sasaṅkhārika*).

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Αυτή η συνείδηση είναι ίδια με το προηγούμενο είδος· αλλά η διαφορά βρίσκεται στο ότι συνοδεύεται από προτροπή.

Αυτό σημαίνει, ότι η πράξη που κάνουμε δεν γίνεται με δική μας συνειδητή βούληση, έθελούσια, αλλά επειδή κάποιος μᾶς

προέτρεψε να τήν κάνουμε. Δεν κλέβουμε από μόνοι μας, αλλά επειδή κάποιος μας παρακινεί να πάμε να κλέψουμε. Στην αρχή μπορεί να διστάζουμε, αλλά με συνεχόμενη προτροπή τελικά πάμε και κλέβουμε σκεπτόμενοι: «ε, δεν είναι τίποτα κακό... τα χρήματα είναι χρήματα...!»

Η συνείδηση εδώ διαφέρει από τήν προηγούμενη διότι παρ' όλο που κλέβουμε με δικιά μας ευθύνη και με λανθασμένη νόηση, αρχικά υπάρχει κάποιος δισταγμός· δεν είναι δηλ. αυθόρμητη.

Για παράδειγμα, πολλοί γονείς προτρέπουν τα παιδιά τους να πάνε να κλέψουν κάτι από τό Σούπερμάρκετ. Υπάρχουν βίντεο που δείχνουν γονείς να απασχολούν τόν υπάλληλο ή τόν μαγαζάτορα, ενώ τό παιδί τους κλέβει. Βέβαια τά παιδιά είναι παιδιά, αλλά και οί μεγάλοι κλέβουν. Η ευθύνη ασφαλώς πέφτει και στους δύο. Ένα μικρό παιδάκι βέβαια δεν ξέρει τί είναι σωστό, αλλά όταν ή μαμά ή ο μπαμπάς του τοῦ λέει ότι πρέπει να κλέψουμε διότι δεν έχουμε να φάμε, ούτε έχουμε λεφτά για να αγοράσουμε, τότε επηρεάζεται από αυτή τήν λανθασμένη νόηση και υποπίπτει στην κλοπή, σκεπτόμενο ότι: «Αφοῦ τό λέει ή μαμά, είναι σωστό.»

Τό τρίτο είδος συνείδησης είναι:

8 Συνειδήσεις Ριζωμένες στην Απληστία

3 Μια συνείδηση, συνοδευόμενη από

- αίσθημα ευαρέσκειας (*somanassa*),
- ασυσχέτιστη με λανθασμένη νόηση (*ditṭhi*), και
- αυθόρμητη (*asaṅkhārika*).

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Αυτό τό τρίτο είδος συνείδησης δεν σχετίζεται με λανθασμένη νόηση. Διότι δεν είναι μόνο με τήν λανθασμένη νόηση που παρακινείται κάποιος να κάνει κακές πράξεις, αλλά και με τήν άπουσία της· και θά εξηγήσουμε πώς συμβαίνει αυτό:

Είχαμε αναφέρει προηγουμένως (σελ. 217) ότι υπάρχουν 4 είδη *ντίππι* δηλ. λανθασμένης νόησης λόγω προσκόλλησης.

Ένα από αυτά έχει σχέση με το «εγώ». Δεν έχει σημασία αν κάτι είναι καλό ή κακό· αυτό είναι άσχετο. Το «εγώ» σχετίζεται με το αίσθημα ανωτερότητας: «Εγώ είμαι ανώτερος από τους άλλους, άρα δικαιούμαι να το πάρω... και να το πάρω διά της βίας!» Έτσι κάποιος κλέβει, έχοντας την ιδέα ότι αυτό το πράγμα του ανήκει. Ο άνθρωπος αυτός δεν έχει την λανθασμένη νόηση περί καλού και κακού, και το τί επιπτώσεις έχει πάνω στους άλλους ή καλή ή κακή πράξη· δεν ασχολείται με αυτό. Αυτό που τον επηρεάζει είναι η έντονη πεποίθηση της ανωτερότητάς του, του «εγώ» του.

Έδω ή *ντίττι* δηλ. η λανθασμένη νόηση λείπει. Έτσι κάποιος κλέβει όχι από λανθασμένη νοήση, αλλά από αίσθημα ανωτερότητας. Αλλά και από κάτι άλλο. Έδω μπορούμε να συμπεριλάβουμε και κάτι άλλο· ότι κλέβει και από την εύχαριστηση της ήδονικής απόλαυσης. Δηλαδή του άρέσει κάτι, και το παίρνει για να το απολαύσει. Ξέρει ότι αυτό το αντικείμενο ανήκει σε κάποιον άλλον, αλλά σκέφτεται ότι: «Αυτός το έχει και το απολαμβάνει κάθε μέρα· καιρός να το απολαύσω κι εγώ!»

Υπάρχουν λοιπόν δύο περιπτώσεις τέλεσης φαύλων πράξεων παρά την απουσία της λανθασμένης νόησης (*ντίττι*):

Η μία είναι όταν υπάρχει ο νοητικός παράγοντας *μάννα* δηλ. η υπεροψία, που είναι ένα είδος εγωισμού και άλαζονίας. Και αυτό δεν έχει σχέση μόνο με την φαύλη πράξη της κλοπής, αλλά και με άλλες φαύλες πράξεις, όπως η φυλετική υπεροψία των ναζι: «Είμαστε η ανώτερη άρσα φυλή, και έχουμε το δικαίωμα να καταλάβουμε άλλες χώρες!»

Και η άλλη περίπτωση είναι η τέλεση μιάς φαύλης πράξης έξ' αίτιας της ήδονικής απόλαυσης. Ένα παιδί π.χ., μπορεί να κλέψει χωρίς να έχει μέσα του την λανθασμένη νόηση για την πράξη της κλοπής, αλλά λόγω εύχαριστησης για το αντικείμενο. Όταν ένα παιδί θέλει να κλέψει μιά σοκολάτα, ώθειται από την όρμη της απόλαυσης. Το παιδί δεν σκέφτεται εκείνη την ώρα αν είναι καλό ή κακό να κλέψει, ούτε σκέφτεται τον εγωισμό του ότι δηλ. του αξίζει ή σοκολάτα γιατί είναι ανώτερος από τους άλλους. Το μόνο που σκέφτεται είναι η απόλαυση που θα νιώσει όταν βάλει την σοκολάτα στο στόμα του.

Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και με τους ενήλικες. Έτσι λοιπόν, η απουσία της *ντίττι* δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί κάποιος να κάνει μιά φαύλη πράξη π.χ. να κλέψει, διότι υπάρχουν και οι άλλοι νοητικοί παράγοντες πέραν της λανθασμένης νόησης, που συντελούν στην τέλεση μιάς τέτοιας πράξης.

8 Συνειδήσεις Ριζωμένες στην Απληστία

4 Μία συνείδηση, συνοδευόμενη από

- αίσθημα ευαρέσκειας (*somanassa*),
- ασυσχέτιστη με λανθασμένη νόηση (*ditṭhi*),
και
- με προτροπή (*sasaṅkhārika*).

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Στήν συνέχεια έχουμε τήν ἴδια συνείδηση μέ τήν προηγούμενη, ἀλλά πού αὐτή τήν φορά σχετίζεται μέ προτροπή. Γιά παράδειγμα, ὁ πατέρας λέει στό παιδί του ὅτι ἀνήκουν σέ μιᾶ ἀνώτερη οἰκογένεια, ἐνώ κάποιοι ἄλλοι ἀνήκουν σέ κατώτερη οἰκογένεια, εἶναι δηλ. τσιγγάνοι ἢ γύφτοι πού δέν ἔχουν δικαιώματα, ἄρα μπορεῖ νά πάει νά τούς κλέψει ἢ νά τούς ἐκμεταλλευτεῖ.

Ἄλλο εἶδος προτροπῆς εἶναι ὅπως στό προηγούμενο παράδειγμα τοῦ παιδιοῦ μέ τήν σοκολάτα, πού τό μόνο πού σκέφτεται εἶναι ἡ ἀπόλαυση πού θά νιώσει ὅταν βάλει τήν σοκολάτα στό στόμα του. Ἡ μητέρα ἢ ὁ πατέρας τοῦ λένε ὅτι αὐτή ἡ σοκολάτα εἶναι καλῆς ποιότητος π.χ. ἐλβετική καί νά πάρει μιᾶ νά τήν φάει. Στήν προκειμένη περίπτωση, τό παιδί δέν ἐνεργεῖ αὐτοβούλως ὅπως προηγουμένως, ἀλλά κατόπιν προτροπῆς.

Μέχρι τώρα αὐτά τά τέσσερα εἶδη συνείδησης, συνδέονται ὀλοκληρωτικά μέ τό αἶσθημα εὐαρέσκειας, δηλ. μέ τήν προσμονή νά ἀπολαύσει κανεῖς κάτι εὐχάριστο· γι' αὐτό κάνει κάποιος φαύλες πράξεις.

Οἱ ἐπόμενες τέσσερες συνειδήσεις (ἀρχίζοντας ἀπό τό No 5), συνοδεύονται ἀπό ἕνα οὐδέτερο αἶσθημα. Κάποιος δηλ. κάνει τήν ἴδια κλοπή εἴτε μέ λανθασμένη νόηση εἴτε χωρίς λανθασμένη νόηση, αὐθόρμητη ἢ κατόπιν προτροπῆς, ἀλλά χωρίς τήν προσδοκία νά ἀπολαύσει ἕνα εὐχάριστο αἶσθημα. Τελεῖ τήν φαύλη πράξη ἔχοντας οὐδέτερο αἶσθημα.

8 Συνειδήσεις Ριζωμένες στην Απληστία

5 Μία συνείδηση, συνοδευόμενη από

- ουδέτερο αίσθημα (*upekkha*),
- σχετιζόμενη με λανθασμένη νόηση (*ditṭhi*),
και
- αυθόρμητη (*asaṅkhārika*).

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Γιά παράδειγμα, κάποιος που έχει κάνει πολλές φορές μία φαύλη πράξη όπως είναι ή κλοπή, δεν περιμένει απαραίτητα να νιώσει ευχαρίστηση. Ένας κλέφτης που έχει κλέψει ξανά και ξανά, το κάνει πλέον από συνήθεια. Το ευχάριστο αίσθημα το είχε τις πρώτες φορές που έκλεψε, αλλά στην συνέχεια ή πράξη τής κλοπής έγινε μία συνήθεια γι' αυτόν, και έτσι συνεχίζει να κλέβει χωρίς να αισθάνεται κάποιο ευχάριστο ή δυσάρεστο αίσθημα, αλλά έχοντας ουδέτερο αίσθημα. Κλέβει από συνήθεια.

Αλλά και ένα μικρό παιδί μπορεί να κλέψει έχοντας ουδέτερο αίσθημα. Έχει την λανθασμένη νόηση ότι πρέπει να κλέψει, και έτσι αυθόρμητα κλέβει.

(Έδω γίνεται μία ερώτηση για την κλεπτομανία, ότι δηλ. είναι νοητικό πρόβλημα...)

Στην περίπτωση τής κλεπτομανίας, έχουμε να κάνουμε με ένα είδος μανίας, όπως ή μανία για τσιγάρο ή ναρκωτικά. Ο κλεπτομανής κλέβει έχοντας ουδέτερο αίσθημα. Εκείνη την στιγμή δεν αισθάνεται κάποιο ευχάριστο ή δυσάρεστο αίσθημα, αλλά μόνον μία όρμη που τον ώθει να κλέψει οτιδήποτε δεξί μπροστά του. Είτε από ένα τραπέζι μπροστά του είτε από κάποια τσάντα, ο νοῦς του είναι πάντα σε έγρηγορη να κλέψει κάτι από τους άλλους.

Επίσης υπάρχουν τέτοιες παρέες που συναγωνίζονται για το ποιός θα κλέψει τα περισσότερα ή τα καλύτερα αντικείμενα. Στην συνέχεια καυχώνται γι' αυτό, αλλά τα αισθήματα που εμφανίζονται μετά την πράξη είναι άλλο θέμα. Αρχικά όμως, είναι αυτή ή ασυνειδητη τάση που τους ώθει. Έτσι, την ώρα που κλέβουν έχουν ουδέτερο αίσθημα.

8 Συνειδήσεις Ριζωμένες στην Απληστία

6 Μία συνείδηση, συνοδευόμενη από

- ουδέτερο αίσθημα (*upekkha*),
- σχετιζόμενη με λανθασμένη νόηση (*ditṭhi*),
και
- με προτροπή (*sasaṅkhārika*).

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Μέ αυτή την συνείδηση όπως και μέ την προηγούμενη, κλέβει κανείς μέ ουδέτερο αίσθημα και λανθασμένη νόηση, αλλά όχι αϋθόρμητα. Κάποιος άλλος τόν προτρέπει νά κλέψει.

8 Συνειδήσεις Ριζωμένες στην Απληστία

7 Μία συνείδηση, συνοδευόμενη από

- ουδέτερο αίσθημα (*upekkha*),
- ασυσχέτιστη με λανθασμένη νόηση (*ditṭhi*),
και
- αϋθόρμητη (*asaṅkhārika*).

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

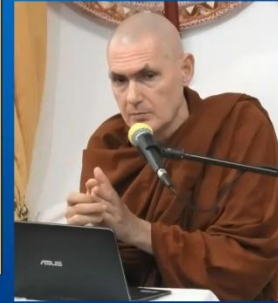
Έδῶ ή λανθασμένη νόηση άπουσιάζει. Δηλ. τό άτομο πού κλέβει δέν έχει την λανθασμένη νόηση ότι είναι άνωτερος άπό τους άλλους, ούτε άσχολεϊται μέ τό άν αυτό πού κάνει είναι καλό ή κακό. Κοιτάει μόνο πώς θά κλέψει χωρίς καν νά νιώθει εύχαρίστηση για τό άντικείμενο. Τό κλέβει έτσι αϋθόρμητα..., για νά τό κλέψει..., μέ ουδέτερο αίσθημα, όπως συμβαίνει μέ την περίπτωση τής κλεπτομανίας· και μετά μπορεί νά τό δώσει σε κάποιον φίλο του ή νά τό κρατήσει.

8 Συνειδήσεις Ριζωμένες στην Απληστία

8 Μία συνείδηση, συνοδευόμενη από

- ουδέτερο αίσθημα (*upekkha*),
- ασυσχέτιστη με λανθασμένη νόηση (*ditṭhi*),
και
- με προτροπή (*sasaṅkhārika*).

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Τό τελευταίον είδος συνείδησης είναι ίδιο μέ τό προηγούμενο, αλλά τό άτομο πού τελεί τήν φαύλη πράξη τό κάνει κατόπιν προτροπής καί όχι αύθόρμητα.

Ερώτηση: Ό όρος *ντίττι*, σημαίνει νόηση ή λανθασμένη νόηση;

Απάντηση: Στήν Σούττα αλλά καί στό Αμπιντάμμα, όταν ή *ντίττι* παρουσιάζεται μόνη της, σημαίνει λανθασμένη νόηση. Όταν όμως συνοδεύεται μέ τό *σάμμα ντίττι* γιά παράδειγμα, έκδηλώνει τήν βουδδιστική έννοια τής όρθής νόησης. Τήν καθορίζουμε δηλ. ως όρθή νόηση καί όχι ως λανθασμένη ή *μίτσα ντίττι*.

Ερώτηση: Ποιά είναι λοιπόν ή διαφορά ανάμεσα στήν *ντίττι* καί στήν *μίτσα ντίττι*;

Απάντηση: Είναι τό ίδιο, αλλά γιά συντομία λέμε σκέτο *ντίττι*. Διότι σέ τελική ανάλυση, ή *ντίττι* είναι ή συνηθισμένη νόηση ή ή συνηθισμένη άποψη ή ιδέα πού έχει ό κόσμος γιά τά πράγματα, πού είναι συνήθως λανθασμένη καί δέν πρέπει νά τήν παίρνουμε στά σοβαρά. Όταν λοιπόν λέμε σκέτο *ντίττι* - χωρίς νά τό καθορίζουμε όπως κάνουμε μέ τό *σάμμα ντίττι* δηλ. τήν όρθή νόηση - έννοϋμε *μίτσα ντίττι*, δηλ. λανθασμένη νόηση.

Ό Βούδδας στήν πρώτη Σούττα τουϊ Ντίκα Νικάγια, μιλάει γιά τήν *ντίττι* καί κάποιες φορές τήν καθορίζει. Αναφέρει π.χ. τήν *σάσστα ντίττι* (άποψη περί αίωνιότητας), καί τήν *ασάσστα ντίτι* (άποψη περί μή-αίωνιότητας). Τήν πρώτη δέν τήν αναφέρει σάν *μίτσα ντίττι* αλλά άπλά σάν *ντίττι*, διότι έτσι κι άλλως καταλαβαίνουμε ότι έννοεϊ τήν λανθασμένη άποψη, έφ' όσον ό Βουδδισμός δέν δέχεται τήν θεωρία τής αίωνιότητας. Έν συντομία λοιπόν, αντί νά λέμε *μίτσα ντίττι* λέμε άπλως *ντίττι*.

Περιληπτικά τώρα, για να ολοκληρώσουμε τις 8 φαύλες συνειδήσεις που σχετίζονται με την άπληστία, λέμε ότι όλα αυτά σχετίζονται με τους διάφορους νοητικούς παράγοντες, τα διάφορα είδη αισθημάτων όπως το ευχάριστο αίσθημα, την λανθασμένη νόηση, και τέλος την πρόθεση. Η τελευταία προκαλεί την άπληστία που όπως είπαμε είναι ή επιθυμία να πάρουμε περισσότερα από όσα μας αναλογοῦν ή μας ανήκουν, και έξ' αιτίας της οποίας μπορούμε να τελέσουμε διάφορες φαύλες πράξεις, όπως είναι ή κλοπή. Καί με την σειρά της, αυτή ή φαύλη πράξη μπορεί να τελεσθεῖ είτε από λανθασμένη νόηση ότι δηλ. «δέν ὑπάρχει τίποτα κακό στην κλοπή», είτε από αἴσθημα ὑπεροψίας καί ἀνωτερότητας ότι δηλ. «εἶμαι ἀνώτερος καί μπορῶ να τό πάρω», είτε από ἐπιθυμία να ἱκανοποιήσουμε τις ὀρέξεις μας για ἀπόλαυση, ὅπως ἕνα μικρό παιδί που κλέβει για να ἔχει την ἀπόλαυση μιᾶς σοκολάτας, χωρίς να σκέφτεται ότι αυτή είναι μιᾶ κακή ή μιᾶ καλή πράξη ή ὅτι είναι ἀνώτερο ἀπό τους ἄλλους. Ὅλες αυτές οἱ πιθανότητες διαιροῦνται σε 8 κατηγορίες, καί ή συνείδηση που λειτουργεῖ στον νοῦ κάποιου μπορεί να είναι τοῦ πρώτου ή τοῦ δεύτερου, τρίτου, τέταρτου τύπου κλπ. Καί ὅλο αυτό, διότι ὑπάρχει διαφορετικός συνδιασμός νοητικῶν παραγόντων. Ἀνάλογα με τόν συνδιασμό, ταξινομοῦμε καί τό εἶδος της συνείδησης.

Ἑρώτηση: Παίζει ἐδῶ κάποιο ρόλο τό ἀσυνείδητο;

Ἀπάντηση: Ναι, αυτό συμβαίνει στην περίπτωση κάποιου που ἐπαναλαμβάνει κάποιες πράξεις καί τελικά τοῦ γίνονται συνήθεια. Ἔτσι καταλήγει να τις κάνει ἀσυνείδητα. Π.χ. ὅταν μαθαίνουμε να ὀδηγοῦμε πρέπει να εἶμαστε ἀπόλυτα συνειδητοί σ' αυτό που κάνουμε, να βλέπουμε ἐάν ἔχουμε φανάρι με κόκκινο, πράσινο, ή πορτοκαλί χρώμα, να εἶμαστε σε ἐτοιμότητα να πατήσουμε φρένο, να μήν μιᾶμε με τόν διπλανό μας, ἀλλά να ἔχουμε ἀπόλυτη προσοχή μπροστά μας. Ὅταν ὅμως ἐξοικιωθοῦμε με την ὀδήγηση, τότε λόγω συνήθειας ὅλα γίνονται ἀσυνείδητα, δηλ. ἂν ἕνας πεζός περάσει μπροστά μας πατᾶμε φρένο αυτόματα χωρίς να πρέπει να τό σκεφτοῦμε, ὅταν ἀλλάζουμε ταχύτητες τό κάνουμε χωρίς σκεπτική διαδικασία, μπορούμε καί να μιᾶμε με τόν διπλανό μας ἀκόμα καί για μαθηματικά ή φυσική καί συγχρόνως να φρενάρουμε, ή να μιᾶμε στο κινητό (παρ' ὅλο που ἀπαγορεύεται, ἀλλά ἐδῶ τονίζουμε την περίπτωση της ἐξοικίωσης)· ὅλη αυτή ή γνώση προβάλλει πλέον ἀσυνείδητα, καί κάνουμε τις κινήσεις που πρέπει χωρίς να τό καταλαβαίνουμε.

Κατά τόν ἴδιο τρόπο, πράξεις που τις ἔχουμε κάνει ξανά καί ξανά τις ἐπαναλαμβάνουμε πλέον ἀσυνείδητα.

Ένα άλλο παράδειγμα είναι αυτό με το χαρτί. Εάν πάρουμε μία κόλα χαρτί που είναι τελείως ίσια και αρχίζουμε να την στρίβουμε σε ρολλό, όταν την αφήσουμε θα επανέλθει στην φυσική της κατάσταση. Εάν την ξανατυλίξουμε προς την ίδια κατεύθυνση ξανά και ξανά, τότε όταν την αφήσουμε δεν θα επανέλθει στην ίσια θέση αλλά θα δούμε ότι έχει πάρει μόνιμη κλίση προς την κατεύθυνση που την τυλίγαμε. Βλέπουμε λοιπόν ότι αρχικά το χαρτί είναι ίσιο, αλλά όσο το τυλίγουμε τόσο πιο δύσκολα επανέρχεται. Μιά φορά επανέρχεται, δυό φορές επανέρχεται, αλλά στο τέλος παραμένει μόνιμα τυλιγμένο.

Κατά τον ίδιο τρόπο συμβαίνει και με μας. Όταν κάνουμε μία πράξη ξανά και ξανά, ο νοῦς μας στρέφεται προς αυτήν και είναι πολύ δύσκολο να γυρίσουμε πίσω. Είτε το θέλουμε είτε όχι, ο νοῦς μας στρέφεται αὐθόρμητα προς αυτή την κατεύθυνση, σαν άντανακλαστικό. Τότε λέμε ότι αυτή η πράξη γίνεται άσυνείδητα.

Έτσι λοιπόν, κάποιος που είναι κλεπτομανής δεν μπορεί να αντισταθεῖ στην κλοπή, διότι μετά από πολλές επαναλήψεις αυτή η πράξη έχει γίνει πλέον άντανακλαστικό και την εκτελεῖ άσυνείδητα. Αὐτή η άσυνείδητη όρμη είναι τόσο δυνατή, που ούτε οί ψυχολόγοι δεν μπορούν να την άνατρέψουν. Είναι ένα είδος μανίας, και οί άνθρωποι πάσχουν από πολλών ειδών μανίες που δεν μπορούν να τις κόψουν εύκολα· όπως οί ναρκομανεῖς που ενώ ξέρουν ότι τά ναρκωτικά τούς βλάπτουν δεν μπορούν να σταματήσουν.

Γιά να δούμε συγκεκριμένα πώς γίνονται όλα αυτά, θα ξαναπαμε πίσω στον κατάλογο τών δέκα φαύλων πράξεων σώματος, λόγου και νοῦ, όπως είναι ο φόνος, η κλοπή, η λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά, κλπ., και θα δούμε τον τρόπο με τον όποϊον αυτές οί συνειδήσεις έμφανίζονται στην καθημερινή μας ζωή.

Όλες αυτές οί συνειδήσεις έχουν πάντα σχέση με κάποια ήθικη άξια. Όταν ακούμε για μία φαύλη συνείδηση (*ακούσαλα τσίττα*), τότε καταλαβαίνουμε ότι συνδέεται με, ή έχει μέσα της, κάποια ήθικη άξια και έχει να κάνει με τό κάρμα, τις πράξεις.

Αὐτά τά είδη συνείδησης έκδηλώνονται διά μέσω του σώματος, τής όμιλίας, και του νοῦ.

Μέχρι τώρα μιλήσαμε για την κλοπή, και για τό πώς η άπληστία συντελεῖ στην κλοπή ενός πράγματος.

Φυσικά κάποιος κλέβει και από μίσος όπως θα δούμε όταν έξετάσουμε στην συνέχεια την φαύλη ρίζα του μίσους, όπου στην συγκεκριμένη περίπτωση κλέβει κάτι από κάποιον άλλον για να τον έκδικηθεῖ και για να του προκαλέσει πόνο, έχοντας επίγνωση ότι κάνει κάτι κακό. Τέτοιου είδους περίπτωση βέβαια είναι η έξαίρεση του κανόνα, διότι ο συνηθισμένος λόγος που οί άνθρωποι κλέβουν είναι η άπληστία.

ΦΑΥΛΗ ΠΡΑΞΗ (ΚΑΡΜΑ)

Με το Σώμα

- Ο φόνος ζωντανών όντων
- Η κλοπή
- Η λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

Λόγω τής άπληστίας λοιπόν, κάποιος έκδηλώνει φαύλες πράξεις μέ τò σώμα, όπως κλοπή, αλλά και λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά, μία έκφραση τής όποίας είναι ή μοιχεία. Η μοιχεία είναι κάτι πολύ συνηθισμένο στις μέρες μας, ή έξαπάτηση δηλ. τοϋ/τής συζύγου, ή τοϋ/τής συντρόφου. Έδω βλέπουμε ότι άλλο είναι ή σεξουαλική συμπεριφορά και άλλο ή λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά. Στόν Βουδδισμό, ή σεξουαλική συμπεριφορά ειδικά για τούς λαϊκούς είναι κάτι φυσιολογικό και συνηθισμένο, π.χ. όταν οί γονεΐς και οί συγγενεΐς είναι ένήμεροι και σύμφωνοι για τόν γάμο τών παιδιών τους κλπ. Έτσι όταν τò ζευγάρι είναι άναγνωρισμένο από τήν κοινωνία, όταν δέν ύπάρχει κάτι άνάρμοστο, ούτε έχει κανείς άντίρηση, έχουμε ένα παράδειγμα σωστής σεξουαλικής συμπεριφοράς.

Όταν όμως ό άντρας ή ή γυναΐκα κάνουν μοιχεία και άρχίζουν νά έξαπατούν τόν/τήν σύζυγό τους, τότε έχουμε λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά.

Αυτή λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά έχει τήν ρίζα της στην άπληστία, δηλ. στό ότι ό ένας από τούς δύο δέν είναι ίκανοποιημένος από τόν/τήν σύζυγό του, αλλά θέλει νά άπολαύσει κάτι παραπάνω. Τò ίδιο ισχύει και για ζευγάρια που δέν είναι παντρεμένοι, αλλά είναι ένήλικοι, έχουν συμφωνήσει νά ζοϋν μαζύ, και στην πορεία ό ένας προδίδει τόν άλλον. Βέβαια κάποιες φορές, ή μοιχεία μπορεί νά γίνει και για λόγους έκδίκησης όπου ό ένας σύντροφος έξ' αίτίας τοϋ μίσους άπατάει τόν άλλον για νά τόν πληγώσει. Αυτό άνήκει επίσης στις έξαιρέσεις τοϋ κανόνα.

Άλλη περίπτωση λανθασμένης σεξουαλικής συμπεριφοράς είναι ο βιασμός, κατά τόν όποϊον ή πράξη γίνεται χωρίς τήν συγκατάθεση του άλλου άτομου.

Στήν κατηγορία λοιπόν τής λανθασμένης σεξουαλικής συμπεριφοράς υπάγονται πολλές διαφορετικές περιπτώσεις, αλλά έδω άναφερόμαστε στίς πιό συνηθισμένες από αυτές πού μπορούμε νά τίς δοϋμε στήν καθημερινή ζωή, αυτές πού έχει δώσει ο Βούδδας, άναφορικά μέ ποιές γυναίκες μπορεί νά συνευρεθεϊ ένας άντρας ή μέ ποιούς άντρες μπορεί νά συνευρεθεϊ μιá γυναίκα παραβαίνοντας ή όχι αυτόν τόν κανόνα. Για νά άναφερθοϋμε όμως σέ όλες τίς διάφορες περιπτώσεις πού αντίκεινται στόν κανόνα, θά πρέπει νά άφιερώσουμε πάρα πολύ χρόνο.

Έρώτηση: Τί συμβαίνει στήν περίπτωση πού ο ένας από τούς δύο δέν μπορεί νά ανταποκριθεϊ στίς σεξουαλικές άνάγκες του συντρόφου, είτε λόγω νοοτροπίας είτε κάποιας ασθένειας, άναγκάζοντας τόν σύντροφο νά άναζητήσσει άλλοϋ τήν ίκανοποίησή του; Είναι αυτό λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά λόγω άπληστίας ή όχι;

Απάντηση: Είναι λανθασμένη εάν δέν έχει τήν συγκατάθεση του άλλου. Τότε άσχετα από τήν δικαίωση τών άναγκών του, έξαπατάει τόν σύντροφο του καί κάνει άπιστία. Εάν όμως είναι καθαρός καί είλικρινής πρός τόν/τήν σύντροφο του, συζητάει τό θέμα, καί εκείνος/η δώσει τήν συγκατάθεσή του/της, τότε δέν είναι λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά. Άσφαλώς γίνεται υπό τό πρίσμα τής άπληστίας αλλά δέν υπάρχει πρόβλημα από τήν άποψη τής ήθικής άρχής.

Έρώτηση: Έφ' όσον δέν λαμβάνουμε τίποτα από τόν σύντροφο μας, είναι άπληστία νά ίκανοποιήσουμε τίς άνάγκες μας μέσω κάποιου άλλου; διότι έδω δέν γεννάται θέμα νά ίκανοποιηθοϋμε πολύ περισσότερο αλλά νά πάρουμε κάτι πού δέν τό έχουμε καθόλου...

Απάντηση: Χρησιμοποιοϋμε τήν λέξη άπληστία όσον άφορά τήν παράβαση τών ήθικών κανόνων. Σέ γενικές γραμμές όμως, μπορούμε νά χρησιμοποιήσουμε καί τήν λέξη προσκόλληση στήν σεξουαλική πράξη, στό πάθος, ή στήν λαγνεία. Η λαγνεία είναι *ακούσαλα* δηλ. φαύλη, καί άν τήν χρησιμοποιήσει κανείς μέ λάθος τρόπο, τότε όνομάζεται άπληστία. Δηλ. εάν ο σύζυγος δέν έχει δώσει τήν συγκατάθεση τότε είναι άπληστία. Εάν όμως έχει δώσει τήν συγκατάθεση, διότι είναι παράλυτος για παράδειγμα καί δέν μπορεί νά ίκανοποιήσει τόν άλλον, τό έχουν συζητήσει μεταξύ τους, καί του έχει δώσει τήν έλευθερία νά βρεϊ άλλον σύντροφο, τότε δέν είναι λανθασμένη συμπεριφορά.

Στήν τελευταία περίπτωση δέν λέγεται άπληστία αλλά λαγνεία.

Ερώτηση: Όταν κάποιος δεν αγαπάει πιά τον σύντροφό του, αλλά μένει μαζί του από οικονομικό ή κοινωνικό συμφέρον έχοντας παράλληλα έξωσυζυγικές σχέσεις χωρίς την συγκατάθεση της συντρόφου του, καί λέγοντάς της έπιπλέον ότι αγαπάει μόνον αυτή καί καμία άλλη, δεν έχουμε έδω πολλές φαύλες πράξεις, όπως άπληστία, άπιστία, έκμετάλλευση, ψευδολογία, έξαπάτηση, κλπ.;

Απάντηση: Ασφαλώς, διότι ή ψευδολογία είναι βασικό μέρος της άπιστίας! Δεν μπορεί νά κάνει κανείς άπιστία χωρίς νά λέει ψέμματα. Έτσι έχουμε τόσες πολλές φαύλες πράξεις συγχρόνως.

Θά αναφερθοϋμε όμως σέ ένα θέμα πού είναι άξιον μεγάλης προσοχής, καί αυτό είναι τό θέμα της όμοφυλοφιλίας. Είναι κανονική ή λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά τό θέμα της όμοφυλοφιλίας σύμφωνα μέ τόν Βουδδισμό;

Σύμφωνα μέ τόν Βουδδισμό, ή σεξουαλική συμπεριφορά είναι καθαρά σεξουαλική συμπεριφορά, ή όποία προκαλείται από τήν ήδονική έπιθυμία καί ώθεϊ τά άτομα νά γίνονται ζευγάρια. Καί είτε τά ζευγάρια είναι έτεροφυλόφιλα είτε όμοφυλόφιλα, ό σκοπός είναι ένας: ή ήδονική άπόλαυση μέσω σεξουαλικής συμπεριφορής. Κατά τόν Βουδδισμό, αυτή από μόνη της είναι μιá φαύλη πράξη (*ακούσαλα*), αλλά για τούς λαϊκούς τό βασικό είναι ότι ένω υπάρχει συμφωνία ανάμεσα στό ζευγάρι νά είναι μαζί καί νά έχουν έρωτική σχέση είτε είναι έτεροφυλόφιλοι είτε όμοφυλόφιλοι, κάποιος από τούς δύο προδίδει τόν άλλον. Έτσι σέ τέτοιες περιπτώσεις, ως λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά νοείται ή προδοσία τοϋ ενός πρός τόν άλλον, δηλ. ή άπιστία· άσχέτως φύλου.

Δέν υπάρχει λοιπόν διάκριση σ' αυτό τό θέμα· ή σεξουαλική συμπεριφορά είναι μία, είτε μέ άνδρα είτε μέ γυναίκα. Η όρμη ή ή τάση είναι ίδια. Μπορεί τό αντίκειμενο τοϋ πόθου νά είναι διαφορετικό, μπορεί κάποιος νά έλκύεται από άτομα τοϋ ίδιου φύλου ή από άτομα τοϋ αντίθετου φύλου, αλλά ή όρμη είναι ή ίδια. Είναι ή όρμη της λαγνείας. Όμως ό τρόπος πού θά ίκανοποιήσει κάποιος αυτή τήν λαγνεία είτε μέ άτομα τοϋ ίδιου φύλου είτε τοϋ αντίθετου φύλου, όρίζει τήν σωστή από τήν λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά. Έάν δεν υπάρχει βιασμός, καί έάν τηρείται ή συμφωνία ανάμεσα στό ζευγάρι, είναι σωστή, ένω στην αντίθετη περίπτωση είναι λανθασμένη.

Έκεϊ γίνεται καί ή σύγκρουση ανάμεσα στους δύο διότι ή λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά φέρνει πόνο, φέρνει ρήξη, φέρνει διαμάχη, φέρνει σύγκρουση, καί σύμφωνα μέ τόν Βουδδισμό φέρνει καί έχθρα.

Τούλάχιστον ό ένας από τό ζευγάρι αρχίζει νά μισεΐ τόν άλλον, καί αυτό τό μίσος μπορεί νά έξαπλωθεΐ στους συγγενεΐς καί στους φίλους καί νά προκαλέσει μεγάλες διαμάχες. Καί κάποιες άπ' αυτές τίς διαμάχες μπορεί νά καταλήξουν καί στον φόνο.

Άναφορικά μέ αυτή τήν τρίτη φαύλη πράξη του σώματος, τόν φόνο, θά μιλήσουμε άργότερα, διότι δέν όφείλεται τόσο στην ρίζα τής άπληστίας, αλλά στην ρίζα του μίσους.

Έξηγήσαμε ήδη τίς 8 φαύλες συνειδήσεις πού όφείλονται στην άπληστία, καί έχουμε άκόμα άλλες 4 συνειδήσεις πού θά έξηγήσουμε στην συνέχεια, έκ των όποιων οί δύο έχουν την ρίζα τους στο μίσος, καί οί άλλες δύο έχουν την ρίζα τους στην άυταπάτη.

Έν συντομία όμως θά πώ δύο λόγια για τόν φόνο. Κάποιος για παράδειγμα βλέπει μία κότα καί άμέσως σκέφτεται πώς θά τήν φάει. Ή βλέπει ένα άρνι καί σκέφτεται πώς θά τό φάει. Έγείρεται λοιπόν μέσα του ή έπιθυμία πού φυσικά έχει την ρίζα της στην άπληστία. Όμως για νά ίκανοποιήσει αυτή τήν έπιθυμία του, θά πρέπει νά καταστρέψει τήν ζωή αυτού του ζώου. Ή πράξη τής καταστροφής τής ζωής δηλ. του φόνου, έχει μέσα της όχι την άπληστία αλλά την καταστροφική δύναμη τής έπιθετικότητας ή του μίσους.

Πρίν καταστρέψει τήν ζωή ύπάρχει ή έπιθυμία, αλλά όταν τήν καταστρέψει ύπάρχει ένα αίσθημα βίας μέσα του όπως ή όργή ή τό μίσος. Διαφορετικά δέν μπορεί νά πάρει τό σώμα αυτού του ζώου, τής κότας ή του άρνιου, διότι ή κότα θά σηκωθεΐ νά φύγει ή τό άρνι θά άρχισει νά τρέχει. Πρέπει νά καταστρέψει τήν ζωή του ζώου για νά άρπάξει τό σώμα του, καί αυτό βέβαια, πέρα από τόν φόνο είναι καί ένα είδος κλοπής. Άλλά για νά κάνει κάποιος αυτή τήν κλοπή πρέπει πρώτα νά καταστρέψει τήν ζωή, πρέπει νά σκοτώσει τό άτομο για νά πάρει αυτό πού θέλει. Τήν στιγμή άκριβώς πού σκοτώνει, δρᾶ τό μίσος έναντίον τής ζωής.

Έχουμε έν όλίγοις μιá συνείδηση συνδεδεμένη μέ τήν κατηγορία του μίσους, όπου σ' αυτή τήν κατηγορία ύπάρχουν πολλές συνώνυμες λέξεις πού θά τίς έξετάσουμε άργότερα.

Έρώτηση: Ή πράξη τής εύθανασίας πού δέν γίνεται από μίσος, αλλά από εύσπλαχνία ή άγάπη προς αυτόν πού βασανίζεται, περιλαμβάνεται στην κατηγορία του φόνου;

Άπάντηση: Φυσικά, ή άνθρωποι πού τελοΐν τήν πράξη τής εύθανασίας, τό κάνουν από λύπηση για νά άπαλλάξουν τόν άρρωστο από τήν ταλαιπωρία καί τόν πόνο πού έχει. Άλλά παρ' όλα αυτά, γίνεται μέ ένα αίσθημα άποστροφής.

Αυτά θα τα εξηγήσουμε αργότερα, αλλά προς το παρόν μπορώ να σάς πω ότι η λέξη που χρησιμοποιούμε εδώ είναι *πατίκα σαμπαγιούτα*. *πατίκα* σημαίνει αντίπαθεια, αποστροφή, όταν κάνουμε κάτι αλλά δεν μας αρέσει που το κάνουμε· το κάνουμε με απέχθεια. Όταν σκοτώνουμε το κάνουμε με απέχθεια προς την ζωή. Σκοτώνουμε ένα ζώο που έχει ζωή, έχοντας απέχθεια προς την ζωή του. Κατά τον ίδιο τρόπο, όταν σκοτώνουμε κάποιον μέσω της εϋθανασίας, δεν είναι κάτι ευχάριστο αλλά κάτι δυσάρεστο. Το κίνητρο είναι μόνον η εϋσπλαχνία, αλλά την στιγμή ακριβώς που εκτελεί κάποιος την πράξη την κάνει με αίσθημα αποστροφής προς την ζωή. Πιστεύουμε ότι εκτελώντας την εϋθανασία απαλλάσσουμε τον άλλον από την ταλαιπωρία, όμως για να γίνει αυτό πρέπει να του πάρουμε την ζωή. Την στιγμή που αφαιρούμε την ζωή του το κάνουμε με αίσθημα απέχθειας προς την ζωή. Έτσι όλα αυτά ανήκουν στην κατηγορία του μίσους, της δυσαρέσκειας, της απέχθειας, της αποστροφής κλπ., και η συνείδηση που υπάρχει πίσω από αυτά τα αισθήματα είναι συνδεδεμένη με την ρίζα του μίσους.

Μισούμε κάτι και πρέπει να το καταστρέψουμε. Και όπως σάς έχω πει, η λέξη μίσος δεν είναι η πιο κατάλληλη, αλλά σάς έχω δώσει ήδη έναν πίνακα με όλες τις συνώνυμες λέξεις για να καταλάβετε την διάσταση που έχει αυτή η λέξη (*ντόσα*) στα Πάλι.

Ερώτηση: Εάν όμως ο άρρωστος πονάει πολύ και ζητήσει ο ίδιος να του γίνει εϋθανασία διότι δεν αντέχει να ζήσει άλλο, πρέπει εμείς να υπακούσουμε στην επιθυμία του και να τον σκοτώσουμε;

Απάντηση: Εμείς εδώ τώρα, εξετάζουμε το είδος της συνείδησης που βρίσκεται πίσω από την πράξη της αφαίρεσης της ζωής. Ασχέτως λοιπόν με το αν ο ασθενής ζητήσει την εϋθανασία του, ή ίδια ή πράξη της εϋθανασίας γίνεται με μία φαύλη συνείδηση που είναι συνδεδεμένη με αίσθημα αποστροφής. Κάθε είδους φόνος (ασχέτως από το κίνητρο), την στιγμή που εκτελείται γίνεται με αίσθημα αποστροφής, γίνεται με δυσαρέσκεια (*πατίκα*) προς την ζωή.

Ερώτηση: Άρα, όταν κάνουμε εϋθανασία σε ένα ζώο ή σε έναν άνθρωπο για να μην υποφέρει άλλο, εκτελούμε μία φαύλη πράξη. Και άσχετα με το κίνητρο που έχουμε εμείς απέναντι στο ζώο ή στον άνθρωπο, δηλ. το κάνουμε από μίσος ή από εϋσπλαχνία, στην συγκεκριμένη πράξη του φόνου καταστρέφουμε την ζωή, και αυτό είναι που μετράει, έτσι δεν είναι;

Απάντηση: Ακριβώς. Όπως σάς είπα και προηγουμένως, όταν θέλουμε να σκοτώσουμε μία κότα ή ένα αρνί, υπάρχει κατ' αρχάς μία επιθυμία. Αλλά δεν μπορούμε να ικανοποιήσουμε αυτή την επιθυμία εάν δεν καταστρέψουμε την ζωή αυτού του όντος. Κατά τον ίδιο τρόπο, έχουμε την επιθυμία να λυτρώσουμε αυτόν τον άρρωστο από τον πόνο, αλλά δεν μπορούμε να το κάνουμε αν δεν καταστρέψουμε πρώτα την ζωή του.

Τήν στιγμή που καταστρέφουμε τήν ζωή λειτουργεῖ ἄλλη συνείδηση· καί πρίν τήν καταστροφή, στό στάδιο τῆς ἐπιθυμίας, λειτουργεῖ ἄλλη συνείδηση. Ἐδῶ λοιπόν ὑπάρχει αἴσθημα ἀποκρουστικότητας καί ἀπέχθειας πρὸς τήν ζωή, καταστροφή ζωῆς, ἀλλά πρέπει νά τό κάνουμε γιά νά ἀπαλλάξουμε τόν ἀσθενή ἀπό τήν ταλαιπωρία, θυσιάζοντας βέβαια τό δικό μας κάρμα.

Ἑρώτηση: Ὅμως ἐδῶ δημιουργοῦμε κακό κάρμα γιά τόν ἑαυτόν μας;

Ἀπάντηση: Δέν εἶναι τόσο κακό, ὅσο ἐάν τό κάναμε γιά ἀπόλαυση ἢ ἄλλον εὐτελή σκοπό. Διότι παίζει ρόλο ἡ ἔνταση μέ τήν ὁποία ἐκτελοῦμε μία πράξη. Φερ' εἰπεῖν, ἄλλη προσπάθεια κάνουμε γιά νά σκοτώσουμε ἕνα μυρμήγκι καί ἄλλη γιά νά σκοτώσουμε ἕναν ἐλέφαντα. Ὅλη αὐτή ἡ ἔνταση πού δημιουργεῖται ἀπό τήν προσπάθεια γιά φόνο παίρνει διάφορες διαστάσεις ἀναλόγως τό θύμα, καί ἔτσι ἀνάλογη εἶναι καί ἡ καρμική ἔνταση πού θά βιώσουμε σάν ἀποτέλεσμα.

Τό ἴδιο συμβαίνει καί στήν περίπτωση τῆς εὐθανασίας. Ὅταν σκοτώνουμε ἕναν ἄνθρωπο πού δέν θέλει νά ζήσει ὑπακούοντας στήν ἐπιθυμία του καί ἔχοντας εὐσπλαχνικές προθέσεις, δέν παίρνουμε τόσο βαρὺ κάρμα ὅσο τό νά σκοτώσουμε κάποιον πού θέλει νά ζήσει καί δέν ἔχει δώσει τήν συγκατάθεσή του γιά εὐθανασία. Διότι ἡ ἔνταση τοῦ φόνου στήν πρώτη περίπτωση εἶναι διαφορετική τῆς δεύτερης. Ἀλλά ἐπειδή οὕτως ἢ ἄλλως ἡ πράξη αὐτή εἶναι καταστροφική, εἶναι δηλ. φόνος, τήν ὀνομάζουμε φαύλη πράξη.

Ἑρώτηση: Ἡ ἐπίσημη ἄποψη τῆς ἰατρικῆς ἀλλά καί ἡ πλειοψηφία τῶν γιαιτρῶν εἶναι ἐναντίον τῆς εὐθανασίας, προτιμώντας νά παρατείνουν τήν ζωή τοῦ ἀσθενοῦς μέ ἀναλγητικά φάρμακα ἢ ἄλλους τρόπους, θεωρόντας ὅτι πρέπει νά παλέψουν μέ κάθε τρόπο νά κρατήσουν στήν ζωή τόν ἀσθενή, διότι μέχρι τήν τελευταία πνοή ὑπάρχει ἐλπίδα νά τόν σώσουν. Συμφωνεῖται μέ αὐτό;

Ἀπάντηση: Ναι, καί στόν Βουδδισμό ἰσχύει τό ἴδιο, δηλ. νά παρατείνει κανεῖς τήν ζωή ἀπό τό νά τήν καταστρέψει ἐπιπόλαια. Πρέπει λοιπόν νά γίνει τούλάχιστον κάποια προσπάθεια, μέχρι τοῦ σημείου πού πλέον δέν πάει ἄλλο καί δέν ὑπάρχει ἐλπίδα. Ἀλλά τό καθῆκον τοῦ γιαιτροῦ εἶναι νά παρατείνει τήν ζωή τοῦ ἀσθενοῦς ὅσο τό δυνατόν περισσότερο, διότι οἱ γιαιτροί ἔχουν πάρει ὄρκο στόν Ἴπποκράτη νά μήν καταστρέφουν τήν ζωή. Καί οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτούς τηροῦν αὐτόν τόν ὄρκο.

Ἑρώτηση: Θά ἤθελα νά κάνω ἀκόμα μιὰ ἐρώτηση πάνω στό θέμα τῆς ἀπληστίας. Ἀπληστία εἶναι ὅταν δέν ἱκανοποιοῦμαι μέ ἕνα πράγμα ἀλλά θέλω ὅλο καί κάτι περισσότερο, ἢ ὅταν θέλω ἀπλά ἕνα δεύτερο ζευγάρι παπούτσια γιά παράδειγμα; Σέ ποιό σημεῖο ἀκριβῶς γίνομαι ἄπληστος;

Απάντηση: Η άπληστία έχει διάφορες μορφές. Έδω τὸ ἐξηγοῦμε σύμφωνα μὲ τούς κανόνες τῆς ἠθικῆς τῆς ἀξίας, ὅταν δηλ. εἶναι φαῦλη καὶ ἀνήθικη. Διότι ὑπάρχει κι ἡ άπληστία πού ἠθικά εἶναι δικαιολογημένη. Γιά παράδειγμα, τὸ νά αγοράσετε ἕνα δεῦτερο ζευγάρι παπούτσια δέν εἶναι κάτι ἀνήθικο, δέν μπορείς νά κατηγορηθεῖς γι' αὐτό. Ἐάν ὅμως πᾶτε καί τὰ κλέψετε ἢ τὰ πάρετε μὲ ἀνήθικό τρόπο, τότε εἶναι διαφορετική περίπτωση.

Ἡ άπληστία πού ἐκδηλώνεται μέσω κλοπῆς εἶναι διαφορετική ἀπό τὴν άπληστία πού ἐκδηλώνεται μέσω μίας τίμιας συναλλαγῆς. Στὴν τελευταία περίπτωση ἱκανοποιεῖτε τὴν άπληστία σας γιά δύο ἢ τρία ἢ τέσσερα ζευγάρια παπούτσια αγοράζοντάς τα μὲ δικά σας χρήματα. Ὑπάρχει λοιπόν ἡ ἀνήθικη άπληστία καί ἡ ἠθική άπληστία.

Ἀπό τὴν καρμική ἄποψη ὅμως, τὰ πράγματα εἶναι διαφορετικά. Παρ' ὄλο πού κάποιος ἱκανοποιεῖ τὴν άπληστία του μὲ ἔντιμο τρόπο, δέν παύει νά ὑπάρχει καρμική ἐπίπτωση λόγω τῆς ἴδιας τῆς άπληστίας. Καί ἔτσι δέν μπορεί νά ἐξαλείψει τὴν τάση τοῦ νά ἔχει κάτι περισσότερο. Διότι ἡ άπληστία πνευματικά θολώνει τὸν νοῦ, μὲ ἀποτέλεσμα νά γίνεται κάποιος πολύ ὑλιστής καί νά ἐνδιαφέρεται περισσότερο γιά ὑλικά πράγματα ἀντὶ γιά πνευματικά. Παρ' ὄλο πού ἀποκτᾷ τὰ ἐπιπλέον πράγματα μὲ δίκαιο καί νόμιμο τρόπο, ἡ ὕπαρξη καί μόνο τῆς άπληστίας, ὄχι μόνο τὸν ἐμποδίζει ἀπό τὴν ἐπίτευξη τῆς ἀπάρνησης τῆς ἡδονικῆς ἀπόλαυσης ἀλλά ἔχει σάν ἀποτέλεσμα νά φουντώνει ἡ άπληστία μέσα του.

Στὰ ἐπόμενα μαθήματα θά διαπιστώσουμε μὲ ποιὸν τρόπο ἡ άπληστία θολώνει τὸν νοῦ ἀκόμα κι ὅταν ἱκανοποιεῖται μὲ νόμιμο τρόπο. Σέ γενικές γραμμές ὅμως ἡ άπληστία εἶναι ἐπιθυμία (*τάνχσ*) ἡ ὁποία εἶναι τριῶν εἰδῶν:

Ἐπιθυμία γιά ἡδονικές ἀπολαύσεις, πού μπορεί νά εἶναι ἔντονη ἢ σέ διάφορους ἄλλους βαθμούς ἔντασης· μπορεί νά εἶναι λαγνεία, μπορεί νά εἶναι σεξουαλική ὁρμή, μπορεί νά εἶναι ἀκόμα καί ἀγάπη. Εἴχαμε δώσει πολλές συνώνυμες λέξεις γι' αὐτήν, ἀλλά δέν παύει νά εἶναι *λόμπα* δηλ. άπληστία. Ἀκόμα καί κάτι πιὸ λεπτοφυές ὅπως ἡ ἀρέσκεια, εἶναι *λόμπα*. Διότι ἡ *λόμπα* θρέφεται ἀπό τὴν εὐχαρίστηση γιά κάποιο πράγμα. Ἀπό τὴν εὐαρέσκεια ξεκινάει ἡ ἀλυσίδα πού φτάνει στὴν άπληστία, διότι ἐάν δέν μᾶς ἀρέσει κάτι δέν συνεχίζουμε νά τὸ θέλουμε.

Ἐπιθυμία γιά ὕπαρξη, ὅταν λόγω ἑνός εὐχάριστου αἰσθήματος ἐγείρεται ἡ ἐπιθυμία πρὸς ἕνα ἀντικείμενο.

Ἐπιθυμία γιά μὴ ὕπαρξη, ὅταν λόγω ἑνός δυσάρεστου αἰσθήματος ἐγείρεται ἡ ἐπιθυμία νά καταστρέψουμε τὸ ἀντικείμενο.

Εἶναι λοιπόν σάν ἕνα νόμισμα μὲ δύο ὄψεις.

Ἡ μία ὄψη εἶναι νά θέλει πράγματα, καί ἡ ἄλλη νά μὴν τὰ θέλει. Καί στίς δύο περιπτώσεις, εἶναι ἐπιθυμία. Ὅταν θέλω κάτι εἶναι ἐπιθυμία, ὅταν δὲν θέλω κάτι εἶναι πάλι ἐπιθυμία. Εἶναι ἡ ἴδια δύναμη πού ἐκδηλώνεται μέ δύο ὄψεις. Στήν δεύτερη περίπτωση ἐμφανίζεται ὑπό μορφή θυμοῦ ἢ μίσους, ἢ ἀκόμα καί ἐπιθετικότητας, πού μάς ὠθεῖ νά καταστρέψουμε κάτι.

Ὅλα αὐτά εἶναι ἐπιθυμία, εἶναι «θέλω»· κάτι πού δὲν μπορῶ νά τό ἔχω θέλω νά τό καταστρέψω, εἶναι δηλ. μία μορφή *τάνχα*.

Ἡ *λόμπα*, ἡ ἀπληστία δηλαδή, ἔχει δύο ὄψεις: ἡ μία εἶναι ἡ ἐπιθυμία πρός ἓνα ἀντικείμενο, καί ἡ ἄλλη (σέ περίπτωση πού ὑπάρχει κάποιο ἐμπόδιο καί δὲν μπορεῖ νά τό ἔχει) εἶναι ἡ ἐπιθυμία νά τό καταστρέψει.

Σέ κάθε περίπτωση, ἡ ἀπληστία ἐμφανίζεται μέ διάφορα συμφραζόμενα, καί δὲν εἶναι ἄλλο παρά μία μορφή ἐπιθυμίας πού ξεπερνάει τὰ ὅρια. Γιά παράδειγμα, μία μορφή ἀπλῆς ἐπιθυμίας εἶναι ὅταν θέλεις νά φᾶς ἀλλά δὲν ἐνδιαφέρεσαι ἐάν τό φαγητό εἶναι ἴδιο μέ αὐτό πού ἔφαγες χθές, ἢ ἐάν εἶναι τῆς ἀπόλυτης ἀρεσκείας σου. Ὅταν ὅμως ἔχεις ἔντονη ἐπιθυμία γιά κάτι ἰδιαίτερο, τότε ξεπερνᾷς τὰ ὅρια τῆς ἀπλῆς ἐπιθυμίας καί εἰσέρχεσαι στόν τομέα τῆς ἀπληστίας.

Εἶναι λοιπόν ἡ ἴδια ἐπιθυμία, πού ὅμως ἔχει διαφορετική ἔνταση ἀνάλογα μέ τίς περιστάσεις. Αὕτη ἡ ἔνταση καθορίζει καί τὰ ὅρια.

Στήν περίπτωση τῆς κλοπῆς ὅπως ἐξηγήσαμε ἤδη, ἡ ἐπιθυμία γιά τήν ἀπόκτηση ἐνός ἀντικειμένου ξεπερνάει τὰ ὅρια τῆς ἀπλῆς ἐπιθυμίας καί ἀγγίζει τήν ἀπληστία, ἡ ὁποία στήν συνέχεια ὠθεῖ κάποιον νά διαπράξει τήν κλοπή.

Ἑρώτηση: Ἡ λαιμαργία δὲν εἶναι κι αὕτη ἓνα εἶδος ἀπληστίας; ὅταν γιά παράδειγμα ὑπάρχουν πολλά κεράσια στό ψυγεῖο καί ἐμεῖς τὰ τρῶμε ὅλα χωρίς νά σκεφτοῦμε ὅτι καί οἱ ἄλλοι ἔχουν δικαίωμα νά φᾶνε;

Ἀπάντηση: Ναι, ὅταν μοιραζόμαστε πράγματα, πρέπει νά ἔχουμε σεβασμό καί γιά τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἀλλά ἡ λαιμαργία ἐμφανίζεται καί μέ τὰ δικά μας πράγματα, ὅταν δὲν τὰ μοιραζόμαστε. Π.χ. ἀγοράζουμε τρόφιμα ἀπό τό σούπερ-μάρκετ περισσότερο ἀπ' ὅσα χρειαζόμαστε, μέ δικά μας χρήματα, χωρίς νά χρειάζεται νά τὰ μοιραστοῦμε ἀφοῦ δὲν εἶναι κάποιος ἄλλος στό σπίτι, καί τὰ καταναλώνουμε μόνοι μας. Μέχρι ἐδῶ δὲν ἔχουμε παραβεῖ κάποιον ἠθικό κανόνα, διότι νόμιμα τὰ ἀγοράσαμε καί νόμιμα τὰ καταναλώνουμε, ἀλλά ὅταν πρέπει νά τὰ μοιραστοῦμε μέ ἄλλους ἀνθρώπους πρέπει νά προσέχουμε καί νά μὴν εἴμαστε λαιμαργοί.

Όταν δέν τό κάνουμε αυτό, τότε παραβαίνουμε τά δικαιώματα τῶν ἄλλων καί τότε ἡ πράξη μας γίνεται ἀνήθικη.

Ἀλλά καί στήν πρώτη περίπτωση, ὅταν τά καταναλώνουμε μόνοι μας χωρίς μέτρο, πάλι εἶναι λαιμαργία. Ἔτσι καί στήν μία περίπτωση καί στήν ἄλλη, ἔχουμε περάσει τό ὄριο τῆς ἀπλῆς ἐπιθυμίας καί ἔχουμε γίνει λαιμαργοί· δηλ. ἀπληστοί. Ἡ λαιμαργία λοιπόν εἶναι κι αὐτή εἶδος ἀπληστίας, εἶναι *λόμπα*. Καί φυσικά ἔχει ἐπιπτώσεις ὄχι μόνον στήν σωματική υἰγεία ἀλλά καί στήν πνευματική, διότι θολώνει τόν νοῦ καί γίνεται ἐμπόδιο γιά τήν πνευματική ἀνάπτυξη.

Ἀπλά διακρίνουμε τήν ἠθική *λόμπα* καί τήν ἀνήθικη *λόμπα*, ὅπως ἤδη ἔχουμε τονίσει στά προηγούμενα παραδείγματα.

Καί μέχρι τώρα ἐξηγοῦσαμε αὐτό ἀκριβῶς τό πράγμα, ὅτι δηλ. ἡ ἀπληστία εἶναι μία φαύλη ρίζα πού προκαλεῖ ἀνήθικες ἢ φαύλες πράξεις, ὅπως κλοπή ριζωμένη στήν ἀπληστία, λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά λόγω ἀπληστίας, φόνο λόγω ἀπληστίας, ἢ ὅπως ἀναφέραμε, λαιμαργία λόγω ἀπληστίας.

Ἔτσι μπορούμε νά ποῦμε ὅτι ἀπληστία εἶναι ἡ πολύ ἔντονη ἐπιθυμία γιά τήν ἀπόκτηση ἑνός ἀντικειμένου μέ κάθε τρόπο, ἔστω καί ἀνέντιμο, ἔστω καί μέ τήν βλάβη ἑνός ἄλλου ἀτόμου ἢ τοῦ ἴδιου μας τοῦ ἑαυτοῦ.

ΣΑΒΒΑΤΟ 10 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 2019 – Μάθημα 6^ο

Καλημέρα σας και καλώς ήλθατε.
Συνεχίζουμε τα μαθήματα πάνω στις Υπέρτατες Πραγματικότητες όσον αφορά την Ανάλυση και την Σύθεση του Νοῦ και τῆς Ὑλης, κάνοντας μία σύντομη ανακεφαλαίωση τῶν προηγούμενων μαθημάτων.

Παρουσιάζουμε ἐδῶ μία διαφορετική ἀναπαράσταση σέ σχέση μέ τὰ 31 ἐπίπεδα ὑπαρξης πού ἤδη ἔχουμε ἀναφέρει:

Ἐμεῖς βρισκόμαστε στόν ἀνθρώπινο κόσμο· πάνω ἀπό αὐτόν βρίσκεται ὁ κόσμος τῶν θεῶν ἢ τῶν καλῶν πνευμάτων δηλ. ὄντων πού ἔχουν κάνει πολλά καλά ἔργα καί ἔχουν γεννηθεῖ σ' αὐτά τὰ ἐπίπεδα· κάτω ἀπό τόν ἀνθρώπινο κόσμο ὑπάρχουν οἱ κόσμοι τῶν δαιμόνων, τῶν φαντασμάτων, τῶν ζῶων, καί τῶν κολασμένων, δηλ. ὄντων πού ἔχουν κάνει τόσο κακές καί φαύλες πράξεις, ὥστε τώρα βρίσκονται στήν κόλαση. Κάποια ἀπό αὐτά τὰ ὄντα μπορούμε νά τὰ δοῦμε, κάποια δέν μπορούμε, καί φυσικά σέ σχέση μέ τόν κόσμο τῶν κολασμένων ὅπως σᾶς ἔχω πεί, αὐτή τήν κόλαση μπορούμε νά τήν δοῦμε καί στόν ἀνθρώπινο κόσμο, καθ' ὅσον αὐτή τήν στιγμή πού μιλάμε, ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού ζοῦν σέ συνθῆκες κόλασης. Ὅπως αὐτοί πού βιώνουν πολέμους, ἢ αὐτοί πού εἶναι κλεισμένοι στίς φυλακές καί βιώνουν βασανιστήρια, κλπ.

Πάνω ἀπό τόν κόσμο τῶν θεῶν, ὑπάρχουν οἱ τρεῖς κόσμοι τῆς 1^{ης} Τζάνα ἢ ἔκστασης, οἱ τρεῖς κόσμοι τῆς 2^{ης}, οἱ τρεῖς κόσμοι τῆς 3^{ης}, καί οἱ ἑπτὰ κόσμοι τῆς 4^{ης} ἔκστασης. Ὁ διαχωρισμός αὐτῶν τῶν κόσμων ὀφείλεται στό κατά πόσο ἰσχυρά ἢ δυναμικά ἔχει ἀναπτύξει κάποιος τίς τζάνας, κατά πόσον δηλ. ἔχει ἀπόλυτη κυριαρχία πάνω σέ μία τζάνα, π.χ. στήν πρώτη τζάνα κατά τρεῖς

βαθμούς, στην δεύτερη κατά τρείς βαθμούς, στην τρίτη κατά τρείς βαθμούς, και στην τέταρτη τζάνα κατά έπτά βαθμούς. Νά υπογραμμίσουμε δέ, ότι όσο μεγαλύτερη κυριαρχία έχει κάποιος σέ μία τζάνα τόσο μεγαλύτερο είναι και τό διάστημα παραμονής του σέ εκείνον τόν κόσμο.

Έπίσης σέ κάποιον άπ' αυτούς τούς κόσμους, στον *Τουσάτβατίτσα*, υπάρχει ένας Σοταπάνα δάσκαλος όνόματι *Σουντάμμα* πού διδάσκει εκεί, και ή αίθουσα διδασκαλίας λέγεται *Αίθουσα Σουντάμμα*. Έχουμε αναφορές ότι οί *Σοταπάνα* (είσερχόμενοι στό ρεύμα) αλλά και οί *Άναγκάμιν* (μή έπιστρέφοντες) μπορούν νά συνεχίσουν τίς σπουδές τους εκεί. Άκόμα και οί Ντέβας (φωτεινοί θεοί) μπορούν νά συμμετάσχουν στα μαθήματα και νά πετύχουν τήν κατάσταση του *Σοταπάνα*.

Πηγαίνοντας πιό πάνω στην πυραμίδα, βρίσκουμε τόν κόσμο τής τζάνα του άπειρου διαστήματος πού έχει ως αντικείμενο συγκέντρωσης τό άπειρο διάστημα, τόν κόσμο τής τζάνα τής άπειρης συνείδησης μέ αντικείμενο συγκέντρωσης τήν άπειρη συνείδηση, τόν κόσμο τής τζάνα πού έχει ως αντικείμενο τήν μηδαμινότητα, και τέλος τόν κόσμο τής τζάνα πού έχει ως αντικείμενο συγκέντρωσης τήν ούτε αντίληψη ούτε μή αντίληψη.

Όπως βλέπουμε σ' αυτήν τήν πυραμίδα, όσο πιό ψηλά ανεβαίνουμε τόσο πιό λίγα όντα συναντάμε. Καί άν πάμε μέ τόν νόμο τής βαρύτητας θά δοϋμε ότι τά περισσότερα όντα πέφτουν κάτω· διότι έχουν βαρειά συνείδηση. Δέν λέμε ότι οί άνθρωποι πού κάνουν κακές πράξεις έχουν βαρειά συνείδηση, ένω αυτοί πού κάνουν καλές πράξεις έχουν έλαφριά συνείδηση; Έτσι λοιπόν αυτοί πού έχουν έλαφριά συνείδηση ανεβαίνουν προς τά πάνω, σάν μπουρμπουλήθρες στό νερό!

Στό επίπεδο τής ήδονικής σφαίρας πού ανήκουμε κι έμεϊς οί άνθρωποι, υπάρχουν 54 είδη συνείδησης, στό επίπεδο τών έκστάσεων τής λεπτοφυοϋς υλικής σφαίρας υπάρχουν 15 είδη συνείδησης, και στό άυλο επίπεδο υπάρχουν 12 είδη συνείδησης.

Πρέπει νά σημειώσουμε έδω, ότι τά όντα πού γεννιοϋνται σέ όποιονδήποτε άπό αυτούς τούς κόσμους, δέν παραμένουν αίώνια σ' αυτόν, αλλά περιπλανώνται άπό τόν έναν κόσμο στον άλλον. Άκόμα και τά όντα πού βρίσκονται στην κόλαση δέν παραμένουν αίώνια εκεί. Μόλις δηλ. τελειώσει τό κάρμα άπό τόν καρπό τής κακής πράξης πού διέπραξαν, γεννιοϋνται είτε σάν φαντάσματα, είτε σάν ζωα, είτε ακόμα και σάν άνθρωποι.

Άκόμα και τὰ ἄτομα πού ἔχουν ἀναπτύξει τήν ὑψηλή αὐτοσυγκέντρωση πού λέγεται Οὔτε Ἀντίληψη Οὔτε μή Ἀντίληψη, δέν μένουν αἰώνια σ' αὐτή τήν κατάσταση, διότι μόλις ἡ καρμική δύναμη τῆς αὐτοσυγκέντρωσης πού τοὺς ἔφερε ἐκεῖ ἐξασθενίσει, τότε σιγά σιγά πέφτουν ξανά κάτω στά πιό χονδροειδή ἐπίπεδα.

Ἔτσι δέν ὑπάρχει κανένα ὄν πού νά παραμένει σέ κάποιο ἀπ' αὐτά τὰ ἐπίπεδα ὑπαρξης παντοτεινά. Τίποτα δέν εἶναι αἰώνιο, πάντα ὑπάρχει αὐτός ὁ κύκλος, καί σύμφωνα μέ τόν Βουδδισμό, δέν ὑπάρχει οὔτε ἓνα ὄν πού νά μήν ἔχει πάει στήν κόλαση ἢ πού δέν ἔχει πετύχει τήν ἀνώτερη ἔκσταση τῆς Οὔτε Ἀντίληψης Οὔτε μή Ἀντίληψης. Σ' αὐτόν τόν ἀέναο κύκλο τῆς ἐπαναγέννησης, ἀκόμα κι ἐμεῖς πού τώρα ἔχουμε γεννηθεῖ σάν ἄνθρωποι, ἔχουμε ὑπάξει στόν κόσμο τῶν θεῶν, στοὺς κόσμους τῆς 1^{ης}, τῆς 2^{ης}, τῆς 3^{ης} καί τῆς 4^{ης} τζάνα, καί σέ ὅλους γενικά τοὺς κόσμους, μέχρι καί τόν ὑψηλότερο τῆς οὔτε ἀντίληψης οὔτε μή ἀντίληψης. Εἴμαστε κι ἐμεῖς περιπλανώμενα ὄντα πού περιστρέφονται μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς κόσμους τῶν διαφορετικῶν συνειδησέων.

Αὐτός ὁ κύκλος θανάτου καί ἐπαναγέννησης ὀνομάζεται Σανγκσάρα ἢ Σαμσάρα· μία πολύ συνηθισμένη λέξη στόν Βουδδισμό. Κάθε ὄν, παραμένει μέσα σέ κάποιον ἀπό αὐτοὺς τοὺς κόσμους γιά ἓνα ὀρισμένο χρονικό διάστημα πού ἐξαρτᾶται ἀπό τό κάρμα του, τίς πράξεις του· καί γιά ὅσο διάστημα ὁ καρπός αὐτῶν τῶν πράξεων εἶναι δυναμικός, τό ὄν παραμένει σ' αὐτόν τόν συγκεκριμένο κόσμο. Ὅταν τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν τῶν πράξεων χάσουν τήν δύναμή τους, τότε τό ὄν φεύγει ἀπ' αὐτόν τόν κόσμο καί ξαναγεννιέται σέ ἓναν ἄλλον. Ἀκόμα καί οἱ θεοί πού εἶναι γεννημένοι στοὺς θεϊκοὺς κόσμους, χάνουν αὐτή τήν θέση.

Διότι βασικά, οί κόσμοι τῶν θεῶν εἶναι σάν τουριστικό μέρος στό ὁποῖο πάει κανεῖς γιά διακοπές. Προηγουμένως ἔχει μιὰ καλή ζωή, συγκεντρώνει χρήματα ἀπό τήν ἐργασία του, καί μετὰ πηγαίνει σέ ἕνα ὄμορφο νησί, κάθεται ἐκεῖ, καί ἀπολαμβάνει γιά ἕνα διάστημα τήν ζωή του σέ κάποιο πολυτελές ξενοδοχεῖο πέντε ἢ ἑπτὰ ἀστέρων. Φυσικά, ὅταν τά χρήματά του τελειώσουν εἶναι ἀναγκασμένος νά γυρίσει πάλι στό σπίτι του.

Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τούς κόσμους τῆς κόλασης ἢ τῶν ζώων κλπ. Γεννιέται κανεῖς ἐκεῖ βασανιζόμενος ἀπό πόνο, ταλαιπωρία, καί ἐξαθλίωση, τυρρανιέται καί ἀγωνιά, καί ὅταν τό κάρμα ἀπό τίς κακές του πράξεις τελειώσει, τότε γεννιέται σέ κάποιον ἄλλο κόσμο ἀκόμα καί στόν ἀνθρώπινο.

Πολλές τέτοιες περιπτώσεις ἀναφέρονται στά βουδδιστικά βιβλία σέ σχέση μέ αὐτούς τούς κόσμους τῆς ἡδονικῆς σφαίρας καί τά διαφορετικά εἶδη συνειδήσεως πού ὑπάρχουν σ' αὐτούς. Π.χ. στόν κόσμο τῶν ἀνθρώπων οἱ καλές καί οἱ κακές συνειδήσεις ἐμφανίζονται ἀνάμικτα, ἐνῶ στούς κόσμους τῶν κολάσεων, τῶν ζώων, κλπ. τό 95% εἶναι κακές ἢ φαύλες συνειδήσεις. Στόν κόσμο τῶν θεῶν ὑπάρχουν ὡς ἐπί τό πλεῖστον καλές συνειδήσεις, καί ὅσο πᾶμε πιό ψηλά, οἱ καλές συνειδήσεις εἶναι πιό ἔντονες.

Στόν ἀνθρώπινο κόσμο τό μίγμα τῶν καλῶν καί τῶν κακῶν συνειδήσεων διαφέρει ἀπό ἄτομο σέ ἄτομο. Σέ κάποιους ἀνθρώπους ὑπάρχει μεγαλύτερο ποσοστό καλῶν συνειδήσεων, σέ κάποιους ἄλλους μισό μισό, καί σέ κάποιους ἄλλους τό ποσοστό τῶν φαύλων συνειδήσεων εἶναι μεγαλύτερο.

Γι' αὐτόν τόν λόγο βλέπουμε τήν διαφοροποίηση τῶν ἀνθρώπων σέ κοινωνικές, οἰκονομικές, καί ἄλλου εἶδους τάξεις, ὅπως εἶναι οἱ ἀριστοκράτες πού ἀπολαμβάνουν ὅλες τίς ἀνέσεις, καί οἱ φτωχοί πού πεινᾶνε καί δέν ἔχουν νά φᾶνε οὔτε μιὰ φέτα ψωμί. Στόν κόσμο λοιπόν τῶν ἀνθρώπων ὑπάρχει ἀνάμικτο τό καλό μέ τό κακό.

Ἔχουμε μιλήσει μέχρι τώρα μόνο γιά τίς συνειδήσεις τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἡδονικῆς σφαίρας, καί μόνο γιά τίς φαύλες ἐξ' αὐτῶν. Διότι φυσικά ὑπάρχουν καί οἱ καλές συνειδήσεις τῆς ἡδονικῆς σφαίρας.

Οἱ φαύλες συνειδήσεις τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἡδονικῆς σφαίρας εἶναι 12, καί ἐγείρονται ἀπό τίς τρεῖς φαύλες ρίζες: 8 ριζωμένες στήν Ἀπληστία, 2 ριζωμένες στό Μῖσος, καί 2 ριζωμένες στήν Αὐταπάτη.

Στό προηγούμενο μάθημα ολοκληρώσαμε την ανάλυση για την φαύλη ρίζα της Άπληστίας, από την οποία εγείρονται 8 είδη φαύλων συνειδήσεων που συνοδεύονται ή συσχετίζονται με την άπληστία, συνοδευόμενες από λανθασμένη νόηση ή χωρίς λανθασμένη νόηση, και με προτροπή ή χωρίς προτροπή.

Σήμερα θα συνεχίσουμε με την ανάλυση της φαύλης ρίζας του Μίσους.

2 ΦΑΥΛΕΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΙΣ ΡΙΖΩΜΕΝΕΣ ΣΤΟ

ΜΙΣΟΣ

Οι Φαύλες Ρίζες της Συνείδησης

Ρίζα:
Μίσος

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες
στο Μίσος

Consciousness Rooted
in Hate
(*dosa-mūla-cittāni*)

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Συνείδηση Ριζωμένη στο Μίσος

Μίσος: σφοδρή απέχθεια
προς κάποιον ή κάτι

Τό φαινόμενο τοῦ μίσους τό συναντᾶμε καθημερινά και μπορούμε νά τό βιώσουμε, διότι μιλάμε γιά κάτι ἀπό πού μπορεί νά τό δεῖ κανείς ὄχι μόνον στόν ἑαυτόν του ἀλλά και στούς ἄλλους ἀνθρώπους. Εἶναι ἕνα συναίσθημα πού ἐμφανίζεται πολύ συχνά.

Ἐπάρχουν πολλές συνώνυμες λέξεις γιά τό μίσος.

Συνείδηση Ριζωμένη στο Μίσος

Ποιες εἶναι οι ἄλλες λέξεις για μίσος;

ἐχθρα, θυμός, οργή, εξοργισμός, μνησικακία.

Τό ἴδιο τό μίσος μπορεί φυσικά νά ἐκδηλωθεῖ μέ διαφορετικές μορφές, και ἀνάλογα μέ τήν βαθμίδα ἔντασης πού ἔχει τό προσδιορίζουμε μέ κάποια συνώνυμη λέξη. Ἔτσι, ὅταν π.χ. ὁ βαθμός ἔντασης εἶναι μεγάλος, δέν λέμε ὅτι αὐτός ὁ ἀνθρώπος εἶναι θυμωμένος ἀλλά ὀργισμένος, διότι ὅλο του τό σῶμα ταραζεται και τρέμει.

Στά προηγούμενα μαθήματα εἶχαμε δεῖ ὅλες τίς συνώνυμες λέξεις πού εἶναι βαθμίδες τοῦ ἴδιου συναισθήματος:

Συνώνυμες Λέξεις της Dosa

μίσος, ἐχθρα, θυμός, οργή, τσαντίλα, εξοργισμός, εκνευρισμός, αποστροφή, αντιπάθεια, ἀπέχθεια, αηδία, αποκρουστικότητα, φθόνος,

αποτροπιασμός, ἀπώθηση, φόβος, μνησικακία, κακοβουλία, δυσαρέσκεια, ἄχτι, μοχθηρία, κακία, χαιρεκακία, σαδισμός, επιθετικότητα

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Όλες αυτές τις μορφές μίσους τις συναντάμε καθημερινά, με τους γονείς μας, τα παιδιά μας, με τους γείτονες, στο σχολείο, όταν διαβάζουμε έφημερίδα, όταν βλέπουμε τηλεόραση κλπ. Καθημερινά, συναντάμε όλο και κάποια άπ' αυτές τις βαθμίδες του μίσους. Σέ παγκόσμιο επίπεδο όμως, μπορούμε νά δούμε όλες αυτές τις βαθμίδες.

Τό μίσος έκδηλώνεται σέ όλους τους κόσμους τῆς ἡδονικῆς σφαίρας· στά ζῶα, στά φαντάσματα, καί στους δαίμονες περισσότερο.

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

1 Μία συνείδηση, συνοδευόμενη από

- αίσθημα δυσαρέσκειας (*domanassa*),
- σχετιζόμενη με αποστροφή (*paṭigha*), και
- αυθόρμητη (*asañkhārika*).

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

2 Μία συνείδηση, συνοδευόμενη από

- αίσθημα δυσαρέσκειας (*domanassa*),
- σχετιζόμενη με αποστροφή (*paṭigha*), και
- με προτροπή (*sasañkhārika*).

Athens Theravada Center

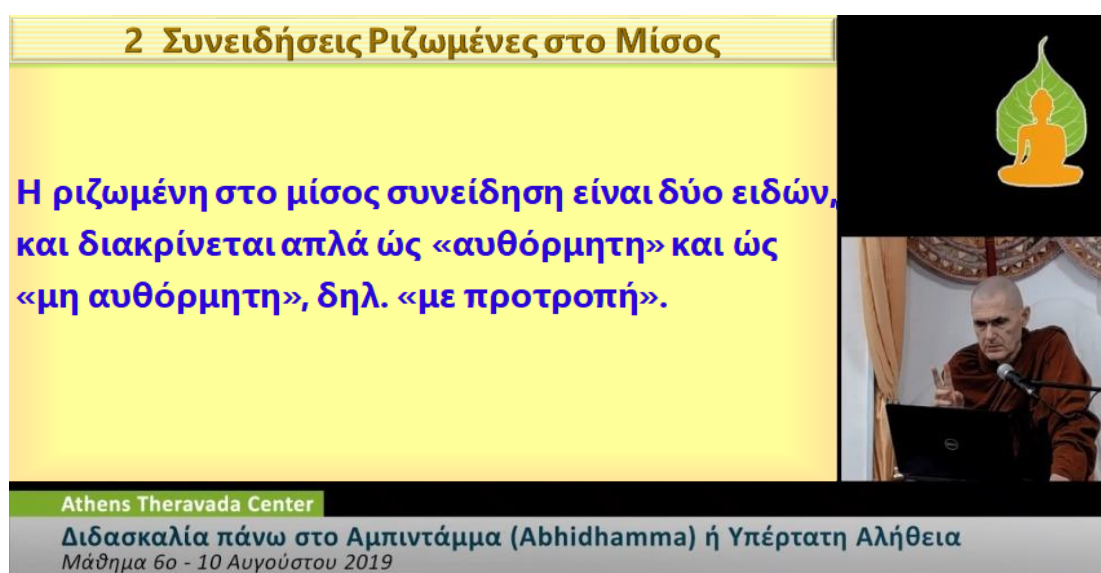
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Στό πρώτο είδος έχουμε έναν νοητικό παράγοντα που είναι ή δυσαρέσκεια, έναν που είναι ή αποστροφή, και τό αύθόρμητο συναίσθημα που προκαλείται από έμας τούς ίδιους. Βλέπουμε δηλαδή κάτι που δέν μάς άρέσει και αύθόρμητα νιώθουμε μίσος.

Στό δεύτερο είδος πάλι ύπάρχει δυσαρέσκεια, πάλι ύπάρχει αποστροφή, αλλά ή έκδήλωση του μίσους μέσα μας όφείλεται στην προτροπή, δηλ. κάποιος μάς έχει έπηρρεάσει μέ μία ίδέα έτσι ώστε νά θυμώσουμε μέ κάτι ή νά μισήσουμε κάτι.

Μέ λίγα λόγια:

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

Η ριζωμένη στο μίσος συνείδηση είναι δύο ειδών, και διακρίνεται απλά ως «αυθόρμητη» και ως «μη αυθόρμητη», δηλ. «με προτροπή».

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Αυτή ή έλάχιστη διαφορά άνάμεσα στην αύθόρμητη και στην μή αύθόρμητη φαύλη συνείδηση του μίσους, όφείλεται στον βαθμό έντασης· ή αύθόρμητη συνείδηση μίσους έχει μεγαλύτερη δυναμικότητα, ένω ή μή αύθόρμητη είναι πιό αδύναμη, δέν έχει τόση δυναμικότητα μέσα της όσο όταν τό κάνουμε από μόνοι μας, λόγω του ότι άκολουθοϋμε τήν ίδέα ή τά λόγια κάποιου άλλου, είτε για νά του κάνουμε τό χατήρι είτε έπειδή μάς πείθει ότι είναι έτσι. Στην δεύτερη περίπτωση ή όρμη του μίσους δέν είναι τόσο δυνατή όσο στην αύθόρμητη.

Κατά τ' άλλα οι υπόλοιποι παράγοντες είναι ίδιοι.

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

Σε αντίθεση με την συνείδηση που είναι ριζωμένη στην απληστία, και που μπορεί να προκύψει με δύο εναλλακτικά είδη αισθήματος - είτε με αίσθημα ευαρέσκειας είτε με ουδέτερο αίσθημα - η συνείδηση που είναι ριζωμένη στο μίσος εγείρεται με ένα μόνο είδος αισθήματος, αυτό της δυσαρέσκειας.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Αυτό που ώθει έναν άνθρωπο να μισήσει κάτι είναι το αίσθημα τῆς δυσαρέσκειας.

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

Επίσης, αντίθετα με την συνείδηση που είναι ριζωμένη στην απληστία, η συνείδηση που είναι ριζωμένη στο μίσος δεν προκύπτει σε σχέση με την λανθασμένη νόηση (*ditṭhi*).

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Είχαμε πει ότι στην περίπτωση τῆς ἀπληστίας, οἱ φαύλες συνειδήσεις καί οἱ πράξεις που τίς ἀκολουθοῦν σχετίζονται ὡς ἓνα βαθμό καί μέ τήν λανθασμένη νόηση. Κάποιος δηλ. κλέβει, ἐπειδή πιστεύει ὅτι δέν ὑπάρχει τίποτα κακό στήν κλοπή, κλπ.

Στήν περίπτωση ἐκδήλωσης μιᾶς φαύλης συνείδησης ριζωμένης στό μίσος ἢ λανθασμένη νόηση ἀπουσιάζει.

Οἱ ἄνθρωποι μποροῦν νά κάνουν πράξεις μίσους ἀπό λανθασμένη νόηση; βεβαίως μποροῦν, ὅπως ἀπό λανθασμένη ἰδεολογία. Π.χ. θεωροῦν ὅτι ἡ δικιά τους πίστη εἶναι ἡ ὀρθή καί γι' αὐτό ἔχουν δικαίωμα νά ἐξοντώσουν τοὺς ἄπιστους.

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

Παρόλο που η λανθασμένη νόηση (*ditṭhi*) μπορεί να παρακινήσει πράξεις μίσους, η ίδια η λανθασμένη νόηση δεν εγείρεται ταυτόχρονα με το μίσος, δηλ. στο ίδιο είδος συνείδησης, αλλά σε νωρίτερο χρόνο και σε διαφορετικό είδος συνείδησης.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια

Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Όμως η ιδεολογία δεν εμφανίζεται ταυτόχρονα με το μίσος. Η φαύλη συνείδηση της ιδεολογίας είναι αυτή που προτρέπει την φαύλη συνείδηση του μίσους να έγερθεϊ. Όταν δηλ. εκτελείται η πράξη του μίσους, δεν έμπεριέχεται την ίδια στιγμή η φαύλη συνείδηση της ιδεολογίας, αλλά μόνον η συνείδηση του μίσους. Προηγουμένως μπορεί να υπάρχει η συνείδηση της λανθασμένης νόησης και να πυροδοτήσει την συνείδηση του μίσους, αλλά δεν μπορούν να έμφανισθοῦν και οί δύο ταυτόχρονα.

Γι' αυτό λοιπόν λέμε, ότι στην συνείδηση που είναι ριζωμένη στο μίσος υπάρχει μόνον η δυσαρέσκεια και το συναίσθημα της άποστροφής προς το αντίκειμενο. Το πώς έμφανίσθηκε αυτή η δυσαρέσκεια, αυτή η άποστροφή, όφείλεται σε μιά προηγούμενη συνείδηση που είχε την ρίζα της στην λανθασμένη νόηση, η όποια όμως δεν έμφανίζεται κατά την δράση της συνείδησης που έχει την ρίζα της στο μίσος.

Έδω βλέπουμε ότι στην προηγούμενη συνείδηση που ήταν ριζωμένη στην άπληστία, υπάρχει διαφορετικός συνδυασμός νοητικῶν παραγόντων.

Όμως στην περίπτωση του μίσους που εξετάζουμε τώρα, βλέπουμε έναν διαφορετικό συνδυασμό νοητικών παραγόντων.

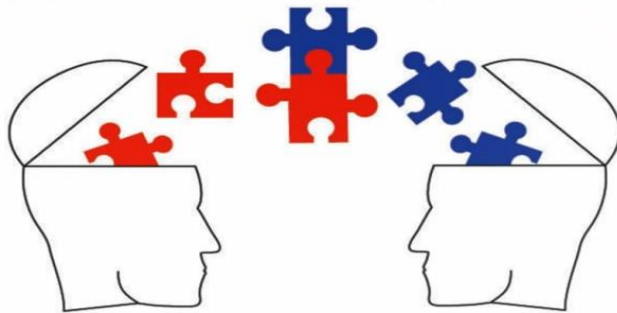

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

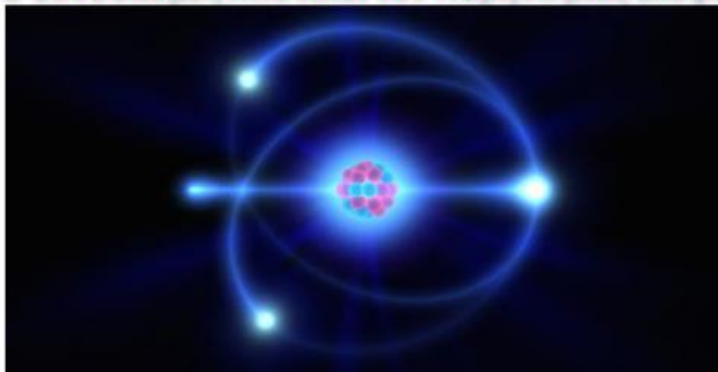
Έδω το αίσθημα ευαρέσκειας έχει αντικατασταθεί από την δυσαρέσκεια και η λανθασμένη νόηση έχει αντικατασταθεί από την αποστροφή. Το αίσθημα από ευχάριστο έχει γίνει δυσάρεστο, και η βούληση φυσικά ακολουθεί τώρα αυτόν τον συνδυασμό που καταλήγει στο μίσος.

Αυτός ο διαφορετικός συνδυασμός είναι ο λόγος που ταξινομούμε τις συνειδήσεις σε διάφορες κατηγορίες.

Διαφορετικός Συνδυασμός Νοητικ. Παραγόντων

Ο Συνδυασμός Αποτελεί τον Πυρήνα μιας Σκέψης

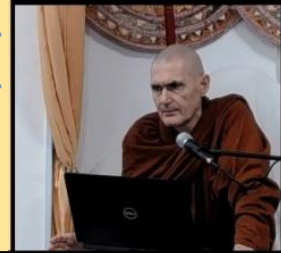

Γιά νά έγερθεῖ μία σκέψη χρειάζονται κάποιοι νοητικοί παράγοντες γιά νά ἐπηρρεάσουν τήν βούληση, ὅπως τό αἶσθημα πού παίζει πολύ μεγάλο ρόλο ἢ ἡ λανθασμένη νόηση. Ἀπό ἐκεῖ ξεκινάει καί φουντώνει μία σκέψη. Ὁ συνδιασμός πάλι δυσαρέσκειας καί ἀποστροφῆς, ἐπηρρεάζει τήν βούληση διαφορετικά καί ἔχουμε ἕναν διαφορετικό πυρήνα σκέψης.

Στό Ἀμπιντάμμα, ἐμεῖς ἐξετάζουμε τόν πυρήνα μιᾶς σκέψης ὁ ὁποῖος παράγεται ἀπό τόν συνδιασμό πρωταρχικῶν καί σημαντικῶν διαφορετικῶν νοητικῶν παραγόντων. Κατ' αὐτόν τόν τρόπο βλέπουμε πῶς παράγεται μία σκέψη ἢ μία συνείδηση.

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

Μία συνείδηση, συνοδευόμενη από αἶσθημα δυσαρέσκειας (*domanassa-sahagata*): Το αἶσθημα που συνοδεύει τις καταστάσεις της συνείδησης που είναι ριζωμένες στο μίσος είναι δυσαρέσκεια.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Ἀμπιντάμμα (Abhidhamma) ἢ Ὑπέρτατη Ἀλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

Δυσαρέσκεια:

δυσάρεστο αἶσθημα που προέρχεται από ανικανοποίητη ἐπιθυμία κτλ. ἢ ἀπό κάτι που μας ενοχλεῖ.

Τό αΐσθημα τῆς δυσαρέσκειας ἐκδηλώνεται στό πρόσωπό μας, ἀλλά εἶναι πολλοί ἄνθρωποι πού κρύβουν αὐτό τό αΐσθημα μέσα τους. Τά ζῶα εἶναι διαφορετικά. Ὅταν ἕνας σκύλος ἢ μιά γάτα εἶναι δυσαρεστημένοι τό καταλαβαίνουμε ἀμέσως!

Τό σκίτσο μέ αὐτό τό πρόσωπο, ἀπεικονίζει ὄχι μόνον τό συναίσθημα τῆς δυσαρέσκειας πού ἐκδηλώνεται ἐξωτερικά ἀλλά καί τήν δυσαρέσκεια πού ἔχουμε μέσα μας.

Ἐπάρχουν κι ἄλλες λέξεις γιά τήν δυσαρέσκεια πού τίς χρησιμοποιοῦμε καθημερινά, γιά νά δείξουμε τήν ἐνόχλησή μας ἢ τήν ἀνικανοποίητη ἐπιθυμία μας.

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

Ποιες εἶναι οἱ ἄλλες
λέξεις γιά δυσαρέσκεια;

Ανικανοποίηση,
αποδοκιμασία, ἐνόχληση,
ἐκνευρισμός, ἀγανάκτηση

Ἐξετάζοντας τό νόημα τῆς δυσαρέσκειας στήν γλώσσα Πάλι, διαπιστώνουμε ὅτι:

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

Ἡ Pali λέξη *domanassa* προέρχεται ἀπό τό πρόθεμα **du** = **δυσ-**, κακό + **mana** - νούς, καί δηλώνει **δυσάρεστο νοητικό αἶσθημα**.

Εἶναι τό ἀντίθετο τοῦ *somanassa*, πού προέρχεται ἀπό τό **su** = **ευ-**, καλό + **mana** - νούς, καί δηλώνει **ευχάριστο νοητικό αἶσθημα**.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Ἀμπιντάμμα (Abhidhamma) ἢ Ὑπέρτατη Ἀλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Τό *ντομανάσσα* μπορούμε νά τό μεταφράσουμε καί σάν κακή διάθεση («είμαι κακοδιάθετος σήμερα»), καί τό *σομανάσσα* σάν καλή ή εύχάριστη διάθεση.

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

Το αίσθημα δυσαρέσκειας συνοδεύεται μόνο από την συνείδηση που είναι ριζωμένη στο μίσος, και αυτή η συνείδηση συνοδεύεται απαραίτητως από αυτό το αίσθημα.

Τό μίσος δηλ. έκδηλώνεται έχοντας πάντα στόν πυρήνα του τό αίσθημα τῆς δυσαρέσκειας.

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

Έτσι η δυσαρέσκεια, δηλ. το δυσάρεστο νοητικό αίσθημα, είναι πάντα φαύλη.

Από αυτήν την άποψη διαφέρει από το δυσάρεστο σωματικό αίσθημα, που είναι καρμικά απροσδιόριστο, και από το ευάρεστο και ουδέτερο αίσθημα, που μπορεί να είναι καλό, φαύλο ή απροσδιόριστο.

Όταν γιά παράδειγμα, αισθανόμαστε σωματική δυσφορία λόγω υπερβολικής ζέστης ή κρύου, αυτό όφείλεται σέ έξωτερικούς παράγοντες καί όχι νοητικούς. Καί λόγω τοῦ ότι αυτή ή δυσφορία δέν προκαλείται από δικιά μας πρόθεση, δέν υπάρχουν καί ήθικά καρμικές έπιπτώσεις· είναι δηλ. καρμικά απροσδιόριστη. Όταν όμως ή δυσαρέσκεια προκαλείται από νοητικούς παράγοντες, τότε υπάρχει πρόθεση, είναι καρμικά προσδιορισμένη, καί φαύλη.

Από την άλλη πλευρά, τό εύχάριστο καί τό ουδέτερο αίσθημα μπορεί νά είναι καλό, φαύλο, ή απροσδιόριστο. Διότι π.χ. στήν περίπτωση τῆς συνείδησης που είναι ριζωμένη στήν άπληστία, εάν ή πρόθεση είναι ευάρεστη ή ουδέτερη μπορεί νά έγερθεϊ ευάρεστο ή ουδέτερο αίσθημα, ή άν ή πρόθεση είναι φαύλη τότε καί τό αίσθημα θά είναι φαύλο.

Υπάρχει και τὸ ἀπροσδιόριστο αἴσθημα πού ἀφορᾷ τοὺς Ἀρχάτς ἢ τοὺς Βούδδες, στήν περίπτωση τῶν ὁποίων οἱ ἐγειρόμενες συνειδήσεις εἶναι ἀπροσδιόριστες (*κίρια*), καί οἱ σκέψεις πού τίς συνοδεύουν δέν ἔχουν καρμικά ἀποτελέσματα.

Ὅπως σᾶς εἶχα πει, μοιάζουν μέ ἓνα δέντρο πού ἀνθίζει ἀλλά δέν κάνει καρπούς. Οἱ πράξεις τους εἶναι σάν λουλούδια δηλ. καλές, ἀλλά δέν ἔχουν καρμικά ἀποτελέσματα γιά μελλοντικές ἐπαναγεννήσεις. Εἶναι ἀπό ἠθικῆς πλευρᾶς ἀπροσδιόριστες.

Τὸ δεύτερο εἶδος συνείδησης ριζωμένης στό μίσος, εἶναι ἡ συνείδηση πού σχετίζεται μέ τήν ἀποστροφή.

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

Συνείδηση σχετιζόμενη με ἀποστροφή (*paṭigha-sampayutta*):

Ενώ ἡ συνείδηση πού εἶναι ριζωμένη στήν ἀπληστία (*lobha*) λέγεται ρητά ὅτι συνοδεύεται ἀπό ἀπληστία, ἡ συνείδηση πού εἶναι ριζωμένη στο μίσος (*dosa*) ἐξηγείται με τήν συνώνυμη λέξη ἀποστροφή (*paṭigha*).

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Ἀμπιντάμμα (Abhidhamma) ἡ Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

Το *paṭigha* περιλαμβάνει ὅλους τους βαθμούς ἀποστροφῆς, ἀπό τὸν ἀπλό ἐκνευρισμό μέχρι τὴν βίαιη ὀργή. Ἡ λέξη σημαίνει κυριολεκτικά «χτυπῶ ἐναντίον», πού δείχνει μία νοητικὴ στάση ἀντίστασης, ἀπόρριψης, ἢ καταστροφῆς.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Ἀμπιντάμμα (Abhidhamma) ἡ Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

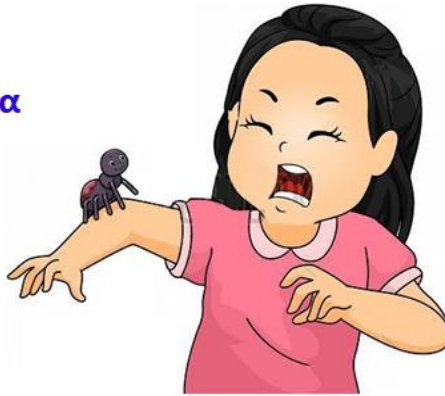

Έτσι οι αντιδράσεις του μίσους εκδηλώνονται με αυτά τα δύο είδη συνείδησης: της δυσαρέσκειας και της αποστροφής. Δεν είναι όπως η απληστία που έλκεται προς ένα αντικείμενο, αλλά είναι η αποστροφή προς το αντικείμενο.

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

Αποστροφή:

έντονη αντιπάθεια για κάποιον ή κάτι

Το αίσθημα αντιπάθειας για κάποιον ή για κάτι, το βιώνουμε καθημερινά. Μόλις δούμε κάτι που δεν μας αρέσει, άμέσως έχουμε μιá αντίδραση μέσα στον νοῦ μας· νιώθουμε αποστροφή.

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

Ποιες είναι οι άλλες λέξεις για αποστροφή;

Αντιπάθεια, απέχθεια, αποκρουστικότητα, αηδία, αποτροπιασμός.

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

Αν και το αίσθημα δυσαρέσκειας και η αποστροφή πάντα συνοδεύουν το ένα το άλλο, θα πρέπει παρ' όλα αυτά να διακρίνουμε τις ιδιότητές τους.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Πρέπει να κατανοήσουμε ότι άλλο είναι το αίσθημα δυσαρέσκειας και άλλο ή αποστροφή, και να διακρίνουμε ποιά είναι ή ιδιότητα του αίσθηματος τής δυσαρέσκειας και ποιά ή ιδιότητα τής αποστροφής.

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

Το αίσθημα δυσαρέσκειας (*domanassa*) είναι η εμπειρία ενός δυσάρεστου αισθήματος, ενώ η αποστροφή (*paṭigha*) είναι η νοητική στάση του εκνευρισμού ή της κακοβουλίας.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Πρώτα έκδηλώνεται το δυσάρεστο αίσθημα και μετά εγείρεται ή νοητική στάση του εκνευρισμού ή τής κακοβουλίας.

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στο Μίσος

Όσον αφορά τα πέντε συναθροίσματα, η δυσαρέσκεια περιλαμβάνεται στο συνάθροισμα του αισθήματος (*vedanā-kkhandha*), ενώ η αποστροφή περιλαμβάνεται στο συνάθροισμα των νοητικών λειτουργιών (*saṅkhāra-kkhandha*).

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Είχαμε αναλύσει στα προηγούμενα μαθήματα τα πέντε συναθροίσματα ένα εκ τών οποίων είναι το συνάθροισμα του αισθήματος. Η δυσαρέσκεια που είναι ένα αίσθημα, ανήκει στην κατηγορία αυτού του συναθροίσματος, ενώ ή αποστροφή στο συνάθροισμα τών νοητικών λειτουργιών. Η δυσαρέσκεια από μόνη της δεν μπορεί να προκαλέσει πράξη· πρέπει να ενεργοποιηθούν και άλλοι παράγοντες για να υπάρξει δράση. Δηλ. το αίσθημα από μόνο του δεν μπορεί να μάς ώθήσει να κάνουμε μιὰ πράξη.

Ἡ ἀποστροφή ὅμως ἔχει διαφορετική λειτουργία ἀπὸ τὴν δυσαρέσκεια, διότι στὴν ἀποστροφή ἐμπεριέχεται καὶ ἡ πρόθεση, πού μὲ τὴν σειρά της μπορεῖ νὰ ἐπιφέρει καὶ τὴν πράξη. Αὐτὸ συμβαίνει διότι οἱ νοητικοὶ παράγοντες πού συγκροτοῦνται γιὰ νὰ συνθέσουν τὴν ἀποστροφή εἶναι πολὺ πιὸ δυνατοὶ ἀπὸ αὐτοὺς πού συνθέτουν τὴν δυσαρέσκεια. Ἔτσι ὑπάρχει αὐτὴ ἡ διαφοροποίηση μεταξὺ αἰσθήματος καὶ ἄλλων νοητικῶν παραγόντων.

Ἔτσι αὐτὰ πού ἔχουμε πεῖ μέχρι τώρα μπορεῖ νὰ τὰ βρεῖ κανεὶς καὶ στὴν Σούττα, ὄχι μόνο στὸ Ἀμπιντάμμα· καὶ μπορούμε νὰ κάνουμε ἐδῶ μιὰ σύγκριση μὲ τὴν Σούττα στὴν ὁποία αὐτὲς οἱ λέξεις ἐμφανίζονται συχνά:

Σύγκριση με τις Σούττα	
<p>“Lobham, dosam vineyya patigham.” (Sn)</p> <p>“uppajjati pihāppaccayā domanassam. Patigham tena pajahati, na tattha patighānusayo anuseti.”</p> <p style="text-align: right;">(DN)</p>	
	

Οἱ λέξεις *Λόμπα* (ἀπληστία), *Ντόσα* (μίσος), καὶ *Πατίγκα* (ἀποστροφή), συνδέονται μεταξὺ τους καὶ συναντῶνται μαζὺ καὶ πολὺ συχνά σὲ ἓνα βιβλίο τοῦ *Σούτα Πίτακα* πού ὀνομάζεται *Σούτα-νιπάτα*. Καὶ ἡ λέξη *βινέγια* σημαίνει ἀποβολή, παράτημα· νὰ ἀποβάλει δηλ. κανεὶς ἀπὸ μέσα του τὴν ἀπληστία, τὸ μίσος, καὶ τὴν ἀποστροφή.

Παρακάτω συναντοῦμε τὴν λέξη *ντομανάσσα* (δυσαρέσκεια) πού ξανά ἐμφανίζεται παράλληλα μὲ τὴν λέξη *Πατίγκα* (ἀποστροφή) σὲ ἓνα ἄλλο βιβλίο τῆς *Σούτα Πίτακα*, τὸ *Ντίκα-Νικάγια*.

Μεταφράζουμε: *Πίχα*=ἀγαπητὸ, ἐπιθυμητὸ, *πάτσα*=ἐξ'αἰτίας, *ουππάτζατι*=ἐγείρεται *ντομανάσσα*=δυσαρέσκεια. *Τένσ*=, *πατζαχάτι*= Ὅλη αὐτὴ ἡ πρόταση μεταφράζεται ὡς «ἐξ' αἰτίας ἑνὸς ἀγαπητοῦ ἐγείρεται ἡ δυσαρέσκεια. Λόγω αὐτῆς.....».

Τώρα, είναι δυνατόν ἐξ' αἰτίας ἑνός ἐπιθυμητοῦ ἢ ἀγαπητοῦ ἀντικειμένου νά ἐγερθεῖ *ντομανάσσα* (δυσαρέσκεια); Βεβαίως, διότι ὅταν τὸ ἐπιθυμητὸ ἀντικείμενο μᾶς ἀπογοητεύσει, αἰσθανόμαστε δυσαρέσκεια.

Στὸν παρακάτω πίνακα στὴν ὁμάδα τοῦ μίσους, ἐξετάζουμε κάποιους ἀπὸ τοὺς φαύλους νοητικούς παράγοντες πού ἐγείρουν τὴν δυσαρέσκεια.

14 Φαύλοι Νοητικοί Παράγοντες			
5. ἀπληστία	} <i>lobho</i>	Ομάδα Απληστίας	
6. λανθασμένη νόηση			} <i>ditṭhi</i>
7. υπερηφάνεια/αλαζονεία			} <i>māno</i>
8. μίσος	} <i>doso</i>	Ομάδα Μίσους	
9. ζήλεια/φθόνος			} <i>issā</i>
10. φιλαργυρία			} <i>macchariya</i>
11. τύψη			} <i>kukkucca</i>

Athens Theravada Center
 Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ἢ Υπέρτατη Αλήθεια
 Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Ὁ νοητικὸς παράγοντας τῆς ζήλειας, ἐμφανίζεται ὅταν νιώθουμε δυσαρέσκεια γιὰ τὰ ἐπιτεύγματα ἢ τὰ ἀποκτήματα κάποιου ἄλλου πού εἶναι παραπάνω ἀπὸ τὰ δικά μας. Δέν μᾶς ἀρέσει νά ἔχουν οἱ ἄλλοι καλύτερα πράγματα ἀπὸ ἐμᾶς ἢ νά ὑπερέχουν ἀπὸ ἐμᾶς.

Ὁ φθόνος πάλι εἶναι ἡ πικρία γιὰ τὰ ἀγαθὰ, τὴν ἐπιτυχία, καὶ τὴν ὑπεροχὴ τῶν ἄλλων· εἶναι ἓνα εἶδος ζήλειας πού φθάνει μέχρι τὸ μίσος. Γι' αὐτὸ ἡ ζήλεια καὶ ὁ φθόνος εἶναι συνώνυμες λέξεις καὶ ὁ συνδιασμός τους ὀνομάζεται ζηλοφθονία. Σέ ὅλα αὐτὰ ὑπάρχει τὸ αἶσθημα τῆς δυσαρέσκειας. Τὸ ἀντίθετο τῆς ζήλειας εἶναι ὁ νοητικὸς παράγοντας τῆς συμπαθητικῆς χαρᾶς· ὅταν π.χ. βλέπουμε κάποιον νά πετυχαίνει ἢ νά ἀποκτᾷ κάτι πού δέν τὸ εἶχε προηγουμένως, χαιρόμαστε γι' αὐτὸν καὶ τὸν συγχαίρουμε: «μπράβο, χαίρομαι πού τὰ κατάφερες, σοῦ ἀξίζει!». Ἐνῶ ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς ζήλειας λέμε: «γιατί νά τὸ ἔχει αὐτός καὶ ὄχι ἐγώ; δέν τοῦ ἀξίζει! ἐγὼ τὸ ἀξίζω!»

Στὴν περίπτωση τῆς φιλαργυρίας φυσικά, ἓνας φιλάργυρος ποτέ δέν αἰσθάνεται ἄνετα ὅταν τὸν πλησιάζει ἓνας ζητιάνος καὶ τοῦ ζητάει ἐλεημοσύνη. Ἀμέσως νιώθει δυσαρέσκεια, σιχαίνεται τὸν ζητιάνο καὶ ἀποτραβιέται. Ἀλλὰ καὶ ἓνας φίλος νά τοῦ ζητήσῃ κάτι, πάλι αἰσθάνεται δυσαρέσκεια. Ὁ γενναιοδωρὸς ἀντιθέτως χαιρέται ἐάν τοῦ ζητηθεῖ βοήθεια καὶ μπορεῖ νά βοηθήσει.

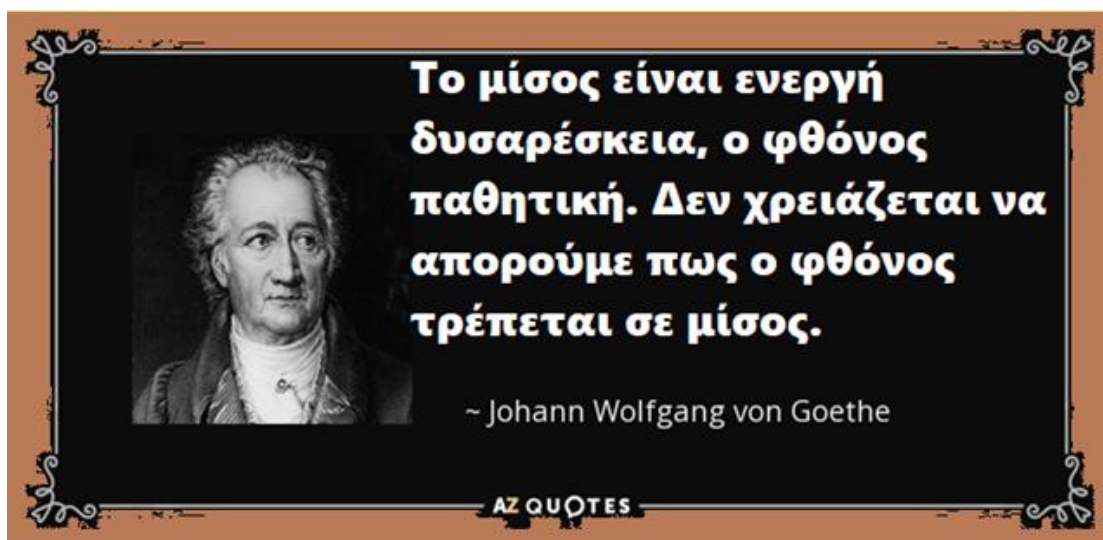

Τέλος οί τύψεις αναδύονται όταν θυμόμαστε κάτι που ἔγινε στό παρελθόν καί δέν τό διεκπεραιώσαμε σωστά. Στεναχωριόμαστε σκεπτόμενοι ὅτι ἔπρεπε νά εἴχαμε φερθεῖ καλύτερα ἢ ὅτι δέν ἔπρεπε νά τό κάνουμε καθόλου, ἢ «γιατί νά πῶ αὐτά τά λόγια; δέν ἔπρεπε νά τά πῶ» κλπ. Τό αἶσθημα πού συνοδεύει ὅλες αὐτές τίς σκέψεις εἶναι ἕνα δυσάρεστο αἶσθημα ἢ ἕνα αἶσθημα πικρίας.

Γιά νά ὑπερβεῖ κάποιος τίς τύψεις, πρέπει νά ἀποφασίσει ὅτι δέν θά ἐπαναλάβει ξανά τίς φαύλες πράξεις πού δημιουργοῦν τύψεις. Καί φυσικά αὐτό ἐξαρτᾶται ἀπό τό κατά πόσον θεωρεῖ κάποιος τί εἶναι καλό καί τί εἶναι κακό. Γιά παράδειγμα, μερικοί ἄνθρωποι δέν ἔχουν τύψεις ὅταν κάνουν μιᾶ κακή πράξη, διότι τούς μάθανε ὅτι ἡ συγκεκριμένη πράξη δέν ἔχει τίποτα κακό. Παρ' ὅλα αὐτά, ἐάν συνειδητοποιήσουν ὅτι αὐτή ἡ πράξη εἶναι λανθασμένη, ἀρχίζουν νά τούς τρῶνε οί τύψεις.

Ὅλες αὐτές οί περιπτώσεις ἀνήκουν στήν κατηγορία τοῦ μίσους καί συνοδεύονται ἀπό δυσaréσκεια.

Γιά νά ξεκαθαρίσουμε τά πράγματα μεταξύ μίσους καί φθόνου παραθέτουμε ἐδῶ τά λόγια τοῦ Γιόχαν Βόλφανγκ Γκέτε:

Αὐτό σημαίνει ὅτι ἐξ' αἰτίας τῆς ζήλειας ἢ τοῦ φθόνου πού εἶναι παθητική μορφή δυσαρέσκειας, κάποιος μπορεῖ νά μισήσει τόσο πολύ, πού νά φτάσει στό σημεῖο νά κάνει φόνο. Ὅταν ἡ δυσαρέσκεια πού προέρχεται ἀπό ζήλεια, φθόνο, φιλαργυρία, καί τύψεις, δυναμώσει τόσο πολύ ὥστε νά γίνει ἐνεργή μορφή δυσαρέσκειας δηλ. μίσος, φθάνουμε στό σημεῖο νά σκοτώσουμε ἀκόμα καί τόν ἑαυτόν μας· π.χ. στήν περίπτωση τῶν τύψεων, δέν ἀντέχουμε τόν ἑαυτόν μας, τόν μισοῦμε, δέν ξέρουμε πῶς νά ξεπεράσουμε τίς τύψεις, καί καταλήγουμε στήν αὐτοκτονία!

2 ΦΑΥΛΕΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΙΣ ΡΙΖΩΜΕΝΕΣ ΣΤΗΝ

ΑΥΤΑΠΑΤΗ

Θά εξετάσουμε τώρα τήν τρίτη φαύλη ρίζα πού εἶναι ἡ Αὐταπάτη.

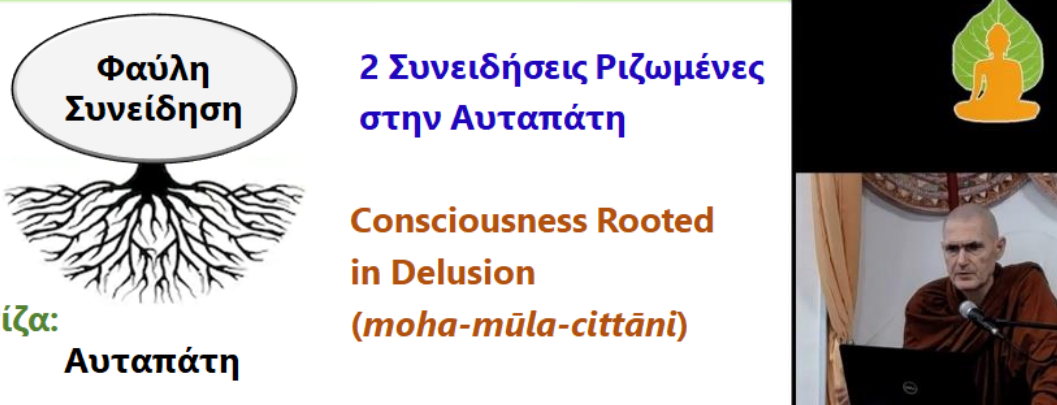
Οι Φαύλες Ρίζες της Συνείδησης

Φαύλη Συνείδηση

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στην Αυταπάτη

Consciousness Rooted in Delusion
(moha-mūla-cittāni)

Ρίζα:
Αυταπάτη

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Συνείδηση Ριζωμένη στην Αυταπάτη

Αυταπάτη:
το να εξαπατά κανείς τον εαυτό του πιστεύοντας ως πραγματικό ή πραγματοποιήσιμο κάτι που απλώς επιθυμεί.

Άπό μικρά παιδιά ἔχουμε μάθει νά εξαπατοῦμε τόν ἑαυτόν μας.
Ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἄλλο πράγμα, διότι ἀπό μόνη της δέν μπορεῖ νά φέρει τό ἐπιθυμητό ἀποτέλεσμα· πρέπει νά δουλέψουμε μέ σύστημα, νά κουραστοῦμε, νά παλαίψουμε, γιά νά πετύχουμε αὐτό πού ἐπιθυμοῦμε.

Ἡ αὐταπάτη ὅμως εἶναι ἡ κατάσταση στὴν ὁποία βρισκόμαστε ἐξ' αἰτίας μιᾶς ἐπιθυμίας, γιὰ τὴν ὁποία δὲν ἔχουμε κάνει καμιὰ προσπάθεια νὰ τὴν πραγματοποιήσουμε. Εἶναι δηλ. μιὰ μὴ πραγματοποιημένη φαντασίωση.

Ἕγχομεν κι ἄλλες συνώνυμες λέξεις γιὰ τὴν αὐταπάτη.

Ποιες εἶναι οἱ ἄλλες
λέξεις γιὰ αὐταπάτη;

ἀγνοία, μὴ γνώση, σύγχυση
μὴ κατανόηση, ἀπερισκεψία,
ψευδαἰσθηση, φαντασία,
φαντασιοκόπημα,
ονειροπόληση,
αμηχανία

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στὴν Αὐταπάτη

1 Μια συνείδηση, συνοδευόμενη ἀπὸ

- ουδέτερο αἰσθημα (*upekkha*),
- σχετιζόμενη με ἀμφιβολία (*vicikiccha*).

2 Μια συνείδηση, συνοδευόμενη ἀπὸ

- ουδέτερο αἰσθημα (*upekkha*),
- σχετιζόμενη με ἀνησυχία (*uddhacca*).

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Ἀμπιντάμμα (Abhidhamma) ἢ Ὑπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Ὁ νοητικὸς παράγοντας πού ἀλλάζει ἐδῶ, εἶναι ἡ ἀμφιβολία καὶ ἡ ἀνησυχία. Ὄταν ἔχομε ἀμφιβολία εἶναι ἓνας βαθμὸς συνείδησης, καὶ ὅταν ἔχομε ἀνησυχία εἶναι ἄλλος βαθμὸς συνείδησης.

Λίγο πιο κάτω θα εξετάσουμε το ούδέτερο αίσθημα και το πώς νιώθει κάποιος όταν έχει αμφιβολία και πώς όταν έχει άνησυχία.

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στην Αυταπάτη

Αυτή η τελευταία κατηγορία της φαύλης συνείδησης δηλ. της αυταπάτης, περιλαμβάνει εκείνα τα είδη συνείδησης όπου οι άλλες δύο φαύλες ρίζες - η απληστία και το μίσος - απουσιάζουν.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Δηλ. την στιγμή που έχουμε αμφιβολία ή άνησυχία για κάτι, βρισκόμαστε σε μία κατάσταση άναποφασιστικότητας κατά την οποία δεν μπορούμε να κατευθύνουμε τον νοῦ μας στο να μισεί ή να επιθυμεί κάτι. Ο νοῦς μας αμφιταλαντεύεται εύρισκόμενος σε μία κατάσταση άναποφασιστικότητας, ανίκανος να νιώσει εκείνη την στιγμή άπληστία ή μίσος.

Συνήθως η αυταπάτη οδηγεί στην έγερση της απληστίας ή του μίσους.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Ἡ άπληστία πάντα ώθειται άπό την άυταπάτη, τό ίδιο και τό μίσος. Όταν π.χ. μισοῦμε κάτι, σημαίνει ότι δεν έχουμε κατανοήσει τό μίσος, δεν έχουμε δεῖ τον κίνδυνο που ὑπάρχει στό μίσος· ή δεν έχουμε δεῖ τον κίνδυνο που ὑπάρχει στην άπληστία και γί' αυτό εῖμαστε πλεονέκτες και επιθυμοῦμε πράγματα

περισσότερα απ' ότι δικαιούμαστε. Αύτες οί φαύλες ρίζεσ συνδέονται, διότι έξ' αίτιασ τήσ αύταπάτησ, έχουμε άπληστία, και μισοϋμε αύτοϋσ που έχουν κάτι και δέν τό έχουμε έμεΐσ. Ή αύταπάτη λοιπόν εΐναι ή βασική αίτία και για τήν άπληστία και για τό μίσοσ.

Αλλά αν και η αυταπάτη είναι πάντα παρούσα ως ρίζα σε συνειδήσεις που συνοδεύονται από άπληστία και μίσοσ, η λειτουργία της εδώ είναι υποδεέστερη.

A diagram with a central horizontal yellow arrow pointing right labeled "Αυταπάτη (Μοχα)". From its right end, two yellow arrows branch out: one pointing up and right labeled "Άπληστία", and one pointing down and right labeled "Μίσοσ".

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Top right: A green leaf icon with a yellow Buddha figure inside. Bottom right: A photograph of a Buddhist monk in brown robes speaking at a microphone.

Σ' αύτή τήν περίπτωση τώρα, όταν μιλάμε για αύτά τά δύο είδη συνείδησης που εΐναι ριζωμένες στην αύταπάτη, βλέπουμε ότι ή αύταπάτη δέν εΐναι έντονη. Διότι τήν στιγμή που κάποιος έχει έπιθυμία δέν μπορεί νά δει ότι ή αύταπάτη τόν ώθει στην έπιθυμία. Αισθάνεται μόνο τήν έπιθυμία· ή τήν άπληστία· ή τό μίσοσ μέσα του. Δέν μπορεί κανείς νά νιώσει συγχρόνως μέ τήν αύταπάτη όλα τά υπόλοιπα. Ή αύταπάτη βρίσκεται στα «παρασκήνια», ένω ή άπληστία και τό μίσοσ εΐναι τά πιο πρόδηλα σέ μία δεδομένη στιγμή.

Σε αυτά τα τελευταία δύο είδη φαύλης συνείδησης, ωστόσο, μόνο η αυταπάτη είναι παρούσα ως μια φαύλη ρίζα, και έτσι ταξινομείται μόνη της ως συνείδηση ριζωμένη στην αυταπάτη.

A single horizontal yellow arrow pointing right labeled "Αυταπάτη (Μοχα)".

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Top right: A green leaf icon with a yellow Buddha figure inside. Bottom right: A photograph of a Buddhist monk in brown robes speaking at a microphone.

Όταν λοιπόν λέμε συνείδηση ριζωμένη στην αϋταπάτη, έννοοῦμε ριζωμένη μόνο στην αϋταπάτη· χωρίς άπληστία καί χωρίς μίσος. Ἡ αϋταπάτη ἐδῶ εἶναι καθαρά μόνη της χωρίς νά ὑποβοηθάει συγχρόνως τήν ἀνάδυση τοῦ μίσους καί τῆς άπληστίας. Π.χ. ὅταν ἔχουμε άμφιβολία (μορφή αϋταπάτης) δέν μπορούμε τήν ἴδια στιγμή νά μισοῦμε ἢ νά ἐπιθυμοῦμε κάτι, διότι ὁ νοῦς βρίσκεται σέ μετέωρη κατάσταση λόγω τῆς άμφιβολίας καί δέν μπορεῖ νά ἐπικεντρωθεῖ συγχρόνως σέ κάποιο ἄλλο αἶσθημα ὅπως εἶναι ἡ άπληστία ἢ τό μίσος.

Ἄντιθέτως, ὅταν βρισκόμαστε σέ κατάσταση μίσους γιά παράδειγμα, δέν μπορούμε νά αἰσθανόμαστε συγχρόνως άμφιβολία γιά τό ἄν πρέπει νά μισοῦμε κάποιον ἢ ὄχι· άπλά μισοῦμε.

Ἔτσι, ὅταν λέμε συνείδηση ριζωμένη στην αϋταπάτη, έννοοῦμε μιá συνείδηση πού δέν εἶναι ἀναμεμιγμένη μέ άπληστία ἢ μέ μίσος.

Επειδή η λειτουργία της αϋταπάτης είναι ιδιαίτερα εμφανής και πρόδηλη σε αυτά τα δύο είδη συνείδησης, αυτά περιγράφονται επίσης ως συνειδήσεις που περιλαμβάνουν μόνο αϋταπάτη (*mo-mūha-cittāni*).

Αϋταπάτη (Moha)

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Ἐδῶ λοιπόν ἡ αϋταπάτη εἶναι ἐμφανής στά δύο εἶδη συνείδησης πού ἀναφέραμε προηγουμένως, δηλ. στην άμφιβολία καί στην άνησυχία, τά ὁποία δέν μπορούν νά συνυπάρξουν συγχρόνως μέ τήν άπληστία καί τό μίσος· ἔτσι περιγράφονται ὡς συνειδήσεις πού ἔχουν μόνο αϋταπάτη. Ἡ λέξη *μο* ἢ *μόχα* στά Πάλι σημαίνει μόνο, δηλ. καθαρή αϋταπάτη.

Ἐπανερχόμαστε τώρα στά δύο εἶδη συνείδησης στά ὁποία ἡ αϋταπάτη εἶναι ἔντονη: τήν συνείδηση πού σχετίζεται μέ άμφιβολία καί τήν ἄλλη πού σχετίζεται μέ άνησυχία.

2 Συνειδήσεις Ριζωμένες στην Αυταπάτη

Υπάρχουν δύο είδη συνείδησης όπου η αυταπάτη είναι ιδιαίτερα πρόδηλη: μία που σχετίζεται με την **αμφιβολία** και μία με την **ανησυχία**.

Αυταπάτη (*Moha*)

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Καί είχαμε αναφέρει ότι και στην περίπτωση τῆς ἀμφιβολίας καί σέ αὐτή τῆς ἀνησυχίας τὸ αἴσθημα πού τίς συνοδεύει εἶναι οὐδέτερο.

Το Ουδέτερο Αἴσθημα

Συνείδηση συνοδευόμενη από **ουδέτερο αἴσθημα** (*upekkhā-sahagata*):

Ακόμη και αν ένα επιθυμητό αντικείμενο είναι παρόν όταν εμφανίζεται μια συνείδηση ριζωμένη στην αυταπάτη, αυτό δεν βιώνεται ως επιθυμητό και έτσι δεν προκύπτει ένα ευάρεστο νοητικό αἴσθημα (*somanassa*).

Παρόμοια, ένα ανεπιθύμητο αντικείμενο δεν βιώνεται ως ανεπιθύμητο και έτσι δεν προκύπτει ένα δυσάρεστο νοητικό συναίσθημα (*domanassa*).

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

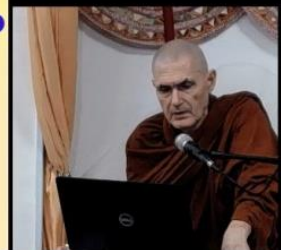
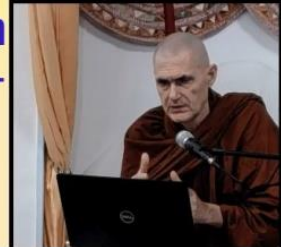
Ἔτσι τὸ οὐδέτερο αἴσθημα μποροῦμε νὰ τὸ μεταφράσουμε καὶ σὰν ἀπάθεια ἢ ἀδιαφορία. Καὶ ὑπάρχουν περιπτώσεις κατὰ τίς ὁποῖες μπορεῖ κάποιος νὰ δεῖ ἕναν πού ὑποφέρει καὶ νὰ παραμείνει ἀπαθής. Αὐτό μπορεῖ νὰ συμβεῖ καὶ στίς περιπτώσεις πού κάποιος ἔχει δεῖ πολλές φορές τὸ ἴδιο θέαμα καὶ πλέον δὲν τοῦ κάνει ἐντύπωση. Ἡ νὰ δοῦμε κάτι πού γιὰ μᾶς εἶναι ἐλκυστικό ἀλλὰ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀφήνει ἀδιάφορους.

Στὴν περίπτωση τῆς ἀμφιβολίας τὸ αἴσθημα εἶναι οὐδέτερο, διότι ἡ συνείδηση ἀμφιταλαντεύεται ἀνάμεσα στὴν εὐαρέσκεια καὶ στὴν δυσἀρέσκεια· δὲν μπορεῖ νὰ ἀποφασίσει ἐάν τὸ ἀντικείμενο εἶναι εὐχάριστο ἢ δυσἀρεστο, διότι ἐκείνη τὴν στιγμή ἀπουσιάζει ἡ κριτικὴ ἰκανότητα. Ὅταν ἔχουμε ἀμφιβολία δὲν ἔχουμε κρίση. Ἔτσι, αὐτὴ ἡ ἔλλειψη κρίσης εἶναι πού μᾶς κάνει νὰ μὴν ἔχουμε εὐχάριστο ἢ δυσἀρεστο αἴσθημα ἐκείνη τὴν στιγμή. Καὶ γι' αὐτὸν τὸ λόγο, τὸ αἴσθημα πού συνοδεύει τὴν ἀμφιβολία εἶναι οὐδέτερο.

Το Ουδέτερο Αἴσθημα

Εξάλλου, ὅταν ὁ νους εἶναι ἐμμονος με ἀμφιβολία ἢ ἀνησυχία, δὲν εἶναι ἰκανός νὰ σχηματίσει μιὰ καθορισμένη θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ ἀξιολόγηση τοῦ ἀντικειμένου, καὶ ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ συσχετιστεῖ με εὐάρεστο ἢ δυσἀρεστο αἴσθημα.

Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους τὸ αἴσθημα πού συνοδεύει αὐτὲς τίς δύο συνειδήσεις εἶναι οὐδέτερο (*upekkhā*).

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Ἀμπιντάμμα (Abhidhamma) ἢ Υπέρτατη Αλήθεια

Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Παρακάτω έχουμε έναν πίνακα με τα αίσθημα και τις συνέπειές τους:

Ένα ευχάριστο αίσθημα προκαλεί έλξη προς το επιθυμητό αντικείμενο, και εάν γίνει πολύ έντονο καταλήγει σε απληστία.

Ένα δυσάρεστο αίσθημα προκαλεί απόθηση προς το ανεπιθύμητο αντικείμενο, και σε περίπτωση που η απόθηση γίνει πολύ έντονη καταλήγει σε μίσος.

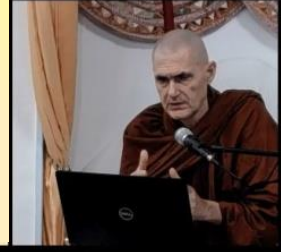
Και τέλος ένα ουδέτερο αίσθημα σημαίνει αδιαφορία, απάθεια, έλλειψη ενδιαφέροντος προς κάποιο αντικείμενο, και όταν αυτά τα συναισθήματα γίνουν έντονα καταλήγουν σε αυταπάτη.

Στήν προκειμένη περίπτωση, το αίσθημα ουδετερότητας αναφορικά με τα δύο είδη συνείδησης – τής άμφιβολίας και τής άνησυχίας – δεν έχει να κάνει τόσο με αδιαφορία ή απάθεια, όσο με τήν έλλειψη τών δύο προηγούμενων δηλ. τής έλξης και τής απόθησης, ένεκα τουῦ ὅτι και στίς δύο συνειδήσεις τήν στιγμή που προβάλλουν, δεν μπορεί να υπάρξει παρά μόνο ουδέτερο αίσθημα.

Θά εξετάσουμε λοιπόν, πώς το ουδέτερο αίσθημα όταν συνδέεται με άμφιβολία ή άνησυχία μπορεί να προκαλέσει αυταπάτη.

Αμφιβολία

Συνείδηση σχετιζόμενη με αμφιβολία (*vicikicchā-sampayutta*):

Αμφιβολία

Οι σχολιαστές δίνουν δύο ετυμολογικές εξηγήσεις για τη λέξη αμφιβολία (*vicikicchā*):

- (i) αμφισβήτηση λόγω της αμήχανης και συγχυσμένης σκέψης· και
- (ii) στέρηση της θεραπείας που συνίσταται από γνώση.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Ἡ λέξη *βίτσικίτσα* διαιρείται στό στερητικό πρόθεμα *βι* καί στό *τσικίτσα* πού σημαίνει θεραπεία. Μεταφορικά λέμε, ὅτι ὅταν ἡ σκέψη βρίσκεται σέ ἀμφιβολία εἶναι ἄρρωστη, δέν μπορεῖ νά πάρει ἀπόφαση, καί βρίσκεται σέ ἓνα ἀδρανές ἐπίπεδο.

Ὅταν ἔχουμε ἀμφιβολία, γιατί τήν ἔχουμε; Ὁ λόγος γι' αὐτό εἶναι ἡ ἔλλειψη γνώσης: «Ποῦ νά πάω; πῶς νά πάω; γιατί νά πάω; πρέπει νά πάω; τί νά κάνω; πρέπει νά τό κάνω ἢ δέν πρέπει νά τό κάνω;»

Σ' αὐτή τήν περίπτωση ἡ σκέψη εἶναι σάν ἄρρωστη, χωρίς νά ἔχει δυναμικότητα μέσα της· αὐτό λέγεται *βίτσικίτσα*, δηλ. στέρηση θεραπείας. Αὐτή ἡ κατάσταση μπορεῖ νά διαρκέσει πέντε λεπτά, δέκα λεπτά, ἢ ἀκόμα καί μέρες.

Αμφιβολία

Και οι δύο εξηγήσεις δείχνουν ότι η *vicikicchā* (αμφιβολία) σημαίνει αμηχανία, σκεπτικισμό ή αναποφασιστικότητα, λόγω της επικράτησης της αυταπάτης.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Όταν έχουμε σκεπτικισμό για οποιοδήποτε θέμα είτε θρησκευτικό, ιδεολογικό, φιλοσοφικό, επιστημονικό κλπ., έννοοϋμε ότι αμφιβάλλουμε για κάτι που έχουν πεί οι άλλοι, για τὰ δεδομένα που μᾶς ἔχουν δώσει κλπ. Ὁ σκεπτικισμός εἶναι μιὰ μορφή αμφιβολίας. Ἀκόμα καὶ οἱ ἴδιοι οἱ ἐπιστήμονες ἔχουν μεταξὺ τους σκεπτικισμό, αμφιβάλλουν δηλ. γιὰ τὶς ἀπόψεις ἑνὸς ἄλλου ἐπιστήμονα. Ἔτσι, ὅταν ἀκοῦμε ἀντικρουόμενες ἀπόψεις ἢ ἔχουμε διαφορετικὰ δεδομένα, γεννᾶται μέσα μας ἡ αμφιβολία. Καὶ αὐτὸ συμβαίνει συνέχεια στὴν καθημερινή μας ζωὴ. Λόγω ἔλλειψης γνώσης ἔχουμε συνεχῶς αμφιβολία γιὰ μικρὰ ἢ μεγάλὰ πράγματα, καὶ αὐτὸ προκαλεῖ αὐταπάτη.

Ὁ ἄνθρωπος πού βρίσκεται σέ αμφιβολία κάθεται σέ ἕνα σταυροδρόμι καὶ ρωτᾶει συνέχεια: «Τί, ποιός, ποῦ, πότε, γιατί, πῶς;» χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ ἀποφασίσει.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Υπάρχουν και άλλες συνώνυμες λέξεις για την άμφιβολία, και ανάλογα με τον τόπο οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τις δικές τους λέξεις:

**Ποιες είναι οι άλλες
λέξεις για άμφιβολία;**

**αβεβαιότητα, δίλημμα,
απορία, προβληματισμός,
αμηχανία, εκκρεμότητα,
αμφισβήτηση,
διχογνωμία,
σπαζοκεφαλιά,
αίνιγμα,**

Φυσικά, δεν είναι εύκολο για τους ανθρώπους να κατανοήσουν πώς λειτουργεί ή συνείδηση στην κατάσταση της άμφιβολίας. Για να καταλάβει κανείς την άμφιβολία πρέπει να την παρατηρήσει. Έμεις όμως προσπαθούμε να την άπωθήσουμε. Και αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα όταν οι άμφιβολίες δεν είναι μικρές άπλες άμφιβολίες της καθημερινότητας π.χ. «τί ώρα πρέπει να φύγω; ποιο λεωφορείο να πάρω;» αλλά άπτονται σοβαρών φιλοσοφικών, θρησκευτικών, ή έπιστημονικών θεμάτων. Έπειδή αυτά τα θέματα είναι πιο πολύπλοκα, οι άνθρωποι άποσύρουν ή άναστέλουν την κριτική τους λόγω έλλειψης γνώσεως.

Π.χ. άναφορικά με το θέμα της κλιματολογικής άλλαγής στον πλανήτη, υπάρχουν τόσες πολλές διαφορετικές γνώμες, ώστε κάποιος που διαβάσει και διαβάσει χωρίς να άποφασίζει λόγω του ότι το θέμα είναι πολύπλοκο και υπάρχουν πολλές άντικρουόμενες άπόψεις, φτάνει στο σημείο να άναστείλλει την κριτική του. Αυτό μπορεί να ήρεμεί τον νοϋ, αλλά δεν συνοδεύεται από γνώση. Θα δοϋμε παρακάτω στο κεφάλαιο των καλών συνειδήσεων, ότι αυτές πάντα συνοδεϋονται από όρθή νόηση δηλ. γνώση, και ότι ή λανθασμένη νόηση, ή άυταπάτη, άπουσιάζει. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, ή άπληστία δεν έγείρεται, το μίσος δεν έγείρεται, ή άυταπάτη δεν έγείρεται· εκεί υπάρχει γνώση.

Έτσι, έκτός από τους ανθρώπους που έχουν ξεριζώσει όλη την άμφιβολία από μέσα τους δηλ. τους *Σόταπάνα*, όλοι οι άλλοι έχουν την τάση να άμφιβάλλουν: «Πρέπει να πάω; δεν πρέπει να πάω; και γιατί να πάω;».

Πάντα υπάρχει αυτό το μεγάλο έρωτηματικό από πίσω που μάς άκολουθεί.

Ἑρώτηση: Ἀπ’ ὅτι κατάλαβα, ἡ αὐταπάτη εἶναι μία σταθερὴ κατάσταση ἐνῶ ἡ ἀμφιβολία εἶναι ἡ κατάσταση κατὰ τὴν ὁποία ὁ νοῦς βρίσκεται σὲ ἐκρεμμότητα. Ἡ αὐταπάτη τώρα μπορεῖ νὰ εἶναι φαύλη, π.χ. ἔχω τὴν αὐταπάτη ὅτι εἶμαι ἡ σούπερ γούμαν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά δὲν ἔχω καμία ἀμφιβολία ὅτι εἶμαι ἡ σούπερ γούμαν, δὲν ἀμφιταλαντεύομαι καί ἡ αὐταπάτη μου εἶναι σταθερὴ· ἄρα πῶς συνδέονται αὐτὰ τὰ δύο;

Ἀπάντηση: Ὅπως ἀναφέραμε, ἔχουμε δύο συνειδησεις πού καταλήγουν σὲ αὐταπάτη· αὐτὴ πού σχετίζεται μὲ ἀμφιβολία καὶ αὐτὴ πού σχετίζεται μὲ ἀνησυχία. Τὸ παράδειγμα πού δώσατε συνδέεται πιὸ πολύ μὲ τὸ ἐπόμενο θέμα μας πού εἶναι ἡ ἀνησυχία, καὶ θὰ ἐξηγήσουμε παρακάτω πόσες μορφές μπορεῖ νὰ πάρει ἡ ἀνησυχία καὶ μὲ ποιὸν τρόπο θολώνει τὸν νοῦ· πού εἶναι τόσο ταραγμένος καὶ θολωμένος ὥστε νὰ προκαλεῖ αὐτὴ τὴν ψευδαίσθηση.

Στὸν Βουδδισμό ὅμως, ὅταν λέμε αὐταπάτη ἐννοῦμε τὴν ἔλλειψη γνώσης ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἀμφιβολία καὶ τὸ θόλωμα τοῦ νοῦ ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἀνησυχία.

Ἑρώτηση: Ὅταν βλέπουμε κάποιον νὰ ἀμφιβάλλει ἢ νὰ ἀνησυχεῖ γιὰ κάτι, μποροῦμε νὰ τὸν βοηθήσουμε ἢ πρέπει νὰ τὸν ἀφήσουμε νὰ ἀποφασίσει καὶ νὰ βγάλει ἄκρη μόνος του;

Ἀπάντηση: Οἱ καλοὶ φίλοι αὐτὸ κάνουν· ὅταν ἔχουμε κάποιο τέτοιου εἴδους πρόβλημα προσπαθοῦν νὰ μᾶς βοηθήσουν νὰ βροῦμε κάποια λύση: «γιὰ δοκίμασε νὰ κάνεις αὐτό... δές μήπως μπορεῖς νὰ τὸ κάνεις ἔτσι... διάβασε αὐτὸ τὸ ἄρθρο πού δίνει καλὲς πληροφορίες σὲ σχέση μὲ τὸν προβληματισμό σου... κλπ.»

Ἔτσι ὅταν βλέπετε τὸν φίλο σας νὰ ἔχει μιὰ ἀμηχανία γιὰ τὸ τὰδε ἢ τὸ δεῖνα θέμα καὶ νομίζετε ὅτι ἡ δικιά σας γνώση μπορεῖ νὰ τὸν βοηθήσει, φυσικὰ μπορεῖτε νὰ δώσετε αὐτὴ τὴν γνώση. Διότι τὸ καλὸ πράγμα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ, εἶναι ὅτι μποροῦν νὰ συμεριστοῦν τὴν γνώση τους μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ γι’ αὐτὸ προόδευσαν, ἀντίθετα ἀπὸ τὰ ἄλλα εἶδη πού ἔμειναν στάσιμα.

Ἐμεῖς λοιπὸν κάνουμε ὅ,τι μποροῦμε μέσα στὰ πλαίσια τῶν δυνατοτήτων μας. Διότι κι ἐμεῖς ἔχουμε ἓνα ὄριο, καὶ ἐκτός αὐτοῦ, κάποια θέματα χρειάζονται περισσότερο χρόνο γιὰ νὰ λυθοῦν. Γι’ αὐτὸ κάνουμε μαθήματα ὥστε σήμερα νὰ καταλάβουμε ἓνα θέμα, αὔριο ἓνα ἄλλο, καὶ σταδιακὰ νὰ σχηματίσουμε μιὰ πιὸ πλήρη εἰκόνα ἀκριβῶς ὅπως συνθέτουμε ἓνα πάζλ κομμάτι κομμάτι. Ἐμεῖς λοιπὸν αὐτὸ πού μποροῦμε νὰ κάνουμε εἶναι νὰ τοὺς δώσουμε ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ πάζλ γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσουμε. Ἀλλὰ ἐὰν αὐτοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ μὴν καταλαβαίνουν καὶ νὰ ἔχουν ἀμφιβολίες; χρειάζεται χρόνος καὶ ὑπομονὴ γιὰ νὰ τοὺς τὸ ἐξηγήσουμε.

Ἡ ἀμφιβολία ὅπως εἶπαμε προηγουμένως μπορεῖ νά ὑπάρχει γιά μικρά ἢ γιά μεγάλα θέματα ὅπως φιλοσοφικά ἢ θρησκευτικά, καί μπορεῖ νά ἐπεκταθεῖ ἀκόμα καί στήν διδασκαλία τοῦ Βούδδα. Στόν Βουδδισμό ἀναγνωρίζουμε ὀκτώ ὄψεις ἀμφιβολίας:

1. Ἀμφιβολία γιά τό πρόσωπο τοῦ Βούδδα,
2. Ἀμφιβολία γιά τήν διδασκαλία τοῦ Βούδδα,
3. Ἀμφιβολία γιά τήν κοινότητα τῶν μοναχῶν,
4. Ἀμφιβολία γιά τήν πρακτική (πρακτική τῆς ἠθικῆς, πρακτική τῆς αὐτοσυγκεντρωσης, καί πρακτική τῆς σοφίας δηλ. τοῦ διορατικοῦ διαλογισμοῦ),
5. Ἀμφιβολία γιά τίς προηγούμενες ζωές,
6. Ἀμφιβολία γιά τήν παρούσα ζωή,
7. Ἀμφιβολία γιά τίς μελλοντικές ζωές (ὑπό τήν ἔννοια ὅτι αὐτά τά τρία εἶδη ὑπάρχουν, δέν ὑπάρχουν, θά ξαναγεννηθῶ, δέν θά ξαναγεννηθῶ, ἂν γεννηθῶ ποῦ θά ξαναγεννηθῶ, πῶς θά εἶμαι κλπ.)
8. Ἀμφιβολία γιά

Ἐπίσης μπορεῖ κάποιος νά ἔχει ἀμφιβολές γιά τόν ἴδιο του τόν ἑαυτό: «εἶμαι ἐγώ ἔτσι; εἶμαι ἀλλιῶς; μέ ποιόν μοιάζω;» Μερικοί ἄνθρωποι ταυτίζουν τόν ἑαυτόν τους μέ κάποιο διάσημο ἄτομο· ἠθοποιό, ἢ τραγουδιστή, ἢ κάποια ἄλλη προσωπικότητα, καί κάθονται μπροστά στόν καθρέφτη προσπαθώντας νά βροῦν ὁμοιότητες. Ἦ πηγαίνουν καί ἀγοράζουν ροῦχα σάν αὐτά πού φοράει τό εἶδωλό τους γιά νά τοῦ μοιάσουν.

Προσπαθοῦν νά μιμηθοῦν αὐτόν τόν χαρακτήρα καί συνεχῶς ἀμφιβάλλουν κατά πόσον εἶναι ἴδιοι ἢ ὄχι. Ζοῦν συνεχῶς μέσα σέ μιᾶ αὐταπάτη.

Ὅσον ἀφορᾷ τό παράδειγμα μέ τήν σούπερ γυναίκα ἢ τόν σούπερ ἄνδρα προηγουμένως, εἶχα πεῖ ὅτι ἀνήκει ὡς ἐπί τό πλεῖστον στήν συνείδηση πού σχετίζεται μέ τήν ἀνησυχία. Ἀλλά μπορεῖ κάλλιστα νά συσχετισθεῖ καί μέ τήν ἀμφιβολία, διότι κάθεται κανείς μπροστά στόν καθρέφτη καί ἀναρωτιέται: «τοῦ μοιάζω ἢ δέν τοῦ μοιάζω; εἶμαι ἐγώ αὐτός ἢ δέν εἶμαι;» προσπαθώντας νά ταιριάξει τόν ἑαυτόν του μέ τό εἶδωλό τῆς ἀρεσκείας του.

Συνεχίζουμε μέ τό δεύτερο εἶδος συνείδησης πού σχετίζεται μέ τήν αὐταπάτη, καί εἶναι ἡ ἀνησυχία.

Ανησυχία

Συνείδηση σχετιζόμενη με ανησυχία (*uddhacca-samprayutta*):

Η συνείδηση που είναι μολυσμένη από την ανησυχία είναι το δεύτερο είδος συνείδησης με ρίζα στην αυταπάτη.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Ποιες είναι οι άλλες λέξεις για ανησυχία;

μη ηρεμία, ταραχή, αναταραχή, διατάραξη, σύγχυση, αποσπάση της προσοχής, στεναχώρια

Όλα αυτά ακόμα και η στεναχώρια είναι μορφές άνησυχίας που συμβαίνουν καθημερινά και που μπορεί κάποιος να τις παρατηρήσει στον νοῦ του.

Ανησυχία

Σύμφωνα με το Abhidhamma, ο νοητικός παράγοντας της ανησυχίας βρίσκεται σε όλες τις δώδεκα φαύλες συνειδήσεις, αλλά στις έντεκα εξ' αυτών η δύναμή της (*satti*) είναι σχετικά αδύναμη και η λειτουργία της είναι δευτερεύουσα.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Έχουμε πεϊ ότι από τις δώδεκα φαύλες συνειδήσεις, όκτώ είναι μέ άπληστία, δύο είναι μέ μίσος, καί δύο μέ άυταπάτη. Η άνησυχία βρίσκεται καί στις δώδεκα, αλλά μόνο στήν μία έξ' αύτϊν (δηλ. στό δεύτερο είδος τής άυταπάτης) είναι έντονη καί τήν όνομάζουμε Άνησυχία. Στις υπόλοιπες έντεκα ή λειτουργία της είναι δευτερεύουσα. Όταν γιά παράδειγμα έχουμε έπιθυμία, πάντα ένυπάρχει άνησυχία, ένταση· αν θά πετύχουμε αυτό πού θέλουμε ή όχι. Όταν έχουμε θυμό, πάντα υπάρχει καί άνησυχία, ένταση. Όταν είμαστε άνυπόμονοι, πάντα υπάρχει άνησυχία στόν νοϊ, ένταση. Όταν όμως άπομονώσουμε τήν άνησυχία, διαπιστώνουμε ότι είναι μία συνείδηση μόνη της χωρίς δευτερεύουσες λειτουργίες. Ένϊ στήν περίπτωση τής έπιθυμίας-άπληστίας ή τοϊ μίσους, ή άνησυχία έχει δευτερεύουσα λειτουργία.

Άνησυχία

Όστόσο, στο δωδέκατο είδος συνείδησης, η άνησυχία γίνεται ο κύριος παράγοντας. Συνεπώς, αυτό το τελευταίο είδος περιγράφεται ως «συνείδηση σχετιζόμενη με άνησυχία».

Άνησυχία είναι τό επίπεδο στό όποϊο ή σκέψη βρίσκεται σέ έκκρεμότητα· ένα άρρυθμιστο, άξεκαθάριστο, άτακτοποιητο επίπεδο τής σκέψης.

«Αυθόρμητη» ή «Με Προτροπή» Συνείδηση

Πρέπει να σημειωθεί ότι καμία ιδιότητα όσον αφορά την «αυθόρμητη» ή «με προτροπή» συνείδηση, δεν αναφέρεται σε αυτά τα δύο είδη συνείδησης που είναι ριζωμένα στην αυταπάτη.

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Είχαμε δει, ότι οι πράξεις που γίνονται με συνείδηση συνοδευόμενη είτε από απληστία είτε από μίσος, μπορεί να είναι αϋθόρμητες ή κατόπιν προτροπής. Σέ αυτά όμως τὰ δύο είδη συνείδησης που είναι ριζωμένα στην αϋταπάτη, δηλ. στην άμφιβολία και στην άνησυχία, δέν υπάρχει πρόθεση (είτε αϋθόρμητη είτε κατόπιν προτροπής). Ποιός είναι ο λόγος;

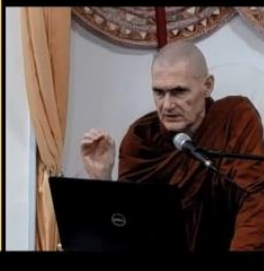
Ό λόγος είναι ότι τίς στιγμές που έχουμε άμφιβολία ή άνησυχία, δέν μπορούμε να έχουμε συγχρόνως και πρόθεση έφ' όσον ο νοϋς βρίσκεται σε κατάσταση έκκρεμότητας και ή πρόθεση (ή βούληση) έμφανίζεται μόνον όταν ο νοϋς έχει έπικεντρωθεί κάπου. Όταν υπάρχει άμφιβολία ποϋ είναι ή βούληση; Όταν υπάρχει άνησυχία ποϋ είναι ή βούληση; Δέν υπάρχει βούληση και άρα δέν υπάρχει αϋτή ή διχοτόμηση μεταξύ αϋθόρμητης συνείδησης ή κατόπιν προτροπής.

Κάνοντας τώρα μία σύνοψη βλέπουμε ότι:

Σύνοψη των Φαύλων Συνειδήσεων

Οκτώ είναι ριζωμένες στην απληστία, δύο είναι ριζωμένες στο μίσος και δύο είναι ριζωμένες στην αϋταπάτη. Έτσι υπάρχουν δώδεκα είδη φαύλης συνείδησης.

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Θά δοϋμε τώρα πώς αϋτές οι συνειδήσεις έχουν και ήθικές άξίες και πώς έπηρραάζουν καθημερινά τήν ήθικότητα τών πράξεών μας. Θά άναφερθοϋμε συνοπτικά στις φαύλες πράξεις που γίνονται με τό σϋμα, τήν όμιλία, άλλά και στις φαύλες πράξεις που γίνονται με τόν νοϋ.

Άρχίζουμε από τίς φαύλες πράξεις που γίνονται με τό σϋμα.

ΦΑΥΛΗ ΠΡΑΞΗ (ΚΑΡΜΑ)

Με το Σώμα

- Ο φόνος έμβιων όντων
- Η κλοπή
- Η λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά

Athens Theravada Center
 Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
 Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Πρέπει νά δοῦμε τώρα ἐδῶ, ποιές εἶναι οἱ συνειδήσεις πού παίζουν ρόλο κατά τήν τέλεση αὐτῶν τῶν πράξεων. Π.χ. ποιό εἶδος συνείδησης εἶναι ἐνεργό κατά τήν τέλεση τοῦ φόνου ἑνός ἔμβιου ὄντος; ἀπό τί συνοδεύεται αὐτή ἡ συνείδηση; συνοδεύεται ἀπό τήν ἀπληστία, τό μῖσος, ἤ τήν αὐταπάτη;

Τό ἴδιο καί μέ τήν κλοπή καί μέ τήν λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά.

ΦΑΥΛΗ ΠΡΑΞΗ (ΚΑΡΜΑ)

Με το Λόγο

- Η ψευδολογία
- Ο διχαστικός λόγος
- Η σκληρή ομιλία
- Η φλυαρία

Athens Theravada Center
 Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
 Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Ποιές εἶναι οἱ συνειδήσεις πού συνοδεύουν τίς φαύλες πράξεις τῆς ὁμιλίας; Ὅταν γιά παράδειγμα κάποιος λέει ψέμματα, μέ τί εἶδους συνείδηση τά λέει; μέ συνείδηση ριζωμένη στήν ἀπληστία, στό μῖσος, ἤ στήν αὐταπάτη;

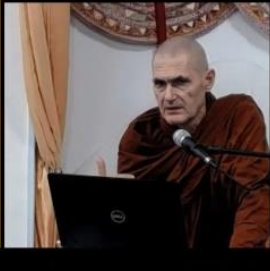

Τό ἴδιο καί μέ τόν διχαστικό λόγο, τήν σκληρή ὁμιλία, καί τήν φλυαρία.

ΦΑΥΛΗ ΠΡΑΞΗ (ΚΑΡΜΑ)

Με το Νου {

- Η απληστία/πλεονεξία
- Ο θυμός/το μίσος
- Η λανθασμένη νόηση

Athens Theravada Center
Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 6ο - 10 Αυγούστου 2019

Καί τέλος, ἔχουμε τίς φαύλες πράξεις τοῦ νοῦ καί ποιές εἶναι οἱ συνειδήσεις πού τίς συνοδεύουν. Ὅλα αὐτά τά ἔχουμε μελετήσει.

Ὅπως σᾶς εἶχα ἐξηγήσει τήν προηγούμενη φορά σχετικά μέ τόν φόνο τῶν ἔμβιων ὄντων, μπορεῖ κάποιος νά σκοτώσει ἕνα κοτόπουλο ἢ ἕνα ἀρνί ὠθούμενος ἀπό ἀπληστία ἢ ἐπιθυμία, ἀλλά μπορεῖ καί νά σκοτώσει ὠθούμενος ἀπό μῖσος. Τήν στιγμή τοῦ φόνου ὁμως, τό μόνο συναίσθημα πού ἐπικρατεῖ εἶναι αὐτό τοῦ μίσους. Εἶναι ἡ ἀποστροφή πρὸς τήν ζωή αὐτοῦ τοῦ ζώου ἢ τοῦ ὄντος. Φυσικά μπορεῖ νά προηγηθεῖ ἡ ἐπιθυμία ἢ τό μῖσος, ἀλλά τήν στιγμή τῆς πράξης κυριαρχεῖ μόνο τό μῖσος.

Στήν περίπτωση τῆς κλοπῆς, κάποιος μπορεῖ νά κλέψει εἴτε ἀπό ἀπληστία, εἴτε ἀπό μῖσος. Στήν δεύτερη περίπτωση κλέβει κάτι ὄχι ἐπειδή τό ἐπιθυμεῖ ἢ τό χρειάζεται, ἀλλά γιά νά ἐκδικηθεῖ ἢ νά πληγώσει τά αἰσθήματα τῶν ἄλλων. Ἐδῶ λοιπόν ἔχουμε δύο αἰτίες γιά κλοπή· ἀπληστία καί μῖσος, ἐνῶ στόν φόνο ἔχουμε μόνο μῖσος.

Ἡ λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά γίνεται πάντα μέ ἀπληστία καί συγκεκριμένα μέ λαγνεία.

Ἀλλά γιά νά ἐξακριβώσουμε τί ἀκριβῶς γίνεται μέ τίς συνειδήσεις πού σχετίζονται μέ τίς πράξεις τῆς ὁμιλίας, δηλ. τήν ψευδολογία, τόν διχαστικό λόγο, τά σκληρά λόγια καί τήν φλυαρία, πρέπει νά δοῦμε τόν ὀρισμό πού ἔχει δώσει ὁ Βούδδας σχετικά μέ αὐτά τά πράγματα.

ΨΕΥΔΟΛΟΓΙΑ

«Εδώ κάποιος ασκεί τον ψευδή λόγο και δεν απέχει από αυτόν. Δεν λέει την αλήθεια, δεν είναι αφοσιωμένος στην αλήθεια, δεν είναι αξιόπιστος, έμπιστος, αλλά εξαπατάει τον κόσμο.

ΨΕΥΔΟΛΟΓΙΑ

Αν πάει σε μια συνέλευση ή σε μια παρέα ή σε συγγενείς του ή σε έναν σύλλογο ή στο δικαστήριο και τον καλέσουν ως μάρτυρα ρωτώντας τον: «Έλα καλέ μου άνθρωπε, πες μας τι ξέρεις», τότε, **μη ξέροντας**, λέει, «ξέρω», ή **ξέροντας**, λέει, «δεν ξέρω».

ΨΕΥΔΟΛΟΓΙΑ

Αν **δεν έχει δει** κάτι, λέει, «έχω δει», και αν **έχει δει** κάτι, λέει, «δεν έχω δει».

Έτσι, λέει εσκεμμένα ψέματα είτε για δικό του όφελος, είτε για το όφελος άλλου, είτε ακόμα και για κάποιο ασήμαντο υλικό όφελος.»

Έδῶ κάποιος λέει ψέμματα ὄχι μόνο ἀπὸ ἀπληστία ὥστε νὰ κερδίσει κάτι, ἀλλὰ καί ἀπὸ μῖσος γιὰ νὰ καταστρέψει τὴν περιουσία ἄλλων ἀνθρώπων, τὰ αἰσθήματα ἄλλων ἀνθρώπων. Ἐτσι ἡ ψευδολογία μπορεῖ νὰ γίνει μὲ δύο τρόπους: εἴτε μὲ ἀπληστία εἴτε μὲ μῖσος.

Στὴν συνέχεια:

ΔΙΧΑΣΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

«Ἀσκεῖ τὸν διχαστικὸ λόγον καὶ δὲν ἀπέχει ἀπὸ αὐτόν. Ἀκούγοντας κάτι ἐδῶ, το λέει ἀλλοῦ γιὰ νὰ προκαλέσει διχόνοια σ' αὐτούς ἐδῶ· ἢ ἀκούγοντας κάτι ἀλλοῦ, το λέει σε αὐτούς ἐδῶ γιὰ νὰ προκαλέσει διχόνοια στους ἄλλους.

ΔΙΧΑΣΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Ἐτσι δὲν συμφιλιώνει αὐτούς που βρίσκονται σε διχόνοια, δὲν υποστηρίζει αὐτούς που εἶναι ἐνωμένοι, δὲν ἀπολαμβάνει τὴν ομόνοια, δὲν χαίρεται στὴν ομόνοια, δὲν εὐχαριστιέται στὴν ομόνοια, καὶ δὲν λέει λόγια που προωθοῦν τὴν ομόνοια.»

Μὲ λίγα λόγια αὐτός θέλει νὰ καταστρέψει τὴν ομόνοια. Γι' αὐτό λέμε ὅτι ὁ διχαστικὸς λόγος γίνεται μὲ μῖσος. Φυσικά προηγουμένως μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἐπιθυμία, ἀλλὰ τὴν στιγμή πού κάνει τὴν πράξη ὑπάρχει μόνο μῖσος.

ΣΚΛΗΡΟΣ ΛΟΓΟΣ

«Ασκεί τον σκληρό λόγο και δεν απέχει από αυτόν. Δεν λέει λόγια που είναι ήπια, ευχάριστα στο αυτί και αξιαγάπητα, εγκάρδια, ευγενικά, επιθυμητά από πολλούς και ευχάριστα για πολλούς.»

Στήν προκειμένη περίπτωση τοῦ σκληροῦ λόγου, εἶναι εὐκόλο νά κατανοήσουμε ὅτι γίνεται μέ μῖσος. Αὐτός πού λέει σκληρά λόγια δέν ἔχει σεβασμό γιά τούς ἄλλους, μιλάει μέ ὀργή καί θυμό, καί τό κάνει ἀπό μῖσος. Φυσικά γιά νά μιλάει ἔτσι σημαίνει ὅτι ἔχει μέσα του δυσαρέσκεια καί ἀποστροφή γιά τούς ἄλλους καί θέλει νά τούς πονέσει. Ἀλλά μπορεῖ κάποιος νά νιώθει τό ἴδιο καί πρὸς τόν ἑαυτόν του. Π.χ. μερικοί ἄνθρωποι ὅταν πιστεύουν ὅτι ἔχουνε κάνει κάποιο λάθος, ἀρχίζουν νά βρίζουν τόν ἑαυτόν τους: «εἶσαι βλάκας... οἱ ἄλλοι τὰ κατάφεραν κι ἐσύ δέν τὰ κατάφερες... κλπ.» Ὑπάρχουν πολλοί ἄνθρωποι πού μισοῦν τόν ἑαυτόν τους καί αὐτομαστιγώνονται.

Τέλος ἔχουμε τήν φλυαρία:

ΦΛΥΑΡΙΑ

«Ασκεί τήν φλυαρία και δεν απέχει από αυτήν. Δεν μιλάει τήν κατάλληλη στιγμή, δεν μιλάει για ὅ,τι εἶναι σωστό και ωφέλιμο, δεν μιλάει για το Ντάμμα (Διδασκαλία) και τήν διαγωγή· δεν λέει πολύτιμα λόγια, επίκαιρα, αιτιολογημένα, σαφή, σύντομα και χρήσιμα.»

Ἐδῶ ἔχουμε περίπτωση αὐταπάτης. Ἄνθρωποι μέ ἀμφιβολίες, συγχισμένοι, ἐπιφανειακοί, πού δέν ψάχνουν τὰ πράγματα σέ βάθος, καί πηδᾶνε ἀπό τό ἓνα θέμα στό ἄλλο.

Δέν μπορούν νά δώσουν κάποια σωστή απάντηση καί τά λόγια τους εἶναι ἐπιπόλαια. Λένε ἀνέκδοτα, μιλάνε εἰρωνικά, κάνουν συνέχεια πλάκες. Ὅλα αὐτά ἀνήκουν στήν συνείδηση πού σχετίζεται μέ τήν φλυαρία.

Φυσικά μπορεῖ κάποιος νά πεῖ ἀστεία βασιζόμενος σέ δεδομένα. Γιά ἐκπαιδευτικούς λόγους π.χ. μπορεῖ κανεῖς νά μιλήσει γιά ἕνα θέμα χρησιμοποιώντας κάποιο ἀστεῖο, ὥστε νά κάνει τήν μάθηση πιό εὐκόλη γιά τούς ἄλλους. Αὐτό ὅμως δέν εἶναι φλυαρία ἀλλά πολύτιμα λόγια πού κάποιος τά θυμᾶται πιό εὐκόλα μέσω ἑνός ἀστείου.

Κατ' αὐτόν τόν τρόπο βλέπουμε ὅτι:

ΦΑΥΛΗ ΠΡΑΞΗ (ΚΑΡΜΑ)

➤ **Ο φόνος ζωντανών όντων**

Συνείδηση ριζωμένη στο μίσος

ΦΑΥΛΗ ΠΡΑΞΗ (ΚΑΡΜΑ)

➤ **Η κλοπή**

Συνείδηση ριζωμένη στην απληστία ή στο μίσος

ΦΑΥΛΗ ΠΡΑΞΗ (ΚΑΡΜΑ)

➤ **Η λανθασμένη σεξουαλική συμπεριφορά**

Συνείδηση ριζωμένη στην απληστία

ΦΑΥΛΗ ΠΡΑΞΗ (ΚΑΡΜΑ)

- Η ψευδολογία

Συνείδηση ριζωμένη στην απληστία ή στο μίσος

ΦΑΥΛΗ ΠΡΑΞΗ (ΚΑΡΜΑ)

- Ο διχαστικός λόγος

Συνείδηση ριζωμένη στο μίσος

ΦΑΥΛΗ ΠΡΑΞΗ (ΚΑΡΜΑ)

- Η σκληρή ομιλία

Συνείδηση ριζωμένη στο μίσος

ΦΑΥΛΗ ΠΡΑΞΗ (ΚΑΡΜΑ)

- Η φλυαρία

Συνείδηση ριζωμένη στην αυταπάτη

Όλες αυτές τις συνειδήσεις που μάθαμε, δέν τις βρίσκουμε μόνο μέσα σέ βιβλία αλλά μπορούμε νά τις δοῦμε καί μέσα από τις καθημερινές μας πράξεις· όταν μιᾶμε, όταν πράττουμε, καί όταν σκεφτόμαστε. Εἶναι αυτές ἀκριβῶς οἱ συνειδήσεις που μᾶς ὠθοῦν νά πράττουμε, νά μιᾶμε καί νά σκεφτόμαστε.

Κατ' αὐτόν τόν τρόπο, μέσα ἀπό αὐτή τήν ἀνάλυση μπορεῖ κάποιος νά ἔχει αὐτογνωσία γιά τὸ τί συμβαίνει μέσα του, μέσω ποιᾶς συνείδησης μιλάει, μέσω ποιᾶς συνείδησης πράττει, μέσω ποιᾶς συνείδησης σκέφτεται, καί τί ἀντίκτυπο ἔχουν αυτές οἱ πράξεις στους ἄλλους. Μέ λίγα λόγια ἀναλαμβάνει πλήρως τήν εὐθύνη γιά τις πράξεις του.

Οἱ δέ φαύλες πράξεις τοῦ σώματος, τοῦ λόγου καί τοῦ νοῦ ὀνομάζονται ἔτσι, διότι φέρνουν μόνο κακά ἀποτελέσματα.

Ἔτσι αὐτή ἡ ἀνάλυση που κάνουμε μέσω τοῦ Ἀμπιντάμμα καί ἡ ὁποία βασίζεται στήν Σούττα – μιά καί στήν Σούττα ἀναφέρονται ὅλες αυτές οἱ πληροφορίες ἀλλά διασκορπισμένες – βοηθάει στήν αὐτογνωσία καί στήν κατανόηση τῶν συνειδήσεων μέσω τῶν ὁποίων μιᾶμε, πράττουμε, καί σκεπτόμαστε, ἀποφεύγοντας ἔτσι τήν χρήση αὐτῶν τῶν φαύλων συνειδήσεων.

Ἡ βοήθεια τοῦ Ἀμπιντάμμα εἶναι ὅτι τὸ κάνει αὐτὸ μέ ἓναν συστηματικὸ τρόπο, ὅπου τὰ πάντα μπαίνουν σέ μιά σειρά, καί ἔτσι γνωρίζουμε ὅτι τὸ κάθε τί ὑπάγεται στήν τάδε ἢ στήν δεῖνα κατηγορία, χωρίς νά ὑπάρχει σύγχυση. Διότι ὅπως σᾶς ἔχω πεῖ, στήν Σούττα ὅλα αὐτά εἶναι λίγο σκόρπια ἀπό δῶ κι ἀπό κεῖ, καί γιά νά συγκεντρώσει κανεῖς ὅλες αυτές τις πληροφορίες πρέπει νά ἔχει πολὺ χρόνο. Γί' αὐτὸ ἀπὸ τὰ παλιά χρόνια, ἐξ' αἰτίας τοῦ Ἀμπιντάμμα δημιουργήθηκαν πολλὰ μοναστήρια, στά ὁποία ὑπάρχει συστηματικὴ γνώση, ἡ ὁποία μέ τήν σειρά της προσελκύει μέχρι σήμερα πολλοὺς μαθητές.

Ἔτσι λόγω αὐτῆς τῆς συστηματικῆς γνώσης, ἔχουμε στήν Ἀσία ἀπὸ μοναστικά κολλέγια μέχρι μοναστικά πανεπιστήμια, καί οἱ πρῶτοι που τὰ ἱδρυσαν ἦταν βουδδιστές.

Τώρα, αυτές τις πληροφορίες που σᾶς ἔδωσα μπορεῖτε νά τις βρεῖτε καί στό βιβλίο τοῦ Μπικου Μπόντι που εἶναι στά ἀγγλικά. Ὅμως ἐγὼ σᾶς τὸ διδάσκω στά ἑλληνικά διότι σκέφτηκα ὅτι εἶναι πιὸ εὔκολο γιά σᾶς νά τὰ μάθετε ὅταν τὰ ἀκοῦτε στήν μητρική σας γλῶσσα.

Φυσικά πολλὰ μέρη τὰ ἔχω μεταφράσει καί ἔχω βάλει πολλὰ σλαῖτς που δέν ὑπάρχουν στό βιβλίο τοῦ Μπικου Μπόντι, ὥστε νά ἔχετε μιά πιὸ καθαρὴ εἰκόνα ὅλων αὐτῶν τῶν ἐννοιῶν.

Ερώτηση: Ή παραμονή σέ κάποια από τίς έκστάσεις τῶν υπερκόσμιων συνειδήσεων, δέν ἐνέχει τόν κίνδυνο νά παγιδευτεῖ κάποιος ἐκεῖ παρασυρόμενος ἀπό τήν γαλήνη πού βιώνει, διακόπτωντας ἔτσι τήν ἐξέλιξή του πρὸς τήν ἀπελευθέρωση;

Απάντηση: Ἀσφαλῶς, καί ὁ Βοῦδδας Γκαοτάμα πολλές φορές ἀναφέρει ὅτι δέν ἔχει γεννηθεῖ στίς τελευταῖες αὐτές τζάνες, ἀλλά στίς τζάνες τῶν κόσμων τοῦ Βράχμα, δηλ. στίς *Ρούπα-τζάνες* τῆς λεπτοφυοῦς ὕλης. Οἱ Μποντισάττβας ποτέ δέν γεννιοῦνται σέ ἄλλες τζάνες διότι εἶναι δυνατόν νά μείνουν ἐκεῖ γιά ἑκατομύρια χρόνια, πρᾶγμα πού εἶναι χάσιμο χρόνου. Γεννιοῦνται λοιπὸν στοὺς κόσμους τῆς λεπτοφυοῦς ὕλης καί ἐκεῖ ἐξασκοῦν τόν διαλογισμό τους.

Ἐκείνη τήν περίοδο οἱ Βοῦδδες δέν μποροῦν νά ἔλθουν στὸν ἀνθρώπινο κόσμο διότι ὑπάρχει χάος καί δέν ὑπάρχουν κατάλληλοι ἄνθρωποι γιά νά τοὺς διδάξουν. Ἔτσι παραμένουν στοὺς κόσμους τῶν θεῶν Βράχμα καί ὅταν τὸ χάος στοὺς ἀνθρώπους τελειώσει καί μποροῦν νά τοὺς διδάξουν, τότε παρουσιάζονται. Χρησιμοποιοῦν δηλ. τοὺς κόσμους τῶν θεῶν Βράχμα σὰν ἐνδιάμεση παραμονή· καί ὅταν ὑπάρξει ἀνάγκη στὸν ἀνθρώπινο κόσμο, κατεβαίνουν γιά νά τοὺς διδάξουν.

Ἀλλὰ καί οἱ Μποντισάττβας παραμένουν ἐκεῖ χωρὶς νά κάνουν διορατικό διαλογισμό διότι κι αὐτοὶ περιμένουν τόν κατάλληλο δάσκαλο. Περιμένουν τήν ἐμφάνιση ἑνὸς Βοῦδδα πού θά γίνεи δάσκαλός τους καί θά τοὺς διδάξει. Ἀκόμα κι ὁ Βοῦδδας Γκαοτάμα κατὰ τήν διάρκεια πολλῶν *κάλπα* (κοσμικῶν αἰώνων) εἶχε συναντηθεῖ μὲ πολλοὺς Βοῦδδες, εἶχε γίνεи μαθητῆς τους καί ἔμαθε τόν διορατικό διαλογισμό.

Τὸ θέμα τώρα εἶναι ὅτι λόγω τῆς φιλοδοξίας του νά γίνεи Βοῦδδας ἔπρεπε νά τελειοποιήσῃ τίς παραμίτας, μέχρι ἡ ὠρίμανση τῶν τελειοποιήσεων νά γίνεи τόσο καλή, ὥστε ὡς Βοῦδδας πλέον νά μπορεῖ νά ἀρχίσει ἕνα καινούριο κίνημα. Ὅταν ἡ ὠρίμανση δέν εἶναι ἀρκετὴ δέν μπορεῖ νά πετύχει αὐτές τίς υπερκόσμιες ἐπιτεύξεις. Π.χ. ὅταν κάποιος θέλει νά γίνεи τεχνίτης δέν γίνεи μέσα σέ μιὰ νύχτα, ἀλλὰ χρειάζεται χρόνια ἐξάσκησης γιά νά τελειοποιήσῃ τήν τέχνη του. Κατὰ τόν ἴδιο τρόπο καί ἕνας Βοῦδδας χρειάζεται χρόνο γιά νά γίνεи καλὸς τεχνίτης δηλ. καλὸς δάσκαλος πού θά προσελκύσει πολλοὺς μαθητές. Γιά ὅλα αὐτὰ χρειάζεται ἐξάσκηση, ἐκπαίδευση, καί εἶναι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἐξάσκηση πού καθυστερεῖ τήν ὅλη διαδικασία.

Ἔτσι ἡ καθυστέρηση αὐτὴ δέν γίνεи ἐσκεμμένα ἀλλὰ εἶναι ὁ ἀπαραίτητος χρόνος πού ἀπαιτεῖται γιά τήν διαδικασία τῆς τελειοποίησης. Τέτοιου εἴδους ἐρμηνεῖα πού δίνεи στήν Μαχαγιάνα, ὅτι δηλ. ἕνας μποντισάττβα μπορεῖ νά καθυστερεῖ ἐσκεμμένα τήν φώτισή του μέχρι νά ἐλευθερώσει πρῶτα ὅλα τὰ ὄντα ἀπὸ τήν σαμσάρα δέν ὑπάρχει στὸν Θεραβαντικὸ Βουδδισμό. Ἀντιθέτως προσπαθεῖ νά ὀλοκληρώσει τήν τελειοποίησή του ὅσο πιὸ γρήγορα μπορεῖ.

ΣΑΒΒΑΤΟ 24 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 2019 – Μάθημα 7^ο

Καλημέρα σας και καλώς ήλθατε.

Θά συνεχίσουμε τὰ μαθήματα πάνω στην Άνάλυση τοῦ Νοῦ και τῆς Ύλης.

Ἔχουμε ἀναφερθεῖ στις τέσσερεις κατατάξεις τῆς συνείδησης – τὴν φαύλη, τὴν καλή, τὴν ἐπακόλουθη, και τὴν λειτουργική συνείδηση – και στο προηγούμενο μάθημα εἶχαμε ὀλοκληρώσει τὴν ἀνάλυση πάνω στα διαφορετικά εἶδη τῆς φαύλης συνείδησης καθὼς και τις ρίζες· πῶς δηλ. ἡ φαύλη συνείδηση ἐμφανίζεται στὸν νοῦ και ποιές εἶναι οἱ ρίζες της. Εἶχαμε ἐξηγήσει ὅτι οἱ φαύλες συνειδήσεις εἶναι 12, ἐκ τῶν ὀποίων 8 ἔχουν τις ρίζες τους στην ἀπληστία, 2 ἔχουν τις ρίζες τους στο μῖσος, και 2 στην αὐταπάτη.

Κατάταξη της Συνείδησης σε 4 Φύσεις

Φαύλη

Unwholesome (*akusala*)

Καλή

Wholesome (*kusala*)

Επακόλουθη/προκύπτουσα

Resultant (*virāka*)

Λειτουργική

Functional (*kiriya*)

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν καλή συνείδηση εἶχαμε ἀναφερθεῖ μόνο στις ρίζες της, χωρίς νὰ ἀναφέρουμε τὰ εἶδη συνείδησης πού ἐμφανίζονται σ' αὐτὴν τὴν κατηγορία. Αὐτό θά τὸ ἀναλύσουμε ἀργότερα.

Σήμερα θά ἐξηγήσουμε τὴν ἐπακόλουθη και τὴν λειτουργική συνείδηση. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι αὐτές οἱ συνειδήσεις πρέπει νὰ ἐξηγηθοῦν πρὶν ἀκολουθήσει ἡ ἀνάλυση τῆς καλῆς συνείδησης, διότι εἶναι σημαντικό νὰ καταλάβουμε ὅτι ἡ καλή συνείδηση ἐπέρχεται μέσα ἀπό ἄλλες διαδικασίες στην σκέψη μας.

Ἡ ἐπακόλουθη συνείδηση παρουσιάζεται σάν ἀποτέλεσμα μιᾶς πράξης· δὲν εἶναι ἴδια μέ τὴν συνείδηση κατὰ τὴν ἐκτέλεση τῆς πράξης ἀλλὰ ἐμφανίζεται μετὰ, γι' αὐτό και λέγεται ἐπακόλουθη.

Ἡ ἐπακόλουθη συνείδηση:

Κατάταξη της Συνείδησης σε 4 Φύσεις

Επακόλουθη Συνείδηση (*virāka*)

Τα επακόλουθα ἢ τα αποτελέσματα του Kamma εἶναι ἄλλες συνειδήσεις (*cittas*) που βιώνουν την ωρίμανση του Kamma (φαύλων ἢ καλῶν ἐκούσιων πράξεων).

Εἶχαμε ἐξηγήσει μὲ τὸ παρακάτω διάγραμμα πῶς λόγω τῆς φαύλης συνείδησης ἐπέρχεται ἡ φαύλη πράξη, καί μετὰ ἐμφανίζεται ἡ ἐπακόλουθη συνείδηση πού λέγεται βιπᾶκα καί εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς φαύλης συνείδησης.

Ἡ συνείδηση ἐδῶ εἶναι διαφορετική, ἡ συνείδηση κατὰ τὴν πράξη εἶναι διαφορετική, καί ἡ συνείδηση τοῦ ἀποτελέσματος εἶναι διαφορετική.

Έπίσης λόγω τῆς καλῆς συνείδησης ἐπέρχεται ἡ καλή πράξη, καί μετὰ ἐμφανίζεται ἡ ἐπακόλουθη συνείδηση πού λέγεται βιπᾶκα καί εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς καλῆς συνείδησης.

Ἡ συνείδηση ἐδῶ εἶναι διαφορετική, ἡ συνείδηση κατὰ τὴν πράξη εἶναι διαφορετική, καί ἡ συνείδηση τοῦ ἀποτελέσματος εἶναι διαφορετική.

Στὴν συνέχεια ἔχουμε τὴν λειτουργικὴ συνείδηση:

Κατάταξη τῆς Συνείδησης σε 4 Φύσεις

Λειτουργικὴ Functional (*kiriya*)

Ἡ τέταρτη φύση συνείδησης ονομάζεται **Kiriya**, ἡ οποία μεταφράζεται ὡς

«καρμικά ἀναποτελεσματική» (*karmically ineffective*),

«ἀδρανῆς» (*inoperative*) ἢ

«λειτουργικὴ» (*functional*).

Αὐτὴ ἡ συνείδηση δὲν ἔχει νὰ κάνει μὲ τὸ κάρμα ἀλλὰ βοηθαεὶ ἄλλες συνειδήσεις νὰ ἐμφανίσουν τὸν καρπὸ τους.

Πρὸς τὸ παρὸν αὐτὲς οἱ ἔννοιες εἶναι λίγο ἀφηρημένες, ἀλλὰ στὴν συνέχεια ὅσο προχωροῦμε εἰς βάθος, θὰ τὰ ἐξηγήσουμε ὅλα αὐτὰ μὲ πιὸ συγκεκριμένο τρόπο.

Επακόλουθη/προκύπτουσα Συνείδηση (*vipāka*)

Λειτουργική Functional (*kiriya*)

Η επακόλουθη συνείδηση και η λειτουργική συνείδηση δεν είναι ούτε καλές ούτε φαύλες.

Αντ' αυτού, και οι δύο ταξινομούνται ως απροσδιόριστες (*abyākata*), δηλαδή, συνειδήσεις που δεν μπορούν να προσδιοριστούν από την άποψη της διχοτόμησης των καλών και φαύλων συνειδήσεων.

Ταξινομούνται επίσης και ως «**άρριζες**» (*ahetuka- rootless*), δηλαδή, συνειδήσεις που δεν μπορούν να προσδιοριστούν από την άποψη της διχοτόμησης των τριών καλών και των τριών φαύλων ριζών.

Είχαμε πει ότι οι τρεις καλές ρίζες είναι ή μη-άπληστία, τό μη-μίσος, και ή μη-αύταπάτη, ενώ οι τρεις φαύλες ρίζες είναι ή άπληστία, τό μίσος, και ή αύταπάτη.

Η επακόλουθη όμως και ή λειτουργική συνείδηση δεν έχουν καμία από αυτές τις έξη ρίζες και γι' αυτό ονομάζονται άρριζες. Άπλως έμφανίζονται· ή μέν επακόλουθη ως αποτέλεσμα, ή δέ λειτουργική ως άπλή λειτουργία.

Επακόλουθη/προκύπτουσα Συνειδήση (*vipāka*)

Λειτουργική Functional (*kiriya*)

Δεδομένου ότι μία ρίζα είναι ένας παράγοντας που συμβάλλει στην σταθερότητα μιάς συνειδήσης, αυτές οι συνειδήσεις που στερούνται ρίζας είναι πιο αδύναμες από αυτές που τις κατέχουν.

Δέν μπορούν να παράγουν κάρμα, ούτε έχουν κάποια δυναμικότητα κατά την διαδικασία μιάς σκέψης

Αυτού του είδους οι συνειδήσεις που είναι απροσδιόριστες (*abyākata*) και άρριζες (*ahetuka*) είναι συνολικά 18.

Ποιές είναι αυτές οι 18;

18 Άρριζες Συνειδήσεις (*ahetuka-cittāni*)

- 7 Φαύλες Επακόλουθες Συνειδήσεις
- 8 Καλές Επακόλουθες Συνειδήσεις
- 3 Λειτουργικές Συνειδήσεις

Θά αναλύσουμε πρώτα τις 7 Φαύλες Έπακόλουθες Συνειδήσεις.
(Όπως έχουμε πει, ο όρος έπακόλουθη σημαίνει τήν συνείδηση που άκολουθεϊ τό κάρμα μιās συγκεκριμένης πράξης.)

7 Φαύλες Έπακόλουθες Συνειδήσεις (akusala vipāka cittāni)

1 Συνείδηση στο μάτι συνοδευόμενη από ουδέτερο αίσθημα (urekkhā)

Όταν δηλ. κάνουμε μία κακή πράξη που έχει σχέση μέ τό μάτι, αναδύεται σάν έπακόλουθο τής όπτικής συνείδησης μία κακή εικόνα, ή ένα άσχημο αντικείμενο. Τό αίσθημα όμως που τήν συνοδεύει είναι ουδέτερο και θά εξηγήσουμε γιατί.

Έχουμε μάθει ότι υπάρχει μία άκολουθία στον τρόπο μέ τον όποιον έμφανίζονται οί νοητικοί παράγοντες. Πρώτα είναι ή διεγερση τής όπτικής συνείδησης μέσω κάποιου όπτικού αντικειμένου, και άκολουθεϊ ή νοητική έπαφή και τό αίσθημα.

Τό αΐσθημα τό προσδιορίζουμε ώς ούδέτερο, διότι προβάλει στό άπειροελάχιστο διάστημα πού προβάλει καί ή έπακόλουθη συνείδηση, ή όποία όμως δέν συνοδεύεται άπό δράση. Εΐναι άπλώς άποτέλεσμα προηγούμενης δράσης.

Όταν π.χ. βλέπουμε μαραμένα ή σάπια λουλούδια, αυτό εΐναι καρμικό έπακόλουθο άποτέλεσμα μιās φαύλης πράξης, (όπως εάν χτυπήσαμε κάποιον μέ ένα λουλούδι). Τίς άμέσως έπόμενες στιγμές μπορεί νά άκολουθήσει ένα δυσάρεστο αΐσθημα όπως π.χ. ό θυμός, λόγω τοϋ ότι άντικρύσαμε αυτά τά μαραμένα λουλούδια, αλλά άκριβώς τήν στιγμή πού παρουσιάζεται ή έπακόλουθη συνείδηση, τό αΐσθημα εΐναι ούδέτερο. Διότι εκείνη τήν στιγμή δέν δροϋμε αλλά λαμβάνουμε τό άποτέλεσμα· άρα τό αΐσθημα εΐναι παθητικό, ούδέτερο, καί δέν έχει καμιά ήθική άξία.

Στήν συνέχεια βέβαια μπορεί νά έμφανισθοϋν καί άλλοι νοητικοί παράγοντες, όπως άντίληψη, βούληση, ένότητα τοϋ νοϋ, ζωτικότητα τοϋ νοϋ, καί προσοχή· αλλά εΐναι άδύναμοι καί δέν μπορούν νά δώσουν ένα καρμικά δυναμικό άποτέλεσμα, διότι έφ' όσον τό αΐσθημα εΐναι παθητικό, βρίσκονται κι αύτοί σέ παθητική κατάσταση δηλ. στήν διαδικασία τής λήψης καί όχι τής δράσης.

Συνεπώς αύτοί οί νοητικοί παράγοντες πού έμφανίζονται σέ μιá έπακόλουθη συνείδηση λέγονται καθολικοί καί ήθικά ούδέτεροι νοητικοί παράγοντες.

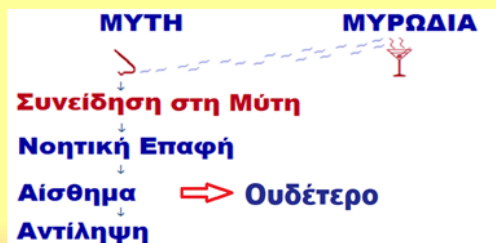
Στήν συνέχεια έχουμε καί άλλες έπακόλουθες συνειδήσεις,

7 Φαύλες Επακόλουθες Συνειδήσεις (akusala vipāka cittāni)

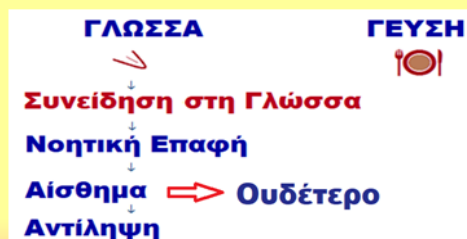
- 2 Συνείδηση στο αυτί συνοδευόμενη από ουδέτερο αίσθημα (urekkaḥā).

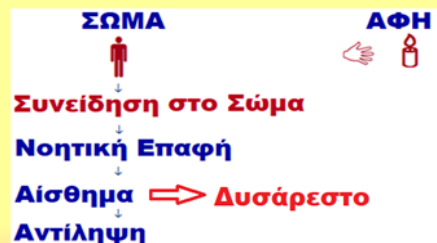
- 3 Συνείδηση στην μύτη συνοδευόμενη από ουδέτερο αίσθημα (urekkaḥā).

- 4 Συνείδηση στη γλώσσα συνοδευόμενη από ουδέτερο αίσθημα (urekkaḥā).

- 5 Συνείδηση στο σώμα συνοδευόμενη από δυσάρεστο αίσθημα (dukkha).

Όταν ακούμε έναν δυσάρεστο ήχο, αυτό είναι τό έπακόλουθο μιās φαύλης πράξης που έχουμε κάνει, όπως π.χ. νά έχουμε φωνάξει σέ κάποιον ή νά έχουμε πει σκληρές κουβέντες.

Τό αΐσθημα εκείνη άκριβώς τήν στιγμή εΐναι ούδέτερο, παθητικό, διότι συνοδεύει τήν έπακόλουθη συνείδηση, ή όποία έχει κι αύτή παθητική μορφή και όχι ένεργητική. Δέν δημιουργεί δηλ. τό άποτέλεσμα αλλά τό λαμβάνει. Στην έπόμενη φάση βέβαια, μπορεί νά άντιδράσουμε, αλλά άκριβώς τήν στιγμή πού έμφανίζεται ή έπακόλουθη συνείδηση, τό αΐσθημα εΐναι παθητικό, ούδέτερο.

Όταν μυρίζουμε μία άσχημη ή δυσάρεστη μυρωδιά, ξανά τό αΐσθημα εΐναι ούδέτερο, διότι εκείνη άκριβώς τήν στιγμή λαμβάνουμε τό άποτέλεσμα μιās φαύλης πράξης πού κάναμε, όπως π.χ. νά έχουμε προσφέρει μία άσχημη μυρωδιά σέ κάποιον, είτε για άστεΐο, είτε για νά τόν έκδικηθοΐμε και νά τόν κάνουμε νά νιώσει άβολα. Σάν άποτέλεσμα θά βρεθοΐμε σέ ένα βρώμικο περιβάλλον, άναγκασμένοι νά μυρίζουμε άσχημες μυρωδιές. Τήν στιγμή πού λαμβάνουμε τό άποτέλεσμα αύτής τής πράξης, έχουμε τήν έπακόλουθη συνείδηση (και όχι τήν άρχική μέ τήν όποία κάναμε τήν φαύλη πράξη) όπου ή σκέψη εΐναι παθητική και δέν μπορεί νά δημιουργήσει κάποια άντίδραση. Έτσι και τό αΐσθημα εΐναι ούδέτερο.

Τό ΐδιο συμβαίνει και μέ τήν γλώσσα. Πολλοί άνθρωποι, έξ΄ αίτίας τών κακών πράξεων πού έχουν κάνει, εΐναι άναγκασμένοι νά τρώνε φαγητά μέ άσχημη γεύση, άνοστα φαγητά, χωρίς άλάτι ή χωρίς ζάχαρη, σέ σημεΐο πού νά σιχαινέσαι νά τά τρώς! Άλλά πρέπει νά τό φάνε γιατί εΐναι φτωχοΐ και δέν έχουν τίποτα άλλο. Αυτό εΐναι τό έπακόλουθο τών κακών πράξεων πού έχουν κάνει. Τώρα, άκριβώς τήν στιγμή πού ή γλώσσα άγγίζει τό κακό φαγητό, έγείρεται ή έπακόλουθη συνείδηση και τό ούδέτερο αΐσθημα. Στην συνέχεια βέβαια μπορεί νά θυμώσουν ή νά ζηλέψουν τούς άλλους πού άπολαμβάνουν καλό φαγητό και νά έγερθοΐν εκεί άλλες συνειδήσεις, αλλά άρχικά τό αΐσθημα εΐναι ούδέτερο.

Στήν περίπτωση τοΐ σώματος, βλέπουμε διαφορά από τίς άλλες περιπτώσεις, διότι τό αΐσθημα τής έπακόλουθης συνείδησης δέν εΐναι ούδέτερο αλλά δυσάρεστο. Ό λόγος εΐναι ότι ή εύαισθησία στο όργανο άφής τοΐ σώματος, καταλαμβάνει πιό μεγάλη περιοχή από ότι στα άλλα αΐσθητήρια όργανα· βρίσκεται δηλ. σέ όλο τό σώμα. Διότι τό σώμα σάν όργανο εΐναι πολύ μεγαλύτερο από τά άλλα όργανα αΐσθησης. Έτσι όταν έχουμε κάνει μία κακή πράξη μέ τό σώμα, π.χ. έχουμε χτυπήσει κάποιον, τότε ή έπακόλουθη συνείδηση θά βιωθεΐ μέ όλο μας τό σώμα, και κατ΄ έπέκταση τό αΐσθημα θά εΐναι όδυνηρό· παθητικό αλλά όδυνηρό.

Έτσι πρέπει να ξεχωρίσουμε αυτή την παθητική επακόλουθη και άρριζη συνείδηση που συνοδεύεται με ουδέτερο αίσθημα, από την άρρηκτη συνείδηση που είναι η αιτία για την δημιουργία του κάρμα. Και να δοῦμε πῶς αυτή η επακόλουθη συνείδηση μπορεί να παράξει στην συνέχεια άλλες φαύλες συνειδήσεις. Εάν την επόμενη στιγμή θυμώσουμε π.χ. με την άσχημη μυρωδιά, τότε το αίσθημα θυμοῦ θα δημιουργήσει καινούρια φαύλη συνείδηση, που θα εκτελέσει εκ νέου μια φαύλη πράξη, η οποία θα φέρει σαν καρπό μια επακόλουθη παθητική συνείδηση, που με την σειρά της θα παράξει νέο φαύλο αίσθημα κ.ο.κ., δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο.

Στην συνέχεια έχουμε:

7 Φαύλες Επακόλουθες & Άρριζες Συνειδήσεις (*akusala vipāka cittāni*)

6 Προσλαμβάνουσα συνείδηση συνοδευόμενη από ουδέτερο αίσθημα (*uprekkhā*).

Receiving Consciousness
Sampaticchana-citta

Αυτή είναι μια καινούρια λέξη και θα εξηγήσουμε αργότερα τι είδους συνείδηση είναι αυτή και με ποιόν τρόπο συνδέεται με όρισμένους νοητικούς παράγοντες. Έν συντομία όμως, θα πούμε ότι προσλαμβάνουσα σημαίνει ότι αυτή η συνείδηση προσλαμβάνει ή δέχεται ένα αντικείμενο και δέν τό άπορρίπτει.

7 Φαύλες Επακόλουθες & Άρριζες Συνειδήσεις (akusala vipāka cittāni)

7 Ερευνητική συνείδηση συνοδευόμενη από ουδέτερο αίσθημα (*urekkhā*).

Investigating Consciousness
Santīraṇa-citta

Καί σέ αυτό τό είδος ύπάρχει συγκεκριμένος συνδιασμός νοητικών παραγόντων πού τήν καθορίζουν ώς έρευνητική συνείδηση.

Αυτά τά δύο τελευταία είδη θά τά έξηγήσουμε άργότερα μέ πολύ περισσότερες λεπτομέρειες γιά νά δοϋμε μέ ποιόν τρόπο καθορίζουμε μιá συνείδηση ώς προσληπτική ή ώς έρευνητική. Πρός τό παρόν θά μείνουμε σέ αυτά πού είναι ήδη γνωστά, δηλ. σέ αυτά πού έχουμε μάθει στά προηγούμενα μαθήματα.

Συμπέρασμα:

7 Φαύλες Επακόλουθες & Άρριζες Συνειδήσεις (akusala vipāka cittāni)

Η πρώτη κατηγορία των άρριζων συνειδήσεων περιλαμβάνει τις επτά φαύλες συνειδήσεις που επακολουθούν/προκύπτουν από το φαύλο κάρμα (τις εκούσιες πράξεις).

Αυτές οι συνειδήσεις δεν είναι οι ίδιες φαύλες, αλλά καρμικά απροσδιόριστες (*abyākata*).

Μέ λίγα λόγια, όλες οι συνειδήσεις τών αισθητηρίων όργάνων (συνείδηση στό μάτι, κλπ.) δέν είναι από μόνες τους φαύλες, αλλά αποδέχονται τό φαύλο καρμικό άποτέλεσμα τών πράξεων.

Η λέξη «φαύλες» (*akusala*) σημαίνει εδώ ότι αυτές είναι αποτελέσματα που παράγονται από το φαύλο κάρμα.

Αυτή η λέξη χαρακτηρίζει όχι αυτές τις καταστάσεις της συνείδησης καθεαυτές, αλλά το φαύλο κάρμα από το οποίο γεννιούνται.

Παρόμοια, έχουμε 8 καλές συνειδήσεις στα ίδια αισθητήρια όργανα, που κι αυτές είναι ουδέτερες:

8 Καλές Επακόλουθες & Άρριζες Συνειδήσεις (kusala vipāka ahetuka cittāni)

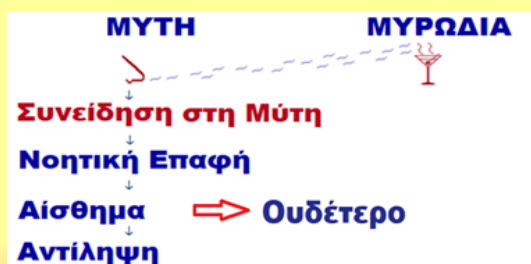
- 1 Συνείδηση στο μάτι συνοδευόμενη από ουδέτερο αίσθημα (urekkhā)

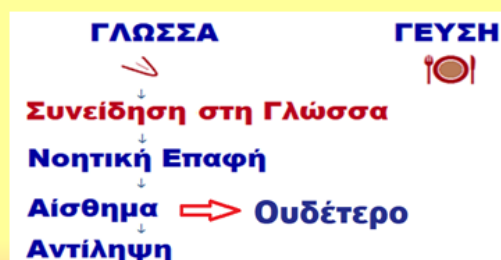
- 2 Συνείδηση στο αυτί συνοδευόμενη από ουδέτερο αίσθημα (urekkhā).

- 3 Συνείδηση στην μύτη συνοδευόμενη από ουδέτερο αίσθημα (urekkhā).

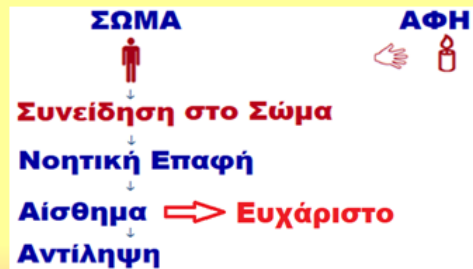

- 4 Συνείδηση στη γλώσσα συνοδευόμενη από ουδέτερο αίσθημα (urekkhā).

8 Καλές Επακόλουθες & Άρριζες Συνειδήσεις (kusala vipāka ahetuka cittāni)

5 Συνείδηση στο σώμα συνοδευόμενη από ευχάριστο αίσθημα (sukha).

Άντίστοιχα λοιπόν, όταν βλέπουμε κάτι ευχάριστο όπως π.χ. ένα όμορφο λουλούδι, ή ζούμε σε ένα όμορφο περιβάλλον με όμορφα πράγματα και όμορφα λουλούδια, αυτό οφείλεται σε κάποια καλή πράξη που έχουμε κάνει, όπως τό να έχουμε δωρίσει όμορφα πράγματα ή όμορφα λουλούδια στους άλλους. Εκείνη άκριβώς τήν στιγμή έγείρεται ή έπακόλουθη συνείδηση που βιώνει άπλώς τό καλό καρμικό άποτέλεσμα, και γι' αυτό τό αίσθημα είναι παθητικό. Βέβαια στήν συνέχεια, μπορεί νά νιώσουμε ευχάριστο ή όμορφο αίσθημα αλλά τήν στιγμή που έγείρεται ή έπακόλουθη συνείδηση τό αίσθημα είναι ούδέτερο.

Τό ίδιο συμβαίνει και μέ τό αυτί. Όταν άκοϋμε όμορφους ήχους, αυτό οφείλεται στήν έπακόλουθη συνείδηση που είναι άποτέλεσμα μιās καλής πράξης που κάναμε, όπως τό νά προφέρουμε καλά λόγια ή νά έχουμε προσφέρει όμορφη μουσική στους άλλους.

Όταν μυρίζουμε ευχάριστες μυρωδιές, βιώνουμε τήν έπακόλουθη συνείδηση λόγω τοϋ ότι είχαμε προσφέρει όμορφες μυρωδιές στους άλλους. Άνάλογα συμβαίνει και μέ τήν γεύση.

Όσον άφορᾷ τό σῶμα, τό αίσθημα που συνοδεϋει τήν έπακόλουθη συνείδηση είναι μέν ευχάριστο αλλά παθητικό, και αυτό οφείλεται στους ίδιους λόγους που αναφέραμε στήν περίπτωση τής φαύλης έπακόλουθης συνείδησης για τό σῶμα. Π.χ. δώσαμε φάρμακα σε κάποιον για νά θεραπεϋσουμε τόν πόνο του, και σάν έπακόλουθο βιώνουμε ευχάριστο αίσθημα στό σῶμα.

Έτσι λοιπόν, όλες οι έπακόλουθες άρριζες συνειδήσεις λειτουργοϋν μέ τόν ίδιο τρόπο κατά τήν στιγμή που αναδϋονται. Έπειδή όμως δέν έχουν ρίζα, δηλ. δέν συνοδεϋονται από έπιθυμία, θυμό, ή αύταπάτη, τό αίσθημα που τίς συνοδεϋει αυτόματα εκείνη τήν στιγμή είναι ούδέτερο.

8 Καλές Επακόλουθες & Άρριζες Συνειδήσεις (*kusala vipāka ahetuka cittāni*)

6 Προσλαμβάνουσα συνείδηση συνοδευόμενη από ουδέτερο αίσθημα (*upekkhā*).

Receiving Consciousness

Sampaticchana-citta

Στήν συνέχεια συναντούμε ξανά τήν προσλαμβάνουσα συνείδηση πού συνοδεύεται από ουδέτερο αίσθημα, αλλά και τά δύο είδη τής έρευνητικής συνείδησης πού συνοδεύονται από εύαρεστο και ουδέτερο αίσθημα.

8 Καλές Επακόλουθες & Άρριζες Συνειδήσεις (*kusala vipāka ahetuka cittāni*)

7 Ερευνητική συνείδηση συνοδευόμενη από **ευάρεστο αίσθημα** (*somanassa*).

Investigating Consciousness

Santīraṇa-citta

8 Ερευνητική συνείδηση συνοδευόμενη από **ουδέτερο αίσθημα** (*upekkhā*).

Investigating Consciousness

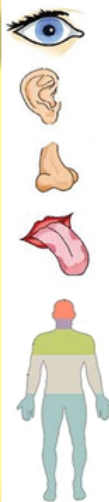
Santīraṇa-citta

Αυτά τά δύο τελευταία είδη – και στήν περίπτωση τών φαύλων και αύτῶν τών καλῶν - λόγω τοῦ ὅτι εἶναι ἄρκετα πολύπλοκα, θά τά ἀναλύσουμε ὅπως εἶπαμε ἄργότερα.

Παρακάτω συναντούμε τις πέντε αισθητήριες συνειδήσεις, οι οποίες ονομάζονται έτσι διότι λειτουργούν εντός τών πέντε αισθητηρίων ὀργάνων.

Επακόλουθες Αισθητήριες Συνειδήσεις

Οι πρώτες πέντε επακόλουθες αισθητήριες συνειδήσεις στο μάτι, στο αυτί, κλπ. — είτε φαύλες επακόλουθες είτε καλές επακόλουθες — είναι αυτές που βασίζονται στην υλική ευαισθησία (*pasāda*) του ματιού, του αυτιού, της μύτης, της γλώσσας και του σώματος.

Θά ἐξηγήσουμε τί σημαίνει υλική ευαισθησία. Π.χ. στό μάτι ὑπάρχει μιὰ ευαισθησία γιά νά δοῦμε τό φῶς, ἀλλά δέν ὑπάρχει ευαισθησία γιά νά ἀκούσουμε κάποιον ἦχο. Τό μάτι ἔχει ευαισθησία μόνο στό φῶς· καί μόνο ὅταν ὑπάρχει φῶς μπορεῖ νά ἐμφανισθεῖ ἡ συνείδηση στό μάτι. Ἐάν εἶναι σκοτεινά, ἡ συνείδηση δέν μπορεῖ νά ἐμφανισθεῖ.

Ἔτσι λοιπόν, γιά νά ἐμφανισθεῖ ἡ συνείδηση τοῦ ματιοῦ ἀφ' ἑνός πρέπει νά ὑπάρχει φῶς, καί ἀφ' ἑτέρου νά ὑπάρχει ἡ ευαισθησία στό μάτι πάνω στήν ὁποία βασίζεται ἡ συνείδηση γιά νά ἐμφανισθεῖ. Ἐάν ἡ ευαισθησία στό μάτι ἔχει καταστραφεῖ, ἡ συνείδηση δέν μπορεῖ νά ἐμφανισθεῖ.

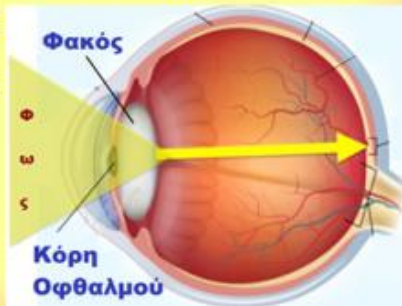
Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τό αὐτί. Τό αὐτί ἔχει ευαισθησία στούς ἦχους, καί ὄχι π.χ. στίς μυρωδιές. Ἡ συνείδηση λοιπόν στό αὐτί μπορεῖ νά ἐγερθεῖ μόνον ὅταν ὑπάρχει ἡ ευαισθησία τοῦ αὐτιοῦ. Ἐάν αὐτή ἡ ευαισθησία ἔχει καταστραφεῖ, ἡ συνείδηση δέν μπορεῖ νά ἐμφανισθεῖ.

Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τά ἄλλα ὄργανα. Ἔτσι, ὅλες αὐτές οἱ συνειδήσεις τῶν αισθητηρίων ὀργάνων, ὀνομάζονται αισθητήριες συνειδήσεις.

Ἄς ἐξετάσουμε τώρα ἀναλυτικά κάθε μία ἀπό αὐτές τίς ἐπακόλουθες αισθητήριες συνειδήσεις.

Επακόλουθες Αισθητήριες Συνειδήσεις

Η συνείδηση στο μάτι προκύπτει με βάση την ευαισθησία στο μάτι (*cakkhu-pasāda*). Η λειτουργία της είναι απλά να βλέπει, και να γνωρίζει άμεσα και αμέσως, το ορατό αντικείμενο.

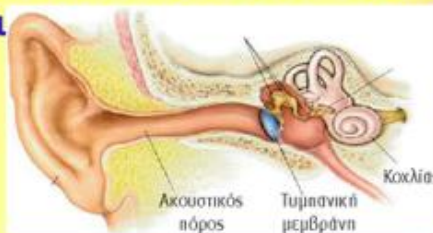
Έδω έχουμε τό μάτι, έχουμε τό φῶς, τήν κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ, καί τόν φακό. Ἡ εὐαισθησία πού ὑπάρχει μπροστά στό μάτι, εἶναι αὐτή πού ἐπιτρέπει στό φῶς νά εἰσέλθει μέσα. Ἐάν αὐτή ἡ εὐαισθησία δέν ὑπάρχει, τότε δέν μπορεῖ ἡ συνείδηση νά ἐμφανισθεῖ καί νά μᾶς κάνει νά καταλάβουμε ὅτι ὑπάρχει μπροστά μας ἕνα ἀντικείμενο. Διότι ἡ συνείδηση εἶναι συνθηκοκρατημένη καί βασίζεται στήν εὐαισθησία τοῦ ματιοῦ. Ὅταν ἔχουμε κλειστά τά μάτια μας ἡ εὐαισθησία δέν λειτουργεῖ. Κι ἕνας τυφλός ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά δεῖ διότι ἡ εὐαισθησία στό μάτι ἔχει καταστραφεῖ ἢ δέν λειτουργεῖ γιά κάποιον λόγο.

Φυσικά καί τό φῶς παίζει μεγάλο ρόλο, διότι ἡ εὐαισθησία δέν μπορεῖ νά λειτουργήσῃ ἐλλείψῃ φωτός, ὅπως στήν περίπτωση πού ἔχουμε κλειστά τά μάτια μας, ἢ στήν περίπτωση ἑνός τυφλοῦ ἀτόμου. Τό ἐρέθισμα τῆς εὐαισθησίας κάνει τήν συνείδηση νά ἐγερθεῖ καί νά δεῖ μέσω τοῦ φωτός ἐάν ὑπάρχει κάποιο ἀντικείμενο καί τί εἶδος εἶναι αὐτό.

Μέ τό αὐτί συμβαίνει τό ἴδιο:

Επακόλουθες Αισθητήριες Συνειδήσεις

Η συνείδηση στο αυτί προκύπτει με βάση την ευαισθησία στο αυτί (*sota-pasāda*). Η λειτουργία της είναι απλά να ακούει ήχους, και να γνωρίζει άμεσα και αμέσως, το ηχητικό αντικείμενο.

Έδω έχουμε τό τύμπανο, τόν κοχλία, καί τόν ἀκουστικό πόρο. Ὁ τελευταῖος δέν παίζει ρόλο στήν εὐαισθησία τοῦ αὐτιοῦ, ἀλλά

μόνο τό τύμπανο καί ό κοχλίας. Έκεῖ ὑπάρχει ἡ εὐαίσθησια τοῦ αὐτιοῦ, καί ἐκεῖ βασιζέται ἡ συνείδηση γιά νά ἐγερθεῖ. Ὅταν ὑπάρξει μιᾶ δόνηση στό τύμπανο, τότε ἀμέσως ἡ συνείδηση ἐγείρεται γιά νά διαπιστώσει τί εἶναι αὐτός ό ἦχος.

Ἐάν καταστραφεῖ ἔστω καί ἓνα ἀπό αὐτά τά μικρά εὐαίσθητα μέρη, ἡ συνείδηση δέν μπορεῖ νά ἐμφανισθεῖ, μέ ἀποτέλεσμα τό ἠχητικό ἀντικείμενο νά μήν μπορεῖ νά γίνει ἀντιληπτό.

Ἐπαναλαμβάνουμε ὅτι ἡ συνείδηση πού ἐγείρεται ἐκείνη τήν στιγμή (κι αὐτό ἰσχύει καί γιά τά πέντε αἰσθητήρια ὄργανα) εἶναι ἐπακόλουθη, οὐδέτερη. Δέν εἶναι καρμική, δέν προκαλεῖ δηλ. τήν δημιουργία κάποιου κάρμα διότι εἶναι ἀποτέλεσμα αἰτιῶν καί συνθηκῶν. Δέν εἶναι οὔτε καλή οὔτε φαύλη, οὔτε ἔχει μέσα της κάποια ἐπιθυμία. Ἀνταποκρίνεται ἀπλά στό ἐρέθισμα σάν ἀντανακλαστικό, καί γι' αὐτό εἶναι οὐδέτερη ἢ παθητική.

Ἐπακόλουθες Αἰσθητήριες Συνειδήσεις

Οι ἄλλες αἰσθητήριες συνειδήσεις προκύπτουν ἐπίσης με βάση τήν ἀντίστοιχη εὐαίσθησια στη μύτη, στη γλῶσσα καί στο σῶμα, καί ἡ λειτουργία τους εἶναι ἀπλά νά γνωρίζουν τά ἀντίστοιχα ἀντικείμενά τους· δηλ. νά μυρίζουν μυρωδιές, νά γεύονται γεύσεις, καί νά αἰσθάνονται ἀπτά ἀντικείμενα.

Στήν μύτη ὑπάρχει εὐαίσθησια γιά νά μυρίσει μυρωδιές, Ἡ μύτη ἔχει τήν εὐαίσθησια νά ξεχωρίσει διάφορες μυρωδιές πού μεταφέρονται ἀπό σωματίδια μέσω τοῦ ἀέρα, καί νά καταλάβει καί τίς διαβαθμίσεις μιᾶς μυρωδιᾶς (κάτι πού δέν μπορεῖ νά κάνει τό μάτι, οὔτε τό αὐτί) ἀλλά δέν μπορεῖ νά ἀκούσει ἦχους ὅπως τό αὐτί, οὔτε νά δεῖ ἀντικείμενα ὅπως τό μάτι.

Στήν γλῶσσα ὑπάρχουν περιοχές πού εἶναι εὐαίσθητες στίς γεύσεις. Κάθε περιοχή ἔχει εὐαίσθησια σέ διαφορετική γεύση, ἄλλη γιά τό πικρό, ἄλλη γιά τό ξινό, κλπ.

Στό σῶμα μας ὑπάρχουν κύτταρα κάτω ἀπ' ὅλη τήν ἐπιφάνεια τοῦ δέρματος πού εἶναι τόσο εὐαίσθητα, ὥστε νά μπορούμε νά ἀναγνωρίσουμε κάθε εἶδους ἐπαφή. Ἐάν αὐτή ἡ εὐαίσθησια δέν ὑπάρχει - ὅπως στήν περίπτωση ἑνός ἀνθρώπου πού ἔχει παραλύσει κάποιο μέλος τοῦ σώματος - τότε ἡ ἐπακόλουθη συνείδηση τῆς ἀφῆς δέν ἐγείρεται.

Ἡ συνείδηση λοιπὸν ἐγείρεται ἐφ' ὅσον ὑπάρχει εὐαισθησία, καὶ αὐτὸ ὀνομάζεται ὑλικὴ εὐαισθησία. Ἡ εὐαισθησία εἶναι κάτι ὑλικὸ καὶ ὄχι νοητικὸ. Ἡ συνείδηση εἶναι τὸ νοητικὸ μέρος, ἐνῶ ἡ εὐαισθησία τὸ ὑλικὸ μέρος. Βλέπουμε δηλ. τὴν ἀλληλοεξάρτηση ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὸν νοῦ καὶ στὴν ὕλη.

Σύνοψη:

Επακόλουθες Αισθητήριες Συνειδήσεις

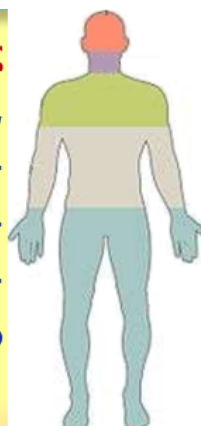
Στὴν περίπτωση τῶν **φαύλων** επακόλουθων συνειδήσεων, τὸ αντικείμενο εἶναι **δυσάρεστο** ἢ **ανεπιθύμητο** (*anīṭṭha*).

Επακόλουθες Αισθητήριες Συνειδήσεις

Ὡστόσο, ὁ **αντίκτυπος** τοῦ **δυσάρεστο** αντικειμένου στα πρῶτα τέσσερα αισθητήρια ὄργανα εἶναι **αδύναμος** καὶ συνεπῶς τὸ συνοδευόμενο αἶσθημα εἶναι ουδέτερο.

Στὴν περίπτωση ὅμως τῆς **φαύλης** επακόλουθης σωματικῆς συνείδησης, ὁ **αντίκτυπος** τοῦ **δυσάρεστο** αντικειμένου στὴν εὐαισθησία τοῦ σώματος εἶναι **δυνατός**, καὶ ἔτσι τὸ συνοδευόμενο αἶσθημα εἶναι **δυσάρεστο** σωματικὸ αἶσθημα (*dukkha*).

Σύνοψη:

Επακόλουθες Αισθητήριες Συνειδήσεις

Αντίθετα, στην περίπτωση των **καλών** επακόλουθων συνειδήσεων, το αντικείμενο είναι **ευχάριστο** ή **επιθυμητό** (*iṭṭha*).

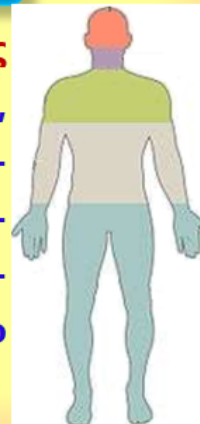
Επακόλουθες Αισθητήριες Συνειδήσεις

Ωστόσο, **ο αντίκτυπος** του ευχάριστου αντικειμένου στα πρώτα τέσσερα αισθητήρια όργανα είναι **αδύναμος** και συνεπώς το συνοδευόμενο αίσθημα είναι ουδέτερο.

Επακόλουθες Αισθητήριες Συνειδήσεις

Στην περίπτωση όμως της **καλής** επακόλουθης σωματικής συνείδησης, **ο αντίκτυπος** του ευχάριστου αντικειμένου στην ευαισθησία του σώματος είναι **δυνατός**, και έτσι το συνοδευόμενο αίσθημα είναι ευχάριστο σωματικό αίσθημα (*sukkha*).

8 Καλές Επακόλουθες & Άρριζες Συνειδήσεις (kusala vipaka ahetuka cittani)

Οι οκτώ καλές-επακόλουθες άρριζες συνειδήσεις είναι αποτελέσματα που παράγονται από το καλό κάρμα (εκούσιες πράξεις).

Όταν έχουμε κάνει καλές πράξεις σε σχέση με τα πέντε αισθητήρια όργανα, τότε αποκτούμε το καλό κάρμα, να βλέπουμε όμορφα αντικείμενα, να ακούμε ευχάριστους ήχους, να μυρίζουμε όμορφες μυρωδιές, να γευόμαστε νόστιμα φαγητά, και να αισθανόμαστε με το σώμα μας ευχάριστες άφές.

8 Καλές Επακόλουθες & Άρριζες Συνειδήσεις (kusala vipaka ahetuka cittani)

Η λέξη «καλές» (kusala) χαρακτηρίζει όχι αυτές τις καταστάσεις της συνείδησης καθαυτές, αλλά το καλό κάρμα από το οποίο γεννιούνται.

Όπως είχαμε προαναφέρει αυτό ισχύει και για τις επτά φαύλες επακόλουθες συνειδήσεις.

Για παράδειγμα, η έπακόλουθη συνείδηση στο μάτι, δεν είναι αυτή που δημιουργεί κάρμα, αλλά το αποτέλεσμα του κάρμα. Όταν ακούμε έναν ωραίο ήχο, αυτό δεν είναι κάρμα αλλά έπακόλουθο ενός καλού κάρμα.

Το καλό ή φαύλο κάρμα από το οποίο γεννιούνται είναι, όπως λέει ο Βούδας, το παλιό κάρμα (purāṇakamma). Γι' αυτό λέει:

«Και τι είναι το παλιό κάρμα;

Το **μάτι** είναι το παλιό κάρμα που πρέπει να κατανοηθεί ότι παράγεται από συνθήκες (*abhisañkhatam*), διαμορφώνεται από την βούληση (*abhisañceta-yitam*) και είναι κάτι αισθητό (*vedaniyam*).

Δηλ. τό μάτι πού ἔχουμε ἀποκτήσει ὀφείλεται στό παλιό κάρμα, καί ἡ συνείδηση πού ἐμφανίζεται σ' αὐτό τό μάτι εἶναι τό ἐπακόλουθο αὐτοῦ τοῦ κάρμα.

«Το **αυτί** είναι το παλιό κάρμα, ... η **μύτη** ... η **γλώσσα**, ... το **σώμα**, ... ο **νοῦς** (*mano*) είναι το παλιό κάρμα, που πρέπει να κατανοηθεί ότι παράγεται από συνθήκες, διαμορφώνεται από την βούληση και είναι κάτι αισθητό.

Αυτό ονομάζεται παλιό κάρμα.»

Μέ λίγα λόγια, ὅλα αὐτά τὰ αἰσθητήρια ὄργανα πού ἔχουμε ἀποκτήσει εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ προηγούμενου κάρμα. Μποροῦμε νά τό διαπιστώσουμε σέ εὐρύτερη ἔννοια, ἐάν παρατηρήσουμε τήν ἐμφάνιση ἄλλων ἀνθρώπων. Ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού ἔχουν πολύ ἄσχημο πρόσωπο, ἢ ἔχουν σωματικές παραμορφώσεις, ἢ πάσχουν ἀπό παραμορφωτικές ἀσθένειες, καί μέ τό πού τούς βλέπεις νιώθεις ἀποστροφή καί θέλεις νά κοιτάξεις ἄλλοῦ. Πῶς κατέληξαν ἔτσι; γιατί τό σῶμα τους εἶναι τόσο παραμορφωμένο; γιατί τὰ μάτια τους ἢ τὰ αὐτιά τους διαμορφώθηκαν μέ τόσο ἄσχημο τρόπο;

Ὅλα αὐτά ὀφείλονται στό προηγούμενο ἀρνητικό τους κάρμα, τό ὁποῖο δημιουργήθηκε ἀπό τίς κακές πράξεις πού εἶχαν κάνει.

Τό σώμα μας λοιπόν διαμορφώνεται σύμφωνα μέ τό παλιό κάρμα πού έχουμε κάνει. Καί ὄχι μόνο τά σάρκινα ὑλικά αἰσθητήρια ὄργανα, ἀλλά καί ἡ συνείδηση πού σχετίζεται μέ αὐτά διαμορφώνεται σύμφωνα μέ τό παλιό κάρμα. Παρακάτω θά δοῦμε μία παρομοίωση γιά τό πῶς συμβαίνει αὐτό τό κάρμα.

Στήν συνέχεια ρωτάει ὁ Βούδδας:

Και τι εἶναι τό νέο κάρμα; Οποιοδήποτε κάρμα (εκούσια πράξη) κι αν κάνει κάποιος τώρα μέ τό σώμα, τήν ομιλία ἢ τό νου, αὐτό ονομάζεται νέο κάρμα.» *(SN Kammanirodhasuttaṃ)*

Ἐμεῖς τώρα αὐτή τήν στιγμή, δημιουργοῦμε νέο κάρμα πού θά ἔχει ἀντίκτυπο στό μέλλον. Ἐάν λοιπόν θέλουμε νά ἀλλάξουμε κάτι μέσα μας μπορούμε νά τό κάνουμε τώρα. Πρέπει νά συνειδητοποιήσουμε ὅτι ἔχουμε αὐτή τήν ἰκανότητα, ἔχουμε αὐτό τό δυναμικό. Ἔτσι γιά νά καθορίσουμε τό μέλλον μας πρέπει νά διαμορφώσουμε τό σημερινό μας κάρμα. Διότι τό περασμένο κάρμα δέν μπορούμε νά τό ἀλλάξουμε μιά καί τό ἔχουμε ἤδη διαμορφώσει στό παρελθόν καί ἔχει πλέον καταγραφεῖ. Μποροῦμε ὅμως νά γράψουμε καινούριο κάρμα σ' αὐτή τήν ζωή καί νά διαγράψουμε τίς ἀρνητικές μας τάσεις, ἔτσι ὥστε νά πάρουμε νέα κατεύθυνση καί νά μὴν βιώσουμε στό μέλλον τά ἴδια προβλήματα.

Ἔτσι, εμεῖς εἴμαστε που δημιουργήσαμε τό παλιό κάρμα καί εμεῖς που δρέπουμε τα αποτελέσματά του. Για τό πῶς συμβαίνει αὐτό, ὁ Βούδδας δίνει μία παρομοίωση μέ ἕναν ζωγράφο:

«Ας υποθέσουμε ότι ένας ζωγράφος που χρησιμοποιεί βαφές και χρώματα δημιουργούσε την εικόνα ενός άνδρα ή μιας γυναίκας πλήρως, σε όλα τα χαρακτηριστικά.

Έτσι επίσης, όταν κάποιος δημιουργεί κάτι με τις πράξεις του, είναι το υλικό σώμα που δημιουργεί, είναι το αίσθημα που δημιουργεί, είναι την αντίληψη που δημιουργεί,

είναι τις νοητικές λειτουργίες που δημιουργεί, είναι την συνείδηση που δημιουργεί.»

Τώρα, όπως ένας επιδέξιος ζωγράφος μπορεί να δημιουργήσει μια εικόνα που είναι όμορφη και καλά διαμορφωμένη, έτσι επίσης και ένας επιδέξιος άνθρωπος με

ένα καθαρό και ηθικό νού μπορεί να δημιουργήσει ένα όμορφο σώμα, με ευχάριστα αισθήματα, συναισθήματα, αντιλήψεις, κ.ο.κ.

ΣΑΒΒΑΤΟ 7 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2019 – Μάθημα 9^ο μέρος Α´

ΣΑΒΒΑΤΟ 7 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2019 – Μάθημα 9^ο μέρος Β´

ΣΑΒΒΑΤΟ 14 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2019 – Μάθημα 10^ο μέρος Α´

ΣΑΒΒΑΤΟ 14 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2019 – Μάθημα 10^ο μέρος Β´

ΣΑΒΒΑΤΟ 21 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2019 – Μάθημα 11^ο

ΣΑΒΒΑΤΟ 28 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2019 – Μάθημα 12^ο

ΣΑΒΒΑΤΟ 5 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2019 – Μάθημα 13^ο

ΣΑΒΒΑΤΟ 12 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2019 – Μάθημα 14^ο

ΣΑΒΒΑΤΟ 19 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2019 – Μάθημα 15^ο

ΣΑΒΒΑΤΟ 26 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2019 – Μάθημα 16^ο

ΣΑΒΒΑΤΟ 9 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2019 – Μάθημα 17^ο

Ἡ Καλή συνείδηση διαιρεῖται σέ 8 κατηγορίες καλῶν συνειδήσεων, εἶναι δηλ. πιά λίγες στόν ἀριθμό ἀπό τίς φαύλες. Ὅμως ἐδῶ δέν παίζουν ρόλο οἱ ἀριθμοί ἀλλά ἡ δυναμικότητα τῶν νοητικῶν παραγόντων.

54 Συνειδήσεις της Ηδονικής Σφαίρας

8 Καλές Συνειδήσεις

Wholesome Consciousness
(*kusala-cittāni*)

Athens Theravada Center

Διδασκαλία πάνω στο Αμπιντάμμα (Abhidhamma) ή Υπέρτατη Αλήθεια
Μάθημα 5ο - 3 Αυγούστου 2019

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2
ΣΥΝΟΨΗ Τ
(σανγκαχαβιμπάγκα)

